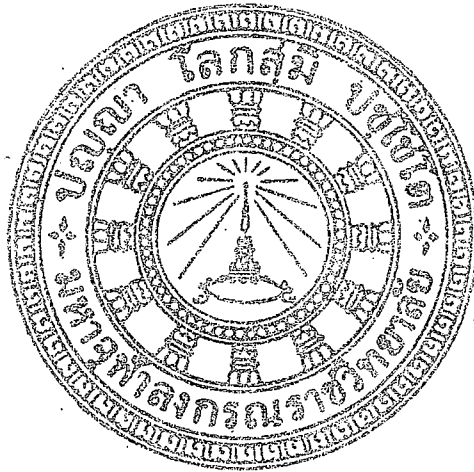
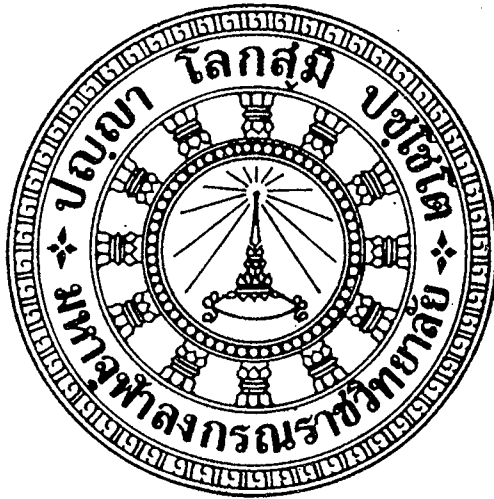

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สุตฺตํตฺตปิฎกํ สํยฺตฺตนิกาเย

สํพายตนวคฺคปาถิ

ไทย - ธรรมะ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปกาสิตา

อนุสรณ์

พุทธศักราช ๒๕๐๐

นิทานพจน์

คำว่า เตปิฏก หรือเรียกในภาษาไทยว่า พระไตรปิฎก นั้นนัย หมายถึง
สอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า พระพุทธพจน์

พระพุทธพจน์นั้น ท่านนับเป็น ๓ ตอน คือ ปฐมพุทธพจน์ ๑ มัชฌิม-
พุทธพจน์ ๑ บัณฑิตพุทธพจน์ ๑

พระอุทานที่พระพุทธเจ้าตรัสเปล่งออกครั้งแรก ขณะที่พระองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ
ณ มหาโพธิ์บัลลังก์ว่า “ยทา หเว ปาตุภวนติ ชมมา ฯเปฯ สุริโยว โอภาส-
มนตติกัษ” ทั้งนี้ จัดเป็นปฐมพุทธพจน์

คำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนครั้งสุดท้าย เมื่อทรงบรรทมอยู่ระหว่างคันรึง
ทั้งคู่ สมัยจะเสด็จปรินิพพานว่า “หนุตทานิ ภิกขเว อามนตยา มิ ว, วชชมา
สงขารว อปปมาเทน สมปาเทถ” ทั้งนี้ จัดเป็น บัณฑิตพุทธพจน์

พระสัทธรรมอันประกาศอภิมภพธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ตลอดเวลา
๔๔ พระวัสสา ซึ่งอยู่ในระหว่างกลางปฐมพุทธพจน์และบัณฑิตพุทธพจน์ทั้ง ๒ นั้น จัด
เป็น มัชฌิมพุทธพจน์

พระพุทธพจน์ทั้งหมดนั้นนั้น เมื่อว่าโดย ปิฎก ท่านจัดเป็น ๓ ปิฎก คือ
วินัยปิฎก ๑ สุตตันตปิฎก ๑ อภิธรรมปิฎก ๑ เมื่อว่าโดย นิกาย ท่านจัดเป็น ๕ นิกาย
คือทีฆนิกาย ๑ มัชฌิมนิกาย ๑ สังกยุตตนิคาย ๑ อังคุตตรนิกาย ๑ ขุททกนิกาย ๑ เมื่อ
ว่าโดย องค์ ท่านจัดเป็น ๔ องค์ คือ สุตตะ ๑ เกยยะ ๑ เวชยการณะ ๑ กาดา ๑
อุทานะ ๑ อิติวุตตะกะ ๑ ชาตกะ ๑ อัပ္พกุตธัมมะ ๑ เวทลละ ๑ เมื่อว่าโดย ธรรมชั้น
ท่านจัดเป็น ๘๔,๐๐๐ ธรรมชั้น

พระพุทธพจน์นั้น แม้จะได้บัญญัติให้มีชื่อต่าง ๆ เช่นนั้น ก็เป็นเพียงสมมติ
ไปตามโลกโวหารเพื่อประโยชน์และสะดวกในการเรียกขานตามความประสงค์ของชาวโลก
เท่านั้น ส่วนอรรถสาระแห่งพระพุทธพจน์นั้นยังคงความยืนประกาศอภิมภพธรรมอันหนึ่ง

(๖)

อันเดียวกัน มิได้เปลี่ยนแปลงไปตามสมมติโวหารนั้น ๆ ในนามเหล่านั้น ที่นิยมใช้เรียกกันเป็นส่วนมากจนรู้จักกันได้อย่างแพร่หลายในวงพุทธศาสนิกทั่วไปนั้นในนามว่า เตปิฎก หรือ พระไตรปิฎก ที่หมายความว่า ปิฎก ๓ คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก

วินัยปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธรพจน์ที่ทรงบัญญัติแต่งตั้งขึ้นไว้ด้วยให้เป็นพุทธอาณา คือ กฎข้อบังคับสำหรับเป็นเครื่องรักษาพุทธบริษัทให้ประพฤติเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ทำตนและหมู่คณะให้เกิดความวิปัติสารเดือดร้อน สุตตันตปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธรพจน์ที่ทรงแสดงไว้โดยโวหารเทศนาเป็นส่วนใหญ่ คือ ทรงแสดงธรรมอนโลมตามสมมติบัญญัติของโลก อภิธรรมปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธรพจน์ที่ทรงแสดงไว้ โดยปรมัตถเทศนาเป็นส่วนใหญ่ โดยทรงแสดงธรรมมุ่งชี้สภาวะ คือ ความจริงเป็นใหญ่ ใจความก็คือ วินัยปิฎก ได้แก่ พระพุทธรพจน์ที่ทรงสอนให้มีศีลสมบัติ สุตตันตปิฎก ได้แก่ พระพุทธรพจน์ที่ทรงสอนให้มีสมาธิสมบัติ อภิธรรมปิฎก ได้แก่ พระพุทธรพจน์ที่ทรงสอนให้มีปัญญาสมบัติ บุคคลผู้มีศีลสมบัตีย่อมละความชั่วอย่างหยาบทางกายวาจาได้ เป็นศรัทธาปธาน บุคคลผู้มีสมาธิสมบัตีย่อมละความชั่วอย่างกลาง ที่กลุ้มรุมทำใจให้เศร้าหมองได้ เป็น วิกขัมภนปธาน บุคคลผู้มีปัญญาสมบัติ ย่อมละความชั่วอย่างละเอียด คืออนุสัยกิเลสที่นอนนิ่งอยู่ในสันดานได้ เป็น สมุจเฉทปธาน

การเรียนรู้พระพุทธรพจน์ คือ พระไตรปิฎกนั้นเรียกว่า ปริยัติธรรม การปฏิบัติตามที่รู้ คือ เจริญสมถภาวนา และ วิปัสสนาภาวนา เรียกว่า ปฏิบัติธรรม การได้บรรลุถึงผลแห่งการปฏิบัติ คือ มรรค ผล นิพพาน อันเป็นที่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงเรียกว่า ปฏิเวธธรรม

พระพุทธรพจน์ คือ พระไตรปิฎก มีคุณค่ายิ่งกว่าสิ่งอื่นใดด้วยเป็นเหตุปัจจัยให้ได้บรรลุถึงผลอันสุดยอดคือพระนิพพานดังกล่าวนมา ชาวพุทธจึงได้ช่วยกันเกื้อหนุนและรักษาไว้เป็นอย่างดีด้วยการศึกษาให้รู้ที่เรียกว่า คัมภีระ และการปฏิบัติตามให้ได้ผลที่เรียกว่า วิปัสสนาธุระ เป็นเรดกตกทอดสืบ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นเวลา นานถึง ๒๕๐๐ ปีแล้ว

มรรค ผล นิพพาน จะปรากฏมีขึ้นได้ก็ด้วยการปฏิบัติถูกปฏิบัติชอบ การปฏิบัติถูกปฏิบัติชอบจะเป็นไปได้ก็ด้วยอาศัยการเรียนพระพุทธรพจน์คือ พระไตรปิฎก

(ค)

ด้วยเหตุนี้ พระไตรปิฎกจึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยแท้ ที่นักศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูงจะพึงศึกษาเล่าเรียนให้รู้แจ้งจักเจน เพื่อเป็นมูลฐานแห่งสัมมาปฏิบัติและมรรค ผล นิพพาน

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ได้ปรารภถึงเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้สถาปนาขึ้นไว้ให้เป็นสถานที่ศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาชั้นสูงของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ ก็มีรายละเอียดปรากฏอยู่ในพระราชปรารภ เรื่องประกาศสร้างสังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย ลงวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๔ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ถาวรและพัฒนามาโดยลำดับสมพระราชประสงค์ ทั้งปรากฏเห็นเป็นประจักษ์ในปัจจุบัน ก็การศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาชั้นสูงนั้น โดยตรงก็คือศึกษาพระไตรปิฎกภาษาบาลีอันเป็นพุทธวจนะจากพระโอษฐ์เป็นส่วนใหญ่ แต่ขณะนี้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไม่มีพระไตรปิฎกภาษาบาลี สำหรับเป็นหลักสูตรของนักศึกษาเป็นส่วนของคนโดยเฉพาะ และถึงเวลาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้นหนังสือพระไตรปิฎกภาษาบาลี เป็นหลักสูตรของนักศึกษาชั้นสูงของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว

๒. หนังสือพระไตรปิฎกภาษาบาลีของไทยเรานั้น ครั้งโบราณใช้จารลงในใบลานด้วยอักษรขอมบ้าง ด้วยอักษรไทยพม่าและไทยอีสานบ้าง ต่อมาได้ตีพิมพ์เป็นเล่มสมุดด้วยตัวอักษรไทย ๒ ครั้ง ครั้งแรกพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในมณฑลสมัยทรงดำรงสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๑ ครั้งที่ ๒ พุทธศักราช ๒๔๖๑ มีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระประมุขให้พิมพ์อุทิศถวายพระราชกุศลแก่ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้เริ่มทำตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๖๔ ปัจจุบันพระไตรปิฎกเล่มสมุดอักษรไทยทั้ง ๒ สมัยนั้น สมัยแรกได้หมดสิ้นไปไม่มีจำหน่าย ที่เหลืออยู่กระชายก็เสื่อมคุณภาพไม่สามารถที่จะนำมาศึกษาเล่าเรียน สมัยที่ ๒ ยังเหลืออยู่ แต่มีจำนวนน้อย

ไม่พอที่จะจำหน่ายจ่ายแจกและนำมาศึกษาเล่าเรียน ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้เพียงพอแก่ความประสงค์

๓. ประจวบมหามงคลสมัย ๒๕ แห่งพุทธศตวรรษ ซึ่งมาบรรจบครบปีโดยศาสนจักรนิยมในเดือนพฤษภาคม (วันเพ็ญเดือน ๖) พ.ศ. ๒๕๐๐ พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั้งมวล อันมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและคณะรัฐบาลเป็นประมุข ได้ร่วมกุศลจิตพร้อมใจกันประกอบพิธีการเฉลิมฉลองเป็นการเอิกเกริกมหิพาหาร ซึ่งยังไม่เคยมีมาในส่วนอดีตกาลภาคไหนหลัง ถึงที่ทางราชการประกาศให้ทราบและเชิญชวนให้ร่วมบำเพ็ญมหากุศลอยู่แล้วนั้น เนื่องในงานมหามงคลสมัยอันหาได้ยากยิ่งครั้งนี้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนา มีกุศลเจตนาอันแรงกล้าในอันที่จะสร้างสิ่งอันเป็นมงคลไว้เป็นอนุสรณ์สำหรับอนุชนสักอย่างหนึ่ง และให้เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับเหตุการณ์อันสำคัญครั้งนี้ด้วย จึงเห็นว่าสิ่งอันเป็นมิ่งมงคลและเหมาะสมที่สุดนั้นคือ หนังสือพระไตรปิฎกภาษาบาลี

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงตกลงให้ชำระและตีพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีขึ้นเป็นอนุสรณ์ในโอกาสครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ โดยให้ชื่อว่า มหาจุฬาเตปิฎก หรือเรียกในภาษาไทยว่า พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๒๕๐๐ จบ เท่ากับจำนวนพุทธศักราช ๒๕๐๐ จบหนึ่งจักเป็นเล่มสมุดจำนวน ๔๕ เล่ม เท่ากับระยะเวลาประกาศพระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือพระวินัยปิฎก ๘ เล่ม พระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม พระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม เมื่อพิมพ์ ๒๕๐๐ จบ จึงเป็นหนังสือทั้งสิ้น ๑๑๒,๕๐๐ เล่ม

การชำระและตีพิมพ์พระไตรปิฎกนั้น ได้ตั้งศาสนบัณฑิตทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นกรรมการตรวจทานชำระอรรถพจน์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ถูกต้องที่สุด โดยตรวจสอบเทียบเคียงกับฉบับต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประมัตถ์วางรูปลักษณะอักษรงดงามและดูง่าย โดยพิจารณาย่อหน้าให้มากและยกชื่อวรรค, ชื่อสูตร, เป็นต้น ขึ้นตั้งให้ปรากฏชัด ตีพิมพ์และเย็บเล่มอย่างประณีตสวยงามตามแบบสากลนิยม โดยเลือกใช้กระดาษตีพิมพ์และกระดาษปกอย่างประณีตและถาวร ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับหนังสือที่มีคุณค่าและเป็นที่สักการบูชาของมวลพุทธบริษัท

ทุนในการชำระและการพิมพ์ ได้ตั้งคณะกรรมการจัดหาทุนสร้างพระไตรปิฎกขึ้น ประกอบด้วยบรรพชิตและคฤหัสถ์ตามสมควร ประกาศแจ้งวัตถุประสงค์และเจริญศรัทธาไปยังพุทธศาสนิกชน นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก พระบรมวงศานุวงศ์และคณะรัฐบาล ข้าราชการ พ่อค้า กหบดี ตลอดจนประชาชนเป็นที่สุด ตามแต่จะเจริญศรัทธาบริจาคเงินสมทบทุนเป็นจำนวนเท่าไร

ส่วนการตีพิมพ์จะสำเร็จบริบูรณ์ครบทั้ง ๔๕ เล่มเมื่อไรนั้น ขึ้นอยู่ที่กำลังทุนทรัพย์ค่าตีพิมพ์เป็นประการสำคัญ ถือหลักค่อยทำค่อยไปตามควรแก่วิสัยสามารถ โดยมีความหวังอยู่ว่าจักสำเร็จลงในเวลาอันสมควร

นับว่าเป็นมหากุศลอันประเสริฐยิ่งของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อโครงการสร้างพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ ได้ทราบถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทั้ง ๓ พระองค์ ได้ทรงเจริญพระราชศรัทธา มีพระราชประสงค์จะทรงอุปถัมภ์การสร้างพระไตรปิฎกให้สำเร็จตามความมุ่งหมายของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานการอุปถัมภ์เป็นมูลฐาน โดยทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานทุนสำหรับพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระองค์ละ ๗๐,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๒๑๐,๐๐๐ บาท มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐ ทั้งนี้อย่างหาสิ่งเปรียบมิได้ พร้อมทั้งเป็นที่หวังได้ว่า พระบรมราชูปถัมภ์ธรรมวิद्याทานทั้งนี้จักสำเร็จเป็นมหาสิริมงคลกลั่นกาลให้ประชาชนชาวพุทธเจริญศรัทธา โดยเสด็จตามพระราชจริยาวัตรส่วนธรรมวิद्याทาน เป็นมูลฐานให้การสร้างพระไตรปิฎกฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ในเวลาอันสมควรโดยแท้

บัดนี้ พุทธศาสนิกชนจำนวนมากด้วยกัน โดยคำชักชวนของพระครูประกาศสมาริคุณ (สังเวียน ญาณเสวี) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และโดยความร่วมมือของสถานีวิฑูญกระจายเสียงกรมการรักษาดินแดน มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์เพื่อสมทบทุนสร้างพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมได้จำนวน ๖๒๕,๑๕๒ บาท นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศลในการนี้ ทรงพระมหากรุณาพระราชทาน

(จ)

แก่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้บริจาค
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้จัดเป็นทุนสร้างพระไตรปิฎก ๑๐ เล่ม คือ วินัยปิฎก
๗ เล่ม สุตตันตปิฎก ๒ เล่ม และอภิธรรมปิฎก ๑ เล่ม สำเร็จแล้ว สำหรับพระ-
สุตตันตปิฎก สยุตตนิคาย สฬายตนวคฺคปาติ นี้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้จัดพิมพ์ขึ้นด้วยทุนทรัพย์ของพุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมาก ที่พระครูประกาศ-
สมาธิคุณ (สังเวียน ฉานเสวี) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ได้ดำเนินการเชิญชวน
ทางสถานีวิทยุกระจ่ายเสียง กรมการรักษาดินแดนดังกล่าวแล้ว เพื่อดวยไว้ในพระ-
พุทธศาสนา

ขออำนาจพระศรีรัตนตรัยและมหากุศลส่วนธรรมวิद्याทานทั้งนี้ จงสำเร็จ
เป็นพลบ้งจ้ายอานวยวิบากสมบัติ ตลอดจนกาลให้พุทธศาสนิกชนทุกท่าน ที่มีส่วนใน
การสร้างพระไตรปิฎกนี้ ปราศจากสรรพภัยพิบัติอุปัทวันตราย มีความประสงค์จำนง
หมายสิ่งใดในทางที่ชอบ ขอให้สำเร็จสมมโนรตทุกประการ และมีความเกษมสำราญ
ขึ้นบานภายใต้ร่มพระสัทธรรม ในกาลทุกเมื่อ เทอญ

“จิรํ ทิฏฐตุ สทุมโม”

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

วัดมหาธาตุ พระนคร

Transliteration of the Thai Alphabet and Signs

as used in the Pali text of

MAHACULĀ TEPITAKA

VOWELS

อ a อา ā อี i อื u เอ e โอ o

CONSONANTS

ก ka	ข kha	ค ga	ฃ gha	ง ṅa
จ ca	ฉ cha	ช ja	ฌ jha	ญ ña
ฎ ta	ฏ tha	ด da	ฒ dha	ณ na
ต ta	ถ tha	ท da	ธ dha	น na
ป pa	ฝ pha	บ ba	ภ bha	ม ma
ย ya	ร ra	ล la	ว va	ศ sa
			ห ha	ฬ la
				ฦ ṁ

COMBINATIONS

ก ka	กา ka	กิ ki	กี kī	กุ ku	กู kū	เก ke	โก ko
ข kha	ขา khā	ขิ khi	ขี khī	ขุ khu	ขู khū	เข khe	โข kho

CONJUNCT-CONSONANTS

The Pali conjunct-consonants are printed in their full forms but marked by either sign [.] or [] under them. The sign [.] is used to denote unsounded consonant; [] is used to join two sounded consonants

For example :

กตมํ ทสฺมี สมเย โสมนสฺสอินฺทริยํ โหติ ?

katamam tasmim samaye somanāssindriyaṃ hoti ?

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

สหายนวฤคาลัย

สงเขตวิณยาน

ก.	= เกตุจิ สยามไปทุกเทศ	ทิสฺสมานปาโจ
กมฺ.	= กมฺโพชไปทุกเทศ	ทิสฺสมานปาโจ
จ.	= จฏฺจสงคิทิปฏเทศ	ทิสฺสมานปาโจ
ม.	= มรุมไปทุกเทศ	ทิสฺสมานปาโจ
ส.	= สหไปทุกเทศ	ทิสฺสมานปาโจ
อ.	= อิงคตีสไปทุกเทศ	ทิสฺสมานปาโจ

สัฏฺฐตฺตนิกาเย สฬายตนวคฺคปาลียั กิตฺตฺนปตฺตํ

๑. สฬายตนสัฏฺฐต

๑. ปฐมปณณาสก

๑. อนิจฺจวคฺค

มาติกา									องฺเก
๑. อชฺฌตฺตทานิจฺจุสฺสฺส									๑
๒. อชฺฌตฺตททุกฺขสฺสฺส									๒
๓. อชฺฌตฺตทานตฺตสฺสฺส									๒
๔. พาหิรวานิจฺจุสฺสฺส									๒
๕. พาหิรททุกฺขสฺสฺส									๓
๖. พาหิรวานตฺตสฺสฺส									๓
๗. อชฺฌตฺตทานิจฺจาตฺตานากตฺสฺสฺส									๓
๘. อชฺฌตฺตททุกฺขาตฺตานากตฺสฺสฺส									๔
๙. อชฺฌตฺตทานตฺตาตฺตานากตฺสฺสฺส									๔
๑๐. พาหิรวานิจฺจาตฺตานากตฺสฺสฺส									๕
๑๑. พาหิรททุกฺขาตฺตานากตฺสฺสฺส									๕
๑๒. พาหิรวานตฺตาตฺตานากตฺสฺสฺส									๕

๒. ชมกวคฺค

๑. ปจฺมปฺพุพฺเพสมฺโพธสฺสฺส									๖
๒. ทุคฺคิยปฺพุพฺเพสมฺโพธสฺสฺส									๗
๓. ปจฺมอสุสฺสาทปฺริเยสนสฺสฺส									๗
๔. ทุคฺคิยอสุสฺสาทปฺริเยสนสฺสฺส									๘

มาตีตา

ខ្សែ

[illegible]

๓. สัพพพัคค

[illegible]

๔. ชาติธรรมมงคล

๑-๑๐. ชาติธรมมาทิสตฤทธสภ ๒๓

๕. สัพพอนิจจกค

๑-๙. อนิจจาภิสุตฺตนวก		๒๕
๑๐. อุปสฎฐกคฤท		๒๖

มาตีตา

องเก

๒. ทฤษฎีปณณาสก

๑. อวิชชาวคฺค

[illegible]

๒. มัชฌิมาสูตร

[illegible]

มาตึกา

ອະນຸເກ

๕. นพวคค

๑.	ชันทออุทตฺต							๖๖
๒.	มาจกยปุตต							๖๘
๓.	ปริหานธมม							๗๒
๔.	ปมาทวิหรี							๗๕
๕.	สัวร							๗๕
๖.	สมาธิ							๗๖
๗.	ปฏิสลาน							๗๖
๘.	ปัจจนทุหมาก							๗๖
๙.	พุคียนทุม							๗๘
๑๐.	อุทก							๗๘

๓. ศติยปณณาสก

១. បែកកុះដើមវត្ត

[illegible]

มาตรา

ອົງເກ

๕. ภาณสุตฺต		๒๑๔
๖. สมพหุลภิกขุสุตฺต		๒๑๔
๗. ปจรมสมณปุราหมณสุตฺต		๒๑๕
๘. ทุกิยสมณปุราหมณสุตฺต		๒๑๕
๙. ตกิยสมณปุราหมณสุตฺต		๒๑๖
๑๐. สุทฺธิกริสฺสสุตฺต		๒๑๖
๑๑. นิรามิสฺสสุตฺต		๒๑๖

๓. มาตุคามสํยัตต

๑. ปฐมเปยฺยาลวคฺค

[illegible]

มาตรา

ខ្សែ

๒. ทฤษฎีเปลี่ยนยาวคอค

[illegible]

๓. พลวัต

[illegible]

มาตีกา

องเก

๔. ชมพูชาติกตัญญู

[illegible]

๕. สามเณรทักสัพฺพต

๑.	สามัญจากสุตฺต							๒๓๙
๒.	ทกกรสุตฺต							๒๔๐

๖. โมกฺกฏถานสํยุตฺต

[illegible]

มาตุกา

ខងកេ

[illegible]

៧. វិចិត្រសម្ព័ន្ធ

[illegible]

๘. ความรับผิดชอบ

[illegible]

มาตรา

องเก

๒. ทูตยวคฺค

๑. อสงขตสกุล		๓๒๑
๒. อนทสกุล		๓๒๕
๓-๓๒. อนาสวาทิสกุล		๓๒๕
๓๓. ปราณสกุล		๓๒๘

๑๐. อพย าก ต ส ย ต ต

๑.	เขมาสุตฺต							๓๒๙
๒.	อนุราธสุตฺต							๓๓๔
๓.	ปจรมสาร์ิปุตฺตโกญฺจิตฺตสุตฺต							๓๓๗
๔.	ทศยิสสาร์ิปุตฺตโกญฺจิตฺตสุตฺต							๓๓๙
๕.	ตติยสสาร์ิปุตฺตโกญฺจิตฺตสุตฺต							๓๔๐
๖.	จตุตถสสาร์ิปุตฺตโกญฺจิตฺตสุตฺต							๓๔๐
๗.	โมกคัลลสถานสุตฺต							๓๔๓
๘.	วຈ္ඤාකොට්ඨකසුත්ත							๓๔๖
๙.	กุณฑลสาธาสุตฺต							๓๔๘
๑๐.	อานนทสุตฺต							๓๕๐
๑๑.	สมัยยกัจจนสุตฺต							๓๕๑

[illegible]

สูตรตนตปิฎก สัมมุตตนิกาย

สฬายตนวคฺค

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. สฬายตนสัยฺยตฺต

๑. ปจฺจมปณฺณาสก

๑. อนิจฺจวคฺค

๑. อชฺฌตฺตานิจฺจสฺสตฺต

[๑] เอวฺมเม สุตํ :— เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหฺรติ เชตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามเ. ตถฺว โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “ภิกฺขโว”ติ. “ภทฺเต”ติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสํ, ภควา เอตทวโจ :

จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทหนฺตฺตา, ยทหนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺจพฺพํ. โสตํ อนิจฺจํ ๖ เปว ฆานํ อนิจฺจํ, ยทนิจฺจํ ๖ เปว ฆิวัหา อนิจฺจา, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทหนฺตฺตา, ยทหนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺจพฺพํ. กาโย อนิจฺโจ, ยทนิจฺจํ ๖ เปว มโน อนิจฺโจ, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทหนฺตฺตา, ยทหนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, โสทสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, ฆานสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, ฆิวัหายปํ นิพฺพินฺทติ, กายสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ,

มนสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิรชฺคา วิมฺจุจฺติ, วิมฺจุตฺตสฺมี “วิมฺจุตฺ” มิตฺติ
 ฌาณํ โหติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตยาเย” ติ
 ปชานาตีติ. ปจฺมํ.

๒. อชฺฌตฺตทกฺขสฺสุตฺต

[๒] จกฺขํ ภิกฺขเว ทกฺขํ, ยํ ทกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา” ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญาเย ทฏฺฐพฺพํ. โสตํ ทกฺขํ วเปว ฌานํ ทกฺขํ วเปว ชีวฺหา ทกฺขา วเปว กาโย ทกฺโข
 วเปว มโน ทกฺโข, ยํ ทกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา” ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญาเย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ วเปว
 นาปรํ อิตฺถตฺตยาเยติ ปชานาตีติ. ทตฺติยํ.

๓. อชฺฌตฺตานตฺตสฺสุตฺต

[๓] จกฺขํ ภิกฺขเว อนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา” ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญาเย ทฏฺฐพฺพํ. โสตํ อนตฺตา วเปว ฌานํ
 อนตฺตา วเปว ชีวฺหา อนตฺตา วเปว กาโย อนตฺตา วเปว มโน อนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา” ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ
 สมนฺนปฺปญฺญาเย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ วเปว นาปรํ อิตฺถตฺตยาเยติ ปชานาตีติ. ทตฺติยํ.

๔. พาหิรานิจฺจุสฺสุตฺต

[๔] รุปํ ภิกฺขเว อนิจฺจา, ยทฺนิจฺจํ ตํ ทกฺขํ, ยํ ทกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา
 ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา” ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญาเย ทฏฺฐพฺพํ. สทฺทา วเปว กนฺธา วเปว รสา วเปว โผฏฺฐพฺพา วเปว ธมฺมา
 อนิจฺจา, ยทฺนิจฺจํ ตํ ทกฺขํ, ยํ ทกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา” ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญาเย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ
 ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก รุเปสฺสํ นิพฺพินฺทติ วเปว ธมฺเมสฺสํ นิพฺพินฺทติ,

สยุต] ๑. ปจฺมปณฺณาสก ๑. อนิจฺจวคฺค ๗. อชฺฌตฺตานิจฺจาตีตานาคตฺสฺสฺส ๓

นิพฺพินํ วัชรชฺชติ, วัชรคา วิมฺมจฺจติ, วิมฺมตฺตสฺสํ “วิมฺมตฺต”มิตฺติ ฌาณํ โหติ, “ชีณา
ชาติ, วุสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. จตฺตถ.

๕. พาหิรทฺถสฺสฺส

[๕] รุปา ภิกฺขเว ทฺถา, ยํ ทฺถํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม,
เนโสหฺมสฺสํ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺฐจฺพํ. สทฺทา
วเปว กณฺธา วเปว รสา วเปว โผฏฺฐจฺพวา วเปว ธมฺมา ทฺถา, ยํ ทฺถํ
ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสํ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺฐจฺพํ. เอวํ ปสฺสํ วเปว นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ.
ปณฺจม.

๖. พาหิรานตฺตสฺสฺส

[๖] รุปา ภิกฺขเว อนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสํ, น เมโส
อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺฐจฺพํ วเปว สทฺทา วเปว กณฺธา
วเปว รสา วเปว โผฏฺฐจฺพวา วเปว ธมฺมา อนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ
มม, เนโสหฺมสฺสํ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺฐจฺพํ.
เอวํ ปสฺสํ วเปว นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ฉนฺจ.

๗. อชฺฌตฺตานิจฺจาตีตานาคตฺสฺสฺส

[๗] จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อตีตานาคตํ, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส.
เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตีตสฺสํ จกฺขสฺสํ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ
จกฺขํ นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนสฺส จกฺขสฺส นินฺพิทาย วัชรกาย นโรธาย
ปฏฺธิปฺนโน โหติ. โสตํ อนิจฺจํ วเปว ฆานํ อนิจฺจํ วเปว ชิวฺหา อนิจฺจา
อตีตานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก
อตีตํ ชิวฺหา อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ ชิวฺหา นาภินนฺทติ, ปจฺจุปฺปนฺนสฺส ชิวฺหา
นินฺพิทาย วัชรกาย นโรธาย ปฏฺธิปฺนโน โหติ. กาโย อนิจฺจํ วเปว มโน อนิจฺจํ
อตีตานาคโต, โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก

อติตสฺมี มนสฺมี อนเปกฺโข โหติ. อนาคตํ มนํ นามินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนสฺส มนสฺส
นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. สยัตม.

๔. อชฺฌตตทุกขาตีตานาคตสฺส

[๘] จกฺขุ ภิกฺขเว ทฺถจฺฉ อตีตานาคตํ, โก ปน วาโท ปจฺจุปปนฺนสฺส. เอวํ
ปสฺส ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อติตสฺมี จกฺขุสฺมี อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ จกฺขุ
นามินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนสฺส จกฺขุสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ.
โสทํ ทฺถจฺฉ ๖ เป ๖ พฺมํ ทฺถจฺฉ ๖ เป ๖ ชิวฺหา ทฺถจฺฉ อตีตานาคตา, โก ปน วาโท
ปจฺจุปปนฺนสฺส. เอวํ ปสฺส ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อติตสฺส ชิวฺหาย อนเปกฺโข
โหติ, อนาคตํ ชิวฺหํ นามินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนสฺส ชิวฺหาย นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย
ปฏิปนฺโน โหติ. กาโย ทฺถจฺฉ ๖ เป ๖ มโน ทฺถจฺฉ อตีตานาคโต, โก ปน วาโท
ปจฺจุปปนฺนสฺส. เอวํ ปสฺส ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อติตสฺมี มนสฺมี อนเปกฺโข
โหติ, อนาคตํ มนํ นามินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนสฺส มนสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย
ปฏิปนฺโน โหติ. อญฺจม.

๕. อชฺฌตตานตฺตาตีตานาคตสฺส

[๙] จกฺขุ ภิกฺขเว อนตฺตา อตีตานาคตํ, โก ปน วาโท ปจฺจุปปนฺนสฺส. เอวํ
ปสฺส ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อติตสฺมี จกฺขุสฺมี อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ จกฺขุ
นามินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนสฺส จกฺขุสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ.
โสทํ อนตฺตา ๖ เป ๖ พฺมํ อนตฺตา ๖ เป ๖ ชิวฺหา อนตฺตา อตีตานาคตา, โก
ปน วาโท ปจฺจุปปนฺนสฺส. เอวํ ปสฺส ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อติตสฺส ชิวฺหาย
อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ ชิวฺหํ นามินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนสฺส ชิวฺหาย นิพฺพิทาย
วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. กาโย อนตฺตา ๖ เป ๖ มโน อนตฺตา อตีตานาคโต,
โก ปน วาโท ปจฺจุปปนฺนสฺส. เอวํ ปสฺส ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อติตสฺมี
มนสฺมี อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ มนํ นามินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนสฺส มนสฺส
นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. นวม.

๑๐. พาหิรานิจฺจาติตานาคตฺตฺต

[๑๐] รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา อตฺตทานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปปนฺนํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตฺตเตสฺส รูปสฺส อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต รูปे นากินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนํ รูปํ นินฺพิพิทย วิราคย นโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. สทฺทา ๖ เปว กนฺธา ๖ เปว รสา ๖ เปว โผฏฺฐพฺพา ๖ เปว ธมฺมา อนิจฺจา อตฺตทานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปปนฺนํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตฺตเตสฺส ธมฺเมสฺส อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต ธมฺเม นากินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนํ ธมฺมํ นินฺพิพิทย วิราคย นโรธาย ปฏิปนฺโน โหตฺติ. ทสมํ.

๑๑. พาหิรทฺฏฺฐาทิตานาคตฺตฺต

[๑๑] รูปา ภิกฺขเว ทฺฏฺฐา อตฺตทานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปปนฺนํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตฺตเตสฺส รูปสฺส อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต รูปे นากินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนํ รูปํ นินฺพิพิทย วิราคย นโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ๖ เปว เอกาทสํ.

๑๒. พาหิรานตฺตาทิตานาคตฺตฺต

[๑๒] รูปา ภิกฺขเว อนตฺตา อตฺตทานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปปนฺนํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตฺตเตสฺส รูปสฺส อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต รูปे นากินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนํ รูปํ นินฺพิพิทย วิราคย นโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. สทฺทา ๖ เปว กนฺธา ๖ เปว รสา ๖ เปว โผฏฺฐพฺพา ๖ เปว ธมฺมา อนตฺตา อตฺตทานาคตา, โก ปน วาโท ปจฺจุปปนฺนํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตฺตเตสฺส ธมฺเมสฺส อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต ธมฺเม นากินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนํ ธมฺมํ นินฺพิพิทย วิราคย นโรธาย ปฏิปนฺโน โหตฺติ. ทฺวาทสํ.

อนิจฺจวคฺโค ปจฺโม.

ตสฺสทฺธานํ

อนิจฺจํ ทฺกฺขํ อนตฺตา จ

ตโย อชฺฉตฺตพาหิรา

ยทนิจฺเจน ตโย วุตฺตา

เต เต อชฺฉตฺตพาหิราติ.

๒. ขมกาคูก

๑. ปฐมปุพฺพเทศมโหฺรสุตฺต

[๑๓] สวาทถุณินทานิ. ปุพฺพ^๑ เม ภิกฺขเว สมโพรธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส
โพธิสทฺตเสว สโต เอกทโหสิ “โก นุ โข จกฺขุสฺส อสฺสาโท, โก อาทীনโว, กิ
นิสฺสรณํ. โก โสทสฺส วเปว โก มานสฺส วเปว โก จิวฺหาย วเปว โก กายสฺส
วเปว โก มนสฺส อสฺสาโท, โก อาทীনโว, กิ นิสฺสรณนฺ”ติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว
เอกทโหสิ, ยํ โข จกฺขํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อयํ จกฺขุสฺส อสฺสาโท.
ยํ จกฺขํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อयํ จกฺขุสฺส อาทীনโว. โย จกฺขุสฺมี
ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ จกฺขุสฺส นิสฺสรณํ. ยํ โสทํ วเปว ยํ
มานํ วเปว ยํ จิวฺหํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อयํ จิวฺหาย อสฺสาโท.
ยํ จิวฺหา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อยํ จิวฺหาย อาทীনโว. โย จิวฺหาย
ฉนฺทราควินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ จิวฺหาย นิสฺสรณํ. ยํ กายํ วเปว ยํ
มนํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อयํ มนสฺส อสฺสาโท. ยํ มโน อนิจฺจํ
ทุกฺโข วิปริณามธมฺโม, อयํ มนสฺส อาทীনโว. โย มนสฺมี ฉนฺทราควินโย
ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ มนสฺส นิสฺสรณนฺติ. ยาวกัณฺณจาทํ ภิกฺขเว อิมสํ ฉนฺนํ
อชฺฉตฺตคิกานํ อายตฺตานํ เอวํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทীনวญฺจ อาทীনวโต
นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถากฺกํ นาพฺภวญฺจาสิ, เนว ทาวาทํ ภิกฺขเว สเทวเก
โลเก สมารเก สพฺรหมเก สสฺสสมณพฺรหฺมณฺณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺธโรติ ปจฺจวญฺจาสิ. ยโต จ โขทํ ภิกฺขเว อิมสํ ฉนฺนํ
อชฺฉตฺตคิกานํ อายตฺตานํ เอวํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทীনวญฺจ อาทীনวโต
นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถากฺกํ อพฺภวญฺจาสิ, อถาทํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก
สพฺรหมเก สสฺสสมณพฺรหฺมณฺณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ
อภิสมฺพุทฺธโรติ ปจฺจวญฺจาสิ. ฌานญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุตฺปาที, อุกุปฺปา เม
วิมุตฺติ,^๒ อยมนฺติมา ชาตี, นตฺถิทานิ ปนฺนพฺภวโติ. ปจฺจมี.

๒. ทุตติยปุพเพสมโพธิสูตร

[๑๔] ปุพเพ เม ภิกขเว สมโพธิ อนภิสัมพุทฺธสฺส โพธิสฺส ตสฺส เสว สโต
 เอตทโหสิ “โก นุ โข รูปานํ อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กิ นิสฺสรณํ, โก
 สทฺธานํ ๖ เป ๖ โก คนฺธานํ ๖ เป ๖ โก รसानํ ๖ เป ๖ โก โผฏฺฐพฺพานํ ๖ เป ๖
 โก ฌมฺมานํ อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กิ นิสฺสรณํ”ติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกขเว
 เอตทโหสิ ยํ โข รูปे ปฏฺิจจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, ยํ รูปานํ อสฺสาโท.
 ยํ รูปา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, ยํ รูปานํ อาทีนโว. โย รูปेสุ
 จฺนฺทราควินโย จฺนฺทราคปฺปหฺนํ, อิทํ รูปานํ นิสฺสรณํ. ยํ สทฺเท ๖ เป ๖ คนฺธ
 ๖ เป ๖ รเส ๖ เป ๖ โผฏฺฐพฺเพ ๖ เป ๖ ยํ ฌมฺเม ปฏฺิจจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ,
 ยํ ฌมฺมานํ อสฺสาโท. ยํ ฌมฺมา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, ยํ ฌมฺมานํ
 อาทีนโว. โย ฌมฺเมสุ จฺนฺทราควินโย จฺนฺทราคปฺปหฺนํ, อิทํ ฌมฺมานํ นิสฺสรณํติ.
 ยาวกฺกฉฺชาหํ ภิกขเว อิมสํ จณฺ्हํ พาทิรานํ อายตฺตานํ เอวํ อสฺสาทญฺจ
 อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภุทํ นาพภณฺณาสี,
 เนว ตาวาหํ ภิกขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก สสฺสสมณพฺรหฺมณฺเฌ
 ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสัมพุทฺธโรติ ปจฺจฉณฺณาสี. ยโต จ
 ไซหํ ภิกขเว อิมสํ จณฺ्हํ พาทิรานํ อายตฺตานํ เอวํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต
 อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภุทํ อพภณฺณาสี, อถาหํ ภิกขเว
 สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก สสฺสสมณพฺรหฺมณฺเฌ ปชาย สเทวมนุสฺสาย
 อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสัมพุทฺธโรติ ปจฺจฉณฺณาสี. ฉาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ
 อุกฺกปาทิ, อุกฺกปปา เม วิมุตฺติ, อยฺมมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. ทุตฺติยํ.

๓. ปฐมอสถาปปริเยสนสูตร

[๑๕] จกฺขุสฺสหาหํ ภิกขเว อสฺสาทปริเยสนํ อจฺริ, โย จกฺขุสฺส อสฺสาโท,
 ตทชฺฌกมํ, ยาวตา จกฺขุสฺส อสฺสาโท, ปณฺณาย เม เอโส^๑ สุกฺกโจ. จกฺขุสฺสหาหํ
 ภิกขเว อาทีนวปริเยสนํ อจฺริ, โย จกฺขุสฺส อาทีนโว, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา จกฺขุสฺส

อาทীনโว, ปณณาย เม เอโส สุทฺธิโจ. จกฺขุสฺสหาํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจฺริ, ยํ จกฺขุสฺส นิสฺสรณํ, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา จกฺขุสฺส นิสฺสรณํ, ปณณาย เม เอตํ^๑ สุทฺธิจํ. โสตสฺสหาํ ภิกฺขเว ๖เป๖ ฆานสฺสหาํ ภิกฺขเว ๖เป๖ ชิวฺหายาหํ ภิกฺขเว อสฺสทาปริเยสนํ อจฺริ, โย ชิวฺหาย อสฺสาโท, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา ชิวฺหาย อสฺสาโท, ปณณาย เม เอโส สุทฺธิโจ. ชิวฺหายาหํ ภิกฺขเว อาทীনวปริเยสนํ อจฺริ, โย ชิวฺหาย อาทীনโว, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา ชิวฺหาย อาทীনโว, ปณณาย เม เอโส สุทฺธิโจ. ชิวฺหายาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจฺริ, ยํ ชิวฺหาย นิสฺสรณํ, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา ชิวฺหาย นิสฺสรณํ, ปณณาย เม เอตํ สุทฺธิจํ ๖เป๖ มนสฺสหาํ ภิกฺขเว อสฺสทาปริเยสนํ อจฺริ, โย มนสฺส อสฺสาโท, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา มนสฺส อสฺสาโท, ปณณาย เม เอโส สุทฺธิโจ. มนสฺสหาํ ภิกฺขเว อาทীনวปริเยสนํ อจฺริ, โย มนสฺส อาทীনโว, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา มนสฺส อาทীনโว, ปณณาย เม เอโส สุทฺธิโจ. มนสฺสหาํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจฺริ, ยํ มนสฺส นิสฺสรณํ, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา มนสฺส นิสฺสรณํ, ปณณาย เม เอตํ สุทฺธิจํ. ยาวทิวฺฉจฺหาํ ภิกฺขเว อิมสํ จนนํ อชฺฌตฺติกานํ อายตนาํ อสฺสทาณจ อสฺสทาโท อาทীনวณจ อาทীনวโต นิสฺสรณณจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นาพภณณาสี ๖เป๖ อพภณณาสี.^๒ ฌาณณจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ, อุทปฺปา เม วิมฺมุตฺติ, อยมนฺตึมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ. ตติยํ.

๔. ทุตฺติยอสนฺทาปริเยสนสฺสจฺจ

[๑๖] รูปานาหํ ภิกฺขเว อสฺสทาปริเยสนํ อจฺริ, โย รูปานํ อสฺสาโท, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา รูปานํ อสฺสาโท, ปณณาย เม เอโส สุทฺธิโจ. รูปานาหํ ภิกฺขเว อาทীনวปริเยสนํ อจฺริ, โย รูปานํ อาทীনโว, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา รูปานํ อาทীনโว, ปณณาย เม เอโส สุทฺธิโจ. รูปานาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจฺริ, ยํ รูปานํ นิสฺสรณํ, ตทชฺฌกมํ, ยาวตา รูปานํ นิสฺสรณํ, ปณณาย เม เอตํ สุทฺธิจํ. สทฺททานาหํ ภิกฺขเว ๖เป๖ กนฺธานาหํ ภิกฺขเว ๖เป๖ รสานาหํ ภิกฺขเว ๖เป๖ โผฏฺฐพฺพานาหํ ภิกฺขเว ๖เป๖ ธมฺมานาหํ ภิกฺขเว อสฺสทาปริเยสนํ อจฺริ, โย ธมฺมานํ อสฺสาโท,

ตทชฌกม, ยาวตา ฐมมานํ อสสาโท, ปณณาย เม เอโส สุทฺธิโจ. ฐมมานาหํ
ภิกฺขเว อาทึนวปริเยสนํ อจรี, โย ฐมมานํ อาทึนโว, ตทชฌกม, ยาวตา ฐมมานํ
อาทึนโว, ปณณาย เม เอโส สุทฺธิโจ. ฐมมานาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อจรี,
ยํ ฐมมานํ นิสฺสรณํ, ตทชฌกม, ยาวตา ฐมมานํ นิสฺสรณํ, ปณณาย เม ทํ
สุทฺธิจํ. ยาวทิวณฺจาหํ ภิกฺขเว อิมสํ จนนํ พาหิรานํ อายตนานํ อสสาทณฺจ
อสสาทโท อาทึนวณฺจ อาทึนวโต นิสฺสรณณฺจ นิสฺสรณโต ยถากฺกํ นาพฺภณณาสี
วเปว อพฺภณณาสี.^๑ ฌาณณฺจ ปณ เม ทสฺสนํ อุกฺกปาที, อุกฺกปา เม วิมฺมุตฺติ,
อยมนฺตึมา ชาตี, นตฺถิทานิ ปณพฺภโวตี. จตฺตถํ.

๕. ปฐมโนเจตสสาทสุต

[๑๗] โน เจทํ ภิกฺขเว จกฺขุสฺส อสสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา จกฺขุสฺมึ
สารถฺเชยฺยํ, ยสฺมา จ โช ภิกฺขเว อตฺถิ จกฺขุสฺส อสสาโท, ตสฺมา สตฺตา
จกฺขุสฺมึ สารถฺชนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว จกฺขุสฺส อาทึนโว อภวิสฺส, น ยิทํ
สตฺตา จกฺขุสฺมึ นิพฺพินฺเทยฺยํ, ยสฺมา จ โช ภิกฺขเว อตฺถิ จกฺขุสฺส อาทึนโว,
ตสฺมา สตฺตา จกฺขุสฺมึ นิพฺพินฺทณฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว จกฺขุสฺส
นิสฺสรณํ อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา จกฺขุสฺมา นิสฺสเรยฺยํ, ยสฺมา จ โช ภิกฺขเว
อตฺถิ จกฺขุสฺส นิสฺสรณํ, ตสฺมา สตฺตา จกฺขุสฺมา นิสฺสรณฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว
โสทสฺส อสสาโท อภวิสฺส. โน เจทํ ภิกฺขเว ฆานสฺส อสสาโท อภวิสฺส. โน
เจทํ ภิกฺขเว ชิวฺหาย อสสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา ชิวฺหาย สารถฺเชยฺยํ,
ยสฺมา จ โช ภิกฺขเว อตฺถิ ชิวฺหาย อสสาโท, ตสฺมา สตฺตา ชิวฺหาย สารถฺชนฺติ.
โน เจทํ ภิกฺขเว ชิวฺหาย อาทึนโว อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา ชิวฺหาย นิพฺพินฺเทยฺยํ,
ยสฺมา จ โช ภิกฺขเว อตฺถิ ชิวฺหาย อาทึนโว, ตสฺมา สตฺตา ชิวฺหาย นิพฺพินฺทณฺติ.
โน เจทํ ภิกฺขเว ชิวฺหาย นิสฺสรณํ อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา ชิวฺหาย นิสฺสเรยฺยํ,
ยสฺมา จ โช ภิกฺขเว อตฺถิ ชิวฺหาย นิสฺสรณํ, ตสฺมา สตฺตา ชิวฺหาย นิสฺสรณฺติ.
โน เจทํ ภิกฺขเว กายสฺส อสสาโท อภวิสฺส. โน เจทํ ภิกฺขเว มนสฺส อสสาโท

อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา มนฺสฺมี สารชฺเชยฺยํ, ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ มนฺสฺส
 อสฺสาโท, ทสฺมา สตฺตา มนฺสฺมี สารชฺชนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว มนฺสฺส อาทึนโว
 อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา มนฺสฺมี นิพฺพินฺเทยฺยํ, ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ มนฺสฺส
 อาทึนโว, ทสฺมา สตฺตา มนฺสฺมี นิพฺพินฺทฺนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว มนฺสฺส นิสฺสรณํ
 อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา มนฺสฺมา นิสฺสเรยฺยํ, ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ มนฺสฺส
 นิสฺสรณํ, ทสฺมา สตฺตา มนฺสฺมา นิสฺสรณฺติ. ยาวกั๊วญจ ภิกฺขเว สตฺตา อิมสํ จณฺห์
 อชฺฌตฺติกานํ อายตฺนานํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทึนวญจ อาทึนวโต นิสฺสรณญฺจ
 นิสฺสรณโต ยถาภุทํ นาพฺภณฺณาสฺ. ๑ เวน ทาว ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา
 สมารกา สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนฺสฺสาย นิสฺสฺสา วิสณฺณตฺตา
 วิปฺปมฺมตฺตา วิมฺริยาทิกฺเคน ๒ เจตฺสา วิหฺรึสฺ. ยโต จ โข ภิกฺขเว สตฺตา อิมสํ
 จณฺห์ อชฺฌตฺติกานํ อายตฺนานํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทึนวญจ อาทึนวโต
 นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภุทํ อพฺภณฺณาสฺ. ๓ อถ ๔ ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา
 สมารกา สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนฺสฺสาย นิสฺสฺสา วิสณฺณตฺตา
 วิปฺปมฺมตฺตา วิมฺริยาทิกฺเคน เจตฺสา วิหฺรณฺตีติ. ปณฺจมํ.

๖. ทุตฺติยนฺเจอสฺสาทสฺส

[๑๘] โน เจทํ ภิกฺขเว รูปานํ อสฺสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา รูปสฺส
 สารชฺเชยฺยํ, ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ รูปานํ อสฺสาโท, ทสฺมา สตฺตา รูปสฺส
 สารชฺชนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว รูปานํ อาทึนโว อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา รูปสฺส
 นิพฺพินฺเทยฺยํ, ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ รูปานํ อาทึนโว, ทสฺมา สตฺตา รูปสฺส
 นิพฺพินฺทฺนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว รูปานํ นิสฺสรณํ อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา รูปสฺส
 นิสฺสเรยฺยํ, ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ รูปานํ นิสฺสรณํ, ทสฺมา สตฺตา รูปสฺส
 นิสฺสรณฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว สทฺททานํ ๖ เป ๖ กณฺธานํ ๖ เป ๖ รสฺสานํ ๖ เป ๖
 โผฏฺฐพฺพานํ ๖ เป ๖ ฐมฺมานํ อสฺสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา ฐมฺเมสฺส
 สารชฺเชยฺยํ, ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ฐมฺมานํ อสฺสาโท, ทสฺมา สตฺตา ฐมฺเมสฺส

๑ จ.ม. นาพฺภณฺณาสฺ. เหวมฺปฺริปี

๒ ส. อ. วิมฺริยาทิกฺเคน. เหวมฺปฺริปี

๓ จ.ม. อพฺภณฺณาสฺ

๔ อ. อตฺโต

สารชฺชนฺติ. โน เจทํ ภิกฺขเว ฐมฺมานํ อาทึนฺว อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา ฐมฺเมสุ
 นิพฺพินฺนํ, ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ฐมฺมานํ อาทึนฺว, ทสฺมา สตฺตา
 ฐมฺเมสุ นิพฺพินฺนํ. โน เจทํ ภิกฺขเว ฐมฺมานํ นิสฺสรณํ อภวิสฺส, น ยิทํ สตฺตา
 ฐมฺเมหิ นิสฺสเรยฺยํ, ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ ฐมฺมานํ นิสฺสรณํ, ทสฺมา สตฺตา
 ฐมฺเมหิ นิสฺสรณํ. ยาวกึวญฺจ ภิกฺขเว สตฺตา อิมสฺส จณฺนํ พาทิราณํ อายตนาณํ
 อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทึนฺวญฺจ อาทึนฺวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ
 นาพฺภณฺณาสฺสํ. เวนฺทาว ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา
 สสฺสสมณพฺราหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย นิสฺสฎฺฐา วิสณฺณตฺตา วิปฺปมฺมตฺตา
 วิมฺบริยาทิกเตน เจตสา วิหริสฺส. ยโต จ โข ภิกฺขเว สตฺตา อิมสฺส จณฺนํ พาทิราณํ
 อายตนาณํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทึนฺวญฺจ อาทึนฺวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต
 ยถาภูตํ นาพฺภณฺณาสฺสํ. อถ ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา
 สสฺสสมณพฺราหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย นิสฺสฎฺฐา วิสณฺณตฺตา วิปฺปมฺมตฺตา
 วิมฺบริยาทิกเตน เจตสา วิหรนฺตีติ. จญฺจํ.

๗. ปจฺมาภินนทสฺสุต

[๑๙] โย ภิกฺขเว จกฺขํ อภินนฺทติ, ทฺกฺขํ โส อภินนฺทติ. โย ทฺกฺขํ
 อภินนฺทติ, อปริมฺมตฺโต โส ทฺกฺขสฺมาติ วทามิ. โย โสทํ ะเปะ โย ฆานํ ะเปะ
 โย ชิวฺหํ อภินนฺทติ, ทฺกฺขํ โส อภินนฺทติ. โย ทฺกฺขํ อภินนฺทติ, อปริมฺมตฺโต
 โส ทฺกฺขสฺมาติ วทามิ. โย กายํ ะเปะ โย มนํ อภินนฺทติ, ทฺกฺขํ โส อภินนฺทติ.
 โย ทฺกฺขํ อภินนฺทติ, อปริมฺมตฺโต โส ทฺกฺขสฺมาติ วทามิ.

โย จ โข ภิกฺขเว จกฺขํ นาภินนฺทติ, ทฺกฺขํ โส นาภินนฺทติ. โย ทฺกฺขํ
 นาภินนฺทติ, ปริมฺมตฺโต โส ทฺกฺขสฺมาติ วทามิ. โย โสทํ ะเปะ โย ฆานํ ะเปะ
 โย ชิวฺหํ นาภินนฺทติ, ทฺกฺขํ โส นาภินนฺทติ. โย ทฺกฺขํ นาภินนฺทติ, ปริมฺมตฺโต โส
 ทฺกฺขสฺมาติ วทามิ. โย กายํ ะเปะ โย มนํ นาภินนฺทติ, ทฺกฺขํ โส นาภินนฺทติ.
 โย ทฺกฺขํ นาภินนฺทติ, ปริมฺมตฺโต โส ทฺกฺขสฺมาติ วทามิ. สทฺตมํ.

๘. ทุตติยาภินนทสุตต

[๒๐] โย ภิกขเว รูปे อภินนทติ, ทุกขं โส อภินนทติ. โย ทุกขं อภินนทติ, อปริมุตโต โส ทุกขสมมาติ วทามิ. โย สหุเท ะเป ะ คนฺเธ ะเป ะ รเส ะเป ะ โผฏฐัพพะ ะเป ะ ธมฺเม อภินนทติ, ทุกขं โส อภินนทติ. โย ทุกขं อภินนทติ, อปริมุตโต โส ทุกขสมมาติ วทามิ.

โย จ โข ภิกขเว รูปे นาภินนทติ, ทุกขं โส นาภินนทติ. โย ทุกขं นาภินนทติ, ปริมุตโต โส ทุกขสมมาติ วทามิ. โย สหุเท ะเป ะ คนฺเธ ะเป ะ รเส ะเป ะ โผฏฐัพพะ ะเป ะ ธมฺเม นาภินนทติ, ทุกขं โส นาภินนทติ. โย ทุกขं นาภินนทติ, ปริมุตโต โส ทุกขสมมาติ วทามิ. อญฺญม.

๙. ปจฺมทุกฺขุปฺปาทสุตต

[๒๑] โย ภิกขเว จกฺขุสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว. โย โสตสฺส ะเป ะ โย ฆานสฺส ะเป ะ โย ชิวฺหาย ะเป ะ โย กายสฺส ะเป ะ โย มนสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกขเว จกฺขุสฺส นิโรโธ วุสโธมฺ อตฺถงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ, โรคาณํ วุสโธมฺ, ชรามรณสฺส อตฺถงฺกโม. โย โสตสฺส ะเป ะ โย ฆานสฺส ะเป ะ โย ชิวฺหาย ะเป ะ โย กายสฺส ะเป ะ โย มนสฺส นิโรโธ วุสโธมฺ อตฺถงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ, โรคาณํ วุสโธมฺ, ชรามรณสฺส อตฺถงฺกโมติ. นวม.

๑๐. ทุตติยกุชุปฺปาทสุตต

[๒๒] โย ภิกขเว รูปานํ อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว. โย สหุทธานํ ะเป ะ โย คนฺธานํ ะเป ะ โย รสฺสานํ ะเป ะ โย โผฏฐัพฺพานํ ะเป ะ โย ธมฺมานํ อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

ลัทธิ] ๑. ปจฺมปณฺณาสก ๒. ยมกวคฺค ๑๐. ทุตฺตยทุกฺขปฺปาทสฺสทต ๑๓

โย จ โข ภิกฺขเว รุปํ นีโรธํ วุปฺสโม อตฺถงฺกโม, ทุกฺขสฺเสสํ นีโรธํ,
โรคาณํ วุปฺสโม, ชรามรณสฺส อตฺถงฺกโม. โย สทฺธานํ ๖ เปฯ โย คณฺธาณํ ๖ เปฯ
โย รสํ ๖ เปฯ โย โผฏฺฐพฺพานํ ๖ เปฯ โย ธมฺมานํ นีโรธํ วุปฺสโม อตฺถงฺกโม,
ทุกฺขสฺเสสํ นีโรธํ, โรคาณํ วุปฺสโม, ชรามรณสฺส อตฺถงฺกโมติ. ทสมํ.

ยมกวคฺโค ทุตฺตโย.

ตสฺสทฺธานํ

สมุทฺทเธน ทเว วุตฺตา	อสุสฺสาทน อปเร เทว
โน เจเตน ทเว วุตฺตา	อภินฺนเทน อปเร เทว
อุปฺปาเทน ทเว วุตฺตา	วคฺโค เตน ปวฺจจฺจตีติ.

๓. สัพพกุก

๑. สัพพสุตต

[๒๓] สวาทถินิทานํ. สัพพํ ไว ภิกขเว เทเสสสามิ,^๑ ตํ สฺนาค. กิญจ ภิกขเว สัพพํ? จกฺขณฺเจว รูปา จ โสถณฺจ สทฺทา จ ฆานณฺจ กนฺธา จ ชีวฺหา จ รสา จ กาโย จ โผฏฺฐพฺพา จ มโน จ ธมฺมา จ, อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สัพพํ. โย ภิกขเว เอวํ วทฺเขยฺ “อหเมตํ สัพพํ ปจฺจกฺขาย อณฺณํ สัพพํ ปณฺนาเปสฺสามิ”^๒ติ, ทสฺส วาจา วตฺถุเทวสฺส^๓ ปฏฺโฐ จ น สมฺปาเปยฺย,^๔ อุตฺตริ จ วิมาตํ อาปชฺเชยฺย. ตํ กิสฺส เหตุ? ยถา ตํ ภิกขเว อวิสยสฺมินฺติ. ปจฺม.

๒. ปหานสุตต

[๒๔] สัพพํ ปหานาย^๕ ไว ภิกขเว ธมฺมํ เทเสสสามิ, ตํ สฺนาค. กตโม จ ภิกขเว สัพพํ ปหานาย ธมฺโม? จกฺขํ ภิกขเว ปหาตพฺพํ, รูปา ปหาตพฺพา, จกฺขวิณฺณานิ ปหาตพฺพํ, จกฺขสมฺผสฺโส ปหาตพฺโพ, ยมฺปิํ จกฺขสมฺผสฺสปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทกฺขํ วา อทกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ ปหาตพฺพํ. โสถํ ปหาตพฺพํ ๖เปว ฆานํ ปหาตพฺพํ ๖เปว ชีวฺหา ปหาตพฺพา, รสา ปหาตพฺพา, ชีวฺหาวิณฺณานิ ปหาตพฺพํ, ชีวฺหาสมฺผสฺโส ปหาตพฺโพ, ยมฺปิํ ชีวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทกฺขํ วา อทกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ ปหาตพฺพํ. กาโย ปหาตพฺโพ ๖เปว มโน ปหาตพฺโพ, ธมฺมา ปหาตพฺพา, มโนวิณฺณานิ ปหาตพฺพํ, มโนสมฺผสฺโส ปหาตพฺโพ, ยมฺปิํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทกฺขํ วา อทกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ ปหาตพฺพํ. อयํ โข ภิกขเว สัพพํ ปหานาย ธมฺโมติ. ทฺติยํ.

๓. อภิณฺญาปริณฺญาปหานสุตต

[๒๕] สัพพํ อภิณฺญา ปริณฺญา ปหานาย ไว ภิกขเว ธมฺมํ เทเสสสามิ, ตํ สฺนาค. กตโม จ ภิกขเว สัพพํ อภิณฺญา ปริณฺญา ปหานาย ธมฺโม? จกฺขํ ภิกขเว

๑ ก. เทสฺสสามิ. เอวมฺปริปี

๒ ฉ.ม. วตฺถุเทวสฺส, อ. วตฺถุเรวสฺส

๓ อ. สมฺปาเปยฺย

๔ ฉ.ม. อ. สัพพปฺปหานาย. เอวมฺปริปี

อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพํ, รูปา อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพา, จกฺขุวิญญาณํ
อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพํ, จกฺขุสมฺมตฺสโร อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพโ, ยมฺปิ
จกฺขุสมฺมตฺสโรจฺจา อปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ
อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพํ ๖ เป ๖ ชีวฺหา อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพา, รสา
อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพา, ชีวฺหาวิญญาณํ อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพํ,
ชีวฺหาสมฺมตฺสโร อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพโ, ยมฺปิ ชีวฺหาสมฺมตฺสโรจฺจา อปฺปชฺชติ
เวทิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพํ.
กาโย อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพโ ๖ เป ๖ มโน อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพโ, ฐมา
อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพา, มโนวิญญาณํ อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพํ, มโนสมฺมตฺสโร
อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพโ, ยมฺปิ มโนสมฺมตฺสโรจฺจา อปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ
วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อภิญญา ปริณญา ปหาตพฺพํ. อโย ไซ
ภิกฺขเว สพฺพํ อภิญญา ปริณญา ปหานาย ฐมโมติ. ตถียํ.

๔. ปฐมอปริชานนสูตร

[๒๖] สพฺพํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ อภพฺโพ
ทุกฺขกฺขยาย. ทิจฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ
อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย? จกฺขุ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ
อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. รูปे อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ
อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. จกฺขุวิญญาณํ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ
อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. จกฺขุสมฺมตฺสโร อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ อภพฺโพ
ทุกฺขกฺขยาย. ยมฺปิ จกฺขุสมฺมตฺสโรจฺจา อปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา
อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ อภพฺโพ
ทุกฺขกฺขยาย ๖ เป ๖ ชีวฺหํ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ อภพฺโพ
ทุกฺขกฺขยาย. รเส ๖ เป ๖ ชีวฺหาวิญญาณํ ๖ เป ๖ ชีวฺหาสมฺมตฺสโร ๖ เป ๖ ยมฺปิ
ชีวฺหาสมฺมตฺสโรจฺจา อปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ

อนภิกขานํ อปฺริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย. กายํ ๖ เป๖ มนํ
 อนภิกขานํ อปฺริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย. ฐมฺเม ๖ เป๖
 มโนวิญฺญาณํ ๖ เป๖ มโนสมฺมตฺสํ ๖ เป๖ ยมฺปิทํ มโนสมฺมตฺสํ ปจฺจยา อปฺปชฺชติ
 เวทยิตํ สุขํ วา ทฺถกฺขํ วา อทฺถกฺขมฺมสุํ วา, ตมฺปิ อนภิกขานํ อปฺริชานํ อวิราชยํ
 อปฺปชหํ อภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย. อิทํ โข ภิกฺขเว สฬํ อนภิกขานํ อปฺริชานํ
 อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย.

สฬพฺพจ โข ภิกฺขเว อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย.
 กิณฺจ ภิกฺขเว สฬํ อนภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย ? จกฺขุ
 ภิกฺขเว อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย. รูเป อภิกขานํ ปฺริชานํ
 วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย. จกฺขุวิญฺญาณํ อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ
 ภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย. จกฺขุสมฺมตฺสํ อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ
 ทฺถกฺขกฺขาย. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺมตฺสํ ปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทฺถกฺขํ วา
 อทฺถกฺขมฺมสุํ วา, ตมฺปิ อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย ๖ เป๖
 ชีว्हํ อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย. รเส ๖ เป๖ ชีวฺหาวิญฺญาณํ
 ๖ เป๖ ชีวฺหาสมฺมตฺสํ ๖ เป๖ ยมฺปิทํ ชีวฺหาสมฺมตฺสํ ปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา
 ทฺถกฺขํ วา อทฺถกฺขมฺมสุํ วา, ตมฺปิ อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ
 ทฺถกฺขกฺขาย. กายํ ๖ เป๖ มนํ อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ
 ทฺถกฺขกฺขาย. ฐมฺเม ๖ เป๖ มโนวิญฺญาณํ ๖ เป๖ มโนสมฺมตฺสํ ๖ เป๖ ยมฺปิทํ
 มโนสมฺมตฺสํ ปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทฺถกฺขํ วา อทฺถกฺขมฺมสุํ วา, ตมฺปิ
 อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขาย. อิทํ โข ภิกฺขเว สฬํ
 อภิกขานํ ปฺริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทฺถกฺขกฺขายติ. จตฺตุถํ.

๕. ทุตฺติยอปฺริชานนสฺสุต

[๒๗] สฬํ ภิกฺขเว อนภิกขานํ อปฺริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ
 ทฺถกฺขกฺขาย. กิณฺจ ภิกฺขเว สฬํ อนภิกขานํ อปฺริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ
 ทฺถกฺขกฺขาย ? ยถา ภิกฺขเว จกฺขุ เอ จ รูปา ยถา จกฺขุวิญฺญาณํ เอ จ

จกฺขุวิณฺณวิณฺณาทพฺพา ธมฺมา ๖ เป ๖ ยถา จ ชิวฺหา เย จ รสสา ยถจ
 ชิวฺหาวิณฺณํ เย จ ชิวฺหาวิณฺณวิณฺณาทพฺพา ธมฺมา. โย จ กาโย เย จ
 โผฏฺฐพฺพา ยถจ กายวิณฺณํ เย จ กายวิณฺณวิณฺณาทพฺพา ธมฺมา. โย จ
 มโน เย จ ธมฺมา ยถจ มโนวิณฺณํ เย จ มโนวิณฺณวิณฺณาทพฺพา ธมฺมา.
 อิทํ โช ภิกฺขเว สฬฺหํ อนภิชานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ
 ทุกฺขกฺขยาย.

สฬฺหํยจ^๑ ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย.
 กิณฺจ ภิกฺขเว สฬฺหํ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย ? ยถจ
 ภิกฺขเว จกฺขุ เย จ รূปา ยถจ จกฺขุวิณฺณํ เย จ จกฺขุวิณฺณวิณฺณาทพฺพา
 ธมฺมา ๖ เป ๖ ยถา จ ชิวฺหา เย จ รสสา ยถจ ชิวฺหาวิณฺณํ เย จ
 ชิวฺหาวิณฺณวิณฺณาทพฺพา ธมฺมา. โย จ กาโย เย จ โผฏฺฐพฺพา ยถจ
 กายวิณฺณํ เย จ กายวิณฺณวิณฺณาทพฺพา ธมฺมา. โย จ มโน เย จ ธมฺมา
 ยถจ มโนวิณฺณํ เย จ มโนวิณฺณวิณฺณาทพฺพา ธมฺมา. อิทํ โช ภิกฺขเว
 สฬฺหํ อภิชานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. ปณฺจม.

๖. อาทิตฺตสฺสุต

[๒๘] เอวมฺเม สุตํ :— เอกํ สมฺมํ ภควา คยายํ วิหริติ คยาสีเส สทฺธิ
 ภิกฺขุสทฺสเสน. ตตร โช ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตติ :— สฬฺหํ ภิกฺขเว อาทิตฺตํ.
 กิณฺจ ภิกฺขเว สฬฺหํ อาทิตฺตํ ? จกฺขุ^๒ภิกฺขเว อาทิตฺตํ, รূปา อาทิตฺตา, จกฺขุวิณฺณํ
 อาทิตฺตํ, จกฺขุสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิ^๓จกฺขุสมฺผสฺสปฺจจยา อปฺปชฺชติ เวทียิตํ
 สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ ? รากคฺคินา
 โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาตียา ชราย มรณฺเนน โสเกหิ ปรีเทเวหิ
 ทุกฺখেหิ โทมนสฺเสหิ อปายาเสหิ อาทิตฺตํ วทามิ ๖ เป ๖ ชิวฺหา อาทิตฺตา, รสสา
 อาทิตฺตา, ชิวฺหาวิณฺณํ อาทิตฺตํ, ชิวฺหาสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิ^๓
 ชิวฺหาสมฺผสฺสปฺจจยา อปฺปชฺชติ เวทียิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ

สฺสุตฺตนต. ๑๐/๓ ๑ ฉ.ม. สฬฺหํ, อ. สฬฺหํ จ โช ๒ ฉ.ม. จกฺขุ เอวมฺปริปี

อาทิตฺตํ. เกณ อาทิตฺตํ ? รากคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาตียา
 ชราย มรณฺเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺขेหิ โทมนสฺสเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตํ
 วทามิ ฯ เป ฯ มโน อาทิตฺโต, ธมฺมา อาทิตฺตา, มโนวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, มโนสมฺผสฺโส
 อาทิตฺโต, ยมฺปํทํ มโนสมฺผสฺสปลฺจายา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ
 วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกณ อาทิตฺตํ ? รากคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาตียา
 ชราย มรณฺเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺขेหิ โทมนสฺสเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตํ
 วทามิ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสวโก จกฺขุสมฺมํปิ นินฺพินฺทติ, รุเปสฺสํปิ นินฺพินฺทติ,
 จกฺขุวิญฺญาณํปิ นินฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺสํปิ นินฺพินฺทติ, ยมฺปํทํ จกฺขุสมฺผสฺสปลฺจายา
 อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมํปิ นินฺพินฺทติ ฯ เป ฯ ยมฺปํทํ
 มโนสมฺผสฺสปลฺจายา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมํปิ
 นินฺพินฺทติ, นินฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจจติ, วิมฺจตฺตสฺมํ “วิมฺจต” มิตฺติ ฌาณํ โหติ,
 “ซีณา ชาตฺติ, วุสฺสิตํ พุทฺทมจฺจริยํ, กตํ กรณฺมํ, นาปรํ อิตฺถตฺตํ”ติ ปชานาตีติ.
 อิทมฺโวจ ภควา. อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทํ. อิมสฺมิ จ ปณ
 เวยยากรณสฺมํ ภาณฺมมาเน ตสฺส ภิกฺขุสฺสทสฺสสฺส อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ
 วิมฺจจฺจิสฺสตี. จญฺจํ.

๗. อนนฺธภูตสฺสุต

[๒๙] เอวเม สุตํ :- เอกํ สมฺมํ ภควา ราชคฺเห วิหริติ เวฬุาเน
 กลนฺทกนิวาเป. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ :- สพฺพํ ภิกฺขเว อนนฺธภูตํ.^๑
 กิณฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อนนฺธภูตํ ? จกฺขํ ภิกฺขเว อนนฺธภูตํ, รุปา อนนฺธภูตา, จกฺขุวิญฺญาณํ
 อนนฺธภูตํ, จกฺขุสมฺผสฺโส อนนฺธภูโต, ยมฺปํทํ จกฺขุสมฺผสฺสปลฺจายา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ
 สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนนฺธภูตํ. เกณ อนนฺธภูตํ ? ชาตียา
 ชราย มรณฺเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺขेหิ โทมนสฺสเสหิ อุปายาเสหิ อนนฺธภูตํ
 วทามิ ฯ เป ฯ ชีวฺหา อนนฺธภูตา, รสา อนนฺธภูตา, ชีวฺหาวิญฺญาณํ อนนฺธภูตํ, ชีวฺหาสมฺผสฺโส
 อนนฺธภูโต, ยมฺปํทํ ชีวฺหาสมฺผสฺสปลฺจายา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ

๑ จ.ม. อทฺธภูตํ. เอวมฺปรีติ

วา, ตมปิ อนุธกฺกํ. เกณ อนุธกฺกํ? ชาตียา ชราย มรณเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ
 ทุกเขหิ โทมนสฺสเสหิ อุปายาเสหิ อนุธกฺกนฺติ วทามิ. กาโย อนุธกฺกโต ๖ เป ๖ มโน
 อนุธกฺกโต, ธมฺมา อนุธกฺกตา, มโนวิญญาณํ อนุธกฺกํ, มโนสมฺมสฺสโต อนุธกฺกโต,
 ยมฺปิํ มโนสมฺมสฺสสัจจยา อุปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกขํ วา อทุกขมสฺสํ วา,
 ตมปิ อนุธกฺกํ. เกณ อนุธกฺกํ? ชาตียา ชราย มรณเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ
 ทุกเขหิ โทมนสฺสเสหิ อุปายาเสหิ อนุธกฺกนฺติ วทามิ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา
 อริยสาวโก จกฺขุสฺสํปิ นีฬพินฺทติ, รุเปสฺสํปิ นีฬพินฺทติ, จกฺขุวิญญาณํปิ นีฬพินฺทติ,
 จกฺขุสมฺมสฺสํปิ นีฬพินฺทติ ๖ เป ๖ ยมฺปิํ มโนสมฺมสฺสสัจจยา อุปฺปชฺชติ เวทียํ
 สฺขํ วา ทุกขํ วา อทุกขมสฺสํ วา, ตสฺสํปิ นีฬพินฺทติ, นีฬพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา
 วิมจฺจติ, วิมจฺจตสฺสํ “วิมจฺจ”มิตฺติ ฌาณํ โหติ, “ชีณา ชาตฺติ, วุสฺสํ พุทฺทมจฺจริยํ, กตํ
 ภณฺณํ, นาปรํ อิตฺถตฺถายา”ติ, ปชานาตีติ. สทฺตามํ.

๘. สมุทสาตสารูปสังยุต

[๓๐] สฬหมณฺณิตสมุทสาตสารูปํ โว ภิกฺขเว ปฏิปทํ เทเสสฺสามิ, ตํ สฺนฺนาถ
 สาธกํ มนสิโกโรถ, ภาตีสฺสามิตฺติ. กตมา จ สา ภิกฺขเว สฬหมณฺณิตสมุทสาตสารูปา
 ปฏิปทา? อิทฺธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุ น มณฺณติ, จกฺขุสฺสํ น มณฺณติ, จกฺขุโต น มณฺณติ,
 จกฺขุ เมติ น มณฺณติ. รุเป น มณฺณติ, รุเปสฺสํ น มณฺณติ, รุโปโต น มณฺณติ, รุปา เมติ
 น มณฺณติ, จกฺขุวิญญาณํ น มณฺณติ, จกฺขุวิญญาณสฺสํ น มณฺณติ, จกฺขุวิญญาณโต
 น มณฺณติ, จกฺขุวิญญาณํ เมติ น มณฺณติ. จกฺขุสมฺมสฺสํ น มณฺณติ, จกฺขุสมฺมสฺสสฺสํ
 น มณฺณติ, จกฺขุสมฺมสฺสโต น มณฺณติ, จกฺขุสมฺมสฺสโต เมติ น มณฺณติ. ยมฺปิํ
 จกฺขุสมฺมสฺสสัจจยา อุปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกขํ วา อทุกขมสฺสํ วา, ตมปิ
 น มณฺณติ, ตสฺสํปิ น มณฺณติ, ตโตปิ น มณฺณติ, ตํ เมติ น มณฺณติ ๖ เป ๖
 ชีวฺหํ น มณฺณติ, ชีวฺหาเย น มณฺณติ, ชีวฺหาโต น มณฺณติ, ชีวฺหา เมติ น
 มณฺณติ. รสเณ น มณฺณติ, รสเณสฺสํ น มณฺณติ, รสโต น มณฺณติ, รสา เมติ น
 มณฺณติ. ชีวฺหาวิญญาณํ น มณฺณติ, ชีวฺหาวิญญาณสฺสํ น มณฺณติ, ชีวฺหาวิญญาณโต
 น มณฺณติ, ชีวฺหาวิญญาณํ เมติ น มณฺณติ. ชีวฺหาสมฺมสฺสํ น มณฺณติ, ชีวฺหาสมฺมสฺสสฺสํ

น มณฺเฑติ, ชิวฺหาสมฺพสฺสโต น มณฺเฑติ, ชิวฺหาสมฺพสฺสโส เมติ น มณฺเฑติ. ยมฺปิํ
 ชิวฺหาสมฺพสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิ
 น มณฺเฑติ, ตสฺมีปิ น มณฺเฑติ, ตโตปิ น มณฺเฑติ, ตํ เมติ น มณฺเฑติ ๖ เป ๖
 มนํ น มณฺเฑติ, มนสฺมี น มณฺเฑติ, มนโต น มณฺเฑติ, มโน เมติ น มณฺเฑติ.
 ฐมฺเม น มณฺเฑติ, ฐมฺเมสุ น มณฺเฑติ, ฐมฺมโต น มณฺเฑติ, ฐมฺมา เมติ น
 มณฺเฑติ. มโนวิญฺญาณํ น มณฺเฑติ, มโนวิญฺญาณสฺมี น มณฺเฑติ, มโนวิญฺญาณโต
 น มณฺเฑติ, มโนวิญฺญาณํ เมติ น มณฺเฑติ. มโนสมฺพสฺสํ น มณฺเฑติ,
 มโนสมฺพสฺสสฺมี น มณฺเฑติ, มโนสมฺพสฺสโต น มณฺเฑติ, มโนสมฺพสฺสโส เมติ
 น มณฺเฑติ. ยมฺปิํ มโนสมฺพสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา
 อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิ น มณฺเฑติ, ตสฺมีปิ น มณฺเฑติ, ตโตปิ น มณฺเฑติ, ตํ
 เมติ น มณฺเฑติ. สพฺพํ น มณฺเฑติ, สพฺพสฺมี น มณฺเฑติ, สพฺพโต น
 มณฺเฑติ, สพฺพํ เมติ น มณฺเฑติ. โส เอวํ อมณฺเฑมาโน น จ กิณฺจิ โลเก
 อุปาภียติ, อนฺปาภียํ น ปริตฺตสฺสติ, อปริตฺตสฺสํ ปจฺจตฺตณฺเฑว ปรินิพฺพายติ,
 “ชีณฺวา ชาติ, วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณฺณํ, นาปรํ อิตฺถตฺถายา”ติ ปชานาติ.
 อยํ โข สว ภิกฺขเว สพฺพมณฺเฑิตสมฺมุคฺชาตสสารุปฺปา ปฏิปทาติ. อฏฺฐมํ.

๕. ปจฺจมสมฺมุคฺชาตสปปายสฺสตุต

[๓๑] สพฺพมณฺเฑิตสมฺมุคฺชาตสปปายํ ไว ภิกฺขเว ปฏิปทํ เทเสตฺถสฺสามิ, ตํ
 สฺสณฺดา. กตมา จ สว ภิกฺขเว สพฺพมณฺเฑิตสมฺมุคฺชาตสปปายา ปฏิปทา? อิท
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุํ น มณฺเฑติ, จกฺขุสฺมี น มณฺเฑติ, จกฺขุโต น มณฺเฑติ,
 จกฺขุํ เมติ น มณฺเฑติ. รุเป น มณฺเฑติ ๖ เป ๖ จกฺขุวิญฺญาณํ น มณฺเฑติ.
 จกฺขุสมฺพสฺสํ น มณฺเฑติ. ยมฺปิํ จกฺขุสมฺพสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สฺขํ
 วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิ น มณฺเฑติ, ตสฺมีปิ น มณฺเฑติ, ตโตปิ
 น มณฺเฑติ, ตํ เมติ น มณฺเฑติ. ยํ หิ ภิกฺขเว มณฺเฑติ, ยสฺมี มณฺเฑติ, ยโต
 มณฺเฑติ, ยํ เมติ มณฺเฑติ, ตโต ตํ โหติ อณฺเฑตา, อณฺเฑตาภาวํ ภาวสฺสโต
 โลโก ภาวเมว อภินนฺทติ ๖ เป ๖ ชิวฺหํ น มณฺเฑติ, ชิวฺหา น มณฺเฑติ,

ชีวฺหาโต น มณฺณติ, ชิวฺหา เมติ น มณฺณติ. รเส น มณฺณติ ๖ เป ๖
ชีวฺหาวิณฺณํ น มณฺณติ. ชิวฺหาสมฺพสฺสํ น มณฺณติ. ยมฺปํทํ
ชีวฺหาสมฺพสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สฺขํ วา ทฺกฺขํ วา อทฺกฺขมฺสฺขํ
วา, ตมฺปํ น มณฺณติ, ตสฺมึปํ น มณฺณติ, ตโตปํ น มณฺณติ, ตํ เมติ
น มณฺณติ. ยํ ทิ ภิกฺขเว มณฺณติ, ยสฺมึ มณฺณติ, ยโต มณฺณติ, ยํ
เมติ มณฺณติ. ตโต ตํ โหติ อณฺณตา, อณฺณตาภาวํ ภาสฺสโต โลโก ภาเมว
อภินนฺทติ ๖ เป ๖ มนํ น มณฺณติ, มนสฺมึ น มณฺณติ, มนโต น มณฺณติ,
มโน เมติ น มณฺณติ. ฐมฺเม น มณฺณติ ๖ ป ๖ มโนวิณฺณํ น มณฺณติ.
มโนสมฺพสฺสํ น มณฺณติ. ยมฺปํทํ มโนสมฺพสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สฺขํ
วา ทฺกฺขํ วา อทฺกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปํ น มณฺณติ, ตสฺมึปํ น มณฺณติ, ตโตปํ
น มณฺณติ, ตํ เมติ น มณฺณติ. ยํ ทิ ภิกฺขเว มณฺณติ, ยสฺมึปํ มณฺณติ, ยโต
มณฺณติ, ยํ เมติ มณฺณติ, ตโต ตํ โหติ อณฺณตา, อณฺณตาภาวํ ภาสฺสโต โลโก
ภาเมว อภินนฺทติ. ยาวตา ภิกฺขเว ชนฺธธฺตาตฺถายตฺถํ, ตมฺปํ น มณฺณติ, ตสฺมึมฺปํ
น มณฺณติ, ตโตปํ น มณฺณติ, ตํ เมติ น มณฺณติ. โส เอวํ อมณฺณมาโน น
จ กิณฺจํ โลเก อุปาทียติ, อนฺปาทียํ น ปริตฺตสฺสติ, อปริตฺตสฺสํ ปจฺจตฺตณฺณเว
ปริณิพฺพายติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณฺณํ, นาปรํ อิตฺตตฺถายา”ติ
ปชานาติ. อยํ โข สว ภิกฺขเว สฬหฺพมณฺณิตสฺมคฺขมาตสปปายา ปฏิปทาติ. นวํ.

๑๐. ทฺติยสฺมคฺขมาตสปปายสฺสุตฺต

[๓๒] สฬหฺพมณฺณิตสฺมคฺขมาตสปปายํ โว ภิกฺขเว ปฏิปทํ เทสฺสสฺสามิ, ตํ สฺนฺนาถ.
กตมา จ สว ภิกฺขเว สฬหฺพมณฺณิตสฺมคฺขมาตสปปายา ปฏิปทา? ตํ ทิ มณฺณถ ภิกฺขเว
จกฺขํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณฺณานิจฺจํ ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ
วาติ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปณฺณานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ น ตํ สมฺนุสฺสํ
“เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมึ, เอโส เม อตฺถา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. รฐา ๖ เป ๖
จกฺขวิณฺณํ ๖ เป ๖ จกฺขสมฺพสฺสํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖
ยมฺปํทํ จกฺขสมฺพสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สฺขํ วา ทฺกฺขํ วา อทฺกฺขมฺสฺขํ วา,
ตมฺปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณฺณานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ

วาติ? ทุกข์ ภาณเต. ยํ ปณานิจํ ทุกข์ วิปริณามธมมํ, กลลํ นุ ตํ สมณูปัสสิตุ
 “เอตํ มม, เอโสหมสฺสํ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตุํ ภาณเต ะเป ะ ชิวหา
 นิจจา วา อนิจจา วาติ? อนิจจา ภาณเต ะเป ะ รสา ะเป ะ ชิวหาวิญญาณํ ะเป ะ
 ชิวหาสมฺผสฺโส ะเป ะ ยมฺปิํ ชิวหาสมฺผสฺสํ จายา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา
 ทุกข์ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิํ นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภาณเต ะเป ะ
 ธมฺมา ะเป ะ มโนวิญญาณํ ะเป ะ มโนสมฺผสฺโส นิจโจ วา อนิจโจ วาติ? อนิจโจ
 ภาณเต. ยมฺปิํ มโนสมฺผสฺสํ จายา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกข์ วา อทุกฺขมสุขํ วา,
 ตมฺปิํ นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภาณเต. ยํ ปณานิจํ, ทุกข์ วา ตํ สุขํ
 วาติ? ทุกข์ ภาณเต. ยํ ปณานิจํ ทุกข์ วิปริณามธมมํ, กลลํ นุ ตํ สมณูปัสสิตุ
 “เอตํ มม, เอโสหมสฺสํ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตุํ ภาณเต. เอวํ ปสฺสํ
 ภิกฺขเว สุตวา อริยสวโก จกฺขุสฺสํปี นีฬฺพินฺทติ, รุเปสฺสํปี นีฬฺพินฺทติ, จกฺขุวิญญาณํปี
 นีฬฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺสํปี นีฬฺพินฺทติ, ยมฺปิํ จกฺขุสมฺผสฺสํ จายา อุปฺปชฺชติ
 เวทิตํ สุขํ วา ทุกข์ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺสํปี นีฬฺพินฺทติ ะเป ะ ชิวหาณํปี
 นีฬฺพินฺทติ, รสฺสํปี ะเป ะ ยมฺปิํ ชิวหาสมฺผสฺสํ จายา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ
 วา ทุกข์ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺสํปี นีฬฺพินฺทติ, มนฺสฺสํปี นีฬฺพินฺทติ, ธมฺเมสฺสํปี
 นีฬฺพินฺทติ, มโนวิญญาณํปี นีฬฺพินฺทติ, มโนสมฺผสฺสํปี นีฬฺพินฺทติ, ยมฺปิํ
 มโนสมฺผสฺสํ จายา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกข์ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺสํปี
 นีฬฺพินฺทติ, นีฬฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจุจติ, วิมฺจุตฺตสฺสํ “วิมฺจุต”มิตติ ญาณํ
 โหติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณํ, นาปรํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาติ.
 อयํ โข สภ ภิกฺขเว สฬพมณฺณิตสมฺภุจาทสฺสํ ปายา ปฏิปทาติ. ทสมํ.

สฬพวคฺโค ตติโย.

ตสฺสํททานํ

สฬพณฺจ เทวปี ปหานา

ปริชานา อปเร ทเว

อาทิตฺตํ อนฺธฏฺฏณฺจ

สารูปฺปา เทว จ สປายา.

วคฺโค เตน ปวฺจจตีติ.

๔. ชาติธมฺมวคฺค

๑-๑๐. **ชาติธมฺมาทิสฺสุตฺตทสฺก**

[๓๓] สาวตถิณีทาน. ทตฺร โข ๖ เป ๖ สพฺพํ ภิกฺขเว ชาตฺริมฺมํ. ภิกฺขเว
ภิกฺขเว สพฺพํ ชาตฺริมฺมํ? จกฺขุ ภิกฺขเว ชาตฺริมฺมํ. รุปา ๖ เป ๖ จกฺขุวิญญาณํ ๖ เป ๖
จกฺขุสมฺมสฺสโต ชาตฺริมฺโม. ยมฺปิํทํ จกฺขุสมฺมสฺสสจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา
อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ ชาตฺริมฺมํ ๖ เป ๖ ชีวฺหา ๖ เป ๖ รสฯ ๖ เป ๖ ชีวฺหาวิญญาณํ ๖ เป ๖
ชีวฺหาสมฺมสฺสโต. ยมฺปิํทํ ชีวฺหาสมฺมสฺสสจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา
อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ ชาตฺริมฺมํ. กาโย ๖ เป ๖ มโน ชาตฺริมฺโม. ธมฺมา ชาตฺริมฺมา.
มโนวิญญาณํ ชาตฺริมฺมํ. มโนสมฺมสฺสโต ชาตฺริมฺโม. ยมฺปิํทํ มโนสมฺมสฺสสจฺจยา
อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ ชาตฺริมฺมํ. เอวํ ปสฺสํ
ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺสมีปํ นิพฺพินฺนํ. รุเปสฺสปี ๖ เป ๖ จกฺขุวิญญาณํ ๖ เป ๖
๖ เป ๖ จกฺขุสมฺมสฺสสปี ๖ เป ๖ นาปรํ อิตถตฺถายาติ ปชานาตีติ. ปจฺจํ.

[๓๔] สัพพํ ภิกขเว ชราธมมํ ฯ เป ฯ (สงฆิตถํ.)

[๓๕] สพพํ ภิกขเว พยาธิธมฺมํ ๖เป๖ (สงขิตตํ.)

[๓๖] สฟพํ ภิกขเว มรณธมมํ ฯ เป ฯ (สงขิตตํ.)

[๓๗] สพุพํ ภิกฺขเว โสภณมํ ฯ เป ฯ (สงฆิตตํ.)

[๓๘] สัพพํ ภิกฺขเว สงฺกิลੇสิกธมฺมํ ฯ เป ฯ (สงฺขิตตํ.)

[๓๙] สพุพํ ภิกขเว ขยธมมํ ฯ เป ฯ (สงขิตตํ.)

[๔๐] สพุพํ ภิกฺขเว วยธมฺมํ ฯ เป ฯ (สงฺขิตฺตํ.)

[๔๑] สัพพํ ภิกขเว สมุทฺยธมฺมํ ฯ เป ฯ (สงฆิตถํ.)

[๔๒] สัพพํ ภิกขเว นโรธมมํ. กิณฺจ ภิกขเว สัพพํ นโรธมมํ. จกฺขุ
ภิกขเว นโรธมมํ. รุปํ นโรธมฺมา. จกฺขุวิธวณฺณํ นโรธมมํ. จกฺขุสมฺผสฺสโต
นโรธมฺโม. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสจฺจยา อุปฺปตฺตติ เวทิตํ สฺสขํ วา หกฺขํ วา
อหฺกขมฺสฺสขํ วา, ตมฺปิ นโรธมมํ ฯ เปฯ ชิวหา นโรธมฺมา. รสา นโรธมฺมา.

ชีวหาวิญญานํ นิโรธมมํ. ชิวหาสมฺมผลโส นิโรธมโม. ยมปีทํ ชิวหาสมฺมผลสฺสปลฺจยา
 อฺปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมปี นิโรธมมํ ๖ เป
 มโน นิโรธมโม. ธมฺมา นิโรธมฺมา. มโนวิญญานํ นิโรธมมํ. ยมปีทํ
 มโนสมฺมผลสฺสปลฺจยา อฺปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมปี
 นิโรธมมํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสมฺมปี นิพฺพิณฺหติ ๖ เป
 นาปรํ อิตถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ทสมํ.

ชาติธมฺมวคฺโค จตฺตโก.

ตสฺสทฺธานํ

ชาติชราพฺยาธิมรณํ โสกา จ สงฺกิลฺเลสา จ ขยธมฺมวจ
 วยธมฺมวจ สมฺมทฺยธมฺมํ นิโรธมฺเมน เต ทสฺสตี. ๑

๑ จ.ม. ชาติ...โสโก จ สงฺกิลฺลํ ขยวสมฺมทฺย...ติ, อ. ชาติ...โสโก จ สงฺกิลฺโส จ

๕. สัพพอนิจจวาทก

๑-๕. อนิจจาทีสุตตนวก

[๔๓] สาวตถิณินทานิ. ตตฺร โข ๖ เปฯ สัพพํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ. กิณฺจ ภิกฺขเว สัพพํ อนิจฺจํ? จกฺขุ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, รุปา อนิจฺจา, จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, จกฺขุสมฺมสฺสโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ ๖ เปฯ ชีวฺหา อนิจฺจา, รสา อนิจฺจา, ชีวฺหาวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ชีวฺหาสมฺมสฺสโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ ชีวฺหาสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ. กาโย อนิจฺโจ ๖ เปฯ มโน อนิจฺโจ, ธมฺมา อนิจฺจา, มโนวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, มโนสมฺมสฺสโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ มโนสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺมึปี นีฬฺพินฺทติ, รุเปสฺมึปี นีฬฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาณํปี นีฬฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺมสฺสปี นีฬฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตสฺมึปี นีฬฺพินฺทติ ๖ เปฯ มนสฺมึปี นีฬฺพินฺทติ, ธมฺเมสฺมึปี นีฬฺพินฺทติ, มโนวิญฺญาณํปี นีฬฺพินฺทติ, มโนสมฺมสฺสปี นีฬฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ มโนสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตสฺมึปี นีฬฺพินฺทติ, นีฬฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจุจฺติ, วิมฺตตสฺมึ “วิมฺตต”มิตฺติ ญาณํ โหติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. ปจฺม.

[๔๔] สัพพํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ ๖ เปฯ ทฺติยํ.

[๔๕] สัพพํ ภิกฺขเว อนตฺตา ๖ เปฯ ตฺติยํ.

[๔๖] สัพพํ ภิกฺขเว อภินฺเฉยฺยํ ๖ เปฯ จตฺตถ.

[๔๗] สัพพํ ภิกฺขเว ปริณฺเฉยฺยํ ๖ เปฯ ปณฺจมํ.

[๔๘] สัพพํ ภิกฺขเว ปหาตพฺพํ ๖ เปฯ ฉฏฺฐํ.

[๔๙] สัพพํ ภิกฺขเว สจฺฉนิกาตพฺพํ ๖ เปฯ สตฺตมํ.

[๕๐] สพฺพํ ภิกฺขเว อภินฺญา ปริณฺเฑยฺยํ ๖ เปฯ อฏฺฐมํ.

[๕๑] สพฺพํ ภิกฺขเว อุตฺตมํ ๖ เปฯ นวมํ.

๑๐. อุปสฺสฏฺฐจฺจ

[๕๒] สพฺพํ ภิกฺขเว อุปสฺสฏฺฐจฺจ.^๑ กิณฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อุปสฺสฏฺฐจฺจ? จกฺขุ ภิกฺขเว อุปสฺสฏฺฐจฺจ, รูปา อุปสฺสฏฺฐจา, จกฺขุวิญฺญาณํ อุปสฺสฏฺฐจฺจ, จกฺขุสมฺมุสฺสโส อุปสฺสฏฺฐโจ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺมุสฺสสฺสจฺจา อุปปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺมสุํ วา, ตมฺปิ อุปสฺสฏฺฐจฺจ ๖ เปฯ ชิวฺหา อุปสฺสฏฺฐจา, รสา อุปสฺสฏฺฐจา, ชิวฺหาวิญฺญาณํ อุปสฺสฏฺฐจฺจ, ชิวฺหาสมฺมุสฺสโส อุปสฺสฏฺฐโจ, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺมุสฺสสฺสจฺจา อุปปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺมสุํ วา, ตมฺปิ อุปสฺสฏฺฐจฺจ. กาโย อุปสฺสฏฺฐโจ ๖ เปฯ มโน อุปสฺสฏฺฐโจ, ฐมา อุปสฺสฏฺฐจา, มโนวิญฺญาณํ อุปสฺสฏฺฐจฺจ, มโนสมฺมุสฺสโส อุปสฺสฏฺฐโจ, ยมฺปิทํ มโนสมฺมุสฺสสฺสจฺจา อุปปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺมสุํ วา, ตมฺปิ อุปสฺสฏฺฐจฺจ. เหวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺมึปี นิพฺพิณฺทติ, รูเปสฺมึปี นิพฺพิณฺทติ, จกฺขุวิญฺญาณเณปี นิพฺพิณฺทติ, จกฺขุสมฺมุสฺสเณปี นิพฺพิณฺทติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺมุสฺสสฺสจฺจา อุปปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺมสุํ วา, ตสฺมึปี นิพฺพิณฺทติ ๖ เปฯ มนฺสึปี นิพฺพิณฺทติ, ฐมฺเณสฺมึปี นิพฺพิณฺทติ, มโนวิญฺญาณเณปี นิพฺพิณฺทติ, มโนสมฺมุสฺสเณปี นิพฺพิณฺทติ, ยมฺปิทํ มโนสมฺมุสฺสสฺสจฺจา อุปปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺมสุํ วา, ตสฺมึปี นิพฺพิณฺทติ, นิพฺพิณฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจุจติ, วิมฺจุตฺตสฺมึ “วิมฺจุต”มิตฺติ ญาณํ โหติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณเณ, นาปรํ อิตฺถตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. ทสมํ.

สพฺพอนิจฺจวคฺโค ปณฺจโม.

ตสฺสสุทฺถาทนํ

อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา จ^๑ อภินฺเวยฺยํ ปริณฺเวยฺยํ
 ปหาตพฺพํ สจฺฉิกาตพฺพํ อภินฺเวยฺยํ ปริณฺเวยฺยํ
 อุปทฺทกํ อุปสฺสฏฺฐํ วคฺโค เตน ปวฺจจฺติติ.
 สพฺยาตนวคฺเค ปจฺมปณฺณาตโก สมตฺโต.

ตสฺส วคฺคฺทฺทาทนํ

สุทฺธวคฺโค ยมโก จ^๒ สพฺพวคฺคฺชราณี จ^๓
 อนิจฺจวคฺโค ปณฺชาส^๔ ปณฺจโม เตน ปวฺจจฺติติ.

๑ จ.ม. อ. จสทโท นตฺติ

๒ จ.ม. อนิจฺจวคฺคํ ยมกํ

๓ จ.ม. สพฺพํ วคฺคํ ชาตฺธิมฺมํ

๔ จ.ม. อนิจฺจวคฺเคน ปณฺชาสํ

๒. ทุตติยปณฺณาสก

๑. อวิชฺชาวคฺค

๑. อวิชฺชาปหานสูตร

[๕๓] สวาทถินิทานํ. อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยเน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “กถํ นฺโฆ ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อวิชฺชา ปหฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ”ติ?

จกฺขํ โข ภิกฺขุ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. รุเป อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. จกฺขุวิญฺญาณํ...จกฺขุสมฺมผลสฺสํ...ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺมผลสฺสํปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. โสทํ...ฆานํ...ชีว्हํ...กายํ...มณฺเฑ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. ฐมฺเม...มโนวิญฺญาณํ...มโนสมฺมผลสฺสํ...ยมฺปิทํ มโนสมฺมผลสฺสํปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. เอวํ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวํ ปสฺสโต อวิชฺชา ปหฺยติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ. ปจฺจม.

๒. สลฺยโลชนปหานสูตร

[๕๔] กถํ นฺโฆ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต สลฺยโลชนา ปหฺยณฺติ? จกฺขํ โข ภิกฺขเว^๑ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สลฺยโลชนา ปหฺยณฺติ. รุเป อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สลฺยโลชนา ปหฺยณฺติ. จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สลฺยโลชนา ปหฺยณฺติ. จกฺขุสมฺมผลสฺสํ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สลฺยโลชนา ปหฺยณฺติ. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺมผลสฺสํปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา

๑ จ.ม. อ. ภิกฺขุ. เอวมฺปิวิ

อทุกขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต สลฺโลचना ปหฺยณฺติ. โสถํ...
 ฆานํ...ชีวํ...กายํ...มนํ...ธมฺเม...มโนวิญฺญาณํ...มโนสมฺผสฺสํ...ยมฺปิํ มโนสมฺผสฺสํปจฺจยา
 อปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต
 ปสฺสโต สลฺโลचना ปหฺยณฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว^๑ ชานโต เอวํ ปสฺสโต สลฺโลचना
 ปหฺยณฺติ. ทุติยํ.

๓. สลฺโลชนสมุคฺฆาตสูตร

[๕๕] กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต สลฺโลचना สมุคฺฆาตํ
 กจฺจนฺตีติ ? จกฺขํ โข ภิกฺขเว อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต สลฺโลचना สมุคฺฆาตํ
 กจฺจนฺติ. รูเป อนตฺตโต...จกฺขวิญฺญาณํ...จกฺขสมฺผสฺสํ...ยมฺปิํ จกฺขสมฺผสฺสํปจฺจยา
 อปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนตฺตโต ชานโต
 ปสฺสโต สลฺโลचना สมุคฺฆาตํ กจฺจนฺติ. โสถํ...ฆานํ...ชีวํ...กายํ...มนํ...ธมฺเม...
 มโนวิญฺญาณํ...มโนสมฺผสฺสํ...ยมฺปิํ มโนสมฺผสฺสํปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ
 วา ทุกฺขํ วา อทุกขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต สลฺโลचना
 สมุคฺฆาตํ กจฺจนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต สลฺโลचना สมุคฺฆาตํ
 กจฺจนฺตีติ. ตติยํ.

๔. อาสวปหานสูตร

[๕๖] กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อาสวา ปหฺยณฺตีติ ฯ เปว
 จตฺตถํ.

๕. อาสวสมุคฺฆาตสูตร

[๕๗] กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อาสวา สมุคฺฆาตํ กจฺจนฺตีติ
 ฯ เปว ๖ ปณฺจมํ.

๖. อนุสยปหานสูตร

[๕๘] กถํ นุ โข ฯ เปว อนุสยา ปหฺยณฺตีติ ฯ เปว ๖ จมฺมํ.

๑. อนุสยสมุคฺฆาตสูตต

[๕๙] กถํ นุ โข ะเป ะ อนุสยา สมุคฺฆาตํ กจฺจนฺตํ? จกฺขํ โข ภิกฺขเว อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อนุสยา สมุคฺฆาตํ กจฺจนฺติ ะเป ะ โสถํ... ฆานํ... ชิวฺหํ... กายํ... มนํ... ธมฺเม... มโนวិณฺณณํ... มโนสมฺมสฺสํ... ยมฺปิํ มโนสมฺมสฺสปจฺจา อปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สฺขํ วา ทกฺขํ วา อทกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิ อนุตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อนุสยา สมุคฺฆาตํ กจฺจนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อนุสยา สมุคฺฆาตํ กจฺจนฺตํ. สตฺถมํ.

๒. สฬพฺพาทานปริณฺณาสสูตต

[๖๐] สฬพฺพาทานปริณฺณาย โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสสฺสามิ, ตํ สฺนฺนาถ. กถโม จ ภิกฺขเว สฬพฺพาทานปริณฺณาย ธมฺโม? จกฺขุญฺจ ปฏฺิจฺจ รุเป จ อปฺปชฺชติ จกฺขุวิณฺณณํ, ติณฺณํ สงฺกตํ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจา เวทนา, เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสมฺมึปํ นิพฺพินฺทติ, รุเปสมฺมึปํ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิณฺณณมฺปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺมสฺสเมปํ นิพฺพินฺทติ, เวทนายมฺปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจุจฺติ, วิโมกฺขา^๑ “ปริณฺณาทํ เม อูปาทานนุ”ติ ปชานาติ. โสถญฺจ ปฏฺิจฺจ สทฺเท จ อปฺปชฺชติ. ฆานญฺจ ปฏฺิจฺจ กนฺธะ จ ะเป ะ ชิวฺหญฺจ ปฏฺิจฺจ รเส จ ะเป ะ กายญฺจ ปฏฺิจฺจ โผฏฺฐพฺพะ จ ะเป ะ มนญฺจ ปฏฺิจฺจ ธมฺเม จ อปฺปชฺชติ มโนวិณฺณณํ, ติณฺณํ สงฺกตํ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจา เวทนา. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก มนสมฺมึปํ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสมฺมึปํ นิพฺพินฺทติ, มโนวិณฺณณมฺปิ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺมสฺสเมปํ นิพฺพินฺทติ, เวทนายมฺปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจุจฺติ, วิโมกฺขา^๑ “ปริณฺณาทํ เม อูปาทานนุ”ติ ปชานาติ. อยํ โข ภิกฺขเว สฬพฺพาทานปริณฺณาย ธมฺโมติ. อฏฺฐมํ.

๓. ปจฺมสฬพฺพาทานปริยาทานสูตต

[๖๑] สฬพฺพาทานปริยาทานาย โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสสฺสามิ, ตํ สฺนฺนาถ. กถโม จ ภิกฺขเว สฬพฺพาทานปริยาทานาย ธมฺโม? จกฺขุญฺจ ปฏฺิจฺจ รุเป จ

สุดท้าย] ๒. ทุติยปณณาสก ๑. อวิชชาวคค ๑๐. ทุติยสพฺพปาทานปริยาทานสูตร ๓๑

อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญญาณํ, ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺสโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, รุเปสฺสํ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญญาณํ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺสํ นิพฺพินฺทติ, เวทนายํ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชชติ, วิราคา วิมฺพจฺจติ, วิโมกฺขา “ปริยาทินฺนํ เม อุปาทานนฺ”ติ ปชานาติ ฯ เปวํ ชีวฺหณฺจ ปฏฺิจจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชีวฺหาวิญญาณํ ฯ เปวํ มนฺณจ ปฏฺิจจ ฐมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญญาณํ, ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺสโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก มนฺสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, ฐมฺเมสฺสํ นิพฺพินฺทติ, มโนวิญญาณํ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺผสฺสํ นิพฺพินฺทติ, เวทนายํ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชชติ, วิราคา วิมฺพจฺจติ, วิโมกฺขา “ปริยาทินฺนํ เม อุปาทานนฺ”ติ ปชานาติ. อयํ โข ภิกฺขเว สพฺพปาทานปริยาทานาย ฐมฺโมติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยสพฺพปาทานปริยาทานสูตร

[๖๒] สพฺพปาทานปริยาทานาย โว ภิกฺขเว ฐมฺมํ เทเสสฺสามิ, ตํ สฺสณฺณ. กตโม จ ภิกฺขเว สพฺพปาทานปริยาทานาย ฐมฺโม? ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว, จกฺขุํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺวํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, กถํ นุ ตํ สมฺนุสฺสํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมึ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. รุปา ฯ เปวํ จกฺขุวิญญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. จกฺขุสมฺผสฺสํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ เปวํ ยมฺปํทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทฺวํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. สโต... ฆานํ...ชีวฺหา...กาโย...มโน...ฐมฺมา...มโนวิญญาณํ...มโนสมฺผสฺสํ...ยมฺปํทํ มโนสมฺผสฺส- ปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทฺวํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺวํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, กถํ นุ ตํ สมฺนุสฺสํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมึ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, รุเปสฺสํ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญญาณํ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺสํ นิพฺพินฺทติ. ยมฺปํทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา

ทุกขํ วา อทุกขมสฺสํ วา, ตสฺมีปํ นีฬุพินฺทิตี ะเปะ ะวิฬุหายปํ นีฬุพินฺทิตี,
 รเสสฺสํ นีฬุพินฺทิตี, ะวิฬุหาวิณฺณณํ นีฬุพินฺทิตี, ะวิฬุหาสมฺมสฺสํ นีฬุพินฺทิตี.
 ยมฺปํทํ ะวิฬุหาสมฺมสฺสํปจฺจยา อูปฺปชฺชติ ะเปะ ะมนสฺมีปํ นีฬุพินฺทิตี, ะมฺเมสฺสํ
 นีฬุพินฺทิตี, ะมโนวิณฺณณํ นีฬุพินฺทิตี, ะมโนสมฺมสฺสํ นีฬุพินฺทิตี. ยมฺปํทํ
 ะมโนสมฺมสฺสํปจฺจยา อูปฺปชฺชติ เวทียํทํ สฺสํ วา ทุกขํ วา อทุกขมสฺสํ วา,
 ตสฺมีปํ นีฬุพินฺทิตี, นีฬุพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคะ วิมฺมจฺจติ, วิมฺมุตตสฺมี “วิมฺมุต” วิติ
 ญาณํ โหติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํทํ พุรฺหมจฺจริยํ, กทํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺถายา”ติ
 ปชานาติ. อยํ โข ภิกฺขเว สฬุพฺปาทานปริยาทานาย ะมฺโมติ. ทสมํ.

อวิชฺชาวคฺโค ปจฺโม.

ตสฺสทฺทานํ

อวิชฺชา สยฺโณชนา เทว อาสเวน เทว วุตฺตา
 อนฺนสฺยา อปเร เทว ปริณฺณา เทว ปริยาทินฺนา.

วคฺโค เตน ปวฺจจฺจติ.

๒. มิกชาลวคฺค

๑. ปฐมมิกชาลสูตร

[๖๓] สวาทถินิทานํ. อถ โข อายสฺมา มิกชาโล เยน ภควา ๖ เป ๖ เอกมนฺตํ
นิสินโน โข อายสฺมา มิกชาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ “เอกวิหารี เอกวิหารี”ติ
ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวทา นุ โข ภนฺเต เอกวิหารี โหติ, กิตฺตาวทา จ ปน
สทฺธิยวิหารี โหตีติ?

สนฺติ โข มิกชาล จกฺขุวิมฺเบยฺยา รูปา อัญฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
กามฺปสฺสณฺหิตา รชฺนียา,^๑ ตณฺเฏ ภิกฺขุ อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโฆสฺสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส
ตํ อภินฺนทฺโต อภิวทฺโต อชฺโฆสฺสาย ติฏฺฐโต อปฺปชฺชติ นนฺทิ,^๒ นนฺทียา สติ
สวราโค โหติ, สวราเค สติ สยฺโยโค โหติ, นนฺทิสยฺโยชนสฺสยฺยโต โข มิกชาล
ภิกฺขุ “สทฺธิยวิหารี”ติ วุจฺจติ ๖ เป ๖ สนฺติ โข มิกชาล ชิวฺหาวิมฺเบยฺยา รสา
๖ เป ๖ มโนวิมฺเบยฺยา รมฺมา อัญฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสฺสณฺหิตา รชฺนียา,
ตณฺเฏ ภิกฺขุ อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโฆสฺสาย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อภินฺนทฺโต อภิวทฺโต
อชฺโฆสฺสาย ติฏฺฐโต อปฺปชฺชติ นนฺทิ, นนฺทียา สติ สวราโค โหติ, สวราเค สติ
สยฺโยโค โหติ, นนฺทิสยฺโยชนสฺสยฺยโต โข มิกชาล ภิกฺขุ “สทฺธิยวิหารี”ติ
วุจฺจติ. เอวฺวิหารี จ มิกชาล ภิกฺขุ กิณฺจาปี อรณฺณวนปตฺถานิ^๓ ปนฺตานิ
เสนาสนานิ ปฏฺฐเสวติ อปฺปสทฺธานิ อปฺปนิกฺโขสฺสานิ วิชฺนวาทานิ มนุสฺสสวาทสฺสยฺยกานิ^๔
ปฏฺฐสฺสณฺณสวรูปานิ, อถ โข “สทฺธิยวิหารี”ติ วุจฺจติ. ตํ กิสฺส เหตุ? ตณฺหา
หิสฺส ทฺฐิตฺตา, สาสฺส อปฺปทีนา, ตสฺมา “สทฺธิยวิหารี”ติ วุจฺจติ.

สนฺติ จ โข มิกชาล จกฺขุวิมฺเบยฺยา รูปา อัญฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
กามฺปสฺสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ นวภินฺนทฺติ นวภิวทฺติ น อชฺโฆสฺสาย ติฏฺฐติ,
ตสฺส ตํ อนภินฺนทฺโต อนภิวทฺโต อนชฺโฆสฺสาย ติฏฺฐโต นนฺทิ นริชฺชติ, นนฺทียา
อสฺติ สวราโค น โหติ, สวราเค อสฺติ สยฺโยโค น โหติ, นนฺทิสยฺโยชนวิสฺสยฺยโต

สุตฺตตันต. ๑๐/๕ ๑ ก. รชฺนียา. เอวฺมฺปริปี ๒ จ.ม. นนฺทิ. เอวฺมฺปริปี
๓ อ. อรณฺณเว ๔ ก. มนุสฺสสวาทสฺสยฺยกานิ

โฆ มิคชาล ภิกขุ “เอกวิหารี”ติ วุจฺจติ ฯ เป ฯ สนฺติ จ โฆ มิคชาล
 ชิวหาวิณฺเณยฺยา รสา ฯ เป ฯ สนฺติ จ โฆ มิคชาล มโนวิณฺเณยฺยา ธมฺมา อิกฺขฺจา
 กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเฏ ภิกขุ นภินฺนทฺติ นภิวทฺติ
 น อชฺโณสย ติกฺขจฺติ, ตสฺส ตํ อนภินฺนทฺโต อนภิวทฺโต อนชฺโณสย ติกฺขจฺโต
 นนฺทิ นริชฺฌติ, นนฺทียา อสฺติ สาราโค น โหติ, สาราเค อสฺติ สณฺโณโค น
 โหติ, นนฺทิสณฺโณชนวิสฺสยฺโต” โฆ มิคชาล ภิกขุ “เอกวิหารี”ติ วุจฺจติ. เอวฺวิหารี
 จ มิคชาล ภิกขุ กิณฺจาปี คามนฺเต วิหริติ อาภิณฺโณ ภิกฺขุหิ ภิกฺขุณีหิ อุปาสกฺหิ
 อุปาสิกาหิ ราชฺหิ ราชมฺหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถียสวเกหิ, อถ โฆ “เอกวิหารี”ติ
 วุจฺจติ. (เอวฺวิหารี จ มิคชาล ภิกขุ วุจฺจตีติ)^๒ ตํ กิสฺส เหตุ ? ตณฺหา
 หิสฺส ทุตฺติยา, สาสฺส ปหีนา, ตสฺมา “เอกวิหารี”ติ วุจฺจตีติ. ปจฺม.

๒. ทุตฺติยมิคชาลสฺสุตฺต

[๖๔] อถ โฆ อายสฺมา มิคชาโล เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ ฯ เป ฯ เอกมฺนตํ
 นิสินฺโน โฆ อายสฺมา มิคชาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา
 สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อุปปมฺตฺโต
 อาตาปี ปหิตฺตฺโต วิหเรยฺยนฺ”ติ.

สนฺติ โฆ มิคชาล จกฺขฺวิณฺเณยฺยา รฺูปา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
 กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเฏ ภิกขุ อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโณสย ติกฺขจฺติ, ตสฺส
 ตํ อภินฺนทฺโต อภิวทฺโต อชฺโณสย ติกฺขจฺโต อุปฺปชฺชติ นนฺทิ, นนฺทิสมฺมทฺยา
 ทฺกฺขสมฺมทโย มิคชาลาติ วทามิ ฯ เป ฯ สนฺติ จ โฆ มิคชาล ชิวหาวิณฺเณยฺยา รสา
 ฯ เป ฯ สนฺติ จ โฆ มิคชาล มโนวิณฺเณยฺยา ธมฺมา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
 กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเฏ ภิกขุ อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโณสย ติกฺขจฺติ,
 ตสฺส ตํ อภินฺนทฺโต อภิวทฺโต อชฺโณสย ติกฺขจฺโต อุปฺปชฺชติ นนฺทิ, นนฺทิสมฺมทฺยา
 ทฺกฺขสมฺมทโย มิคชาลาติ วทามิ.

๑ จ.ม. วิปฺปยุตฺโต ๒ จ.ม. เอตฺถนฺตเร อยํ ปาโง น ทิสฺสติ

สนฺติ จ โข มิคชาล จกฺขุวิมฺเบยฺยา รูปา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปํ ปิยฺรูปา
 กามฺปสณฺหิตา รชนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ นานินฺนทฺติ นานิวทฺติ น อชฺโฆสาย^๑
 ติจฺจุจฺติ, ตสฺส ตํ อนนินฺนทฺโต อนนินฺนทฺโต อนชฺโฆสาย ติจฺจุจฺโต นนฺทิ นินฺรุชฺฌติ,
 นนฺทินิโรธา ทุกฺขนิโรธํ มิคชาลาติ วทามิ ฯ เปฯ สนฺติ จ โข มิคชาล
 ชิวฺหาวิมฺเบยฺยา รสา ฯ เปฯ สนฺติ จ โข มิคชาล มโนวิมฺเบยฺยา ธมฺมา อิกฺขฺจา
 กนฺตา มนาปํ ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ นานินฺนทฺติ นานิวทฺติ
 อนชฺโฆสาย^๒ ติจฺจุจฺติ, ตสฺส ตํ อนนินฺนทฺโต อนนินฺนทฺโต อนชฺโฆสาย ติจฺจุจฺโต
 นนฺทิ นินฺรุชฺฌติ, นนฺทินิโรธา ทุกฺขนิโรธํ มิคชาลาติ วทามิ.

อถ โข อายสฺมา มิคชาโล ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุมฺทิตฺวา
 อญฺจายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา
 มิคชาโล เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต^๓ น จิรสฺสเว
 ยสฺสสฺสธาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทฺหนฺตฺตฺร
 พฺรหฺมจฺริยปริโยสานํ ทิจฺจุจฺเว ธมฺเม สยํ อภินฺนทา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺบฺชฺช วิหริ,^๔
 “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ ภรณียํ, นามํ อิตฺถตฺตฺยา”ติ อพฺภณฺณาสิ.
 อณฺเวยโร จ^๕ ปณายสฺมา มิคชาโล อรหฺตํ อโหสิติ. ทุตฺติย.

๓. ปจฺมสมิทฺธิมารปณฺหาสุตฺต

[๖๕] เอกํ สมยํ ภควา ราชคฺเห วิหริ เวฬุเน กถนฺตกนิวาเป. อถ
 โข อายสฺมา สมิทฺธิ เยน ภควา ฯ เปฯ ภควนฺตํ เอตทโวจ “มาโร มาโร”ติ
 กนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวทา นุ โข กนฺเต มาโร วา อสฺส มารปณฺณตฺติ วาติ ?

ยถา โข สมิทฺธิ อตฺถิ จกฺขุ, อตฺถิ รูปา, อตฺถิ จกฺขุวิมฺภานํ, อตฺถิ
 จกฺขุวิมฺภานวิมฺภาทพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปณฺณตฺติ วา. อตฺถิ
 โสทํ, อตฺถิ สทฺทา, อตฺถิ โสทวิมฺภานํ, อตฺถิ โสทวิมฺภานวิมฺภาทพฺพา ธมฺมา,
 อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปณฺณตฺติ วา. อตฺถิ ฆานํ, อตฺถิ กนฺธา, อตฺถิ

๑ จ.ม. นาชฺโฆสาย

๒ จ.ม. นาชฺโฆสาย

๓ จ.ม. วิหรโต

๔ จ.ม. ‘อิ. วิหาสิ

๕ อ. ว

มานวิญฺเฒาณํ, อตฺถิ มานวิญฺเฒาณวิญฺเฒาทพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา
 มารปณฺณตฺติ วา. อตฺถิ ชีวฺหา, อตฺถิ รสา, อตฺถิ ชีวฺหาวิญฺเฒาณํ, อตฺถิ
 ชีวฺหาวิญฺเฒาณวิญฺเฒาทพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปณฺณตฺติ วา. อตฺถิ
 กาโย, อตฺถิ โผฏฺฐพฺพา, อตฺถิ กายวิญฺเฒาณํ, อตฺถิ กายวิญฺเฒาณวิญฺเฒาทพฺพา
 ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปณฺณตฺติ วา. อตฺถิ มโน, อตฺถิ ธมฺมา,
 อตฺถิ มโนวิญฺเฒาณํ, อตฺถิ มโนวิญฺเฒาณวิญฺเฒาทพฺพา ธมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ มาโร
 วา มารปณฺณตฺติ วา.

ยตฺถ จ โช สมิทฺธิ นตฺถิ จกฺขุ, นตฺถิ รูปา, นตฺถิ จกฺขุวิญฺเฒาณํ, นตฺถิ
 จกฺขุวิญฺเฒาณวิญฺเฒาทพฺพา ธมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ มาโร วา มารปณฺณตฺติ วา. นตฺถิ
 โสทํ ๖ เป ๖ นตฺถิ ฆานํ ๖ เป ๖ นตฺถิ ชีวฺหา, นตฺถิ รสา, นตฺถิ
 ชีวฺหาวิญฺเฒาณํ, นตฺถิ ชีวฺหาวิญฺเฒาณวิญฺเฒาทพฺพา ธมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ มาโร
 วา มารปณฺณตฺติ วา. นตฺถิ กาโย ๖ เป ๖ นตฺถิ มโน, นตฺถิ ธมฺมา,
 นตฺถิ มโนวิญฺเฒาณํ, นตฺถิ มโนวิญฺเฒาณวิญฺเฒาทพฺพา ธมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ
 มาโร วา มารปณฺณตฺติ วาติ. ตตฺถิ.

๔. สมิทฺธิสตฺตปณฺหาสุตฺต

[๖๖] “สตฺโต สตฺโต”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โช ภนฺเต สตฺโต
 วา อสฺส สตฺตปณฺณตฺติ วาติ ๖ เป ๖ จตฺตถิ.

๕. สมิทฺธิทกฺขปณฺหาสุตฺต

[๖๗] “ทกฺขํ ทกฺขณํ”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โช ภนฺเต ทกฺขํ
 วา อสฺส ทกฺขปณฺณตฺติ วาติ ๖ เป ๖ ปณฺจมํ.

๖. สมิทฺธิโลภปณฺหาสุตฺต

[๖๘] “โลโก โลโก”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โช ภนฺเต โลโก วา
 อสฺส โลภปณฺณตฺติ วาติ? ยตฺถ โช สมิทฺธิ อตฺถิ จกฺขุ, อตฺถิ รูปา, อตฺถิ

สัณฺฑิต] ๒. ทุตฺติยปณฺณาสก ๒. มิคชาลวคฺค ๗. อุปเสนาสีวีสสุตฺต ๓๗

จกฺขุวิญฺญาณํ, อตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพชา ฐมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ โลโก วา
โลกปณฺณตฺติ วาติ ฯ เปฯ อตฺถิ จิวฺหา ฯ เปฯ อตฺถิ มโน, อตฺถิ ฐมฺมา,
อตฺถิ มโนวิญฺญาณํ, อตฺถิ มโนวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพชา ฐมฺมา, อตฺถิ ตตฺถ โลโก
วา โลกปณฺณตฺติ วา.

ยตฺถ จ โข สมิทฺธิ นตฺถิ จกฺขุ, นตฺถิ รูปา, นตฺถิ จกฺขุวิญฺญาณํ, นตฺถิ
จกฺขุวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพชา ฐมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ โลโก วา โลกปณฺณตฺติ วา ฯ เปฯ
นตฺถิ จิวฺหา ฯ เปฯ นตฺถิ มโน, นตฺถิ ฐมฺมา, นตฺถิ มโนวิญฺญาณํ, นตฺถิ มโนวิญฺญาณ
วิญฺญาตพฺพชา ฐมฺมา, นตฺถิ ตตฺถ โลโก วา โลกปณฺณตฺติ วาติ. จมฺมจฺ.

๗. อุปเสนาสีวีสสุตฺต

[๖๙] เอกํ สมฺมํ อายสฺมา จ สารีปฺพุตฺโต อายสฺมา จ อุปเสนํ ราชคฺเค
วิหรนฺติ สีสวเน สปปโสณจิกปฺพภาเร. เทน โข ปน สมเยน อายสฺมา
อุปเสนสฺส กายเ อาสีวีส ปตฺติโต โหติ. อถ โข อายสฺมา อุปเสนํ ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ “เอถ เม อาวุโส อิมํ กายํ มนฺจกํ อาโรเปตฺวา พหิทฺธา นีหเรถ,
ปฺรารํ กายเ อีเรว วิกิริติ เสยฺยถาปี ภูสุมฺมจฺ”ติ.

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา สารีปฺพุตฺโต อายสฺมนฺตํ อุปเสนํ เอตทโวจ “น โข ปน
มฺมํ ปสฺสาม อายสฺมา อุปเสนสฺส กายสฺส วา อณฺณตฺตํ อินฺทฺริยานํ วา วิปริณามํ,
อถ จ ปนายสฺมา อุปเสนํ เอวมาห ‘เอถ เม อาวุโส อิมํ กายํ มนฺจกํ อาโรเปตฺวา
พหิทฺธา นีหเรถ, ปฺรารํ กายเ อีเรว วิกิริติ เสยฺยถาปี ภูสุมฺมจฺ”ติ. ยสฺส นฺน
อาวุโส สารีปฺพุตฺต เอวมสฺส “อหํ จกฺขุนฺติ” วา มม จกฺขุนฺติ” วา ฯ เปฯ อหํ
จิวฺหาติ วา มม จิวฺหาติ วา, อหํ มโนติ วา มม มโนติ วา”, ตสฺส อาวุโส
สารีปฺพุตฺต สียา กายสฺส วา อณฺณตฺตํ อินฺทฺริยานํ วา วิปริณาไม. มยฺหณฺจ โข
อาวุโส สารีปฺพุตฺต น เอวํ โหติ “อหํ จกฺขุนฺติ วา มม จกฺขุนฺติ วา ฯ เปฯ อหํ
จิวฺหาติ วา มม จิวฺหาติ วา, อหํ มโนติ วา มม มโนติ วา”, ตสฺส มยฺหณฺจ
โข อาวุโส สารีปฺพุตฺต กิ กายสฺส วา อณฺณตฺตํ ภวิสฺสติ อินฺทฺริยานํ วา วิปริณาไมติ.

๑ จ.ม. จกฺขุติ. เอวมฺปรีปี

ตถา हि ปณายสมุโต อุปเสนสฺส ทิมรตฺตํ อหฺงการมมฺงการมานานุสยา
 สฺสสมุหตา,^๑ ตสฺมา อายสมุโต อุปเสนสฺส น เหวํ โหติ “อหํ จกฺขฺนฺติ วา มม
 จกฺขฺนฺติ วา ๗ เป ๗ อหํ ชิวฺหาติ วา มม ชิวฺหาติ วา, อหํ มโนติ วา มม
 มโนติ วา”ติ. อถ โข เต ภิกฺขุ อายสมุโต อุปเสนสฺส กายํ มณฺจกํ อาโรเปตฺวา
 พหิทฺธา นีหริสฺส. อถ โข อายสมุโต อุปเสนสฺส กาโย ตตฺถเถว วิกิริ เสยฺยถาปี
 ภุสฺสมญฺจิติ. สยตมํ.

๘. อุปวณฺสนทิกฺกจิสฺสุต

[๗๐] อถ โข อายสฺมา อุปวณฺ เยน ภควา เตนฺปสงฺกมิ ๗ เป ๗ เอกมฺนตํ
 นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปวณฺ ภควนฺตํ เอตทวโจ “สนทิกฺกจิโก ธมฺโม
 สนทิกฺกจิโก ธมฺโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวทา น โข ภนฺเต สนทิกฺกจิโก ธมฺโม
 โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก^๒ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิติ ?

อิธ ปน อุปวณฺ ภิกฺขุ จกฺขฺนา รุปํ ทิสฺวา รุปปฏิสฺสเวทึ จ โหติ รุปราคปฏิสฺสเวทึ
 จ, สนฺตณฺจ อชฺชตฺตํ รุปेสฺส รากํ “อตฺถิ เม อชฺชตฺตํ รุปेสฺส รากํ”ติ ปชานาติ,
 ยนฺตํ อุปวณฺ ภิกฺขุ จกฺขฺนา รุปํ ทิสฺวา รุปปฏิสฺสเวทึ จ โหติ รุปราคปฏิสฺสเวทึ
 จ, สนฺตณฺจ อชฺชตฺตํ รุปेสฺส รากํ “อตฺถิ เม อชฺชตฺตํ รุปेสฺส รากํ”ติ ปชานาติ.
 เอวมฺปิ โข อุปวณฺ สนทิกฺกจิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก
 ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิติ ๗ เป ๗

ปน จปรํ อุปวณฺ ภิกฺขุ ชิวฺหาเย รสํ สายิตฺวา รสปฏิสฺสเวทึ จ โหติ
 รสราคปฏิสฺสเวทึ จ, สนฺตณฺจ อชฺชตฺตํ รสเสสฺส รากํ “อตฺถิ เม อชฺชตฺตํ รสเสสฺส
 รากํ”ติ ปชานาติ, ยนฺตํ อุปวณฺ ภิกฺขุ ชิวฺหาเย รสํ สายิตฺวา รสปฏิสฺสเวทึ จ
 โหติ รสราคปฏิสฺสเวทึ จ, สนฺตณฺจ อชฺชตฺตํ รสเสสฺส รากํ “อตฺถิ เม อชฺชตฺตํ
 รสเสสฺส รากํ”ติ ปชานาติ. เอวมฺปิ โข อุปวณฺ สนทิกฺกจิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก
 เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิติ ๗ เป ๗

๑ จ.ม. ...มานานุสโย สฺสสมุหโต

๒ จ.ม. โอปนยิโก. เอวมฺปิริ

ปน จปร อุปวาณ ภิกขุ มนสา ธมม วิญญาย ธมมปฏิสเวที จ โหติ
 ธมมราคปฏิสเวที จ, สนนตถจ อชฺฌตฺถ ธมฺเมสุ รากํ “อตฺถิ เม อชฺฌตฺถ ธมฺเมสุ
 ราโค”ติ ปชานาติ, ยนฺตํ อุปวาณ ภิกขุ มนสา ธมม วิญญาย ธมมปฏิสเวที จ
 โหติ ธมมราคปฏิสเวที จ, สนนตถจ อชฺฌตฺถ ธมฺเมสุ รากํ “อตฺถิ เม อชฺฌตฺถ
 ธมฺเมสุ ราโค”ติ ปชานาติ. เอวมปิ โข อุปวาณ สนนทิจฺจโก ธมฺโม โหติ ฯ เป ฯ
 ปจจตฺถ เวทิตพฺโพ วิญญูหิติ ฯ เป ฯ

อิธ ปน อุปวาณ ภิกขุ จกฺขณา รูปํ ทิสฺวา รูปปฏิสเวที จ โหติ โน จ
 รูปราคปฏิสเวที, สนนตถจ อชฺฌตฺถ รูปेสุ รากํ “นตฺถิ เม อชฺฌตฺถ รูปेสุ
 ราโค”ติ ปชานาติ, ยนฺตํ อุปวาณ ภิกขุ จกฺขณา รูปํ ทิสฺวา รูปปฏิสเวที หิ โข
 โหติ โน จ รูปราคปฏิสเวที, สนนตถจ อชฺฌตฺถ รูปेสุ รากํ “นตฺถิ เม อชฺฌตฺถ
 รูปेสุ ราโค”ติ ปชานาติ. เอวมปิ โข อุปวาณ สนนทิจฺจโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก
 เอหิปสฺสีโก โอปนยิโก ปจจตฺถ เวทิตพฺโพ วิญญูหิติ ฯ เป ฯ

ปน จปร อุปวาณ ภิกขุ ชิวฺหาย รสํ สยิตฺวา รสปฏิสเวที หิ โข โหติ
 โน จ รสราคปฏิสเวที, สนนตถจ อชฺฌตฺถ รसेสุ รากํ “นตฺถิ เม อชฺฌตฺถ
 รสเสสุ ราโค”ติ ปชานาติ ฯ เป ฯ

ปน จปร อุปวาณ ภิกขุ มนสา ธมม วิญญาย ธมมปฏิสเวที หิ โข โหติ
 โน จ ธมมราคปฏิสเวที, สนนตถจ อชฺฌตฺถ ธมฺเมสุ รากํ “นตฺถิ เม อชฺฌตฺถ
 ธมฺเมสุ ราโค”ติ ปชานาติ, ยนฺตํ อุปวาณ ภิกขุ มนสา ธมม วิญญาย ธมมปฏิสเวที
 หิ โข โหติ โน จ ธมมราคปฏิสเวที, สนนตถจ อชฺฌตฺถ ธมฺเมสุ รากํ “นตฺถิ
 เม อชฺฌตฺถ ธมฺเมสุ ราโค”ติ ปชานาติ. เอวมปิ โข อุปวาณ สนนทิจฺจโก ธมฺโม
 โหติ, อกาลิโก เอหิปสฺสีโก โอปนยิโก ปจจตฺถ เวทิตพฺโพ วิญญูหิติ. อญฺจมนํ.

๕. ปจจณผลสยตณสตุต

[๗๑] โย หิ โกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จนนํ ผลสยตณานํ สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมฺภจ
 อสฺสทาญฺจ อาทีนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อวฺสึตานํเตน พฺรหฺมจริยํ,

อารกา โส อิมสฺมา ฐมฺมวินยาติ. เอวํ วุตฺเต อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
 “เอตฺถาหํ ภนฺเต อนสฺสาสํ,^๑” อหํ ทิ ภนฺเต จนนํ ผสฺสายตนานํ สมุทฺยณฺจ
 อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทึนณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานามิ”ติ.

ตํ กิ มณฺณสิ ภิกฺขุ, จกฺขุ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ
 สมฺนุสฺสสึติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. สวฺร ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ จกฺขุ “เนตํ
 มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย สุกฺกํ
 ภวิสฺสติ, เอเสวนฺโต ทฺวขฺสฺส ๖ เป ๖ ชิวฺหํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม
 อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสสึติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. สวฺร ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ ชิวฺหํ
 “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย
 สุกฺกํ ภวิสฺสติ, เอเสวนฺโต ทฺวขฺสฺส ๖ เป ๖ มนํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส
 เม อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสสึติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. สวฺร ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ
 มโน “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย
 สุกฺกํ ภวิสฺสติ, เอเสวนฺโต ทฺวขฺสฺส ๖ เป ๖ นวํ.

๑๐. ทุตฺติยฉผสฺสายตนสฺสุต

[๗๒] โย ทิ โกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จนนํ ผสฺสายตนานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ
 อสฺสาทณฺจ อาทึนณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อวฺสึตฺตนฺเตน พุรฺหมจฺริยํ,
 อารกา โส อิมสฺมา ฐมฺมวินยาติ. เอวํ วุตฺเต อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
 “เอตฺถาหํ ภนฺเต อนสฺสาสํ ปนฺสฺสาสํ,^๒” อหํ ทิ ภนฺเต จนนํ ผสฺสายตนานํ
 สมุทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทึนณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานามิ”ติ.

ตํ กิ มณฺณสิ ภิกฺขุ, จกฺขุ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ
 สมฺนุสฺสสึติ? เอวํ ภนฺเต. สวฺร ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ จกฺขุ “เนตํ มม,
 เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย สุกฺกํ ภวิสฺสติ,
 เอวํ เต เอตํ ปจฺมํ ผสฺสายตนํ ปหิณํ ภวิสฺสติ อายตึ อปฺนพฺภวาย ทสฺส ๖ เป ๖

๑ จ.ม. อนสฺสสํ, อ. อนสฺสาสึ, ส. อนสฺสสึ

๒ จ.ม. อนสฺสสํ ปนฺสฺสสํ. เอวฺมฺปฺริปี, ส. อ. อนสฺสาสึ ปนฺสฺสาสึ

ชีวหุ “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปสฺสสีติ? เอวํ ภนฺเต. สารุ ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ ชิวหา “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมปฺปญฺญาเย สุกฺกัจ ภาวิสฺสติ, เอวํ เต เอตํ จตฺตมํ ผสฺสสายตนํ ปิณฺณํ ภาวิสฺสติ อายตฺติ อปฺนพฺภวาย ทสฺส ฯ เปฯ มนํ “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปสฺสสีติ? เอวํ ภนฺเต. สารุ ภิกฺขุ เอตฺถ จ เต ภิกฺขุ มโน “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมปฺปญฺญาเย สุกฺกัจ ภาวิสฺสติ, เอวํ เต เอตํ จตฺตมํ ผสฺสสายตนํ ปิณฺณํ ภาวิสฺสติ อายตฺติ อปฺนพฺภวาย ทสฺสชาติ. ๑ ทสฺม.

๑๑. ตติยฉสสสายตนสูตร

[๗๓] โย หิ โกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จนนํ ผสฺสสายตนานํ สมุทฺทยญฺจ อตฺตถกฺกมฺภจ อสฺสทาภญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อวฺสุตํ เตน พฺรหฺมจฺริยํ, อารกา โส อิมสฺมา ฐมฺมวินยาติ. เอวํ วุตฺเต อภฺยตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “เอตฺถาหํ ภนฺเต อนสฺสสํ ปนฺสสสํ, อหํ หิ ภนฺเต จนนํ ผสฺสสายตนานํ สมุทฺทยญฺจ อตฺตถกฺกมฺภจ อสฺสทาภญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานามิ”ติ.

ตํ กิ มณฺณสิ ภิกฺขุ, จกฺขุํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺวขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺวขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺวขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสสีตํ “เอตัมม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตํ ภนฺเต. โสตํ. ฆานํ. ชิวหา. กาโย. มโน นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺวขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺวขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺวขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสสีตํ “เอตัมม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขุ สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺสึปปี

นิพพินฺทติ, โสตสฺมีปํ นิพพินฺทติ, ฆานสฺมีปํ นิพพินฺทติ ๖ เปฯ นิพพินฺทํ
 วัชรชติ, วัธราคา วิมฺจุจติ, วิมฺจุตสฺมี "วิมฺจุต"มิตติ ฆาณํ โหติ, "ซีณา ชาติ, วุสฺสํ
 พรหมจริยํ กตํ กรณียํ, นวปรั อิตถตฺตยา"ติ ปชานาตีติ. เอกาทสํ.

มิกขาลวคฺโค ทฺติโย.

ตสฺสทฺธานํ

มิกขาลเณ เทว วุฑฺฒา จตุตาโร จ สมิทฺธินา
 อุปเสโน อุปวาณ^[๑] จผสฺสยตนิกา ตโยติ.

๓. กิถานวคค

๑. ปจมกิตานสูตร

[๗๔] สาวตถุณิทานัน. อถ โข อญฺชตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ
วเปว เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อมฺกสฺมิ
ภนฺเต วิหารอ อญฺชตโร ภิกฺขุ นโว อปฺปณฺณาโต อาพาธิโก ทุกฺขิโต
พาฬุหคฺคิโน, สารุ ภนฺเต ภควา, เยน โส ภิกฺขุ เทนุปสงฺกมฺตุ อนุกมฺป
อุปาทายา”ติ.

อถ โข ภควา นววาทญฺจ สุตฺวา กิถานวาทญฺจ “อปฺปณฺณาโต ภิกฺขุ”ติ
อิตฺติ วิทิตฺวา เยน โส ภิกฺขุ เทนุปสงฺกมิ. อหุทสา โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
ทฺวโร ว อาคจฺจนฺตํ, ทิสฺวา^๑ มญฺจเก สมฺเตสิ.^๒ อถ โข ภควา ตํ ภิกฺขุ
เอตทโวจ “อลํ ภิกฺขุ มา ทฺวํ มญฺจเก สมฺเตสิ, สนฺตฺมานิ อาสฺนานิ
ปณฺณตฺตานิ, ตตฺถาหํ นิสฺสิตฺสํ”ติ. นิสฺสิตฺ ภควา ปณฺณตฺเต อาสฺเน, นิสฺซช
โข ภควา ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจ “กจฺจิ เต ภิกฺขุ ชมนฺนํ, กจฺจิ ยปฺนํ, กจฺจิ
ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมฺนฺติ, โน อภิกฺกมฺนฺติ, ปฏิกฺกโมสฺสานํ ปณฺณายติ, โน
อภิกฺกโม”ติ? น เม ภนฺเต ชมนฺนํ, น ยปฺนํ, พาฬุหา เม ทุกฺขา เวทนา
อภิกฺกมฺนฺติ, โน ปฏิกฺกมฺนฺติ, อภิกฺกโมสฺสานํ ปณฺณายติ, โน ปฏิกฺกโมติ. กจฺจิ
เต ภิกฺขุ น กิณฺจิ กุกฺกจฺจํ น โกจิ วิปฺปฏิสาโรติ? ตคฺข เม ภนฺเต
อนปฺปกํ กุกฺกจฺจํ, อนปฺปโก วิปฺปฏิสาโรติ. กจฺจิ ปนฺ เต^๓ ภิกฺขุ อตฺตา สิลโต
อุปวทิตฺติ? น โข เม^๔ ภนฺเต อตฺตา สิลโต อุปวทิตฺติ. โน เจ กิร
ทฺวํ^๕ ภิกฺขุ อตฺตา สิลโต อุปวทิตฺติ, อถ ภิกฺขุ กิสฺมิญฺจ เต กุกฺกจฺจํ,^๖ จ โก
วิปฺปฏิสาโรติ? น ชฺวาทํ ภนฺเต สิลวิสุทฺตํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ

๑ จ.ม. อ. ทิสฺวาน ๒ จ.ม. สมโรสิ, ส. สมญฺโจสิ, อ. สมญฺโจปี

๓ ส. อ. ทฺว., จ. ต. เอวมฺปริปี ๔ จ.ม. ส. ม. เอวมฺปริปี

๕ จ.ม. เต. เอวมฺปริปี ๖ จ. อถ กิณฺจ เต กุกฺกจฺจํ

อาชานาสิติ. โน เจ กิร ตวํ ภิกขุ สิวสุทฺธตฺถํ มยา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานาสี,
 อถ กิมตฺถํ จรหิ ตวํ ภิกขุ มยา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานาสีติ. รากวิราคตฺถํ ไชหํ
 ภาณเต ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานาสิติ.

สาธุ สาธุ ภิกขุ, สาธุ ไช ตวํ ภิกขุ รากวิราคตฺถํ มยา ธมฺมํ เทสิตํ
 อาชานาสี, รากวิราคตฺถํ หิ ภิกขุ มยา ธมฺมํ เทสิตํ.

ถ้า ก็ มณฺเฑสิ ภิกขุ, จกฺขํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภาณเต ฯ เปฯ
 โสทํ ฯ เปฯ ฆานํ...ชีวทา...กาโย...มโน นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภาณเต.
 ยํ ปณานิจฺจํ, ทกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทกฺขํ ภาณเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทกฺขํ
 วิปริณามธมฺมํ, กถลํ น ตํ สมณุปสฺสิตํ “เอตํ มม, เอโสหมสมฺมि, เอโส เม
 อตฺตา”ติ? โน เหน้ ภาณเต. เอวํ ปสฺสํ ภิกขุ สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสมฺมึปปี
 นิพฺพินฺนํ ภาณเต มนสมฺมึปปี นิพฺพินฺนํ, นิพฺพินฺนํ วิรชฺชติ, วิรชฺชติ วิมจฺจติ,
 วิมจฺจติ “วิมจฺจ”มิตฺติ ภาณเต โหติ, “ชีณา ชาติ ฯ เปฯ นุปริ อิตฺถตฺตา”ติ
 ปชานาสิติ. อิทมวโจ ภควา. อตฺตมโน โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺท. อิมสมฺมึญ
 ปน เวยยาการณสมฺมึ ภาณตฺวาเน ตสฺส ภิกขุโน วิรชฺชํ วิตมลํ ธมฺมจกฺขํ อุตฺปาเท
 “ยังภิกฺขุ สมุทฺธธมฺมํ, สฬพฺพนํ นิโรธธมฺมํ”ติ. ปจฺม.

๒. ทุตฺตยภิกฺขุ

[๗๕] อถ ไช อณฺณตโร ภิกขุ ฯ เปฯ ภควนํ เอตทวโจ อมฺกสมฺมึ ภาณเต
 วิหารเ อณฺณตโร ภิกขุ นโว อปฺปณฺณวาโต อาพาธโก ทกฺขิตโต พาพฺพคฺคิลาโน,
 สาธุ ภาณเต ภควา, เยน โส ภิกขุ เทนุปสงฺกมฺมํ อนุกมฺปํ อุตฺปาทยาคี.

อถ ไช ภควา นวาทมฺมํ สุตฺวา คฺคิลาณวาทมฺมํ “อปฺปณฺณวาโต ภิกขุ”ติ อิติ
 วิทิตฺวา เยน โส ภิกขุ เทนุปสงฺกมฺมํ, อทฺทสา ไช โส ภิกขุ ภควนํ ทูโรโต ว
 อาจจฺจนํ, ทิสฺวาน มณฺเฑเก สมเทสิ. อถ ไช ภควา ตํ ภิกขุ เอตทวโจ “อลํ
 ภิกขุ มา ตวํ มณฺเฑเก สมเทสิ, สนฺติมานิ อาสณานิ ปณฺณตฺตานิ, ตตฺถาหํ
 นิสฺสํทิสฺสํ”ติ. นิสฺสํทิสฺสํ ภควา ปณฺณตฺเต อาสเน, นิสฺชช ไช ภควา ตํ ภิกขุ เอตทวโจ

“กจฺจิ เต ภิกฺขุ ชมนฺนํ, กจฺจิ ยปณฺณํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิภกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ, ปฏิภกฺกโมสํ ปรณายติ, โน อภิกฺกโม”ติ. น เม ภนฺเต ชมนฺนํ, น ยปณฺณํ ๖ เป ๖ น โข เม ภนฺเต อตฺตา สีสโต อุตฺตติ. โน เจ กิร ตวํ^๑ ภิกฺขุ อตฺตา สีสโต อุตฺตติ. อถ ภิกฺขุ เต กุกฺกจํ, โก จ วิปฺปฏิสโรติ? น ชฺวาทิ ภนฺเต สีสวิสฺสทฺธํ ภควตา ฐมฺมํ เทสํ อาชานํมิตฺติ. โน เจ กิร ตวํ ภิกฺขุ สีสวิสฺสทฺธํ มยา ฐมฺมํ เทสํ อาชานํมิตฺติ, อถ ภิกฺขุ จรฺติ ตวํ ภิกฺขุ มยา ฐมฺมํ เทสํ อาชานํมิตฺติ. อนฺนปาทาปรินิพฺพานตฺถํ โข อหํ ภนฺเต ภควตา ฐมฺมํ เทสํ อาชานํมิตฺติ.

สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ตวํ ภิกฺขุ อนฺนปาทาปรินิพฺพานตฺถํ มยา ฐมฺมํ เทสํ อาชานํมิตฺติ, อนฺนปาทาปรินิพฺพานตฺถํ หิ ภิกฺขุ มยา ฐมฺมํ เทสโต.

ทํ กิ มลฺลสฺส ภิกฺขุ, จกฺขุํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ สฺสํ... ชานํ...ชีวทา...กาโย...มโน...มโนวิญฺญาณํ...มโนสมฺมสฺสโส...ยมฺปิทํ มโนสมฺมสฺสสฺสจฺจยา อุตฺตชฺชติ เวทิตํ สฺสํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺสํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณฺณํ, ทุกฺขํ วา ทํ สฺสํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปณฺณํ, ทุกฺขํ วิปริณามฐมฺมํ, กลฺลํ นุ ทํ สมฺมปฺสฺสํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺสํ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหน้ ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขุ สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺมึ นินฺทิทํ ๖ เป ๖ มนฺตํ ๖ เป ๖ มโนวิญฺญาณํ ๖ เป ๖ มโนสมฺมสฺสสฺสจฺจยา นินฺทิทํ. ยมฺปิทํ มโนสมฺมสฺสสฺสจฺจยา อุตฺตชฺชติ เวทิตํ สฺสํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺสํ วา, ตสฺมึ นินฺทิทํ, นินฺทิทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจจติ, วิมฺจจสฺมึ “วิมฺจจ”มิตฺติ ญาณํ โหติ, “ชฺเณ ชฺชาติ, วุสฺสํ พุรฺหมจฺจริยํ, กตํ กรณฺณํ, นาปรํ อิตฺถตฺถายา”ติ ปชานาตีติ. อิทมฺวา ภควา. อตฺตมโน สฺส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตํ. อิมสฺมึ จ ปณฺ เวยฺยาकरणสฺมึ ภณฺณมาเน ตสฺส ภิกฺขุสฺส อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจจติ.^๒ ทุตฺติ.

๓. ราชอนิจจสูตร

[๗๖] อถ โข อายสฺมา ราโธ ๖ เป ๖ เอกมฺนํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ ภควนํ เอตทโวจ “สาธู เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตโต วิหเรยฺยน”ติ. ยํ โข ราช อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. กิญจ ราช อนิจฺจํ? ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. จกฺขุ อนิจฺจํ, รูปา อนิจฺจา, จกฺขุวิญฺญาณํ...จกฺขุสมฺมสฺสโส... ยมฺปิํ จกฺขุสมฺมสฺสปฺจายา อฺปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ ชีวหา...กาโย...มโน อนิจฺจา, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ธมฺโม...^๑ มโนวิญฺญาณํ...มโนสมฺมสฺสโส...ยมฺปิํ มโนสมฺมสฺสปฺจายา อฺปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ยํ โข ราช อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพติ. ตถียํ.

๔. ราชทุกขสูตร

[๗๗] ยํ โข ราช ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. กิญจ ราช ทุกฺขํ? จกฺขุ โข ราช ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. รูปา... จกฺขุวิญฺญาณํ... จกฺขุสมฺมสฺสโส. ยมฺปิํ จกฺขุสมฺมสฺสปฺจายา ๖ เป ๖ อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ มโน ทุกฺโข. ธมฺโม...มโนวิญฺญาณํ... มโนสมฺมสฺสโส. ยมฺปิํ มโนสมฺมสฺสปฺจายา อฺปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ยํ โข ราช ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพติ. จตฺตถํ.

๕. ราชอนตตสูตร

[๗๘] โย โข ราช อนตฺตา, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. โก จ ราช อนตฺตา? จกฺขุ โข ราช อนตฺตา, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. รูปา... จกฺขุวิญฺญาณํ...

จากสมมุตโต. ยมปิทำ จากสมมุตตปจจา ๖ เป ๖ มโน อนตฺตา. ธมฺโม...มโนวิญาณ...
มโนสมมุตโต. ยมปิทำ มโนสมมุตตปจจา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา
อทุกฺขมสุขํ วา, ทมฺปิ อนตฺตา, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ. โย โข ราช
อนตฺตา, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพติ. ปณจมี.

๖. ปจมอวิชาปหานสูตร

[๗๙] อถ โข อฉฺฉตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ ๖ เป ๖ เอกมฺนุํ
นินฺนโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เขตฺทวโจ “อตุถิ นุ โข ภนฺเต เอโก ธมฺโม,
ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชติ”ติ. อตุถิ โข ภิกฺขุ
เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชติ, กตฺโม
ปน ภนฺเต เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา
อุปฺปชฺชติ? อวิชา โข ภิกฺขุ เอโก ธมฺโม, ยสฺส ปหานา ภิกฺขุโน อวิชา
ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชติ. กถํ ปน ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชา
ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชติ? จกฺขุ โข ภิกฺขุ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต ภิกฺขุโน
อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชติ.^๑ รูป ๖ เป ๖ จากวิญาณ ๖ เป ๖ จากสมมุตโต.
ยมปิทำ จากสมมุตตปจจา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา,
ทมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชติ
๖ เป ๖ มนํ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชติ.
ธมฺเม ๖ เป ๖ มโนวิญาณ ๖ เป ๖ มโนสมมุตโต. ยมปิทำ มโนสมมุตตปจจา
อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ทมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต
ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชติ. เอวํ โข ภิกฺขุ ชานโต
เอวํ ปสฺสโต ภิกฺขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชติ. จฏฺฐ.

๗. ทุตติยอวิชาปหานสูตร

[๘๐] อถ โข อญฺญตโร ภิกขุ ๖ เป ๖ เอตทโวจ “อตฺถิ นุ โข ภนฺเต
 เอโก ฐมโม, ยสฺส ปหานา ภิกขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชตี”ติ. อตฺถิ
 โข ภิกขุ เอโก ฐมโม, ยสฺส ปหานา ภิกขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชตีติ.
 กตโม ปน ภนฺเต เอโก ฐมโม, ยสฺส ปหานา ภิกขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา
 อุปฺปชฺชตีติ? อวิชา โข ภิกขุ เอโก ฐมโม, ยสฺส ปหานา ภิกขุโน อวิชา
 ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชตีติ. กถํ ปน ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต ภิกขุโน^๑
 อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชตีติ? อิท ภิกขุ ภิกขุโน สุตํ โหติ “สพฺเพ
 ฐมา นาลํ อภินิเวสายา”ติ. เอวญฺเจตํ ภิกขุ ภิกขุโน สุตํ โหติ “สพฺเพ ฐมา
 นาลํ อภินิเวสายา”ติ. โส สพฺพํ ฐมํ อภิชานาติ, สพฺพํ ฐมํ อภินิเวสาย
 ฐมํ ปริชานาติ, สพฺพํ ฐมํ ปริณาย สพฺพนิมิตฺตานิ อญฺญโต ปสฺสติ. จกฺขุ
 อญฺญโต ปสฺสติ. รูเป ๖ เป ๖ จกฺขุวิญฺญาณํ ๖ เป ๖ จกฺขุสมฺมผลํ. ยมฺปิ
 จกฺขุสมฺมผลปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ वा ทุกฺขํ वा อทุกฺขมสุขํ वा, ตมฺปิ
 อญฺญโต ปสฺสติ ๖ เป ๖ มนํ อญฺญโต ปสฺสติ. ฐมเม ๖ เป ๖ มโนวิญฺญาณํ ๖ เป ๖
 มโนสมฺมผลํ. ยมฺปิ มโนสมฺมผลปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ वा ทุกฺขํ वा
 อทุกฺขมสุขํ वा, ตมฺปิ อญฺญโต ปสฺสติ. เอว โข ภิกขุ ชานโต เอว ปสฺสโต
 ภิกขุโน อวิชา ปหิยฺยติ, วิชา อุปฺปชฺชตีติ. สกฺกตม.

๘. สมพฺพหุภิกขุสูตร

[๘๑] อถ โข สมพฺพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เทนฺปสงฺกมฺมสุ ๖ เป ๖ เอกมฺนตํ
 นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิตฺ โน ภนฺเต อญฺญตติตฺติยา
 ปริพฺพาชกา ยเมหฺ เอวํ ปุจฺฉนฺติ กิเมตฺถิ อวฺโส สมณฺเ โคตเม พฺรหฺมจฺริยํ
 วุตฺตตีติ, เอวํ ปุจฺฉา มยํ ภนฺเต เตสํ อญฺญตติตฺติยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยาโกโรม,
 ทุกฺขสฺส โข อวฺโส ปริณตฺตํ ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺตตี”ติ. กจฺจิ มยํ ภนฺเต
 เอวํ ปุจฺฉา เอวํ พฺยากรมานา วุตฺตวาทีโน เจว ภควโต โทม, น จ ภควนฺตํ

อภฺยเตน อพฺภาจิกฺขาม, ฐมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยากรโรธ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก
วาทนาพาโต^๑ การยฺหฺญจฺฉนํ อากจฺฉตฺติ.

ตคฺชม ตฺเมหฺ ภิภฺชเว เอวํ ปุณฺณจฺฉา เอวํ พฺยากรมานา วุตฺตวาทีโน เจว เม
โหด, น จ มํ อภฺยเตน อพฺภาจิกฺขต, ฐมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยากรโรธ, น จ โกจิ
สหธมฺมิโก วาทนาพาโต การยฺหฺญจฺฉนํ อากจฺฉตฺติ. ทกฺขสฺส ทิ ภิภฺชเว ปริณฺยตฺถํ
มยิ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺตตฺติ, สเจ ปน โว ภิภฺชเว อณฺณตฺติตฺติยา ปริพฺพาชกา เอวํ
ปฺจุญฺเอยฺยํ “กตมฺมจฺ”^๒ ปน ตํ อาวุโส ทกฺขํ, ยสฺส ปริณฺยาย สมณฺเ โคตเม
พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺตตฺติ”^๓ติ? เอวํ ปุณฺณจฺฉา ตฺเมหฺ ภิภฺชเว เตสํ อณฺณตฺติตฺติยานํ ปริพฺพาชกานํ
เอวํ พฺยากรเรยฺยาถ “จกฺขํ โข อาวุโส ทกฺขํ, ตสฺส ปริณฺยาย ภกฺวติ พฺรหฺมจฺริยํ
วุตฺตตฺติ. รุปา ๗ เปว ยมฺปิํทํ จกฺขุสมฺมสฺสปจฺจยา อปฺปชฺชตฺติ เวทียํ สฺขํ วา
ทกฺขํ วา อทกฺขมฺมสฺสํ วา, ตมฺปิํ ทกฺขํ, ตสฺส ปริณฺยาย ภกฺวติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺตตฺติ”^๔
๗ เปว มโน ทกฺโข ๗ เปว ยมฺปิํทํ มโนสมฺมสฺสปจฺจยา อปฺปชฺชตฺติ เวทียํ สฺขํ
วา ทกฺขํ วา อทกฺขมฺมสฺสํ วา, ตมฺปิํ ทกฺขํ, ตสฺส ปริณฺยาย ภกฺวติ พฺรหฺมจฺริยํ
วุตฺตตฺติ. อิทํ โข ตํ อาวุโส ทกฺขํ, ตสฺส ปริณฺยาย ภกฺวติ พฺรหฺมจฺริยํ วุตฺตตฺติ”^๕ติ?
เอวํ ปุณฺณจฺฉา ตฺเมหฺ ภิภฺชเว เตสํ อณฺณตฺติตฺติยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากรเรยฺยาถาติ.
อภฺยจฺม.

๕. โลกปณฺหาสุตต

[๘๒] อถ โข อณฺณตโร ภิภฺช เยน ภกฺวา ๗ เปว เอกมฺนํ นิสินฺโน โข
โส ภิภฺช ภคฺวณํ เอตทโวจ :

“โลโก โลโก”^๖ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวทา นุ โข ภนฺเต “โลโก”^๗ติ
วุจฺจตฺติ? ลุชฺชตฺติ โข ภิภฺช ตสฺมา “โลโก”^๘ติ วุจฺจติ. กิณฺจ ลุชฺชตฺติ?
จกฺขํ โข ภิภฺช ลุชฺชตฺติ, รุปา ลุชฺชนํ, จกฺขุวิณฺณํ ลุชฺชตฺติ,
จกฺขุสมฺมสฺสํ ลุชฺชตฺติ, ยมฺปิํทํ จกฺขุสมฺมสฺสปจฺจยา อปฺปชฺชตฺติ เวทียํ สฺขํ วา ทกฺขํ
วา อทกฺขมฺมสฺสํ วา, ตมฺปิํ ลุชฺชตฺติ ๗ เปว ชิวฺหา ลุชฺชตฺติ ๗ เปว มโน ลุชฺชตฺติ ๗ เปว

สุตตนฺต. ๑๐/๗

๑ ส. วาทนาพาโต

๒. จ.ม. อ. จสทฺโท นตฺถิ

๓ จ.ม. อ. อิตฺสทฺโท น ทิสฺสติ

ธมฺมา ลุชฺชนฺติ ๖ เป ๖ มโนวิญญาณํ ลุชฺชนฺติ ๖ เป ๖ มโนสมฺมสฺสโต ลุชฺชนฺติ. ยมฺปิทำ
มโนสมฺมสฺสสัจจยา อุปฺปชฺชนฺติ เวทียิตํ สฺขํ ๖ ทุกฺขํ ๖ อทุกฺขมสฺสํ ๖, ตมฺปิ
ลุชฺชนฺติ. ลุชฺชนฺตียํ ๖ ฆิกฺขุ ตสฺมา “โลโก”ติ วุจฺจตียิ. นวม.

๑๐. ผลคุณปณฺหาสุตฺต

[๘๓] อถ ๖ อายสฺมา ผลคุณ ๖ เป ๖ เอกมฺนตํ นิสินฺโน ๖ อายสฺมา
ผลคุณ ๖ กวณฺตํ เอตทโวจ :

อตฺถิ น ๖ ฆนฺเต ตํ จกฺขุ, เยน จกฺขุณา อตฺเต พุทฺธ ปรีนิพฺพุเต
ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สพฺพทกฺขวิทิตฺเต ปณฺณายมาโน
ปณฺณเปยฺย^๒ ๖ เป ๖ อตฺถิ น ๖ ฆนฺเต ส ๖ ชิวฺหา, ยาย ชิวฺหาย อตฺเต พุทฺธ
ปรีนิพฺพุเต ปณฺณเปยฺย ๖ เป ๖ อตฺถิ น ๖ ฆนฺเต มโน, เยน มนฺเนน อตฺเต
พุทฺธ ปรีนิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สพฺพทกฺขวิทิตฺเต
ปณฺณายมาโน ปณฺณเปยฺยาคิ.

นตฺถิ น ๖ ฆนฺเต ตํ ผลคุณ จกฺขุ, เยน จกฺขุณา อตฺเต พุทฺธ ปรีนิพฺพุเต
ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สพฺพทกฺขวิทิตฺเต ปณฺณายมาโน
ปณฺณเปยฺย ๖ เป ๖ นตฺถิ ๖ ส ๖ ผลคุณ ชิวฺหา, ยาย ชิวฺหาย อตฺเต
พุทฺธ ปรีนิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สพฺพทกฺขวิทิตฺเต
ปณฺณายมาโน ปณฺณเปยฺย ๖ เป ๖ นตฺถิ ๖ ฆนฺเต มโน, เยน มนฺเนน
อตฺเต พุทฺธ ปรีนิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สพฺพทกฺขวิทิตฺเต
ปณฺณายมาโน ปณฺณเปยฺยาคิ. ทสม.

กิลานวคโค ตตฺถโย.

ตสฺสุทฺถานํ

กิลานน ทเว วุตฺตา ราธเนน อปเร คโย

อวิชฺชาเย จ เทว วุตฺตา ฆิกฺขุ โลโก จ ผลคุณนติ.

๑ ก. ปลุชฺชนฺตียิ ๒ ฉ.ม. อ. ปณฺณายมาโน. เอวมฺปิ

๔. จนนวกถ

๑. ปโลกธมมสูตร

[๘๔] สาวตถินิทานํ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺปสงฺกมิ
วเปว เขมมณฺทํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺทํ เอตทวโจ :

“โลโก โลโก”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตฺตา นฺ โข ภนฺเต “โลโก”ติ วุจฺจติ ?
ยํ โข อานนฺท ปโลกธมฺมํ, อयํ วุจฺจติ อริยสฺส วินเย โลโก. กิณฺจจฺจ นนฺท
ปโลกธมฺมํ ? จกฺขํ โข อานนฺท ปโลกธมฺมํ, รุปา ปโลกธมฺมา, จกฺขุวิญฺญาณํ
ปโลกธมฺมํ, จกฺขุสมฺมุสฺสํ ปโลกธมฺโม, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺมุสฺสํปจฺจยา วเปว ตมฺปิ
ปโลกธมฺมํ วเปว ชีวฺหา ปโลกธมฺมา, รสา ปโลกธมฺมา, ชีวฺหาวิญฺญาณํ ปโลกธมฺมํ,
ชีวฺหาสมฺมุสฺสํ ปโลกธมฺโม, ยมฺปิทํ ชีวฺหาสมฺมุสฺสํปจฺจยา วเปว ตมฺปิ ปโลกธมฺมํ
วเปว มโน ปโลกธมฺโม, ธมฺมา ปโลกธมฺมา, มโนวิญฺญาณํ ปโลกธมฺมํ,
มโนสมฺมุสฺสํ ปโลกธมฺโม, ยมฺปิทํ มโนสมฺมุสฺสํปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา
ทกฺขํ วา อทกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ ปโลกธมฺมํ. ยํ โข อานนฺท ปโลกธมฺมํ, อयํ
วุจฺจติ อริยสฺส วินเย โลโกติ. ปจฺจํ.

๒. สุลลตโลกสูตร

[๘๕] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท วเปว ภควนฺทํ เอตทวโจ : “สุลฺล
โลโก สุลฺลโล โโลโก”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตฺตา นฺ โข ภนฺเต “สุลฺลโล โโลโก”ติ
วุจฺจติ ? ยสฺมา จ โข อานนฺท สุลฺลํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, ตสฺมา
“สุลฺลโล โโลโก”ติ วุจฺจติ. กิณฺจจฺจ อานนฺท สุลฺลํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน
วา ? จกฺขํ โข อานนฺท สุลฺลํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, รุปา สุลฺลา
อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, จกฺขุวิญฺญาณํ สุลฺลํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา,
จกฺขุสมฺมุสฺสํ สุลฺลโล อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา วเปว ยมฺปิทํ มโนสมฺมุสฺสํปจฺจยา
อปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทกฺขํ วา อทกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ สุลฺลํ อตฺเตน วา
อตฺตนิเยน วา. ยสฺมา จ โข อานนฺท สุลฺลํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, ตสฺมา
“สุลฺลโล โโลโก”ติ วุจฺจติ. ทฺติยํ.

๓. สงฺขิตฺตธมฺมสฺสุตฺต

[๘๖] เอกมฺนํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ : “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตฺโต วิหเรยฺยน”ติ.

ตํ ก็ มณฺณสิ อานนฺท, จกฺขํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺวํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสึตฺตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตํ ภนฺเต. รุปา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภนฺเต. จกฺขฺวิณฺณานิ ๖ เปฯ จกฺขฺสมฺผสฺสํ ๖ เปฯ ยมฺปํทํ จกฺขฺสมฺผสฺสํ จายา อฺปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทฺวํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺวํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสึตฺตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตํ ภนฺเต ๖ เปฯ ชีวฺหา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภนฺเต ๖ เปฯ ชีวฺหาวิณฺณานิ ๖ เปฯ ชีวฺหาสมฺผสฺสํ ๖ เปฯ ยมฺปํทํ มโนสมฺผสฺสํ จายา อฺปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทฺวํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺวํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสึตฺตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ อานนฺท สุตฺวา อริยสํวโก จกฺขฺสฺมีปํ นิพฺพินฺนํ รุเปสฺมี นิพฺพินฺนํ, จกฺขฺวิณฺณานิ นิพฺพินฺนํ, จกฺขฺสมฺผสฺสํ นิพฺพินฺนํ ๖ เปฯ ยมฺปํทํ มโนสมฺผสฺสํ จายา อฺปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทฺวํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา, ตสฺมีปํ นิพฺพินฺนํ, นิพฺพินฺนํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจจติ, วิมฺจจสฺมี “วิมฺจจ”มิตฺติ ณาณํ โหติ. “ชฺเณน ชาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺถายา”ติ ปชานาตีติ. ตตฺถิ.

๔. จนนสุต

[๘๗] เอก์ สมย ภกวา ราชกเห วิหริติ เวพฺพน กลนทกนิวาเป. เทน โข ปน สมเยน อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาจฺนุโท อายสฺมา จ จนนุ คิซฺณกุญฺเฏ ปพฺพเต วิหรนฺติ. เทน โข ปน สมเยน อายสฺมา จนนุ อาพาธโก โหติ ทุกฺขิตฺวา พาพฺพคิลานโน. อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต สยณฺหสมยํ ปฏิสฺสณานา วุฏฺฐิตฺวา เยนายสฺมา มหาจฺนุโท เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนํ มหาจฺนุทํ เอตทโวจ “อายามาวุโส จฺนุท เยนายสฺมา จนนุ เทนฺอุปสงฺกมิตฺสสาม กิลานํจฺจุจฺกา”ติ. “เอวมาวุโส”ติ โข อายสฺมา มหาจฺนุโท อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺสเสตี.

อถ โข อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาจฺนุโท เยนายสฺมา จนนุ เทนฺอุปสงฺกมิตฺส, อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสิตฺส, นิสชฺช โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนํ จนนํ เอตทโวจ “กจฺจิ เต อาวุโส จนน ชมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกกมฺนติ โน อภิกกมฺนติ, ปฏิกกมฺโสนํ ปณฺณายติ โน อภิกกมฺ”ติ ?

น เม อาวุโส สารีปุตฺต ชมนียํ, น ยาปนียํ, พาพฺพา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกกมฺนติ โน ปฏิกกมฺนติ, อภิกกมฺโสนํ ปณฺณายติ, โน ปฏิกกมฺโหติ.^๑ เสยฺยถาปี อาวุโส พลวา ปุริโส ติณฺเฑน สีขเรณ มุทฺธาน^๒ อภิมตฺเตยฺ. เอวเมว โข เม^๓ อาวุโส อธฺมตฺตา วาตา มุทฺธนิ^๔ อุปทนนฺติ,^๕ น เม อาวุโส ชมนียํ, น ยาปนียํ ะเปว โน ปฏิกกมฺโหติ. เสยฺยถาปี อาวุโส พลวา ปุริโส ทเพฺหณ วรตฺตกฺขนฺธเน สีสเส สีสเวจํ ทเทยฺ, เอวเมว โข อาวุโส อธฺมตฺตา วาตา^๖ สีสเส สีสเวทนา. น เม อาวุโส ชมนียํ, น ยาปนียํ ะเปว โน ปฏิกกมฺโหติ. เสยฺยถาปี อาวุโส ททฺโข โคฆาตโก วา โคฆาตกนฺเตวาสี วา ติณฺเฑน โกวินฺตเนน กุจฺฉิ ปริงกนฺเตยฺ,

๑ จ.ม. อิตฺตทฺโท น ทิสฺสตี. เอวเมวปริปี

๒ จ.ม. มุทฺธนิ

๓ จ.ม. อ. เมสฺสทฺโท นตฺถิ

๔ อ. มุทฺธาน

๕ จ.ม. อุทนนฺติ

๖ จ.ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

เอวเมว โข เม อาวุโส^๑ อธิมตฺตา วาตา กุจฺฉิ ปริกนฺตนฺติ. น เม อาวุโส
 ขมนีโย, น ยาปนีโย ๖ เป ๖ โน ปฏิกกโมติ. เสยฺยถาปิ อาวุโส เทว พลวนโต
 ปุริสา ทพฺพลตรํ ปุริสํ นานาพาหาสุ กเหตุวฺวา อํการกาสุยา สนฺตาเปยฺยํ
 สมฺปรีตาเปยฺยํ, เอวเมว โข เม^๒ อาวุโส อธิมตฺโต กายสฺมี ทาโห, น เม
 อาวุโส ขมนีโย, น ยาปนีโย, พาพฺพา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกกมนฺติ โน
 ปฏิกกมนฺติ, อภิกกโมตานํ ปณฺณายติ โน ปฏิกกโมติ, สตถํ อาวุโส สารีปุตฺต
 อหริสฺสามิ, นาวกฺขามิ ชีวิตฺตฺติ.^๓

มา อายสฺมา จฺนโน สตถํ อหเรสฺสิ, ยาเปตฺตายสฺมา จฺนโน, ยาเปนฺตํ มยํ
 อายสฺมนฺตํ จฺนนํ อิจฺฉาม, สเจ อายสฺมโต จฺนนฺตฺส นตฺติ สປฺปายานิ โภชนานิ,
 อหํ อายสฺมโต จฺนนฺตฺส สປฺปายานิ โภชนานิ ปริเยสฺสิสฺสามิ. สเจ อายสฺมโต
 จฺนนฺตฺส นตฺติ สປฺปายานิ เกสฺสขฺขานิ, อหํ อายสฺมโต จฺนนฺตฺส สປฺปายานิ
 เกสฺสขฺขานิ ปริเยสฺสิสฺสามิ. สเจ อายสฺมโต จฺนนฺตฺส นตฺติ ปฏฺวิรูปา อປฺภจฺจา, อหํ
 อายสฺมนฺตํ จฺนนํ อປฺภจฺหิสฺสามิ. มา จ^๔ อายสฺมา จฺนโน สตถํ อหเรสฺสิ,
 ยาเปตฺตายสฺมา จฺนโน, ยาเปนฺตํ มยํ อายสฺมนฺตํ จฺนนํ อิจฺฉามาติ.

น เม อาวุโส สารีปุตฺต นตฺติ สປฺปายานิ โภชนานิ, อตฺถิ เม สປฺปายานิ
 โภชนานิ. นปี เม นตฺติ สປฺปายานิ เกสฺสขฺขานิ, อตฺถิ เม สປฺปายานิ เกสฺสขฺขานิ.
 นปีเม นตฺติ ปฏฺวิรูปา อປฺภจฺจา, อตฺถิ เม ปฏฺวิรูปา อປฺภจฺจา. อปี จ เม อาวุโส
 สตฺถา ปรีจิจฺฉโน ทิฆมฺมรตฺตํ มนาเปเนว, โน อมฺนาเปเน. เอตํ หิ อาวุโส สวากฺขสฺส
 ปฏฺวิรูปํ, ยํ สตฺถารํ ปรีจเรยฺย มนาเปเนว โน อมฺนาเปเน, ตํ^๕ อนุปวชฺชํ จฺนโน
 ภิกฺขุ สตถํ อหริสฺสตีติ เอวเมตํ อาวุโส สารีปุตฺต ธาเรหีติ.

ປฺจุເຍຍາມ มยํ อายสฺมนฺตํ จฺนนํ ภิกฺขุเทว เทสํ, สเจ อายสฺมา จฺนโน
 โອกาสํ กโรติ ปณฺหุสฺส เวຍາกรณายาติ. ปฺจุฉาวุโส สารีปุตฺต สฺสุวฺวา เวทยามาติ^๖

๑ จ.ม. เม อาวุโสติ ปททวฺยํ นตฺติ ๒ จ.ม. เมสทฺโท นตฺติ

๓ อ. ชีวิตฺตฺติ ๔ จ.ม. อ. จสทฺโท นตฺติ ๕ จ.ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

๖ จ.ม. อ. เวทิสฺสามาติ, ส. เทสิสฺสามีติ

จกขุ อวสุส จนน จกขุวิญญาณ จกขุวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เอตัมม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุปัสสตี ะเปะ ะวิหัง อวสุส จนน ะวิหังวิญญาณ ะวิหังวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เอตัมม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุปัสสตี ะเปะ ะมณัง อวสุส จนน ะมณังวิญญาณ ะมณังวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เอตัมม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุปัสสตีติ.

จกขุ อวสุส สารีปุตฺต จกขุวิญญาณ จกขุวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปัสสामी ะเปะ ะวิหัง อวสุส สารีปุตฺต ะวิหังวิญญาณ ะวิหังวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปัสสामी ะเปะ ะมณัง อวสุส สารีปุตฺต ะมณังวิญญาณ ะมณังวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปัสสामीติ.

จกขุสฺสมี อวสุส จนน จกขุวิญญาณ จกขุวิญญาณวิญญาตพเพสฺส ฐมเมสฺส ก็ ทิสฺวา ก็ อภิณฺเวย จกขุ จกขุวิญญาณ จกขุวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปัสสตี ะเปะ ะวิหัง อวสุส จนน ะวิหังวิญญาณ ะวิหังวิญญาณวิญญาตพเพสฺส ฐมเมสฺส ก็ ทิสฺวา ก็ อภิณฺเวย ะวิหัง ะวิหังวิญญาณ ะวิหังวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปัสสตี ะเปะ ะมณัสฺมี อวสุส จนน ะมณังวิญญาณ ะมณังวิญญาณวิญญาตพเพสฺส ฐมเมสฺส ก็ ทิสฺวา ก็ อภิณฺเวย ะมณัง ะมณังวิญญาณ ะมณังวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปัสสตีติ.

จกขุสฺสมี อวสุส สารีปุตฺต จกขุวิญญาณ จกขุวิญญาณวิญญาตพเพสฺส ฐมเมสฺส นิโรธํ ทิสฺวา นิโรธํ อภิณฺเวย จกขุ จกขุวิญญาณ จกขุวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เนตัมม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปัสสामी ะเปะ ะวิหัง อวสุส สารีปุตฺต ะวิหังวิญญาณ ะวิหังวิญญาณวิญญาตพเพสฺส ฐมเมสฺส นิโรธํ ทิสฺวา

นิโรธ อภิญญา ชิวห์ ชิวหาวิญญาณ ชิวหาวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เนตัมม, เนโสทมสมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมณุปสฺสามิ ฯ เปว มนสมิ อาวุโส สารีปุตฺต มโนวิญญาณ มโนวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม ฐ นิโรธ ทิสฺวา นิโรธ อภิญญา มนํ มโนวิญญาณํ มโนวิญญาณวิญญาตพเพ ฐมเม “เนตัมม, เนโสทมสมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมณุปสฺสามิติ.

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา มหาจุณฺโท อายสฺมนํ ตํ จนนํ เอตทโวจ “ตสฺมาติหาวุโส จนนํ อิทมปิ ตสฺส ภควโต สาสนํ นิจฺจกปฺปิ สารุกํ มนสิกาตพฺพํ, นิสฺสิตสฺส จลิตํ อนิสฺสิตสฺส จลิตํ นตฺถิ, จลิตเอ อสฺติ ปสฺสทฺธิ โหติ, ปสฺสทฺธิยา สติ นตฺถิ” น โหติ, นตฺธิยา อสฺติ อากคฺคิติ น โหติ, อากคฺคิตฺติยา อสฺติ จุตฺตปฺปาโต น โหติ, จุตฺตปฺปาเต อสฺติ เนวริ น หุริ น อุภยมนตฺเรน เอเสวนโต ทฺวชฺสสา”ติ. อถ โข อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาจุณฺโท อายสฺมนํ ตํ จนนํ อิมินา โอวาเทน โอวาทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมฺิสฺส. อถ โข อายสฺมา จนนํ อจิรปฺกนฺเตสฺส เตสฺส อายสฺมนเตสฺส สตถํ อาหเรสิ.

อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนํ อภิวาเทตฺวา เอกมนํ นิสฺสิทฺธิ, เอกมนํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควนํ เอตทโวจ “อายสฺมา ภาเน จนนํ สตถํ อาหริตํ, ตสฺส กา คติ โภ อภิสมฺปวาโย”ติ? นนุ เต สารีปุตฺต จนนํ ภิภฺชนา สมฺมุขายะว อนุปวชฺชตา พฺยาทตฺติ. อตฺถิ ภาเน ปุพฺพวิชฺชน^๒ นาม วชฺชิตาโม, ตตฺถายสมฺโต จนนํ สสฺส มิตฺตกุลานิ สฺหชฺชกุลานิ อุปวชฺชกุลานีติ. โหนฺติ เหตุ สารีปุตฺต จนนํ สสฺส ภิภฺชโน มิตฺตกุลานิ สฺหชฺชกุลานิ อุปวชฺชกุลานีติ” น โข ปนาหํ สารีปุตฺต เอตฺตาวทา “สอุปวชฺช”ติ วทามิ. โย โข สารีปุตฺต อิมญจ^๓ กายํ นิภฺชิปติ, อญญจ กายํ อุปาทิยติ, ตมํ “สอุปวชฺช”ติ วทามิ, ตํ จนนํ สสฺส ภิภฺชโน นตฺถิ, อนุปวชฺช จนนํ ภิภฺชนา สตถํ อาหริตนฺติ, เอวเมตํ สารีปุตฺต ธาเรหิ. จตฺตถ.

๑ ก. นนฺทิ

๒ ส. ปุพฺพวิชฺจ, อ. ปุพฺพวิชฺชนํ

๓ จ.ม. อ. อิตฺตทโท นตฺถิ

๔ จ.ม. อ. ตมจ

๕. ปุณณสูตร

[๘๘] อถ โข อายสฺมา ปุณฺณเณ ยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ เปฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ปุณฺณเณ ภควนฺตํ เอตทวโจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ เทเสตุ, ยมฺหํ ภควโต ฌมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาคาปํ ปหิตตฺโต วิหเรยฺยหนฺ”ติ.

สนฺติ โข ปุณฺณ จกฺขุวิมฺเบยฺยา รูปา อิกฺกฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ อภินฺนหฺตติ อภิวทฺติ อชฺโฆสํย ติกฺกฺจติ, ตสฺส ตํ อภินฺนหฺโต อภิวทฺโต อชฺโฆสํย ติกฺกฺจโต อุปฺปชฺชติ นนฺทํ, นนฺทิสฺมฺมฺยา ทกฺขสฺมฺมฺโย ปุณฺณตติ วทามิ ฯ เปฯ สนฺติ โข ปุณฺณ ชิวฺหาวิมฺเบยฺยา รสา ฯ เปฯ สนฺติ โข ปุณฺณ มโนวิมฺเบยฺยา ฌมฺมา อิกฺกฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ อภินฺนหฺตติ อภิวทฺติ อชฺโฆสํย ติกฺกฺจติ, ตสฺส ตํ อภินฺนหฺโต อภิวทฺโต อชฺโฆสํย ติกฺกฺจโต อุปฺปชฺชติ นนฺทํ, นนฺทิสฺมฺมฺยา ทกฺขสฺมฺมฺโย ปุณฺณตติ วทามิ.

สนฺติ โข ปุณฺณ จกฺขุวิมฺเบยฺยา รูปา อิกฺกฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ นภินฺนหฺตติ นภิวทฺติ นาชฺโฆสํย ติกฺกฺจติ, ตสฺส ตํ อนภินฺนหฺโต อนภิวทฺโต อนชฺโฆสํย ติกฺกฺจโต นิรุชฺฌติ นนฺทํ, นนฺทินิโรธา ทกฺขนิโรธ ปุณฺณตติ วทามิ ฯ เปฯ สนฺติ จ^๑ โข ปุณฺณ มโนวิมฺเบยฺยา ฌมฺมา อิกฺกฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ นภินฺนหฺตติ นภิวทฺติ นาชฺโฆสํย ติกฺกฺจติ, ตสฺส ตํ อนภินฺนหฺโต อนภิวทฺโต อนชฺโฆสํย ติกฺกฺจโต นิรุชฺฌติ นนฺทํ, นนฺทินิโรธา ทกฺขนิโรธ ปุณฺณตติ วทามิ.

อิมินา จ^๑ ตวํ ปุณฺณ มยา สงฺขิตฺเตน โอวาทเณ โอวทิตฺโต กตมสฺมํ ชนปเท วิหริสฺสตีติ ? อตฺถิ ภนฺเต สฺนาปรนฺโต นาม ชนปโต, ตตฺถาหํ วิหริสฺสามีติ.

จณฺหา โข ปุณฺณ สฺนาปรนฺตกา มนฺตฺสา, ผรุสา โข ปุณฺณ สฺนาปรนฺตกา มนฺตฺสา, สเจ ตํ ปุณฺณ สฺนาปรนฺตกา มนฺตฺสา อกฺโกตฺสสนฺติ ปริภาตฺสสนฺติ, ตตฺร เต ปุณฺณ กิณฺติ ภวิสฺสตีติ ? สเจ มํ ภนฺเต สฺนาปรนฺตกา มนฺตฺสา

สตฺตฺตนต. ๑๐/๘ ๑ จ.ม. อยู่ สทโท น ทิสฺสตี.

อกโกสัสฺสณฺติ ปริภาสัสฺสณฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสตี “ภทฺทกา วติเม สฺนาปรนฺตกา
มนุสฺสา, สฺภทฺทกา วติเม สฺนาปรนฺตกา มนุสฺสา, ยํ เม นยิเม ปาณินา ปหารํ
เทนฺตี”ติ, เอวเมตฺถ ภควา ภวิสฺสตี, เอวเมตฺถ สฺกต ภวิสฺสตีติ.

สเจ ปน เต ปุณฺณ สุนาปรนํทกา มนุสฺสา ปาณินา ปหารํ ทสฺสนํติ, ตตฺห
 ปน เต ปุณฺณ กิณฺติ ภาวิสฺสํติ? สเจ มํ ภนฺเต สุนาปรนํทกา มนุสฺสา ปาณินา
 ปหารํ ทสฺสนํติ, ตตฺห เม เอวํ ภาวิสฺสํติ “ภทฺทกา วตฺติเม สุนาปรนํทกา มนุสฺสา,
 สุกฺกาทกา วตฺติเม สุนาปรนํทกา มนุสฺสา, ยํ เม นยฺเม เลทฺทํนา ปหารํ เทนฺตี”ติ,
 เอเวเมตฺถ ภควา ภาวิสฺสํติ, เอเวเมตฺถ สกต ภาวิสฺสํติ.

สเจ ปน เต ปุณฺณ สฺนาปรนฺตกา มนุสฺสา เลหฺทฺทฺนา ปหารํ ทสฺสนฺติ, ตตฺร
 ปน เต ปุณฺณ กิณฺติ ภวิสฺสํ? สเจ เม ภนฺเต สฺนาปรนฺตกา มนุสฺสา เลหฺทฺทฺนา
 ปหารํ ทสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสํ “ภทฺทกา วติเม สฺนาปรนฺตกา มนุสฺสา,
 สฺสภทฺทกา วติเม สฺนาปรนฺตกา มนุสฺสา, ยํ เม นยิเม ทถฺแทน ปหารํ เทนฺตี”ติ,
 เอวเมตถ ภควา ภวิสฺสํ, เอวเมตถ สกต ภวิสฺสํ.

สเจ ปน เต๋ ปุณณ สุนาปรนตกา มนุสสา ทณฺเฑน ปหาริ ทสฺสนฺติ, ตตฺร ปน เต ปุณณ กิณฺติ ภวิสฺสตีติ? สเจ เม ภนฺเต สุนาปรนตกา มนุสสา ทณฺเฑน ปหาริ ทสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสติ “ภทฺทกา วติเม สุนาปรนตกา มนุสสา, สุกทฺทกา วติเม สุนาปรนตกา มนุสสา, ยํ เม นยิเม สตุเถน ปหาริ เทนฺตี”ติ, เอวเมตถ ภควา ภวิสฺสติ, เอวเมตถ สกถ ภวิสฺสตีติ.

สเจ ปน เต^๑ ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา สตะเถน ปหาริ ทสฺสนฺติ, ตตฺร
 ปน เต ปุณฺณ กิณฺติ ภวิสฺสตีติ? สเจ เม ภนฺเต สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา สตะเถน
 ปหาริ ทสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสติ “ภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา,
 สฺสภทฺทกา วติเม สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา, ยํ มํ นยิเม ทิเณฺหฺน สตะเถน ชีวิตา
 โวโรเปณตี”ติ, เอเวเมตถ ภควา ภวิสฺสติ, เอเวเมตถ สกต ภวิสฺสตีติ.

สเจ ปน เต ปุณฺณ สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา จินฺเดหน สตุเถน ชีวิทา โวโรเปสฺสนฺติ,
ตตฺว ปน เต ปุณฺณ กินฺติ ภวิสสจฺจิติ ? สเจ มํ^๒ ภาณเต สุนาปรนฺตกา มนุสฺสา

ติณฺเฬน สยฺยเตน ชีวิตา โวโรเปสฺสนฺติ, ตตฺร เม เอวํ ภวิสฺสตี “สนฺติ โข ตสฺส ภควโต สาวกา กาเยน จ ชีวิตฺเตน จ อญฺญิยมานา หรายมานา ชีคุจฺจมานา สยฺยตฺตํ ปรีเยสนฺติ, ตํ เม อิทํ อปริยฺยจฺฉเณว สยฺยตฺตํ ลพฺพนฺ”ติ. เอวเมตฺถ ภควา ภวิสฺสตี, เอวเมตฺถ สยฺยต ภวิสฺสตีติ.

สาธุ สาธุ ปุณฺณ, สกฺขิสฺสตี^๑ ตวํ ปุณฺณ อิมินา ทมฺปสเมน สมฺนํนาคโต สุนาปรนฺตสฺมี ชนปเท วตฺถุ, ยสฺสทานิ ตวํ ปุณฺณ กาลํ มณฺเณสฺสีติ.

อถ โข อายสฺมา ปุณฺณ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา อญฺจายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจิวํ อาทาย เยน สุนาปรนฺโต ชนปเท เตน จาริกํ ปกฺกามิ, อนฺนุพฺพเพน จาริกํ จรมาโน เยน สุนาปรนฺโต ชนปเท ททวสฺริ, ตตฺร สกฺขํ อายสฺมา ปุณฺณ สุนาปรนฺตสฺมี ชนปเท วิหริ. อถ โข อายสฺมา ปุณฺณ เตนว อนฺตรวสฺเสน ปณฺจมตฺตานิ อฺปาสกสฺถานิ ปฏฺวิเทสฺ,^๒ เตนว อนฺตรวสฺเสน ปณฺจมตฺตานิ อฺปาสกสฺถานิ ปฏฺวิเทสฺ, เตนว อนฺตรวสฺเสน ติสฺโส วิชฺชา สจฺจนาทิสฺ, เตนว อนฺตรวสฺเสน ปรีนิพฺพายิ.

อถ โข สมฺพหฺลลา ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺปสฺสํมึสฺ ๖ เป ๖ เอกมฺนํตํ นิสินฺนา โข เท ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ “โย โส ภนฺเต ปุณฺณ นาม กุลปฺตโต ภควตา สงฺฆิตฺเตน โอวาทเณ โอวทิตฺ, โส กาลกโต, ตสฺส กา คตฺ, โก อภิสมฺปฺราโย”ติ? ปณฺทิตฺ ภิกฺขเว ปุณฺณ กุลปฺตโต อโหสิ,^๓ “ปจฺจปาที ฐมฺมสฺถานํ ฐมฺมํ, น จ มํ ฐมฺมาธิกรณํ วิเหเจสฺ, ปรีนิพฺพโต ภิกฺขเว ปุณฺณ กุลปฺตโตติ. ปณฺจมํ.

๖. พหิยสยฺยต

[๕๕] อถ โข อายสฺมา พหิโย เยน ภควา เตนฺปสฺสํมึ ๖ เป ๖ เอกมฺนํตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา พหิโย ภควนฺตํ เอตทโวจํ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา

๑ อ. สกฺขิสฺสตี โข

๒ ก. ปฏฺวิเทสฺ, ส. อ. ปฏฺวิปาเทส

๓ จ.ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี

๔ ก. สจฺจวาที

สงฺขิตฺเตน ฐมฺมํ เทเสตุ, ยมฺหํ ภควโต ฐมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต
อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺ”ติ.

ตํ กิ มณฺณสิ พาทิย, จกฺขํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ
ปณานิจฺจํ, ทกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ? ทกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทกฺขํ วิปริณามธมฺมํ,
กถลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสึตฺตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ ? โน เหน้
ภนฺเต. รุปา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ? อนิจฺจา ภนฺเต. ๖ เป ๖ จกฺขุวิญฺญาณํ ๖ เป ๖
จกฺขุสมฺมสฺสํ ๖ เป ๖ ยมฺปิทํ มโนสมฺมสฺสํ ปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทกฺขํ
วา อทกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ,
ทกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ? ทกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กถลํ
นุ ตํ สมฺนุสฺสึตฺตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ ? โน เหน้
ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ พาทิย สุตฺวา อริสวโก จกฺขุสฺมึปี นิพฺพินฺทติ, รุเปสฺสปี
นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาณํปี นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺมสฺสํปี นิพฺพินฺทติ ๖ เป ๖ ยมฺปิทํ
มโนสมฺมสฺสํ ปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทกฺขํ วา อทกฺขมฺสฺขํ วา, ตสฺมึปี
นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิรชฺชา วิมฺจจติ, วิมฺจตฺตสฺมิ “วิมฺจตฺ”มิตฺติ ญาณํ
โหติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตยา”ติ
ปชานาตีติ.

อถ โข อายสฺมา พาทิโย ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา อญฺจายาสนา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา พาทิโย เอโก
วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺสเว ยสฺสตถาย กุลปฺตฺตา
สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทฺหนฺตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว
ธมฺเม สยํ อภินฺนเว สจฺจิกตฺวา อปฺสมปชฺช วิหาสิ,^๑ “ซีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ,
กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตยา”ติ อพฺภณฺวาสิ, อถฺยตโร จ ปณายสฺมา พาทิโย
อรหํ อโหสีติ. จญฺจ.

๗. ปจฺมเอชาสุตฺต

[๙๐] เอชา ภิกฺขเว โรโค, เอชา คณฺโฑ, เอชา สลฺลํ, ตสฺมาติห ภิกฺขเว ตถาคโธ อเนโช วิหเรยฺยํ วิตสฺสโล, ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปํ อากงฺเขยฺย “อเนโช วิหเรยฺยํ วิตสฺสโล”ติ. จกฺขํ น มณฺเฑยฺย, จกฺขุสฺมึ น มณฺเฑยฺย, จกฺขุโต น มณฺเฑยฺย, จกฺขํ เมติ น มณฺเฑยฺย. รุเป น มณฺเฑยฺย, รุเปสฺส น มณฺเฑยฺย, รุโปโต น มณฺเฑยฺย, รุปา เมติ น มณฺเฑยฺย. จกฺขุวิณฺณํ น มณฺเฑยฺย, จกฺขุวิณฺณสฺมึ น มณฺเฑยฺย, จกฺขุวิณฺณโต น มณฺเฑยฺย, จกฺขุวิณฺณํ เมติ น มณฺเฑยฺย. จกฺขุสมฺพสฺสํ น มณฺเฑยฺย, จกฺขุสมฺพสฺสสฺมึ น มณฺเฑยฺย, จกฺขุสมฺพสฺสโต น มณฺเฑยฺย, จกฺขุสมฺพสฺสโต เมติ น มณฺเฑยฺย. ยมฺปิํ จกฺขุสมฺพสฺสปจฺจา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิ น มณฺเฑยฺย, ตสฺมึปี น มณฺเฑยฺย, ตโตปี น มณฺเฑยฺย, ตมเมติ น มณฺเฑยฺย.

โสทํ น มณฺเฑยฺย ๖เป๖ ฆานํ น มณฺเฑยฺย ๖เป๖ ชิวฺหํ น มณฺเฑยฺย, ชิวฺหาย น มณฺเฑยฺย, ชิวฺหาโต น มณฺเฑยฺย, ชิวฺหา เมติ น มณฺเฑยฺย. รเส น มณฺเฑยฺย ๖เป๖ ชิวฺหาวิณฺณํ น มณฺเฑยฺย ๖เป๖ ชิวฺหาสมฺพสฺสํ น มณฺเฑยฺย ๖เป๖ ยมฺปิํ ชิวฺหาสมฺพสฺสปจฺจา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิ น มณฺเฑยฺย, ตสฺมึปี น มณฺเฑยฺย, ตโตปี น มณฺเฑยฺย, ตมเมติ น มณฺเฑยฺย.

กายํ น มณฺเฑยฺย ๖เป๖ มนํ น มณฺเฑยฺย, มนสฺมึ น มณฺเฑยฺย, มนโต น มณฺเฑยฺย, มโน เมติ น มณฺเฑยฺย. ฐมฺเม น มณฺเฑยฺย ๖เป๖ มโนวิณฺณํ ๖เป๖ มโนสมฺพสฺสํ ๖เป๖ ยมฺปิํ มโนสมฺพสฺสปจฺจา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิ น มณฺเฑยฺย, ตสฺมึปี น มณฺเฑยฺย, ตโตปี น มณฺเฑยฺย, ตมเมติ น มณฺเฑยฺย. สพฺพํ น มณฺเฑยฺย, สพฺพสฺมึ น มณฺเฑยฺย, สพฺพโต น มณฺเฑยฺย, สพฺพํ เมติ น มณฺเฑยฺย.

โส เอว อมณฺณมานโน น กิณฺจิ^๑ โลเก อุปาทิยติ, อนุปาทิยํ น ปริตฺตสฺสติ,
อปริตฺตสฺสํ ปจฺจุตฺตณฺณเวย ปรินิพฺพายติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ, กถํ กรณียํ,
นาปรํ อิตฺถตฺตายา”ติ ปชานาตีติ. สตฺตมํ.

๘. ทุตฺติยเอยาสุตฺต

[๙๑] เอยา ภิกฺขเว โรโค, เอยา คณฺโฑ, เอยา สลฺลํ, ตสฺมาตฺติห ภิกฺขเว
ตถาคโต อนนฺโช วิหเรติ วิตฺสลฺโล, ตสฺมาตฺติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปํ อากงฺเขยฺย
“อนนฺโช วิหเรยฺย วิตฺสลฺโล”ติ.

จกฺขุ^๑ น มณฺณเวยฺย, จกฺขุสฺสํ น มณฺณเวยฺย, จกฺขุโต น มณฺณเวยฺย, จกฺขุ เมติ
น มณฺณเวยฺย. รุเป น มณฺณเวยฺย ๖เป ๖ จกฺขุวิญฺญาณํ ๖เป ๖ จกฺขุสมฺมสฺสํ ๖เป ๖
ยมฺปิ^๑ จกฺขุสมฺมสฺสํปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺสํ วา,
ตมฺปิ น มณฺณเวยฺย, ตสฺมึ^๑ปิ น มณฺณเวยฺย, ตโต^๑ปิ น มณฺณเวยฺย, ตมฺเมติ น
มณฺณเวยฺย. ยํ หิ ภิกฺขเว มณฺณตฺติ, ยสฺมึ^๑ มณฺณตฺติ, ยโต มณฺณตฺติ, ยํ เมติ มณฺณตฺติ,
ตโต^๑ ตํ โหติ อณฺณตา, อณฺณตาภาวํ ภาวสฺสโต โลโก ภาวเมว อภินนฺทติ ๖เป ๖

ชีวนํ น มณฺณเวยฺย, ชีวนาย น มณฺณเวยฺย, ชีวนาโต น มณฺณเวยฺย, ชีวนา
เมติ น มณฺณเวยฺย. รเส น มณฺณเวยฺย ๖เป ๖ ชีวนาวิญฺญาณํ ๖เป ๖ ชีวนาสมฺมสฺสํ
๖เป ๖ ยมฺปิ^๑ ชีวนาสมฺมสฺสํปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา
อทุกฺขมฺสฺสํ วา, ตมฺปิ น มณฺณเวยฺย, ตสฺมึ^๑ปิ น มณฺณเวยฺย, ตโต^๑ปิ น มณฺณเวยฺย,
ตมฺเมติ น มณฺณเวยฺย. ยํ หิ ภิกฺขเว มณฺณตฺติ, ยสฺมึ^๑ มณฺณตฺติ, ยโต มณฺณตฺติ, ยํ
เมติ มณฺณตฺติ, ตโต^๑ ตํ โหติ อณฺณตา, อณฺณตาภาวํ ภาวสฺสโต โลโก ภาวเมว
อภินนฺทติ ๖เป ๖

มนํ น มณฺณเวยฺย, มนสฺสํ น มณฺณเวยฺย, มนโต น มณฺณเวยฺย, มโน เมติ น
มณฺณเวยฺย. ธมฺเม น มณฺณเวยฺย ๖เป ๖ มโนวิญฺญาณํ ๖เป ๖ มโนสมฺมสฺสํ ๖เป ๖ ยมฺปิ^๑
มนสมฺมสฺสํปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺสํ วา, ตมฺปิ

น มณฺเวยย, ตสฺมีปี น มณฺเวยย, ตโตปี น มณฺเวยย, ตมเมติ น มณฺเวยย.
 ยํ หิ ภิกฺขเว มณฺเวย, ยสฺมี มณฺเวย, ยโต มณฺเวย, ยํ เมติ มณฺเวย, ตโต ทํ
 โหติ อณฺเวย, อณฺเวยภาวํ ภาวสฺสโต โลโก ภวเมว อภินนฺหติ.

ยาวทา ภิกฺขเว ขนฺธธาตฺตยาตนา, ตมปี น มณฺเวยย, ตสฺมีปี น มณฺเวยย,
 ตโตปี น มณฺเวยย, ตํ เมติ น มณฺเวยย. โส เอวํ อมณฺเวยมาโน น กิณฺจ
 โลเก อุปาทิยติ, อนฺอุปาทิยํ น ปริตฺตสฺส, อปริตฺตสฺสํ ปจฺจตฺตณฺเวยว ปรินิพฺพายติ,
 “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาวํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาตีติ.
 อญฺจม.

๕. ปจฺมทวยสตุต

[๔๒] ทวํ โว ภิกฺขเว เทสฺสสฺสํ, ตํ สฺสณฺณ. กิณฺจ ภิกฺขเว ทวํ, จกฺขณฺเวย
 รุปา จ, โสทณฺเวย สทฺทา จ, ฆานณฺเวย กณฺธา จ, ชิวฺหา เวย รสา จ, กาโยเวย
 โผฏฺฐพฺพา จ, มโน เวย ธมฺมา จ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทวํ.

โย ภิกฺขเว เอวํ วทฺเยย “อหเมตํ ทวํ ปจฺจกฺขาย อณฺเวย ทวํ ปณฺเวยเปสฺสสฺส”ติ.
 ตสฺส วาจาตฺตณฺเวยสฺส, ปฏฺฐา จ น สมฺปาเยย, อุตฺตรํ จ วิมาตํ อาปชฺเชย.
 ตํ กิณฺจ เหตุ? ยถา ตํ ภิกฺขเว อวิสยสฺสมินฺติ. นวํ.

๑๐. ทุติยทวยสตุต

[๔๓] ทวํ ภิกฺขเว ปฏฺฐา วิณฺณณํ สมฺโภติ? กถณฺจ ภิกฺขเว ทวํ ปฏฺฐา
 วิณฺณณํ สมฺโภติ? จกฺขณฺจ ปฏฺฐา รุเป จ อุปปชฺชติ. จกฺขวิณฺณณํ. จกฺขํ
 อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺเวยภาวํ. รุปา อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺเวยภาวโน.
 อิทฺเตตํ ทวํ จลณฺเวย พฺยณฺเวย อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺเวยภาวํ. จกฺขวิณฺณณํ
 อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺเวยภาวํ. โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย จกฺขวิณฺณณสฺส อุปฺปาทย,
 โสปี เหตุ โสปี ปจฺจโย อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺเวยภาวํ. อนิจฺจํ ไช ปน ภิกฺขเว

ปัจจุยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ จกฺขุวิญญานํ, กุโธ นิจฺจํ ภวิสฺสติ. ยํ^๑ ไช ภิกฺขเว
 อิมสํ ตินฺนํ ฐมฺมานํ สงฺกตฺติ สนนฺนิปาโต สมวาโย, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว จกฺขุสมฺผลฺโส.
 จกฺขุสมฺผลฺโสปี อนิจฺโจ วิปริณามิ อณฺณถาภาวี. โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย
 จกฺขุสมฺผลฺสสฺส อุปฺปาทย, โสปี เหตุ โสปี ปจฺจโย อนิจฺโจ วิปริณามิ อณฺณถาภาวี.
 อนิจฺจํ ไช ปน ภิกฺขเว ปจฺจุยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺโน จกฺขุสมฺผลฺโส, กุโธ นิจฺจํ
 ภวิสฺสติ. ผุฏฺโง ภิกฺขเว เวเทติ, ผุฏฺโง เจเทติ, ผุฏฺโง สณฺชานาติ. อิตฺถเตปปี
 ฐมฺมา จลา เจว พฺยธํ^๒ จ อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณถาภาวีโน ะเปฯ

ชีวฺหณจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญญานํ, ชิวฺหา อนิจฺจา วิปริณามิ
 อณฺณถาภาวี. รสา อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณถาภาวีโน. อิตฺถเตํ ทวฺยํ จลณฺเจว
 พฺยธณฺจ อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณถาภาวี. ชิวฺหาวิญญานํ อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณถาภาวี.
 โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย ชิวฺหาวิญญานสฺส อุปฺปาทย, โสปี เหตุ โสปี ปจฺจโย
 อนิจฺโจ วิปริณามิ อณฺณถาภาวี. อนิจฺจํ ไช ปน ภิกฺขเว ปจฺจุยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ
 ชิวฺหาวิญญานํ, กุโธ นิจฺจํ ภวิสฺสติ. ยํ ไช ภิกฺขเว อิมสํ ตินฺนํ ฐมฺมานํ
 สงฺกตฺติ สนนฺนิปาโต สมวาโย, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว^๓ ชิวฺหาสมฺผลฺโส, ชิวฺหาสมฺผลฺโสปี
 อนิจฺโจ วิปริณามิ อณฺณถาภาวี. โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย ชิวฺหาสมฺผลฺสสฺส อุปฺปาทย,
 โสปี เหตุ โสปี ปจฺจโย อนิจฺโจ วิปริณามิ อณฺณถาภาวี. อนิจฺจํ ไช ปน
 ภิกฺขเว ปจฺจุยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺโน ชิวฺหาสมฺผลฺโส, กุโธ นิจฺจํ ภวิสฺสติ. ผุฏฺโง
 ภิกฺขเว เวเทติ, ผุฏฺโง เจเทติ, ผุฏฺโง สณฺชานาติ, อิตฺถเตปปี ฐมฺมา จลา เจว
 พฺยธํ จ อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณถาภาวีโน ะเปฯ

มนณฺจ ปฏิจฺจ ฐมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญญานํ, มโน อนิจฺโจ วิปริณามิ
 อณฺณถาภาวี. ฐมฺมา อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณถาภาวีโน. อิตฺถเตํ ทวฺยํ จลณฺเจว

๑ ก. โย. เอวมฺปริปี ๒ ก. พฺยธํ. เอวมฺปริปี

๓ จ.ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ

พยุถนจ อนิจจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวิ. มโนวิณฺณณํ อนิจจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวิ.
 โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย มโนวิณฺณณสฺส อุปฺปาทย, โสปี เหตุ โสปี ปจฺจโย
 อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวิ. อนิจฺจํ ไช ปน ภิกฺขเว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ
 มโนวิณฺณณํ, กุโต นิจฺจํ ภวิสฺสติ. ยะ ไช ภิกฺขเว อิมสํ ทินฺนํ ฐมฺมานํ
 สงฺกตํ สนนฺนิปาโต สมวาโย, อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว^๑ มโนสมฺมสฺสโส, มโนสมฺมสฺสโสปี
 อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวิ. โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย มโนสมฺมสฺสสฺส อุปฺปาทย,
 โสปี เหตุ โสปี ปจฺจโย อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวิ. อนิจฺจํ ไช ปน
 ภิกฺขเว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺโน มโนสมฺมสฺสโส, กุโต นิจฺจํ ภวิสฺสติ. ผุฏฺโฐ
 ภิกฺขเว เวเทติ, ผุฏฺโฐ เจเทติ, ผุฏฺโฐ สยฺขานาติ. อิตฺถเตตฺถปี ฐมฺมา จลา เจว
 พยุถา จ อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณตภาวิโน. เอวํ ไช ภิกฺขเว ทวยํ ปฏิจฺจ
 วิณฺณณํ สมโภทฺตี. ทสมํ.

จนนวคโก จตฺตโก.

ตสฺสทฺททานํ

ปโลกสฺสณฺณา สงฺฆิตฺตํ

จนนโน ปุณฺณโน จ พาหิโย

เอเชน จ ทฺว เว วุตฺตา

ทฺวเยหิ อปเร ทฺวเวติ.

๕. นพาวก

๑. อทนต์อกุตตสุตต

[๙๔] สวตถินิทาน. ฉยเม ภิกขเว ผสฺสสายตนา อทนต์ตา อคฺคตฺตา อรฺกขิตฺตา
อสงฺวตฺตา ทฺกฺขาริวิหา โหนฺติ. กตเม จ ? จกฺขุ ภิกขเว ผสฺสสายตฺนํ อทนต์ํ อคฺคตํ
อรฺกขิตํ อสงฺวตํ ทฺกฺขาริวิทํ โหติ ๖เป๖ ชิวฺหา ภิกขเว ผสฺสสายตฺนํ อทนต์ํ
อคฺคตํ อรฺกขิตํ อสงฺวตํ ทฺกฺขาริวิทํ โหติ ๖เป๖ มโน ภิกขเว ผสฺสสายตฺนํ อทนต์ํ
อคฺคตํ อรฺกขิตํ อสงฺวตํ ทฺกฺขาริวิทํ โหติ. อิมे โข ภิกขเว จ ผสฺสสายตนา อทนต์ตา
อคฺคตฺตา อรฺกขิตฺตา อสงฺวตฺตา ทฺกฺขาริวิหา โหนฺติ.

ฉยเม ภิกขเว ผสฺสสายตนา สฺทนต์ตา สฺกฺคตฺตา สฺรฺกขิตฺตา สฺสงฺวตฺตา สฺขาริวิหา
โหนฺติ. กตเม จ ? จกฺขุ ภิกขเว ผสฺสสายตฺนํ สฺทนต์ํ สฺกฺคตํ สฺรฺกขิตํ สฺสงฺวตํ
สฺขาริวิทํ โหติ ๖เป๖ ชิวฺหา ภิกขเว ผสฺสสายตฺนํ สฺทนต์ํ สฺกฺคตํ สฺรฺกขิตํ สฺสงฺวตํ
สฺขาริวิทํ โหติ ๖เป๖ มโน ภิกขเว ผสฺสสายตฺนํ สฺทนต์ํ สฺกฺคตํ สฺรฺกขิตํ สฺสงฺวตํ
สฺขาริวิทํ โหติ. อิมे โข ภิกขเว จ ผสฺสสายตนา สฺทนต์ตา สฺกฺคตฺตา สฺรฺกขิตฺตา
สฺสงฺวตฺตา สฺขาริวิหา โหนฺตฺติ. อิทมวโจ ภควา ๖เป๖ เอตทวโจ สตฺถา :-

จเพว^๑ ผสฺสสายตนา นี ภิกขเว^๒
อสงฺวโต ยตฺถ ทฺกฺขํ นิจฺจจฺติ
เตสฺสจฺจ เย สํวรณํ อเวทิสฺส^๓
สทฺธาทฺติยา วิหรนฺตานวสฺสตา.
ทิสฺวาน รุปานิ มโนรมานิ
อโถปี ทิสฺวา^๔ อมโนรมานิ
มโนรมะ รากปถํ วิโนทเย
น จาปฺปิยมเมติ มนํ ปโทสเย.

๑ จ. สเพว

๒ จ.ม. อี. ภิกขโว

๓ อี. อเวทิสฺส

๔ จ.ม. ทิสฺวาน

สททณจ สุตวา ทุภย^๑ ปียาปปีย
 ปียมฺหิ สทเท น สมฺมจฺฉโต สียา
 อโถปปีเย^๒ โทสกตํ วิโนทเย
 น จาปปียมเมติ มนํ ปโทสเย.
 กนฺธณจ มตฺวา สุรภี มโนรมํ
 อโถปปี มตฺวา อสฺสจี อกนฺตียํ
 อกนฺตียสฺมี ปฏฺฐิมํ วิโนทเย
 จนนฺทนนฺโต น จ กนฺตียเ สียา.
 รสณจ โภตฺวาน อสาทิตณจ สาทํ
 อโถปปี โภตฺวาน อสาทุมกทา
 สาทํ รสํ นาชฺโณสาย ภุญฺเช^๓
 วิโรธมาสาทุสฺส โนปทสเย.
 ผสฺสเสน ผุฏฺโง น สฺสฺเซน มชฺเช^๔
 ทุกฺเคน ผุฏฺโงปปี น สมฺปเวเร
 ผสฺสทวฺยํ สฺสทุกฺเค อูปะกฺเค
 อนนฺนรฺกฺโข อวิรฺกฺท เกณจิ.
 ปปฺปญฺจสณฺณา อิตฺริตฺรา นรา
 ปปฺปญฺจยนฺตา อูปยนฺติ สณฺณิโน
 มโนมยํ เกหสิตณฺจ สพฺพํ
 ปนฺชช เนกขมฺมสํสํ อิริยติ.
 เอวํ มโน จสฺส ยทา สฺภาวิโต
 ผุฏฺจสฺส จิตฺตํ น วิกมฺปเต กวฺจิ
 เต รากโทเส อภิภุญฺย ภิกฺขโว
 ภาวถ^๕ ชาติมรณสฺส ปารคาคิ. ปจฺม.

๑ ก. ทุติย

๒ อ. อถปปีเย

๓ ก. ภุญฺชติ

๔ ก. อ. มชฺเช

๕ จ.ม. อ. ภาวถ

๒. มาลुकยปุตตสูตร

[๙๕] อถ โข อายสฺมา มาลुकยปุตโต^๑ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ฯ เปว เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา มาลुकยปุตโต ภควนฺตํ เอตทโวจ “สํว เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฐมฺมํ เทเสตุ, ยมฺหํ ภควโต ฐมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตฺโต วิหเรยฺยน”ติ.

เอตฺถททานิ มาลुकยปุตฺตํ กิํ ทหเร ภิกฺขุ วกฺขามิ^๒ “ยตฺรุ หิ นาม ทฺวํ ภิกฺขุ ชินฺโน วุชฺโณ”^๓ มหฺลลโก อทฺธกฺโข วโยนฺนุปฺปตฺโต สงฺขิตฺเตน โอวาทํ ยาจสี”ติ. กิถฺจาปาหิ ภนฺเต ชินฺโน วุชฺโณ มหฺลลโก อทฺธกฺโข วโยนฺนุปฺปตฺโต, เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฐมฺมํ เทเสตุ สฺสโต สงฺขิตฺเตน ฐมฺมํ, อปฺเปว นามาทํ ภควโต ภาสิตสฺส อตฺถิ อาชาเนยฺยํ, อปฺเปว นามาทํ ภควโต ภาสิตสฺส ทายาโท อสฺสนฺติ.

จํ กิํ มณฺณสิ มาลुकยปุตฺต, เย เต จกฺขุวิมฺเบยฺยา รูปา อทฺธิจฺจา อทฺธิจฺจปฺพหา, น จ ปสฺสสฺสี น จ เต โหติ ปสฺเสยฺยนฺติ, อตฺถิ เต ตตฺถ จฺนฺโต วา ราโค วา เปมํ วาติ? โน เหนํ ภนฺเต.

เย เต โสทวิมฺเบยฺยา สทฺธา อสฺสตา อสฺสตาปฺพหา, น จ สฺสนาสี, น จ เต โหติ สฺเสยฺยนฺติ, อตฺถิ เต ตตฺถ จฺนฺโต วา ราโค วา เปมํ วาติ? โน เหนํ ภนฺเต.

เย เต ฆานวิมฺเบยฺยา กนฺธา อฆายิตา อฆายิตปฺพหา, น จ ฆายสฺสี, น จ เต โหติ ฆาเยยฺยนฺติ, อตฺถิ เต ตตฺถ ฯ เปว

เย เต ชิวฺหาวิมฺเบยฺยา รสา อสายิตา อสายิตปฺพหา, น จ สายสฺสี, น จ เต โหติ สายเยยฺยนฺติ, อตฺถิ เต ตตฺถ ฯ เปว

เย เต กายวิมฺเบยฺยา โผฏฺฐพฺพหา อสมฺมุฏฺฐา อสมฺมุฏฺฐาปฺพหา, น จ ผุสฺสสฺสี, น จ เต โหติ ผุสฺเสยฺยนฺติ, อตฺถิ เต ตตฺถ ฯ เปว

๑ ส. มาลुकยปุตโต ๒ จ.ม. อ. วกฺขาม ๓ จ.ม. วุทฺโธ. เอวฺมฺปรี

เย เต มโนวิธมฺเอยยา ธมฺมา อวิธวาทา อวิธวาทปฺพพา, น จ วิชาณาสี,
น จ เต โหติ วิชาณียฺยนฺติ, อตฺถิ เต ตถฺถ จนนฺโท วา วาโค วา เปมฺม วาติ ?
โน เหตุํ ภนฺเต.

เอตฺถ จ เต มาลुकฺยกฺขตฺต ทิฏฺฐสฺสทฺมทวิธวาทพฺเพสฺส ธมฺเมสฺส ทิฏฺฐเจ ทิฏฺฐมตฺตํ
ภวิสฺสตี, สฺส เต สฺสทฺมทํ ภวิสฺสตี, มฺเต มฺตมตฺตํ ภวิสฺสตี, วิธวาทเต วิธวาทมตฺตํ
ภวิสฺสตี. ยโต โข เต มาลुकฺยกฺขตฺต ทิฏฺฐสฺสทฺมทวิธวาทพฺเพสฺส ธมฺเมสฺส ทิฏฺฐเจ
ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสตี, สฺส เต สฺสทฺมทํ ภวิสฺสตี, มฺเต มฺตมตฺตํ ภวิสฺสตี, วิธวาทเต
วิธวาทมตฺตํ ภวิสฺสตี, ตโต ทฺวํ มาลुकฺยกฺขตฺต น เตน. ยโต ทฺวํ มาลुकฺยกฺขตฺต
น เตน, ตโต ทฺวํ มาลुकฺยกฺขตฺต น ตถฺถ. ยโต ทฺวํ มาลुकฺยกฺขตฺต น ตถฺถ, ตโต
ทฺวํ มาลुकฺยกฺขตฺต เนวึช น หฺรํ น อุกฺกมฺนตฺเรน, เอเสวณฺโต ทุกฺขสฺสชาติ.

อิมสฺส ขวฺหาหิ ภนฺเต ภควตา^๑ สงฺขิตฺตฺเทน ภาสิตสฺส วิตุฏฺฐาเรน อตฺถํ
อาชานามิ :

รูปํ ทิสฺวา สติ มฺมฺจจา
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ
ตสฺส วทฺธมนฺติ เวทนา
อภิชฺฌา จ วิหเสา จ
เอวํ อาจिनฺโต ทุกฺขํ

สทฺทํ สุตฺวา สติ มฺมฺจจา
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ
ตสฺส วทฺธมนฺติ เวทนา
อภิชฺฌา จ วิหเสา จ
เอวํ อาจिनฺโต ทุกฺขํ

กนฺธํ ฆาตฺวา^๓ สติ มฺมฺจจา
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ

ปียํ นิमितฺตํ มนสิกโรโต
ตณฺจ อชฺโฆส^๒ ติฏฺฐจติ
อนเภา รูปสมฺภวา
จิตฺตมสฺสูปฺพลฺลวติ
อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

ปียํ นิमितฺตํ มนสิกโรโต
ตณฺจ อชฺโฆส ติฏฺฐจติ.
อนเภา สทฺทสมฺภวา
จิตฺตมสฺสูปฺพลฺลวติ
อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

ปียํ นิमितฺตํ มนสิกโรโต
ตณฺจ อชฺโฆส ติฏฺฐจติ

๑ ก. ภควโต ๒ ส. อชฺโฆสาย. เอวมฺปรีปี ๓ จ.ม. ฆตฺวา. เอวมฺปรีปี

ตสฺส วทณฺนติ เวทนา

อภิชฺฌา จ วิหเสสา จ

เอวํ อาจินฺโต ทุกฺขํ

รตํ โภทฺวา สติ มุฏฺฐา

สารถฺตจิตฺโต เวเทติ

ตสฺส วทณฺนติ เวทนา

เอวํ อาจินฺโต ทุกฺขํ

ผสฺส^๑ ผสฺส สติ มุฏฺฐา

สารถฺตจิตฺโต เวเทติ

ตสฺส วทณฺนติ เวทนา

เอวํ อาจินฺโต ทุกฺขํ

ธมฺมํ ฌทฺวา สติ มุฏฺฐา

สารถฺตจิตฺโต เวเทติ

ตสฺส วทณฺนติ เวทนา

อภิชฺฌา จ วิหเสสา จ

เอวํ อาจินฺโต ทุกฺขํ

น โส รชฺชติ รุเปสฺ

วिरตฺตจิตฺโต เวเทติ

ยถาสฺส ปสฺสโต รูปํ

ชียติ โนปจียติ

เอวํ อปจินฺโต ทุกฺขํ

น โส รชฺชติ สทฺทเทสฺ

วिरตฺตจิตฺโต เวเทติ

อเนกา กนฺธสมฺภวา

จิตฺตมสฺสูปฺพหฺมณฺติ

อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

ปียํ นิमितฺตํ มนสิกโรโต

ตณฺจ อชฺฌเณส ติฏฺฐติ.

อเนกา รสสมฺภวา

อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

ปียํ นิमितฺตํ มนสิกโรโต

ตณฺจ อชฺฌเณส ติฏฺฐติ.

อเนกา ผสฺสสมฺภวา^๒

อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

ปียํ นิमितฺตํ มนสิกโรโต

ตณฺจ อชฺฌเณส ติฏฺฐติ.

อเนกา ธมฺมสมฺภวา

จิตฺตมสฺสูปฺพหฺมณฺติ

อารา นิพฺพาน วุจฺจติ.

รูปํ ทิสฺวา ปฏิสฺสโต

ตณฺจ นาชฺฌเณส ติฏฺฐติ.

เสวโต จาปี เวทณํ

เอวํ โส จรตี สโต

สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.

สทฺทํ สุตฺวา ปฏิสฺสโต

ตณฺจ นาชฺฌเณส ติฏฺฐติ.

๑ ก. โผฏฺฐพฺพ

๒ ก. โผฏฺฐพฺพสมฺภวา

ยถาสส สุนโต สททำ
ชียติ โนปจียติ
เอวํ อปจिनโต ทุกขํ
น โส รชชติ คนธเสส
วิรัตติจติโต เวเทติ
ยถาสส สมยโต คนธ
ชียติ โนปจียติ
เอวํ อปจिनโต ทุกขํ

น โส รชชติ รเสส
วิรัตติจติโต เวเทติ
ยถาสส สายโต รส
เอวํ อปจिनโต ทุกขํ
น โส รชชติ ผสเสส
วิรัตติจติโต เวเทติ
ยถาสส ผสโต ผสส
เอวํ อปจिनโต ทุกขํ
น โส รชชติ ฐมเมส
วิรัตติจติโต เวเทติ
ยถาสส ชานโต ฐมม
ชียติ โนปจียติ
เอวํ อปจिनโต ทุกขํ

เสวโต จาปี เวทนํ
เอวํ โส จรติ สโต
สนติเก นิพพาน วุจจติ.
คนธ มาตวา ปฏิสสโต
ตมจ นาชโณส ติฏจติ.
เสวโต จาปี เวทนํ
เอวํ โส จรติ สโต
สนติเก นิพพาน วุจจติ.

รส โกตวา ปฏิสสโต
ตมจ นาชโณส ติฏจติ.
เสวโต จาปี เวทนํ
สนติเก นิพพาน วุจจติ.
ผสส ผสส ปฏิสสโต
ตมจ นาชโณส ติฏจติ.
เสวโต จาปี เวทนํ
สนติเก นิพพาน วุจจติ.
ฐมม มาตวา ปฏิสสโต
ตมจ นาชโณส ติฏจติ.
เสวโต จาปี เวทนํ
เอวํ โส จรติ สโต
สนติเก นิพพาน วุจจติ.

อิมสส ขวาทํ ภนเต ภกตทา สงขิตฺเตน ภาสิตสส เอวํ วิทฺธารเณ อตถํ
อาชานามิ. สารุ สารุ มาลกุยปุตฺต, สารุ โข ทวํ มาลกุยปุตฺต มยา สงขิตฺเตน
ภาสิตสส วิทฺธารเณ อตถํ อาชานามิ.

รูป ทัสสา สติ มุจฺจา	ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิทโรโต
สารตฺตจิตฺโต เวเทติ	ตณฺจ อชฺโฆส ติฏฺจติ.
ตสฺส วทฺชนฺติ เวทนา	อนเภา รูปสมฺภวา
อภิขฺเฆมา จ วิหเสสา จ	จิตฺตมสฺสูปฺปนฺนํ
เอวํ อาจินฺโต ทุกฺขํ	อวรา นิพฺพาน วุจฺจติ ฯ เปฯ
น โส รชฺชติ รมฺเมสฺ	ธมฺมํ ฌตฺวา ปฏิสฺสโต
วिरตฺตจิตฺโต เวเทติ	ตณฺจ นาชฺโฆส ติฏฺจติ.
ยถาสฺส ชานโต ฌมฺมํ	เสวโต จาปี เวทนํ
ชียติ โนปจียติ	เอวํ โส จรตี สโต
เอวํ อปจฺฉินฺโต ทุกฺขํ	สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ.

อิมสฺส โข มาลुकฺยกฺกฺกํ มยา สงฺกิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถโก
ทฏฺฐพฺโพติ.

อถ โข อายสฺมา มาลुकฺยกฺกฺกํ ภาทโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา
อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กุทฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา
มาลुकฺยกฺกฺกํ เอโก วูปกฺกฺกํ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว
ยสฺสตฺถาย กุลปฺปตา สมฺมเทว อการสฺมา อนการียํ ปพฺพชนฺติ, ททฺธตฺตรํ
พฺรหฺมาจริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภินฺนํ สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ,
“ชีณฺตา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมาจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺถายา”ติ อพฺภณฺณาสิ.
อณฺณตโร จ ปณายสฺมา มาลुकฺยกฺกฺกํ อรหฺตํ อโหสีติ. ทุตฺติ.

๓. ปรีหานธมฺมสฺสุต

[๔๖] ปรีหานธมฺมญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อปรีหานธมฺมญฺจ จ จ
อภิกายตนานิ, ตํ สุตฺวา. กถณฺจ ภิกฺขเว ปรีหานธมฺโม โหติ? อิทฺ ภิกฺขเว

ภิกขุโน จกขุณา รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกฺกุสลา ธมฺมา^๑ สรสงฺกปฺปา สณฺโณชฺณินฺยา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ อธิวาเสติ, นปฺปชฺหติ, น วิโนเทติ, น พฺยุนฺตีกโรติ,^๒ น อนภาวํ คเมติ, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, ปริหานํ เหน่ วุตฺตํ ภควตา”ติ ฯ เปฯ

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชิวฺหาเย รสํ สายิตฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ เปฯ ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนฺสา ธมฺมํ วิณฺณาย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกฺกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชฺณินฺยา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ อธิวาเสติ, นปฺปชฺหติ, น วิโนเทติ, น พฺยุนฺตีกโรติ, น อนภาวํ คเมติ, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, ปริหานํ เหน่ วุตฺตํ ภควตา”ติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปริหานธมฺโม โหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว อปริหานธมฺโม โหติ ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกขุณา รูปํ สฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกฺกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชฺณินฺยา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ นาธิวาเสติ, ปชฺหติ, วิโนเทติ, พฺยุนฺตีกโรติ, อนภาวํ คเมติ, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “น ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, อปริหานํ เหน่ วุตฺตํ ภควตา”ติ ฯ เปฯ

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชิวฺหาเย รสํ สายิตฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ เปฯ ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนฺสา ธมฺมํ วิณฺณาย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกฺกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชฺณินฺยา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ นาธิวาเสติ, ปชฺหติ, วิโนเทติ, พฺยุนฺตีกโรติ, อนภาวํ คเมติ, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “น ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, อปริหานํ เหน่ วุตฺตํ ภควตา”ติ. เอวํ โข ภิกฺขเว อปริหานธมฺโม โหติ.

กตมานิ จ ภิกฺขเว จ อภิภายตนานิ ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกขุณา รูปํ ทิสฺวา น อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกฺกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชฺณินฺยา, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา อภิภายเมตํ อายตนํ, อภิภายตนํ เหน่ วุตฺตํ ภควตา”ติ

สูตรตนฺต. ๑๐/๑๐ ๑ จ. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ. เอวมฺปริปี

๒ ม. พฺยุนฺตีกโรติ, อ. พฺยุนฺตีกโรติ. เอวมฺปริปี

๖ เป ๖ ปุณ จปริ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น อปฺปชฺชนฺติ ปาปกา
 อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโฆชนียา, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “อภิกฺขุเมตํ
 อายตน์, อภิกายตน์ เหน้ วุตฺตํ ภควตา”ติ. อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว น อภิกายตนาเนติ.
 ตติยํ.

๔. ปมาทวิหารีสุตต

[๙๗] สวาทฺถนิทานํ. ปมาทวิหาริณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อปฺปมาทวิหาริณฺจ,
 ตํ สฺสณณ. กถณฺจ ภิกฺขเว ปมาทวิหารี ไหติ? จกฺขุณฺทริยํ อสฺสํทสฺส ภิกฺขเว
 วิหฺรโต จิตฺตํ พฺยาสิณฺจติ^๑ จกฺขุวิณฺญเญเยสฺส รูปสฺส, ทสฺส พฺยาสิตฺตจิตฺตสฺส ปามุชฺช^๒
 น ไหติ, ปามุชฺเช อสฺติ ปีติ น ไหติ, ปีติยา อสฺติ ปสฺสทฺธิ น ไหติ,
 ปสฺสทฺธิยา อสฺติ ทุกฺขํ วิหฺรติ,^๓ ทุกฺขิโน จิตฺตํ น สมาริยติ, อสฺมาหิเต จิตฺเต
 ธมฺมา น ปาตุกฺวานฺติ, ธมฺมานํ อปาตุกฺวา ปมาทวิหารีเตวฺว สงฺขํ กจฺจนฺติ ๖ เป ๖
 ชิวฺหิณฺทริยํ อสฺสํทสฺส ภิกฺขเว วิหฺรโต จิตฺตํ พฺยาสิณฺจติ ชิวฺหาวิณฺญเญเยสฺส รเสสฺ,
 ทสฺส พฺยาสิตฺตจิตฺตสฺส ๖ เป ๖ ปมาทวิหารีเตวฺว สงฺขํ กจฺจนฺติ ๖ เป ๖ มนินฺทริยํ
 อสฺสํทสฺส ภิกฺขเว วิหฺรโต จิตฺตํ พฺยาสิณฺจติ มโนวิณฺญเญเยสฺส ธมฺเมสฺ, ทสฺส
 พฺยาสิตฺตจิตฺตสฺส ปามุชฺช น ไหติ, ปามุชฺเช อสฺติ ปีติ น ไหติ, ปีติยา อสฺติ
 ปสฺสทฺธิ น ไหติ, ปสฺสทฺธิยา อสฺติ ทุกฺขํ วิหฺรติ,^๓ ทุกฺขิโน จิตฺตํ น สมาริยติ,
 อสฺมาหิเต จิตฺเต ธมฺมา น ปาตุกฺวานฺติ, ธมฺมานํ อปาตุกฺวา ปมาทวิหารีเตวฺว
 สงฺขํ กจฺจนฺติ. เอวํ โช ภิกฺขเว ปมาทวิหารี ไหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว อปฺปมาทวิหารี ไหติ? จกฺขุณฺทริยํ สํวทสฺส ภิกฺขเว วิหฺรโต
 จิตฺตํ น พฺยาสิณฺจติ จกฺขุวิณฺญเญเยสฺส รูปสฺส, ทสฺส อพฺยาสิตฺตจิตฺตสฺส ปามุชฺช ชาติ,
 ปมฺพทสฺส ปีติ ชาติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สฺขํ วิหฺรติ,
 สฺขิโน จิตฺตํ สมาริยติ, สมาหิเต จิตฺเต ธมฺมา ปาตุกฺวานฺติ, ธมฺมานํ ปาตุกฺวา
 อปฺปมาทวิหารีเตวฺว สงฺขํ กจฺจนฺติ ๖ เป ๖ ชิวฺหิณฺทริยํ สํวทสฺส ภิกฺขเว วิหฺรโต

๑ ก. ส. พฺยาสิจฺจติ. เอวมฺปรีปี

๒ จ.ม. ปาโมชฺช. เอวมฺปรีปี

๓ จ.ม. ไหติ

จิตฺตํ น พยาสิณฺจติ ฯ เป ฯ อปฺปมาทวิหารีเตวฺว สงฺขํ กจฺจนฺติ ฯ เป ฯ มนินฺทริยํ
 สวตฺตสฺส ภิกฺขเว วิหฺรโต จิตฺตํ น พยาสิณฺจติ มโนวិณฺณเยเยสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส
 อพฺยาสิทฺตจิตฺตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมฺุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย
 ปสฺสสมฺภติ, ปสฺสททกาโย สุขํ วิหฺรติ,^๑ สุชีโน จิตฺตํ สมาริยติ, สมาทิตฺเต จิตฺเต
 ธมฺมา ปาตุกฺวณฺตี, ธมฺมานํ ปาตุกฺวา อปฺปมาทวิหารีเตวฺว สงฺขํ กจฺจนฺติ. เอวํ
 โข ภิกฺขเว อปฺปมาทวิหารี โหตีติ. จตฺตถ.

๕. สวรรสุตต

[๕๔] สวรรณจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อสฺวรรณจ, ตํ สฺสณฺณ. กถณฺจ
 ภิกฺขเว อสฺวโร โหติ? สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิณฺณเยเยสา รูปา อิกฺกฺจา กนฺตา มนาปา
 ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภวทติ อชฺโฆสาย ติกฺกฺจติ,
 เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “ปริหาयามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, ปริหานํ เหนํ วุตฺตํ
 ภกฺวทา”ติ ฯ เป ฯ สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิณฺณเยเยสา รสา ฯ เป ฯ สนฺติ ภิกฺขเว
 มโนวិณฺณเยเยสา ธมฺมา อิกฺกฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชนียา,
 ตณฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภวทติ อชฺโฆสาย ติกฺกฺจติ, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา
 “ปริหาयามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, ปริหานํ เหนํ วุตฺตํ ภกฺวทา”ติ. เอวํ โข ภิกฺขเว
 อสฺวโร โหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว สฺวโร โหติ? สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิณฺณเยเยสา รูปา อิกฺกฺจา
 กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ นภินนฺทติ นภวทติ
 นชฺโฆสาย ติกฺกฺจติ, เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “น ปริหาयามิ กุสเลหิ
 ธมฺเมหิ, อปริหานํ เหนํ วุตฺตํ ภกฺวทา”ติ ฯ เป ฯ สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิณฺณเยเยสา
 รสา ฯ เป ฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิณฺณเยเยสา ธมฺมา อิกฺกฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
 กามฺปสณฺหิตา รชนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ นภินนฺทติ นภวทติ นชฺโฆสาย ติกฺกฺจติ,
 เวทิตพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “น ปริหาयามิ กุสเลหิ ธมฺเมหิ, อปริหานํ เหนํ
 วุตฺตํ ภกฺวทา”ติ. เอวํ โข ภิกฺขเว สฺวโร โหตีติ. ปณฺจม.

๖. สมาริสูตต

[๙๙] สมาริ ภิกุชเว ภาเวถ, สมาริโต ภิกุชเว ภิกุช ยถาภูตํ ปชานาติ. ภิณจ ยถาภูตํ ปชานาติ? “จกขุ อนิจฺจน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “รูปา อนิจฺจา”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “จกขุวิญญาณํ อนิจฺจน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “จกขุสมฺมสฺสโส อนิจฺโจ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ยมฺปิํ จกขุสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจนํติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ เปว “มโน อนิจฺโจ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ เปว ธรรมมา ฯ เปว มโนวิญญาณํ ฯ เปว มโนสมฺมสฺสโส ฯ เปว ยมฺปิํ มโนสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจนํติ ยถาภูตํ ปชานาติ. สมาริ ภิกุชเว ภาเวถ, สมาริโต ภิกุชเว ภิกุช ยถาภูตํ ปชานาติติ. จญฺจ.

๗. ปฏิสลฺลาณสูตต

[๑๐๐] ปฏิสลฺลีน^๑ ภิกุชเว โยคมาปชฺชถ, ปฏิสลฺลีน ภิกุชเว ภิกุช ยถาภูตํ ปชานาติ. ภิณจ ยถาภูตํ ปชานาติ? “จกขุ อนิจฺจน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “รูปา อนิจฺจา”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “จกขุวิญญาณํ อนิจฺจน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “จกขุสมฺมสฺสโส อนิจฺโจ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ เปว “ยมฺปิํ มโนสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ปฏิสลฺลีน^๒ ภิกุชเว โยคมาปชฺชถ, ปฏิสลฺลีน ภิกุชเว ภิกุช ยถาภูตํ ปชานาติติ. สตฺตม.

๘. ปจฺจนตุมฺหากสูตต

[๑๐๑] ยํ^๓ ภิกุชเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. ภิณจ ภิกุชเว น ตุมฺหากํ? จกขุ ภิกุชเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. รูปา น ตุมฺหากํ เท ปชฺชถ, เท โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. จกขุวิญญาณํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. จกขุสมฺมสฺสโส น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺชถ, โส โว ปหีนํ หิตาย

๑ จ.ม. อนิจฺจน”ติ ๒ จ. ปฏิสลฺลาณ, อ. ส. ม. ปฏิสลฺลาณ. เอวมฺปรี

๓ ม. อ. ยํ

สุชาย ภวิสสติ. ยมบีท จกขสมมสสัจจยา อุปปชชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกขํ วา
อทุกขมสุขํ วา, ตมปี น ตุมหากํ ตํ ปชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุชาย
ภวิสสติ ะเป

ชีวหา น ตุมหากํ ตํ ปชถ, สว โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. รสา
น ตุมหากํ เต ปชถ, เต โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. ชิวหาวิณณํ
น ตุมหากํ ตํ ปชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. ชิวหาสมมสโส น
ตุมหากํ ตํ ปชถ, สว โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. ยมบีท ชิวหาสมมสสัจจยา
อุปปชชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกขํ วา อทุกขมสุขํ วา, ตมปี น ตุมหากํ ตํ
ปชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ ะเป

มโน น ตุมหากํ ตํ ปชถ, สว โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. ธมมา
น ตุมหากํ เต ปชถ, เต โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. มโนวิณณํ
น ตุมหากํ ตํ ปชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. มโนสมมสโส น
ตุมหากํ ตํ ปชถ, สว โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. ยมบีท มโนสมมสสัจจยา
อุปปชชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกขํ วา อทุกขมสุขํ วา, ตมปี น ตุมหากํ ตํ
ปชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ.

เสยยถาปี ภิกขเว ยํ อิมสฺมี เขตวเน ทินกฏจสาขาลาสํ, ตํ ชโน หเรยฺย วา
ทเหยยฺย วา ยถาปจยํ วา กเรยฺย, อปี น ตุมหากํ เอวมสฺส “อเมห ชโน หรติ
วา ทหติ วา ยถาปจยํ วา กโรตี”ติ? โน เหตุํ ภนฺเต. ตํ กิสฺส เหตุ? น
หิ โน เอตํ ๑ ภนฺเต อตฺตา วา อตฺตนิยํ วาติ, เอวเมว โข ภิกขเว จกฺขุ น
ตุมหากํ ตํ ปชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. รุปา น ตุมหากํ
ะเป ๒ จกฺขุวิณณํ ะเป ๓ จกฺขุสมมสโส ะเป ๔ ยมบีท มโนสมมสสัจจยา
อุปปชชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกขํ วา อทุกขมสุขํ วา, ตมปี น ตุมหากํ ตํ
ปชถ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุชาย ภวิสสติ. อญฺจม.

๕. ทุตฺติยนตุมฺหากสุตฺต

[๑๐๒] ยมฺปึ ภิภฺชเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหม, ตํ โว ปหึนํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. ภิกฺขเว ภิภฺชเว น ตุมฺหากํ? จกฺขุ ภิภฺชเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหม, ตํ โว ปหึนํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. รุปา น ตุมฺหากํ เต ปชฺหม, เต โว ปหึนา หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. จกฺขุวิณฺณมํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหม, ตํ โว ปหึนํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. จกฺขุสมฺมุสฺสํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหม, สฺสํ โว ปหึนํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี ๖ เป ๖ ยมฺปึทํ มโนสมฺมุสฺสํ ปจฺจยา อฺปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทฺวขํ วา อทฺทขมฺสฺขํ วา, ตมฺปึ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหม, ตํ โว ปหึนํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. ยมฺปึ ภิภฺชเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหม, ตํ โว ปหึนํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. นวมํ.

๑๐. อุทกสุตฺต

[๑๐๓] อุทโก^๑ สฺทํ ภิภฺชเว รามปฺตฺโต เอวํ วาจํ ภาสติ “อิทํ ชาตุ เวทฺธ, อิทํ ชาตุ สฬพฺพี,^๒ อิทํ ชาตุ อปฺลิขตํ คณฺฑมฺลํ ปฺลิขณฺนิ”ติ. ตํ โช ปเนตํ ภิภฺชเว อุทโก รามปฺตฺโต อเวทฺธเยว สฺมาโน “เวทฺธมฺ”ติ ภาสติ, อสฬพฺพีเยว สฺมาโน “สฬพฺพี”ติ ภาสติ, อปฺลิขตํเยว คณฺฑมฺลํ “ปฺลิขตํ เม คณฺฑมฺลนํ”ติ ภาสติ. อิทํ โช ตํ ภิภฺชเว ภิภฺช สฺมมา วทฺมาโน วทฺเยย “อิทํ ชาตุ เวทฺธ, อิทํ ชาตุ สฬพฺพี, อิทํ ชาตุ อปฺลิขตํ คณฺฑมฺลํ ปฺลิขณฺนิ”ติ.

กถมฺจ ภิภฺชเว ภิภฺช^๓ เวทฺธ โหติ? ยโต โช ภิภฺชเว ภิภฺช จนนํ ผสฺสยตฺตานํ สฺมทฺยณฺจ อตฺถณฺจกมฺณฺจ อสฺสทฺทณฺจ อาทึนณฺจ นิสฺสรณฺจ ยถาภฺตํ ปชานาติ. เอวํ โช ภิภฺช ภิภฺชเว เวทฺธ โหติ.

กถมฺจ ภิภฺชเว ภิภฺช สฬพฺพี โหติ? ยโต โช ภิภฺชเว ภิภฺช จนนํ ผสฺสยตฺตานํ สฺมทฺยณฺจ อตฺถณฺจกมฺณฺจ อสฺสทฺทณฺจ อาทึนณฺจ นิสฺสรณฺจ ยถาภฺตํ วิทิตฺวา อนฺนปาทา วิมฺตฺโต โหติ. เอวํ โช ภิภฺชเว ภิภฺช สฬพฺพี โหติ.

๑ ส. อ. อุทโก ๒ อ. สฬพฺพี ๓ จ.ม. ยมฺ ปาโจ น ทิสฺสตี

กถญจ ภิกขเว ภิกขุโน อปฺลิตํ คณฺทมุลํ ปฺลิตํ โหติ? “คณฺโท”ติ โข
ภิกขเว อิมสฺเสตํ จาตุมฺมหาภุติกสฺส กายสฺส อธิวณฺํ มาตาเปตฺติกสมฺภวสฺส
โอรสํมาสฺส ปจยสฺส อนิจฺจุจฺฉนาทณฺปริมทฺทณฺเกทณฺวิทฺธสฺสณฺมมสฺส. “คณฺทมุลนฺ”ติ
โช ภิกขเว ทณฺหาเยตํ อธิวณฺํ, ยโต โช ภิกขเว ภิกขุโน ทณฺหา ปหีนา โหติ,
อุจฺฉินฺนํมฺลา ตาลาตฺตฤกฺทา อนภาวํกฺทา อายตี อนุปฺปาทธมฺมา. เอวํ โช ภิกขเว
ภิกขุโน อปฺลิตํ คณฺทมุลํ ปฺลิตํ โหติ.

อุทโก สฺกํ ภิกขเว รามปฺตฺโต เอวํ วาจํ ภาสติ “อิทํ ชาตุ เวทฺธ, อิทํ
ชาตุ สพฺพชฺี, อิทํ ชาตุ อปฺลิตํ คณฺทมุลํ ปฺลิตนฺ”ติ. ตํ โช ปเนตํ ภิกขเว
อุทโก รามปฺตฺโต อเวทฺธเยว สฺมาโน “เวทฺธสฺมี”ติ ภาสติ, อสพฺพชฺีเยว สฺมาโน
“สพฺพชฺีสฺมี”ติ ภาสติ, อปฺลิตตณฺเวยว คณฺทมุลํ “ปฺลิตตมฺเม คณฺทมุลนฺ”ติ ภาสติ.
อิธ โช ตํ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมา วทฺมานอ วเทยฺย “อิทํ ชาตุ เวทฺธ, อิทํ ชาตุ
สพฺพชฺี, อิทํ ชาตุ อปฺลิตํ คณฺทมุลํ ปฺลิตนฺ”ติ. ทสมํ.

จพวกคโค^๑ ปณฺจโม.

ตสฺสทฺททานํ

เทว สกฺยหา ปรีหานํ ปมาทวิทฺริ จ สํวโร
สมาริ ปฏิสลฺธนํ^๒ เทว นตฺตมฺหาเกน อุทโกติ.

สพฺยาตนาวกฺเค ทุตียปณฺสาสโก สมตฺโต.

ตสฺส วคฺคทฺททานํ

อวิชฺชา มิกฺขาลญจ^๓ คิลานํ ฉนฺนํ จตฺตฤกํ
จพวกเคน ปณฺวาสํ ทุตฺติโย ปณฺสาสโก อยนฺติ.

ปจฺมสตกํ.

๑ จ.ม. สพวกคโค ๒ จ.ม. ปฏิสลฺธนํ, อ. ปฏิสลฺธาน ๓ ก. มิกฺขาลํ โช

๓. ตติยปณาสก

๑. โยคกฺเขมิวคฺค

๑. โยคกฺเขมิสฺสุตฺต

[๑๐๔] สวาทุณินิทานํ. โยคกฺเขมิปริยาโย^๑ ไว ภิกฺขเว ฐมฺมปริยาโย เทเสสฺสามิ, ตํ สุณฺหาถ. กตโม จ ภิกฺขเว โยคกฺเขมิปริยาโย ฐมฺมปริยาโย? สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญญฺเญยฺยา รูปา อิกฺกฺขา กนฺตา มนาปํ ปิยฺรูปํ กามฺปสฺสณฺหิตา รชฺนียา, เต ตถาคตฺสฺส ปหีนา อจฺฉินฺนํมฺลตา ตาลาวตฺถกฺตา อนภาวงฺกตา อายตฺตี อนุปฺปาทธมฺมา, เทสฺสจฺจ ปหานาย อกฺขาสี โยคํ, ตสฺมา “ตถาคโต โยคกฺเขมิ”ติ วุจฺจติ ฯ เปฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญญฺเญยฺยา ฐมฺมา อิกฺกฺขา กนฺตา มนาปํ ปิยฺรูปํ กามฺปสฺสณฺหิตา รชฺนียา, เต ตถาคตฺสฺส ปหีนา อจฺฉินฺนํมฺลตา ตาลาวตฺถกฺตา อนภาวงฺกตา อายตฺตี อนุปฺปาทธมฺมา, เทสฺสจฺจ ปหานาย อกฺขาสี โยคํ, ตสฺมา “ตถาคโต โยคกฺเขมิ”ติ วุจฺจติ. อโย ไช ภิกฺขเว โยคกฺเขมิปริยาโย ฐมฺมปริยาโยติ. ปจฺจํ.

๒. อุปาทายสฺสุตฺต

[๑๐๕] กิस्สุมี นุ ไช ภิกฺขเว สติ กิ^๒ อุปาทาย อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขนฺติ? ภควํมฺลกา โน ภนฺเต ฐมฺมา. จกฺขุสฺสุมี ไช ภิกฺขเว สติ จกฺขุ อุปาทาย อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ ฯ เปฯ ชิวฺหา สติ ชิวฺห์ อุปาทาย อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ ฯ เปฯ มนฺมฺหิ สติ มนํ อุปาทาย อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ. ตํ กิ มลฺลธ ภิกฺขเว, จกฺขุํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย อุปฺปชฺชฺเชยฺย อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขนฺติ? โน เหตุ ภนฺเต ฯ เปฯ ชิวฺหา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ,

๑ อ. โยคกฺเขมิ...

๒ ก. กิ

อปี นุ ตํ อนุปาทาย อุปปชฺชเยยฺย อชฺฌตฺตํ สฺขํ ทุกฺขนฺติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต ๖ เป ๖
มโน นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ ? อนิจฺโจ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ
วาติ ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย
อุปปชฺชเยยฺย อชฺฌตฺตํ สฺขํ ทุกฺขนฺติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สฺสวา
อริยสวากอ จกฺขุสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ ๖ เป ๖ ชีวฺหยาปํ นิพฺพินฺทติ, มนสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ,
นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจุจติ, วิมฺุตตสฺมี “วิมฺุตต”มิตฺติ ฌาณํ โหติ, “ชีณา
ชาติ, วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา”ติ ปชานาตีติ: ทศิย.

๓. ทุกขสมุทยสูตร

[๑๐๖] ทุกฺขสฺส ภิกฺขเว สมุทยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ เทเสสฺสามิ, ตํ สฺสนาถ. กตโม
จ ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส สมุทโย ? จกฺขุณฺจ ปฏฺิจจ รุปํ จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ,
ตฺถิณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา. อยํ ทุกฺขสฺส
สมุทโย ๖ เป ๖ ชีวฺหยาปํ ปฏฺิจจ รสํ จ อุปฺปชฺชติ ชีวฺหาวิญฺญาณํ, ตฺถิณฺณํ สงฺกตฺติ
ผสฺโส, ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา. อยํ ทุกฺขสฺส สมุทโย ๖ เป ๖
มนณฺจ ปฏฺิจจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, ตฺถิณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส,
ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา. อยํ โข ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส สมุทโย.

กตโม จ ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส อตฺถงฺกโม ? จกฺขุณฺจ ปฏฺิจจ รุปํ จ อุปฺปชฺชติ
จกฺขุวิญฺญาณํ, ตฺถิณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา.
ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว อเสสวฺวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรธา, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธา,
ภวนิโรธา ชาตินิโรธา, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา
นิรุชฺฌนฺติ, เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนธสฺส นิโรธา โหติ. อยํ ทุกฺขสฺส
อตฺถงฺกโม ๖ เป ๖ ชีวฺหยาปํ ปฏฺิจจ รสํ จ อุปฺปชฺชติ ชีวฺหาวิญฺญาณํ, ตฺถิณฺณํ
สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว
อเสสวฺวิราคนิโรธา อุปาทานนิโรธา, อุปาทานนิโรธา ๖ เป ๖ อยํ ทุกฺขสฺส อตฺถงฺกโม
๖ เป ๖ มนณฺจ ปฏฺิจจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, ตฺถิณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส,

ผลสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตสฺสาเยว ตณฺหาเย อเสสวिरากนิโรธา
 อุปาทานนิโรธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรธ, ชาตินิโรธา
 ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาสา นිරุชฺฌนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส
 ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธ โหติ. อयํ โข ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส อตฺถงฺกโมติ. ทถียํ.

๔. โลกสมุทฺยสฺส ตต

[๑๐๗] โลกสฺส ภิกฺขเว สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ เทเสสฺสามิ, ทํ สฺนฺนาถ. กตโม
 จ ภิกฺขเว โลกสฺส สมุทฺโย ? จกฺขญฺจ ปฏฺิจฺจ รูปํ จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ,
 ทิณฺณํ สงฺกตํ ผสฺสํ, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา
 อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาสา สมฺภวณฺติ. อยํ โข ภิกฺขเว โลกสฺส สมุทฺโย
 ๖ เป ๖ ชีวฺหญฺจ ปฏฺิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชีวฺหาวิญฺญาณํ ๖ เป ๖ มนฺญจ ปฏฺิจฺจ
 ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, ทิณฺณํ สงฺกตํ ผสฺสํ, ผสฺสปจฺจยา เวทนา,
 เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา
 ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาสา สมฺภวณฺติ. อยํ โข
 ภิกฺขเว โลกสฺส สมุทฺโย.

กตโม จ ภิกฺขเว โลกสฺส อตฺถงฺกโม ? จกฺขญฺจ ปฏฺิจฺจ รูปํ จ อุปฺปชฺชติ
 จกฺขุวิญฺญาณํ, ทิณฺณํ สงฺกตํ ผสฺสํ, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา,
 ตสฺสาเยว ตณฺหาเย อเสสวिरากนิโรธา อุปาทานนิโรธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธ,
 ภวนิโรธา ชาตินิโรธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาสา
 นිරุชฺฌนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธ โหติ. อยํ โข ภิกฺขเว
 โลกสฺส อตฺถงฺกโม ๖ เป ๖ ชีวฺหญฺจ ปฏฺิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ๖ เป ๖ มนฺญจ
 ปฏฺิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, ทิณฺณํ สงฺกตํ ผสฺสํ, ผสฺสปจฺจยา
 เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตสฺสาเยว ตณฺหาเย อเสสวिरากนิโรธา อุปาทานนิโรธ
 ๖ เป ๖ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธ โหติ. อยํ โข ภิกฺขเว
 โลกสฺส อตฺถงฺกโมติ. จตุตฺถํ.

๕. เสยโยหมสมิสุต

[๑๐๘] กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสส “เสยโยหมสมิ”ติ
 วา โหติ, “สทิโสหมสมิ”ติ วา โหติ, “หิโนหมสมิ”ติ วา โหติ? ภควัมลกา
 โน ภนฺเต ธมฺมา. จกฺขุสมิ โข ภิกขเว สติ จกฺขุ อุปาทาย จกฺขุ อภินิวิสส
 “เสยโยหมสมิ”ติ วา โหติ, “สทิโสหมสมิ”ติ วา โหติ, “หิโนหมสมิ”ติ วา โหติ
 ะเปฯ ชิวฺหาย สติ ะเปฯ มนสมิ สติ มนํ อุปาทาย มนํ อภินิวิสส
 “เสยโยหมสมิ”ติ วา โหติ, “สทิโสหมสมิ”ติ วา โหติ, “หิโนหมสมิ”ติ วา โหติ.
 ตํ ก็ มณฺณถ ภิกขเว, จกฺขุ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ
 ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ
 วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย “เสยโยหมสมิ”ติ วา อสฺส, “สทิโสหมสมิ”ติ
 วา อสฺส, “หิโนหมสมิ”ติ วา อสฺสวาติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต ะเปฯ ชิวฺหา
 นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภนฺเต ะเปฯ มโน นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ?
 อนิจฺโจ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ
 ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย “เสยโยหมสมิ”ติ วา อสฺส,
 “สทิโสหมสมิ”ติ วา อสฺส, “หิโนหมสมิ”ติ วา อสฺสวาติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต.

เอวํ ปสฺสํ ภิกขเว สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสมิปี นิพฺพินฺหติ ะเปฯ ชิวฺหายปี
 นิพฺพินฺหติ ะเปฯ มนสมิปี นิพฺพินฺหติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ,
 วิมุตฺตสมิ “วิมุตฺต”มิตฺติ ฌานํ โหติ, “ชีณา ชาติ, วุสิตํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ,
 นาปรี อิตฺถตฺตายา”ติ ปชานาตีติ. ปณฺจมํ.

๖. สลยโชนียสสุต

[๑๐๙] สลยโชนียะ จ ภิกขเว ธมฺเม เทสฺสสํมิ สลยโชนนฺจ, ตํ สฺสณฺณ.
 กตเม จ ภิกขเว สลยโชนียา ธมฺมา, กตมณฺจ สลยโชนํ? จกฺขุ ภิกขเว
 สลยโชนนฺโย ธมฺโม. โย ตตฺถ ฉนฺทราโก, ตํ ตตฺถ สลยโชนํ ะเปฯ ชิวฺหา
 สลยโชนนฺโย ธมฺโม ะเปฯ มโน สลยโชนนฺโย ธมฺโม. โย ตตฺถ ฉนฺทราโก, ตํ
 ตตฺถ สลยโชนํ. อิมะ วุจฺจันติ ภิกขเว สลยโชนียา ธมฺมา, อิทํ สลยโชนนฺติ. ฉนฺนํ.

๗. อุปาทานียสูตร

[๑๑๐] อุปาทานียะ จ ภิกขเว ฐมเม เทเสสสามิ อุปาทานัง จ, తం సుధాత. గతమే జ భిక్షవే ఉపాధానియా ఠమమా, గతమణ్ణుపాధానం ? జగ్ఘం భిక్షవే ఉపాధానియో ఠమమో. యో తత్తథ చ్ఛన్తరాకో, తం తత్తథ ఉపాధానం వపేవ శీవుహా ఉపాధానియో ఠమమో వపేవ మనో ఉపాధానియో ఠమమో. యో తత్తథ చ్ఛన్తరాకో, తం తత్తథ ఉపాధానం. ఇమే వుజ్జంతి భిక్షవే ఉపాధానియా ఠమమా, ఇతం ఉపాధానంతి. సత్తథమ్.

౮. అశ్మత్తికాయకన్పరిశాన్నసూత

[౧౧౧] జగ్ఘం భిక్షవే అన్ఘిశాన్ అపరిశాన్ అవిరాశ్యం అప్పఠం అభుపో తుక్షుక్షయాయ. సైతం వపేవ శాన్ వపేవ శీవుత్తం వపేవ గాయం వపేవ మన్ అన్ఘిశాన్ అపరిశాన్ అవిరాశ్యం అప్పఠం అభుపో తుక్షుక్షయాయ. జగ్ఘణ్ణజ శ్చో భిక్షవే అన్ఘిశాన్ పరిశాన్ విరాశ్యం పఠం భుపో తుక్షుక్షయాయ వపేవ శీవుత్తం...గాయం... మన్ అన్ఘిశాన్ పరిశాన్ విరాశ్యం పఠం భుపో తుక్షుక్షయాయాతి. అణ్ణమ్.

౯. పాతిరాయకన్పరిశాన్నసూత

[౧౧౨] రూపే భిక్షవే అన్ఘిశాన్ అపరిశాన్ అవిరాశ్యం అప్పఠం అభుపో తుక్షుక్షయాయ. సత్తథే వపేవ కన్ఠే... రసే... ఘ్నజుప్పే... ఠమమే అన్ఘిశాన్ అపరిశాన్ అవిరాశ్యం అప్పఠం అభుపో తుక్షుక్షయాయ. రూపే జ శ్చో భిక్షవే అన్ఘిశాన్ పరిశాన్ విరాశ్యం పఠం భుపో తుక్షుక్షయాయ. సత్తథే వపేవ కన్ఠే... రసే... ఘ్నజుప్పే... ఠమమే అన్ఘిశాన్ పరిశాన్ విరాశ్యం పఠం భుపో తుక్షుక్షయాయాతి. నమ్మ.

౧౦. ఉపసత్తిసూత

[౧౧౩] అేగం సమ్మం గాథా వాతిగే వివరతి తిణ్ణకావసథే. అథ శ్చో గాథా రహితో ప్రియత్తిసో అమ్మం ఠమమ్మప్రియాయ్ అగాతి "జగ్ఘణ్ణజ ప్రియజ రూపే జ ఉపసత్తితీ జగ్ఘణ్ణవిమణ్ణం, తిణ్ణం సగ్గతి మత్తిసో, మత్తిసప్రజ్ఞయా వేత్తనా, వేత్తనాప్రజ్ఞయా తణ్ణహ, తణ్ణహప్రజ్ఞయా ఉపాధానం, ఉపాధానప్రజ్ఞయా గావో, గావప్రజ్ఞయా శాతి, శాతిప్రజ్ఞయా

ชราวมรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา สมฺภวนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส
 ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๖ เป ๖ ชิวฺหฺนฺจ ปฏฺิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ๖ เป ๖
 มนฺนฺจ ปฏฺิจฺจ ฐมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวិณฺณํ, ติณฺณํ สงฺกฺติ ผสฺโส,
 ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา
 ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชราวมรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา
 สมฺภวนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

จกฺขฺนฺจ ปฏฺิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขฺวิณฺณํ, ติณฺณํ สงฺกฺติ ผสฺโส,
 ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว อเสสวिरากินิโรธา
 อุปาทานนิโรธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรธ, ชาตินิโรธา
 ชราวมรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา นิรุชฺชนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส
 ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธ โหติ ๖ เป ๖ ชิวฺหฺนฺจ ปฏฺิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ๖ เป ๖
 มนฺนฺจ ปฏฺิจฺจ ฐมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิณฺณํ, ติณฺณํ สงฺกฺติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา
 เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว อเสสวिरากินิโรธา อุปาทานนิโรธ,
 อุปาทานนิโรธา ๖ เป ๖ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธ โหตีติ.

เตน โข ปน สมฺเยน อนฺนตโร ภิกฺขุ ภควโต อุปฺสฺสฺตฺติ^๑ จิโต โหติ.
 อทฺทสา โข ภควา ตํ ภิกฺขุ อุปฺสฺสฺตฺติ จิตํ, ทิสฺวาน ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจ “อสฺสฺสฺติ
 โน^๒ ตวํ ภิกฺขุ อิมํ ฐมฺมปริยายํ” ติ? เอวํ ภนฺเต. อุกฺคณฺหาหิ ตวํ ภิกฺขุ อิมํ
 ฐมฺมปริยายํ, ปริยาปฺณาหิ ตวํ ภิกฺขุ อิมํ ฐมฺมปริยายํ, ธาเรหิ ตวํ ภิกฺขุ อิมํ
 ฐมฺมปริยายํ, อตฺถสณฺหิโตยํ ภิกฺขุ ฐมฺมปริยาโย อาภิปฺพหฺมจฺริยโกติ. ทสมํ.

โยคกฺเขมิวคฺโค ปจฺโม.

ตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

โยคกฺเขมิ อุปาทาย	ทุกฺขํ โลโก จ เสยฺโย จ
สยฺโยชนํ อุปาทานํ	เทวฺปริชานํ ^๓ อุปฺสฺสฺตฺติ.

๑ ส. ม. อุปฺสฺสฺตฺติ ๒ ก. ยํ สทฺโท น นทฺติ ๓ อ. เทวฺปริชานํ

๒. โลกกามคุณวคฺค

๑. ปจฺมมารปาสสุตฺต

[๑๑๔] สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิมฺเบยฺยา รูปา อិฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา. ตณฺเฏ ภิกฺขุ อภินฺนํหติ อภิวทติ อชฺโณสย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาวาสคโต มารสฺส, มารสฺส วสํ คโต, ปฏิมุกฺกสฺส มารปาโส. พทฺธโร^๑ โส มารพนฺธเนน, ยถากามกรณียो ปาปมโต ๖ เป ๖

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวหาวิมฺเบยฺยา รสา ๖ เป ๖

สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิมฺเบยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา. ตณฺเฏ ภิกฺขุ อภินฺนํหติ อภิวทติ อชฺโณสย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาวาสคโต มารสฺส, มารสฺส วสํ คโต, ปฏิมุกฺกสฺส มารปาโส. พทฺธโร^๑ โส มารพนฺธเนน, ยถากามกรณียो ปาปมโต ๖ เป ๖

สนฺติ จ ไซ ภิกฺขเว จกฺขุวิมฺเบยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา. ตณฺเฏ ภิกฺขุ น อภินฺนํหติ น อภิวทติ น อชฺโณสย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นาวาสคโต มารสฺส, น มารสฺส วสํ คโต, อุมมุกฺกสฺส มารปาโส. มุตฺโต โส มารพนฺธเนน, น ยถากามกรณียो ปาปมโต ๖ เป ๖

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวหาวิมฺเบยฺยา รสา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา. ตณฺเฏ ภิกฺขุ น อภินฺนํหติ น อภิวทติ น อชฺโณสย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นาวาสคโต มารสฺส, น มารสฺส วสํ คโต, อุมมุกฺกสฺส มารปาโส. มุตฺโต โส มารพนฺธเนน, น ยถากามกรณียो ปาปมโต ๖ เป ๖

สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิมฺเบยฺยา ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา. ตณฺเฏ ภิกฺขุ น อภินฺนํหติ น อภิวทติ น อชฺโณสย ติฏฺฐติ. อยํ วุจฺจติ

ภิกฺขเว ภิกฺขุ นาวาสคโต มารสฺส, น มารสฺส วสํ คโต, อุมฺมกฺกสฺส มารปาโส.
มุตฺโต โส มารพนฺธเนน, น ยถากามกรณีโย ปาปมโตติ. ปจฺมํ.

๒. ทุตฺติยमारปาสสุตฺต

[๑๑๕] สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขวิณฺณเยยฺยา รูปา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา
กามุปฺสณฺหิตา รชนียา. ตณฺเจ ภิกฺขุ อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโณสย ติกฺกจฺติ. อยํ
วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พทฺโธ จกฺขวิณฺณเยยฺยสฺส รูปสฺส อาวาสคโต มารสฺส, มารสฺส
วสํ คโต ๖ เป ๖ ยถากามกรณีโย ปาปมโต ๖ เป ๖

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิณฺณเยยฺยา รสา ๖ เป ๖ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิณฺณเยยฺยา
ธมฺมา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺสณฺหิตา รชนียา. ตณฺเจ ภิกฺขุ
อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโณสย ติกฺกจฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พทฺโธ
มโนวิณฺณเยยฺยสฺส ธมฺเมสฺส อาวาสคโต มารสฺส, มารสฺส วสํ คโต ๖ เป ๖ ยถากามกรณีโย
ปาปมโต ๖ เป ๖

สนฺติ จ โช ภิกฺขเว จกฺขวิณฺณเยยฺยา รูปา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา
กามุปฺสณฺหิตา รชนียา. ตณฺเจ ภิกฺขุ นาภินฺนทฺติ นาภิวทฺติ นาชฺโณสย ติกฺกจฺติ.
อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มุตฺโต จกฺขวิณฺณเยยฺยํ รูปํ, น อาวาสคโต มารสฺส,
น มารสฺส วสํ คโต ๖ เป ๖ น ยถากามกรณีโย ปาปมโต ๖ เป ๖

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิณฺณเยยฺยา รสา ๖ เป ๖ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิณฺณเยยฺยา
ธมฺมา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺสณฺหิตา รชนียา. ตณฺเจ ภิกฺขุ น
อภินฺนทฺติ น อภิวทฺติ น อชฺโณสย ติกฺกจฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มุตฺโต
มโนวิณฺณเยยฺยํ ธมฺเมหิ, น อาวาสคโต มารสฺส, น มารสฺส วสํ คโต ๖ เป ๖
น ยถากามกรณีโย ปาปมโตติ. ทุตฺติยํ.

๓. โลกนตกมนสูตร

[๑๑๖] นาคิ ภิกขเว คมเนน โลกสฺส อนตํ ฌาเฑยฺยํ ภิฏฺเฐยฺยํ^๑ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาคิ ภิกขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนตํ ทุกฺขสฺสทนฺติริยํ วทามิตฺติ. อิทํ วตฺวา ภควา อญฺญาสาสนา วิหารํ ปาวิสฺสิ. อถ โข เตสํ ภิกฺขุณฺ อจิริปฏฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ “อิทํ โข โน อาวุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุตฺเทสํ อุตฺทิสฺสิตฺวา วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภิชิตฺวา อญฺญาสาสนา วิหารํ ปวิฏฺโจะ, ‘นาคิ ภิกขเว คมเนน โลกสฺส อนตํ ฌาเฑยฺยํ ภิฏฺเฐยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาคิ ภิกขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนตํ ทุกฺขสฺสทนฺติริยํ วทามิตฺติ, โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุตฺเทสสฺส อุตฺทิสฺสิตฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยา’ติ.

อถ โข เตสํ ภิกฺขุณฺ เอตทโหสิ “อโย โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สํวณฺณิตฺโต, สมฺภาวิตฺโต จ วิมฺบญฺญํ สพฺพหฺมจารินํ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุตฺเทสสฺส อุตฺทิสฺสิตฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ วิภิชิตฺตุ. ยนฺนุน มยฺ เยนายสฺมา อานนฺโท เทนฺอุปสงฺกเมยฺยาม, อุปสงฺกमितฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุเจยฺยามา”ติ.

อถ โข เต ภิกฺขุ เยน อายสฺมา อานนฺโท เทนฺอุปสงฺกมิตฺส, อุปสงฺกमितฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธิ สมฺโมทิตฺส, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสฺสเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสิตฺส, เอกมนฺตํ นิสฺสนา โข เต ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจํ :

อิทํ โข โน อาวุโส อานนฺท ภควา สงฺขิตฺเตน อุตฺเทสํ อุตฺทิสฺสิตฺวา วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภิชิตฺวา อญฺญาสาสนา วิหารํ ปวิฏฺโจะ, นาคิ ภิกขเว คมเนน โลกสฺส อนตํ ฌาเฑยฺยํ ภิฏฺเฐยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาคิ ภิกขเว อปฺปตฺวา

โลกสฺส อนตํ ทุกฺขสฺสสนฺตกิริยํ วทามิ^๑ติ. เทสฺสนโน อวฺสุโส อมฺหากํ^๒ อจิริปฏฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ “อิทํ ไช โน อวฺสุโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสํ อุกฺกทิสิตฺวา วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อฏฺฐจายาสนา วิหารํ ปวิฏฺฐโจ, ‘นาหํ ภิกฺขเว กมฺมเนน โลกสฺส อนตํ ฉาเตยฺยํ ทิฏฺฐเจยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนาหํ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนตํ ทุกฺขสฺสสนฺตกิริยํ วทามิ’ติ, โก น ไช อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสฺส อุกฺกทิสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ วิภเจยฺยา”ติ. เทสฺสนโน อวฺสุโส อมฺหากํ เอตทโหสิ “อัย โช^๓ อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต, สมฺภาวิตो จ วิญฺญู สปุรพฺพจารินํ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสฺส อุกฺกทิสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ วิภจฺตุ. ยนฺนุน มยฺ เยนายสฺมา อานนฺโท เทนฺปสงฺกเมยฺยาม, อุปสงฺกमितฺวา อายสฺมนตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุญฺเจยฺยาม”ติ. วิภจฺตตายสฺมา อานนฺโทติ.

เสยฺยถาปํ นาม อวฺสุโส ปุริโส สารตฺถโก สารกเวสี สารปริเยสนํ จรมาโน มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต อติกกมฺเมว มุลํ อติกกมฺเมว ขนฺธํ สาขาปฺลาเส สารํ ปริเยสิตพฺพํ มณฺเฑยฺย, เอวํ สมฺปทมิทํ อายสฺมนฺตานํ สตฺถุริ สมฺมุขีภฺวเต^๔ ตํ ภควนฺทํ อตฺทิสิตฺวา อเมห^๕ เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุจฺฉิตพฺพํ มณฺเฑธ.^๕ โส หวฺสุโส ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุญฺโต ฌานญฺโต ฌมฺมญฺโต พุรพฺพญฺโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตฺสฺส ทาทา ฌมฺมสํมา ตถาคโต, โส เจว ปเนตฺสฺส กาโล อโหสิ, ยํ ภควนฺทํเยว เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุญฺเจยฺยาธ. ยถา โว ภควา พฺยากรเยยฺย, ตถา น^๖ ธาเรยฺยาถาติ.

อทฺธวฺสุโส อานนฺท ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุญฺโต ฌานญฺโต ฌมฺมญฺโต พุรพฺพญฺโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตฺสฺส ทาทา ฌมฺมสํมา

สฺสุตฺตนต. ๑๐/๑๒

๑ อ. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ ๒ จ.ม. อ. อวฺสุโส

๓ ก. สมฺมุขีภฺวตํ ๔ ก. ตฺเมห ๕ อ.ก. มณฺเฑธ

๖ จ.ม. โว

ทถาคโธ, โส เจว ปเนตฺตสฺส กาโล อโหสิ, ยํ ภควนฺตณฺเณว เอตมตฺถํ
ปฏฺฐิจฺเจยฺยาม. ยถา โน ภควา พฺยากรเยยฺย, ทถา นํ ธาเรยฺยาม. อปฺปี จายสฺมา
อานนฺโท สตฺถุ เจว สํวณฺณโธ, สมฺภาวโธ จ วิมฺบญฺญํ สพฺพหฺมจาริณํ, ปโหติ
จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺฆิตฺเตน อุตฺตมสฺส อุตฺตมฺหิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน
อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภตฺตํ, วิภชทายสฺมา อานนฺโท อกรุํ กิริตฺวาติ.

เตนหาสุโส สฺสณฺณํ สาธกํ มนสิกรโธ, ภาสิตฺตสํมิตฺติ. “เอวมาวุโส”ติ โข เต
ภิกฺขุ อายสฺมฺโธ อานนฺตสฺส ปจฺจสฺสโธ. อายสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ :

ยํ โข โว อาวุโส ภควา สงฺฆิตฺเตน อุตฺตมสฺ อุตฺตมฺหิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ
อวิภตฺตสฺส อญฺญายาสนา วิหารํ ปวิฏฺฐโจ, “นํหํ ภิกฺขเว กมฺเนน โลกสฺส อนตฺถํ
ณาเตยฺยํ ทิฏฺฐเจยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺติ วทามิ, น จ ปนํหํ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส
อนตฺถํ ทฺวักขสฺสณฺตกิริยํ วทามิ”ติ. อิมสฺส ขฺวาทํ อาวุโส ภควตา สงฺฆิตฺเตน อุตฺตมสฺส
อุตฺตมฺหิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ. เยน โข
อาวุโส โลกสฺมึ โลกสณฺณํ โหติ โลกมานิ, อयํ วุจฺจติ อริยสฺส วินเย โลโก.
เกเนวาวุโส” โลกสฺมึ โลกสณฺณํ โหติ โลกมานิ, จกฺขนา โข อาวุโส โลกสฺมึ
โลกสณฺณํ โหติ โลกมานิ. โสเตน โข อาวุโส. ฆาเนน โข อาวุโส. ชิวฺหาย โข
อาวุโส โลกสฺมึ โลกสณฺณํ โหติ โลกมานิ. กาเยน โข อาวุโส. มเนน โข
อาวุโส โลกสฺมึ โลกสณฺณํ โหติ โลกมานิ. เยน โข อาวุโส โลกสฺมึ โลกสณฺณํ
โหติ โลกมานิ, อयํ วุจฺจติ อริยสฺส วินเย โลโก. ยํ โข โว อาวุโส ภควา
สงฺฆิตฺเตน อุตฺตมสฺ อุตฺตมฺหิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส อญฺญายาสนา วิหารํ
ปวิฏฺฐโจ, “นํหํ ภิกฺขเว กมฺเนน โลกสฺส อนตฺถํ ณาเตยฺยํ ทิฏฺฐเจยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺติ
วทามิ, น จ ปนํหํ ภิกฺขเว อปฺปตฺวา โลกสฺส อนตฺถํ ทฺวักขสฺสณฺตกิริยํ วทามิ”ติ.
อิมสฺส ขฺวาทํ อาวุโส ภควตา สงฺฆิตฺเตน อุตฺตมสฺส อุตฺตมฺหิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ
อวิภตฺตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ. อากฺขมานา จ ปน ตฺตฺเมห อายสฺมฺนฺโธ

๔. กามคุณสูตร

[๑๑๗] ปุพฺพเพว เม ภิกฺขเว สมโพรธา อนภิสมฺพทฺธสฺส โพรธสฺสทฺธสฺสว สโต
 เอตทโหสิ “เย เม^๑ ปณฺจ กามคฺคณา เจตโส สมฺมญฺจุปปุพฺพา อตีตา นีรุตฺธา วิปริณฺตา,
 ทตฺร เม จิตฺตํ พหุลํ กจฺจนานํ กจฺเจยฺย ปจฺจุปปนฺเนสุ วา อปฺปํ วา อนาคเตสุ”.
 ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ “เย เม ภิกฺขเว ปณฺจ กามคฺคณา เจตโส สมฺมญฺจุปปุพฺพา
 อตีตา นีรุตฺธา วิปริณฺตา, ทตฺร เม อตฺตธฺมเปณ อปฺปมาโท สติ เจตโส อารกฺโข
 กรณียโย.” ทสฺมาตฺติห ภิกฺขเว ตุมฺหากมฺปิ เย เต ปณฺจ กามคฺคณา เจตโส
 สมฺมญฺจุปปุพฺพา อตีตา นีรุตฺธา วิปริณฺตา, ทตฺร โว จิตฺตํ พหุลํ กจฺจนานํ
 กจฺเจยฺย ปจฺจุปปนฺเนสุ วา อปฺปํ วา อนาคเตสุ. ทสฺมาตฺติห ภิกฺขเว ตุมฺหากมฺปิ
 เย เต^๒ ปณฺจ กามคฺคณา เจตโส สมฺมญฺจุปปุพฺพา อตีตา นีรุตฺธา วิปริณฺตา, ทตฺร
 โว อตฺตธฺมเปณ^๓ อปฺปมาโท สติ เจตโส อารกฺโข กรณียโยติ.^๔ ทสฺมาตฺติห ภิกฺขเว
 เส อายตเน เวทิตพฺเพ, ยตถ จกฺขุ จ นีรชฺฌติ รุปสณฺหา จ นีรชฺฌติ^๕ เส
 อายตเน เวทิตพฺเพ ๖เปว ยตถ ชีวฺหา จ นีรชฺฌติ รสสณฺหา จ นีรชฺฌติ
 เส อายตเน เวทิตพฺเพ ๖เปว ยตถ มโน จ นีรชฺฌติ ธมฺมสณฺหา จ นีรชฺฌติ
 เส อายตเน เวทิตพฺเพติ. อิทํ วทฺวา ภควา อญฺจายาสนา วิหารํ ปาวิสิ.

อตฺต โข เทสํ ภิกฺขุณฺอ จิรปฏฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ “อิทํ โข โน อวฺสุโส
 ภควา สงฺฆิตฺเตน อุตฺเทสํ อุตฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภจฺติวฺวา อญฺจายาสนา
 วิหารํ ปวิฏฺฐโ, ‘ทสฺมาตฺติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ, ยตถ จกฺขุ
 จ นีรชฺฌติ รุปสณฺหา จ นีรชฺฌติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ๖เปว ยตถ ชีวฺหา
 จ นีรชฺฌติ รสสณฺหา จ นีรชฺฌติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ๖เปว ยตถ มโน
 จ นีรชฺฌติ ธมฺมสณฺหา จ นีรชฺฌติ เส อายตเน เวทิตพฺเพติ. โก นฺอ โข
 อิมสฺส ภควตา สงฺฆิตฺเตน อุตฺเทสสฺส อุตฺทิสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภจฺตสฺส
 วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเจยฺยา’ติ.

๑ ก. มยฺหํ. เอวมฺปรีเปี ๒ อี. โว ๓ จ.ม. อี. อตฺตธฺมเปหิ
 ๔ จ.ม. อี. อิตฺตทฺโท นตฺถิ ๕ ก. วิรชฺชติ

อต โข เตสํ ภิกขุณฺเหตทโหสิ “อํ โข อายสฺมา อานนฺโท สยตุ เจว
สํวณฺณโต, สมภาวโต จ วิณฺญนํ สพฺพหฺมจารินํ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส
ภควตา สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสฺส อุกฺกทิจฺจสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตุถาเรน
อตฺถํ วิภตฺตํ, ยนฺนุน มยฺ เยนายสฺมา อานนฺโท เทนฺอุปสงฺกเมยฺยาม, อุปสงฺกมิทฺวา
อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุญฺเอยฺยามา”ติ.

อต โข เต ภิกขุ เยนายสฺมา อานนฺโท เทนฺอุปสงฺกมียสฺ, อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมตา
อานนฺเทน สทฺธิํ สมฺโมทียสฺ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วัตฺติสาเรทฺวา เอกมฺนํ นิสฺสียสฺ,
เอกมฺนํ นิสฺสินฺหา โข เต ภิกขุ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทวโจ :

อิทํ โข โน อาวุโส อานนฺท ภควา สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสํ อุกฺกทิสิตฺวา วิตุถาเรน
อตฺถํ อวิภตฺตฺวา อุกฺกจายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโง, “ตสฺมาตฺติห ภิกฺขเว เส อายตเน
เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺข จ นิริชฺฌตฺติ รูปสณฺหา จ นิริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ
ว เปว ยตฺถ ชีวฺหา จ นิริชฺฌตฺติ รตฺตสณฺหา จ นิริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ
ว เปว ยตฺถ มโน จ นิริชฺฌตฺติ ธมฺมสณฺหา จ นิริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ”ติ.
เตสํ โน อาวุโส อมฺหากํ อจฺริปฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ “อิทํ โข โน อาวุโส
ภควา สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสํ อุกฺกทิสิตฺวา วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตฺวา อุกฺกจายาสนา
วิหารํ ปวิฏฺโง, ‘ตสฺมาตฺติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺข จ นิริชฺฌตฺติ
รูปสณฺหา จ นิริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ว เปว ยตฺถ ชีวฺหา จ นิริชฺฌตฺติ
รตฺตสณฺหา จ นิริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ว เปว ยตฺถ มโน จ นิริชฺฌตฺติ
ธมฺมสณฺหา จ นิริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ”ติ. โก นฺ โข อิมสฺส ภควตา
สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสฺส อุกฺกทิจฺจสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ
วิภตฺตเยยฺยา”ติ. เตสํ โน อาวุโส อมฺหากํ เอตทโหสิ “อํ โข อายสฺมา อานนฺโท
สยตุ เจว สํวณฺณโต, สมภาวโต จ วิณฺญนํ สพฺพหฺมจารินํ, ปโหติ จายสฺมา
อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสฺส อุกฺกทิจฺจสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ
อวิภตฺตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ วิภตฺตํ, ยนฺนุน มยฺ เยนายสฺมา อานนฺโท
เทนฺอุปสงฺกเมยฺยาม, อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุญฺเอยฺยามา”ติ.
วิภตฺตายสฺมา อานนฺโทติ.

เสยฺยถาปี นาม^๑ อวฺโส ปฺริโส สารตฺถิโก สารคเวสี สารปฺริเยสนํ จรฺมานอ
มหโต รุกฺขสฺส ๖ เป ๖ วิชฺชทายสฺมา อานนฺโท อกรฺรํ กริตฺวาติ.

เตนหาวิโส สฺนฺนาถ สารกํ มนสิกรฺโรถ, ภาสิสฺสามีติ. “เอวมาวิโส”ติ โช เต
ภิกฺขุ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจสฺโสสุ. อายสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ :

“ยํ โช โว อวฺโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสํ อุกฺกทิสฺสึวา วิตฺถาเรน อตฺถํ
อวิภชิตฺวา อุกฺกจายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโง, ‘ตสฺมาตฺถิ ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ.
ยตฺถ จกฺขุ จ นิริชฺฌติ รูปสณฺญา จ นิริชฺฌติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ๖ เป ๖
ยตฺถ มโน จ นิริชฺฌติ ธมฺมสณฺญา จ นิริชฺฌติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ’ติ.
อิมสฺส ขวฺหา อวฺโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสสฺส อุกฺกทิจฺจสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ
อวิภทฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ, สฬายตนนิโรธํ โช^๒ เอตํ อวฺโส ภควา
สนฺธาย ภาสิตํ ‘ตสฺมาตฺถิ ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺขุ จ
นิริชฺฌติ รูปสณฺญา จ นิริชฺฌติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ๖ เป ๖ ยตฺถ มโน จ
นิริชฺฌติ ธมฺมสณฺญา จ นิริชฺฌติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ’ติ. ยํ^๓ โช อวฺโส ภควา
สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสํ อุกฺกทิสฺสึวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุกฺกจายาสนา วิหารํ
ปวิฏฺโง, ‘ตสฺมาตฺถิ ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตฺถ จกฺขุ จ นิริชฺฌติ
รูปสณฺญา จ นิริชฺฌติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ๖ เป ๖ ยตฺถ มโน จ นิริชฺฌติ
ธมฺมสณฺญา จ นิริชฺฌติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ’ติ. อิมสฺส ขวฺหา อวฺโส ภควา
สงฺขิตฺเตน อุกฺกเทสสฺส อุกฺกทิจฺจสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภทฺตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน
อตฺถํ อาชานามิ. อากฺขมาณา จ ปน ตฺเมหุ อายสฺมโนโต ภควนฺตํเยว อุปฺสงฺกมถ,
อุปฺสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปฺปจฺเจยฺยาถ.^๔ ยถา โว ภควา พฺยากรโรติ, ตถา นํ
ธาเรยฺยาถ”ติ.

“เอวมาวิโส”ติ โช เต ภิกฺขุ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปฏิสฺสึวา อุกฺกจายาสนา
เยน ภควา เตนอุปฺสงฺกมิตฺสึ, อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺสึ,
เอกมนฺตํ นิสินฺนา โช เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ :

๑ จ.ม. อ. นามสทฺโท นตฺถิ ๒ จ.ม. โน ๓ จ.ม. อยํ ๔ จ.ม. ปุจฺเจยฺยาถ

ยัม โข โน ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน อุกฺเทศํ อุกฺทิสิตฺวา วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อญฺญาสาสนา วิหารํ ปวิฏฺโง, “ตสมฺมาตฺติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตถ จกฺขุ จ นฺริชฺฌตฺติ รูปสณฺณมา จ นฺริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ะเป ะ ยตถ ชิวฺหา จ นฺริชฺฌตฺติ รสสณฺณมา จ นฺริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ะเป ะ ยตถ มโน จ นฺริชฺฌตฺติ ธมฺมสณฺณมา จ นฺริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ”ติ. เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ อจฺริปฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ “อิทํ โข โน อาวโส ภควา สงฺขิตฺเตน อุกฺเทศํ อุกฺทิสิตฺวา วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อญฺญาสาสนา วิหารํ ปวิฏฺโง, ‘ตสมฺมาตฺติห ภิกฺขเว เส อายตเน เวทิตพฺเพ. ยตถ จกฺขุ จ นฺริชฺฌตฺติ รูปสณฺณมา จ นฺริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ ะเป ะ ยตถ มโน จ นฺริชฺฌตฺติ ธมฺมสณฺณมา จ นฺริชฺฌตฺติ เส อายตเน เวทิตพฺเพ’ติ. โก นฺ โข อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุกฺเทศสฺส อุกฺทิจฺจสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภคตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยา”ติ. เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ เอตทโหสิ “อยมฺ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สํวณฺณโต, สมฺภาวโต จ วิญฺญนํ สพฺรหฺมจารีนํ, ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สงฺขิตฺเตน อุกฺเทศสฺส อุกฺทิจฺจสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อวิภคตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ วิภชิตํ, ยนฺนุน มยฺ เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกเมยฺยาม, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุเจยฺยามา”ติ. อถ โข มยฺ ภนฺเต เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิมฺหา, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุจิมฺหา, เตสํ โน ภนฺเต อายสฺมา อานนฺเทน อิมเหิ อากาเรหิ อิมเหิ^๑ ปเทหิ อิมเหิ พฺยณฺชเนหิ อตฺถโถ วิภคโตติ.

ปณฺตฺติโต ภิกฺขเว อานนฺโท, มหาปณฺโถ ภิกฺขเว อานนฺโท. มณฺเจปํ ตุมฺเห ภิกฺขเว เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุเจยฺยถ, อหฺมปํ ตํ เอวเมว พฺยากเรยฺย. ยถา^๒ ตํ อานนฺเทน พฺยากตํ, เอโส เจวตสฺส อตฺถโถ, เอวญฺ นํ ธาเรยฺยาถาติ. จตฺตถ.

๕. สกฺกปณฺหสฺสตุต

[๑๑๘] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ คิञฺฉณกุญฺเฏ ปพฺพเต. อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อญฺจาสิ, เอกมนฺตํ จิตฺโต โข สกฺโก เทวานมินฺโท ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สุตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ. โโก ปน ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สุตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตี”ติ.

สนฺติ จ^๑ โข เทวานมินฺท จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิจฺฉา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺเฌยา, ตณฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฆสํสย ทิฏฺฐจฺติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฆสํสย ทิฏฺฐจฺโต ตํ นิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ ตทฺฐปาทานํ, สอุปาทาโน เทวานมินฺท ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ ฯ เปฯ

สนฺติ โข เทวานมินฺท ชิวหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯ เปฯ สนฺติ โข เทวานมินฺท มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิจฺฉา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺเฌยา, ตณฺเจ ภิกฺขุ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฆสํสย ทิฏฺฐจฺติ, ตสฺส ตํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฆสํสย ทิฏฺฐจฺโต ตํ นิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ ตทฺฐปาทานํ, สอุปาทาโน เทวานมินฺท ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ. อยํ โข เทวานมินฺท เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สุตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ.

สนฺติ จ โข เทวานมินฺท จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิจฺฉา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺเฌยา, ตณฺเจ ภิกฺขุ นาภินนฺทติ นาภิวทติ นาชฺโฆสํสย ทิฏฺฐจฺติ, ตสฺส ตํ อนภินนฺทโต อนภิวทโต อนชฺโฆสํสย ทิฏฺฐจฺโต น ตํ นิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ น ตทฺฐปาทานํ, อนุปาทาโน เทวานมินฺท ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ ฯ เปฯ

สนฺติ โข เทวานมินฺท ชิวหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯ เปฯ สนฺติ โข เทวานมินฺท มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา อิจฺฉา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺเฌยา, ตณฺเจ

ภิกขุ นามินนุทติ นามิวทติ นามุโธสย ตัญจติ, ตสฺส ตํ อนนินนุทโต อนนินนุทโต
อนนุโธสย ตัญจโต น ตนฺนีสฺสํ วิญฺญาณํ โหติ น ตทูปาทานํ, อนูปาทาโน
เทวานมินนุท ภิกขุ ปรินิพฺพายติ. อयํ โข เทวานมินนุท เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยน
มิเรกฺขเจ สุตฺตา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. ปณฺจมํ.

๖. ปณจสิขสูตร

[๑๑๙] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ กิञฺชณฺฏเก ปพฺพเต. อถ โข ปณฺจสิข
กนฺธพฺพเทวปฺปโต เยน ภควา เตนุสสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา
เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ จิตฺโต โข ปณฺจสิข กนฺธพฺพเทวปฺปโต ภควนฺตํ
เอตทวโจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สุตฺตา ทิฏฺฐเจว
ฐมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ
สุตฺตา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม ปรินิพฺพายนฺตี”ติ?

สนฺติ โข ปณฺจสิข จกฺขุวิญฺญเญยฺยา รูปา ๆ เป ๆ สนฺติ โข ปณฺจสิข
มโนวิญฺญเญยฺยา ฐมฺมา อิญฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามุปฺสณฺหิตา รชนียา, ตณฺเจ
ภิกขุ อนนินนุทติ อนนินนุทติ อชฺโธสย ตัญจติ, ตสฺส ตํ อนนินนุทโต อนนินนุทโต
อชฺโธสย ตัญจโต ตนฺนีสฺสํ วิญฺญาณํ โหติ ตทูปาทานํ, สอุปาทาโน ปณฺจสิข
ภิกขุ โน ปรินิพฺพายติ. อยํ โข ปณฺจสิข เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ
สุตฺตา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ.

สนฺติ จ โข ปณฺจสิข จกฺขุวิญฺญเญยฺยา รูปา อิญฺจา กนฺตา มนาปา ๆ เป ๆ
สนฺติ โข ปณฺจสิข มโนวิญฺญเญยฺยา ฐมฺมา อิญฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
กามุปฺสณฺหิตา รชนียา, ตณฺเจ ภิกขุ นามินนุทติ นามิวทติ นามุโธสย ตัญจติ,
ตสฺส ตํ อนนินนุทโต อนนินนุทโต อนนุโธสย ตัญจโต น ตนฺนีสฺสํ วิญฺญาณํ
โหติ น ตทูปาทานํ, อนูปาทาโน ปณฺจสิข ภิกขุ ปรินิพฺพายติ. อยํ โข ปณฺจสิข
เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สุตฺตา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. จญฺจํ.

๗. สารีปุตตสทธีวิหาริกสูตร

[๑๒๐] เอกิ สมัย อายสฺมา สารีปุตฺโต สาวัตถิยํ วิหริติ เชตวันเ อนาถปิณฑิกสูตร อารามเ. อถ โข อญฺจตโร ภิกฺขุ เยนายสฺมา สารีปุตฺโต เทนุปลงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมา สารีปุตฺเตน สทธี สมฺโมทมิ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสาเรทฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ, เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ อายสฺมฺนตํ สารีปุตฺตํ เอตทวโจ "สทธีวิหาริกโก อวฺโส สารีปุตฺต ภิกฺขุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺโต"ติ. เอวํ^๑ เหนํ อวฺโส โหติ อินฺทฺริเยสุ อคฺคตทฺวารสฺส โภชเน มตฺตตฺตณฺณุ ชากรียํ อนนฺยุตฺตสฺส, โส วตฺวาโส ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ อคฺคตทฺวารโ ภชเน มตฺตตฺตณฺณุ ชากรียํ อนนฺยุตฺโต ยาวชีวํ ปริปฺปณฺณํ ปริสฺสทฺธํ พฺรหฺมจริยํ สนฺตานุสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ. โส วตฺวาโส ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ อคฺคตทฺวารโ ภชเน มตฺตตฺตณฺณุ ชากรียํ อนนฺยุตฺโต ยาวชีวํ ปริปฺปณฺณํ ปริสฺสทฺธํ พฺรหฺมจริยํ สนฺตานุสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชติ.

กถญฺจาวฺโส อินฺทฺริเยสุ อคฺคตทฺวารโ โหติ? อิทวฺโส ภิกฺขุ จกฺขฺนา รูปรํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคภาหิ โหติ นานุพฺพณฺชนคฺคภาหิ, ยตฺวาทิกรณเมเน จกฺขฺนทฺริยํ อสฺสํตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย ปฏฺิปปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขฺนทฺริยํ, จกฺขฺนทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ะเปะ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ะเปะ ะหฺวหาย รสํ สายิตฺวา ะเปะ กาเยน โผฏฺจพฺพํ ผุสิตฺวา ะเปะ มนฺสา ฐมฺมํ วิณฺมย น นิมิตฺตคฺคภาหิ โหติ นานุพฺพณฺชนคฺคภาหิ, ยตฺวาทิกรณเมเน มนินฺทฺริยํ อสฺสํตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย ปฏฺิปปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติ. เอวํ โข อวฺโส อินฺทฺริเยสุ อคฺคตทฺวารโ โหติ.

กถญฺจาวฺโส โภชเน มตฺตตฺตณฺณุ โหติ? อิทวฺโส ภิกฺขุ ปฏฺิสงฺขา โยนิโส อหารํ อหาเรติ เนว ทวายน น มทายน น มณฺทนาย น วิญฺญนาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา ยปนาย วิหีสฺสปฺรติยา^๒ พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย อิติ ปฺราณญ

๑ จ.ม. อ. เอวเมตํ

๒ จ.ม. วิหีสฺสปฺรติยา

เวทน์ ปฏฺิหงฺขามิ นวณฺจ เวทน์ น อปฺปาเทสฺสามิ, ยาทฺฐา จ เม ภวิสฺสทฺติ
อนนวชฺชทา จ ฆาสฺสวฺหาโร จาทิ. เอวํ โข อวฺวโส โภชเน มตฺตตณฺณํ โหติ.

กถณฺจาวฺโส ชาคริยํ อนนฺยตฺตโต โหติ? อิทาวฺโส ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมเน นิสฺสชฺชาย
อวฺวณฺณิเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสเรตฺติ, รตฺตติยา ปจฺมํ ยามํ จงฺกเมเน นิสฺสชฺชาย
อวฺวณฺณิเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสเรตฺติ, รตฺตติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิณเเน ปสฺสเสน
สีหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเท^๑ ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อญฺ्ञาณสณฺณํ มนสิกริตฺวา
รตฺตติยา ปจฺจิมํ ยามํ ปจฺจุญฺญาย จงฺกเมเน นิสฺสชฺชาย อวฺวณฺณิเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ
ปรีโสเรตฺติ. เอวํ โข อวฺวโส ชาคริยํ อนนฺยตฺตโต โหติ. ตสฺมาติหาวฺโส เอวํ
สิกฺขิตพฺพํ “อินฺทฺริเยสฺส คฺคตฺตทวารา ภวิสฺสาม, โภชเน มตฺตตณฺณํโน ชาคริยํ
อนนฺยตฺตทา”ติ. เอวํ หิโว^๒ อวฺวโส สิกฺขิตพฺพนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ราชโวลวาทสัณฺฑิต

[๑๒๑] เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เชตวเน อนาถปิ่นฺธุทิกสฺส
อาราเม. อถ โข ภควโต รโหิตสฺส ปฏฺิสลฺลสินสฺส เอวํ เจตโส ปรีวิตฺกโก อุตฺปาที
“ปรีปกฺกา โข ราชุสฺส วิมุตฺติปรีปาจนิยา ธมฺมา, ยนฺนุนาหํ ราชุสฺส อุตฺตรี
อาสวานํ ขเย วินยฺเยน”ติ. อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺธุสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย
“สวตฺถิ ปิ่นฺธุทาย ปาวิสฺสิ,^๓ สวตฺถิยํ ปิ่นฺธุทาย จริตฺวา ปจฺจนาถตฺตํ ปิ่นฺธุทปาทปฏฺิกกนฺโต
อายสฺมนนฺตํ ราชุสฺส อามนฺเตสิ “คณฺหาหิ ราชุสฺส นิสฺสีทนํ, เยเน อนนฺธวํ เตนฺอุปสงฺกมิตฺสสาม
ทิวาวิหารายา”ติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา ราชุโล ภควโต ปฏฺิสสฺสวฺวา
นิสฺสีทนํ อาทาย ภควนฺตํ ปฏฺิจิโต ปฏฺิจิโต อนุพฺพนฺธิ.

เตเน โข ปน สมเยเน อนเณกานิ เทวตาสทฺสธานิ ภควนฺตํ อนุพฺพนฺธานิ โหนฺติ^๔
“อชฺช ภควา อายสฺมนนฺตํ ราชุสฺส อุตฺตรี อาสวานํ ขเย วินยฺเยสฺส”ติ. อถ โข
ภควา อนนฺธวํ อชฺโณคฺคาเทตฺวา อณฺณตฺตรสฺมิ รุกฺขมฺมูเล ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทิ.
อายสฺมาปฺปิ โข ราชุโล ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺนํ
โข อายสฺมนนฺตํ ราชุสฺส ภควา เอตทโวจ :

๑ ก. ปาเทเน ๒ ก. โข ๓-๓ จ.ม. ยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ๔ ก. ภวนฺติ

“ตํ ก็ มณฺณสิ ราชฺล, จกฺขํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วา”ติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. รุปา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภนฺเต. ๖ เป ๖ จกฺขวิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. จกฺขสมฺผสฺโส นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ? อนิจฺโจ ภนฺเต. ยมฺปิํทํ จกฺขสมฺผสฺสํจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺนาคํ ตณฺหาจํ สงฺขารจํ วิญฺญาณจํ, ตมฺปิํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. ๖ เป ๖ ชีวฺหา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภนฺเต. รสา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภนฺเต. ชีวฺหาวิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ชีวฺหาสมฺผสฺโส นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ? อนิจฺโจ ภนฺเต. ยมฺปิํทํ ชีวฺหาสมฺผสฺสํจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺนาคํ ตณฺหาจํ สงฺขารจํ วิญฺญาณจํ, ตมฺปิํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. ๖ เป ๖ มโน นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ? อนิจฺโจ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. ธมฺมา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภนฺเต. ๖ เป ๖ มโนวิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ๖ เป ๖ มโนสมฺผสฺโส นิจฺโจ วา อนิจฺโจ วาติ? อนิจฺโจ ภนฺเต. ยมฺปิํทํ มโนสมฺผสฺสํจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺนาคํ ตณฺหาจํ สงฺขารจํ วิญฺญาณจํ, ตมฺปิํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต.

จกขุวิณฺณเยยฺยา รูปา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชนียา, อิเม
 วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อุปาทานิยา ฌมฺมา. โย ตตฺถ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ อุปาทานํ
 ๖ เปว สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิณฺณเยยฺยา รสา ๖ เปว สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิณฺณเยยฺยา
 ฌมฺมา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสณฺหิตา รชนียา, อิเม วุจฺจนฺติ
 ภิกฺขเว อุปาทานิยา ฌมฺมา. โย ตตฺถ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ อุปาทานนฺติ. ทสมํ.

โลกกามคุณวคโค ทุติโย.

ตสฺสทฺททานํ

मारपासेन तेव वुत्ता	โลกकामकुण्ठेन ज
सगुणे पवजसिञ्जे जेव	सारिपुत्तुतो ज राहुलो
समोच्चनं उपातानं	वकुलो तेन पवजसिञ्जि.

๓. กหปติวคฺค

๑. เวสาลีสูตร

[๑๒๔] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มหาวเน กุฎาคารศาลายํ. อถ โข อุกุโค กหปติ เวสาลิโก เยน ภควา เทนุปลสงฺกมิ ๖ เป ๖ เอกมฺหนํ นิสินฺโน โข อุกุโค กหปติ เวสาลิโก ภควนํ อุตทวโจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตุตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนตี? โโก ปน ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตุตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรินิพฺพายนตี”ติ?

สนฺติ โข กหปติ จกฺขุวิญญฺเอยยา รูปา อิกฺขจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺพลหิตา รชนียา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ อภินฺนุทฺติ อภิวทฺติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐจฺติ, ตสฺส ตํ อภินฺนุทฺโต อภิวทฺโต อชฺโฆสาย ติฏฺฐโต ทนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ ตทฺฐปาทานํ, สอฺปปาทาโน กหปติ ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ ๖ เป ๖ สนฺติ โข กหปติ ชิวหาวิญญฺเอยยา รสา ๖ เป ๖ สนฺติ โข กหปติ มโนวิญญฺเอยยา ธมฺมา อิกฺขจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺพลหิตา รชนียา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ อภินฺนุทฺติ อภิวทฺติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐจฺติ, ตสฺส ตํ อภินฺนุทฺโต อภิวทฺโต อชฺโฆสาย ติฏฺฐโต ทนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ ตทฺฐปาทานํ, สอฺปปาทาโน กหปติ ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ. อयํ โข กหปติ เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตุตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนติ.

สนฺติ จ โข กหปติ จกฺขุวิญญฺเอยยา รูปา อิกฺขจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺพลหิตา รชนียา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ นาภินฺนุทฺติ นาภิวทฺติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจฺติ, ตสฺส ตํ อนภินฺนุทฺโต อนภิวทฺโต อนชฺโฆสาย ติฏฺฐโต น ทนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ น ตทฺฐปาทานํ, อนฺุปปาทาโน กหปติ ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ ๖ เป ๖ สนฺติ โข กหปติ ชิวหาวิญญฺเอยยา รสา ๖ เป ๖ สนฺติ โข กหปติ มโนวิญญฺเอยยา ธมฺมา อิกฺขจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺพลหิตา รชนียา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ นาภินฺนุทฺติ นาภิวทฺติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจฺติ, ตสฺส ตํ อนภินฺนุทฺโต อนภิวทฺโต อนชฺโฆสาย ติฏฺฐโต น ทนฺนิสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ, น ตทฺฐปาทานํ, อนฺุปปาทาโน กหปติ ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ. อयํ โข กหปติ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตุตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรินิพฺพายนตีติ. ปจฺจมํ.

๒. วชชีสูตร

[๑๒๕] เอกัม สมัย ภควา วชชีสุ วิหริติ หตฺถิกาเม. อถ โข อุกฺโข คหปติ หตฺถิกามโก เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ วัเปว เอกมฺนํ นิสินฺโน โข อุกฺโข คหปติ หตฺถิกามโก ภควนํ เอตทวโจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺตี? โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตี”ติ? (ยถา ปุริมสฺสุตฺตนํ, เอวํ วิตฺถาเรตพฺพ.) อयํ โข คหปติ เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. ทุตฺติยํ.

๓. นาพนทสูตร

[๑๒๖] เอกัม สมัย ภควา นาพนทายํ วิหริติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โข อุปาลิ คหปติ เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ วัเปว เอกมฺนํ นิสินฺโน โข อุปาลิ คหปติ ภควนํ เอตทวโจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺตี? โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตี”ติ? (ยถา ปุริมสฺสุตฺตนํ, เอวํ วิตฺถาเรตพฺพ.) อยํ โข คหปติ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺตีติ. ทุตฺติยํ.

๔. การทวาชสูตร

[๑๒๗] เอกัม สมัย อายสฺสุมะ ปิณฺโฑลการทวาชโก โกสมฺพิยํ วิหริติ โฆสิทาราเม. อถ โข ราชา อุเทโน เยนายสฺสุมะ ปิณฺโฑลการทวาชโก เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺสุมะ ปิณฺโฑลการทวาชเน สทฺธิ สมฺโมทิติ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนํ นิสิตฺติ, เอกมฺนํ นิสินฺโน โข ราชา อุเทโน อายสฺสมนํ ปิณฺโฑลการทวาชํ เอตทวโจ “โก นุ โข โก การทวาช เหตุ โก ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขุ สฺสฺสุ กภาพเกสา ภเทรณ โยพพเนน สมฺนฺนาคตา ปจฺเมเน วยสา อนิกฺกพิตาวินฺ กามะสุ ยาวชฺฉิ ปริปฺพุณฺณํ ปริสฺสุทฺธํ พุทฺทมฺจริยํ จรฺนฺติ, อทฺธานนฺจ อาปาเทนฺตี”ติ.

วุตถิ ไซ เอตัง มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน
“เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว มาตุมตฺตีสฺส มาตฺติจิตฺตํ อุปฺภุจเปถ, ภคินีตฺตีสฺส ภคินีจิตฺตํ
อุปฺภุจเปถ, ธีตุมตฺตีสฺส ธีตฺติจิตฺตํ อุปฺภุจเปถ”ติ. อัย ไซ มหาราช เหตุ อัย ปจฺจโย,
เยนิเม ทหฺรา ภิกฺขุ สฺส กภาพเกสา ภทฺเรน โยพฺพเนน สมฺนฺนาคตา ปจฺเมน วยสา
อนิกิพฺพิทวโน กาเมสฺส ยาวชิวํ ปรีปฺพณํ ปรีสฺสทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรณฺติ, อทฺธานณฺจ
อาปาเทนฺตฺติ.

โลฬ^๒ ไซ โภ ภารทวาช จิตฺตํ อปฺเปกทา มาตุมตฺตีสฺสปี โภธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ,
ภคินีตฺตีสฺสปี โภธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, ธีตุมตฺตีสฺสปี โภธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อตฺถิ น
ไซ โภ ภารทวาช อณฺโณ จ เหตุ อณฺโณ จ ปจฺจโย, เยนิเม ทหฺรา ภิกฺขุ สฺส
กภาพเกสา ะเป ะ อทฺธานณฺจ อาปาเทนฺตฺติ.

วุตถิ ไซ เอตัง มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน,
“เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว อิมเมว กายํ อุตฺธํ ปาทตฺตา อโร เกสมตฺถกา ตจฺปริญฺตํ
ปฺรณฺหานปฺปการสฺส อสฺสจิโน ปจฺจเวกฺขณ. อตฺถิ อิมสฺมี กาเย เกสา โลมา นขา
ทนต์ตา ตโจ, มัสสํ นฺหารุ^๓ อฏฺฐิ อฏฺฐิมิณฺชา^๔ วกฺกํ, หทยํ ยกนํ กิโถมกํ ปิหํ ปปฺผาสฺ,
อนนฺตํ อนนฺตคฺคณํ อุตฺถริยํ กรีสํ, ปิตฺตํ เสมนฺทํ ปุพฺพโฬ โลหิตํ เสโท เมโท, อสฺส
วสา เขโฬ สิงฺฆานิกา ลสิกา มุตฺตุน”ติ. อยมฺปิ ไซ มหาราช เหตุ อัย ปจฺจโย,
เยนิเม ทหฺรา ภิกฺขุ สฺส กภาพเกสา ะเป ะ อทฺธานณฺจ อาปาเทนฺตฺติ.^๕ เย เต
โภ ภารทวาช ภิกฺขุ ภาวิตกายา ภาวิตสฺสีลา ภาวิตจิตฺตา ภาวิตปณฺณา, เทสนนฺตํ
น ทุกฺกโร โหติ.^๖ เย จ ไซ เต โภ ภารทวาช ภิกฺขุ อภาวิตกายา อภาวิตสฺสีลา
อภาวิตจิตฺตา อภาวิตปณฺณา, เทสนนฺตํ ทุกฺกโร โหติ. อปฺเปกทา โภ ภารทวาช
อสฺสภโต มนสิ กริสฺสามาติ^๗ สฺสภโต ว^๘ อากฺขณฺติ. อตฺถิ น ไซ โภ ภารทวาช
อณฺโณ จ^๙ เหตุ อณฺโณ จ ปจฺจโย, เยนิเม ทหฺรา ภิกฺขุ สฺส กภาพเกสา ะเป ะ
อทฺธานณฺจ อาปาเทนฺตฺติ.

สุตฺตฺนต. ๑๐/๑๔ ๑ อ. อยมฺปิ ๒ จ.ม. โลล ๓ จ.ม. นฺหารุ, อ. นฺหารุ
๔ ส. อฏฺฐิมิณฺชา ๕ อ. อิตฺติสฺสทฺโท นตฺถิ ๖ จ.ม. เทสํ ทํ สฺสภโร โหติ
๗ จ.ม. มนสิ กริสฺสามาติ ๘ ส. สฺสภโต วา ๙ จ.ม. จ ไซ

วุตฺตํ โข เอตํ มหาราช เทน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน
 “เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว อินฺทฺริเยสุ คตฺตทวารา วิหรต, จกฺขฺนา รูปํ ทิสฺวา มา
 นิมิตฺตคฺคาหิโน อหฺวตฺถ, มา อนฺุพฺยุณฺชนคฺคาหิโน, ยตฺวาริกรณเมณํ จกฺขฺนทฺริยํ
 อสฺวํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา รมฺมา อนฺุวาสุสเวยฺยํ, ตสฺส
 สํวราย ปฏิปชฺชต, รกฺขต จกฺขฺนทฺริยํ, จกฺขฺนทฺริเย สํวํ อาปชฺชต. โสเตน สทฺทํ
 สุทฺวา ๖ เป ๖ ขาเนน กณฺธํ ขายิตฺวา ๖ เป ๖ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ๖ เป ๖
 กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ๖ เป ๖ มนฺสา รมฺมํ วิณฺณาย มา นิมิตฺตคฺคาหิโน
 อหฺวตฺถ, มา อนฺุพฺยุณฺชนคฺคาหิโน, ยตฺวาริกรณเมณํ มนินฺทฺริยํ อสฺวํ วิหรนฺตํ
 อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา รมฺมา อนฺุวาสุสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชต,
 รกฺขต มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สํวํ อาปชฺชต”ติ. อหฺมปี โข มหาราช เหตุ อํ
 ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขุ สฺสุ กาทฺเพสา ภทฺเรณ โยพฺพเนน สมฺนฺนาคตา
 ปจฺเมน วยสา อนิกิพฺพิตาวิโน กามेสุ ยาวชิวํ ปริปฺณฺณํ ปริสุทฺธํ พุรฺหมจฺริยํ จรฺนติ,
 อทฺธานนฺจ อาปาเทนฺตํติ.

อจฺฉริยํ โภ ภารทฺวาซ, อพฺภุทํ โภ ภารทฺวาซ, ยาว สุภาสิตมฺจิตฺ^๑ โภ
 ภารทฺวาซ เทน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน. เอโสว โข
 โภ ภารทฺวาซ เหตุ เอส ปจฺจโย, เยนิเม ทหรา ภิกฺขุ สฺสุ กาทฺเพสา ภทฺเรณ
 โยพฺพเนน สมฺนฺนาคตา ปจฺเมน วยสา อนิกิพฺพิตาวิโน กามेสุ ยาวชิวํ ปริปฺณฺณํ
 ปริสุทฺธํ พุรฺหมจฺริยํ จรฺนติ, อทฺธานนฺจ อาปาเทนฺตํติ. อหฺมปี โข โภ^๒ ภารทฺวาซ
 ยสฺมี สมเย อรฺกฺขิตฺเตเนว กาเยน อรฺกฺขิตาย วาจาย อรฺกฺขิตเณ จิตฺเตน อนฺุปฺภุจิตาย
 สติยา อสฺวเตหิ อินฺทฺริเยหิ อนฺุเตปฺรุํ ปวิสามิ, อติวีย มํ ตสฺมี สมเย โสภธมฺมา
 ปริสฺहनฺติ. ยสฺมิณฺจ ขฺวาทํ โภ ภารทฺวาซ สมเย รกฺขิตฺเตเนว กาเยน รกฺขิตาย วาจาย
 รกฺขิตเณ จิตฺเตน อฺุปฺภุจิตาย สติยา สํวเตหิ อินฺทฺริเยหิ อนฺุเตปฺรุํ ปวิสามิ, น มํ
 ตตฺถ^๓ ตสฺมี สมเย โสภธมฺมา ปริสฺहनฺติ. อภิกฺกนฺตํ โภ ภารทฺวาซ, อภิกฺกนฺตํ
 โภ ภารทฺวาซ, เสยฺยถาปี โภ ภารทฺวาซ นิกฺกฺชฺชิตํ^๔ วา อุกฺกฺชฺชเยย, ปฏิจฺจนํ
 วา วิวเรยฺย, มุพฺพสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺกเยย, อนฺุทกาเร วา เทลปฺปชฺชิตํ ฐาเรย

๑ ส. สุภาสิตมิตํ ๒ ส. อ. อหฺมปี โภ ๓ จ.ม. น มํ ตถา ๔ อ. นิกฺกฺชฺชิตํ

“จกขมนโต รูปานิ ทกขนตี”ติ. เอวเมว โภกา การทวาชเน อนนปรียาเนน ธมโม
ปกาสิโต, เอสาห์ โภ การทวาช ตํ ภควนตํ สรณํ อจณามิ ธมมณจ ภิกขุสัสมณจ
อุปาสกํ มํ ภวํ การทวาช ธารเต อชชตคเค ปาณเปตํ สรณํ กตนตี. จตุตถํ.

๕. โสณสุต

[๑๒๕] เอกํ สมยํ ภควา ราชกเห วิหริติ เวพฺพเน กลนทกนิวาเป. อถ โข
โสณํ กหปติปุตโต เยน ภควา เตนุปสงกมิ, อุปสงกมิตวา ภควนตํ อภิวาทิตวา
เอกมนตํ นิสิตี, เอกมนตํ นิสินโน โข โสณํ กหปติปุตโต ภควนตํ เอตทโวจ
“โก นุ โข ภนฺเต เหตุ, โก ปจฺจโย เยน มิเรกฺขเจ สุตตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม
โน ปรีนิพฺพายนตี, โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย? เยน มิเรกฺขเจ สุตตา
ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรีนิพฺพายนตี”ติ. (ยถา ปุริมสฺสทฺถนตํ, เอวํ วิตถาเรทพฺพ. อयํ
โข โสณํ เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สุตตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรีนิพฺพายนตีติ.
ปณจมํ.

๖. โฆสิตสุต

[๑๒๖] เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท โกสมพฺยํ วิหริติ โฆสิตารามे.
อถ โข โฆสิตํ กหปติ เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงกมิ ๖ เปว เอกมนตํ
นิสินโน โข โฆสิตํ กหปติ อายสฺมนตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “ธาคฺคฺคานตฺตํ
ธาคฺคฺคานตฺถนตี ภนฺเต อานนฺท วุจฺจตี, กิตฺถาวทา นุ โข ภนฺเต ธาคฺคฺคานตฺตํ
วุจฺจตี ภควตา”ติ? สํวิชฺชตี โข กหปติ จกฺขุธาคฺคฺค รูปา จ มนนาปา จกฺขุวิญฺญาณณจ,
สุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชตี สุขา เวทนา, สํวิชฺชตี โข กหปติ จกฺขุธาคฺค
รูปา จ มนนาปา จกฺขุวิญฺญาณณจ, ทุกฺขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชตี ทุกฺขา
เวทนา, สํวิชฺชตี โข กหปติ จกฺขุธาคฺค รูปา จ^[๑] อุปฺเปกฺขญฺจานินา^๒ จกฺขุวิญฺญาณณจ
อทุกฺขมสุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชตี อทุกฺขมสุขา เวทนา ๖ เปว สํวิชฺชตี โข
กหปติ ชิวฺหาธาคฺค รสา จ มนนาปา ชิวฺหาวิญฺญาณณจ, สุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชตี สุขา เวทนา, สํวิชฺชตี โข กหปติ ชิวฺหาธาคฺค รสา จ มนนาปา
ชิวฺหาวิญฺญาณณจ, ทุกฺขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชตี ทุกฺขา เวทนา, สํวิชฺชตี

๑ จ.ม. มนนาปา ๒ ส. อุปฺเปกฺขญฺจานินา, อ. อุปฺเปกฺขญฺจานินา, จ.ม. อุปฺเปกฺขญฺจานินา

โฆ คหปติ ชิวหาธาตุ รสา จ มนาปา^๑ ชิวหาวิญญาณญจ, อทุกขมสุขเวทนีย^๒
 ผสฺส^๓ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกขมสฺสา เวทนา ๖ เป ๖ สํวิชฺชติ โฆ คหปติ มโนธาตุ
 ธมฺมา จ มนาปา มโนวิญญาณญจ, สุขเวทนีย^๔ ผสฺส^๕ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุข
 เวทนา, สํวิชฺชติ โฆ คหปติ มโนธาตุ ธมฺมา จ อมนาปา มโนวิญญาณญจ,
 ทุกขเวทนีย^๖ ผสฺส^๗ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา, สํวิชฺชติ โฆ คหปติ มโนธาตุ
 ธมฺมา จ อุเปกฺขญฺจานียา^๘ มโนวิญญาณญจ, อทุกขมสุขเวทนีย^๙ ผสฺส^{๑๐} ปฏิจฺจ
 อุปฺปชฺชติ อทุกขมสฺสา เวทนา. เอตฺตาวตฺตา โฆ คหปติ ธาตุนานตฺตํ วุตฺตํ
 ภควทํ. ฌฏฺฐิ.

๑. หาลิททกานิสฺสุต

[๑๓๐] เอกํ สมฺมํ อายสฺมา มหาจฺจาโน อวณฺทีสุ วิหริติ กุลมเร สํปวตฺเต^๑
 ปพฺพเต. อถ โฆ หาลิททกานิ^๒ คหปติ เยนายสฺมา มหาจฺจาโน เทนฺปสงฺกมิ ๖ เป ๖
 เอกมฺนํ นิสฺสินโน โฆ หาลิททกานิ คหปติ อายสฺมฺนํ มหาจฺจานํ เอตทวโจ
 “วุตฺตมิมิ ฆนฺเต ภควตา ธาตุนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตํ, ผสฺสนานตฺตํ
 ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เวทนานานตฺตนฺ”ติ. กถํ น โฆ ฆนฺเต ธาตุนานตฺตํ ปฏิจฺจ
 อุปฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตํ, ผสฺสนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เวทนานานตฺตนฺติ? อธิ
 คหปติ ภิกฺขุ จกฺขุณา รุปํ ทิสฺวา มนาปํ อิตฺถณฺตนิ ปชานาติ, จกฺขุวิญญาณํ
 สุขเวทนีย^๓ จ, สุขเวทนีย^๔ ผสฺส^๕ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุข เวทนา. จกฺขุณา จ^๖ โฆ
 ปเนว^๗ รุปํ ทิสฺวา อมนาปํ อิตฺถณฺตนิ ปชานาติ, จกฺขุวิญญาณํ ทุกฺขเวทนีย^๘ จ,
 ทุกฺขเวทนีย^๙ ผสฺส^{๑๐} ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา. จกฺขุณา โฆ ปเนว^{๑๑} รุปํ ทิสฺวา
 อุเปกฺขญฺจานียํ อิตฺถณฺตนิ ปชานาติ, จกฺขุวิญญาณํ อทุกขมสุขเวทนีย^{๑๒} จ,
 อทุกขมสุขเวทนีย^{๑๓} ผสฺส^{๑๔} ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกขมสฺสา เวทนา.

๑ จ.ม. อุเปกฺขเวทนียา. เอมฺปริปี ๒ จ.ม. อุเปกฺขเวทนียา

๓ จ.ม. ปปาเต, ส.อ. คุรรมเร ปวตฺเต ๔ จ.ม. อ. หาลิททกานิ. เอมฺปริปี

๕ ส.อ. จสทฺโท น ทิสฺสติ ๖ จ.ม. จกฺขุวิญญาณํ สุขเวทนียญจ ผสฺส

๗ จ.ม. จสทฺโท น ทิสฺสติ ๘ จ.ม. อ. ปเนว. เอมฺปริปี

๙ จ.ม. จกฺขุวิญญาณํ ทุกฺขเวทนีย ผสฺส

๑๐ จ.ม. จกฺขุวิญญาณํ อทุกขมสุขเวทนียญจ ผสฺส

ปน จปร กหปติ ภิกขุ โสเถน สทฺทํ สุตฺวา ๖ เปว ฆาเนน กนฺธํ ฆายิตฺวา ๖ เปว ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ๖ เปว กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ๖ เปว มนสา รมฺมํ วิญฺญาเย มนาปํ อิตฺถเตนฺติ ปชานาติ, มโนวิญฺญาณํ สุขเวทนียํ จ, สุขเวทนียํ ผุสฺส^๑ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขฯ เวทนา. มนสา โข ปเนว รมฺมํ วิญฺญาเย อมนาปํ อิตฺถเตนฺติ ปชานาติ, มโนวิญฺญาณํ ทุกฺขเวทนียํ จ, ทุกฺขเวทนียํ ผุสฺส^๒ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา. มนสา โข ปเนว รมฺมํ วิญฺญาเย อุเปกฺขญฺจานียํ อิตฺถเตนฺติ ปชานาติ, มโนวิญฺญาณํ อทุกฺขมสุขเวทนียํ จ, อทุกฺขมสุขเวทนียํ ผุสฺส^๓ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขฯ เวทนา. เอวํ โข กหปติ ธาตุณานตฺตํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ ผุสฺสนานตฺตํ, ผุสฺสนานตฺตํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ เวทนานานตฺตณฺติ. สตฺตมํ.

๘. นกุลปิตุสสุต

[๑๓๑] เอกํ สมยํ ภควา ภกฺเคสฺส วิหริติ สํสุมาริเร^๔ เกสฺสพาวเน มิกฺกาเย. อถ โข นกุลปิตา กหปติ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ๖ เปว เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โข นกุลปิตา กหปติ ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺจเจ สตฺตา ทิฏฺฐเจว รมฺเม โน ปรีนิพฺพายนฺติ, โโก ปน ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺจเจ สตฺตา ทิฏฺฐเจว รมฺเม ปรีนิพฺพายนฺตี”ติ ? สนฺติ โข กหปติ จกฺขุวิญฺญเญยฺยา รูปา อิกฺกุจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺมฺปสฺสนฺหิตา รชนียา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโฆสํสาเย ติฏฺฐจฺติ, ตสฺส ตํ อภินฺนทฺโต อภิวทฺโต อชฺโฆสํสาเย ติฏฺฐจฺโต ตณฺนิสฺสํสํ วิญฺญาณํ โหติ, ตทฺปาทานํ, สอุปาทาโน กหปติ ภิกฺขุ โน ปรีนิพฺพายติ ๖ เปว สนฺติ โข กหปติ ชิวฺหาวิญฺญเญยฺยา รสา ๖ เปว สนฺติ โข กหปติ มโนวิญฺญเญยฺยา รมฺมา อิกฺกุจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺมฺปสฺสนฺหิตา รชนียา, ตณฺเฏ ภิกฺขุ อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโฆสํสาเย ติฏฺฐจฺติ, ตสฺส ตํ อภินฺนทฺโต

๑ จ.ม. มโนวิญฺญาณํ สุขเวทนียญฺจ ผุสฺส ๓ จ.ม. อทุกฺขมสุขเวทนียญฺจ ผุสฺส

๒ จ.ม. มโนวิญฺญาณํ ทุกฺขเวทนียญฺจ ผุสฺส ๔ จ.ม. สํสุมาริเร

อภิวทโต อชฺโฆสสย ติฏฺฐโต ทนฺนีสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ, ตทฺฐปาทานํ, สอุปาทาโน
คหปติ ภิกฺขุ โน ปรินิพฺพายติ. ออํ โห คหปติ เหตุ ออํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ
สตุตฺตา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม โน ปรินิพฺพายนฺติ.

สนฺติ จ โห คหปติ จกฺขุวิญฺญเยยฺยา รูปา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ น อภินฺนุทฺติ น อภิวทฺติ น อชฺโฆสสย ติฏฺฐติ,
ตสฺส ตํ อนภินฺนุทฺโต อนภิวทฺโต อนชฺโฆสสย ติฏฺฐโต น ทนฺนีสฺสิตํ วิญฺญาณํ
โหติ, น ตทฺฐปาทานํ, อนุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ ปรินิพฺพายติ ๖ เป ๖ สนฺติ โห
คหปติ ชิวหาวิญฺญเยยฺยา รสา ๖ เป ๖ สนฺติ โห คหปติ มโนวิญฺญเยยฺยา ธมฺมา
อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา, ตณฺเจ ภิกฺขุ น อภินฺนุทฺติ
น อภิวทฺติ น อชฺโฆสสย ติฏฺฐติ, ตสฺส ตํ อนภินฺนุทฺโต อนภิวทฺโต อนชฺโฆสสย
ติฏฺฐโต น ทนฺนีสฺสิตํ วิญฺญาณํ โหติ, น ตทฺฐปาทานํ, อนุปาทาโน คหปติ ภิกฺขุ
ปรินิพฺพายติ. ออํ โห คหปติ เหตุ ออํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สตุตฺตา ทิฏฺฐเจว
ธมฺเม ปรินิพฺพายนฺติ. อญฺจม.

๕. โลหิจฺจสฺสตุต

[๑๓๒] เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากจฺจาโน อวฺนตฺติสฺส วิหริติ มกฺกรกณฺเฏ^๑
อรวณฺณกฺกุฏิกายํ. อถ โห โลหิจฺจสฺส พฺรหฺมณฺณสฺส สมฺพหุลา อนฺเตวาสิกา กญฺจหารกา
มาณวกา เยนายสฺมาโต มหากจฺจานสฺส อรวณฺณกฺกุฏิกา เทนฺอุปสงฺกมฺมึสฺส, อุปสงฺกมฺมิตฺวา
ปริโต ปริโต กฺกุฏิกายํ อนฺจกฺกมฺนฺติ อนฺวิจฺรณฺติ อฺจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา กานฺนิจิ
กานฺนิจิ เสเลยฺยกานิ กโรนฺติ^๒ “อิเม ปน มุณฺฑกา สมณฺกา อีฬฺภา กณฺหา”^๓
พนฺธฺรปาทาปจฺจา อิมสฺส ภารตกานํ^๔ สกฺกตา กรุกฺตา มานิตา ปุชฺชิตา อปจิตา”ติ.
อถ โห อายสฺมา มหากจฺจาโน วิหารา นิภฺชมิตฺวา เท มาณวเก เอตทฺโวจ “มา
[๕] มาณวกา สทฺทมกฺกตฺถ, ธมฺมํ โว ภาสิตฺสํ”ติ. เอวํ วุตฺเต เท มาณวกา
ตุณฺหี อเหตุ. อถ โห อายสฺมา มหากจฺจาโน เท มาณวเก คาทาหิ อชฺฌภาสี :

-
- ๑ จ.ม. มกฺกรกเต ๒ ส. เสลิสฺสกาณิ กโรนฺตา, อ. เสลิสฺสกาณิ กโรนฺติ
๓ ส. อ. กิณฺหา ๔ จ.ม. ภารตกานํ ๕ อ. โว

สยฺยตมา ปุพฺพตฺรา อเหสฺ
 เต พฺราหฺมณา เย ปฺราณํ สฺรณฺติ
 กุตฺตานิ ทฺวารานิ สฺรกฺขิตานิ
 อเหสฺ เทสฺ^๑ อภิภุชฺช โภจ.
 ธมฺเม จ ฉานเณ จ รตา อเหสฺ
 เต พฺราหฺมณา เย ปฺราณํ สฺรณฺติ.
 อิมเณ จ โวกุภมฺม ชปามเสติ
 โกตฺเตน มตฺตา วิสมํ จรณฺติ
 โกธาทิฏฺฐา สฺปฺกุตฺตทณฺหา^๒
 วิรชฺชมานา สฺสถาวเรสฺ^๓
 อคฺคตฺตทฺวารสฺส ภวนฺติ โมฆา
 สฺปิเนว ลทฺธํ ปฺริสฺสส วิตฺถํ
 อนาสกา ถณฺทิลสํยิกา จ
 ปาโต สนิทานญจ ทโย จ เวทา.

ชราชนํ ชฺฐา ปงฺโก	มนฺตา สยฺยพฺพตํ ตโป
กุหนา วงฺกทณฺหา จ	อุทกา จ มนฺตานิ จ
วณฺณา เอเต พฺราหฺมณานํ	กตา กิณฺจิกฺขภาวนา.
จิตฺตญจ สฺสสมาหิตํ	วิปฺปสฺสนมนนาวิธํ
อชิตํ สพฺพญฺเฑสฺ	โส มกุโค พฺรหฺมปตฺติยาติ.

อด ไซ เต มาณวกา กุปฺปีตา อนตฺตมฺนา เยน โลหิจฺจุ พฺราหฺมโณ
 เตนฺปสฺสํกมิตฺส, อุปสฺสํกมิตฺวา โลหิจฺจุ พฺราหฺมณํ เอตทโวจํ “ยคฺเข ภวํ ชาเนยฺย
 สมโณ มหากจฺจาโน พฺราหฺมณานํ มนฺเต เอกํเสน อปวทติ^๔ ปฏิกฺโกสฺสตี”ติ. เอวํ
 วุตฺเต โลหิจฺจุ พฺราหฺมโณ กุปฺปีโต อโหสิ อนตฺตมโน. อด ไซ โลหิจฺจุสฺส

๑ จ.ม. อ. อเหสฺ ๒ จ.ม. ปุคฺคตฺตทณฺหา ๓ จ.ม. สกณฺทาทณฺเฑสฺ
 ๔ ก. อสํวทติ

พฺรหฺมณฺสฺส เอตทโหสิ “น โข ปน เมตํ ปฏฺฐิรูปํ, โยหิ อณฺณทตฺถ มานวกานํเยว
 สุตฺวา สมณํ มหากจฺจานํ อกโกเสยฺยํ วิรุชฺฌเยยฺยํ” ปริภาเสยฺยํ, ยนฺนุนาหิ
 อุปสงกมิตฺวา ปจฺเจยฺยน”ติ.

อตฺต โข โลหิจฺโจ พฺรหฺมโณ เตหิ มานวเกหิ สทฺธิ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน
 เตนฺอุปสงกมิตฺวา, อุปสงกมิตฺวา อายสฺมตฺตา มหากจฺจาเนน สทฺธิ สมฺโมทิตฺวา, สมฺโมทิตฺวา
 กถํ สารณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺวา, เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข โลหิจฺโจ
 พฺรหฺมโณ อายสฺมณฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ “อาคมฺสฺส น ชฺวริทฺส โภ กจฺจาน
 อมฺหากํ สมฺพหฺลลา อนฺเตวาสิกา กญฺจหารกา มานวกา”ติ? อาคมฺสฺส ชฺวริทฺส เต
 พฺรหฺมณฺสฺส สมฺพหฺลลา อนฺเตวาสิกา กญฺจหารกา มานวกาติ. อหุ ปน โภโต
 กจฺจานสฺส เตหิ มานวเกหิ สทฺธิ โกจิเทว กถาสลฺลาไปติ? อหุ โข เม
 พฺรหฺมณฺสฺส เตหิ มานวเกหิ สทฺธิ โกจิเทว กถาสลฺลาไปติ. ยถา กถํ ปน โภโต
 กจฺจานสฺส เตหิ มานวเกหิ สทฺธิ อโหสิ กถาสลฺลาไปติ? เอวํ โข เม พฺรหฺมณฺสฺส
 เตหิ มานวเกหิ สทฺธิ อโหสิ กถาสลฺลาไป:—

สึลฺลุตฺตมา ปุพฺพทรา อเหสิ

เต พฺรหฺมณา เย ปุราณํ สรณฺติ ฯ เป ฯ

อชิลฺลํ สพฺพทฺเตสฺส

โส มกฺโก พฺรหฺมปตฺติยาติ.

เอวํ โข เม พฺรหฺมณฺสฺส เตหิ มานวเกหิ สทฺธิ อโหสิ กถาสลฺลาไปติ.

อถุตฺตทฺวารโหติ:— ภวํ กจฺจาโน อาห, กิตฺตาวตฺตา น โข โภ กจฺจาน อถุตฺตทฺวารโ
 โหติติ? อิท พฺรหฺมณฺสฺส เอกจฺโจ จกฺขนา รูปํ ทิสฺวา ปิยฺรูปํ รูปํ อธิมุจฺจติ,
 อปฺปิยฺรูปํ รูปํ พยาปชฺชติ, อนฺนปฏฺฐิจิตฺถายสฺสตี^๑ จ วิหริติ ปริตฺตเจตฺโส, ตณฺหา
 เจโตวิมุตฺติ ปณฺณาวิมุตฺติ ยถากฺกํ นปฺปชานาติ, ยถาสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา
 อกฺขสฺสา ฐมา อปริเสสฺสา นิรุชฺฌนฺติ. โสเตน สทฺธิ สุตฺวา ฯ เป ฯ มาเนน กนฺธํ
 ฆายิตฺวา ฯ เป ฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯ เป ฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ฯ เป ฯ
 มนฺสา ฐมํ วิณฺณาย ปิยฺรูปํ ฐมเม อธิมุจฺจติ. อปฺปิยฺรูปํ จ ฐมเม พยาปชฺชติ.

๑ จ.ม. อ. อัย ปาโจ น ทิสฺสตี ๒ ก. อนฺนปฏฺฐิจิตฺถาย สติยา. เอวมฺปรี

อนุปุจฉิตกายสฺสติ จ วิหริติ ปริตฺตเจตโส, ตณฺจ เจโตวิมุตฺติ ปณฺณาวิมุตฺติ
ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อปริเสสา
นिरุชฺฌนฺติ. เอวํ โข พุราหฺมณ อคฺุตฺตทฺวาโร โหติติ. อจฺฉริยํ โภ กจฺจาน,
อพฺภุตํ โภ กจฺจาน, ยาวณฺจิตํ โภตา กจฺจาเนน อคฺุตฺตทฺวาโรว สฺมาโน
อคฺุตฺตทฺวาโรติ อภฺุชาโต.

คฺุตฺตทฺวาโรติ: ภวํ กจฺจาโน อาห, กิตฺตาวาตา นุ โข โภ กจฺจาน คฺุตฺตทฺวาโร
โหติติ? อิท พุราหฺมณ ภิกฺขุ จกฺขฺนา รูปํ ทิสฺวา ปิยฺรูเป รฺูเป นาริหมฺจจติ,
อปฺปิยฺรูเป รฺูเป น พฺยาปชฺชติ, อุปุจฉิตกายสฺสติ จ วิหริติ อปฺปมาณเจตโส, ตณฺจ
เจโตวิมุตฺติ ปณฺณาวิมุตฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกฺุสลา
ฐมฺมา อปริเสสา นිරุชฺฌนฺติ. โสเตน สทฺทํ สฺสุวา ะเป ะ ฆาเนน กนฺธํ
ฆายิตฺวา ะเป ะ ชิวฺหาย รสํ สยิตฺวา ะเป ะ กาเยน โสภฺจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ะเป ะ
มนสา ฐมฺมํ วิณฺณาย ปิยฺรูเป ฐมฺเม นาริหมฺจจติ, อปฺปิยฺรูเป ฐมฺเม น พฺยาปชฺชติ,
อุปุจฉิตกายสฺสติ จ วิหริติ อปฺปมาณเจตโส, ตณฺจ เจโตวิมุตฺติ ปณฺณาวิมุตฺติ
ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อปริเสสา
นिरุชฺฌนฺติ. เอวํ โข พุราหฺมณ คฺุตฺตทฺวาโร โหติติ.

อจฺฉริยํ โภ กจฺจาน, อพฺภุตํ โภ กจฺจาน, ยาวณฺจิตํ โภตา กจฺจาเนน
คฺุตฺตทฺวาโรว สฺมาโน คฺุตฺตทฺวาโรติ อภฺุชาโต. อภิกฺกนฺตํ โภ กจฺจาน, อภิกฺกนฺตํ
โภ กจฺจาน, เสยฺยธาปี โภ กจฺจาน นิกฺกชฺชิตํ วา อุกฺกชฺชเยย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา
วิวเรยฺย, มุพฺพหฺสฺส วา มคฺุคํ อาจิกฺกชฺชเยย, อนฺธกาเร วา เทลปฺปชฺชิตํ ธาเรยฺย
“จกฺขฺมนฺโต รฺูปาเน ทกฺขฺนฺติ”ติ. เอวเมวํ โภตา กจฺจาเนน อนเนกปริยาเยน
ฐมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ โภ กจฺจาน ตํ ภควนฺตํ สรรณํ คจฺฉามิ, ฐมฺมณฺจ
ภิกฺขุสํมณฺจ, อุปาสกํ มํ ภวํ กจฺจาโน ธาเรตุ อชฺชตฺถคฺเค ปาณเปตํ สรรณํ คตํ. ยถา
จ ภวํ กจฺจาโน มกฺกรกณฺเฏ อุปาสกกฺกุลาเน อุปสงฺกมฺติ, เอวเมว โลหิจจุกฺกํ

อุปสงฺกมฺ, ตตฺถ เย มาณวภา วา มาณวิกา วา ภวนฺตํ กจฺจํ อภิวาเทสฺสนฺติ,
ปจฺจุจฺฉิสฺสนฺติ^๑ อาสนํ วา อุทกํ วา ทสฺสนฺติ, เทสฺสนํ ภวิสฺสํ ที่จฺมรตํ
 หิตาย สุขายาคี. นวม.

๑๐. เวรหญฺจานิสุตฺต

[๑๓๓] เอกํ สฺมยํ อายสฺมา อุทายี กามณฺฑายํ วิหริติ โททยฺยสฺส พฺราหฺมณฺสฺส
 อมฺพวเน. อถ โข เวรหญฺจานิโคตฺตาย^๒ พฺราหฺมณฺนิยา อนฺเตวาสี มาณวโก เยนายสฺมา
 อุทายี เทนฺอุปสงฺกมฺ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา อุทายีนา สทฺธิ สมฺโมหิ, สมฺโมหณิยํ
 กถํ สารณิยํ วิตฺติสารถฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมณฺตํ นิสฺสินํ โข ตํ มาณวํ
 อายสฺมา อุทายี รมฺมียา กถาย สนฺทสฺสเสสิ สมากเปสิ สมฺมุตฺเตเชสิ สมฺปทฺเสสิ. อถ
 โข โส มาณวโก อายสฺมา อุทายีนา รมฺมียา กถาย สนฺทสฺสโต สมากเปโต
 สมฺมุตฺเตชิตฺวา สมฺปทฺสโต อญฺจายาสนา เยน เวรหญฺจานิโคตฺตวา พฺราหฺมณฺ, เทนฺอุปสงฺกมฺ,
 อุปสงฺกมิตฺวา เวรหญฺจานิโคตฺตํ พฺราหฺมณฺ เอตทวโจ “ยคฺฆะ โภติ ชาเนยฺย,^๓
 สมฺโน อุทายี รมฺมํ เทเสติ อาทิกถฺยาณํ มชฺฌกถฺยาณํ ปริโยสานกถฺยาณํ สํวฏฺฐํ
 สพฺพยชฺชนํ, เกวลปริปฺณณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสตี”ติ. เตนฺหิ ทวํ มาณว
 มม วาเนน สมณํ อุทายี นิมนฺเตหิ สฺวาตฺตนาถ ภาตฺเตนาติ. “เอวํ โภตี”ติ
 โข โส มาณวโก เวรหญฺจานิโคตฺตาย พฺราหฺมณฺนิยา ปฏิสฺสวฺวา เยนายสฺมา อุทายี
 เทนฺอุปสงฺกมฺ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา อุทายี เอตทวโจ “อริวเสตุ กิร ภวํ
 อุทายี อมฺหากํ อจฺริยภริยาย เวรหญฺจานิโคตฺตาย พฺราหฺมณฺนิยา สฺวาตฺตนาถ ภาตฺตนา”ติ,
 อริวเสสิ โข อายสฺมา อุทายี ตุณฺหิภาเวเน. อถ โข อายสฺมา อุทายี ตสฺสา
 รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพพนฺธุสมฺมํ นีวาเสว ปตฺตจิวํ อาทาย เยน เวรหญฺจานิโคตฺตาย
 พฺราหฺมณฺนิยา นิเวสนํ เทนฺอุปสงฺกมฺ, อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทิ. อถ
 โข เวรหญฺจานิโคตฺตวา พฺราหฺมณฺ อายสฺมา อุทายี ปณฺเฑน ชาทฺถิเยน โภชนิเยน

๑ จ.ม. ปจฺจุจฺฉิสฺสนฺติ ๒ จ.ม. อ. เวรหญฺจานิโคตฺตาย. เอวฺมฺปริปี

๓ จ. ชาเนยฺยาสี

สหตถา สนตปเปสิ สมปวาเรสิ. อถ โข เวรหณจกานิสุตตา พุราหมณิ อายสมนตํ
อุทายิ ภุตตาวิ โอนิตปตตปาณิ ปาทกา อาโรหิตวา อจุเจ อาสเน นิสิติตวา สีสํ
โอบุณฺจิตวา อายสมนตํ อุทายิ เอตทโวจ “ภณ สมณธมฺมน”ติ. “ภวิสฺสติ ภคินิ
สมโย”ติ วตฺวา อุจฺจายาสนา ปกฺกามิ.”

ทุตฺติยมฺปิ โข โส มาณวโก เยนายสฺมา อุทายิ เตนฺอุปสงฺกมิ. อุปสงฺกमितฺวา
อายสฺมา อุทายินา สทฺธิ สมฺโมทิต, สมฺโมทนีเย กถํ สารณิเย วิทิสารेतฺวา เอกมนตํ
นิสฺสิต, เอกมนตํ นิสฺสินํ โข ตํ มาณวกํ อายสฺมา อุทายิ ธมฺมียา กถาย
สนฺทสฺสเสสิ สมหาทเปสิ สมฺมุตเตเชสิ สมฺปทฺสเสสิ. ทุตฺติยมฺปิ โข โส มาณวโก อายสฺมา
อุทายนา ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺสโต สมหาทปโต สมฺมุตเตชิตอ สมฺปทฺสโต อุจฺจายาสนา
เยน เวรหณจกานิสุตตา พุราหมณิ เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกमितฺวา เวรหณจกานิสุตตํ
พุราหมณิ เอตทโวจ “ยคฺเช ภคิต ชาเนยฺยาสิ, สมฺโม อุทายิ ธมฺมํ เทเสตติ อาทิกถฺยาณํ
มชฺเชกถฺยาณํ ปริโยสานกถฺยาณํ สาทถํ สพฺพยชฺชนํ เกวลปริปฺพณฺณํ ปริสฺสทฺธํ
พุทฺธมจฺริยํ ปกาเสตติ”ติ. เอวเมว ปน ตวํ มาณวก สมณสฺส อุทายิสฺส วณฺณํ ภาสสิ,
สมฺโม ปน อุทายิ “ภณ สมณธมฺมน”ติ วตฺวา สมาน “ภวิสฺสติ ภคินิ สมโย”ติ
วตฺวา อุจฺจายาสนา ปกฺกนฺโตติ. ตถา หิ ปน ตวํ ภคิต ปาทกา อาโรหิตวา
อจุเจ อาสเน นิสิติตวา สีสํ โอบุณฺจิตวา เอตทโวจ “ภณ สมณธมฺมน”ติ.
ธมฺมกรฺุโน หิ เต ภวนฺโต ธมฺมการวาทิต. เตนฺหิ ตวํ มาณวก มม วจเนน
สมณํ อุทายิ นิมนฺเตหิ สฺวาตนาถ ภทฺเทนาคิต. “เอวํ ภคิต”ติ โข โส มาณวโก
เวรหณจกานิสุตตาย พุราหมณียา ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา อุทายิ เตนฺอุปสงฺกมิ,
อุปสงฺกमितฺวา อายสมนตํ อุทายิ เอตทโวจ “อริวเสตฺ กิร ภวํ อุทายิ อมฺหากํ
อาจฺริยภริยาย เวรหณจกานิสุตตาย พุราหมณียา สฺวาตนาถ ภทฺทน”ติ. อริวเสสิ
โข อายสฺมา อุทายิ ตฺถนฺทิกาวเนน.

อถ โข อายสฺมา อุทายิ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพพนฺธุสมฺมํ นิวาเสตฺวา
ปตฺตจิวรรมาทาย เยน เวรหณจกานิสุตตาย พุราหมณียา นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ,

อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสึ. อถ โข เวรหฺมจฺานิโกตฺตา พฺราหฺมณึ
 อายสฺมนํ อุกาเย ปณฺเฑเน ชาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสฺสิ สมฺปวาเรสฺส.
 อถ โข เวรหฺมจฺานิโกตฺตา พฺราหฺมณึ อายสฺมนํ อุกาเย ภูตฺตาวิ โอนิเตปฺตตฺตาณิ
 ปาทูกา โอโรหิตฺวา นึเจ อาสเน นิสฺสึทฺวา สีสํ วิวริตฺวา อายสฺมนํ อุกาเย
 เอตทโวจ “กิสฺมึ นฺ โข ฆนฺเต สติ อรหฺนฺโต สุขทุกฺขํ ปณฺณเปเนติ, กิสฺมึ อสฺติ
 อรหฺนฺโต สุขทุกฺขํ น ปณฺณเปเนติ” ติ? จกฺขุสฺมึ โข ภคินี สติ อรหฺนฺโต สุขทุกฺขํ
 ปณฺณเปเนติ, จกฺขุสฺมึ อสฺติ อรหฺนฺโต สุขทุกฺขํ น ปณฺณเปเนติ ะเปะ ะวิหฺว
 สติ อรหฺนฺโต สุขทุกฺขํ ปณฺณเปเนติ, ะวิหฺว อสฺติ อรหฺนฺโต สุขทุกฺขํ น
 ปณฺณเปเนติ ะเปะ มนฺสฺมึ สติ อรหฺนฺโต สุขทุกฺขํ ปณฺณเปเนติ, มนฺสฺมึ อสฺติ
 อรหฺนฺโต สุขทุกฺขํ น ปณฺณเปเนติ ติ.

เอวํ วุตฺเต เวรหฺมจฺานิโกตฺตา พฺราหฺมณึ อายสฺมนํ อุกาเย เอตทโวจ
 “อภิกฺกนฺตํ ฆนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ฆนฺเต, เสยฺยถาปี ฆนฺเต นิกฺกฺชฺชิตํ วา อุกฺกฺชฺชเยย,
 ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย, มฺพฺหุสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺชฺชเยย, อนฺธกาเร วา เถลปฺปฺชฺชิตํ
 ธาเรยฺย ‘จกฺขุมนฺโต รูปาณิ ทกฺขณฺตี’ ติ. เอวเมวํ อยฺเยน อุกาเยนา อเนกปริยาเยน
 ธมฺโม ปกาสิโต. เอสาหํ ฆนฺเต^๑ อุกาเย ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมฉ
 ภิกฺขุสํมฉ, อุปาสิกํ มํ อยฺโย อุกาเย ธาเรตุ อชฺชตฺตเค ปาณเปตํ สรณํ กตฺนํ” ติ. ทสมํ.

กตฺวาตฺวาโค ตติโย.

ตสฺสทฺถานํ

เวสาลี วชฺชิ นาฬนฺทา
 ทาลิทฺทโก^๒ นกุลปิตา

ภารทฺวาชโสโณ จ โฆสิโต
 โลหิจฺโจ เวรหฺมจฺานีติ.

๔. เทวทหคฤค

๑. เทวทหสุตต

[๑๓๔] เอกัง สมยํ ภควา สกเกสฺส วิหริติ เทวทหนฺนาม ๑ สกฺกานํ นิคโม.^๑
ตตรฺ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺси นานํ ภิกฺขเว สฬฺหเพสฺสณฺเวยว ภิกฺขุณํ จสฺส
ผลฺลสฺสายตเนสฺส อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ, น จ ปณานํ ภิกฺขเว สฬฺหเพสฺสณฺเวยว
ภิกฺขุณํ จสฺส ผลฺลสฺสายตเนสฺส นاپฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ. เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ
อรหฺนฺโต ชีณาสวํ วุสฺสิตวณฺโโต กตกรณียา โอหิตถารวํ อนุปฺปตฺตสทฺตถา
ปริกฺขิณภวสฺสณฺเวยวชา สมฺมทณฺเวยว วิมุตฺตทา, เตสํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณํ จสฺส ผลฺลสฺสายตเนสฺส
นาปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ. ตํ ภิกฺษุสฺส เหตุ? กตณฺเฑสฺส อปฺปมาเทน, อภพฺพา
เต ปมชฺชิตุ. เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ เสกฺขา^๒ อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตร
โยคกฺกเขมํ ปตฺถยมานาว^๓ วิหริตฺติ, เตสํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณํ จสฺส ผลฺลสฺสายตเนสฺส
อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ. ตํ ภิกฺษุสฺส เหตุ? สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญญฺเวยยา รูปา
มโนรมาปํ อมโนรมาปํ, ตฺยาสฺส ผุสฺส ผุสฺส จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐจฺจนฺติ, เจตฺโส
อปฺริยาทานา อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสฺสณฺณํ, อุပ္ปจฺจิตา สติ อปฺปมฺมจฺจา^๔ ปสฺสทฺโธ
กาโย อสฺสารทฺโธ, สมหิตํ จิตฺตํ เอกกฺกํ. อิมํ ขวฺหา ภิกฺขเว อปฺปมาทผลํ
สมฺปสฺสสมาโน เตสํ ภิกฺขุณํ จสฺส ผลฺลสฺสายตเนสฺส อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ๖ เป ๖
สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญญฺเวยยา รสา มโนรมาปํ อมโนรมาปํ, ตฺยาสฺส ผุสฺส ผุสฺส
จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐจฺจนฺติ, เจตฺโส อปฺริยาทานา อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสฺสณฺณํ,
อุပ္ปจฺจิตา สติ อปฺปมฺมจฺจา, ปสฺสทฺโธ กาโย อสฺสารทฺโธ, สมหิตํ จิตฺตํ เอกกฺกํ.
อิมํ ขวฺหา ภิกฺขเว อปฺปมาทผลํ สมฺปสฺสสมาโน เตสํ ภิกฺขุณํ จสฺส ผลฺลสฺสายตเนสฺส
อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ๖ เป ๖ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญญฺเวยยา ฐมฺมา
มโนรมาปํ อมโนรมาปํ, ตฺยาสฺส ผุสฺส ผุสฺส จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐจฺจนฺติ, เจตฺโส

๑-๑ อ. สกฺกานํ นิคโม ๒ ก. เสชา ๓ จ.ม. อ. วสทฺโท น ทิสฺสติ
๔ จ.ม. อ. อสฺมมฺมจฺจา, ส. อปฺมมฺมจฺจา

อปปริยาทานา อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสฺสสันํ, อปฺปญฺจिता สติ อปฺปมฺภุจฺจา, ปสฺสทฺโธ
กาโย อสสารทฺโธ, สสมาหิตํ จิตฺตํ เอกกคฺคํ. อิมํ ชฺวาทํ ภิกฺขเว อปฺปมาทผลํ
สมฺปสฺสสมาโน เตสํ ภิกฺขุณฺํ จสฺส ผลสฺสยตฺตเนสฺส อปฺปมาเทเน กรณียนฺติ วทามิ. ปจฺม.

๒. ขณฺณสูตร

[๑๓๕] ลาภา โว ภิกฺขเว, สุตทฺธํ โว ภิกฺขเว, ชโล โว ภิกฺขเว^๑ ปฏฺฐิตทฺโธ
พฺรหฺมจริยวาสาย. ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว จ ผลสฺสยตฺตนิกา นาม นิริยา, ตตฺถ
ยงฺกิลฺลิจิ จกฺขนา รุปํ ปสฺสตี, อนิฏฺฐรูปเยว ปสฺสตี, โน อิฏฺฐรูปํ, อกนฺตรูปเยว
ปสฺสตี, โน กนฺตรูปํ, อมฺนาปรูปเยว ปสฺสตี, โน มนาปรูปํ. ยงฺกิลฺลิจิ โสเตเน
สทฺทํ สฺสณฺณํ ๖ เป ๖ ยงฺกิลฺลิจิ ฌานเน คนฺธํ ฌายตี ๖ เป ๖ ยงฺกิลฺลิจิ ชิวฺหาย รสํ
สยตี ๖ เป ๖ ยงฺกิลฺลิจิ กาเยเน โผฏฺฐพฺพํ ผุสตี ๖ เป ๖ ยงฺกิลฺลิจิ มนฺสา ธมฺมํ
วิชานาติ, อนิฏฺฐรูปเยว วิชานาติ, โน อิฏฺฐรูปํ, อกนฺตรูปเยว วิชานาติ, โน
กนฺตรูปํ, อมฺนาปรูปเยว วิชานาติ, โน มนาปรูปํ.

ลาภา โว ภิกฺขเว, สุตทฺธํ โว ภิกฺขเว, ชโล โว ภิกฺขเว^๑ ปฏฺฐิตทฺโธ
พฺรหฺมจริยวาสาย. ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว จ ผลสฺสยตฺตนิกา นาม สกฺกา, ตตฺถ ยงฺกิลฺลิจิ
จกฺขนา รุปํ ปสฺสตี, อิฏฺฐรูปเยว ปสฺสตี, โน อนิฏฺฐรูปํ, กนฺตรูปเยว ปสฺสตี,
โน อกนฺตรูปํ, มนาปรูปเยว ปสฺสตี, โน อมฺนาปรูปํ ๖ เป ๖ ยงฺกิลฺลิจิ ชิวฺหาย
รสํ สยตี ๖ เป ๖ ยงฺกิลฺลิจิ มนฺสา ธมฺมํ วิชานาติ, อิฏฺฐรูปเยว วิชานาติ, โน
อนิฏฺฐรูปํ, กนฺตรูปเยว วิชานาติ, โน อกนฺตรูปํ. มนาปรูปเยว วิชานาติ, โน
อมฺนาปรูปํ. ลาภา โว ภิกฺขเว, สุตทฺธํ โว ภิกฺขเว, ชโล โว ภิกฺขเว^๑
ปฏฺฐิตทฺโธ พฺรหฺมจริยวาสายาติ. ทฺติยํ.

๓. ปจฺมรูปารามสูตร

[๑๓๖] รุปารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสํ รุปปรตา รุปสมฺมุทิตา,
รูปวิปริณามวิราคณิโรธา ทฺกฺขา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสํ วิหรนฺติ. สทฺทารามา ภิกฺขเว

รูปา สกฺทา คนฺธา รสฺสา ผลฺลสา ธมฺมา จ เกวลํ

อัญญา กนฺตา มนาปา จ ยาวตตํเถติ วุจฺจติ.

สเทวากุสสุ โลกาสุสุ เอเต เว สุขสมมตา

ยตุถ เจ เต นีรุชฌนติ तं तेसं भुक्खसम्मतां.

สุขขัง จ^๓ ทิฏฐจมริเยภิ สกฺกายสฺส นโรธนํ

ปัจจุบันนี้ทำ โห่ติ สฟพโลเกน ปสฺสทํ.

ยี่ ปเร สุธโต อาหุ ตทริยา อาหุ ทุกฺขโต

ยี่ ปเร ทุกุขโต อาหุ ตทริยา สุขโต วิท.

ปัสส ฐมมํ ทุราชานํ^๕ สมมเพหฺตถ อวิทฺทสฺ

นิเวศานันท์ ตโม โหติ อนนฺตกาโร อปสฺสํ.

สทตจ วิวัฒน์ โหติ อาโลโก ปัสสคามิว

สนธิเก น วิชานนติ มกุลา^๕ ธรรมสส อโกวิทา.

๑ อี. สุข. เหวมนุปริปี ๒ จ.ม. วิหริติ ๓ จ.ม., อี. จสทโท น ทิสฺสติ

๔ ก. ทวีชานันท์ ๕ ส. มคา

ภวราคะปเรตติ

ภวโสทานุสาร์ภี^๑

มารเธยยานุปนเนภี

นายิ ธมโม สุตมพุโร.

โก นุ อณฺณตฺตมวริเยภี

ปทํ สุตมพุทฺธมรหิติ

ยํ ปทํ สุตมพฺพณฺณาย

ปรีนิพฺพณฺติ อนาสวาทิ. ตติยํ.

๔. ทุตติยรูปารามสุตต

[๑๓๗] รูปารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา รูปรตา รูปสมมุทิตา, รูปวิปริณามวिरาคนิโรธา
 ทุกฺขา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา วิหรนฺติ. สทฺธารามา. ๖ เป. ๖ กนฺธารามา. รสธารามา.
 โผฏฺฐพฺพารามา. ธมฺมารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา ธมฺมรตา ธมฺมสมมุทิตา,
 ธมฺมวิปริณามวिरาคนิโรธา ทุกฺขา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา วิหรนฺติ. ตถาคโต จ โข
 ภิกฺขเว อรหํ สุตมาสมพุทฺธโร รูปานํ สุตมยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทึนฺวณฺจ
 นิสฺสสรณณฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา น รูปารามํ น รูปรโต น รูปสมมุทิตํ,
 รูปวิปริณามวिरาคนิโรธา สุโข ภิกฺขเว ตถาคโต วิหรตี. สทฺธานํ ๖ เป. ๖ กนฺธานํ.
 รสธานํ. โผฏฺฐพฺพานํ. ธมฺมานํ สุตมยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทึนฺวณฺจ
 นิสฺสสรณณฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา น ธมฺมารามํ น ธมฺมรโต น ธมฺมสมมุทิตํ,
 ธมฺมวิปริณามวिरาคนิโรธา สุโข ภิกฺขเว ตถาคโต วิหรตี. จตฺตถิ.

๕. ปจฺจนตุมฺหากสุตต

[๑๓๘] ยํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺછ, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สุขาย
 ภวิสฺสตี. กิณฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ? จกฺขุ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺছ, ตํ
 โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตี ๖ เป. ๖ ชิวฺหา น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺছ, สว โว
 ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตี ๖ เป. ๖ มโน น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺছ, สว โว ปหีนํ
 หิตาย สุขาย ภวิสฺสตี. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยํ อิมสฺมี เชตวเน จิตฺตกฺกฺขสาขาสฺส,
 ตํ ชโน หเรยฺย วา ทเหยฺย วา ยถาปจฺจยํ วา กเรยฺย, อปี น ตุมฺหากํ เอวมสฺส
 “อเมห ชโน หรตี วา ทหตี วา ยถาปจฺจยํ วา กโรตี”ติ? โน เหนํ ภนฺเต.
 ตํ กิสฺส เหตุ? น หิ โน เอตํ ภนฺเต อตฺถา วา อตฺตนิยํ วาติ. เอวเมว โข

๑ จ.ม. ภวราคานุสาร์ภี, ส. ภวโสทานุสาร์ภี

ภิกฺขเว จกฺขุํ น ตุมฺหํ, ตํ ปชฺหต, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี ๖ เป ๖
 ชิวฺหา น ตุมฺหํ, ตํ ปชฺหต, ตา โว ปหีนา หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี ๖ เป ๖
 มโน น ตุมฺหํ, ตํ ปชฺหต, โส โว ปหีนो หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตีติ. ปณฺจมํ.

๖. ทุตฺติยนตุมฺหํสยัตต

[๑๓๙] ยํ ภิกฺขเว น ตุมฺหํ, ตํ ปชฺหต, ตํ โว ปหีนํ หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี.
 กิณฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหํ? รุปา ภิกฺขเว น ตุมฺหํ, เต ปชฺหต, เต โว ปหีนา
 หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. สทฺทา ๖ เป ๖ คนฺธา. รสา. โผฏฺฐพฺพา. ธมฺมา น ตุมฺหํ,
 เต ปชฺหต, เต โว ปหีนา หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตี. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยํ อิมสฺมี
 เชตวเน ติณฺณกฺกุสสาปฺลาสํ ๖ เป ๖ เอวเมว โข ภิกฺขเว รุปา น ตุมฺหํ, เต
 ปชฺหต, เต โว ปหีนา หิตาย สฺขาย ภวิสฺสตีติ. จญฺจํ.

๗. อชฺฌตฺตอนิจฺจเหตฺตสฺส

[๑๔๐] จกฺขุํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย จกฺขุสฺส อุปฺปาทย,
 โสปี อนิจฺจโ, อนิจฺจสมฺภูตํ ภิกฺขเว จกฺขุํ กุโต นิจฺจํ ภวิสฺสตี ๖ เป ๖ ชิวฺหา อนิจฺจา,
 โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย ชิวฺหาย อุปฺปาทย, โสปี อนิจฺจโ, อนิจฺจสมฺภูตา
 ภิกฺขเว ชิวฺหา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสตี ๖ เป ๖ มโน อนิจฺจโ, โยปี ภิกฺขเว เหตุ
 โยปี ปจฺจโย มนฺสส อุปฺปาทย, โสปี อนิจฺจโ, อนิจฺจสมฺภูโต ภิกฺขเว มโน กุโต
 นิจฺจโ ภวิสฺสตี. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺมีปี นิพฺพินฺทติ
 ๖ เป ๖ ชิวฺหายปี นิพฺพินฺทติ ๖ เป ๖ มนฺสมีปี นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ,
 วิราคา วิมฺมจฺจติ, วิมฺมตฺตสฺมี “วิมฺมตฺ”มิติ ฌาณํ โหติ, “ชีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจริยํ,
 กตํ กรณียํ, นาปวํ อิตฺถตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. สยัตตมํ.

๘. อชฺฌตฺตทกฺขเหตฺตสฺส

[๑๔๑] จกฺขุํ ภิกฺขเว ทกฺขํ, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย จกฺขุสฺส อุปฺปาทย,
 โสปี ทกฺโข, ทกฺขสมฺภูตํ ภิกฺขเว จกฺขุํ กุโต สฺขํ ภวิสฺสตี ๖ เป ๖ ชิวฺหา ทกฺขา,

โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย ชิวฺหยา อุปฺปาทาย, โสปี ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูตา ภิกฺขเว
 ชิวฺหา กุโธ สุขา ภวิสฺสตี ๖ เป ๖ มโน ทุกฺโข, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย มนฺตฺส
 อุปฺปาทาย, โสปี ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูโต ภิกฺขเว มโน กุโธ สุขो ภวิสฺสตี. เอวํ
 ปสฺสํ ๖ เป ๖ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. อญฺจม.

๕. อชฺมตฺตานตฺตเหตุสฺสุต

[๑๔๒] จกฺขํ ภิกฺขเว อนตฺตา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย จกฺขสฺส อุปฺปาทาย,
 โสปี อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตํ ภิกฺขเว จกฺขํ กุโธ อตฺตา ภวิสฺสตี ๖ เป ๖ ชิวฺหา
 อนตฺตา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย ชิวฺหยา อุปฺปาทาย, โสปี อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตา
 ภิกฺขเว ชิวฺหา กุโธ อตฺตา ภวิสฺสตี ๖ เป ๖ มโน อนตฺตา, โยปี เหตุ โยปี
 ปจฺจโย มนฺตฺส อุปฺปาทาย, โสปี อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูโต ภิกฺขเว มโน กุโธ
 อตฺตา ภวิสฺสตี. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. นวม.

๑๐. พาหิรานิจฺจเหตุสฺสุต

[๑๔๓] รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย รูปานํ อุปฺปาทาย,
 โสปี อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตา ภิกฺขเว รูปา กุโธ นิจฺจา ภวิสฺสนฺติ. สทฺทา ๖ เป ๖
 กนฺธา. รสา. โผฏฺฐพฺพา. ธมฺมา อนิจฺจา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย ธมฺมานํ
 อุปฺปาทาย, โสปี อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตา ภิกฺขเว ธมฺมา กุโธ นิจฺจา ภวิสฺสนฺติ.
 เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ทสม.

๑๑. พาหิรทุกฺขเหตุสฺสุต

[๑๔๔] รูปา ภิกฺขเว ทุกฺขา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย รูปานํ อุปฺปาทาย, โสปี
 ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูตา ภิกฺขเว รูปา กุโธ สุขา ภวิสฺสนฺติ. สทฺทา ๖ เป ๖ กนฺธา.
 รสา. โผฏฺฐพฺพา. ธมฺมา ทุกฺขา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย ธมฺมานํ อุปฺปาทาย,
 โสปี ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูตา ภิกฺขเว ธมฺมา กุโธ สุขา ภวิสฺสนฺติ. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖
 นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. เอกาทสม.

๑๒. พาทิรณตตเหตุสังยุตต์

[๑๔๕] รุปา ภิกขเว อนตฺตา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย รุปานํ อุปฺปาทย,
โสปี อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตา ภิกขเว รุปา กุโต อตฺตา ภวิสฺสณฺติ. สทฺทา ๖ เป ๖
กนฺธา. รสา. โผฏฺพพา. รมฺมา อนตฺตา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย รมฺมานํ อุปฺปาทย,
โสปี อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตา ภิกขเว รมฺมา กุโต อตฺตา ภวิสฺสณฺติ. เอวํ ปสฺสํ
ภิกขเว สุตฺวา อริยสวโก รูเปสฺส นินฺพิณฺทติ. สทฺเทสฺสปี ๖ เป ๖ กนฺเธสฺสปี. รเสสฺสปี.
โผฏฺจพฺเพสฺสปี. รมฺเมสฺสปี นินฺพิณฺทติ, นินฺพิณฺทํ วิวชฺชติ, วิราคะ วิมฺจุจฺติ, วิมฺจุตฺตสฺมี.
“วิมฺจุตฺต”มิตฺติ ฌาณํ โหติ. “ชีณา ชาติ, วุสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ
อิตฺถตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. ทฺวาทสฺมํ.

เทวทหคโค จตฺตโก.

ตสฺสทฺททานํ

เทวทโท ชโน รุปา	เทว นตฺมฺหากเมว จ
เหตุนาปี ตโย วุตฺตา	ทฺเว อชฺฌตฺตพาทิราติ.

๕. นวปฺราณวคฺค

๑. กมฺมณิโรธสุตฺต

[๑๔๖] นวปฺราณานิ ภิกฺขเว กมฺมานิ เทเสสฺสามิ กมฺมณิโรธญฺจ กมฺมณิโรธคามินินฺจ ปฏิปทํ, ตํ สฺญาณํ สารุํ มนสิโกโรธ, ภาสิสฺสามีติ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ปฺราณกมฺมํ ? จกฺขุํ ภิกฺขเว ปฺราณกมฺมํ อภิสงฺขตํ อภิสลฺเจตยิตํ เวทนียํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ เปฯ ชีวฺหา ปฺราณกมฺมา อภิสงฺขตา อภิสลฺเจตยิตา เวทนียา ทฏฺฐพฺพา ฯ เปฯ มโน ปฺราณกมฺโม อภิสงฺขโห อภิสลฺเจตยิโต เวทนียโ ทฏฺฐพฺโ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฺราณกมฺมํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว นวกมฺมํ ? ยํ โข ภิกฺขเว เอตฺรหิ กมฺมํ กโรติ กาเยน วาจาเย มนสา, อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว นวกมฺมํ.

กตโม จ ภิกฺขเว กมฺมณิโรธ ? โย โข ภิกฺขเว กายกมฺมวจฺจิกมฺมมโนกมฺมสฺส นโรธา วิมุตฺตี ผุสฺสติ, อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กมฺมณิโรธ.

กตมา จ ภิกฺขเว กมฺมณิโรธคามินิ ปฏิปทา ? อยเมว อริโย อฏฺฐังคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ : สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสตี สมฺมาสมาธิ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กมฺมณิโรธคามินิ ปฏิปทา.

อิติ โข ภิกฺขเว เทสิตํ มยา ปฺราณกมฺมํ, เทสิตํ นวกมฺมํ, เทสิโต กมฺมณิโรธ, เทสิตา กมฺมณิโรธคามินิ ปฏิปทา, ยํ โข ภิกฺขเว สตฺถารว กรณียํ สวากานํ หิตสึนา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อฺปาทาย, กตํ โว ตํ มยา. เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ, เอตานิ สฺลฺธวาคารานิ, ฉายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตฺถ, อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ. ปจฺม.

๒. ปจฺมณิพฺพานสฺสปายปฏิปทาสุตฺต

[๑๔๗] นิพฺพานสฺสปายํ โว ภิกฺขเว ปฏิปทํ เทเสสฺสามิ, ตํ สฺญาณํ ฯ เปฯ กตมา จ สา ภิกฺขเว นิพฺพานสฺสปายา ปฏิปทา ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุํ อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ, รุปา อนิจฺจาติ ปสฺสติ, จกฺขุวิธฺญาณํ อนิจฺจนฺติ ปสฺสติ, จกฺขุสมฺมผลโส

อนิจฺโจติ ปสฺสตี, ยมฺปิํทํ จกฺขุสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชตี เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ
วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ อนิจฺจนฺตี ปสฺสตี ๖เปว ชีวฺหา อนิจฺจาติ ปสฺสตี,
รสา อนิจฺจาติ ปสฺสตี, ชีวฺหาวิณฺณํ อนิจฺจนฺตี ปสฺสตี, ชีวฺหาสมฺมสฺสโต อนิจฺโจติ
ปสฺสตี, ยมฺปิํทํ ชีวฺหาสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชตี เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ
วา, ตมฺปิํ อนิจฺจนฺตี ปสฺสตี ๖เปว มโน อนิจฺโจติ ปสฺสตี, ฐมฺมา อนิจฺจาติ
ปสฺสตี, มโนวิณฺณํ อนิจฺจนฺตี ปสฺสตี, มโนสมฺมสฺสโต อนิจฺโจติ ปสฺสตี, ยมฺปิํทํ
มโนสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชตี เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ
อนิจฺจนฺตี ปสฺสตี. อํ โข สว ภิกฺขเว นิพฺพานสปปายา ปฏฺิปปาทิ. ทฺติยํ.

๓. ตติยนิพฺพานสปปายปฏฺิปปาทสํตฺต

[๑๔๔] นิพฺพานสปปายํ โว ภิกฺขเว ปฏฺิปปทํ เทเสสฺสามิ, ทํ สฺนถ ๖เปว
กตฺมา จ สว ภิกฺขเว นิพฺพานสปปายา ปฏฺิปปทา? อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุํ จกฺขุํ
ทุกฺขนฺตี ปสฺสตี, รุปา ทุกฺขาติ ปสฺสตี, จกฺขุวิณฺณํ ทุกฺขนฺตี ปสฺสตี, จกฺขุสมฺมสฺสโต
ทุกฺโขติ ปสฺสตี, ยมฺปิํทํ จกฺขุสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชตี เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา
อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ ทุกฺขนฺตี ปสฺสตี ๖เปว ชีวฺหา ทุกฺขาติ ปสฺสตี ๖เปว
มโน ทุกฺโขติ ปสฺสตี, ฐมฺมา ทุกฺขาติ ปสฺสตี, มโนวิณฺณํ ทุกฺขนฺตี ปสฺสตี,
มโนสมฺมสฺสโต ทุกฺโขติ ปสฺสตี, ยมฺปิํทํ มโนสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชตี เวทยิตํ สฺขํ
วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ตมฺปิํ ทุกฺขนฺตี ปสฺสตี. อํ โข สว ภิกฺขเว
นิพฺพานสปปายา ปฏฺิปปาทิ. ทฺติยํ.

๔. ตติยนิพฺพานสปปายปฏฺิปปาทสํตฺต

[๑๔๕] นิพฺพานสปปายํ โว ภิกฺขเว ปฏฺิปปทํ เทเสสฺสามิ, ทํ สฺนถ ๖เปว
กตฺมา จ สว ภิกฺขเว นิพฺพานสปปายา ปฏฺิปปทา? อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุํ อนตฺตาทิ
ปสฺสตี, รุปา อนตฺตาทิ ปสฺสตี, จกฺขุวิณฺณํ อนตฺตาทิ ปสฺสตี, จกฺขุสมฺมสฺสโต
อนตฺตาทิ ปสฺสตี, ยมฺปิํทํ จกฺขุสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชตี เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ

วา อทุกขมสุขํ วา, ตมปี อนตฺตาติ ปสฺสติ ฯ เป ฯ ชิวฺหา อนตฺตาติ ปสฺสติ ฯ เป ฯ
มโน อนตฺตาติ ปสฺสติ, ธมฺมา อนตฺตาติ ปสฺสติ, มโนวิญฺญาณํ อนตฺตาติ
ปสฺสติ, มโนสมฺผสฺโส อนตฺตาติ ปสฺสติ, ยมปีทํ มโนสมฺผสฺสปฺจายา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ
สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกขมสุขํ วา, ตมปี อนตฺตาติ ปสฺสติ. อโย โข สว ภิกฺขเว
นิพฺพานสปปายา ปฏิปทาติ. จตฺตถํ.

๕. จตฺตถอนิพฺพานสปปายปฏิปทาสุตฺต

[๑๕๐] นิพฺพานสปปายํ โว ภิกฺขเว ปฏิปทํ เทสฺสสามิ, ตํ สุณฺหาท ฯ เป ฯ
กตฺมา จ สว ภิกฺขเว นิพฺพานสปปายา ปฏิปทา? ตํ ก็ มนฺธถ ภิกฺขเว จกฺขุ
นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภาณเต. ยํ ปณานิจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ?
ทุกฺขํ ภาณเต. ยํ ปณานิจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสิตํ “เอตํ
มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภาณเต. รุปา นิจฺจา วา
อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภาณเต. จกฺขุวิญฺญาณํ. จกฺขุสมฺผสฺโส ฯ เป ฯ ยมปีทํ
มโนสมฺผสฺสปฺจายา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกขมสุขํ วา, ตมปี นิจํ
วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภาณเต. ยํ ปณานิจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ
ภาณเต. ยํ ปณานิจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสิตํ “เอตํ มม,
เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภาณเต. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา
อริยสวโก จกฺขุสมฺปี นิพฺพินฺทติ, รุเปสมฺปี นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาณปี นิพฺพินฺทติ
ฯ เป ฯ ยมปีทํ มโนสมฺผสฺสปฺจายา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกขมสุขํ
วา, ตสมฺปี นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิวาคา วิมฺจุจติ ฯ เป ฯ นาปรํ
อิตฺตถตฺตยาติ ปชานาติ. อโย โข สว ภิกฺขเว นิพฺพานสปปายา ปฏิปทาติ. ปณจฺม.

๖. อนนฺเตวาสิกสุตฺต

[๑๕๑] อนนฺเตวาสิกมิตํ ภิกฺขเว พุทฺทมจฺริยํ วุสฺสติ อนาจฺริยํ, สนฺเตวาสิกโก
ภิกฺขเว ภิกฺขุ สจฺริยโก ทุกฺขํ น ผาสฺสุ^๑ วิหฺรติ, อนนฺเตวาสิกโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ
อนาจฺริยโก สุขํ ผาสฺสุ วิหฺรติ. กถญฺจ ภิกฺขเว^๒ ภิกฺขุ สนฺเตวาสิกโก สจฺริยโก ทุกฺขํ

๑ ส. อ. ผาสฺสุ ๒ จ.ม. อโย ปาโจ น ทิสฺสติ

น ผาสฺว วิหริติ ? อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา
อกุสฺสลา ฐมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชณฺนิยา, ตฺยาสฺส อนฺโต วสนฺติ, อนตฺสฺส วสนฺติ
ปาปกา อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา สนฺเตวาสิกโกติ วุจฺจติ. เต นํ สมฺมาจรรนฺติ.
สมฺมาจรรนฺติ นํ ปาปกา อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา สจฺจริยโกติ วุจฺจติ ๖ เป ๖

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชิวฺหาเย รสํ สยิตฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสฺสลา
ฐมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชณฺนิยา, ตฺยาสฺส อนฺโต วสนฺติ, อนตฺสฺส วสนฺติ ปาปกา
อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา สนฺเตวาสิกโกติ วุจฺจติ. เต นํ สมฺมาจรรนฺติ. สมฺมาจรรนฺติ
นํ ปาปกา อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา สจฺจริยโกติ วุจฺจติ ๖ เป ๖

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนฺสา ฐมฺมํ วิญฺญาเย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสฺสลา
ฐมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชณฺนิยา, ตฺยาสฺส อนฺโต วสนฺติ, อนตฺสฺส วสนฺติ ปาปกา
อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา สนฺเตวาสิกโกติ วุจฺจติ. เต นํ สมฺมาจรรนฺติ. สมฺมาจรรนฺติ
นํ ปาปกา อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา สจฺจริยโกติ วุจฺจติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
สนฺเตวาสิกโก สจฺจริยโก ทุกฺขํ น ผาสฺว วิหริติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนนฺเตวาสิกโก อนาจฺจริยโก สขํ ผาสฺว วิหริติ ? อิทฺ ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสฺสลา ฐมฺมา สรสงฺกปฺปา
สณฺโณชณฺนิยา, ตฺยาสฺส น อนฺโต วสนฺติ. นาสฺส อนฺโต วสนฺติ ปาปกา อกุสฺสลา
ฐมฺมา ตสฺมา อนนฺเตวาสิกโกติ วุจฺจติ. เต นํ น สมฺมาจรรนฺติ. น สมฺมาจรรนฺติ นํ
ปาปกา อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา อนาจฺจริยโกติ วุจฺจติ ๖ เป ๖

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชิวฺหาเย รสํ สยิตฺวา น อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา
อกุสฺสลา ฐมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชณฺนิยา, ตฺยาสฺส น อนฺโต วสนฺติ. นาสฺส อนฺโต
วสนฺติ ปาปกา อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา อนนฺเตวาสิกโกติ วุจฺจติ. เต นํ น สมฺมาจรรนฺติ.
น สมฺมาจรรนฺติ นํ ปาปกา อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา อนาจฺจริยโกติ วุจฺจติ ๖ เป ๖

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มนฺสา ฐมฺมํ วิญฺญาเย น อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา
อกุสฺสลา ฐมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชณฺนิยา, ตฺยาสฺส น อนฺโต วสนฺติ. นาสฺส อนฺโต
วสนฺติ ปาปกา อกุสฺสลา ฐมฺมา ตสฺมา อนนฺเตวาสิกโกติ วุจฺจติ. เต นํ น สมฺมาจรรนฺติ.

น สมุททาจรนฺติ นํ ปาปกา อกุสลา ฐมฺมาติ ตสฺมา อนาจริยโกติ วุจฺจติ. เอวํ โข
ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนนฺเตวาสโก อนาจริยโก สฺขํ ผาสฺсу วิหริตี. อนนฺเตวาสกิมิทํ
ภิกฺขเว พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสตี อนาจริยกํ, สนฺเตวาสโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจริยโก ทุกฺขํ
น ผาสฺสุ วิหริตี, อนนฺเตวาสโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนาจริยโก สฺขํ ผาสฺสุ วิหริตีติ. จญฺจํ.

๑. กิमतถิยพฺรหฺมจริยสุตฺต

[๑๕๒] สเจ โว ภิกฺขเว อณฺณตติถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ “กิมตถิยํ
อาวุโส สมณฺเณ โคตมฺเอ พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสตี”ติ? เอวํ ปุณฺณจา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ
อณฺณตติถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พยากเรยฺยาถ “ทุกฺขสฺส โข อาวุโส ปริณฺณาย
ภควตี พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสตี”ติ. สเจ ปน โว ภิกฺขเว อณฺณตติถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ
ปุจฺเจยฺยํ “กตมํ ปน อาวุโส ทุกฺขํ, ยสฺส ปริณฺณาย สมณฺเณ โคตมฺเอ พุทฺธมฺจริยํ
วุสฺสตี”ติ? เอวํ ปุณฺณจา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อณฺณตติถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ
พยากเรยฺยาถ :

จกฺขุ โข อาวุโส ทุกฺขํ, ตสฺส ปริณฺณาย ภควตี พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสตี. รุปา
ทุกฺขา, เตสํ ปริณฺณาย ภควตี พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสตี. จกฺขุวิญฺญาณํ ทุกฺขํ, ตสฺส
ปริณฺณาย ภควตี พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสตี. จกฺขุสมฺผสฺสโต ทุกฺโข, ตสฺส ปริณฺณาย
ภควตี พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสตี. ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทียิตํ สฺขํ วา
ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ ทุกฺขํ, ตสฺส ปริณฺณาย ภควตี พุทฺธมฺจริยํ
วุสฺสตี วเปว ชิวฺหา ทุกฺขา. มโน ทุกฺโข, ตสฺส ปริณฺณาย ภควตี พุทฺธมฺจริยํ
วุสฺสตี. ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อปฺปชฺชติ เวทียิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ
วา, ตมฺปิ ทุกฺขํ, ตสฺส ปริณฺณาย ภควตี พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสตี. อิทํ โข อาวุโส
ทุกฺขํ ยสฺส ปริณฺณาย ภควตี พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสตีติ. เอวํ ปุณฺณจา ตุมฺเห ภิกฺขเว
เตสํ อณฺณตติถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พยากเรยฺยาถาติ. สตฺถม.

๒. อตฺถินุโจปรียายสุตฺต

[๑๕๓] อตฺถิ นุ โข ภิกฺขเว ปรียาโย, ยํ ปรียายํ อากมฺม ภิกฺขุ อณฺณเตวาว
สทฺธาเย อณฺณตฺวํ รุจิยา อณฺณตฺวํ อนุสฺสวา อณฺณตฺวํ อาการปรีวิตกฺกา อณฺณตฺวํ

ส่งสุด] ๓. ทศิยปณณาสก ๕. นวปฺรณวคค ๘. อตฺถินฺโขปฺริยาสุตฺต ๑๒๙

ทิจฺจนินฺชฺฌานกฺขนฺติยา อณฺณํ พฺยากรเยยฺย “ชีณฺหา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นวปฺรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตี”ติ^๑ ภาควํมฺลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควฺเนตฺติกา
ภควฺปฏิสรรณา, สาธุ วต ภนฺเต ภาควนฺตํเยว ปฏฺฐิภาตฺตฺว เอตฺสสฺส ภาสิตฺสสฺส อตฺถโณ,
ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ธาเรตฺสสนฺตฺติ. เตนฺหิ ภิกฺขเว สฺสณฺณํ สาธุกํ มนฺสิกโรถ.
ภาสิตฺสสมาตี. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข เถ ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสสฺสํ. ภควา เอตทวโจ:

อตฺถิ ภิกฺขเว ปฺริยาโย ยํ ปฺริยาโย อากมฺม ภิกฺขุ อณฺณเตวฺว สทฺธาย อณฺณตฺร
รฺจฺยา อณฺณตฺร อณฺณสฺสวา อณฺณตฺร อาการปฺริวิตฺกกา อณฺณตฺร ทิจฺจนินฺชฺฌานกฺขนฺติยา
อณฺณํ พฺยากรเยยฺย “ชีณฺหา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นวปฺรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ
ปชานาตี”ติ.

กตโม จ ภิกฺขเว ปฺริยาโย? ยํ ปฺริยาโย อากมฺม ภิกฺขุ อณฺณเตวฺว สทฺธาย
ว เป ๖ อณฺณตฺร ทิจฺจนินฺชฺฌานกฺขนฺติยา อณฺณํ พฺยากรโรติ “ชีณฺหา ชาติ, วุสฺสิตํ
พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นวปฺรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตี”ติ^๑ อิทฺธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
จกฺขุณา รุปํ ทิสฺวา สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ รากโทสโมหํ อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ
รากโทสโมโหติ ปชานาตี, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ รากโทสโมหํ นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ
รากโทสโมโหติ ปชานาตี, ยนฺตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุณา รุปํ ทิสฺวา สนฺตํ วา
อชฺฌตฺตํ รากโทสโมหํ อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รากโทสโมโหติ ปชานาตี, อสนฺตํ วา
อชฺฌตฺตํ รากโทสโมหํ นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รากโทสโมโหติ ปชานาตี. อปี นุ
โข เม ภิกฺขเว ธมฺมา สทฺธาย วา เวทิตพฺพา, รฺจฺยา วา เวทิตพฺพา, อณฺณสฺสเวน
วา เวทิตพฺพา, อาการปฺริวิตฺกเกณ วา เวทิตพฺพา, ทิจฺจนินฺชฺฌานกฺขนฺติยา วา
เวทิตพฺพาติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. นนฺเม ภิกฺขเว ธมฺมา ปณฺณาย ทิสฺวา เวทิตพฺพาติ?
เอวํ ภนฺเต. อยมฺปิ โข ภิกฺขเว ปฺริยาโย, ยํ ปฺริยาโย อากมฺม ภิกฺขุ อณฺณเตวฺว
สทฺธาย อณฺณตฺร รฺจฺยา อณฺณตฺร อณฺณสฺสวา อณฺณตฺร อาการปฺริวิตฺกกา อณฺณตฺร
ทิจฺจนินฺชฺฌานกฺขนฺติยา อณฺณํ พฺยากรโรติ “ชีณฺหา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ
กรณียํ, นวปฺรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตี”ติ ๖ เป ๖

สุตฺตฺนตฺ. ๑๐/๑๑ ๑ จ. ปชานาตี. เอวมฺปฺริปี

ปุณ จปรํ ภิกขเว ภิกขุ ชิวหาเย รสํ สายิตฺวา สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ๖ เป ๖
 รากโธสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ รากโธสโมโหํ นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ
 รากโธสโมโหติ ปชานาติ, ยนฺตํ ภิกขเว ภิกขุ^๑ ชิวหาเย รสํ สายิตฺวา สนฺตํ วา
 อชฺฌตฺตํ รากโธสโมโหํ อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รากโธสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา
 อชฺฌตฺตํ รากโธสโมโหํ นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รากโธสโมโหติ ปชานาติ. อปี นุ
 โขเม ภิกขเว ธมฺมา สทฺธาย วา เวทิตพฺพา, รุจียา วา เวทิตพฺพา, อนุสฺสเวน
 วา เวทิตพฺพา, อาการปรีวิตกฺเคน วา เวทิตพฺพา, ทิฏฺฐินิษฺฌานกฺขนฺติยา วา
 เวทิตพฺพาติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. นนฺเม ภิกขเว ธมฺมา ปณฺณาย ทิสฺวา เวทิตพฺพาติ?
 เอวํ ภนฺเต. อยมฺปิ โข ภิกขเว ปรียาโย, ยํ ปรียาโย อากมฺม ภิกขุ อณฺณเตว
 สทฺธาย อณฺณตฺร รุจียา อณฺณตฺร อนุสฺสวา อณฺณตฺร อาการปรีวิตกฺกา อณฺณตฺร
 ทิฏฺฐินิษฺฌานกฺขนฺติยา อณฺณํ พฺยาโกโรติ “ซีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ
 กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ”ติ ๖ เป ๖

ปุณ จปรํ ภิกขเว ภิกขุ มนฺสา ธมฺมํ วิญฺญาย สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ
 รากโธสโมโหํ อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รากโธสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ
 รากโธสโมโหํ นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รากโธสโมโหติ ปชานาติ, ยนฺตํ ภิกขเว ภิกขุ
 มนฺสา ธมฺมํ วิญฺญาย สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ รากโธสโมโหํ อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ
 รากโธสโมโหติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ รากโธสโมโหํ นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ
 รากโธสโมโหติ ปชานาติ. อปี นุ โขเม ภิกขเว ธมฺมา สทฺธาย วา เวทิตพฺพา,
 รุจียา วา เวทิตพฺพา, อนุสฺสเวน วา เวทิตพฺพา, อาการปรีวิตกฺเคน วา เวทิตพฺพา,
 ทิฏฺฐินิษฺฌานกฺขนฺติยา วา เวทิตพฺพาติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. นนฺเม ภิกขเว ธมฺมา
 ปณฺณาย ทิสฺวา เวทิตพฺพาติ? เอวํ ภนฺเต. อยมฺปิ โข ภิกขเว ปรียาโย, ยํ
 ปรียาโย อากมฺม ภิกขุ อณฺณเตว สทฺธาย อณฺณตฺร รุจียา อณฺณตฺร อนุสฺสวา
 อณฺณตฺร อาการปรีวิตกฺกา อณฺณตฺร ทิฏฺฐินิษฺฌานกฺขนฺติยา อณฺณํ พฺยาโกโรติ “ซีณา
 ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ”ติ. อฏฺฐมํ.

๕. อินฺทริยสมฺปนฺนสุตฺต

[๑๕๔] อถ โข อญฺฉตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ๖เป๖ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “อินฺทริยสมฺปนฺโน อินฺทริยสมฺปนฺโน”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตทา นุ โข ภนฺเต อินฺทริยสมฺปนฺโน ไหตีติ ?

จกฺขฺนฺทริเย เจ ภิกฺขุ อุกฺกยพฺพยานุสฺสึ วิหรนฺโต จกฺขฺนฺทริเย นีฬฺพินฺทติ ๖เป๖ ชิวฺหิณฺทริเย เจ ภิกฺขุ อุกฺกยพฺพยานุสฺสึ วิหรนฺโต ชิวฺหิณฺทริเย นีฬฺพินฺทติ ๖เป๖ มนินฺทริเย เจ ภิกฺขุ อุกฺกยพฺพยานุสฺสึ วิหรนฺโต มนินฺทริเย นีฬฺพินฺทติ, นีฬฺพินฺทํ วิรชฺชติ ๖เป๖ วิมฺุตฺตสฺสมี “วิมฺุตฺต”มิตฺติ ฌาณํ ไหติ, “ชีณฺหา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาติ. เอตฺตาวตทา โข ภิกฺขุ อินฺทริยสมฺปนฺโน ไหตีติ. นวมํ.

๑๐. ฌมฺมกถิกปฺจฺจาสุตฺต

[๑๕๕] อถ โข อญฺฉตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ๖เป๖ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “ฌมฺมกถิกโก ฌมฺมกถิกโก”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตทา นุ โข ภนฺเต ฌมฺมกถิกโก ไหตีติ ?

จกฺขฺสฺส เจ ภิกฺขเว^๑ ภิกฺขุ นีฬฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ฌมฺมํ เทเสติ, ฌมฺมกถิกโก ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ๖เป๖ จกฺขฺสฺส เจ ภิกฺขุ นีฬฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน ไหติ, ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปนฺโน ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ๖เป๖ จกฺขฺสฺส เจ ภิกฺขุ นีฬฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ฌมฺมํ เทเสติ, ฌมฺมกถิกโก ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ๖เป๖ มนฺสฺส เจ ภิกฺขุ นีฬฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ฌมฺมํ เทเสติ, ฌมฺมกถิกโก ภิกฺขุติ อลํ วจนาย. มนฺสฺส เจ ภิกฺขุ นีฬฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน ไหติ, ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปนฺโน ภิกฺขุติ อลํ วจนาย. มนฺสฺส เจ ภิกฺขุ นีฬฺพิทา วิราคา นิโรธา อนฺนปาทา วิมฺุตฺโต ไหติ, ทิฏฺฐจฺจมฺมนีฬฺพานปตฺโต ภิกฺขุติ อลํ วจนายาติ. ทสมํ.

นวปฺราณวคฺคโก ปณฺจโม.

๑ น.ม. อี. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ

ตสฺสสุทฺถาณํ

กมฺมํ จตุตตาริ สปปายา อนนฺเตवासิกิมฺมุตฺติยา
 อตฺถิ นุ โข ปริยาโย อินฺทวฺริยภิกฺขเณ จาติ.^๑
 สฬายตนวคฺเค ตตฺถิปณฺณาสโก สมตฺโต.

ตสฺส วคฺคสุทฺถาณํ

โยคกฺขเมมิ จ โลโก จ กตฺถปฺปติ เทวทฺเทน จ
 นวปฺปราณเณ ปณฺณาโส ตตฺถิโย เทน วุจฺจตฺถิ.

๑ อ. ...ภิกฺขเณ เท ทสฺสาคิ.

๔. จตุตถปณณสก

๑. นนทิกขยวคค

๑. อชมตตนนทิกขยสตุต

[๑๕๖] อนิจฺเจว ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุ อนิจฺจนฺติ ปสฺสตี, สาสฺส^๑ โหตี สมฺมาทิฏฺฐี, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทตี, นนทิกฺขยา รากฺขโย, รากฺขยา นนทิกฺขโย, นนทिरากฺขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตี ฯ เปฯ อนิจฺเจว ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชิวฺหํ อนิจฺจนฺติ ปสฺสตี, สาสฺส โหตี สมฺมาทิฏฺฐี, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทตี, นนทิกฺขยา รากฺขโย รากฺขยา ฯ เปฯ จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตี. อนิจฺเจว ภิกฺขเว ภิกฺขุ มนํ อนิจฺจนฺติ ปสฺสตี, สาสฺส โหตี สมฺมาทิฏฺฐี, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทตี, นนทิกฺขยา รากฺขโย, รากฺขยา นนทิกฺขโย, นนทिरากฺขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตีติ. ปจฺม.

๒. พาหิรนนทิกขยสตุต

[๑๕๗] อนิจฺเจว ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูปํ อนิจฺจาตี ปสฺสตี, สาสฺส โหตี สมฺมาทิฏฺฐี, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทตี, นนทิกฺขยา รากฺขโย, รากฺขยา นนทิกฺขโย, นนทिरากฺขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตี. อนิจฺเจว ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺθε. คนฺธ. รส. โสณฺณพฺเพ. รมฺเม อนิจฺจาตี ปสฺสตี, สาสฺส โหตี สมฺมาทิฏฺฐี, สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทตี, นนทิกฺขยา รากฺขโย, รากฺขยา นนทิกฺขโย, นนทिरากฺขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตีติ. ทฺติย.

๓. อชมตตอนิจฺจนนทิกขยสตุต

[๑๕๘] จกฺขุ ภิกฺขเว โยนิโส มนฺสิกโรธ, จกฺขุอนิจฺจตณฺจ^๒ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสธ, จกฺขุ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส มนฺสิกโรนฺโต จกฺขุอนิจฺจตณฺจ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสนฺโต จกฺขุสฺมีปี นิพฺพินฺทตี, นนทิกฺขยา รากฺขโย, รากฺขยา นนทิกฺขโย, นนทिरากฺขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตี ฯ เปฯ ชิวฺหํ ภิกฺขเว โยนิโส มนฺสิกโรธ, ชิวฺหานิจฺจตณฺจ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสธ, ชิวฺหํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส มนฺสิกโรนฺโต

ชีวหานิจฺจตณฺจ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสสนฺโต ชิวฺหายปี นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย,
 รากฺกขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิรากฺกขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ ฯ เปฯ มนํ
 ภิกฺขเว โยนิโส มนสฺสโรธ, มนฺหานิจฺจตณฺจ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสสธ, มนํ ภิกฺขเว
 ภิกฺข โยนิโส มนสฺสโรนฺโต มนฺหานิจฺจตณฺจ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสสนฺโต มนสฺสมีปี
 นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย, รากฺกขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิรากฺกขยา จิตฺตํ
 สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ. ตถียํ.

๔. พาหิรอนิจฺจนนฺทิกฺขยสฺสุตต

[๑๕๙] รูปํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสฺสโรธ, รูปานิจฺจตณฺจ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสสธ,
 รูปํ ภิกฺขเว ภิกฺข โยนิโส มนสฺสโรนฺโต รูปานิจฺจตณฺจ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสสนฺโต
 รูปํสฺมีปี นิพฺพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย, รากฺกขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิรากฺกขยา
 จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ. สทฺเท. กนฺธ. รส. โสณฺฑพฺเพ. ฐมฺเม ภิกฺขเว โยนิโส
 มนสฺสโรธ, ฐมฺมานิจฺจตณฺจ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสสธ, ฐมฺเม ภิกฺขเว ภิกฺข โยนิโส
 มนสฺสโรนฺโต ฐมฺมานิจฺจตณฺจ ยถาภูตํ สมฺนุสฺสสนฺโต ฐมฺเมสฺมีปี นิพฺพินฺทติ,
 นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย, รากฺกขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิรากฺกขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ
 วุจฺจติ. จตฺตถํ.

๕. ชีวกมฺพวนสมาธิสฺสุตต

[๑๖๐] เอกํ สมฺมํ ภคฺวา ราชคฺเห วิหริตี ชีวกมฺพวน. ตตร โข ภคฺวา
 ภิกฺขุ อามนฺเตสฺส ฯ เปฯ สมฺมํ ภิกฺขเว ภาเวธ, สมฺมาทิสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขโน ยถาภูตํ
 โอภฺขายติ. ทิณฺจ ยถาภูตํ โอภฺขายติ? จกฺขํ อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอภฺขายติ, รูปา
 อนิจฺจาติ ยถาภูตํ โอภฺขายติ, จกฺขวิณฺณมฺ อณิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอภฺขายติ,
 จกฺขสมฺผสฺส อณิจฺจติ ยถาภูตํ โอภฺขายติ. ยมฺปิทํ จกฺขสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ
 เวทียํ สฺขํ วา ทกฺขํ วา อทุกฺขมสฺขํ วา, ทมฺปิ อนิจฺจนฺติ ยถาภูตํ โอภฺขายติ
 ฯ เปฯ ชิวฺหา อนิจฺจาติ ยถาภูตํ โอภฺขายติ ฯ เปฯ มโน อนิจฺจติ ยถาภูตํ

สุดท้าย] ๔. จตุตถปณณาสก ๑. นนทิกขยวคค ๗. โกฏจิกอนิจจสูตร ๑๓๕

โอภาสชาติ, ธมมา อนิจจาติ ยถาภูต โอภาสชาติ ฯ เปฯ ยมปิท มโนสมมุตฺสัจจา
อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจนฺติ ยถาภูต
โอภาสชาติ. สมาริ ภิกฺขเว ภาเวถ, สมาริตฺตส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ยถาภูต โอภาสชาติติ.
ปณฺจมี.

๖. ชีวกมพวนปฏิสลดานสูตร

[๑๖๑] เอกํ สมฺมํ ภควา ราชคฺเห วิหริติ ชีวกมพวนเ. ตตรฺ โข ภควา
ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ฯ เปฯ ปฏิสฺสลิโน^๑ ภิกฺขเว โยคมาปชฺชถ ปฏิสฺสลิโนสฺส ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน ยถาภูต โอภาสชาติ. กิณฺจ ภิกฺขเว^๒ ยถาภูต โอภาสชาติ? จกฺขุ อนิจฺจนฺติ
ยถาภูต โอภาสชาติ, รุปา อนิจฺจาติ ยถาภูต โอภาสชาติ, จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจนฺติ
ยถาภูต โอภาสชาติ, จกฺขุสมฺมุตฺส อนิจฺจติ ยถาภูต โอภาสชาติ. ยมฺปิท
จกฺขุสมฺมุตฺสัจจา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ
อนิจฺจนฺติ ยถาภูต โอภาสชาติ ฯ เปฯ มโน อนิจฺจติ ยถาภูต โอภาสชาติ. ธมฺมา.
มโนวิญฺญาณํ. มโนสมฺมุตฺส. ยมฺปิท มโนสมฺมุตฺสัจจา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺขํ
วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจนฺติ ยถาภูต โอภาสชาติ. ปฏิสฺสลิโน
ภิกฺขเว โยคมาปชฺชถ, ปฏิสฺสลิโนสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ยถาภูต โอภาสชาติติ. จญฺจ.

๗. โกฏจิกอนิจจสูตร

[๑๖๒] อถ โข อายสฺมา มหาโกฏจิกเ ยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ ฯ เปฯ
เอกมฺนํ นิสินฺโน โข อายสฺมา โกฏจิกเ ภควนํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต
ภควา สงฺฆิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมฺหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกโร
อุปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตโต วิหเรยฺยน”ติ.

ยํ โข โกฏจิก อนิจฺจํ, ตตรฺ เต จฺนฺโต ปหตฺตพฺโพ. กิณฺจ โกฏจิก อนิจฺจํ,
จกฺขุ โข โกฏจิก อนิจฺจํ, ตตรฺ เต จฺนฺโต ปหตฺตพฺโพ. รุปา อนิจฺจา, ตตรฺ
เต จฺนฺโต ปหตฺตพฺโพ. จกฺขุวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ตตรฺ เต จฺนฺโต ปหตฺตพฺโพ.
จกฺขุสมฺมุตฺส อนิจฺจ, ตตรฺ เต จฺนฺโต ปหตฺตพฺโพ. ยมฺปิท จกฺขุสมฺมุตฺสัจจา

๑ จ.ม. ปฏิสลดาน. เอวมฺปริปี ๒ จ.ม. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ

อุปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตตฺร เต
 จฺนฺโต ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ ชิวฺหา อนิจฺจา, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ.
 รสา อนิจฺจา, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ชิวฺหาวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ตตฺร เต
 จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ชิวฺหาสมฺมสฺสํ อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ยมฺปิํ
 ชิวฺหาสมฺมสฺสํ ปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ
 อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ มโน อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต
 ปหาตพฺโพ. ฐมฺมา อนิจฺจา, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. มโนวิญฺญาณํ
 อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. มโนสมฺมสฺสํ อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต
 ปหาตพฺโพ. ยมฺปิํ มโนสมฺมสฺสํ ปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา
 อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ยํ โข โภจฺจิก อนิจฺจํ,
 ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพติ. สสฺสํ.

๘. โภจฺจิกทุกฺขสฺสํ

[๑๖๓] อถ โข อายสฺมา มหาโภจฺจิกโก ๖ เป ๖ ภควนฺตํ เอตทวโจ “สาธ
 เม ภนฺเต ๖ เป ๖ วิหเรยฺยน”ติ. ยํ โข โภจฺจิก ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ.
 ภิกฺขุ โภจฺจิก ทุกฺขํ? จกฺขุ โข โภจฺจิก ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ.
 รุปา ทุกฺขา, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. จกฺขุวิญฺญาณํ ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต
 ปหาตพฺโพ. จกฺขุสมฺมสฺสํ ทุกฺโข, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ยมฺปิํ
 จกฺขุสมฺมสฺสํ ปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ
 ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ ชิวฺหา ทุกฺขา, ตตฺร เต จฺนฺโต
 ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ มโน ทุกฺโข, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ฐมฺมา ทุกฺขา,
 ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. มโนวิญฺญาณํ ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ.
 มโนสมฺมสฺสํ ทุกฺโข, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ยมฺปิํ มโนสมฺมสฺสํ ปจฺจยา
 อุปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ ทุกฺขํ, ตตฺร
 เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. ยํ โข โภจฺจิก ทุกฺขํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพติ.
 อภฺจมฺ.

๕. โกฏฐิกอนตตสูตร

[๑๖๔] เอกมุนี ๖ เปฯ วิหเรยฺยนฺติ. โย โข โกฏฐิก อนตฺตา, ตตฺร เต
ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. โก จ โกฏฐิก อนตฺตา? จกฺขฺ โข โกฏฐิก อนตฺตา, ตตฺร
เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. รูปา อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. จกฺขฺวิญฺญาณํ
อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. จกฺขฺสมฺมสฺสํ อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท
ปหาตพฺโพ. ยมฺปิทํ จกฺขฺสมฺมสฺสํปจฺจยา อูปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ वा ทุกฺขํ वा
อทุกฺขมสฺขํ वा, ตมฺปิ อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ๖ เปฯ ชีวฺหา
อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ๖ เปฯ มโน อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท
ปหาตพฺโพ. ธมฺมา อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. มโนวิญฺญาณํ.
มโนสมฺมสฺสํ. ยมฺปิทํ มโนสมฺมสฺสํปจฺจยา อูปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ वा ทุกฺขํ वा
อทุกฺขมสฺขํ वा, ตมฺปิ อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. โย โข โกฏฐิก
อนตฺตา, ตตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพติ. นวม.

๑๐. มิจฺฉาทิฏฐิพหวนสูตร

[๑๖๕] อถ โข อญฺจตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ ๖ เปฯ เอกมุนี
นิสฺสินฺโน โข" โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ "กถํ นฺ โข ภนฺเต ชานโต กถํ
ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฐิ ปหฺยติ"ติ ?

จกฺขฺ โข ภิกฺขุ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฐิ ปหฺยติ. รูเป อนิจฺจโต
ชานโต ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฐิ ปหฺยติ. จกฺขฺวิญฺญาณํ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต
มิจฺฉาทิฏฐิ ปหฺยติ. จกฺขฺสมฺมสฺสํ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฐิ ปหฺยติ
๖ เปฯ ยมฺปิทํ มโนสมฺมสฺสํปจฺจยา อูปฺปชฺชติ เวทียํ สฺขํ वा ทุกฺขํ वा อทุกฺขมสฺขํ
วา, ตมฺปิ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฐิ ปหฺยติ. เอวํ โข ภิกฺขุ ชานโต
เอวํ ปสฺสโต มิจฺฉาทิฏฐิ ปหฺยติ. ทสม.

๑๑. สกกายทิฏฐิพหวนสูตร

[๑๖๖] อถ โข อญฺจตโร ภิกฺขุ ๖ เปฯ เอตทวโจ "กถํ นฺ โข ภนฺเต
ชานโต กถํ ปสฺสโต สกกายทิฏฐิ ปหฺยติ"ติ ?

จากขุ โข ภิกขุ ทุกขโต ชานโต ปสฺสโต สกฺกายทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. รูปे ทุกขโต
 ชานโต ปสฺสโต สกฺกายทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. จกฺขุวิญฺญาณํ ทุกขโต ชานโต ปสฺสโต
 สกฺกายทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. จกฺขุสมฺมตฺสํ ทุกขโต ชานโต ปสฺสโต สกฺกายทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ
 ๖ เป ๖ ยมปีทํ มโนสมฺมตฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ वा ทุกขํ वा อทุกขมสุขํ
 वा, ตมปี ทุกขโต ชานโต ปสฺสโต สกฺกายทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. เอวํ โข ภิกขุ ชานโต
 เอวํ ปสฺสโต สกฺกายทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. เอกาทสํ.

๑๒. อตฺตานุทิกฺขุปหานสูตร

[๑๖๗] อถ โข อฉฺฉตโร ภิกขุ ๖ เป ๖ เอตทวโจ “กถํ นุ โข ภนฺเต
 ชานโต กถํ ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ”ติ ?

จากขุ โข ภิกขุ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. รูปे
 อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. จกฺขุวิญฺญาณํ อนตฺตโต ชานโต
 ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. จกฺขุสมฺมตฺสํ อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ
 ปหฺยติ. ยมปีทํ จกฺขุสมฺมตฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ वा ทุกขํ वा อทุกขมสุขํ
 वा, ตมปี อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ ๖ เป ๖ ชิวฺหํ
 อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ ๖ เป ๖ มนํ อนตฺตโต ชานโต
 ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. ฐมเม. มโนวิญฺญาณํ. มโนสมฺมตฺสํ. ยมปีทํ
 มโนสมฺมตฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ वा ทุกขํ वा อทุกขมสุขํ वा, ตมปี
 อนตฺตโต ชานโต ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. เอวํ โข ภิกขุ ชานโต
 เอวํ ปสฺสโต อตฺตานุทิกฺขุจฺจ ปหฺยติ. ๑ ทฺวาทสํ.

นนทิกฺขยวคโค ปจโม.

ตสฺสทฺธานํ

นนทิกฺขยเณ จตฺตารโ

ชีวกมพฺพนํ ทฺเว

โกฏฺฐิเกณ ตโย วุตฺตา

มิจฺฉา สกฺกาย อตฺตโนติ.

๒. สมุจฺจิปะยาลลวคฺค

๑. อหฺมตฺตอนิจฺจนฺทสฺสตฺต

[๑๖๘] ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺโท ปหาตพฺโพ. กิณฺจ ภิกฺขเว อนิจฺจํ? จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺโท ปหาตพฺโพ ะเปว ชีวฺหา อนิจฺจา, ตตฺร ว ฌนฺโท ปหาตพฺโพ ะเปว มโน อนิจฺโจ, ตตฺร ว ฌนฺโท ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺโท ปหาตพฺโพติ.

๒. อหฺมตฺตอนิจฺจราคสฺสตฺต

[๑๖๙] ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพ. กิณฺจ ภิกฺขเว อนิจฺจํ? จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพ ะเปว ชีวฺหา อนิจฺจา, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพ ะเปว มโน อนิจฺโจ, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพติ.

๓. อหฺมตฺตอนิจฺจจนฺทราคสฺสตฺต

[๑๗๐] ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺทราโค ปหาตพฺโพ. กิณฺจ ภิกฺขเว อนิจฺจํ? จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺทราโค ปหาตพฺโพ ะเปว ชีวฺหา อนิจฺจา, ตตฺร ว ฌนฺทราโค ปหาตพฺโพ ะเปว มโน อนิจฺโจ, ตตฺร ว ฌนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๔-๖. ทุกฺขจนฺทาทิสฺสตฺต

[๑๗๑-๑๗๓] ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร ว ฌนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฌนฺทราโค ปหาตพฺโพ. กิณฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขํ? จกฺขํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร ว ฌนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฌนฺทราโค ปหาตพฺโพ ะเปว ชีวฺหา ทุกฺขา ะเปว มโน ทุกฺโข, ตตฺร ว ฌนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฌนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร ว ฌนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฌนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๗-๘. อนัตตฉนทาทิสุตต

[๑๗๔-๑๗๖] โย ภิกขเว อนัตตา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โก จ ภิกขเว อนัตตา? จกฺขุ ภิกขเว อนัตตา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ๖เปว ฆานํ อนัตตา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ชิวหา อนัตตา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ๖เปว มโน อนัตตา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โย ภิกขเว อนัตตา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๑๐-๑๒. พาหิรานิจฉนทาทิสุตต

[๑๗๗-๑๗๙] ยํ ภิกขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. กิณฺจ ภิกขเว อนิจฺจํ? รูปา ภิกขเว อนิจฺจา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. สกฺกทา อนิจฺจา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. กณฺธา อนิจฺจา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. รสา อนิจฺจา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โสณฺฑจพฺพา อนิจฺจา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ธมฺมา อนิจฺจา, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๑๓-๑๕. พาหิรทุกฺขฉนทาทิสุตต

[๑๘๐-๑๘๒] ยํ ภิกขเว ทุกฺขํ, ตตฺร ว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. กิณฺจ ภิกขเว ทุกฺขํ? รูปา ภิกขเว ทุกฺขา, ตตฺร ว

สยัตต]๔. จตุตถปณณาสก ๒. สมุจฺปิเยยาลวคฺค ๒๑. อหฺมตฺตปจฺจุปฺปนฺนํนิจฺจุสฺสฺส ๑๔๑

ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. สทฺทา...คณฺธา...
รสา...โผฏฺฐพฺพา...ธมฺมา ทุกฺขา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ.
ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค
ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๑๖-๑๘. พาหิรานตฺตฉนฺทาทิสฺสฺส

[๑๘๓-๑๘๕] โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค
ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โก จ ภิกฺขเว อนตฺตา? รุปา ภิกฺขเว อนตฺตา,
ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. สทฺทา...
คณฺธา...รสา...โผฏฺฐพฺพา...ธมฺมา อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค
ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว ฉนฺโท
ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ. ฉนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

๑๙. อหฺมตฺตตฺตานิจฺจุสฺสฺส

[๑๘๖] จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อตฺถิํ ๖ เป๖ ชิวฺหา อนิจฺจา อตฺถิยา ๖ เป๖
มโน อนิจฺโจ อตฺถิโต. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สฺสวา อริยสวโก จกฺขุสฺสํนิ นินฺพิณฺทติ
๖ เป๖ ชิวฺหายปิ นินฺพิณฺทติ ๖ เป๖ มนฺสํนิ นินฺพิณฺทติ, นินฺพิณฺทํ วิรชฺชติ,
วิราคา วิมฺบุจฺติ, วิมฺบุตฺตสฺสํ “วิมฺบุตฺ”มิตฺติ ฅาณํ โหติ. “ชฺเฌนา ชาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ,
กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ”ติ ปชานาตีติ.

๒๐. อหฺมตฺตตานาคตานิจฺจุสฺสฺส

[๑๘๗] จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อนาคตํ ๖ เป๖ ชิวฺหา อนิจฺจา อนาคต
๖ เป๖ มโน อนิจฺโจ อนาคโต. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป๖ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ.

๒๑. อหฺมตฺตปจฺจุปฺปนฺนํนิจฺจุสฺสฺส

[๑๘๘] จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ปจฺจุปฺปนํ ๖ เป๖ ชิวฺหา อนิจฺจา ปจฺจุปฺปน
๖ เป๖ มโน อนิจฺโจ ปจฺจุปฺปนโน. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป๖ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานาตีติ.

๒๒-๒๔. อชฺฌตฺตตํตาภิทุกฺขสฺสฺต

[๑๙๙-๑๙๑] จกฺขั ภิคฺชเว ทุกฺขํ อตีตํ. อนาคตํ. ปจฺจุปฺปนํ ะเป ะ. ชิวฺหา
ทุกฺขา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนา ะเป ะ. มโน ทุกฺโข อตีโต. อนาคโต.
ปจฺจุปฺปนโน. เอวํ ปสฺสํ ภิคฺชเว ะเป ะ. นاپริ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาตีติ.

๒๕-๒๗. อชฺฌตฺตตํตาภิอนตฺตสฺสฺต

[๑๙๒-๑๙๔] จกฺขั ภิคฺชเว อนตฺตา อตีตํ. อนาคตํ. ปจฺจุปฺปนํ ะเป ะ.
ชิวฺหา อนตฺตา ะเป ะ. มโน อนตฺตา ะเป ะ. มโน อนตฺตา อตีโต. อนาคโต.
ปจฺจุปฺปนโน. เอวํ ปสฺสํ ภิคฺชเว ะเป ะ. นاپริ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาตีติ.

๒๘-๓๐. พาหิราตํตาภิอนิจฺสฺสฺต

[๑๙๕-๑๙๗] รุปา ภิคฺชเว อนิจฺจา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนา. สทฺทา...
กนฺธา...รสา...โผฏฺฐพฺพา...ธมฺมา อนิจฺจา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนา. เอวํ ปสฺสํ
ภิคฺชเว ะเป ะ. นاپริ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาตีติ.

๓๑-๓๓. พาหิราตํตาภิทุกฺขสฺสฺต

[๑๙๘-๒๐๐] รุปา ภิคฺชเว ทุกฺขา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนา. สทฺทา...
กนฺธา...รสา...โผฏฺฐพฺพา...ธมฺมา ทุกฺขา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนา. เอวํ ปสฺสํ
ะเป ะ. นاپริ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาตีติ.

๓๔ ๓๖. พาหิราตํตาภิอนตฺตสฺสฺต

[๒๐๑-๒๐๓] รุปา ภิคฺชเว อนตฺตา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนา. สทฺทา...
กนฺธา...รสา...โผฏฺฐพฺพา...ธมฺมา อนตฺตา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนา. เอวํ
ปสฺสํ ะเป ะ. นاپริ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาตีติ.

๓๗. อชฺฌตฺตตํตยทนิจฺสฺสฺต

[๒๐๔] จกฺขั ภิคฺชเว อนิจฺจํ อตีตํ, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ
ตทณฺตฺตา, ยทณฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสํ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ ะเป ะ. ชิวฺหา อนิจฺจา อตีตา, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ,

สมัยพุทธ] ๔. จตุตถปณณาสก ๒. สฎฺฐิเปยฺยาลวคฺค ๔๐-๔๒. อหฺมตฺตาทิ์ตาทิ์ยํทุกฺขสฺสุตฺต ๑๔๓

ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ทํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ ๖ เป ๖ มโน อนิจฺโจ อตฺตโต, ยทฺนิจฺจํ
ทํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ทํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส
อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นาวปรํ
อิตฺถตฺตทฺทายาติ ปชานาตีติ.

๓๘. อหฺมตฺตตานาคตฺยทฺนิจฺจสฺสุตฺต

[๒๐๕] จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อนาคตํ, ยทฺนิจฺจํ ทํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนตฺตา,
ยทฺหนตฺตา ทํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ
สมนฺนปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ ๖ เป ๖ ชีวฺหา อนิจฺจา อนาคตา, ยทฺนิจฺจํ ทํ ทุกฺขํ, ยํ
ทุกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ทํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ ๖ เป ๖ มโน อนิจฺโจ อนาคโต,
ยทฺนิจฺจํ ทํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ทํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ,
น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ ๖ เป ๖ เอวํ ปสฺสํ
ภิกฺขเว ๖ เป ๖ นาวปรํ อิตฺถตฺตทฺทายาติ ปชานาตีติ.

๓๙. อหฺมตฺตปจฺจุปฺปนนฺยทฺนิจฺจสฺสุตฺต

[๒๐๖] จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ปจฺจุปฺปนํ, ยทฺนิจฺจํ ทํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ
ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ทํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ
ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ ๖ เป ๖ ชีวฺหา อนิจฺจา ปจฺจุปฺปนนา, ยทฺนิจฺจํ
ทํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ทํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส
อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ ๖ เป ๖ เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖
นาวปรํ อิตฺถตฺตทฺทายาติ ปชานาตีติ.

๔๐-๔๒. อหฺมตฺตาทิ์ตาทิ์ยํทุกฺขสฺสุตฺต

[๒๐๗-๒๐๙] จกฺขํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อตฺตํ. อนาคตํ. ปจฺจุปฺปนํ. ยํ ทุกฺขํ
ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ทํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ

ยถาภูตํ สมมุขปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ ะเปะ ะชีวหา ทุกฺขํ ะเปะ ะมโน ทุกฺโข
 อตีโต. อนาคโต. ปจฺจุปปนฺโน. ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนฺตฺตา, ยทฺหนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม,
 เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมุขปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ
 ปสฺสํ ะเปะ ะนาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ.

๔๓-๔๕. อชฺฌตฺตาตีตาทิยทฺหนฺตฺตสฺสุต

[๒๑๐-๒๑๒] จกฺขํ ภิกฺขเว อนตฺตา อตีตํ. อนาคตํ. ปจฺจุปปนฺนํ. ยทฺหนฺตฺตา
 ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมุขปฺปณฺณาย
 ทฏฺฐพฺพํ ะเปะ ะชีวหา อนตฺตา ะเปะ ะมโน อนตฺตา อตีโต. อนาคโต.
 ปจฺจุปปนฺโน. ยทฺหนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ
 ยถาภูตํ สมมุขปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ะเปะ ะนาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
 ปชานาตีติ.

๔๖-๔๘. พาหิราตีตาทิยทฺหนฺจฺจสฺสุต

[๒๑๓-๒๑๕] รุปา ภิกฺขเว อนิจฺจา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปปนฺนา. ยทฺหนฺจฺจํ
 ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนฺตฺตา, ยทฺหนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส
 อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมุขปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ. สทฺทา...คณฺธา...รสา...
 โฝฏฺฐพฺพ...ธมฺมา อนิจฺจา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปปนฺนา. ยทฺหนฺจฺจํ ตํ ทุกฺขํ,
 ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนฺตฺตา, ยทฺหนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ
 เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมุขปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ะเปะ ะนาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
 ปชานาตีติ.

๔๙-๕๑. พาหิราตีตาทิยํทุกฺขสฺสุต

[๒๑๖-๒๑๘] รุปา ภิกฺขเว ทุกฺขา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปปนฺนา. ยํ ทุกฺขํ
 ตทฺหนฺตฺตา, ยทฺหนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ
 ยถาภูตํ สมมุขปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ. สทฺทา...คณฺธา...รสา...โฝฏฺฐพฺพ...ธมฺมา ทุกฺขา

สังยุตต] ๔. จตุตถปณณาสก ๒. สญฺจิเปยฺยาลวกฺก ๕๙. พาหิรายตนทุกฺขสฺสุต ๑๔๕

อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนฺนา, ยํ ทฺวํ ทนฺตฺตา, ยทฺนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตีติ.

๕๒-๕๔. พาหิราตีตาทียทนตฺตสฺสุต

[๒๑๙-๒๒๑] รูปา ภิกฺขเว อนตฺตา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนฺนา, ยทฺนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺจพฺพํ. สทฺทา ๖ เป ๖ คณฺธา. รสา. โผฏฺจพฺพา. ธมฺมา อนตฺตา อตีตา. อนาคตา. ปจฺจุปฺปนฺนา, ยทฺนฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตีติ.

๕๕. อหฺมตฺตยาตฺตนอนิจฺจสฺสุต

[๒๒๒] จกฺขํ^๑ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ๖ เป ๖ ชีวฺหา อนิจฺจา ๖ เป ๖ มโน อนิจฺโจ. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตีติ.

๕๖. อหฺมตฺตยาตฺตนทุกฺขสฺสุต

[๒๒๓] จกฺขํ ภิกฺขเว ทฺวํ ๖ เป ๖ ชีวฺหา ทฺวฺชา. กาโย ทฺวฺโช. มโน ทฺวฺโช. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตีติ.

๕๗. อหฺมตฺตยาตฺตนอนตฺตสฺสุต

[๒๒๔] จกฺขํ ภิกฺขเว อนตฺตา ๖ เป ๖ ชีวฺหา อนตฺตา. กาโย อนตฺตา. มโน อนตฺตา. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตีติ.

๕๘. พาหิรายตนอนิจฺจสฺสุต

[๒๒๕] รูปา ภิกฺขเว อนิจฺจา. ๖ เป ๖ สทฺทา. คณฺธา. รสา. โผฏฺจพฺพา. ธมฺมา อนิจฺจา. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตีติ.

๕๙. พาหิรายตนทุกฺขสฺสุต

[๒๒๖] รูปา ภิกฺขเว ทฺวฺชา ๖ เป ๖ สทฺทา. คณฺธา. รสา. โผฏฺจพฺพา. ธมฺมา ทฺวฺชา. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตีติ.

๖๐. พาทิรายตนอนตตสุต

[๒๒๗] รุปา ภิกขเว อนตฺตา ๖ เป ๖ สหฺทา กนฺธา. รสา. โผฏฺจพฺพา. ธมฺมา
อนตฺตา. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ.

สฺวจฺปิเยยาลวคฺโค ทฺติโย

ตสฺสุทฺธานํ

จนฺเทนฺนจฺวารส โหนฺติ	อตีเทน จ เทว นว
ยทฺธิจฺจจฺวารส วุฑฺธตา	ตโย อชฺฌตฺตพาทิรา
เปยฺยาโล สฺวจฺปิโก วุฑฺโธ	พทุธนาทิจฺจพฺนธฺนาติ.

สุทฺตฺนฺตานิ สฺวจฺ.

๓. สมุททวคฺค

๑. ปฐมสมุททสตุต

[๒๒๘] “สมุทโท สมุทโท”ติ ภิกฺขเว อสฺสทฺวา ปุณฺณฺชน โภสฺสติ, เนโส ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย สมุทโท, มหา เอโส ภิกฺขเว อุตฺทราสฺสิ มหา อุตฺทกฺกณฺณโว จกฺขุ ภิกฺขเว ปุริสสฺส สมุทโท, ทสฺส รูปมโย เวโค. โย ตํ รูปมยํ เวกํ สหติ, อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตฺริ จกฺขุสมุทฺทํ สอุมิ สวากฺกํ สกาคํ สรกฺขสํ, ติณฺโณ ปารกฺโข เถ เต จิณฺจติ พุราหุมนฺ ๖ เป ๖ ชิวฺหา ภิกฺขเว ปุริสสฺส สมุทโท, ทสฺส รสมโย เวโค. โย ตํ รสมยํ เวกํ สหติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตฺริ ชิวฺหาสมุทฺทํ สอุมิ สวากฺกํ สกาคํ สรกฺขสํ, ติณฺโณ ปารกฺโข เถ เต จิณฺจติ พุราหุมนฺ ๖ เป ๖ มโน ภิกฺขเว ปุริสสฺส สมุทโท, ทสฺส รมมมโย เวโค. โย ตํ รมมมยํ เวกํ สหติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตฺริ มโนสมุทฺทํ สอุมิ สวากฺกํ สกาคํ สรกฺขสํ, ติณฺโณ ปารกฺโข เถ เต จิณฺจติ พุราหุมนฺติ. อิทมวโจ ๖ เป ๖ สคฺคา :

โย อิมํ สมุทฺทํ สกาคํ สรกฺขสํ

สอุมิ^[๑] ภยํ ทตฺตํ อจฺจตฺริ

ส เวทญฺ วุสฺสิตพุทฺธมฺจริโย

โลกนฺตญฺ ปารกฺโขติ วุจฺจติ. ปจฺม.

๒. ทุตฺติยสมุททสตุต

[๒๒๙] “สมุทโท สมุทโท”ติ ภิกฺขเว อสฺสทฺวา ปุณฺณฺชน โภสฺสติ, เนโส ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย สมุทโท, มหา เอโส ภิกฺขเว อุตฺทราสฺสิ มหา อุตฺทกฺกณฺณโว. สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญญฺเยยฺยา รูปา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามุปฺปตฺตนิทฺทา รชฺนียา, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย สมุทโท.^๒ เอตฺถายํ สเทวโก โลโก สมารโก สพุทฺธโก สสฺสมณพุทฺธมณฺเ ปชา สเทวมนุสฺสา เยภฺยุเยน สมฺมุนา ตนฺตาทกฺกชาตา กุลคฺคณฺ จิกฺขาตา^๓ มลฺลขปฺพพฺพชาตา อปายํ ทคฺคที วิณีปาตํ สํสาร์ นาทิวตฺตติ ๖ เป ๖

๑ จ.ม. เอตฺถนฺตเร สวากฺกนฺติ ปาโจ ทิสฺสติ

๒ อ. สมุทโทติ

๓ ส. คุฬาคฺคณฺ จิกฺขาตา, ก. กุลคฺคณฺ จิกฺขาตา, อ. คณฺคณฺ จิกฺขาตา, ม. กุลาคฺคณฺ จิกฺขาตา

สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญญฺเญยา รสา ฯ เป ฯ สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญญฺเญยา
 ฐมา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรฺรฺปา กามฺปสฺสวฺหิตา รชฺนียา, อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อริยสฺส วินฺเย สมฺมทฺโท. เอตฺถายํ สทฺทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก
 สสฺสสมณพฺรหฺมณํ ปชา สทฺทวมนุสฺสา เยภฺยฺเยน สมฺมฺนา ทนฺตาทูลกฺขาทา
 กุลณฺณจิกฺขาทา มุณฺชปพฺพชฺฐาทา อปายํ ทฺถคฺคํ วิณีปาตํ สํสํ นาทิวตฺตํติ.

ยสฺส ราโค จ โทโส จ อวิชฺชา จ วิราชิตา

โส อิมํ สมฺมทํ สกาทํ สรกฺขสํ สฺมุมิภํ ทฺถตฺรํ อจฺจตริ.

สงฺกาทิโก มจฺจุชฺโห นิรฺรูปิ ปหาสิ ทฺถขํ อปฺนพฺภวาย

อตฺถกฺโกโต โส น ปมาณเมติ^๑ อโมหิ มจฺจุราชนฺติ พฺรุมฺมิติ. ทฺถิยํ.

๓. พาสสิโกปมสฺสุต

[๒๓๐] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว พาสสิโก อามิสฺสทํ พพิสํ คมฺภีเร อุทกรหเท
 ปกฺขิเปยฺย, ทเมณํ อณฺณตโร อามิสฺสจฺจุ มจฺจุณํ ทิเลยฺย. เอวํ ทิ โส ภิกฺขเว
 มจฺจุณํ คิลิตพฺพิโส พาสสิกสฺส อนนํ อาปนฺโน พฺยสนํ อาปนฺโน ยถากามกรณํโย
 พาสสิกสฺส.

เอวเมว โข ภิกฺขเว จยิเม พพิสา โลกสฺมี อนนฺนํ สทฺทานํ วธาย^๒
 ปาณินํ. กตเม จ? สนฺติ ภิกฺขเว จกฺขุวิญญฺเญยา รฺปา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา
 ปิยฺรฺรฺปา กามฺปสฺสวฺหิตา รชฺนียา, ทณฺเจ ภิกฺขุ อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโณสฺสาย ติจฺจุจฺติ.
 อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คิลิตพฺพิโส มารสฺส, อนนํ อาปนฺโน พฺยสนํ อาปนฺโน
 ยถากามกรณํโย ปาปมโต ฯ เป ฯ สนฺติ ภิกฺขเว ชิวฺหาวิญญฺเญยา รสา ฯ เป ฯ

สนฺติ ภิกฺขเว มโนวิญญฺเญยา ฐมา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรฺรฺปา กามฺปสฺสวฺหิตา
 รชฺนียา, ทณฺเจ ภิกฺขุ อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อชฺโณสฺสาย ติจฺจุจฺติ. อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ คิลิตพฺพิโส มารสฺส, อนนํ อาปนฺโน พฺยสนํ อาปนฺโน ยถากามกรณํโย
 ปาปมโต.

สนธิ ภิกขเว จกขุวิมฺเบเยยุยา รูปา อิมฺหฺสา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสณฺหิตา
 ราชนียา, ตณฺเจ ภิกขุ น อภินนฺหติ น อภิวทติ น อชฺโณสาย ติมฺหฺจติ. อญฺ
 วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ น คิลิตพฺพิโส มารสฺส, อภเทถิ พฺพิสฺส, ปริภเทถิ พฺพิสฺส, น อนญฺ
 อาปนฺโน น พยฺสนํ อาปนฺโน น ยถากามกรณียํ ปาปมิตฺตา ๖ เป ๖

สนธิ ภิกขเว ชิวหาวิมฺเบเยยุยา รสา ๖ เป ๖ สนธิ ภิกขเว มโนวิมฺเบเยยุยา
 ธมฺมา อิมฺหฺสา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสณฺหิตา ราชนียา, ตณฺเจ ภิกขุ น
 อภินนฺหติ น อภิวทติ น อชฺโณสาย ติมฺหฺจติ. อญฺ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ น
 คิลิตพฺพิโส มารสฺส, อภเทถิ พฺพิสฺส, ปริภเทถิ พฺพิสฺส, น อนญฺ อาปนฺโน น พยฺสนํ
 อาปนฺโน น ยถากามกรณียํ ปาปมิตฺตา. ตติยํ.

๔. ชีรกรุโขปมสุตต

[๒๓๑] ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกขเว ภิกขุสฺส วา ภิกขุณียา วา จกขุวิมฺเบเยยุ
 รุเปสฺส โย ราโค, โส อตฺถิ, โย โทโส, โส อตฺถิ, โย โมโห, โส อตฺถิ.
 โย ราโค, โส อปฺปทีโน, โย โทโส, โส อปฺปทีโน, โย โมโห, โส อปฺปทีโน.
 ทสฺส ปริตฺตา เจปํ จกขุวิมฺเบเยยุยา รูปา จกขุสฺส อาปาถํ อากจฺจนฺติ, ปริยาทียนฺเตวสฺส
 จิตฺตํ, โก ปน วาโท อธิมตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ? โย ภิกขเว ราโค, โส อตฺถิ,
 โย โทโส, โส อตฺถิ, โย โมโห, โส อตฺถิ. โย ราโค, โส อปฺปทีโน, โย
 โทโส, โส อปฺปทีโน, โย โมโห, โส อปฺปทีโน ๖ เป ๖

ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกขเว ภิกขุสฺส วา ภิกขุณียา วา ชิวหาวิมฺเบเยยุ รสสฺส โย
 ราโค โส อตฺถิ ๖ เป ๖

ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกขเว ภิกขุสฺส วา ภิกขุณียา วา มโนวิมฺเบเยยุ ธมฺเมสฺส โย
 ราโค, โส อตฺถิ, โย โทโส, โส อตฺถิ, โย โมโห, โส อตฺถิ. โย ราโค, โส
 อปฺปทีโน, โย โทโส, โส อปฺปทีโน, โย โมโห, โส อปฺปทีโน. ทสฺส ปริตฺตา

เจปี้ มโนวิญญเญยยา ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อากจฺจนฺติ, ปริยาทียนฺเตวสฺส จิตฺตํ.
โก ปน วาโท อธิมตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ? โย ภิกฺขเว ราโค, โส อตฺถิ, โย
โทโส, โส อตฺถิ, โย โมโห, โส อตฺถิ. โย ราโค, โส อปฺปทีโน, โย โทโส,
โส อปฺปทีโน, โย โมโห, โส อปฺปทีโน.

เสยฺยถาปี้ ภิกฺขเว ชีรฺรกุโข อสฺสตุโถ วา นิโครฺช วา ปัลลกุโข วา อุทุมฺพโร
วา ททโร ตรฺโณ โกมารโก, ตเมนนํ ปุริโส ตินฺหาเย กุชาริยา^๑ ยโต ยโต
ภินฺทเยยฺย,^๒ อากจฺเจยฺย ชีรฺนติ? เอวํ ภนฺเต. ตํ กิสฺส เหตุ? ยํ หิ ภนฺเต
ชีรํ, ตํ อตฺถิ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณิยา วา จกฺขุวิญญเญยฺส
รูปฺเปสฺส โย ราโค, โส อตฺถิ, โย โทโส, โส อตฺถิ, โย โมโห, โส อตฺถิ. โย
ราโค, โส อปฺปทีโน, โย โทโส, โส อปฺปทีโน, โย โมโห, โส อปฺปทีโน.
ตสฺส ปริตฺตา เจปี้ จกฺขุวิญญเญยฺยา รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อากจฺจนฺติ, ปริยาทียนฺเตวสฺส
จิตฺตํ, โก ปน วาโท อธิมตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ? โย ภิกฺขเว ราโค, โส อตฺถิ,
โย โทโส, โส อตฺถิ, โย โมโห, โส อตฺถิ. โย ราโค, โส อปฺปทีโน, โย
โทโส, โส อปฺปทีโน, โย โมโห, โส อปฺปทีโน ฯ เปฯ

ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณิยา วา ชิวฺหาวิญญเญยฺส รสฺสํ โย
ราโค, โส อตฺถิ ฯ เปฯ

ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณิยา วา มโนวิญญเญยฺส ธมฺเมสฺส
โย ราโค, โส อตฺถิ, โย โทโส, โส อตฺถิ, โย โมโห, โส อตฺถิ. โย ราโค,
โส อปฺปทีโน, โย โทโส, โส อปฺปทีโน, โย โมโห, โส อปฺปทีโน. ตสฺส
ปริตฺตา เจปี้ มโนวิญญเญยฺยา ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อากจฺจนฺติ, ปริยาทียนฺเตวสฺส
จิตฺตํ, โก ปน วาโท อธิมตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ? โย ภิกฺขเว ราโค, โส
อตฺถิ, โย โทโส, โส อตฺถิ, โย โมโห, โส อตฺถิ. โย ราโค, โส อปฺปทีโน,
โย โทโส, โส อปฺปทีโน, โย โมโห, โส อปฺปทีโน.

๑ จ.ม. อ. กุชาริยา. เอวมฺปรีปี

๒ จ.ม. อ. อาภินฺทเยยฺย. เอวมฺปรีปี

ยสฺส กสฺสจฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณฺเีย วา จกฺขุวิมฺเบเยสฺส รูปํ โย ราโค,
 โส นตฺถิ, โย โทโส, โส นตฺถิ, โย โมโห, โส นตฺถิ. โย ราโค, โส ปหีนํ,
 โย โทโส, โส ปหีนํ, โย โมโห, โส ปหีนํ. ตสฺส อธมตฺตา เจปิ
 จกฺขุวิมฺเบเยสฺส รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อากฺขณฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทียนฺติ, โก
 ปน วาทิ ปริตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ? โย ภิกฺขเว ราโค, โส นตฺถิ, โย โทโส,
 โส นตฺถิ, โย โมโห, โส นตฺถิ. โย ราโค, โส ปหีนํ, โย โทโส, โส ปหีนํ,
 โย โมโห, โส ปหีนํ ะเป ะ

ยสฺส กสฺสจฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณฺเีย วา ชีวฺหาวิมฺเบเยสฺส รสํ ะเป ะ
 มโนวิมฺเบเยสฺส ธมฺเมสฺส โย ราโค, โส นตฺถิ, โย โทโส, โส นตฺถิ, โย
 โมโห, โส นตฺถิ. โย ราโค, โส ปหีนํ, โย โทโส, โส ปหีนํ, โย โมโห,
 โส ปหีนํ. ตสฺส อธมตฺตา เจปิ มโนวิมฺเบเยสฺส ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อากฺขณฺติ,
 เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทียนฺติ, โก ปน วาทิ ปริตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ? โย ภิกฺขเว
 ราโค, โส นตฺถิ, โย โทโส, โส นตฺถิ, โย โมโห, โส นตฺถิ. โย ราโค, โส
 ปหีนํ, โย โทโส, โส ปหีนํ, โย โมโห, โส ปหีนํ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ชีรกรุโข อสฺสตุโถ วา นิโครุโธ วา ปัลลํ โย วา อทมฺพโร
 วา สุกุโข โกพาโป เตโรวสฺสโก, ทเมนํ ปุริโส ตินฺนุหาย กุธาริยา ยโต ยโต
 ภินฺนํ เทยฺย, อากฺขณฺเีย ชีรณฺติ? โน เหตุํ ภนฺเต. ตํ กิสฺส เหตุ? ยํ หิ ภนฺเต
 ชีรํ, ตํ นตฺถิ.

เอวเมว โย ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจฺจ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณฺเีย วา จกฺขุวิมฺเบเยสฺส
 รูปํ โย ราโค, โส นตฺถิ, โย โทโส, โส นตฺถิ, โย โมโห, โส นตฺถิ. โย
 ราโค, โส ปหีนํ, โย โทโส, โส ปหีนํ, โย โมโห, โส ปหีนํ. ตสฺส
 อธมตฺตา เจปิ จกฺขุวิมฺเบเยสฺส รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อากฺขณฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ
 ปริยาทียนฺติ, โก ปน วาทิ ปริตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ? โย ภิกฺขเว ราโค, โส
 นตฺถิ, โย โทโส, โส นตฺถิ, โย โมโห, โส นตฺถิ. โย ราโค, โส ปหีนํ, โย
 โทโส, โส ปหีนํ, โย โมโห, โส ปหีนํ ะเป ะ

ยสฺส กสฺสจฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณฺเีย วา ชีวฺหาวิญญฺเยะเยสฺส รสฺสํ ๖ เป ๖

ยสฺส กสฺสจฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณฺเีย วา มโนวิญญฺเยะเยสฺส ฐมฺเมสฺส โย
 ราโค, โส นตฺถิ, โย โทโส, โส นตฺถิ, โย โมโห, โส นตฺถิ. โย ราโค, โส
 ปหีนํ, โย โทโส, โส ปหีนํ, โย โมโห, โส ปหีนํ. ตสฺส อธิมตฺตา เจปิ
 มโนวิญญฺเยะเย ฐมา มนสฺส อปาถํ อากจฺจนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทียนฺติ, โก
 ปน วาโท ปริตฺตานํ. ตํ กิสฺส เหตุ? โย ภิกฺขเว ราโค, โส นตฺถิ, โย
 โทโส, โส นตฺถิ, โย โมโห, โส นตฺถิ. โย ราโค, โส ปหีนํ, โย โทโส, โส
 ปหีนํ, โย โมโห, โส ปหีนํ. จตฺตถํ.

๕. โภจจิกสฺส

[๒๓๒] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปฺพุโต อายสฺมา จ มหาโภจจิกโก
 พาราณสียํ วิหรนฺติ อสิปฺตเน มิคทาเย. อถ โข อายสฺมา มหาโภจจิกโก สายณฺหสมยํ
 ปฏิสลฺลาณา วุฏฺฐิตํ เยนายสฺมา สารีปฺพุโต เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกमितฺวา อายสฺมา
 สารีปฺพุเตน สทฺธิ สมฺโมทิตํ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิตํ,
 เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา มหาโภจจิกโก อายสฺมา สารีปฺพุตํ เอตทวโจ

กิ นุ โข อาวุโส สารีปฺพุต จกฺขุ รูปาณํ สลฺโลเชณํ, รูปา จกฺขุสฺส สลฺโลเชณํ
 ๖ เป ๖ ชีวฺหา รสานํ สลฺโลเชณํ, รสา ชีวฺหา สลฺโลเชณํ ๖ เป ๖ มโน ฐมฺมานํ
 สลฺโลเชณํ, ฐมา มนสฺส สลฺโลเชณนฺติ?

น โข อาวุโส โภจจิก จกฺขุ รูปาณํ สลฺโลเชณํ, น รูปา จกฺขุสฺส สลฺโลเชณํ,
 ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สลฺโลเชณํ. น ชีวฺหา
 รสานํ สลฺโลเชณํ, น รสา ชีวฺหา สลฺโลเชณํ, ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจฺจ
 อุปฺปชฺชติ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สลฺโลเชณํ ๖ เป ๖ น มโน ฐมฺมานํ สลฺโลเชณํ,
 น ฐมา มนสฺส สลฺโลเชณํ, ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ จนฺทราโค,
 ตํ ตตฺถ สลฺโลเชณํ.

เสยฺยถาปี อวฺสุ กาโฬ จ พลฺลิพฺพโท^๑ โอทาโต จ พลฺลิพฺพโท เอเกน ทาเมน
 วา โยตุเตน วา สยฺยตุตา อสฺสุ, โย นฺ ชฺ เหวํ วเทยฺย “กาโฬ พลฺลิพฺพโท
 โอทาตสฺส พลฺลิพฺพทสฺส สยฺโยเชนฺ, โอทาโต พลฺลิพฺพโท กาฬสฺส พลฺลิพฺพทสฺส
 สยฺโยเชนฺ”ติ. สมฺมา นฺ ชฺ โส วทมาโน วเทยฺยติ? โน เหตุํ อวฺสุ. น
 ชฺ อวฺสุ กาโฬ พลฺลิพฺพโท โอทาตสฺส พลฺลิพฺพทสฺส สยฺโยเชนฺ, นปี โอทาโต
 พลฺลิพฺพโท กาฬสฺส พลฺลิพฺพทสฺส สยฺโยเชนฺ, เยน จ ชฺ เต เอเกน ทาเมน วา
 โยตุเตน วา สยฺยตุตา, ตํ ตตฺถ สยฺโยเชนฺ. เอวเมว ชฺ อวฺสุ น จกฺขุ รูปาณํ
 สยฺโยเชนฺ, น รูปา จกฺขุสฺส สยฺโยเชนฺ, ยถจ ตตฺถ ตทฺถญํ ปฏิจฺจ อปฺปชฺชติ
 จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สยฺโยเชนฺ ๖ เป ๖ น ชีวฺหา รสํ สยฺโยเชนฺ ๖ เป ๖ น
 มโน รมฺมานํ สยฺโยเชนฺ, น รมฺมา มนฺตสฺส สยฺโยเชนฺ, ยถจ ตตฺถ ตทฺถญํ ปฏิจฺจ
 อปฺปชฺชติ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สยฺโยเชนฺ.

จกฺขุ วา อวฺสุ รูปาณํ สยฺโยเชนฺ อภวิสฺส รูปา วา จกฺขุสฺส สยฺโยเชนฺ,
 นยิทํ พุรฺหมจฺริยวาโส ปณฺณายเถ^๒ สมฺมาทกฺขกฺขาย. ยสฺมา จ ชฺ อวฺสุ น
 จกฺขุ รูปาณํ สยฺโยเชนฺ, น รูปา จกฺขุสฺส สยฺโยเชนฺ, ยถจ ตตฺถ ตทฺถญํ ปฏิจฺจ
 อปฺปชฺชติ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สยฺโยเชนฺ, ตสฺมา พุรฺหมจฺริยวาโส ปณฺณายติ
 สมฺมาทกฺขกฺขาย ๖ เป ๖

ชีวฺหา วา อวฺสุ รสํ สยฺโยเชนฺ อภวิสฺส, รสา วา ชีวฺหาย สยฺโยเชนฺ,
 นยิทํ พุรฺหมจฺริยวาโส ปณฺณายเถ สมฺมาทกฺขกฺขาย. ยสฺมา จ ชฺ อวฺสุ น
 ชีวฺหา รสํ สยฺโยเชนฺ, น รสา ชีวฺหาย สยฺโยเชนฺ, ยถจ ตตฺถ ตทฺถญํ ปฏิจฺจ
 อปฺปชฺชติ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สยฺโยเชนฺ, ตสฺมา พุรฺหมจฺริยวาโส ปณฺณายติ
 สมฺมาทกฺขกฺขาย ๖ เป ๖

มโน วา อวฺสุ รมฺมานํ สยฺโยเชนฺ อภวิสฺส, รมฺมา วา มนฺตสฺส สยฺโยเชนฺ,
 นยิทํ พุรฺหมจฺริยวาโส ปณฺณายเถ สมฺมาทกฺขกฺขาย. ยสฺมา จ ชฺ อวฺสุ น
 มโน รมฺมานํ สยฺโยเชนฺ, น รมฺมา มนฺตสฺส สยฺโยเชนฺ, ยถจ ตตฺถ ตทฺถญํ

สุตฺตฺนต. ๑๐/๒๐ ๑ จ. พลฺลิพฺพโท, สี.อี. พลฺลิพฺพโท. เอวฺมฺปริปี ๒ ม. ปณฺณายติ

ปฏิจจ อุปฺปชฺชติ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สลฺโยชนํ, ทสฺมา พฺรหฺมจฺริยวาทสึ
ปณฺณายติ สมนฺมาทกฺขกฺขยาย.

อิมินาเปตํ อวฺสุส ปฺริยาเยน เวทิตพฺพํ, ยถา น จกฺขุ รูปานํ สลฺโยชนํ,
น รูปา จกฺขุสฺส สลฺโยชนํ, ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจจ อุปฺปชฺชติ จนฺทราโค,
ตํ ตตฺถ สลฺโยชนํ ๖ เป ๖ น ชิวฺหา รสํ สลฺโยชนํ ๖ เป ๖ น มโน ฐมฺมานํ
สลฺโยชนํ, น ฐมฺมา มนฺสฺส สลฺโยชนํ, ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจจ อุปฺปชฺชติ
จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สลฺโยชนํ.

สํวิชฺชติ โข อวฺสุส ภควโต จกฺขุ, ปสฺสติ ภควา จกฺขุณา รูปํ, จนฺทราโค
ภควโต นตฺถิ, สุวิมฺุตฺตจิตฺโต ภควา. สํวิชฺชติ โข อวฺสุส ภควโต สฺไศ, สฺสณฺติ
ภควา สฺไศเตน สทฺทํ, จนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมฺุตฺตจิตฺโต ภควา. สํวิชฺชติ โข
อวฺสุส ภควโต ฆานํ, ฆายติ ภควา ฆาเนน กนฺธํ, จนฺทราโค ภควโต นตฺถิ,
สุวิมฺุตฺตจิตฺโต ภควา. สํวิชฺชติ โข อวฺสุส ภควโต ชิวฺหา, สายติ ภควา ชิวฺหาย
รสํ, จนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมฺุตฺตจิตฺโต ภควา. สํวิชฺชติ โข อวฺสุส ภควโต
กาโย, ฆุสฺสติ ภควา กาเยน โผฏฺฐพฺพํ, จนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมฺุตฺตจิตฺโต
ภควา. สํวิชฺชติ โข อวฺสุส ภควโต มโน, วิชานาติ^๑ ภควา มนฺสา ฐมฺมํ,
จนฺทราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมฺุตฺตจิตฺโต ภควา.

อิมินา โข เอตํ อวฺสุส ปฺริยาเยน เวทิตพฺพํ, ยถา น จกฺขุ รูปานํ สลฺโยชนํ,
น รูปา จกฺขุสฺส สลฺโยชนํ, ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจจ อุปฺปชฺชติ จนฺทราโค,
ตํ ตตฺถ สลฺโยชนํ. น สฺไศ. น ฆานํ. น ชิวฺหา รสํ สลฺโยชนํ, น รสา
ชิวฺหาย สลฺโยชนํ, ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจจ อุปฺปชฺชติ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ
สลฺโยชนํ. น กาโย. น มโน ฐมฺมานํ สลฺโยชนํ, น ฐมฺมา มนฺสฺส สลฺโยชนํ,
ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจจ อุปฺปชฺชติ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สลฺโยชนนฺตฺติ. ปณฺจมํ.

๖. กามภูสุต

[๒๓๓] เอกิ สมย อายสฺมา จ อานนฺโท อายสฺมา จ กามภู โกสมุพฺปิ วิหรนฺติ โฆสิตารามเ. อถ โข อายสฺมา กามภู สายณฺหสมยํ ปฏิสฺสณานา วุฏฺฐิตเ ยณายสฺมา อานนฺโท เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา อานนฺเทน สทฺธิ สมฺโมทิติ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิทิสฺสเรทฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสิติ, เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา กามภู อายสฺมฺนตํ อานนฺทํ เอตทวโจ :

กิตฺติ นุ โข อาวุโส อานนฺท จกฺขุ รูปานํ สลฺยโลชนํ, รูปา จกฺขุสฺส สลฺยโลชนํ ะเปะ ะชีวหา รสานํ สลฺยโลชนํ, รสา จิวฺหาย สลฺยโลชนํ ะเปะ ะมโน ะมฺมานํ สลฺยโลชนํ, ะมฺมา มนฺสสฺส สลฺยโลชนนฺติติ?

น โข อาวุโส กามภู^๑ จกฺขุ รูปานํ สลฺยโลชนํ, น รูปา จกฺขุสฺส สลฺยโลชนํ, ยถา จ ตถฺถ ตทฺถยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ จนนฺทราโค, ตํ ตถฺถ สลฺยโลชนํ ะเปะ ะชีวหา รสานํ สลฺยโลชนํ, น รสา จิวฺหาย สลฺยโลชนํ ะเปะ ะมโน ะมฺมานํ สลฺยโลชนํ, น ะมฺมา มนฺสสฺส สลฺยโลชนํ, ยถา จ ตถฺถ ตทฺถยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ จนนฺทราโค, ตํ ตถฺถ สลฺยโลชนํ.

เสยฺยถาปี อาวุโส กาโฬ จ พลฺลิพฺทโท โอทาโต จ พลฺลิพฺทโท เอเกน ทาเมน วา โยเตเตน วา สยฺยตฺตา อสฺส, โย นุ โข เอวํ วทฺเยยฺย “กาโฬ พลฺลิพฺทโท โอทาตสฺส พลฺลิพฺททสฺส สลฺยโลชนํ, โอทาโต พลฺลิพฺทโท กาฬสฺส พลฺลิพฺททสฺส สลฺยโลชนนฺ”ติ. สมฺมา นุ โข โส วทฺมาโน วทฺเยยฺยติ? โน เหนํ อาวุโส. น โข อาวุโส กาโฬ พลฺลิพฺทโท โอทาตสฺส พลฺลิพฺททสฺส สลฺยโลชนํ, นปี โอทาโต พลฺลิพฺทโท กาฬสฺส พลฺลิพฺททสฺส สลฺยโลชนํ, เยน จ โข เต เอเกน ทาเมน วา โยเตเตน วา สยฺยตฺตา, ตํ ตถฺถ สลฺยโลชนํ. เอวเมว โข อาวุโส น จกฺขุ รูปานํ สลฺยโลชนํ, น รูปา จกฺขุสฺส สลฺยโลชนํ ะเปะ ะชีวหา ะเปะ ะมโน ะเปะ ะยถา จ ตถฺถ ตทฺถยํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ จนนฺทราโค, ตํ ตถฺถ สลฺยโลชนนฺติติ. จญฺจ.

๗. อุทายิสุตต

[๒๓๔] เอกัง สมยํ อายสฺมา จ อานนุโท อายสฺมา จ อุทายี โกสมพิยํ
 วิหรนฺติ โขสิตถารามะ. อถ โข อายสฺมา อุทายี สยณฺหสมยํ ปฏิสลฺลํหา วุฏฺฐิตํ
 เยนายสฺมา อานนุโท เทนุปสงกมิ, อุปสงกมิทฺวา อายสฺมา อานนุเทน สทฺธิ
 สมฺโมทิตํ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิทิสารทฺทฺวา เอกมฺนํทํ นิสิตํ, เอกมฺนํทํ นิสินฺโน
 โข อายสฺมา อุทายี อายสฺมณํทํ อานนํทํ เอตทวโจ :

ยถา นุ โข อาวุโส อานนุท อยํ กาโย ภควตา อเนกปริยาเยน อกฺขาโต
 วิวฺโฏ ปกาสิตํ “อิติปายํ กาโย อนตฺตา”ติ. สกฺกา เอวเมว^๑ วิญฺญาณมฺปิทํ
 อาจิกฺขิตํ เทเสตํ ปณฺณเปตํ ปฏฺจเปตํ วิวริตํ วิภิชิตํ อุตฺตทานีกาตํ “อิติปิทํ
 วิญฺญาณํ อนตฺตา”ติ.

ยถา โข อาวุโส อุทายี อยํ กาโย ภควตา อเนกปริยาเยน อกฺขาโต วิวฺโฏ
 ปกาสิตํ “อิติปายํ กาโย อนตฺตา”ติ. สกฺกา เอวเมว วิญฺญาณมฺปิทํ อาจิกฺขิตํ
 เทเสตํ ปณฺณเปตํ ปฏฺจเปตํ วิวริตํ วิภิชิตํ อุตฺตทานีกาตํ “อิติปิทํ วิญฺญาณํ อนตฺตา”ติ.

จกฺขณฺจ อาวุโส ปฏฺิจจ รุเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขวิญฺญาณนฺติ ? เอวมาวุโสติ. โย
 จาวุโส เหตุ โย จ ปจฺจโย จกฺขวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย, โส จ เหตุ โส จ
 ปจฺจโย สพฺเพน สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ อปริเสสํ^๒ นิริชฺฌเณยฺย, อปี นุ โข
 จกฺขวิญฺญาณํ ปณฺณายเถตาติ ? โน เหนํ อาวุโส. อิมินาปี โข เอตํ อาวุโส ปริยาเยน
 ภควตา อกฺขาตํ วิวฺโฏ ปกาสิตํ “อิติปิทํ วิญฺญาณํ อนตฺตา”ติ ฯ เป ฯ

ชีวฺหจฺจาวุโส ปฏฺิจจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณนฺติ ? เอวมาวุโสติ. โย
 จาวุโส เหตุ โย จ ปจฺจโย ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย, โส จ เหตุ โส จ
 ปจฺจโย สพฺเพน สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ อปริเสสํ นิริชฺฌเณยฺย, อปี นุ โข
 ชิวฺหาวิญฺญาณํ ปณฺณายเถตาติ ? โน เหนํ อาวุโส. อิมินาปี โข เอตํ อาวุโส
 ปริยาเยน ภควตา อกฺขาตํ วิวฺโฏ ปกาสิตํ “อิติปิทํ วิญฺญาณํ อนตฺตา”ติ ฯ เป ฯ

๑ ก. เอวเมว

๒ ก. อปริเสส

มณญชาวุโส ปฏิจจ ธมฺเม จ อุปปชฺชติ มโนวิญญานนฺติ? เอวมาวุโสติ. โย
 จาวุโส เหตุ โย จ ปจฺจโย มโนวิญญานสฺส อุปปาทย, โส จ เหตุ โส จ
 ปจฺจโย สพฺเพน สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ อปริเสสํ นิรุชฺฌेยฺย, อปี นุ ไช
 มโนวิญญานํ ปรณฺยาเยตาติ? โน เหตุํ อวุโส. อิมินาปี ไช เอตํ อวุโส
 ปริยาเยน ภควตา อวฺชาตํ วิวฺธํ ปกาสิทํ “อิติปิทํ วิญญานํ อนตฺตา”ติ.

เสยฺยถาปี อวุโส ปุริโส สารตฺติโก สารกเวสี สารปริเยสนํ จรมาโน ตินฺหํ
 กุธารี^๑ อาทาย วณํ ปวิเสยฺย, โส ตตฺถ ปสฺเสยฺย มหนฺตํ กทฺธิกฺขนฺธํ อชฺฐํ นวํ
 อกุกฺกชฺชาตํ,^๒ ตเมณํ มฺลเ ฉินฺทเยยฺย, มฺลเ เจตฺวา อกฺเค ฉินฺทเยยฺย, อกฺเค
 เจตฺวา ปตฺตวณฺณํ วินิพฺยุชฺเยยฺย, โส ตตฺถ เฝศฺกมฺปิ นาริถฺจเณยฺย, กุโธ สารํ.
 เอวเมว ไช อวุโส ภิกฺขุ จสฺส ผสฺสยตฺเตนสฺส เนวตฺตานํ น อตฺตนิยํ สมนุสฺสติ,
 โส เอวํ อสมนุสฺสสฺสโต น กิณฺจ โลกเ อุปาทิยติ, อนฺอุปาทิยํ น ปริตฺตสฺสติ,
 อปริตฺตสฺสํ ปจฺจตฺตมเณว ปรินิพฺพายติ, “ซีณา ชาติ, วุสิทํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ
 ภณฺเณยํ, นาปรํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. สตฺตม.

๘. อาทิตตปริยายสูตร

[๒๓๕] อาทิตตปริยายํ ไว ภิกฺขเว ธมฺมปริยายํ เทเสสฺสสํมิ, ทํ สฺสณาด.
 กตโม จ^๓ ภิกฺขเว อาทิตตปริยาโย ธมฺมปริยาโย? วรํ ภิกฺขเว ตตฺตาย อโยสฺสากาย
 อาทิตฺตาย สมนุสฺสชฺชิตาย สชฺชิตฺกฺตฺตาย^๔ จกฺขนฺทวิยํ สมนุสฺสชฺชิตํ, น เทว
 จกฺขนฺทวิญญเณยฺส รุเปสฺส อนฺพุยฺยวชฺชนโส นิमितฺตคฺคฺคาโห. นิमितฺตคฺคฺคาโห^๕ วา ภิกฺขเว
 วิญญานํ ติฏฺฐจฺมานํ ติฏฺฐเญยฺย อนฺพุยฺยวชฺชนสฺสชฺชิตํ วา, ตสฺมี เจ สมนเ กาลํ
 กเรยฺย, จานเมตํ วิชฺชติ, ยํ ทวฺินฺนํ คตฺตีนํ อณฺณทวํ คตฺตี กจฺเจยฺย นิริยํ วา
 ติรฺจฺจณานิ วา. อิมํ ไชหํ ภิกฺขเว อาทิตฺตํ ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

๑ จ.ม. กุจาริ

๒ ก. อกุกฺกชฺชชฺชาตํ, ม. อกุกฺกชฺชชฺชาตํ

๓ อ. โส

๔ ก. สชฺชิตฺกฺตฺตาย. เอวมฺปริปิ ๕ ก.ม. นิमितฺตคฺคฺคาโห. เอวมฺปริปิ

วรํ ภิกฺขเว ติณฺเฬน อโยสงฺกฺนา อาทิตฺเตน สมฺปชฺชติเตน สโชติฏฺเฏเตน
 โสทินฺทริยํ สมฺปลิมฺภุจํ, น เตวฺว โสทวิณฺเณเยสฺส สทฺทสฺส อนฺุพฺยุณฺชนโส
 นิमितฺตคฺคคาโห. นิमितฺตสฺสาทคฺคิตํ วา ภิกฺขเว วิณฺณํ ติฏฺฐจฺฉานํ ติฏฺฐเจยฺย
 อนฺุพฺยุณฺชนสฺสาทคฺคิตํ วา, ตสฺมี เจ สมเย กาลํ กเรยฺย, จานเมตํ วิชฺชติ, ยํ
 ทฺวินฺนํ คตฺติํ อณฺุณทฺรํ คตฺติ คจฺเจยฺย นิริยํ วา ติรจฺฉานโยนี วา. อิมํ โขหํ
 ภิกฺขเว อาทินํ ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

วรํ ภิกฺขเว ติณฺเฬน นชฺชเจทเนน อาทิตฺเตน สมฺปชฺชติเตน สโชติฏฺเฏเตน
 มานินฺทริยํ สมฺปลิมฺภุจํ, น เตวฺว มานวิณฺเณเยสฺส กนฺธสฺส อนฺุพฺยุณฺชนโส
 นิमितฺตคฺคคาโห. นิमितฺตสฺสาทคฺคิตํ วา ภิกฺขเว วิณฺณํ ติฏฺฐจฺฉานํ ติฏฺฐเจยฺย
 อนฺุพฺยุณฺชนสฺสาทคฺคิตํ วา, ตสฺมี เจ สมเย กาลํ กเรยฺย, จานเมตํ วิชฺชติ, ยํ
 ทฺวินฺนํ คตฺติํ อณฺุณทฺรํ คตฺติ คจฺเจยฺย นิริยํ วา ติรจฺฉานโยนี วา. อิมํ โขหํ
 ภิกฺขเว อาทินํ ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

วรํ ภิกฺขเว ติณฺเฬน ชฺเรน อาทิตฺเตน สมฺปชฺชติเตน สโชติฏฺเฏเตน ชฺวหินฺทริยํ
 สมฺปลิมฺภุจํ, น เตวฺว ชฺวหาวิณฺเณเยสฺส รสสฺส อนฺุพฺยุณฺชนโส นิमितฺตคฺคคาโห.
 นิमितฺตสฺสาทคฺคิตํ วา ภิกฺขเว วิณฺณํ ติฏฺฐจฺฉานํ ติฏฺฐเจยฺย อนฺุพฺยุณฺชนสฺสาทคฺคิตํ
 วา, ตสฺมี เจ สมเย กาลํ กเรยฺย, จานเมตํ วิชฺชติ, ยํ ทฺวินฺนํ คตฺติํ อณฺุณทฺรํ
 คตฺติ คจฺเจยฺย นิริยํ วา ติรจฺฉานโยนี วา. อิมํ โขหํ ภิกฺขเว อาทินํ ทิสฺวา
 เอวํ วทามิ.

วรํ ภิกฺขเว ติณฺเฬน สทฺธิยา อาทิตฺเตน สมฺปชฺชติเตน สโชติฏฺเฏเตน กายินฺทริยํ
 สมฺปลิมฺภุจํ, น เตวฺว กายวิณฺเณเยสฺส โผฏฺฐพฺเพสฺส อนฺุพฺยุณฺชนโส นิमितฺตคฺคคาโห.
 นิमितฺตสฺสาทคฺคิตํ วา ภิกฺขเว วิณฺณํ ติฏฺฐจฺฉานํ ติฏฺฐเจยฺย อนฺุพฺยุณฺชนสฺสาทคฺคิตํ
 วา, ตสฺมี เจ สมเย กาลํ กเรยฺย, จานเมตํ วิชฺชติ, ยํ ทฺวินฺนํ คตฺติํ อณฺุณทฺรํ
 คตฺติ คจฺเจยฺย นิริยํ วา ติรจฺฉานโยนี วา. อิมํ โขหํ ภิกฺขเว อาทินํ ทิสฺวา เอวํ
 วทามิ.

วรั ภิกขเว โสตุตํ. โสตุตํ โข ปนหํ ภิกขเว วณฺณํ ชีวิตานํ^๑ วทามิ, อผลํ
ชีวิตานํ วทามิ, โมมฺหํ ชีวิตานํ วทามิ, น เตวฺว ตถารูเป วิตกฺเก วิตกฺเกยฺย,
ยถารูปานํ วิตกฺกานํ วสฺสโต สํมํ ภินฺนํ. อิมํ โขหํ ภิกขเว วณฺณํ ชีวิตานํ
อาทิตฺตํ ทิสฺวา เอวํ วทามิ.

ตตฺถ ภิกขเว สุตฺวา อริยสวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ :

ติฏฺฐตุ ทาว ตตฺตํ อโยสลาภาย อาทิตฺตํ สมฺปชฺชติตํ สโชติฏฺฐํ
จกฺขณฺทริยํ สมฺปติมฺภุจํ, หนฺนํ อิทเมว มนสิโกโรมิ “อิติ จกฺขํ อนิจฺจํ, รูปา
อนิจฺจา, จกฺขวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, จกฺขสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ จกฺขสมฺผสฺสํ
อูปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺมํ วา ทกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ.”

ติฏฺฐตุ ทาว ติณฺเฬน อโยสฺสํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชติตํ สโชติฏฺฐํ
โสติณฺทริยํ สมฺปติมฺภุจํ, หนฺนํ อิทเมว มนสิโกโรมิ “อิติ โสตํ อนิจฺจํ, สฺสํ
อนิจฺจา, โสทวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, โสทสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ โสทสมฺผสฺสํ
อูปฺปชฺชติ เวทิตํ สฺมํ วา ทกฺขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ.”

ติฏฺฐตุ ทาว ติณฺเฬน นขเจตฺตํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชติตํ สโชติฏฺฐํ
ฆานินฺทริยํ สมฺปติมฺภุจํ, หนฺนํ อิทเมว มนสิโกโรมิ “อิติ ฆานํ อนิจฺจํ, ฌณฺธา
อนิจฺจา, ฆานวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ฆานสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ ฆานสมฺผสฺสํ
อูปฺปชฺชติ เวทิตํ ๖ เป ๖ ตมฺปิ อนิจฺจํ.”

ติฏฺฐตุ ทาว ติณฺเฬน ชฺเรน อาทิตฺตํ สมฺปชฺชติตํ สโชติฏฺฐํ ชิวฺหินฺทริยํ
สมฺปติมฺภุจํ, หนฺนํ อิทเมว มนสิโกโรมิ “อิติ ชิวฺหา อนิจฺจา, รสา อนิจฺจา,
ชิวฺหาวิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ชิวฺหาสมฺผสฺโส อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสํ
อูปฺปชฺชติ ๖ เป ๖ ตมฺปิ อนิจฺจํ.”

ติฏฺฐตุ ทาว ติณฺเฬน สทฺธิยา อาทิตฺตํ สมฺปชฺชติตํ สโชติฏฺฐํ กายินฺทริยํ
สมฺปติมฺภุจํ, หนฺนํ อิทเมว มนสิโกโรมิ “อิติ กาโย อนิจฺโจ, โผฏฺฐพฺพา อนิจฺจา,

กายวิญญาณํ อนิจฺจํ, กายสมฺมสฺสโต อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ กายสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ
เวทียิตํ ๖ เป ๖ ตมฺปิ อนิจฺจํ.”

ติฏฺฐตุ ทาว โสตํ ๖ เป ๖ หนฺนทาํ อิทเมว มนฺสิกโรมิ “อิติ มโน อนิจฺโจ, ฐมา
อนิจฺจา, มโนวิญญาณํ อนิจฺจํ, มโนสมฺมสฺสโต อนิจฺโจ, ยมฺปิทํ มโนสมฺมสฺสสัจฺจยา
อุปฺปชฺชติ เวทียิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อนิจฺจํ.”

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก จกฺขุสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, รูเปสฺมี
นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญญาณํ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺมสฺสโต นิพฺพินฺทติ ๖ เป ๖ ยมฺปิทํ
มโนสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทียิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมีปํ
นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคะ วิมูจฺจติ, วิมุตฺตสฺมี “วิมุตฺต”มิติ ฌาณํ
โหติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณํ, นาปรํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาติ.
อโย ไซ ภิกฺขเว อาทิตฺตปริยาโย ฐมฺมปริยาโยติ. อญฺจม.

๕. ปฐมตฺตปาโทปมฺสฺสตุต

[๒๓๖] หตฺถสฺส ภิกฺขเว สติ อาทานนิกฺเขปนํ ปณฺณายติ, ปาเทสฺส สติ
อภิกกมปฏิกฺกโม ปณฺณายติ, ปพฺเพสฺส สติ สมฺมิลฺลชนปสารถํ ปณฺณายติ, กุจฺฉิสฺมี
สติ ชิมฺภุจาปีปาสา ปณฺณายติ. เอวเมว ไซ ภิกฺขเว จกฺขุสฺมีปํ สติ จกฺขุสมฺมสฺสสัจฺจยา
อุปฺปชฺชติ อชฺฉตฺตํ สุขทุกฺขํ ๖ เป ๖ ชีวฺหยา สติ ชีวฺหาสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ
อชฺฉตฺตํ สุขทุกฺขํ ๖ เป ๖ มนฺสฺมี สติ มโนสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ อชฺฉตฺตํ
สุขทุกฺขํ ๖ เป ๖

หตฺถสฺส ภิกฺขเว อสติ อาทานนิกฺเขปนํ น ปณฺณายติ, ปาเทสฺส อสติ
อภิกกมปฏิกฺกโม น ปณฺณายติ, ปพฺเพสฺส อสติ สมฺมิลฺลชนปสารถํ น ปณฺณายติ,
กุจฺฉิสฺมี อสติ ชิมฺภุจาปีปาสา น ปณฺณายติ. เอวเมว ไซ ภิกฺขเว จกฺขุสฺมี อสติ
จกฺขุสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ อชฺฉตฺตํ สุขทุกฺขํ ๖ เป ๖ ชีวฺหยา อสติ ชีวฺหาสมฺมสฺสสัจฺจยา
อุปฺปชฺชติ อชฺฉตฺตํ สุขทุกฺขํ ๖ เป ๖ มนฺสฺมี อสติ มโนสมฺมสฺสสัจฺจยา อุปฺปชฺชติ
อชฺฉตฺตํ สุขทุกฺขนฺติ. นวม.

สัณฑ์] ๔. จตุตถปณณาสก ๓. สมุททวค ๑๐. ทุตียหตุถปาโทปมสตุต ๑๖๑

๑๐. ทุตียหตุถปาโทปมสตุต

[๒๓๗] หตุเถสุ ภิกขเว สติ อาทานนิกเขปนํ โหติ, ปาเทสุ สติ อภิกกมปฏิกโกโม
โหติ, ปพเพสุ สติ สมมิมุขนปสารถํ โหติ, กุจฉิสมี สติ ชิมจนาปัสสา โหติ.
เอวมว โข ภิกขเว จกขุสมิ สติ จกขุสมุสสัจจยา อุปปชติ อชฉตฺตํ
สุขทุกขํ วเปว ชิวหาย สติ วเปว มนสมิ สติ มโนสมุสสัจจยา อุปปชติ
อชฉตฺตํ สุขทุกขํ วเปว

หตุเถสุ ภิกขเว อสติ อาทานนิกเขปนํ น โหติ, ปาเทสุ อสติ อภิกกมปฏิกโกโม
น โหติ, ปพเพสุ อสติ สมมิมุขนปสารถํ น โหติ, กุจฉิสมี อสติ ชิมจนาปัสสา
น โหติ. เอวมว โข ภิกขเว จกขุสมิ อสติ จกขุสมุสสัจจยา อุปปชติ อชฉตฺตํ
สุขทุกขํ วเปว ชิวหาสมุสสัจจยา วเปว มนสมิ อสติ มโนสมุสสัจจยา
อุปปชติ อชฉตฺตํ สุขทุกขนติ. ทสม.

สมุททวคโค ทติโย.

ตสสุททานิ

เทว สมุททา พาสสิโก

ชีรรุเคน โกฏจโก

กามภู อุทายี เจว

อาทิตฺเตน จ อฏจม

หตุถปาทพพพา เจว^๑

วคโค เตน ปวฺจจติ.

๔. อาสัวิสวคค

๑. อาสัวิสปมสุตต

[๒๓๘] ^๑เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเ. อถ โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสึ.^๑

เสยฺยถาปี ภิกขเว จตฺตาริ อาสัวิสสา อุกฺกเตชา โฆรวิสสา, อถ ปุริโส อากฺขณฺณย ชีวิตฺกามา อมริตฺกามา สุขกามา ทุกฺขปฏิกฺกโต. ตเมनํ เอวํ วทฺเยยฺย “อิเม เต อมฺโห ปุริส จตฺตาริ อาสัวิสสา อุกฺกเตชา โฆรวิสสา, กาเลน กาลํ วุจฺจาเปตพฺพา,^๒ กาเลน กาลํ นฺหาเปตพฺพา, กาเลน กาลํ โภเชตพฺพา, กาเลน กาลํ ปเวเสตพฺพา.”^๓ ยทา จ โข เต อมฺโห ปุริส อิเมสํ จตฺนุนํ อาสัวิสานํ อุกฺกเตชานํ โฆรวิสานํ อณฺณตโร วา อณฺณตโร วา กุปฺปิสฺสติ, ตโต ทวํ อมฺโห ปุริส มรณํ วา นิคฺขจฺสี, มรณมฺหํ วา ทุกฺขํ, ยํ เต อมฺโห ปุริส กรณียํ, ตํ กโรหิ”ติ.

อถ โข โส ภิกขเว ปุริโส ภีโต จตฺนุนํ อาสัวิสานํ อุกฺกเตชานํ โฆรวิสานํ เยน วา เทน วา ปลาเยถ. ตเมนํ เอวํ วทฺเยยฺย “อิเม โข เต^๔ อมฺโห ปุริส ปณฺจ วรกา ปจฺจตฺติกา ปิฏฺฐิจิโต ปิฏฺฐิจิโต อนุพฺพนฺธา “ยตฺถเอว นํ ปสฺสิสฺสสามิ, ตตฺถเอว ชีวิตา โวโรเปสฺสามา”ติ, ยํ เต อมฺโห ปุริส กรณียํ, ตํ กโรหิ”ติ.

อถ โข โส ภิกขเว ปุริโส ภีโต จตฺนุนํ อาสัวิสานํ อุกฺกเตชานํ โฆรวิสานํ ภีโต ปณฺจณฺนํ วรกานํ ปจฺจตฺติกานํ เยน วา เทน วา ปลาเยถ. ตเมนํ เอวํ วทฺเยยฺย “อยนฺเต อมฺโห ปุริส ญฺโฆ อนฺตรจโร วรโก อุกฺขิตฺตาสิกิ ปิฏฺฐิจิโต ปิฏฺฐิจิโต อนุพฺพนฺธโร, ‘ยตฺถเอว นํ ปสฺสิสฺสสามิ, ตตฺถเอว สิริโร ปาเตสฺสามิ’ติ, ยํ เต อมฺโห ปุริส กรณียํ, ตํ กโรหิ”ติ.

อถ โข โส ภิกขเว ปุริโส ภีโต จตฺนุนํ อาสัวิสานํ อุกฺกเตชานํ โฆรวิสานํ, ภีโต ปณฺจณฺนํ วรกานํ ปจฺจตฺติกานํ, ภีโต ญฺจสฺส อนฺตรจรสฺส วรกสฺส อุกฺขิตฺตาสิกิสฺส เยน วา เทน วา ปลาเยถ. โส ปสฺสเสยฺย สฺสณฺณํ คามํ, ยณฺณทเวท ฆรํ ปวิเสยฺย, วิตฺตกํเยว ปวิเสยฺย, ตฺถจฺจกํเยว ปวิเสยฺย, สฺสณฺณกํเยว ปวิเสยฺย. ยณฺณทเวท ภาชนํ

๑-๑ จ.ม. น ทิสฺสติ ๒ ก. อุกฺกเตชานํ

๓ จ.ม. สเวเสตพฺพา ๔ จ.ม. น ทิสฺสติ

ตุจฺจนํเกว ขายติ, สฺสณฺณํเกว ขายติ. โสตโต เจปํ นํ ภิกฺขเว ปณฺหิโต พฺยตฺโต เมธาวิ อฺปปริกฺขติ, วิตฺตํเกว ขายติ, ตุจฺจนํเกว ขายติ, สฺสณฺณํเกว ขายติ. มานโต เจปํ นํ ภิกฺขเว ปณฺหิโต พฺยตฺโต เมธาวิ อฺปปริกฺขติ, วิตฺตํเกว ขายติ, ตุจฺจนํเกว ขายติ, สฺสณฺณํเกว ขายติ. ชิวฺหาโต เจปํ นํ ภิกฺขเว ๖เป๖ กายโต เจปํ นํ ภิกฺขเว ๖เป๖ มนโต เจปํ นํ ภิกฺขเว ปณฺหิโต พฺยตฺโต เมธาวิ อฺปปริกฺขติ, วิตฺตํเกว ขายติ, ตุจฺจนํเกว ขายติ, สฺสณฺณํเกว ขายติ.

“โจรา กามฆาตกา”ติ โข ภิกฺขเว จณฺเณตํ พาหิรํ อายตนํ อธิวณํ. จกฺขุ ภิกฺขเว หนฺนํ มนาปามนาเปสฺส รุเปสฺส. โสตํ ภิกฺขเว ๖เป๖ มานํ ภิกฺขเว ๖เป๖ ชิวฺหา ภิกฺขเว หนฺนํ มนาปามนาเปสฺส รสสฺส. กาโย ภิกฺขเว ๖เป๖ มโน ภิกฺขเว หนฺนํ มนาปามนาเปสฺส ธมฺเมสฺส.

“มหาอุทกณฺโณ”ติ โข ภิกฺขเว จตฺตุนฺเณตํ โอฆํ อธิวณํ. กาโมหสฺส ภโวหสฺส ทิฏฺฐิหสฺส อวิชฺไชหสฺส.

“โอริมํ ตีรํ สาสงกํ สปปฏฺฐิณฺ”ติ โข ภิกฺขเว สกฺกายสฺสเสตํ อธิวณํ.

“ปาริมํ ตีรํ เขมํ อปปฏฺฐิณฺ”ติ โข ภิกฺขเว นิพฺพานสฺสเสตํ อธิวณํ.

“กฺกุลฺลนฺ”ติ โข ภิกฺขเว อริยสฺสเสตํ อฏฺฐังคิกสฺส มคฺคสฺส อธิวณํ. เสยฺยถิํ, สมฺมาทิฏฺฐิ ๖เป๖ สมฺมาสมมฺมิ.

“ตสฺส หตฺถเอหิ จ ปาเทหิ จ วายาโม”ติ โข ภิกฺขเว วิริยารมฺภสฺสเสตํ อธิวณํ.

“ติณฺโณ ปารคโต ธเล ติฏฺฐติ พฺรหฺมโณ”ติ โข ภิกฺขเว อรหโต เอตํ อธิวณนฺติ. ปจฺม.

๒. รโถปมสฺสุต

[๒๓๙] ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมฺนํนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺฐเจว ธมฺเม สุขโสมนสฺสพฺหุโล วิหริติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานํ ขยาย. กตเมหิ ตีหิ ? อินฺทริเยสฺส คฺคตทฺวาโร โหติ โภชนํ มคฺคตณฺณ ชาคริยํ อนฺนยฺตโต.

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อินฺทริเยสฺส คฺคตทฺวาโร โหติ ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิमितฺตคฺคทาหิ โหติ นานํพฺยณฺชนคฺคทาหิ, ยตฺวาธิกรณเมณํ

จกฺขุณฺทริยํ อสฺสํ วิหรณฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุณฺทริยํ, จกฺขุณฺทริเย สํวรํ อาปชฺชติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน กนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหยา รสํ สายิตฺวา. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา. มนฺสา ฌมฺมํ วิณฺมาย น นิมิตฺตคฺคภาหิ โหติ นานุปยุณฺชนคฺคภาหิ, ยถฺวาทิกรณเมณํ มนินฺทริยํ อสฺสํ วิหรณฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทริยํ, มนินฺทริเย สํวรํ อาปชฺชติ. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สุกฺกมียํ จาตุมฺมหาปเถ อาชณฺณรโถ ยุตฺโต อสฺส จิตฺโต โอธสฺสทปฺโตโท,^๑ ตเมณํ ทกฺโข โยคฺคาจริโย อสฺสทมฺมสวารถิ อภิรุทิตฺวา วาเมน หตฺถेเนน รสฺมิโย กเหตฺวา ทกฺขิณฺเนน หตฺถेเนน ปโตทํ กเหตฺวา เยนิจฺจนํ ยทิจฺจนํ สาเรยฺยปี ปจฺจาสาเรยฺยปี. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมสํ จนนํ อินฺทริยานํ อารกฺขาย สิกฺขติ, สณฺณมาย สิกฺขติ, ทมาย สิกฺขติ, อุปสมาย สิกฺขติ. เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อินฺทริเยสุ คฺคตฺตทฺวาโร โหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โภชเน มตฺตตณฺณํ โหติ ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ “เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิญฺญานาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺตยา ยาปนาย วิหีสฺสปฺรติยา พุรฺหมจฺริยานุคฺคหาย, อิติ ปฺราณณจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวณฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาทฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ฆาสฺสฺวิหาโร จา”ติ. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส วนํ อาลิมฺเบยฺย ยาวเทว โรหนตฺถาย,^๒ เสยฺยถา วา ปน อกฺฺขํ อพฺภณฺเชยฺย ยาวเทว ภารสฺส นิตฺถรณตฺถาย, เอวเมว^๓ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ “เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิญฺญานาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺตยา ยาปนาย วิหีสฺสปฺรติยา พุรฺหมจฺริยานุคฺคหาย, อิติ ปฺราณณจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวณฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาทฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ฆาสฺสฺวิหาโร จา”ติ. เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โภชเน มตฺตตณฺณํ โหติ.

๑ ก. โอธสฺสทปฺโตโท ๒ ก. เสวณตฺถาย, ส.อ. โรปนตฺถาย ๓ จ.ม. อ. เอว

กถณจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชากริยํ อนนฺยุตฺโต โหติ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิวสํ
 จงฺกเมน นิสฺสชฺชาย อวารณเณหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา ปจฺมํ ยามํ
 จงฺกเมน นิสฺสชฺชาย อวารณเณหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ
 ทกฺขิณเณ ปสฺสเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน
 อญฺ्ञานสณฺณํ มนสิกริตฺวา, รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจุญฺญาย จงฺกเมน นิสฺสชฺชาย
 อวารณเณหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชากริยมนนฺยุตฺโต
 โหติ. อิมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมณฺนาถโต ภิกฺขุ ทิฏฺฐเจว ธมฺเม
 สุขโสมนสฺสพฺพโล วิหริติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อสวานํ ขยายาติ. ทฺติยํ.

๓. กุมฺโมปมสฺสุต

[๒๔๐] ฐุตปฺพุพฺพํ ภิกฺขเว กุมฺโม กจฺฉโป สายณฺหสมฺมํ อนฺนทิตฺเร โจจรปฺสฺโต
 อโหสิ. สิกาลोปี^๑ โข ภิกฺขเว สายณฺหสมฺมํ อนฺนทิตฺเร โจจรปฺสฺโต อโหสิ. อทฺทสา
 โข ภิกฺขเว กุมฺโม กจฺฉโป สิกาลํ ทฺวโรโตว โจจรปฺสฺตํ, ทิสฺวาน โสณฺฑิปปณฺจมานิ
 องฺคานิ สเก กปาเล สโมทหิตฺวา อปฺโปสฺสกุโก ตฺถทฺทิตฺวา สงฺกสายติ. สิกาลोปี
 โข ภิกฺขเว อทฺทส^๒ กุมฺมํ กจฺฉโป ทฺวโรโตว โจจรปฺสฺตํ, ทิสฺวาน เยน กุมฺโม
 กจฺฉโป เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา กุมฺมํ กจฺฉโป ปจฺจุญฺญจฺจิโต อโหสิ “ยथाญํ
 กุมฺโม กจฺฉโป โสณฺฑิปปณฺจมานํ องฺคานํ อณฺณตฺรํ วา อณฺณตฺรํ วา องฺกํ
 อภินินฺนาเมสฺสตี, ตถฺเถว นํ คเหตุวา อทฺทาสิตฺวา ชาทิสฺสามิ”ติ. ยथा โข ภิกฺขเว
 กุมฺโม กจฺฉโป โสณฺฑิปปณฺจมานํ องฺคานํ อณฺณตฺรํ วา อณฺณตฺรํ วา องฺกํ น
 อภินินฺนามิ. อถ สิกาลอ กุมฺมมฺหา นิพฺพิชฺช ปกฺกามิ โอตารํ อลภมาโน.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตฺเมหิปี มาโร ปาปีมา สตตํ สมิตํ ปจฺจุญฺญจฺจิโต “อปฺเปว
 นามาทํ อิมสํ จกฺขุโต วา โอตารํ ลภเยยฺยํ ๖ เป ๖ ชิวฺหาโต วา โอตารํ ลภเยยฺยํ
 ๖ เป ๖ มนโต วา โอตารํ ลภเยยฺย”ติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว อินฺทฺริเยสฺสุ กุตฺตทฺวาราว
 วิหริถ, จกฺขุหา รูปํ ทิสฺวา มา นิमितฺตคฺคาทฺธิโน อหฺวตฺถ, มา อนฺนพฺยณฺชนคฺคาทฺธิโน

๑ จ.ม. สิงคาลอปี. เอวมฺปริปี

๒ อ. อทฺทสา

สยัตต] ๔. จตุตถปณณาสก ๔. อาสีวิสวคค ๔. ปจมทารุกขนโรปมสยัตต ๑๖๗

ยตฺวาธกรณเมณํ จกฺขนฺทริยํ อสฺสวํ วิหรณํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา
ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชถ, รกฺษถ จกฺขนฺทริยํ, จกฺขนฺทริเย
สํวํ อาปชฺชถ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ขาเนน กนฺธํ ขายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา.
กาเยน โฝฏฺจพฺพํ ฝุสฺสิตฺวา. มนฺสา ธมฺมํ วิญฺญาย มา นิमितฺตคฺคาทินํ อหฺวตฺถ,
มา อนฺุพฺยณฺชนคฺคาทินํ, ยตฺวาธกรณเมณํ มนินฺทริยํ อสฺสวํ วิหรณํ
อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชถ,
รกฺษถ มนินฺทริยํ, มนินฺทริเย สํวํ อาปชฺชถ. ยโต ตฺเมห ภิกฺขเว อินฺทริเยสุ
คฺคตฺตทวารา วิหริสฺสถ, อถ ตฺเมหิปี มาโร ปาปํมา นิพฺพิชฺช ปกฺกมิสฺสติ โธตารํ
อลภมาโน กุมฺมมฺหาว สิกาลอติ.

กุมโมว อองฺคานิ สเก กปาเล
สโมทํ ภิกฺขุ มโนวิตกฺเก
อนิสฺสโต อณฺณมฺเหจฺยาโน
ปรินิพฺพุโต น อุปาเทยฺย กณฺจิติ. ตติยํ.

๔. ปจมทารุกขนโรปมสยัตต

[๒๔๑] เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหริติ กงฺคาย นทียา ตีเร. อทฺทสา โข
ภควา มหฺนํทํ ทารุกฺขนฺธํ กงฺคาย นทียา โสเตน วฺยฺหฺมานํ, ทิสฺวาน ภิกฺขุ
อามนฺเตสึ “ปัสสถ โน ตฺเมห ภิกฺขเว อมฺํ มหฺนํทํ ทารุกฺขนฺธํ กงฺคาย นทียา
โสเตน วฺยฺหฺมานนฺ”ติ อวํ ภนฺเต. สจฺจ โข ภิกฺขเว ทารุกฺขนฺโธ น โอริมํ ตีรํ
อุปคจฺจติ, น ปาริมํ ตีรํ อุปคจฺจติ, น มชฺฌเณ สํสํทิสฺสติ, น ธเล อสฺสํทิสฺสติ,^๑
น มนฺุสฺสคฺคาโห คเหสฺสติ,^๒ น อมฺนฺุสฺสคฺคาโห คเหสฺสติ, น อวญฺญคฺคาโห
คเหสฺสติ, น อนฺโตปฺปติ ภวิสฺสติ. อวํ หิ โส ภิกฺขเว ทารุกฺขนฺโธ สมฺมทฺทนินฺโน
ภวิสฺสติ สมฺมทฺทโปโณ สมฺมทฺทปพฺพาโร. ตํ กิสฺส เหตุ? สมฺมทฺทนินฺโน ภิกฺขเว
กงฺคาย นทียา โสโต สมฺมทฺทโปโณ สมฺมทฺทปพฺพาโร.

๑ ก. อสฺสาทิสฺสติ ๒ ส.อิ. ภวิสฺสติ

เอวเมว โข ภิกขเว สเจ ตุมะหีปํ น โอริมํ ตีรํ อุปคจฺจน, น ปาริมํ ตีรํ
 อุปคจฺจน, น มชฺเฌ สํสํทิสฺสธ, น-ธเล อุตฺสํทิสฺสธ, น มนุสฺสคฺคาโห คเหสฺสติ,
 น อมนุสฺสคฺคาโห คเหสฺสติ, น อวภูฏคฺคาโห คเหสฺสติ, น อนโตปฺปติ ภวิสฺสติ.
 เอวํ ตุมะหํ ภิกขเว นิพฺพานินฺนา ภวิสฺสธ, นิพฺพานโปณา นิพฺพานปพฺภารา. ตํ
 กิสฺส เหตุ? นิพฺพานินฺนา ภิกขเว สมฺมาทิฏฺฐิ นิพฺพานโปณา นิพฺพานปพฺภาราติ.
 เอวํ วุตฺเต อณฺณตโร ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “กํ นุ โข ภนฺเต โอริมํ ตีรํ,
 กํ ปาริมํ ตีรํ, โก มชฺเฌ สํสํโท,^๑ โก ธเล อุตฺสํโท, โก มนุสฺสคฺคาโห, โก
 อมนุสฺสคฺคาโห, โก อวภูฏคฺคาโห, โก อนโตปฺปติภาโว”ติ?

“โอริมํ ตีรณ”ติ โข ภิกขุ จนฺเนตํ อชฺชตฺติกานํ อายตนานํ อธิวจฺน.
 “ปาริมํ ตีรณ”ติ โข ภิกขุ จนฺเนตํ พาหิรวนํ อายตนานํ อธิวจฺน. “มชฺเฌ
 สํสํโท”ติ โข ภิกขุ นนฺทิวากสฺสเสตํ อธิวจฺน. “ธเล อุตฺสํโท”ติ โข ภิกขุ
 อสฺมิमानสฺสเสตํ อธิวจฺน.

กตโม จ ภิกขุ มนุสฺสคฺคาโห? อธิ ภิกขุ กิหิหิ สํสฺสฺสจ^๒ วิหริติ สทฺธนฺนํ
 สทฺธํ สทฺธิ สทฺธิเตสฺส สทฺธิโต ทฺวชฺชิตฺส ทฺวชฺชิตฺโต อุปฺปนฺเนสฺส กิจจกรณํเยสฺส อตฺตนา เตสฺส
 โยคํ อาปชฺชติ. อयํ วุจฺจติ ภิกขุ มนุสฺสคฺคาโห.

กตโม จ ภิกขุ อมนุสฺสคฺคาโห? อธิ ภิกขุ เอกจฺโจ อณฺณตโร เทวณิกายํ
 ปถิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ, “อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา
 พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวณฺณตโร วา”ติ. อयํ วุจฺจติ ภิกขุ
 อมนุสฺสคฺคาโห. “อวภูฏคฺคาโห”ติ โข ภิกขุ ปณฺจจนฺเนตํ กามกฺขนานํ อธิวจฺน.

กตโม จ ภิกขุ อนโตปฺปติภาโว? อธิ ภิกขุ เอกจฺโจ ทฺสสํสํโล โหติ, ปาปรมฺโม
 อสฺสิจฺสงกฺสสรสฺมาจโร ปฏิจฺจนนํกมฺมนโต อสฺสสมฺโน สมณปฏฺวิโย อพฺรหฺมจารี
 พฺรหฺมจารีปฏฺวิโย อนโตปฺปติ อวสฺสโต กสมฺพุกฺขาโต.^๓ อยํ วุจฺจติ ภิกขุ
 อนโตปฺปติภาโวติ.

๑ ส.อ. สํสาโท

๒ จ.ม. อ. กิหิหิ

๓ จ.ม. กสมฺพุกฺขาโต

สุดท้าย] ๔. จตุตถปณณาสก ๔. อาสีวิสวคค ๕. ทุตยทารุกขนโรปมสุตต ๑๖๙

เตน โข ปน สมเยน นนโท โขปาลโก ภควโต อวิทุเร จิตโต โหติ. อถ
โฆ นนโท โขปาลโก ภควนํ อेतทโวจ “อหํ โฆ ภนฺเต น โอริมํ ตีรํ
อุปกจฺฉามิ, น ปาริมํ ตีรํ อุปกจฺฉามิ, น มชฺเฌ สํสํสํสํสํ, น ธเล อสํสํสํสํ,
น มํ มนุสฺสคฺคาโห คเหสฺสติ, น อมนุสฺสคฺคาโห คเหสฺสติ, น อวฏฺฐคฺคาโห
คเหสฺสติ, น อนฺโตปฺปติ ภวิสฺสามิ. ลเภยฺยํ ภนฺเต ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ,
ลเภยฺยํ อุปสมฺปนฺนํ”ติ. เตนहि ตวํ นนฺท สามิกานํ คาโว นียฺยาเทหํ”ติ. อมิตฺตสนฺติ
ภนฺเต คาโว วจฺฉกฺขิตฺตํ นียฺยาเทเหว ตวํ นนฺท สามิกานํ คาโวติ. อถ โฆ
นนฺโท โขปาลโก สามิกานํ คาโว นียฺยาเททฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา
ภควนํ อेतทโวจ “นียฺยาทิตา” ๒ ภนฺเต สามิกานํ คาโว, ลเภยฺยํ ภนฺเต ภควโต
สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปนฺนํ”ติ. อตถ โฆ นนฺโท โขปาลโก ภควโต
สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, อตถ อุปสมฺปนฺนํ, อจิรฺอุปสมฺปนฺโน จ ปนายสฺมา นนฺโท เอโก
วูปกฺกฺโข ๖ เป ๖ อณฺณตโร จ ปนายสฺมา นนฺโท อรหํ อโหสิติ. จตฺตถ.

๕. ทุตยทารุกขนโรปมสุตต

[๒๔๒] เอกํ สมยํ ภควา กิมฺมิลาย^๓ วิหริติ กงฺคาย นทียา ตีเร. อทฺทสา โฆ
ภควา มหนํ ทารุกฺขนํ กงฺคาย นทียา สเตน วุฑฺฒานํ, ทิสฺวาน ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ “ปัสสธ โน ตฺวเมห ภิกฺขเว อมํ มหนํ ทารุกฺขนํ กงฺคาย นทียา
สเตน วุฑฺฒานนํ”ติ. เอวํ ภนฺเต ๖ เป ๖ เอวํ วุตฺเต อายสฺมา กิมฺมิโล ภควนํ
เอตทโวจ: กิณฺโฆ ภนฺเต โอริมํ ตีรํ ๖ เป ๖ กตโม จ กิมฺมิล อนฺโตปฺปติภาโว.
อิธ กิมฺมิล ภิกฺขุ อณฺณตโร สงฺกิลฺลิจฺจํ อาปตฺติ อาปนโน โหติ, ยถารูปาย อาปตฺติยา
น วุฏฺฐานํ ปณฺณายติ. อयํ วุจฺจติ กิมฺมิล อนฺโตปฺปติภาโวติ. ปณฺจม.

สุตฺตตนฺต. ๑๐/๒๒ ๑ จ.ม. นียฺยาเทหํ. เอวํปริปี ๒ จ. นียฺยาทิตา, ก.ม. นียฺยาตา

๓ จ.ม. กิมฺมิลาย, ส.อ. กิมฺมิลาย

กาบิลลุตถเว สเกย พหุเทว รตฺตี ฐมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมหาเปตฺวา
สมฺมุเตเชตฺวา สมฺปหฺเสตฺวา อโยเชติ “อภิกฺกนฺตา โข โคตฺมา รตฺตี, ยสฺสทํ
กถํ มณฺณถา”ติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข กาบิลลุตถวา สกฺยา ภควโต ปฏิสฺสฺวา
อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกมฺสฺส.

อถ โข ภควา อจิรปฺกนฺเตสฺส กาบิลลุตถเวสฺส สเกยฺสฺส อายสฺสมนฺตํ มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน
อามนฺเตติ “วิกตฺตึณฺมิทฺธโร โข โมคฺคฺคฺลฺลาน ภิกฺขุสฺสโฆ, ปฏฺฐิกาทฺ ตํ โมคฺคฺคฺลฺลาน
ภิกฺขุณํ ฐมฺมึ กถา, ปฏฺฐิจิ เม อาคิลาเยติ, ทมฺหํ อายมฺิสฺสํ”ติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ
โข อายสฺมา มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน ภควโต ปจฺจสฺสฺสตี. อถ โข ภควา จตุทฺถกฺคฺคฺ
สงฺฆาภูํ ปณฺณเปตฺวา ทกฺขิณฺเนน ปสฺสเนน สฺสฺสเยยฺย กปฺเปสิ ปาเท ปาทํ อุจฺจาธาย
สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสณฺณํ มนสิกริตฺวา. ตตฺร โข อายสฺมา มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน
ภิกฺขุ อามนฺเตติ “อวฺสุโธ ภิกฺขเว”ติ. “อวฺสุโธ”ติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต
มหาโมคฺคฺคฺลฺลานสฺส ปจฺจสฺสฺสตี. อายสฺมา มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน เอตทโวจ
“อวสฺสุตปริยายณฺจ วอ อวฺสุโธ เทเสสฺสํ อนวสฺสุตปริยายณฺจ, ทํ สฺสณาท สาทกํ
มนสิกริตฺวา, ภาสิสฺสํ”ติ. “เอวมาวฺสุโธ”ติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต
มหาโมคฺคฺคฺลฺลานสฺส ปจฺจสฺสฺสตี. อายสฺมา มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน เอตทโวจ.

กถํ อวฺสุโธ อวสฺสุโต โหติ? อิทวฺสุโธ ภิกฺขุ จกฺขฺนา ทิสฺวา ปิยฺรูเป รุเป
อริมฺุจฺจติ, อปฺปิยฺรูเป รุเป พฺยาปชฺชติ, อนฺุปฺภูจิตฺกายสฺสตี^๑ จ^๒ วิหฺรติ ปรีตฺตเจตฺโส,
ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺตี ปณฺณาวิมฺุตฺตี ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา
ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อปริเสสา นิสฺสํวณฺตี ะเป ะ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ะเป ะ
มนฺสา ฐมฺมํ วิณฺาย ปิยฺรูเป ฐมฺเม อริมฺุจฺจติ, อปฺปิยฺรูเป ฐมฺเม พฺยาปชฺชติ,
อนฺุปฺภูจิตฺกายสฺสตี จ วิหฺรติ ปรีตฺตเจตฺโส, ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺตี ปณฺณาวิมฺุตฺตี ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อปริเสสา นิสฺสํวณฺตี.
อโย วุจฺจาทวฺสุโธ ภิกฺขุ อวสฺสุโต จกฺขฺวิณฺเยยฺเยสฺส รุเปสฺส ะเป ะ อวสฺสุโต
ชิวฺหาวิณฺเยยฺเยสฺส รสฺส ะเป ะ อวสฺสุโต มโนวิณฺเยยฺเยสฺส ฐมฺเมสฺส.

๑ ฉ.ม. อ. อนฺุปฺภูจิตฺกายสฺสตี

๒ ฉ.ม. จสทฺโท น ทิสฺสตี

เอววิหารี จาธุโส ภิกขุ จกขุโต เจปี่ น มาโร อุปสงกมฺติ, ลเภถว มาโร
โธตาร, ลเภถ มาโร อารมฺมณ ๖ เป ๖ ชิวหาโต เจปี่ น มาโร อุปสงกมฺติ
๖ เป ๖ มนโต เจปี่ น มาโร อุปสงกมฺติ, ลเภถว มาโร โธตาร, ลเภถ มาโร
อารมฺมณ.

เสยฺยถาปี อาวุโส นพาคาร วา ตินาคาร วา สุกข โกพาป เตโรวสฺสีก,
ปฺรตฺติมาย เจปี่ น ทิสาย ปฺริโส อาทิตฺตาย ตินุกฺกาย อุปสงกเมยฺย, ลเภถว
อคฺคิ โธตาร, ลเภถ อคฺคิ อารมฺมณ ปจฺฉิมาย เจปี่ น ทิสาย ปฺริโส อาทิตฺตาย
ตินุกฺกาย อุปสงกเมยฺย ๖ เป ๖ อุตฺตราย เจปี่ น ทิสาย ๖ เป ๖ ทกฺขินาย เจปี่
น ทิสาย ๖ เป ๖ เหฏฺฐิมโต เจปี่ น ๖ เป ๖ อฺปฺริมโต เจปี่ น ๖ เป ๖ ยโต
กฺโต เจปี่ น ปฺริโส อาทิตฺตาย ตินุกฺกาย อุปสงกเมยฺย, ลเภถว อคฺคิ โธตาร,
ลเภถ อคฺคิ อารมฺมณ. เอวเมว โข อาวุโส เอววิหารี ภิกขุ จกขุโต เจปี่ น
มาโร อุปสงกมฺติ, ลเภถว มาโร โธตาร, ลเภถ มาโร อารมฺมณ ๖ เป ๖
ชิวหาโต เจปี่ น มาโร อุปสงกมฺติ ๖ เป ๖ มนโต เจปี่ น มาโร อุปสงกมฺติ,
ลเภถว มาโร โธตาร, ลเภถ มาโร อารมฺมณ.

เอววิหารีญฺจาธุโส ภิกขุ ฐปา อธิภัสส, น ภิกขุ ฐเป อธิภัสส. สทฺทา ภิกขุ
อธิภัสส, น ภิกขุ สทฺเท อธิภัสส. กนฺธา ภิกขุ อธิภัสส, น ภิกขุ กนฺธอ อธิภัสส.
รสา ภิกขุ อธิภัสส, น ภิกขุ รเส อธิภัสส. โผฏฺฐพฺพา ภิกขุ อธิภัสส, น ภิกขุ
โผฏฺฐพฺเพ อธิภัสส. ฐมา ภิกขุ อธิภัสส, น ภิกขุ ฐมเม อธิภัสส. อโย วุจฺจตาธุโส
ภิกขุ ฐปาธิญฺโต สทฺทาธิญฺโต กนฺธาธิญฺโต รสาธิญฺโต โผฏฺฐพฺพาธิญฺโต ฐมาธิญฺโต
อธิญฺโต อนธิญฺ,^๑ อธิภัสส น ปาปกา อกฺขสฺสา ฐมา สงฺกิลเลสิกา โปโนพฺภวิกา
สทฺธา ทกฺขวิปากา อายตฺติ ชาตฺติชราวมณฺนิยา. เอว โข อาวุโส อวสฺสโต โหติ.

กถญฺจาธุโส อนวสฺสโต โหติ? อิทาธุโส ภิกขุ จกฺขนา ฐปํ ทิสฺวา ปิยฺฐเป
ฐเป นาทิมุจฺจติ, อปฺปิยฺฐเป ฐเป น พฺยาปชฺชติ, อฺปฺภุจิตฺกายสฺสติ จ วิหริ
อปฺปมาณเจตฺโส. ตญฺจ เจตฺวิมฺมุตฺติ ปณฺณาวิมฺมุตฺติ ยถาญฺตํ ปชานาติ, ยตฺถตฺสฺส เต

อุปปนฺนา ปาปกา อกฺขลา ฐมฺมา อปริเสสา นีรชฺฌนฺติ ฯ เปฯ ชิวฺหาเย รสํ
 สยิตฺวา ฯ เปฯ มนฺสา ฐมฺมํ วิณฺณาย ปิยฺรूपे ฐมฺเม นาทิมฺหฺจติ, อปฺปิยฺรूपे
 ฐมฺเม น พยาปชฺชติ, อปฺปญฺจิตกายสฺสติ จ วิหริติ อปฺปมาณเจตฺโส, ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺตี
 ปณฺณาวิมฺุตฺตี ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถตฺถสฺส เต อุปปนฺนา ปาปกา อกฺขลา ฐมฺมา
 อปริเสสา นีรชฺฌนฺติ. อยํ วุจฺจตาฺวโส ภิกฺขุ อนวสฺสุโต จกฺขุวิณฺณเยเยสฺส รูปํ
 ฯ เปฯ อยํ วุจฺจตาฺวโส ภิกฺขุ อนวสฺสุโต ชิวฺหาวิณฺณเยเยสฺส รสํ ฯ เปฯ อนวสฺสุโต
 มโนวิณฺณเยเยสฺส ฐมฺเมสฺส. เอวฺววิหารี จาฺวโส ภิกฺขุ จกฺขุโต เจปปี นํ มาโร
 อุปสงฺกมฺติ, เนว ลเภถ มาโร โธตารํ, น ลเภถ มาโร อารมฺมณํ ฯ เปฯ
 ชิวฺหาโต เจปปี นํ มาโร อุปสงฺกมฺติ ฯ เปฯ มนฺโต เจปปี นํ มาโร อุปสงฺกมฺติ,
 เนว ลเภถ มาโร โธตารํ, น ลเภถ มาโร อารมฺมณํ.

เสยฺยถาปี อาวฺโส ภูฏาการํ วา สาลา วา พหฺลตฺตติกา อทฺทาวเลปนา, ปฺรตฺติมาเย
 เจปปี นํ ทิสาย ปฺริโส อาทิตฺตาย ตินฺนุกาย อุปสงฺกเมเย, เนว ลเภถ อคฺติ โธตารํ,
 น ลเภถ อคฺติ อารมฺมณํ ฯ เปฯ ปจฺฉิมาย เจปปี นํ ฯ เปฯ ทกฺขิณาย เจปปี นํ
 ฯ เปฯ เหนฺจิมโต เจปปี นํ ฯ เปฯ อฺปริมโต เจปปี นํ ฯ เปฯ ยโต กุโธจิ เจปปี
 นํ ปฺริโส อาทิตฺตาย ตินฺนุกาย อุปสงฺกเมเย, เนว ลเภถ อคฺติ โธตารํ, น ลเภถ
 อคฺติ อารมฺมณํ. เอวฺเมว โข อาวฺโส เอวฺววิหารี ภิกฺขุ จกฺขุโต เจปปี นํ มาโร
 อุปสงฺกมฺติ, น ลเภถว มาโร โธตารํ, น ลเภถ มาโร อารมฺมณํ ฯ เปฯ
 มนฺโต เจปปี นํ มาโร อุปสงฺกมฺติ, น ลเภถว มาโร โธตารํ, น ลเภถ มาโร
 อารมฺมณํ. เอวฺววิหารี จาฺวโส ภิกฺขุ รูปํ อธิโกสิ, น รูปา ภิกฺขุ อธิภํสุ, สทฺทเท
 ภิกฺขุ อธิโกสิ, น สทฺทา ภิกฺขุ อธิภํสุ. คนฺธโร ภิกฺขุ อธิโกสิ, น คนฺธา ภิกฺขุ
 อธิภํสุ. รสโร ภิกฺขุ อธิโกสิ, น รสา ภิกฺขุ อธิภํสุ. โผฏฺฐพฺพะ ภิกฺขุ อธิโกสิ, น
 โผฏฺฐพฺพา ภิกฺขุ อธิภํสุ. ฐมฺเม ภิกฺขุ อธิโกสิ, น ฐมฺมา ภิกฺขุ อธิภํสุ. อยํ
 วุจฺจตาฺวโส ภิกฺขุ รูปาธิญฺ สทฺทาธิญฺ คนฺธาธิญฺ รสาธิญฺ โผฏฺฐพฺพาธิญฺ ฐมฺมาธิญฺ
 อธิญฺ อนธิญฺโต, อธิโกสิ เต ปาปเก อกฺขเล ฐมฺเม สงฺกิลเลเก โปโนพฺภวิเก
 สทฺเร ทุกฺขวิปาเก อายตี ชาตฺชราวมฺณเเย. เอวฺ โข อาวฺโส อนวสฺสุโต โหตีติ.

อถ โข ภควา วุฏฺฐหิตฺวา^๑ อายสฺมนํ มหาโมคฺคัลลานํ อามนฺเตสิ “สาธุ สาธุ
 โข^๒ โมคฺคัลลาน, สาธุ โข ทูวํ โมคฺคัลลาน ภิกฺขุณฺโณ อวสฺสํสฺสปรียายณฺจ
 อนวสฺสํสฺสปรียายณฺจ อภาสี”ติ. อิทมวโจ อายสฺมา มหาโมคฺคัลลान, สมนฺนุโย
 สตุถา อโหสิ. อตฺตมนา เต ภิกฺขุ อายสฺมโต มหาโมคฺคัลลานสฺส ภาสีทํ
 อภินนฺทนต์. จญฺจ.

๗. ทุกฺขธมฺมสฺสตุต

[๒๔๔] ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฬเพสฺสเยว ทุกฺขธมฺมานํ สมุทฺทยณฺจ
 อตฺถงฺกมณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ, ตถา^๓ โข ปนสฺส กามา ทิฏฺฐา โหนฺติ, ยถาสฺส
 กามे ปสฺสโต โย กามสฺสุ กามจฺจนฺโท กามเสนฺโท กามมฺจุฉา กามปริพาโห, โส
 นานุเสติ. ตถา โข ปนสฺส จาโร จ วิหารโ จ อนฺุพฺพุโร^๔ โหติ ยถา จรณํ
 วิหรณํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ธมฺมา นานุสฺสวนฺติ.^๕

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ^๖ สฬเพสฺสเยว ทุกฺขธมฺมานํ สมุทฺทยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ ยถาภูตํ
 ปชานาติ? “อิติ รุปํ, อิติ รุปสฺส สมุทฺทย, อิติ รุปสฺส อตฺถงฺกโม. อิติ เวทนา
 ะเปะ อิติ สณฺหา ะเปะ อิติ สงฺขารา ะเปะ อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส
 สมุทฺทย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโม”ติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฬเพสฺสเยว
 ทุกฺขธมฺมานํ สมุทฺทยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน กามา ทิฏฺฐา โหนฺติ? ยถาสฺส กามे ปสฺสโต โย
 กามสฺสุ กามจฺจนฺโท กามเสนฺโท กามมฺจุฉา กามปริพาโห, โส นานุเสติ. เสยฺยถาปิ
 ภิกฺขเว อํการกาสุ สาธิกโปริสา ปุณฺณา อํการานํ วิทจฺจิกานํ วิทฐฺมานํ. อถ โข
 ปุริโส อากฺุเจยฺย ชีวิตฺกามา อมริตฺกามา สุขกาโม ทุกฺขปฏิกฺุโล. ตเมนํ เทว
 พลวณฺโต ปุริสา นานาพาหาสุ กเหตุวา ตํ อํการกาสุ อุกทฺุฌเมยฺย, โส
 อิติจฺจิเจว กายํ สนนามะยฺย. ตํ กิสฺส เหตุ? ฌาตํ หิ ภิกฺขเว ตสฺส ปุริสสฺส โหติ
 “อิมญฺจาหํ อํการกาสุ ปปฺติสฺสामी, ตโตนิทานํ มรณํ วา นิคฺคจฺฉิสฺสामी มรณมตฺตํ

๑ จ.ม. อุฏฺฐหิตฺวา ๒ จ.ม. อัย สกฺุโท น ทิสฺสติ ๓ จ.ม. อถ

๔ ก. อนฺุพฺพุโร ๕ ม. นานุเสนฺติ ๖ จ.ม. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ

วา ทุกขนฺ”ติ. เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน อังการกาสุปมา กามา ทิฏฐา โหนฺติ, ยถาสฺส กามะ ปสฺสโต โย กามะสุ กามจฺจนฺโท กามเสนฺโห กามมฺจุจฺจา กามปริพาโห, โส นานฺเสติ.

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุโน จาโร จ วิหารो จ อนฺพุทฺโธ โหติ? ยถา จรณฺทํ วิหรณฺทํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺขลา ธมฺมา นานฺตฺสวณฺติ. เสยฺยถาปี ภิกขเว ปุริโส พหุกณฺณกํ ทายํ ปวิเสยฺย, ตสฺส ปุริโตปี กณฺณโก ปจฺจนฺโตปี กณฺณโก อุตฺตรโตปี กณฺณโก ทกฺขิณฺโตปี กณฺณโก เหนฺจโตปี กณฺณโก อฺปนฺริโตปี กณฺณโก, โส สโตว อภิกกเมยฺย, สโตว ปฏิกกเมยฺย “มา มํ กณฺณโก”ติ. เอวเมว โข ภิกขเว ยํ โลเก ปิยรูปํ สาครูปํ, อयํ วุจฺจติ อริยสฺส วินยเ กณฺณโกติ. อิติ วิทิตฺวา อสฺวโร จ สฺวโร จ เวทิตพฺโพ.

กถณฺจ ภิกขเว อสฺวโร โหติ? อิท ภิกขเว ภิกขุ จกฺขนา รูปํ ทิสฺวา ปิยรูปเ รุเป อธิมฺจุจฺติ, อปฺปิยรูปเ รุเป พฺยาปชฺชติ, อนฺุปฺภุจิตกายสฺติ จ วิหรติ ปรีตฺตเจตฺโส. ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺติํ ปณฺณาวิมฺุตฺติํ ยถากฺกํ นปฺปชานาติ, ยถตฺสฺส เท อฺปฺปนฺนา ปาปกา อกฺขลา ธมฺมา อปริเสสา นิสฺสณฺณติ ๖เป ๖ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ๖เป ๖ มนสา ธมฺมํ วิณฺณาย ปิยรูปเ ธมฺเม อธิมฺจุจฺติ, อปฺปิยรูปเ ธมฺเม พฺยาปชฺชติ, อนฺุปฺภุจิตกายสฺติ จ วิหรติ ปรีตฺตเจตฺโส. ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺติํ ปณฺณาวิมฺุตฺติํ ยถากฺกํ นปฺปชานาติ, ยถตฺสฺส เท อฺปฺปนฺนา ปาปกา อกฺขลา ธมฺมา อปริเสสา นิสฺสณฺณติ. เอว โข ภิกขเว อสฺวโร โหติ.

กถณฺจ ภิกขเว สฺวโร โหติ? อิท ภิกขเว ภิกขุ จกฺขนา รูปํ ทิสฺวา ปิยรูปเ รุเป นาทิธมฺจุจฺติ, อปฺปิยรูปเ รุเป น พฺยาปชฺชติ, อฺปนฺนุจิตกายสฺติ จ วิหรติ อปฺปมาณเจตฺโส. ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺติํ ปณฺณาวิมฺุตฺติํ ยถากฺกํ ปชานาติ, ยถตฺสฺส เท อฺปฺปนฺนา ปาปกา อกฺขลา ธมฺมา อปริเสสา นิสฺสณฺณติ ๖เป ๖ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ๖เป ๖ มนสา ธมฺมํ วิณฺณาย ปิยรูปเ ธมฺเม นาทิธมฺจุจฺติ, อปฺปิยรูปเ ธมฺเม น พฺยาปชฺชติ, อฺปนฺนุจิตกายสฺติ จ วิหรติ อปฺปมาณเจตฺโส. ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺติํ ปณฺณาวิมฺุตฺติํ ยถากฺกํ ปชานาติ, ยถตฺสฺส เท อฺปฺปนฺนา ปาปกา อกฺขลา ธมฺมา อปริเสสา นิสฺสณฺณติ. เอว โข ภิกขเว สฺวโร โหติ.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ จรโต เอวํ วิหรโต กทาจิ กรหจิ สติสมฺโมสา
อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา^๑ สรสงฺกปฺปา สลฺโยชนิยา. ทนฺโร ภิกฺขเว
สตฺตปฺปาโท, อถ โข นํ ชิปฺปเมว ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปฺริโส ทิวสฺสณฺตตฺเต อโยกฺฆาเห เทว วา ตีณิ วา
อุทกคฺคฺคสถานิ นิปาเตยฺย. ทนฺโร ภิกฺขเว อุทกคฺคฺคสถานํ นิปาโต, อถ โข นํ ชิปฺปเมว
ปรีกฺขยํ ปริยาทานํ กจฺเจยฺย. เอวเมว โข ภิกฺขเว ตสฺส เจ ภิกฺขุโน เอวํ จรโต
เอวํ วิหรโต กทาจิ กรหจิ สติสมฺโมสา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา^๑
สรสงฺกปฺปา สลฺโยชนิยา. ทนฺโร ภิกฺขเว สตฺตปฺปาโท, อถ โข นํ ชิปฺปเมว ปชฺหติ
วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จาโร จ วิหาโร
จ อนฺนพฺพุโร โหติ, ยถา จรณํ วิหรณํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา
ฐมฺมา นานุสฺสวณฺติ.

ตถเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ จรณํ เอวํ วิหรณํ ราชานो วา ราชมฺหามตฺตา
วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตี วา สาลิหิตา วา โภเคหิ อภินฺนุจํ ปวาเรยฺย
“เอหฺมโภ^๒ ปฺริส, กิณฺเต อิมํ กาสาวา อนฺนทฺนฺติ ? ก็ มุณฺโฑ กปาลมฺนฺจรสฺสี ?
เอหิ Һินายาวตฺติตฺวา โภเก จ ภุจฺสสฺส, ปุณฺณานิ จ กโรหิ”ติ. โส วต ภิกฺขเว
ภิกฺขุ เอวํ จรณโต เอวํ วิหรณโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย Һินายาวตฺติสฺสตีติ เนทํ จานํ
วิชฺชติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กงฺคา Һที่ ปาจิณนิณฺนา ปาจิณโปณา ปาจิณปพฺภารา.
อถ มหาชนกาโย อากจฺเจยฺย กุทฺทาลปีฏกํ อาทาย “มยํ อิมํ กงฺกํ Һที่
ปจฺฉานินฺนํ กริสฺสาม ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉापพฺภารนฺ”ติ. ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว
อปี Һ โข โส มหาชนกาโย กงฺกํ Һที่ ปจฺฉานินฺนํ กรายฺย ปจฺฉาโปณํ
ปจฺฉापพฺภารนฺติ ? โน เหนฺตํ ฆนฺเต. ตํ กิสฺส เหตุ ? กงฺคา ฆนฺเต Һที่
ปาจิณนิณฺนา ปาจิณโปณา ปาจิณปพฺภารา, สานํ สุกฺรา ปจฺฉานินฺนา กาทํ
ปจฺฉาโปณา ปจฺฉापพฺภารา. ยาวเทว จ ปน โส มหาชนกาโย กิลมถสฺส วิฆาตสฺส

๑ จ.ม. อยํ ปาโจ Һ ทิสฺสติ

๒ จ.ม. อี. เอหิ โภ

ภาติ อสุสาติ. เอวเมว โข ภิกขเว ทณเจ ภิกขุ เอว จรณตัม เอว วิหรณตัม
ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตี วา สาลิหิตา วา
โกเคหิ อภิณหฺมจฺจุ ปวเรยฺย “เอหมโก” ปุริส, กิ เต อิม กาสาวา อนฺนทฺนฺติ ?
กิ มฺณฺโท กปาลมฺนฺจรสฺส ? เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภูณฺชสฺส, ปุณฺณานิ
จ กโรหิ”ติ. โส วต ภิกขเว ภิกขุ เอว จรณฺโต เอว วิหรณฺโต สิกฺขํ ปจฺจุชฺชา
หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตี. ตํ กิสฺส เหตุ ? ยํ หิ ตํ ภิกขเว จิตฺตํ
ทึมฺพรตฺตํ วิเวกนิมนฺ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ, ทณจ^๒ หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตํ จานํ
วิชฺชตีติ. สตฺตมํ.

๘. กัสสปมุตต

[๒๔๕] อถ โข อณฺณตโร ภิกขุ เยน อณฺณตโร ภิกขุ เทนฺปสงฺกมิ,
อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกขุํ เอตทโวจ “กิตฺตาวตฺตา นฺ โข อาวุโส ภิกขุโน ทสฺสนํ
สุวิสุทฺธํ โหตี”ติ? ยโต โข อาวุโส ภิกขุ จนนํ ผสฺสยตฺตานํ สมุทฺยณฺจ
อตฺถงฺกมณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอตฺตาวตฺตา โข อาวุโส ภิกขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ
โหตีติ.

อถ โข โส ภิกขุ อสนฺนฺทฺภูโจ ทสฺส ภิกขุสฺส ปณฺหาเวยฺยากรณฺณ^๓ เยน
อณฺณตโร ภิกขุ เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกขุํ เอตทโวจ “กิตฺตาวตฺตา นฺ
โข อาวุโส ภิกขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตี”ติ? ยโต โข อาวุโส ภิกขุ ปณฺจนนํ
อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอตฺตาวตฺตา โข อาวุโส
ภิกขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตีติ.

อถ โข โส ภิกขุ อสนฺนฺทฺภูโจ ทสฺส ภิกขุสฺส ปณฺหาเวยฺยากรณฺณ เยน
อณฺณตโร ภิกขุ เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกขุํ เอตทโวจ “กิตฺตาวตฺตา นฺ
โข อาวุโส ภิกขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตี”ติ? ยโต โข อาวุโส ภิกขุ จตฺนํ
มหาภูทกานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอตฺตาวตฺตา โข อาวุโส
ภิกขุโน ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหตีติ.

สุตฺตตนฺต ๑๐/๒๓

๑ จ.ม. เอหิ โภ ๒ จ.ม. ตถา

๓ จ.ม. ปณฺหาเวยฺยากรณฺณ. เอวฺมฺปรีปี, อ. ปณฺหาเวยฺยากรณฺณ

อด ไช โส ภิกขุ อสนนฺตญฺโจ ทสฺส ภิกขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรณฺเนน เยน
 อยฺยตโร ภิกขุ เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ตํ ภิกขุํ เอตทโวจํ “กิตฺตาวตฺตา นฺ ไช
 อาวุโส ภิกขุโน ทสฺสํ สุวิสฺสุทฺธํ โหตี”ติ? ยโต ไช อาวุโส ภิกขุ “ยังฺกิลฺลิจิ
 สมฺมทฺยธมฺมํ, สพฺพพณฺทํ นิโรธธมฺมํ”ติ ยถาภูทํ ปชานาติ. เอตฺตาวตฺตา ไช อาวุโส
 ภิกขุโน ทสฺสํ สุวิสฺสุทฺธํ โหตีติ.

อด ไช โส ภิกขุ อสนนฺตญฺโจ ทสฺส ภิกขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรณฺเนน เยน ภควา
 เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ. เอกมนฺตํ
 นิสฺสินโน ไช โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ “อิธํ ฆนฺเต เยนอยฺยตโร
 ภิกขุ เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ตํ ภิกขุํ เอตทโวจํ “กิตฺตาวตฺตา นฺ ไช อาวุโส
 ภิกขุโน ทสฺสํ สุวิสฺสุทฺธํ โหตี”ติ? เอวํ วุตฺเต ฆนฺเต โส ภิกขุ มํ เอตทโวจํ
 ‘ยโต ไช อาวุโส ภิกขุ จนนํ ผสฺสสายตนานํ สมฺมทฺยธฺมจํ อตฺถกฺกมฺมจํ ยถาภูทํ
 ปชานาติ. เอตฺตาวตฺตา ไช อาวุโส ภิกขุโน ทสฺสํ สุวิสฺสุทฺธํ โหตี”ติ. อด ไช
 ฆนฺเต อสนนฺตญฺโจ ทสฺส ภิกขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรณฺเนน เยน อยฺยตโร ภิกขุ
 เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ตํ ภิกขุํ เอตทโวจํ “กิตฺตาวตฺตา นฺ ไช อาวุโส ภิกขุโน
 ทสฺสํ สุวิสฺสุทฺธํ โหตี”ติ? เอวํ วุตฺเต ฆนฺเต โส ภิกขุ มํ เอตทโวจํ ‘ยโต ไช
 อาวุโส ภิกขุ ปณฺจณฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ ะเปะ จตฺถนํ มหาลูทานํ สมฺมทฺยธฺมจํ
 อตฺถกฺกมฺมจํ ยถาภูทํ ปชานาติ ะเปะ ‘ยังฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยธฺมมฺ, สพฺพพณฺทํ นิโรธธมฺมํ”ติ
 ยถาภูทํ ปชานาติ. เอตฺตาวตฺตา ไช อาวุโส ภิกขุโน ทสฺสํ สุวิสฺสุทฺธํ โหตี”ติ.
 อด ขฺวาทํ ฆนฺเต อสนนฺตญฺโจ ทสฺส ภิกขุสฺส ปญฺหาเวยฺยากรณฺเนน เยน ภควา
 เทนฺอุปสงฺกมิ ะเปะ กิตฺตาวตฺตา นฺ ไช ฆนฺเต ภิกขุโน ทสฺสํ สุวิสฺสุทฺธํ โหตี”ติ?

เสยฺยถาปี ภิกขุ ปุริสสฺส กิสุโก อทิลฺลปฺพุโพ อสฺส, โส เยนอยฺยตโร ปุริโส
 กิสุกสฺส ทสฺสาวี เทนฺอุปสงฺกเมยฺย, อุปสงฺกมิทฺวา ตํ ปุริสํ เอวํ วทฺเยยฺ “กิตฺติโส
 โภ ปุริส กิสุโก”ติ? โส เอวํ วทฺเยยฺ “กัฟฺโภ ไช อมฺโภ ปุริส กิสุโก,
 เสยฺยถาปี ฉามชาณฺ”ติ. เตน ไช ปน ภิกขุ สมเณน ทาทิโสวสฺส กิสุโก, ยถาปี
 ทสฺส ปุริสสฺส ทสฺสํ. อด ไช โส ภิกขุ ปุริโส อสนนฺตญฺโจ ทสฺส ปุริสสฺส
 ปญฺหาเวยฺยากรณฺเนน เยนอยฺยตโร ปุริโส กิสุกสฺส ทสฺสาวี เทนฺอุปสงฺกเมยฺย,

อุปสงกมิตฺวา ทํ ปุริสํ เอวํ วทေยฺย “กัถิโส อมฺโห” ปุริส กัสสโก”ติ ? โส เอวํ
วทေยฺย “โลหิตโก โข อมฺโห ปุริส กัสสโก, เสยฺยถาปี มัสเปสึ”ติ. เตน โข ปน
ภิกขุ สมเยน ทาทิโสวสฺส กัสสโก, ยถาปี ทสฺส ปุริสสฺส ทสฺสนํ. อถ โข โส
ภิกขุ ปุริโส อสนนฺตฺตฺตฺส ทสฺส ปุริสสฺส ปณฺหาเวยฺยากรณฺน เยนฉนฺตโร ปุริโส
กัสสสฺส ทสฺสวํ เตนอุปสงกเมยฺย, อุปสงกมิตฺวา ทํ ปุริสํ เอวํ วทေยฺย “กัถิโส
โห ปุริส กัสสโก”ติ ? โส เอวํ วทေยฺย “โอจรรกชาโต” โข อมฺโห ปุริส กัสสโก
อาทินฺนสฺสิปาฏิกโก, เสยฺยถาปี สิริโส”ติ. เตน โข ปน ภิกขุ สมเยน ทาทิโสวสฺส
กัสสโก, ยถาปี ทสฺส ปุริสสฺส ทสฺสนํ. อถ โข โส ภิกขุ ปุริโส อสนนฺตฺตฺตฺส ทสฺส
ปุริสสฺส ปณฺหาเวยฺยากรณฺน เยนฉนฺตโร ปุริโส กัสสสฺส ทสฺสวํ เตนอุปสงกเมยฺย,
อุปสงกมิตฺวา ทํ ปุริสํ เอวํ วทေยฺย “กัถิโส โห ปุริส กัสสโก”ติ. โส เอวํ วทေยฺย
“พฬปตฺตปลาโส สนนฺทจฺฉาโย” โข อมฺโห ปุริส กัสสโก, เสยฺยถาปี นิโครโธ”ติ.
เตน โข ปน ภิกขุ สมเยน ทาทิโสวสฺส กัสสโก, ยถาปี ทสฺส ปุริสสฺส ทสฺสนํ.
เอวเมว โข ภิกขุ ยถา ยถา อธิมุตฺตานํ เถสํ สปปุริสํ ทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ โหติ.
ตถา ตถา โข เทหิ สปปุริสํ พยาจกํ.

เสยฺยถาปี ภิกขุ รณฺโณ ปจฺจนํติมํ นครํ ทพฺพํ^๔ ปาการโตรณํ^๕ จทฺวารํ,
ตตรสฺส ไทวาริกโก ปณฺทิตโต พยฺยโต เมธาวี อณฺณทานํ นิวาเรตา, ฌาตานํ ปเวเสตา.
ปฺรตฺติมา ย ทิสาย อากนฺตฺวา สีมํ ทฺตฺยํ ทํ ไทวาริกํ เอวํ วทสฺย “กตฺถมฺโห”
ปุริส อิมสฺส นครสฺส สามิ”ติ.^๖ โส เอวํ วทสฺย “เอโส ภนฺเต มชฺฌเณ สิงฺฆาฏเก
นิสินฺโน”ติ. อถ โข ทํ สีมํ ทฺตฺยํ นครสามิสฺส^๗ ยถาภูทํ วจันํ นียาเทตฺวา^๘
ยถาถมคฺคํ ปฏฺธิปชฺเชยฺย. ปจฺฉิมาย ทิสาย อากนฺตฺวา สีมํ ทฺตฺยํ ๖ เปว อุตฺตราย
ทิสาย...ทกฺขิณาย ทิสาย อากนฺตฺวา สีมํ ทฺตฺยํ ทํ ไทวาริกํ เอวํ วทสฺย “กตฺถมฺโห”^๙

๑ จ.ม. โห ๒ ส. โอจรรกชาโต, อ. โอจรรกชาโต ๓ ก. สนนฺทจฺฉาโย

๔ จ. ทพฺพทฺธาปํ, ส. อ. ทพฺพทฺธาปํ ๕ จ.ม. ทพฺพปาการโตรณํ

๖ จ. กหํ โภ.เอวมฺปฺริปี ๗ จ.ม. นครสฺสสามิ”ติ ๘ จ.ม. นครสฺสสามิกสฺส. เอวมฺปฺริปี

๙ จ. นียาเทตฺวา. เอวมฺปฺริปี ๑๐ จ.ม. กหํ โภ

ปฺริส อิมสฺส นกรสฺส^๑ นกรสํ^๒ติ. โส เอวํ วทฺเขยฺย “เอโส ภนฺเต มชฺฌเ
 สิงฺฆาฏเก นิสินฺโน”ติ. อถ โข ตํ สีนํ ทุคฺคํ นกรสํสฺส ยถาภูตํ วาณํ
 นียาเทตฺวา ยถาคตมคฺคํ ปฏิปชฺเชยฺย.

อุปมา โข มุชฺฉํ ภิกฺขุ กตา อตฺตสฺส วิณฺณาปนาย. อยฺยเจตฺถ อตฺถโก,
 “นกรนฺ”ติ โข ภิกฺขุ อิมสฺสํ จาตุมฺมหาภูตีกสฺส กายสฺส อธิวณฺํ มาตาเปตฺตีกสมฺภวสฺส
 โอทนํมฺมาสฺสจฺจสฺส อนิจฺจุจฺจาทนปริมทฺทเนภทณวิทฺธสฺสธมฺมสฺส.^๓ “จุทวารา”ติ
 โข ภิกฺขุ จนนํ อชฺฌตฺตีกานํ อายตนาณํ อธิวณฺํ. “โทวารโก”ติ โข ภิกฺขุ
 สติยา เอตํ อธิวณฺํ. “สีนํ ทุคฺคนฺ”ติ โข ภิกฺขุ สมถวิปฺสฺสนานเมตํ^๔ อธิวณฺํ.
 “นกรสํ”ติ โข ภิกฺขุ วิณฺณาสฺสํ อธิวณฺํ. “มชฺฌเ สิงฺฆาฏโก”ติ โข ภิกฺขุ
 จตุรเนตํ มหาภูตानํ อธิวณฺํ ปจฺวีธาตฺยา อาโปธาตฺยา เตโชธาตฺยา วาโยธาตฺยา.
 “ยถาภูตํ วาณนฺ”ติ โข ภิกฺขุ นิพฺพานสฺสํ อธิวณฺํ. “ยถาคตมคฺโค”ติ โข ภิกฺขุ
 อริยสฺสํ อฏฺฐงฺกีกสฺส มคฺคสฺส อธิวณฺํ. เสยฺยถิํ: สมฺมาทิฏฺฐิยา ๖ เปว
 สมฺมาสมาธิสฺสาติ. อฏฺฐมํ.

๘. วิไลปมสฺสุต

[๒๔๖] ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณิยา วา จกฺขุวิณฺณเยยฺย
 รุเปสฺส อุปฺปชฺเชยฺย จนนฺโต วา ราโค วา โทโส วา โมโห วา ปฏิฆํ วาปี
 เจตโส, ตโต จิตฺตํ นีวาเรยฺย “สภโย เจโส มคฺโค สปปฏฺฐโย จ สกณฺฏโก
 จ สกนฺโน จ อุมฺมคฺโค จ กุมฺมคฺโค จ ทฺหิตฺโก จ, อสฺสปฺปฺริสเสวิตฺโต เจโส มคฺโค,
 น เจโส มคฺโค สปปฺริสเสวิตฺโต, น ทฺวํ เอตํ อรหสี”ติ. ตโต จิตฺตํ นีวาเรย
 จกฺขุวิณฺณเยยฺย ฐาเปติ ๖ เปว ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณิยา วา
 ชิวหาวิณฺณเยยฺย รสเสสฺส ๖ เปว มโนวิณฺณเยยฺย ธมฺเมสฺส อุปฺปชฺเชยฺย จนนฺโต
 วา ราโค วา โทโส วา โมโห วา ปฏิฆํ วาปี เจตโส, ตโต จิตฺตํ นีวาเรย

๑ จ.ม. ยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ๒ ก. นิจฺจุจฺจาทน... ๓ จ.ม. ...นาเนตํ

“สภโย เจโส มคโค สปปฏิกโย จ สกณฺณโก จ สกทโน จ อุมมคโค จ กุมมคโค จ ทุหิตโก จ, อสปปริสเสวิโต เจโส มคโค, น เจโส มคโค สปปริสเสวิโต, น ตวํ เอตํ อรหสี”ติ. ตโต จิตฺตํ นินวาระเย มโนวิญญะเยหิ ธมฺเมหิ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ภิกฺขุํ สมฺปนฺนํ, ภิกฺขารกฺโข^๑ จ ปมตฺโต, โคโณ จ ภิกฺขจาโท, อหํ ภิกฺขุํ โอตริตฺวา ยาวทตฺถํ มหํ อาปชฺชเยยฺย, ปมาทํ อาปชฺชเยยฺย. เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสสุทฺวา ปุชฺชโน ฌสุ ผสฺสสายทเนสุ อสํวตการี ปณฺจสุ กามคฺเชสุ ยาวทตฺถํ มหํ อาปชฺชติ, ปมาทํ อาปชฺชติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ภิกฺขุํ สมฺปนฺนํ, ภิกฺขารกฺโข จ อปฺปมตฺโต, โคโณ จ ภิกฺขจาโท อหํ ภิกฺขุํ โอตเรยฺย, ทเมณํ ภิกฺขารกฺโข นาสาย^๒ สุกฺกหิตํ กณฺเฑหฺย, นาสาย สุกฺกหิตํ กเหตุว อูปริมฺภายํ สุนิกฺกหิตํ นิกฺกณฺเฑหฺย, อูปริมฺภายํ สุนิกฺกหิตํ นิกฺกเหตุว ทณฺฑเฑน สุตาพิตํ ทาเพยฺย, ทณฺฑเฑน สุตาพิตํ ทาเพตฺวา โอสชฺชเยยฺย. ทุตฺติยมฺปี โข ภิกฺขเว ๖ เป ๖ ตุตฺติยมฺปี โข ภิกฺขเว โคโณ ภิกฺขจาโท อหํ ภิกฺขุํ โอตเรยฺย, ทเมณํ ภิกฺขารกฺโข นาสาย สุกฺกหิตํ กณฺเฑหฺย, นาสาย สุกฺกหิตํ กเหตุว อูปริมฺภายํ สุนิกฺกหิตํ นิกฺกณฺเฑหฺย, อูปริมฺภายํ สุนิกฺกหิตํ นิกฺกเหตุว ทณฺฑเฑน สุตาพิตํ ทาเพยฺย, ทณฺฑเฑน สุตาพิตํ ทาเพตฺวา โอสชฺชเยยฺย. เอวํ หิ โส ภิกฺขเว โคโณ ภิกฺขจาโท กามคฺโค วา อรณฺณคฺโค วา จานพฺหุโล วา อสฺส นิสชชพฺหุโล วา, น ทํ ภิกฺขุํ ปุณฺ โอตเรยฺย, ทเมว ปุริมํ ทณฺฑาสมผสฺสํ สมฺนุสฺสรนฺโต. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยโต ภิกฺขุโน ฌสุ ผสฺสสายทเนสุ จิตฺตํ อุตฺตชฺชิตํ โหติ สุตฺตชฺชิตํ, อชฺชตฺตเมว สนฺตฺติจฺจติ สนฺนินฺสีทติ, เอโกทฺติ โหติ สมาริยติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว รณฺโณ วา ราชมหามตฺตสฺส วา วิณาย สทฺโท อสฺสทปฺพุโพ อสฺส, โส วิณาย สทฺทํ สฺสณฺเฑยฺย, โส เอวํ วเทยฺย “อมฺโภ กสฺส”^๓ นุ โข เอโส สทฺโท เอวํรชฺชนีโย เอวํกมฺนีโย เอวํทนฺนีโย เอวํมุจฺจนีโย เอวํพนฺธนีโย”ติ. ทเมณํ เอวํ วเทยฺย^๔ “เอสา โข ภนฺเต วิณา นาม, ยสฺสา เอโส สทฺโท เอวํรชฺชนีโย เอวํกมฺนีโย เอวํทนฺนีโย เอวํมุจฺจนีโย เอวํพนฺธนีโย”ติ. โส เอวํ วเทยฺย “กจฺจณ

๑ ส. ภิกฺขารกฺโขโก ๒ ฉ.ม. นาสาย. เอวมฺปรีปี ๓ ส. อ. กิสฺส

๔ ก. วเทยฺย

เม โภ ทํ วิณํ อารถา”ติ, ทสฺส ทํ วิณํ อารถะยฺยํ. ตเมณํ เอวํ วทะยฺยํ “อํ
 โข สา ภนฺเต วิณฺหา, ยสฺสา เอโส สทฺโท เอวํรณํ โย เอวํมณํ โย เอวํมทณํ โย
 เอวํมจฺจนํ โย เอวํพณฺธณํ โย”ติ. โส เอวํ วทะยฺยํ “อลํ เม โภ ทาย วิณฺหา, ตเมว
 เม สทฺทํ อารถา”ติ. ตเมณํ เอวํ วทะยฺยํ “อํ โข ภนฺเต วิณฺหา นาม อนนฺตสมฺภารา
 มหาสมฺภารา, อนนฺเกหิ สมฺภาระหิ สมฺภารทฺธา วทฺติ.”^๑ เสยฺยถิ? โทณิณฺจ ปฏิจฺจ
 จมฺมณฺจ ปฏิจฺจ ทณฺทณฺจ ปฏิจฺจ อฺปฺชารณํ จ ปฏิจฺจ ทนฺตโย จ ปฏิจฺจ
 โทณณฺจ ปฏิจฺจ ปุริสสฺส จ ทชฺชํ วายามํ ปฏิจฺจ, เอวํ ภนฺเต วิณฺหา นาม
 อนนฺตสมฺภารา มหาสมฺภารา อนนฺเกหิ สมฺภาระหิ สมฺภารทฺธา วทฺติ”ติ. โส ทํ วิณํ
 ทสฺสา วา สทฺธา วา ฝาละยฺย, ทสฺสา วา สทฺธา วา ทํ ฝาละทฺวา สกลิกํ สกลิกํ
 กเรยฺย, สกลิกํ สกลิกํ กริทฺวา อคฺคินา ทะหะยฺย, อคฺคินา ทหิทฺวา มสฺสี กเรยฺย,
 มสฺสี กริทฺวา มหาวาทะ วา โอบุเนยฺย,^๒ นทียา วา สีมฺโสทาย ปวาหะยฺย, โส
 เอวํ วทะยฺย “อสฺสํ กิรยํ โภ วิณฺหา นาม, ยถะวํ”^๓ ยงฺกิณฺจ วิณฺหา นาม,
 เอตฺถ ปณายํ^๔ โข อติเวลมฺปมฺกฺโต ปลาพิโต”ติ.^๕ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ รุปํ
 สมฺนฺเนสฺส^๖ ยาวทา รูปสฺส คติ, เวทณํ สมฺนฺเนสฺส ยาวทา เวทนาย คติ, สยฺยํ
 สมฺนฺเนสฺส ยาวทา สยฺยาน คติ, สงฺขาระ สมฺนฺเนสฺส ยาวทา สงฺขารานํ คติ,
 วิญฺญาณํ สมฺนฺเนสฺส ยาวทา วิญฺญาณสฺส คติ, ทสฺส รุปํ สมฺนฺเนสฺสโต ๆ เปว
 สยฺยํ...สงฺขาระ...วิญฺญาณํ สมฺนฺเนสฺสโต ยาวทา วิญฺญาณสฺส คติ. ยมฺปิ สฺส ทํ โหติ
 “อหนํ”ติ วา “มมณํ”ติ วา “อสมฺม”ติ วา, ตมฺปิ ทสฺส น โหติ”ติ. นวํ.

๑๐. จปฺปาณโกปมฺสฺสุต

[๒๔๗] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส อรฺกตฺโต ปกฺกตฺโต สรวณํ ปวิเสยฺย, ทสฺส
 กุสณฺณกา เจปิ^๗ ปาเท วิชฺฌะยฺย, สรปคฺคทานิ ปกฺกคฺคทานิ^๘ วิเสชะยฺย. เอวํ หิ โส

๑ ก. จรติ ๒ ส.อ. โอบุเนยฺย ๓ ส. ยถะวํ, อ. ยถะวํ

๔ จ. เอตฺถ จ ปณายํ, อ.ม. เอตฺถ จ มหาชนโน ๕ จ.ม. ปลพิโต

๖ จ. สมฺนฺเนสฺส. เอวมฺปิ ๗ จ.ม. เจว

๘ จ. สรปคฺคทานิ จ คคฺคทานิ, ม.อ. อรฺกคฺคทานิ คคฺคทานิ

อนวิธาเยยฺยํ วสํ กจฺเจยฺยํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกฺขุโน กายคตาสติ
อภาวิตา อพฺหุตฺถิกา, ตํ จกฺขุ^๑ อวิณฺณติ มนาปีเยสุ รูปेสุ, อมนาปีเย รุปา ปฏิกูลา
โหนติ ๖ เปว ๖ ชิวฺหา อวิณฺณติ ๖ เปว ๖ มโน อวิณฺณติ มนาปีเยสุ รมฺเมสุ,
อมนาปีเย รมฺมา ปฏิกูลา โหนติ. เอว โข ภิกฺขเว อสฺวโร โหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว สฺวโร โหติ, อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รุปํ ทิสฺวา ปิยฺรูป
รูปे นาทิมฺจจฺติ, อปฺปิยฺรูปे รูปे น พฺยาปชฺชติ, อปฺภุจิตกายนฺติ จ วิหริติ
อปฺปมาณเจตโส. ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺติ ปณฺณาวิมฺุตฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถตฺส เต
อฺปปนฺนา ปาปกา อกฺุสลา รมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ ๖ เปว ๖ ชิวฺหาย วสํ
สยิตฺวา ๖ เปว ๖ มนสา รมฺมํ วิณฺณาย ปิยฺรูป รมฺเม นาทิมฺจจฺติ, อปฺปิยฺรูป
รมฺเม น พฺยาปชฺชติ, อปฺภุจิตกายนฺติ จ วิหริติ อปฺปมาณเจตโส. ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺติ
ปณฺณาวิมฺุตฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถตฺส เต อฺปปนฺนา ปาปกา อกฺุสลา รมฺมา
อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปฺริโส จปฺปณฺณเก กเหตุวา นานาวิสเย นานาโคจเร ทพฺุหาย
รชฺชยา พนฺธเยยฺ, อหิ กเหตุวา ทพฺุหาย รชฺชยา พนฺธเยยฺ. สฺสุมาริ กเหตุวา
ทพฺุหาย รชฺชยา พนฺธเยยฺ ปกฺขิ กเหตุวา ทพฺุหาย รชฺชยา พนฺธเยยฺ. กุกฺกุโร
กเหตุวา ทพฺุหาย รชฺชยา พนฺธเยยฺ. สิกาลิ กเหตุวา ทพฺุหาย รชฺชยา พนฺธเยยฺ.
มกฺกฏฺิ กเหตุวา ทพฺุหาย รชฺชยา พนฺธเยยฺ, ทพฺุหาย รชฺชยา พนฺธิตฺวา ทพฺุ
ชีเล วา ธมฺเก วา อฺปนฺนิพนฺธเยยฺ. อถ โข เต ภิกฺขเว จปฺปณฺณกา นานาวิสยา
นานาโคจรา สกํ สกํ โคจรวิสฺยํ อวิณฺณเจยฺยํ, อหิ อวิณฺณเจยฺย “วมฺมิกํ ปเวกฺขามิ”ติ,
สฺสุมาริ อวิณฺณเจยฺย “อฺุทกํ ปเวกฺขามิ”ติ, ปกฺขิ อวิณฺณเจยฺย “อากาสํ เทสฺสามิ”ติ,
กุกฺกุโร อวิณฺณเจยฺย “คามํ ปเวกฺขามิ”ติ, สิกาลิ อวิณฺณเจยฺย “สฺวณฺณํ ปเวกฺขามิ”ติ,
มกฺกฏฺิ อวิณฺณเจยฺย “วณฺณํ ปเวกฺขามิ”ติ, ยทา โข เต ภิกฺขเว จปฺปณฺณกาชฺฌตฺตา
อสฺสุ กิลนฺทา, อถ ทเมว ชีลํ วา ธมฺกํ วา อฺปติฏฺเฐยฺยํ อฺปนฺนิสํเทยฺยํ อฺปนฺนิปชฺเชยฺยํ.
เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกฺขุโน กายคตาสติ อภาวิตา อพฺหุตฺถิกา, ตํ
จกฺขุ นาวินฺณติ มนาปีเยสุ รูปेสุ, อมนาปีเย รุปา น ปฏิกูลา โหนติ ๖ เปว ๖

ชีวหา นาวินฉติ ๖เป ๖ มโน นาวินฉติ มนาปีเยสุ ฐมเมสุ, อมนาปียา ฐมา
น ปฏิกูลา โหนติ. เอวံ โข ภิกขเว สวโร โหติ.

“ทเพหุ ชีเล วา ญมเก วา”ติ โข ภิกขเว กายคตยา สติยา เอตํ อธิวณํ.
ทสมาคิห โว ภิกขเว เอวํ สิกขิตพพํ “กายคตา โน สติ ภาวิตา ภวิสสตี
พหุลีกตา ยานีกตา วตถกตา อนุญจिता ปริจิตา สุตमारทฐา”ติ. เอวံ हि โว
ภิกขเว สิกขิตพพนติ. ทสมํ.

๑๑. ยวกลาปีสุตต

[๒๔๘] เสยยถาปี ภิกขเว ยวกลาปี จาตุหมมหาปถะ นิกขิตุตา อสฺส, อถ จ
ปฺริสา อากฺขเจยฺยํ พฺยาภงฺกิตฺตา, เท ยวกลาปี จหิ พฺยาภงฺกิตฺติ หนฺเนยฺยํ, เอวํ
हि सा ภิกขเว ยวกลาปี สุหตา อสฺส จหิ พฺยาภงฺกิตฺติ หนฺณมานา. อถ สยฺยโม
ปฺริโส อากฺขเจยฺย พฺยาภงฺกิตฺโต. โส ทํ ยวกลาปี สยฺยมา ย พฺยาภงฺกิตฺตา หนฺเนยฺ,
เอวํ हि सा ภิกขเว ยวกลาปี สุหตฺตรา อสฺส สยฺยมา ย พฺยาภงฺกิตฺตา หนฺณมานา.
เอวเมว โข ภิกขเว อสฺสวํ ปุณฺณสฺสํ จกฺขุสฺสํ หนฺณติ มนาปามนาเปหิ รูปเหิ
๖เป ๖ ชิวหา หนฺณติ มนาปามนาเปหิ รเสหิ ๖เป ๖ มนสฺสํ หนฺณติ
มนาปามนาเปหิ ฐมเมหิ. สเจ โส ภิกขเว อสฺสวํ ปุณฺณสฺสํ อายตี ปนฺพภวาย
เจเตหิ. เอวํ हि โส ภิกขเว โมฆปฺริโส สุหตโร โหติ, เสยยถาปี सा ยวกลาปี
สยฺยมา ย พฺยาภงฺกิตฺตา หนฺณมานา.

ภูตปฺพพํ ภิกขเว เทวาสฺรสงฺคาโม สมฺปพฺยุโห” อโหสิ. อถ โข ภิกขเว
เวปจิตฺติ อสฺรินฺโท อสฺเร อามนฺเตสิ “สเจ มารีสา เทวาสฺรสงฺคาโม สมฺปพฺยุเพห
อสฺรา ชินฺเนยฺยํ, เทวา ปราชินฺเนยฺยํ, เยน นํ สกฺกํ เทวานมินฺทํ กณฺจปณฺจเมหิ
พนฺธเนหิ พนฺธิทฺวา มม สนฺติเก อาเนยฺยาถ อสฺรปฺรณ”ติ. สกฺโกปี โข ภิกขเว
เทวานมินฺโท เทเว ทาวตีเส อามนฺเตสิ “สเจ มารีสา เทวาสฺรสงฺคาโม สมฺปพฺยุเพห
เทวา ชินฺเนยฺยํ, อสฺรา ปราชินฺเนยฺยํ, เยน นํ เวปจิตฺติอฺสฺรินฺทํ กณฺจปณฺจเมหิ
พนฺธเนหิ พนฺธิทฺวา มม สนฺติเก อาเนยฺยาถ สฺฐมมํ เทวสภน”ติ. ทสฺสํ โข ปน

ภิกขเว สงฺกาสเม เทวา ชินฺสฺสุ, อสุรา ปราชินฺสฺสุ. อถ โข ภิกขเว เทวา ทาวทีสา เวปจิตฺติอสุรินฺทํ กณฺจปฺปญฺเจหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตฺวา สกฺกสฺส เทวานมฺนิทฺสฺส สนฺติเก อาเนสุํ สฺสุมํ เทวสภํ. ตตฺร สฺทํ ภิกขเว เวปจิตฺติ อสุรินฺโท กณฺจปฺปญฺเจหิ พนฺธเนหิ พทฺธโร^๑ โหติ. ยทา จ โข ภิกขเว เวปจิตฺติสฺส อสุรินฺทสฺส เอวํ โหติ “ธมฺมิกา โข เทวา, ธมฺมิกา อสุรา, อิทานาหิ^๒ เทวปฺรํ กจฺจามิ”ติ. อถ กณฺจปฺปญฺเจหิ พนฺธเนหิ มุทฺธํ อตฺตานํ สมฺนุสฺสติ, ทิพฺเพหิ จ ปญฺจหิ กามกฺขเนหิ สมฺปปีโต สมฺภูทิตฺวา ปริจาเรติ. ยทา จ โข ภิกขเว เวปจิตฺติสฺส อสุรินฺทสฺส เอวํ โหติ “ธมฺมิกา โข อสุรา, ธมฺมิกา เทวา, ตตฺถเวทธานาหิ อสุรปฺรํ คมิสฺสามิ”ติ. อถ กณฺจปฺปญฺเจหิ พนฺธเนหิ พทฺธํ อตฺตานํ สมฺนุสฺสติ, ทิพฺเพหิ จ ปญฺจหิ กามกฺขเนหิ ปริหายติ. เอวํ สฺสุมํ โข ภิกขเว เวปจิตฺติพนฺธนํ, ตโต สฺสุมทฺรํ มารพนฺธนํ. มณฺณมานโน โข ภิกขเว พทฺธโร มารสฺส, อมณฺณมานโน มุทฺธโต ปาปมโต.

“อสุมี”ติ ภิกขเว มณฺณตเมตํ, “อยมหสฺมี”ติ มณฺณตเมตํ, “ภวิสฺสน”ติ มณฺณตเมตํ, “น ภวิสฺสน”ติ มณฺณตเมตํ, “รูปี ภวิสฺสน”ติ มณฺณตเมตํ, “อรूपี ภวิสฺสน”ติ มณฺณตเมตํ, “สณฺณิ ภวิสฺสน”ติ มณฺณตเมตํ, “อสณฺณิ ภวิสฺสน”ติ มณฺณตเมตํ, “เนวสณฺณินาสณฺณิ ภวิสฺสน”ติ มณฺณตเมตํ. มณฺณตํ ภิกขเว โรโค, มณฺณตํ คณฺโฑ, มณฺณตํ สลลํ. ตสฺมาติห ภิกขเว “อมณฺณมานเน”^๓ เจตสา วิหริสฺสามา”ติ เอวฺวหิ โว ภิกขเว ลิกฺขิตพฺพ.

“อสุมี”ติ ภิกขเว อิมฺขิตเมตํ, “อยมหสฺมี”ติ อิมฺขิตเมตํ, “ภวิสฺสน”ติ อิมฺขิตเมตํ, “น ภวิสฺสน”ติ อิมฺขิตเมตํ, “รูปี ภวิสฺสน”ติ อิมฺขิตเมตํ, “อรूपี ภวิสฺสน”ติ อิมฺขิตเมตํ, “สณฺณิ ภวิสฺสน”ติ อิมฺขิตเมตํ, “อสณฺณิ ภวิสฺสน”ติ อิมฺขิตเมตํ, “เนวสณฺณินาสณฺณิ ภวิสฺสน”ติ อิมฺขิตเมตํ. อิมฺขิตํ ภิกขเว โรโค, อิมฺขิตํ คณฺโฑ, อิมฺขิตํ สลลํ. ตสฺมาติห ภิกขเว “อนิมฺขยฺมานเน”^๔ เจตสา วิหริสฺสามา”ติ. เอวฺวหิ โว ภิกขเว ลิกฺขิตพฺพ.

๑ ก. พนฺธโร. เอวฺมปฺริปี

๒ จ.ม. อ. อิวา ทานาหิ

๓ อ. ม. อมณฺณตมานเน

๔ จ.ม. อนิมฺขยฺมานเน

“อสมิ”ติ ภิกขเว ผนฺทิตเมตํ, “อสมมสมิ”ติ ผนฺทิตเมตํ, “ภวิสฺสนํ”ติ ๖ เป ๖ “น ภวิสฺสนํ”ติ. “รูปี ภวิสฺสนํ”ติ. “อรูปี ภวิสฺสนํ”ติ. “สณฺณิ ภวิสฺสนํ”ติ. “อสนฺณิ ภวิสฺสนํ”ติ. “เนวสณฺณินาสณฺณิ ภวิสฺสนํ”ติ ผนฺทิตเมตํ. ผนฺทิตํ ภิกขเว โรโค, ผนฺทิตํ คณฺโฑ, ผนฺทิตํ สลฺลํ. ตสฺมาตฺถิ ภิกขเว “อณฺทิตมาเนน” เจตสา วิหริสฺสามา”ติ เอวณฺหิ โว ภิกขเว สิกฺขิตพฺพํ.

“อสมิ”ติ ภิกขเว ปปฺปจฺจิตเมตํ, “อสมมสมิ”ติ ปปฺปจฺจิตเมตํ, “ภวิสฺสนํ”ติ ๖ เป ๖ “น ภวิสฺสนํ”ติ. “รูปี ภวิสฺสนํ”ติ. “อรูปี ภวิสฺสนํ”ติ. “สณฺณิ ภวิสฺสนํ”ติ. “อสนฺณิ ภวิสฺสนํ”ติ. “เนวสณฺณินาสณฺณิ ภวิสฺสนํ”ติ ปปฺปจฺจิตเมตํ. ปปฺปจฺจิตํ ภิกขเว โรโค, ปปฺปจฺจิตํ คณฺโฑ, ปปฺปจฺจิตํ สลฺลํ. ตสฺมาตฺถิ ภิกขเว “นิปฺปปฺปจฺเจน เจตสา วิหริสฺสามา”ติ เอวณฺหิ โว ภิกขเว สิกฺขิตพฺพํ.

“อสมิ”ติ ภิกขเว มาณคตเมตํ, “อสมมสมิ”ติ มาณคตเมตํ, “ภวิสฺสนํ”ติ มาณคตเมตํ, “น ภวิสฺสนํ”ติ มาณคตเมตํ, “รูปี ภวิสฺสนํ”ติ มาณคตเมตํ, “อรูปี ภวิสฺสนํ”ติ มาณคตเมตํ, “สณฺณิ ภวิสฺสนํ”ติ มาณคตเมตํ, “อสนฺณิ ภวิสฺสนํ”ติ มาณคตเมตํ, “เนวสณฺณินาสณฺณิ ภวิสฺสนํ”ติ มาณคตเมตํ. มาณคตเมตํ ภิกขเว โรโค, มาณคตเมตํ คณฺโฑ, มาณคตเมตํ สลฺลํ. ตสฺมาตฺถิ ภิกขเว “นิตฺตมาเนน เจตสา วิหริสฺสามา”ติ เอวณฺหิ โว ภิกขเว สิกฺขิตพฺพณฺติ. เอกาทสํ.

อาสีวิสวคโค จตุตฺถโก.

ตสฺสทฺททานํ

อาสีวิโส รโถ กุมฺโม เทว ทารุกฺขนฺธเณ^๒ อวสฺสโต
ทุกฺขธมฺมา กิสุกา วิณา จปฺปาณา ยวกลาปีเณ^๓ จาติ.
สพฺยาตนวคฺเค จตุตฺถปณณาสโก สมตฺโต.

ตสฺส วคฺคทฺททานํ

นนฺทิกฺขยา สญฺจินยา^๔ สมฺมทฺโท อฺรเคน จ
จตุปณณาสกา เอเต นิปาเตสฺส ปกาสิทาติ.

สพฺยาตนสังยุตฺตํ สมตฺตํ.

๑ จ.ม. อณฺทิตมาเนน ๒ จ. ทารุกฺขนฺธา ๓ จ. ยวกลาปีติ
๔ จ.ม. นนฺทิกฺขโย สญฺจินโย

๒. เวทนาสัยัตต

๑. สกาวกุก

๑. สมาริสัตต

[๒๔๙] ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส ? สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา. อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนาติ.

สมาหิตो สมปะชาโน	สโต พุทฺธสฺส สวโก
เวทนา จ ปชานาติ.	เวทนานญจ สมภูวํ
ยตุถ เจตา นีรुद्धนฺติ	มกฺกญจ ชยคามินํ
เวทนานํ ขยา ภิกฺขุ	นิจฺฉาโต ปรีนิพฺพุตติ.

ปจฺม.

๒. สุขสัยัตต

[๒๕๐] ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส ? สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา. อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนาติ.

สุขํ वा यथि वा ทุกฺขं	อทุกฺขมสุขํ สห
อชฺฌตฺตญจ พหิทฺธา จ	ยงฺกิญฺจิ อตฺถิ เวทิตํ.
เอตํ ทุกฺขนฺติ ฌตฺวาน	โมสฺสมมํ ปโลकिनํ
ผุสฺส ผุสฺส วयํ ผุสฺส	เอวํ ตตฺถ วิรชฺชตีติ.

ทฺธิยํ.

๓. ปหานสัยัตต

[๒๕๑] ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส ? สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา. สุขาย ภิกฺขเว เวทนาย รากานุสโย ปหาตพุโ, ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆานุสโย ปหาตพุโ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย อวิชฺชานุสโย ปหาตพุโ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สุขาย เวทนาย รากานุสโย ปหิโน โหติ, ทุกฺขาย เวทนาย ปฏิฆานุสโย ปหิโน โหติ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย อวิชฺชานุสโย

ปทีโน โหติ. อयं วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นีรหุสโย^๑ สมมตฺทโส, อจฺเจจฺฉิ^๒
 ฌณฺห์, วิวตฺตยิ^๓ สยฺโยชณฺห์, สมมามานาภิสมยา อนตฺตมกาสี ทุกฺขสฺสชาติ.

สฺขํ เวทฺยมานสฺส ^๔	เวทณํ อปฺปชานโต
โส รากานุสโย โหติ	อนิสฺสรณทสฺสีโน.
ทุกฺขํ เวทฺยมานสฺส	เวทณํ อปฺปชานโต
ปฏฺธิมานุสโย โหติ	อนิสฺสรณทสฺสีโน.
อทุกฺขมสฺสํ สนฺตํ	ภูริปฺปณฺเณ เทสํ
ตํ จาปี อภินนฺทติ	เนว ทุกฺขา ปมฺจุจฺติ.
ยโต จ ภิกฺขุ อาทาปี	สมฺปชยฺถํ น วิญฺจติ.
ตโต โส เวทนา สพุพา	ปริชานาติ ปณฺทิตो.
โส เวทนา ปริณฺถาย	ทิกฺกุเจ ฐมฺเม อนาสโว
กายสฺส เกทา ฐมฺมญฺโจ	สงฺขยฺ นฺเปติ ^๕ เวทคฺคฺติ.

ตติยํ.

๔. ปาतालสูตร

[๒๕๒] อสฺสสุทฺวา ภิกฺขเว ปุณฺณชฺชโน ยํ วาจํ ภาสติ “อตฺถิ มหาสมฺมทฺเท
 ปาตาลิ”ติ, ตํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว อสฺสสุทฺวา ปุณฺณชฺชโน อสนฺตํ อสฺวิชฺชมานํ^๖ เอวํ
 วาจํ ภาสติ “อตฺถิ มหาสมฺมทฺเท ปาตาลิ”ติ. สารีริกานํ โข เอตํ ภิกฺขเว ทุกฺขานํ
 เวทนานํ อธิวณฺห์, ยทฺธิทํ “ปาตาลิ”ติ. อสฺสสุทฺวา ภิกฺขเว ปุณฺณชฺชโน สารีริกาย ทุกฺขาย
 เวทนาย ผุฏฺโง สมนโน โสจติ กิลมฺติ ปรีเทวติ อุตฺตทาฬิ กนฺทติ สมฺโมหํ
 อาปชฺชติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสฺสสุทฺวา ปุณฺณชฺชโน ปาตาลเ น ปจฺจุญฺจาสิ, คารณฺจ
 นาชฺฌคา. สฺสวา จ โข ภิกฺขเว อริยสวโก สารีริกาย ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโง
 สมนโน น^๗ โสจติ น กิลมฺติ น ปรีเทวติ น อุตฺตทาฬิ กนฺทติ สมฺโมหํ นาปชฺชติ.
 อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สฺสวา อริยสวโก ปาตาลเ ปจฺจุญฺจาสิ, คารณฺจ อชฺฌคาติ.

๑ ก. นีรากานุสโย ๒ ก. อจฺเจจฺฉิ ๓ ส. วาวตฺตยิ

๔ ส.อิ. เวทียมานสฺส ๕ จ.ม. โนเปติ, อ. สงฺขํ โนเปติ. เอวมฺปรีปี

๖ จ.ม. อวิชฺชมานํ ๗ จ.ม. เนว

โย เอตา นาริเวเสติ	อุปปนฺนา เวทนา ทฺวหา
สารีริกา ปาณหฺรา	ยาหิ ผุฏฺโง ปเวธติ.
อกฺกนฺทติ ปโรทติ	ทฺพฺพลโ อปฺปถามโก
น โส ปาตาเล ปจฺจุจฺจาติ	อโถ คารมฺปิ นาชฺฌคา.
โย เจตา อริเวเสติ	อุปปนฺนา เวทนา ทฺวหา
สารีริกา ปาณหฺรา	ยาหิ ผุฏฺโง น เวธติ
ส เว ปาตาเล ปจฺจุจฺจาติ	อโถ คารมฺปิ อชฺฌกาคิ.

จตุตฺถ.

๕. ทฏฺฐพฺพสฺสุตฺต

[๒๕๓] ทิสฺโส อิมิ ภาวเว เวทนา. กตมา ทิสฺโส? สฺว เวทนา, ทฺวหา เวทนา, อทุกฺขมสฺสฺวา เวทนา. สฺว ภาวเว เวทนา ทฺวหาโต ทฏฺฐพฺพหา, ทฺวหา เวทนา สลฺลโต ทฏฺฐพฺพหา, อทุกฺขมสฺสฺวา เวทนา อนิจฺจโต ทฏฺฐพฺพหา. ยโต โห ภาวเว ภาวโน สฺว เวทนา ทฺวหาโต ทิฏฺฐา โหติ, ทฺวหา เวทนา สลฺลโต ทิฏฺฐา โหติ, อทุกฺขมสฺสฺวา เวทนา อนิจฺจโต ทิฏฺฐา โหติ. อยํ วุจฺจติ ภาวเว ภาวสฺส สมฺมทฺทโส, อจฺเจชฺชติ ทณฺหํ, วิวตฺตติ สลฺโลเชนํ, สมฺมามานาภิสฺสมยา อนตฺตมกาสิ ทฺวหาสฺสาคิ.

โย สฺว ทฺวหาโต อทุกฺ	ทฺวหาสมทฺทชฺชิตฺ สลฺลโต
อทุกฺขมสฺสฺว สนฺทํ	อทุกฺทชฺชิตํ น อนิจฺจโต.
สฺว สมฺมทฺทโส ภาว	ปริชานาติ เวทนา
โส เวทนา ปริณาย	ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม อนาสโว
กายสฺส เภทา ฐมฺมภูโ	สงฺขยํ นฺนเปติ เวทญฺติ.

ปณฺจม.

๖. สลฺลสฺสุตฺต

[๒๕๔] อสฺสุตฺวา ภาวเว ปุณฺณชฺชโน สฺวเมว เวทนํ เวทยติ,^๑ ทฺวหาเมว เวทนํ เวทยติ, อทุกฺขมสฺสฺวาเมว เวทนํ เวทยติ. สฺวภาวเว อริยสวโก สฺวเมว เวทนํ

๑ ส.อ. เวทยติ. เอวเมวปริปี

เวทยติ, ทุกขมบี เวทนํ เวทยติ, อทุกขมสุขมบี เวทนํ เวทยติ. ทศร ภิขเว
โก วิเสโส, โก อธิปฺปายโส,^๑ ก็ นานากรรม สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสทวทา
ปฺฤชฺชเนนาติ. ภควัมลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เปฯ อสฺสทวทา ภิขเว ปฺฤชฺชโน
ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโຈ สฺมาโน โสจติ กิลมฺติ ปรีเทวติ อรุตฺตาที กนฺทติ
สมฺโมหํ อปชฺชติ, โส เทว เวทนา เวทยติ กายิกญฺจ เจตสิกญฺจ.

เสยฺยธาปี ภิขเว ปฺริสํ สลฺเลน วิชฺฌเญยฺ,^๒ ตเมนํ ทฺติเยน สลฺเลน อนฺนเวรํ
วิชฺฌเญยฺ.^๒ เอวํ หิ โส ภิขเว ปฺริโส เทว สลฺเลน เวทนา เวทยติ กายิกญฺจ
เจตสิกญฺจ เอวเมว โข ภิขเว อสฺสทวทา ปฺฤชฺชโน ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโຈ
สมฺมาโน โสจติ กิลมฺติ ปรีเทวติ อรุตฺตาที กนฺทติ สมฺโมหํ อปชฺชติ, โส เทว
เวทนา เวทยติ กายิกญฺจ เจตสิกญฺจ. ตสฺสาเยว โข ปน ทุกฺขาย เวทนาย
ผุฏฺโຈ สฺมาโน ปฏฺวิมา โหติ, ตเมนํ ทุกฺขาย เวทนาย ปฏฺวิมานํ โย ทุกฺขาย
เวทนาย ปฏฺวิมานุสโย, โส อนฺนเสติ. โส ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโຈ สฺมาโน กามสฺส
อภินฺนทฺติ. ทํ กิสฺส เหตุ? น หิ โส ภิขเว ปชานาติ อสฺสทวทา ปฺฤชฺชโน
อฉฺฉตฺร กามสฺสา ทุกฺขาย เวทนาย นิสฺสรณํ, ตสฺส กามสฺส จ อภินฺนทฺโต โย
สฺสขาย เวทนาย รากานุสโย, โส อนฺนเสติ. โส ทาสํ เวทนานํ สมฺมทญฺจ อตฺถกมฺมญฺจ
อสฺสาทญฺจ อาทึนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภฺตํ นปฺปชานาติ. ตสฺส ทาสํ เวทนานํ
สมฺมทญฺจ อตฺถกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทึนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภฺตํ อปฺปชานโต
โย อทุกฺขมสฺสขาย เวทนาย อวิชฺชานุสโย, โส อนฺนเสติ. โส สฺสขญฺจ เวทนํ เวทยติ,
สฉฺฉตฺรโต น เวทยติ. ทุกฺขญฺจ เวทนํ เวทยติ, สฉฺฉตฺรโต น เวทยติ. อทุกฺขมสฺสขญฺจ
เวทนํ เวทยติ, สฉฺฉตฺรโต น เวทยติ. อยํ วุจฺจติ ภิขเว อสฺสทวทา ปฺฤชฺชโน
สฉฺฉตฺรโต ชาตียา ชราย มรณฺเน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺสเสหิ อุปายาเสหิ,
สฉฺฉตฺรโต ทุกฺขสมฺมาติ วทามิ.

๑ อ. อธิปฺปายโส ส. อธิปฺปาย, ก. อธิปฺปายโส

๒ ก. วิชฺฌเญยฺ. เอวํปรีปี, ส. อนฺนวิชฺฌเญยฺ

สุทฺวา จ โข ภิกฺขเว อริยสวโก ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโຈ สฺมาโน น โสจติ
น กิลมฺติ, น ปริเทวติ น อุตฺตทาสี กนฺทติ, น สมฺโมหํ อปชฺชติ, โส เอกํ
เวทนํ เวทยติ กายิกํ น เจตสิกํ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริสํ สลฺเลน วิชฺฌेยฺยํ, ตเมนํ ทฺติเยน สลฺเลน อนฺเวรํ
น วิชฺฌेยฺยํ, เอวํ ทิ โส ภิกฺขเว ปุริโส เอกสลฺเลน เวทนํ เวทยติ. เอวเมว โข
ภิกฺขเว สุทฺวา อริยสวโก ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโຈ สฺมาโน น โสจติ, น กิลมฺติ,
น ปริเทวติ, น อุตฺตทาสี กนฺทติ, น สมฺโมหํ อปชฺชติ, โส เอกํ เวทนํ เวทยติ
กายิกํ, น เจตสิกํ. ตสฺสายเว โข ปน ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโຈ สฺมาโน ปฏฺิพฺพา
น โหติ, ตเมนํ ทุกฺขาย เวทนาย อปฺปฏิพฺพานํ^๑ โย ทุกฺขาย เวทนาย ปฏฺิพฺพานุสโย,
โส นานุสฺสติ โส ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโຈ สฺมาโน กามสฺขํ นาภินนฺทติ. ทํ กิสฺส
เหตุ? ปชานาติ ทิ โส ภิกฺขเว สุทฺวา อริยสวโก อณฺณคฺคฺร กามสฺซา ทุกฺขาย
เวทนาย นิสฺสรณํ, ตสฺส กามสฺขํ นาภินนฺทโต โย สฺขาย เวทนาย รากานุสโย,
โส นานุสฺสติ. โส ทาสํ เวทนานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถงฺกมฺณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทึนฺวณฺจ
นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ, ตสฺส ทาสํ เวทนานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถงฺกมฺณฺจ
อสฺสาทณฺจ อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ ปชานโต โย อทุกฺขมสฺสขาย เวทนาย
อวิชฺชานุสโย, โส นานุสฺสติ โส สฺขณฺเจ เวทนํ เวทยติ, วิสณฺณคฺคฺรโต นํ เวทยติ.
ทุกฺขณฺเจ เวทนํ เวทยติ, วิสณฺณคฺคฺรโต นํ เวทยติ. อทุกฺขมสฺสขณฺเจ เวทนํ เวทยติ,
วิสณฺณคฺคฺรโต นํ เวทยติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุทฺวา อริยสวโก วิสณฺณคฺคฺรโต ชาตียา
ชราย มรณเณ โสเกหิ ปริเทเวหิ ทฺกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, วิสณฺณคฺคฺรโต
ทฺกฺขสฺมาติ วทามิ. อยํ โข ภิกฺขเว วิเสโส, อยํ อธิปฺปยาโส, อิทํ นานาการณํ
สุทฺวาโต อริยสวากสฺส อสฺสทฺวาตา ปุตุชฺชเนนาติ.

น โส^๒ เวทนํ เวทยติ สปฺญโณ

สฺขมปี ทฺกฺขมปี พนฺหุสฺสโตปี

อยํ จ ธีรสฺส ปุตุชฺชเนน

๑ ก. ปฏิพฺพวนํ

๒ จ.ม. อ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ

อัย วิเสโส กุสสส ไหติ.
 สงฆาตมมสส พหุสสส
 วิปสสโต โลกมิมํ ปรณจ
 อัญจสส ธมมา น มณนติ จิตํ
 อนัญจโต โน ปฏิมาทเมติ.
 ตสฺสานุโรธา อถ วา วิโรธา
 วิฐปิตา อตฺถกตา น สนติ
 ปทณจ ฌตฺวา วิรัช อโสํ
 สมมา ปชานาติ ภวสส ปารคฺติ. ญจํ.

๑. ปจมเกลณตฺต

[๒๕๕] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มหาวเน กุฎาคารศาลายํ. อถ โข
 ภควา สายณฺทสมยํ ปฏิสลฺลانا วุฏฺฐิตอ ยเนน คิลานศาลา เทนุปสงกมิ, อุปสงกมิทฺวา
 ปณฺณตฺเต อาสเน นิสิทธิ, นิสชช โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ:

สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน กาลํ อากเมยฺย, อัย โว อมฺหากํ อนุสาสนี.

กถณจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต ไหติ? อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ๖ เปว จิตฺเต
 ๖ เปว ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต ไหติ.

กถณจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน ไหติ? อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต
 สมฺปชานการี ไหติ, อาโลกิเต วิลอกิเต สมฺปชานการี ไหติ, สมฺมิฉฺชิต๑ ปสาริเต
 สมฺปชานการี ไหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจิวรรธเน สมฺปชานการี ไหติ, อสฺสิตะ ปีเต ขายิตะ

สยิตะ สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ, กเต จิตะ
 นิสินฺเน สุตเต ชาคริตะ ภาสิตะ ตุนฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติ. เอวํ โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชานการี โหติ. สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชานาโน กาล อากเมยฺย,
 อयํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ สตสฺส สมฺปชานสฺส อปฺปมตฺตสฺส อาทาปีโน
 ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต อุปฺปชฺชติ สฺซา เวทนา, โส เอวํ ปชานาติ “อุปฺปนฺนา โข
 เม อयํ สฺซา เวทนา, สฺสา จ โข ปฏฺิจฺจ, โน อปฺปฏฺิจฺจ. ก็ ปฏฺิจฺจ? อิมเมว
 กายํ ปฏฺิจฺจ. อयํ โข ปน กาโย อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมฺปปฺนโน, อนิจฺจํ โข
 ปน สงฺขตํ ปฏฺิจฺจสมฺปปฺนํ กายํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปนฺนา สฺซา เวทนา กุโต นิจฺจา
 ภวิสฺสตี”ติ. โส กาเย จ สฺซาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปฺตัสสี วิหฺรติ, วยานุปฺตัสสี
 วิหฺรติ, วิราคานุปฺตัสสี วิหฺรติ, นิโรธานุปฺตัสสี วิหฺรติ, ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺตัสสี วิหฺรติ.
 ตสฺส กาเย จ สฺซาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปฺตัสสีโน วิหฺรโต วยานุปฺตัสสีโน วิหฺรโต
 วิราคานุปฺตัสสีโน วิหฺรโต นิโรธานุปฺตัสสีโน วิหฺรโต ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺตัสสีโน วิหฺรโต
 โย กาเย จ สฺซาย จ เวทนาย ราคานุสโย, โส ปหิยฺยติ.”

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ สตสฺส สมฺปชานสฺส อปฺปมตฺตสฺส อาทาปีโน
 ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต อุปฺปชฺชติ ทฺทุกฺขา เวทนา, โส เอวํ ปชานาติ “อุปฺปนฺนา
 โข มยฺยํ ทฺทุกฺขา เวทนา, สฺสา จ โข ปฏฺิจฺจ, โน อปฺปฏฺิจฺจ. ก็ ปฏฺิจฺจ? อิมเมว
 กายํ ปฏฺิจฺจ. อยํ โข ปน กาโย อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมฺปปฺนโน, อนิจฺจํ
 โข ปน สงฺขตํ ปฏฺิจฺจสมฺปปฺนํ กายํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปนฺนา ทฺทุกฺขา เวทนา กุโต
 นิจฺจา ภวิสฺสตี”ติ. โส กาเย จ ทฺทุกฺขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปฺตัสสี วิหฺรติ,
 วยานุปฺตัสสี วิหฺรติ, วิราคานุปฺตัสสี วิหฺรติ, นิโรธานุปฺตัสสี วิหฺรติ, ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺตัสสี
 วิหฺรติ. ตสฺส กาเย จ ทฺทุกฺขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปฺตัสสีโน วิหฺรโต ๆ เปฯ
 ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺตัสสีโน วิหฺรโต โย กาเย จ ทฺทุกฺขาย จ เวทนาย ปฏฺิฆานุสโย, โส
 ปหิยฺยติ.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ สทฺธสฺส สมฺปชานสฺส อปฺปมตฺตสฺส อาตมาปฺปโน
ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต อปฺปชฺชติ อทุกฺขมสฺสา เวทนา, โส เอวํ ปชานาติ “อุปฺปนฺนา
โฆ มยาอํ อทุกฺขมสฺสา เวทนา, สฺวา จ โฆ ปฏฺิจฺจ, โน อปฺปฏฺิจฺจ. กิํ ปฏฺิจฺจ?
อิมเมว กายํ ปฏฺิจฺจ. อยํ โฆ ปน กายो อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมฺปปฺนโน,
อนิจฺโจ โฆ ปน สงฺขตํ ปฏฺิจฺจสมฺปปฺนํ กายํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปนฺนา อทุกฺขมสฺสา
เวทนา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสตี”ติ. โส กายเ จ อทุกฺขมสฺสาย จ เวทนาย
อนิจฺจานุสฺสี วิหฺรติ. วยานุสฺสี วิหฺรติ, วิวากานุสฺสี วิหฺรติ, นิโรธานุสฺสี
วิหฺรติ, ปฏฺินิสฺสคฺคานุสฺสี วิหฺรติ. ตสฺส กายเ จ อทุกฺขมสฺสาย จ เวทนาย
อนิจฺจานุสฺสีโน วิหฺรโต ะเปว ปฏฺินิสฺสคฺคานุสฺสีโน วิหฺรโต โย กายเ จ
อทุกฺขมสฺสาย จ เวทนาย อวิชฺชานุสโย, โส ปหิยฺยติ.

โส สุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ, สฺวา อนิจฺจาติ ปชานาติ, อนชฺโฆสิตาติ ปชานาติ,
อนภินนฺหิตาติ ปชานาติ. ทฺวํ เจ เวทนํ เวทยติ ะเปว อทุกฺขมสฺสํ เจ เวทนํ
เวทยติ, สฺวา อนิจฺจาติ ปชานาติ, อนชฺโฆสิตาติ ปชานาติ, อนภินนฺหิตาติ ปชานาติ.
โส สุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ, วิสณฺณตฺโต นํ เวทยติ. ทฺวญฺเจ เวทนํ เวทยติ,
วิสณฺณตฺโต นํ เวทยติ. อทุกฺขมสฺสญฺเจ เวทนํ เวทยติ, วิสณฺณตฺโต นํ เวทยติ.
โส กายปริยฺยนฺตํ เวทนํ เวทยมาโน “กายปริยฺยนฺตํ เวทนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ,
ชีวิทปริยฺยนฺตํ เวทนํ เวทยมาโน “ชีวิทปริยฺยนฺตํ เวทนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, กายสฺส
ภทฺทา อทุรํ ชีวิทปริยฺยาทนา “อิธเว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺหิตานิ สตีภวิสฺสนตี”ติ^๑
ปชานาติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เตลณฺจ ปฏฺิจฺจ วฏฺฏณฺจ ปฏฺิจฺจ เตลปฺปทีโป ฉาเยยฺย,
ตสฺสเว เตลสฺส จ วฏฺฏณฺยา จ ปริยฺยาทนา อนาหาโร นิพฺพาเยยฺย. เอวเมว โฆ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ (จ) กายปริยฺยนฺตํ เวทนํ เวทยมาโน “กายปริยฺยนฺตํ เวทนํ เวทยามิ”ติ
ปชานาติ, ชีวิทปริยฺยนฺตํ เวทนํ เวทยมาโน “ชีวิทปริยฺยนฺตํ เวทนํ เวทยามิ”ติ
ปชานาติ, กายสฺส ภทฺทา อทุรํ ชีวิทปริยฺยาทนา “อิธเว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺหิตานิ
สตีภวิสฺสนตี”ติ ปชานาติ. สทฺธม.

๘. ทุตฺติยเกณฺณวุตฺต

[๒๕๖] เอกํ สมฺมํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มหาวเน กุฎฺฐาคารสาธายํ. อถ โข ภควา สาณฺณุสมฺมํ ปฏิสลฺลณานา วุฏฺฐิโต, เยเน คิลานสาธา เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทิ, นิสฺซชฺช โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ:

สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน กาลํ อากเมยฺย, อยํ โว อมฺหากํ อนฺุสาสนี.

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ? อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส. เวทนาสุ ๖ เปว จิตฺเต ๖ เปว ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ? อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ ๖ เปว ภาสึเต ตฺถเนภาเว สมฺปชานการี โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ. สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน กาลํ อากเมยฺย, อยํ โว อมฺหากํ อนฺุสาสนี.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ สตสฺส สมฺปชานสฺส อปฺปมตฺตสฺส อาตาปีโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรติ อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา, โส เอวํ ปชานาติ “อุปฺปนฺนา โข มยาสุ สุขา เวทนา, สา จ โข ปฏิจฺจ, โน อุปฺปฏิจฺจ. กิํ ปฏิจฺจ? อิมเมว ผสฺสํ ปฏิจฺจ. อยํ โข ปน ผสฺสํ อนิจฺจํ สงฺขโต ปฏิจฺจสมฺปปฺนโน, อนิจฺจํ โข ปน สงฺขตํ ปฏิจฺจสมฺปปฺนนํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา สุขา เวทนา กุโต นิจฺจา ภวิสฺสตี”ติ. โส ผสฺสเส จ สุขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสี วิหริติ, วยานุปสฺสี วิหริติ, วิราคานุปสฺสี วิหริติ, นิโรธานุปสฺสี วิหริติ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหริติ. ตสฺส ผสฺสเส จ สุขาย จ เวทนาย อนิจฺจานุปสฺสีโน วิหโรติ, วยานุปสฺสีโน วิหโรติ, วิราคานุปสฺสีโน วิหโรติ, นิโรธานุปสฺสีโน วิหโรติ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสีโน วิหโรติ, โย ผสฺสเส จ สุขาย จ เวทนาย รากานุสโย, โส ปหิยฺยติ.

ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เอวํ สตสฺส ๖ เปว วิหโรติ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา ๖ เปว อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา, โส เอวํ ปชานาติ อุปฺปนฺนา

โฆ มายํ อทุกขมสฺสา เวทนา, สห จ โฆ ปฏิจฺจ, โน อปฺปฏิจฺจ. ก็ ปฏิจฺจ? อิมเมว ผสฺสํ ปฏิจฺจ. อยํ โฆ ปน ผสฺสโ อเนจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนโน ๗ เป๗ (ยถา ปุริมสฺสฺส เต วิตฺถาโร ตถา วิตฺถาเรตฺตพฺโพ) กายสฺส เกหา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา “อิธเว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สตีภวิสฺสนตี”ติ ปชานาติ.

เสยฺยธูปํ ภิกฺขเว เตลณฺจ ปฏิจฺจ วฏฺฐณฺจ ปฏิจฺจ เตลปฺปทึโป ฌาเยยฺย, ตสฺสเว เตลสฺส จ วฏฺฐยา จ ปริยาทานา อนาหาโร นิพฺพาเยยฺย. เอวเมว โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายปริยนฺตํ เวทนี เวทยมาโน “กายปริยนฺตํ เวทนี เวทยามี”ติ ปชานาติ. ชีวิตปริยนฺตํ เวทนี เวทยมาโน “ชีวิตปริยนฺตํ เวทนี เวทยามี”ติ ปชานาติ, กายสฺส เกหา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา “อิธเว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สตีภวิสฺสนตี”ติ ปชานาตีติ. อญฺจม.

๕. อนิจฺจสูตร

[๒๕๗] ทิสฺโส อิมํ ภิกฺขเว เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราธมฺมา นิโรธมฺมา. กตมา ทิสฺโส? สฺสา เวทนา, ทฺกฺขา เวทนา, อทุกขมสฺสา เวทนา. อิมํ โฆ ภิกฺขเว ทิสฺโส เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราธมฺมา นิโรธมฺมาติ. นวม.

๑๐. ผัสสมูลกสูตร

[๒๕๘] ทิสฺโส อิมํ ภิกฺขเว เวทนา ผสฺสชา ผสฺสมูลกา ผสฺสนิทานา ผสฺสปจฺจยา. กตมา ทิสฺโส? สฺสา เวทนา, ทฺกฺขา เวทนา, อทุกขมสฺสา เวทนา. สฺสเวทนียํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ สฺสา เวทนา. ตสฺสเว สฺสเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ สฺสเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อฺปฺปนา สฺสา เวทนา, สห นิสฺสํ, สห วุปฺสมติ.^๑ ทฺกฺขเวทนียํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ทฺกฺขา เวทนา. ตสฺสเว ทฺกฺขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยํ ตชฺชํ เวทยิตํ ทฺกฺขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อฺปฺปนา ทฺกฺขา เวทนา, สห นิสฺสํ, สห วุปฺสมติ. อทุกขมสฺสเวทนียํ

๑ จ.ม. วุปฺสมติ. เอวมฺปริปี

ภิกขเว ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกขมสฺสา เวทนา. ตสฺเสว อทุกขมสฺสเวทนียสฺส
ผสฺสสฺส นีโรธา ยํ ทชฺช เวทิตํ อทุกขมสฺสเวทนียํ ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชนา
อทุกขมสฺสา เวทนา, สํ นีรุชฺฌติ, สํ วูปสมติ.

เสยฺยถาปี ภิกขเว ทวีนํ กญฺจันํ สงฺฆญฺเฐนสโมธานา^๑ อสฺมา ชายติ, เทโ
อภินิพฺพุตติ. เตสํเยว กญฺจันํ นานาภาว วินิชฺเยปํ ยา ทชฺชา อสฺมา, สํ
นีรุชฺฌติ, สํ วูปสมติ. เอวเมว โข ภิกขเว อีมา ติสฺโส เวทนา ผสฺสชา
ผสฺสสมฺมูกา ผสฺสสนิทานา ผสฺสสฺสจฺจยา. ทชฺช ผสฺสํ ปฏิจฺจ ทชฺชา เวทนา อุปฺปชฺชนติ.
ทชฺชสฺส ผสฺสสฺส นีโรธา ทชฺชา เวทนา นีรุชฺฌนตฺติ. ทลมํ.

สคาถาวคฺโค ปจฺโม^๒

ตสฺสทฺธานํ

สมาธิ สฺชาย^๓ ปหาเนน

ตลฺลทฺถเนน เกลณญฺ^๔

ปาตาลํ ทญฺจพฺเพน จ

อนิจฺจผสฺสสมฺมูกาติ.

๑ ก. สงฺขชฺชตา ตสฺส สโมธานา ๒ จ.ม. สคาถาวคฺโค ปจฺโม

๓ จ.ม. สฺชย

๒. รโหิตวคฺค

๑. รโหิตสุตต

[๒๕๔] อถ โข อญฺเจตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ : อธิ มยฺหํ ภนฺเต รโหิตสุตฺต ปฏฺฐิตสฺสเนสฺส เอวํ เจตฺโส ปรีวิตฺกโก อุตฺปาที “ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมํ ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา, วุตฺตํ โข ปเนตํ ภควตา ‘ยงฺกิญฺจิ เวทียํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺ’ติ, กิ นฺ โข เอตํ ภควตา สนฺธาย ภาสิตํ, ‘ยงฺกิญฺจิ เวทียํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺ’ติ, สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, ติสฺโส อิมํ ภิกฺขุ” เวทนา วุตฺตา มยา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิมํ ติสฺโส เวทนา วุตฺตา มยา, วุตฺตํ โข ปเนตํ ภิกฺขุ มยา “ยงฺกิญฺจิ เวทียํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺ”ติ, ตํ โข ปเนตํ ภิกฺขุ มยา สงฺขารานํเยว อนิจฺจํ สนฺธาย ภาสิตํ “ยงฺกิญฺจิ เวทียํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺ”ติ, ตํ โข ปเนตํ ภิกฺขุ มยา สงฺขารานํเยว ขยธมฺมํ ๖ เป ๖ ขยธมฺมํ ๖ เป ๖ วิราคธมฺมํ ๖ เป ๖ นิโรธธมฺมํ ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ สนฺธาย ภาสิตํ “ยงฺกิญฺจิ เวทียํ, ตํ ทุกฺขสฺมินฺ”ติ.

อถ โข ปน ภิกฺขุ มยา อนุปฺพุทฺสงฺขารานํ นิโรโธ อภฺยาโต, ปจฺมชฺฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส วาจา นิรุทฺธา โหติ, ทฺถียชฺฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิตกฺกวิจฺจรา นิรุทฺธา โหติ, ตฺถียชฺฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส ปิที นิรุทฺธา โหติ, จตฺตถชฺฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส อสฺสาสปฺสสาธา นิรุทฺธา โหติ, อาภาสานญฺายตนํ สฺมาปฺนฺนสฺส รูปสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, วิญฺญาณญฺายตนํ สฺมาปฺนฺนสฺส อาภาสานญฺายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, อากิณฺณญฺายตนํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิญฺญาณญฺายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, เนวสญฺยานาสญฺายตนํ สฺมาปฺนฺนสฺส อากิณฺณญฺายตนสญฺญา นิรุทฺธา โหติ, สญฺญาเวทียตนโรธํ สฺมาปฺนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ นิรุทฺธา โหติ, ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค นิรุทฺโธ โหติ, โทโส นิรุทฺโธ โหติ, โมโห นิรุทฺโธ โหติ.

อถ โข ภิกขุ มยา อนุปุพพสงฺขารานํ วุปสโม อกฺขาโต, ปจฺมชฺฌานํ สฺมาปนฺนสฺส วาจา วุปสฺนฺตา โหติ ฯ เปฯ สญฺญาเวทยิตฺติโรธํ สฺมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ วุปสฺนฺตา โหติ. ขีณาสวสฺส ภิกขุโน ราโค วุปสฺนฺโต โหติ, โทโส วุปสฺนฺโต โหติ, โมโห วุปสฺนฺโต โหติ.

ฉยิมา ภิกขุ ปสฺสทฺธิโย, ปจฺมชฺฌานํ สฺมาปนฺนสฺส วาจา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, ทฺธิยชฺฌานํ สฺมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจารา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, ทฺธิยชฺฌานํ สฺมาปนฺนสฺส ปิฏฺติ ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, จตฺตชฺฌานํ สฺมาปนฺนสฺส อสฺสาสปสฺสาสา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, สญฺญาเวทยิตฺติโรธํ สฺมาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ. ขีณาสวสฺส ภิกขุโน ราโค ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โทโส ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ, โมโห ปฏิปฺปสฺสทฺโธ โหติ. ปจฺม.

๒. ปจฺมอากาศสฺสุตฺต

[๒๖๐] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อากาเสปี วิวิธา วาตา วายนฺติ, ปฺรตฺติมาปี วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมาปี วาตา วายนฺติ, อุตฺตราปี วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณาปี วาตา วายนฺติ, สรฺชาปี วาตา วายนฺติ, อรฺชาปี วาตา วายนฺติ, สีทาปี วาตา วายนฺติ, อุนฺหาปี วาตา วายนฺติ, ปรีตฺตาปี วาตา วายนฺติ, อธิมตฺตาปี วาตา วายนฺติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมสฺมี กายสฺมี วิวิธา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, สฺชาปี เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, ทกฺขาปี เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, อทุกฺขมสฺชาปี เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ.

ยถาปี วาตา อากาเส	วายนฺติ วิวิธา ปุณฺ
ปฺรตฺติมา ปจฺฉิมา จาปี	อุตฺตรา อถ ทกฺขิณา.
สรฺชา อรฺชา จาปี	สีตา อุนฺหา จ เอกทา
อธิมตฺตา ปรีตฺตา จ	ปุณฺ วายนฺติ มาสฺสา.
ทเถวิมสฺมี กายสฺมี	สมฺอุปฺปชฺชนฺติ เวทนา
สฺชทุกฺขสมฺปฺปตฺติ	อทุกฺขมสฺชา จ ยา

ยโต จ ภิกขุ อาทาบิ	สมปชณนํ น วิณจติ ^๑
ตโต โส เวทนา สพพา	ปริชานาติ ปณทิตโต.
โส เวทนา ปริณาย	ทัญเจ ฐมเม อนาสโว
กายสส เกทา ฐมมฺวจ	สงข ^๒ นุเปติ เวทคฺติ. ทฺติยํ.

๓. ทุตยอากาศสตุต

[๒๖๑] เสยยถาปี ภิกขเว อากาเส วิวิธา วาตา วายนฺติ, ปฺรตฺติมาปี วาตา วายนฺติ ๖ เปว อธมฺตฺถาปี วาตา วายนฺติ, เหวเมว โข ภิกขเว อิมสฺมี กายสฺมี วิวิธา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ: สฺซาปี เวทนา อุปฺปชฺชติ, ทฺกฺขาปี เวทนา อุปฺปชฺชติ, อทฺกฺขมฺสฺซาปี เวทนา อุปฺปชฺชตฺติ. ตติยํ.

๔. อการสตุต

[๒๖๒] เสยยถาปี ภิกขเว อากนฺตฺถาการํ, ตตฺถ ปฺรตฺติมาปี ทิสาย อากนฺตฺถา วาสํ กปฺเปนฺติ, ปจฺฉิมาปี ทิสาย อากนฺตฺถา วาสํ กปฺเปนฺติ, อุตฺตรายปี ทิสาย อากนฺตฺถา วาสํ กปฺเปนฺติ, ทกฺขิณายปี ทิสาย อากนฺตฺถา วาสํ กปฺเปนฺติ, ชตฺติยาปี อากนฺตฺถา วาสํ กปฺเปนฺติ, พฺรหฺมณํปี อากนฺตฺถา วาสํ กปฺเปนฺติ, เวสฺสาปี อากนฺตฺถา วาสํ กปฺเปนฺติ, สฺสทฺทาปี อากนฺตฺถา วาสํ กปฺเปนฺติ, เหวเมว โข ภิกขเว อิมสฺมี กายสฺมี วิวิธา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ: สฺซาปี เวทนา อุปฺปชฺชติ, ทฺกฺขาปี เวทนา อุปฺปชฺชติ, อทฺกฺขมฺสฺซาปี เวทนา อุปฺปชฺชติ. สามิสสาปี สฺซา เวทนา อุปฺปชฺชติ, สามิสสาปี ทฺกฺขา เวทนา อุปฺปชฺชติ, สามิสสาปี อทฺกฺขมฺสฺซา เวทนา อุปฺปชฺชติ, นีรามีสาปี สฺซา เวทนา อุปฺปชฺชติ, นีรามีสาปี ทฺกฺขา เวทนา อุปฺปชฺชติ, นีรามีสาปี อทฺกฺขมฺสฺซา เวทนา อุปฺปชฺชตฺติ. จตฺตถํ.

สตุตฺตน. ๑๐/๒๖ ๑ ก. สมปชาโน นีรฺชฺชณฺติ. ม. สมปชาโน นีรฺชฺช

๒ จ.ม. สงขยํ

๕. ปจฺมอานนทสุตฺต

[๒๖๓] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “กตมา นฺุ โข ภนฺเต เวทนา, กตโม เวทนาสมุทฺทโย, กตโม เวทนานิโรธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา, โก เวทนาย อสฺสาโท, โก^๑ เวทนาย อาทীনโว, กิ เวทนาย นิสฺสรณฺ”ติ? ติสฺโส อิมา อานนฺท เวทนา, สฺสา เวทนา, ทฺกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสฺสา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ อานนฺท เวทนา. ผสฺสสมุทฺทโย, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรธ, อยเมว อริโย อญฺฺจกโก มคฺโค, เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิ? สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เป๖ สมฺมาสมฺมาธิ. ยํ เวทนํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อयํ เวทนาย อสฺสาโท. ยา เวทนา อนิจฺจา ทฺกฺขา วิปริณามธมฺมา, อयํ เวทนาย อาทীনโว. โย เวทนาย จนฺทรากวินโย จนฺทรากปฺปหานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณํ.

อถ โข ปนानนฺท มยา อนุปฺพุทฺทสงฺขารานํ นิโรธอ อทุกฺขาโต. ปจฺมชฺฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส วาจา นิรุทฺธา โหติ ๖ เป๖ สลฺยาเวทยิตนิโรธํ สมฺปาปนฺนสฺส สลฺยา จ เวทนา จ นิรุทฺธา โหณฺติ. ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค นิรุทฺธो โหติ, โทโส นิรุทฺธो โหติ, โมโห นิรุทฺธो โหติ.

อถ โข ปนानนฺท มยา อนุปฺพุทฺทสงฺขารานํ วูปสโม อทุกฺขาโต. ปจฺมชฺฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส วาจา วูปสนฺตา โหติ ๖ เป๖ สลฺยาเวทยิตนิโรธํ สมฺปาปนฺนสฺส สลฺยา จ เวทนา จ วูปสนฺตา โหณฺติ. ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค วูปสนฺโต โหติ, โทโส วูปสนฺโต โหติ, โมโห วูปสนฺโต โหติ.

อถ โข ปนानนฺท มยา อนุปฺพุทฺทสงฺขารานํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิ อทุกฺขาตา. ปจฺมชฺฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส วาจา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ ๖ เป๖ อากาสานณฺจายตนํ สมฺปาปนฺนสฺส รูปสลฺยา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, วิญฺญาณณฺจายตนํ สมฺปาปนฺนสฺส อากาสานณฺจายตนสลฺยา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, อากิณฺณณฺจายตนํ สมฺปาปนฺนสฺส วิญฺญาณณฺจายตนสลฺยา

ปฏฺิปปสฺสทฺฐา โหติ, เณวสณฺณานาสณฺณายตํ สฺมาปฺนฺนสฺส อากิณฺณจณฺณายตณฺสณฺณ
ปฏฺิปปสฺสทฺฐา โหติ, สณฺณาวะทียิตฺติโรรํ สฺมาปฺนฺนสฺส สณฺณา จ เวทนา จ
ปฏฺิปปสฺสทฺฐา โหติ, ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค ปฏฺิปปสฺสทฺฐโ หติ, โทโส
ปฏฺิปปสฺสทฺฐโ หติ, โมโห ปฏฺิปปสฺสทฺฐโ หติ. ปณฺจมํ.

๖. ทุตฺติยานนทสฺสตุต

[๒๖๔] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺนํ โข อายสฺมฺนฺตํ อานนฺทํ
ภควา เอตทวโจ “กตมา นฺุ โข อานนฺท เวทนา, กตโม เวทนาสมฺมุทโย, กตโม
เวทนานิโรธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏฺิปปทา, โก เวทนาย อสฺสทาโท, โก
เวทนาย อาทินโว, กิ เวทนาย นิสฺสรณฺ”ติ? ภควํมฺลกา โน ภนฺเต ธมฺมา,
ภควํเนตฺติกา, ภควํปฏฺิสรณา. สาธุ ภนฺเต ภควนฺตณฺเณว ปฏฺิภาตฺ อุปสงฺกมิตฺวา
อจฺจุต, ภควโต สฺสทฺฐา ภิกฺขุ ธาเรสฺสณฺติตฺติ. เตนฺหิ อานนฺท สฺสณฺเณ, สาธุกํ มนฺสิ
กโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺสสฺสิ.
ภควา เอตทวโจ “ติสฺโส อิมา อานนฺท เวทนา, สฺสา เวทนา, ทฺถว เวทนา,
อทุกขมสฺสา เวทนา, อิมา วุจฺจนฺติ อานนฺท เวทนา ๖ เปว ผสฺสสมฺมุทยา ๖ เปว
ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค ปฏฺิปปสฺสทฺฐโ หติ, โทโส ปฏฺิปปสฺสทฺฐโ หติ, โมโห
ปฏฺิปปสฺสทฺฐโ หติ”ติ. จญฺจํ.

๗. ปจฺมสมฺพหุลสฺสตุต

[๒๖๕] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา, อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺนา โข เท ภิกฺขุ
ภควนฺตํ เอตทวโจ “กตมา นฺุ โข ภนฺเต เวทนา, กตโม เวทนาสมฺมุทโย, กตโม
เวทนานิโรธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏฺิปปทา, โก เวทนาย อสฺสทาโท, โก
เวทนาย อาทินโว, กิ เวทนาย นิสฺสรณฺ”ติ? ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา, สฺสา

เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสฺสา เวทนา, อิมํ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว เวทนา.
 ผสฺสสทฺมฺยา เวทนาสมฺมทโย, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ, อยเมว อวิโย อฏฺฐงฺคิโก
 มคฺโค เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ ๑ สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เป ๖ สมฺมาสมาริ. ยํ
 เวทนํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อयํ เวทนาย อสฺสาโท. ยา เวทนา
 อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อयํ เวทนาย อาทึนโว. โย เวทนา จนนฺทราควินโย
 จนนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณํ.

อถ โข ปน ภิกฺขเว มยา อนุปฺพฬสงฺขารานํ นิโรโธ อทุกฺขาโต, ปจฺมชฺฌานํ
 สมฺปาปนฺนสฺส วาจา นิรุตฺตา โหติ ๖ เป ๖ ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค นิรุตฺโต
 โหติ, โทโส นิรุตฺโต โหติ, โมโห นิรุตฺโต โหติ.

อถ โข ปน ภิกฺขเว มยา อนุปฺพฬสงฺขารานํ วุပ္สโม อทุกฺขาโต, ปจฺมชฺฌานํ
 สมฺปาปนฺนสฺส วาจา วุပ္สนฺตา โหติ ๖ เป ๖ ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค วุပ္สนฺโต
 โหติ, โทโส วุပ္สนฺโต โหติ, โมโห วุပ္สนฺโต โหติ.

ฉยิมา ภิกฺขเว ปสฺสทฺธิโย. ปจฺมชฺฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส วาจา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ,
 ทุตฺติยชฺฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจฺจาวา ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, ตตฺติยชฺฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส
 ปีติ ปฏิปฺปสฺสทฺธา โหติ, จตฺตุตฺถชฺฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส อสฺสาสปสฺสาสา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
 โหติ, สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมฺปาปนฺนสฺส สญฺญา จ เวทนา จ ปฏิปฺปสฺสทฺธา
 โหติ. ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ราโค ปฏิปฺปสฺสทฺธโร โหติ, โทโส ปฏิปฺปสฺสทฺธโร
 โหติ, โมโห ปฏิปฺปสฺสทฺธโร โหติ. สยตมํ.

๘. ทุตฺติยสมฺพฬสฺสุตฺต

[๒๖๖] อถ โข สมฺพฬลา ภิกฺขุ เยน ภควา เทนุปสงฺกมီสุ, อุปสงฺกมิตฺวา
 ๖ เป ๖ เอกมฺนตํ นิสินฺเน^๑ โข เถ ภิกฺขุ ภควา เอตทโวจ “กตมา นุ โข ภิกฺขเว
 เวทนา, กตโม เวทนาสมฺมทโย, กตโม เวทนานิโรโธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี
 ปฏิปทา, โก เวทนาย อสฺสาโท, โก เวทนาย อาทึนโว, กิ เวทนาย นิสฺสรณนุ^๒” ติ?

อุทายี ปรุจกุงคัม ถปตี สลฺลาเปตฺตํ, น ปนาสกฺขิ ปรุจกุงโค ถปตี อายสฺมนฺตํ
 อุทายี สลฺลาเปตฺตํ, อสฺสโสติ โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมโต อุทายิสฺส ปรุจกุงเคน
 ถปตีนา สทฺธี อิมํ กถาสลฺลาปํ.

อด โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ
 นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ยาวตโก อายสฺมโต อุทายิสฺส
 ปรุจกุงเคน ถปตีนา สทฺธี อโหสิ กถาสลฺลาปํ, ตมปิ^๑ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสิ.
 สนฺตเมว โข อานนฺท ปริยายํ ปรุจกุงโค ถปตี อุทายิสฺส ภิกฺขุโน นาพฺภนฺโมทฺติ,
 สนฺตํ จ ปนानนฺท ปริยายํ อุทายี ภิกฺขุ ปรุจกุงคสฺส ถปตีโน นาพฺภนฺโมทฺติ.

เทวปี มยา อานนฺท เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ติสฺโส มยา เวทนา
 วุตฺตา ปริยาเยน, ปรุจปี มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, จปี มยา เวทนา วุตฺตา
 ปริยาเยน, อฏฺฐารสาปี มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, จตฺตีส่าปี มยา เวทนา
 วุตฺตา ปริยาเยน, อฏฺฐสฺถปี มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน. เอวํ ปริยาเยน เทสิโต
 อานนฺท มยา ฐมฺโม, เอวํ ปริยาเยน เทสิเต โข อานนฺท มยา ฐมฺเม, เย
 อณฺณมณฺณสฺส สฺภาสิตํ สฺลปิตํ น สมนฺนฺมณฺณสฺสสฺส, น สมนฺนฺชานิสฺสสฺส, น
 สมนฺนฺโมทิสฺสสฺส, เทสํ เอตํ ปาฏิกงฺขํ “ภณฺทนฺชาตา กลฺหาตา วิวาทาปนา
 อณฺณมณฺณ มุขสฺสทฺธิ วิตุทฺตา วิหริสฺสสฺส”^๒ติ. เอวํ ปริยายเทสิโต โข อานนฺท
 มยา ฐมฺโม, เอวํ ปริยายเทสิเต โข อานนฺท มยา ฐมฺเม, เย อณฺณมณฺณสฺส
 สฺภาสิตํ สฺลปิตํ สมนฺนฺมณฺณสฺส, สมนฺนฺชานิสฺส, สมนฺนฺโมทิสฺส, เทสํ เอตํ
 ปาฏิกงฺขํ “สมฺมกฺคา สมฺมอทฺธานา อวิวาทานา ซีโรทกฺกิตา อณฺณมณฺณ ปิยจกฺขุ
 สมฺปสฺสสฺส วิหริสฺสสฺส”^๓ติ.

ปรุจจิเม อานนฺท กามคฺคณา. กตเม ปรุจ? จกฺขุวิญญฺเยยา รูปา อิกฺกฺจา กนฺตา
 มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสวิตฺตา รชนียา ฯ เปฯ กายวิญญฺเยยา ไผฏฺจพฺพา อิกฺกฺจา
 กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสวิตฺตา รชนียา, อิเม โข อานนฺท ปรุจ

กามคุณา. ยัม โข อานนท อิมะ ปณจ กามคุณะ ปฏิจจ อุปปชชติ สุขัง โสมนสฺสํ,
อิทํ วุจฺจติ กามสุขํ.

เย โข อานนท เอวํ วทฺเขยฺยํ “เอตํ ปรมํ สนฺตํ สุขํ โสมนสฺสํ ปฏิสฺสเวทฺhenตี”ติ,
อิทํ เนสํหํ นานุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ? อตฺถอานนท เอตมฺหา สุชา อณฺณํ สุขํ
อภิกฺกนฺตตรณจ ปณฺีตตรณจ.

กตมณฺจจานนท เอตมฺหา สุชา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณจ ปณฺีตตรณจ? อิทานนท
ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกฺขเลหิ รมฺเมหิ สวิตกํ สวิจารํ วิเวกขํ ปฏิสฺสํ
ปจฺมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อิทํ โข อานนท เอตมฺหา สุชา อณฺณํ สุขํ
อภิกฺกนฺตตรณจ ปณฺีตตรณจ. เย โข อานนท เอวํ วทฺเขยฺยํ “เอตํ ปรมํ สนฺตํ
สุขํ โสมนสฺสํ ปฏิสฺสเวทฺhenตี”ติ, อิทํ เนสํหํ นานุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ? อตฺถอานนท
เอตมฺหา สุชา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณจ ปณฺีตตรณจ.

กตมณฺจจานนท เอตมฺหา สุชา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณจ ปณฺีตตรณจ?
อิทานนท ภิกฺขุ วิทกฺกวิจจารานํ วุปสฺมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทณํ เจตโส เอโกทิกาวํ
อวิตกํ อวิจารํ สมาริขํ ปฏิสฺสํ ทฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อิทํ โข อานนท
เอตมฺหา สุชา อณฺณํ อภิกฺกนฺตตรณจ ปณฺีตตรณจ. เย โข อานนท เอวํ วทฺเขยฺยํ
“เอตํ ปรมํ สนฺตํ สุขํ โสมนสฺสํ ปฏิสฺสเวทฺhenตี”ติ, อิทํ เนสํหํ นานุชานามิ. ตํ
กิสฺส เหตุ? อตฺถอานนท เอตมฺหา สุชา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณจ ปณฺีตตรณจ.

กตมณฺจจานนท เอตมฺหา สุชา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณจ ปณฺีตตรณจ? อิทานนท
ภิกฺขุ ปฏิตฺยา จ วิราคา อฺเปกฺขโก จ วิหริติ สโต จ สมฺปชาโน, สุขณฺจ กาเยน
ปฏิสฺสเวทฺติ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ “อฺเปกฺขโก สติมา สุขวิหริ”ติ, ทฺติยชฺฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อิทํ โข อานนท เอตมฺหา สุชา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณจ
ปณฺีตตรณจ. เย โข อานนท เอวํ วทฺเขยฺยํ “เอตํ ปรมํ สนฺตํ สุขํ โสมนสฺสํ
ปฏิสฺสเวทฺhenตี”ติ, อิทํ เนสํหํ นานุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ? อตฺถอานนท เอตมฺหา
สุชา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณจ ปณฺีตตรณจ.

กตมณฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ ?
 อิธานนฺท ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ
 อตฺถกฺมา อทุกฺขมสฺสํ อูปฺเปกฺขาสตีปาริสฺสฺสํ จตฺตถฺชฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ, อิทํ
 โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ. เย โข
 อานนฺท เอวํ วทฺเขยฺย “เอตํ ปรมํ สนฺตํ สฺขํ โสมนสฺสํ ปฏฺิสฺสเวทนฺตี”ติ, อิทํ
 เนสํหํ นานฺุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ ? อตฺถกานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ
 อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ.

กตมณฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ ? อิธานนฺท
 ภิกฺขุ สพฺพโส รุปสณฺณานํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺิขมสณฺณานํ อตฺถกฺมา นานตฺตสณฺณานํ
 อมณสฺสการา “อนนฺโต อากาโส”ติ อากาसानณฺจายตํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ, อิทํ โข
 อานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ. เย โข อานนฺท
 เอวํ วทฺเขยฺย “เอตํ ปรมํ สนฺตํ สฺขํ โสมนสฺสํ ปฏฺิสฺสเวทนฺตี”ติ, อิทํ เนสํหํ
 นานฺุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ ? อตฺถกานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ
 ปณฺีตตรณฺจ.

กตมณฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ ? อิธานนฺท
 ภิกฺขุ สพฺพโส อากาसानณฺจายตํ สมตฺติกฺกมม “อนนฺตํ วิณฺณณฺณ”ติ วิณฺณณณฺจายตํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ, อิทํ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ
 ปณฺีตตรณฺจ. เย โข อานนฺท เอวํ วทฺเขยฺย “เอตํ ปรมํ สนฺตํ สฺขํ โสมนสฺสํ
 ปฏฺิสฺสเวทนฺตี”ติ, อิทํ เนสํหํ นานฺุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ ? อตฺถกานนฺท เอตมฺหา
 สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ.

กตมณฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ ? อิธานนฺท
 ภิกฺขุ สพฺพโส วิณฺณณณฺจายตํ สมตฺติกฺกมม “นตฺถิ กิณฺจ”ติ อากิณฺจณฺจายตํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ, อิทํ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ
 ปณฺีตตรณฺจ. เย โข อานนฺท เอวํ วทฺเขยฺย “เอตํ ปรมํ สนฺตํ สฺขํ โสมนสฺสํ
 ปฏฺิสฺสเวทนฺตี”ติ, อิทํ เนสํหํ นานฺุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ ? อตฺถกานนฺท เอตมฺหา
 สุขา อณฺเฏ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ.

กตมณฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ? อิทานนฺท
ภิกฺขุ สพฺพโส อากิณฺจณฺวาทนํ สมตฺติกมฺม เนวสณฺณานาสณฺวาทนํ อุปสมปฺชฺช
วิหฺรติ, อิทํ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ.
เย โข อานนฺท เอวํ วทฺเขยฺยํ “เอตํ ปรมํ สนฺทํ สุขํ โสมนสฺสํ ปฏฺิสฺสเวทนฺติ”ติ,
อิทํ เนสาหํ นานฺุชานามิ. ตํ กิสฺส เหตุ? อตฺถานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺณํ สุขํ
อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ.

กตมณฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ. อิทานนฺท
ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสณฺณานาสณฺวาทนํ สมตฺติกมฺม สณฺณาวะทยิตฺถิโรธํ อุปสมปฺชฺช
วิหฺรติ. อิทํ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺีตตรณฺจ.

จํานํ โข ปเนตํ อานนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณตฺตติยา ปรีพฺพาทกา เอวํ วทฺเขยฺยํ
“สณฺณาวะทยิตฺถิโรธํ สมโณ โคตโม อาห, ทณฺจ สุขสฺมี ปณฺณเปติ, ตยิทํ กิสฺ,
ตยิทํ กถํสุ”ติ. เอวํวาทิโน อานนฺท อณฺณตฺตติยา ปรีพฺพาทกา เอวํสุสุ จณฺีเย
“น โข อาวุโส ภควา สุขณฺณเว เวทนํ สนฺธาย สุขสฺมี ปณฺณเปติ, ยตฺถ ยตฺถาวุโส
สุขํ อุลลพฺภติ ยถิ ยถิ สุขํ, ตํ ตํ ตถากโต สุขสฺมี ปณฺณเปติ”ติ. นวํ.

๑๐. ภิกขุสุตต

[๒๖๘] เทวปี มยา ภิกฺขเว เวทนา วุตฺตา ปรียาเยน, ติสฺโสปี มยา เวทนา
วุตฺตา ปรียาเยน, ปณฺจปี มยา เวทนา วุตฺตา ปรียาเยน, จปี มยา เวทนา วุตฺตา
ปรียาเยน, อฏฺฐจารสาปี มยา เวทนา วุตฺตา ปรียาเยน, จตฺตีสปี มยา เวทนา
วุตฺตา ปรียาเยน, อฏฺฐจสทฺปี มยา เวทนา วุตฺตา ปรียาเยน. เอวํ ปรียายเทสฺสโต
ภิกฺขเว มยา ฐมฺโม, เอวํ ปรียายเทสฺสโต โข ภิกฺขเว มยา ฐมฺเม เย อณฺณมณฺณสฺส
สุภาสิตํ สุลปิตํ น สมนฺมณฺณิสฺสสนฺติ, น สมนฺชานิสฺสสนฺติ, น สมนฺโมทิสฺสสนฺติ, เทสํ
เอตํ ปาฏิกงฺขํ “ภณฺทณฺชาตา กุลฺลชาตา วิวาทาปนฺนา อณฺณมณฺณํ มฺหสฺสทฺตฺติ
วิทฺทณฺตา วิหฺริสฺสสนฺติ”ติ. เอวํ ปรียายเทสฺสโต ภิกฺขเว มยา ฐมฺโม, เอวํ ปรียายเทสฺสโต
โย ภิกฺขเว มยา ฐมฺเม เย อณฺณมณฺณสฺส สุภาสิตํ สุลปิตํ สมนฺมณฺณิสฺสสนฺติ,

สุดตฺนต. ๑๐/๒๗ ๑ ส.อ. ยํ ทิ ยํ ทิ สุขํ

สมนุชานิสฺสนฺติ, สมนุโมทิสฺสนฺติ, เตสํ เอตํ ปาฏิกงฺขํ “สมกฺคา สมฺโมทมานา
อวิวทมานา จีโรทกัฏฺฐา อณฺณมณฺณํ ปิยจกฺขฺหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหริสฺสนฺตี”ติ.

ปณฺจิเม ภิกฺขเว กามคฺคณา ะเป ะ จานํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ
อณฺณตฺติตฺติยา ปริพฺพาชกา เอวํ วเทยฺยํ “สณฺณเวทียินโรธํ สมฺโน โคตโม อาห,
ตณฺจ สุขสฺมี ปณฺณเปติ, ตยิทํ กิสุ, ตยิทํ กถิสฺสุ”ติ. เอวํวาทินो ภิกฺขเว อณฺณตฺติตฺติยา
ปริพฺพาชกา เอวํสฺส วจนียา, “น โข อาวุโส ภควา สุขณฺณเวท เวทนี สนฺธาย
สุขสฺมี ปณฺณเปติ, ยตฺถ ยตฺถ อาวุโส สุขํ อุลลภฺภติ ยถิ ยถิ”^๑ ตํ ตํ ตถาคโต
สุขสฺมี ปณฺณเปตี”ติ. ทสมํ.

รโหิตวคฺโค ทฺติโย.

ตสฺสทฺธานํ

^๒ รโหิตํ เทว อากาสา อการํ เทว จ อานนฺทา^๒
สมฺพหฺลสา จ ทฺเว วุตฺตา ปณฺจกงฺโก จ ภิกฺขุณาติ.

๑ ส.อ. ยหิ ยหิ ๒-๒ ก. รโหิตา เทว วาตา นิวาสา เทว จานนฺทกา

๓. อภิวรรณคดี

๑. **สวกสุตต**

[๒๖๙] เอกัง สมัย ภควา ราชคเห วิหริติ เวพฺพเน กลนฺทกนิวาเป. อถ ไช
โมฬียสฺสวโก ปริพฺพาชโก เยเน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ
สมฺโมทมิ, สมฺโมทนํ ยํ กถํ สารณํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสํ, เอกมฺนตํ นิสฺสินโน
ไช โมฬียสฺสวโก ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ “สนฺตํ โภ โคตมฺ เอก
สมณพฺรหฺมณา เอวํวาทโน เอวํวิญฺญาโน ‘ยงฺกิญจายํ ปุริสํปฺกคฺโค ปฏิสฺสเวเทติ สฺขํ
วา ทุกขํ วา อทุกฺขมสฺสํ วา, สพฺพนฺตํ ปุพฺพเพกคฺคเหตุํ, อิทํ ปน ภวํ โคตม
กิมาหา”ติ.?

ปิตุตตสมุฏฺฐานานิปิ โข สึวก อีธะจฺจานิ เวทยิตานิ อุปฺปชฺชนฺติ, สามปี โข
 เอตํ สึวก เวทิตพฺพํ, ยถา ปิตุตตสมุฏฺฐานานิปิ อีธะจฺจานิ เวทยิตานิ อุปฺปชฺชนฺติ.
 โลกสฺสปี โข เอตํ สึวก สจฺจสมฺมตํ, ยถา ปิตุตตสมุฏฺฐานานิปิ อีธะจฺจานิ เวทยิตานิ
 อุปฺปชฺชนฺติ. ตตฺร สึวก เย เต สมณพฺรหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํวิญฺญิโน 'ยงฺกิญฺจายํ
 ปรีติปฺกคฺโคโล ปฏฺฐิสฺสเวทยติ' สฺสํ วา ทฺวํ วา อทฺทกฺขมสฺสํ วา, สพฺพพนฺตํ
 ปฺพเพกตเหตุตํ. ยณฺจ สามํ ฅาตํ, ตณฺจ อติธาวนฺติ, ยณฺจ โลเก สจฺจสมฺมตํ,
 ตณฺจ อติธาวนฺติ, ตสฺมา เตสํ สมณพฺรหฺมณานํ มิจฺฉาติ วทามิ.

เสน่ห์สมุฏจกานานี^๑ ไช สีก ๖เป ๖ วาตสมุฏจกานานี^๑ ไช สีก ๖เป ๖
 สนธิปาทสมุฏจกานานี^๑ ไช สีก ๖เป ๖ อุตุนิพนามชานี^๑ ไช สีก ๖เป ๖
 วิสมปรีหารชานี^๑ ไช สีก ๖เป ๖ โอปกุกมิกานี^๑ ไช สีก ๖เป ๖ กมฺมวิปากชานี^๑
 ไช สีก ๖เป ๖ อีเรกจจกานี เวยิตานี อุปฺปชฺชนติ, สามปี ไช เอตํ สีก เวทิตพฺพํ,
 ยถา กมฺมวิปากชานี^๑ อีเรกจจกานี เวยิตานี อุปฺปชฺชนติ. โลกสฺสปี ไช เอตํ สีก
 สจฺจสมฺมตํ, ยถา กมฺมวิปากชานี^๑ อีเรกจจกานี เวยิตานี อุปฺปชฺชนติ. ตตฺถ สีก
 เป เต สมณพฺรหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิจฺฉิโน ‘ยังกิลฺยาจํ ปรีตปฺกฺกโล ปฏฺฐิเสวทยติ
 สฺสํ วา ทฺวขํ วา อทฺทขมฺสฺสํ วา, สพฺพพณฺตํ ปฺพพเพกตเหตุตฺติ. ยณฺจ สามํ ฌาตํ,

ตณฺจ อตฺถิธาวนฺตฺติ, ยณฺจ โสเก สจฺจสมฺมตํ, ตณฺจ อตฺถิธาวนฺตฺติ, ตสฺมา เตสํ
สมณพฺรหฺมณานํ มิจฺฉาติ วทามิติ.

เอวํ วุตฺเต โมฬิยสฺวโก ปริพฺพชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ โภ โกตม,
อภิกฺกนฺตํ โภ โกตม ะเปะ อนุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตฺตเค ปาณเปตํ
สรวณฺคตณฺ”ติ.

ปีตํ สยมฺหจ วาโต จ สนนฺิปาตา อุตฺถิ จ
วิสมํ โอบกุกมิกํ กมฺมวิปาเกน อฏฺฐมิตฺติ.

ปจฺม.

๒. อฏฺฐสทฺตสฺสุต

[๒๗๐] อฏฺฐสทฺตปริยาเย โว ภิกฺขเว ฐมฺมปริยาเย เทเสสฺสามิ, ตํ สฺสณฺณ. กตโม
จ ภิกฺขเว อฏฺฐสทฺตปริยาโย ฐมฺมปริยาโย? เทวปี มยา ภิกฺขเว เวทนา วุตฺตา
ปริยาเยน, ติสฺโสปี มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, ปณฺจปี มยา เวทนา วุตฺตา
ปริยาเยน, ฉปี มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, อฏฺฐจารสาปี มยา เวทนา วุตฺตา
ปริยาเยน, ฉตฺตีสปี มยา เวทนา วุตฺตา ปริยาเยน, อฏฺฐสทฺตปี มยา เวทนา วุตฺตา
ปริยาเยน.

กตมา จ ภิกฺขเว เทว เวทนา? กายิกา จ เจตสิก้า จ, อิม้า วุจฺจนฺติ
ภิกฺขเว เทว เวทนา.

กตมา จ ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนา? สฺสา เวทนา ทฺกฺขา เวทนา อทุกฺขมสฺสา
เวทนา, อิม้า วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนา.

กตมา จ ภิกฺขเว ปณฺจ เวทนา? สฺชินฺทฺริยํ ทฺกฺชินฺทฺริยํ โสมนสฺสฺชินฺทฺริยํ
โทมนสฺสฺชินฺทฺริยํ อฺเปกฺชินฺทฺริยํ, อิม้า วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ปณฺจ เวทนา.

กตมา จ ภิกฺขเว ฉ เวทนา? จกฺขุสมฺมสฺสฺสา เวทนา ะเปะ มโนสมฺมสฺสฺสา
เวทนา, อิม้า วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ฉ เวทนา.

กตมา จ ภิกฺขเว อฏฺฐจารส เวทนา? ฉ โสมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ฉ อฺเปกฺชฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส, อิม้า วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อฏฺฐจารส เวทนา.

กตมา จ ภิกฺขเว จตฺตีส เวทนา? จ เกหสิตานิ โสมนสฺसानิ, จ เนกขมฺมสิตานิ โสมนสฺसानิ, จ เกหสิตานิ โทมนสฺसानิ, จ เนกขมฺมสิตานิ โทมนสฺसानิ, จ เกหสิตา อุเปกฺขา, จ เนกขมฺมสิตา อุเปกฺขา, อีมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว จตฺตีส เวทนา.

กตมา จ ภิกฺขเว อฏฐสทฺ เวทนา? อตฺตา จตฺตีส เวทนา, อนาคตา จตฺตีส เวทนา, ปจฺจุปฺปนฺนา จตฺตีส เวทนา, อีมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อฏฐสทฺ เวทนา. อयํปิ โข ภิกฺขเว อฏฐสทปริยาโย ฐมฺมปริยาโยติ. ทฺย.

๓. อณฺณตรภิกฺขุสุตฺต

[๒๗๑] อถ โข อณฺณตรโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ ะเปะ เภกมฺนํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “กตมา นุ โข ภนฺเต เวทนา, กตโม เวทนาสมุทโย, กตมา เวทนาสมุทฺยคามินี ปฏฺวิปทา, กตโม เวทนานิโรธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏฺวิปทา, โก เวทนาย อสฺสาโท, โก อาทินโว, กิ นิสฺสรณนฺ”ติ.

ติสฺโส อีมา ภิกฺขุ เวทนา, สุขเวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขเวทนา, อีมา วุจฺจนฺติ ภิกฺขุ เวทนา. ผสฺสสมุทฺยา เวทนาสมุทโย. ตณฺหาเวทนาสมุทฺยคามินี ปฏฺวิปทา. ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรธ. อยเมว อริโย อฏฺฐจฺกโก มคฺโค เวทนานิโรธคามินี ปฏฺวิปทา. เสยฺยถิ : สมฺมาทิฏฺฐิ ะเปะ สมฺมาสมฺมาธิ. ยํ เวทนํ ปฏฺวิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อयํ เวทนาย อสฺสาโท. ยา เวทนา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธฺมา, อยํ เวทนาย อาทินโว. โย เวทนาย จนฺทราควินโย จนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณนฺติ. ทฺย.

๔. ปุพฺพสุตฺต

[๒๗๒] ปุพฺพเพว เม ภิกฺขเว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสฺสทฺตเสว สโต เอตทโหสิ “กตมา นุ โข เวทนา, กตโม เวทนาสมุทโย, กตมา เวทนาสมุทฺยคามินี ปฏฺวิปทา, กตโม เวทนานิโรธ, กตมา เวทนานิโรธคามินี ปฏฺวิปทา, โก เวทนาย อสฺสาโท, โก อาทินโว, กิ นิสฺสรณนฺ”ติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ “ติสฺโส

อิม่า เวทนา: สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิม่า วุจฺจนฺติ เวทนา. ผสฺสสมุทฺทยา เวทนาสมุทฺโย. ตณฺหา เวทนาสมุทฺยคามินี ปฏิปทา ๖ เปฺว โย เวทนาย จนฺทรากวินโย จนฺทรากปฺปหานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณนฺ”ติ. จตุตฺถํ.

๕. ฌานสูตร

[๒๗๓] อิม่า เวทนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ, ฌานํ อุตฺปาติ, ปณฺณ อุตฺปาติ, วิชฺชา อุตฺปาติ, อาโลโก อุตฺปาติ. อयํ เวทนาสมุทฺยติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ, ฌานํ อุตฺปาติ, ปณฺณ อุตฺปาติ, วิชฺชา อุตฺปาติ, อาโลโก อุตฺปาติ. อยํ เวทนาสมุทฺยคามินี ปฏิปทาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ๖ เปฺว อาโลโก อุตฺปาติ. อยํ โข เวทนานิโรธติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ๖ เปฺว อาโลโก อุตฺปาติ. อยํ เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ๖ เปฺว อาโลโก อุตฺปาติ. อยํ เวทนาย อสฺสาโทติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส ๖ เปฺว อยํ เวทนาย อาทินฺโวติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส ๖ เปฺว อิทํ โข เวทนาย^๑ นิสฺสรณนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ, ฌานํ อุตฺปาติ, ปณฺณ อุตฺปาติ, วิชฺชา อุตฺปาติ, อาโลโก อุตฺปาติ. ปณฺจมํ.

๖. สมพหุลภิกขุสูตร

[๒๗๔] อถ โข สมพหุลา ภิกฺขุ เยน ภควา เทนุปสงฺกมฺมํ ๖ เปฺว เอกมนฺตํ นิสินฺหา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “กตมา นุ โข ภนฺเต เวทนา, กตโม เวทนาสมุทฺโย, กตมา เวทนาสมุทฺยคามินี ปฏิปทา ๖ เปฺว โก เวทนาย อสฺสาโท, โก อาทินฺโว, กิ นิสฺสรณนฺ”ติ ทิสฺโส อิม่า ภิกฺขเว เวทนา, สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา, อิม่า วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว เวทนา ผสฺสสมุทฺทยา เวทนาสมุทฺโย.

๑ จ.ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ

ทณฺหา เวทนาสมุทฺทยคามินี ปฏฺฐิปา. ผสฺสนิโรธา ๖ เป ๖ โย เวทนาย จนฺทราควินโย
จนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณนํ”ติ. จญฺจํ.

๑. ปฐมสฺมณพฺรหฺมณสฺสทตฺต

[๒๗๕] ทิสฺโส อิมํ ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ทิสฺโส? สฺสา เวทนา, ทฺกฺขา
เวทนา, อทฺกฺขมสฺสา เวทนา. เอ ทิ เกจิ ภิกฺขเว สมนํ วา พฺรหฺมณํ วา
อิมํสํ ทิสฺสนนํ เวทนํ สมุทฺทยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทึนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถาภุทํ นปฺปชานนฺติ. น เตเม^๑ ภิกฺขเว สมนํ วา พฺรหฺมณํ วา สมนฺเตสฺส วา
สมนสฺมมฺตา, พฺรหฺมณฺเตสฺส วา พฺรหฺมณสฺมมฺตา, น จ ปน เต อายสฺมนฺโต
สามณฺณตฺถวํ วา พฺรหฺมณฺณตฺถวํ วา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิณฺเฎา สจฺฉิกิตฺวา
อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ. เอ จ โช เกจิ ภิกฺขเว สมนํ วา พฺรหฺมณํ วา อิมํสํ
ทิสฺสนนํ เวทนํ สมุทฺทยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทึนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถาภุทํ ปชานนฺติ, เต โช เม ภิกฺขเว สมนํ วา พฺรหฺมณํ วา สมนฺเตสฺส เจว
สมนสฺมมฺตา พฺรหฺมณฺเตสฺส จ พฺรหฺมณสฺมมฺตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามณฺณตฺถวญฺจ
พฺรหฺมณฺณตฺถวญฺจ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิณฺเฎา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติ.
สทฺตมํ.

๘. ทุคฺคิยสฺมณพฺรหฺมณสฺสทตฺต

[๒๗๖] ทิสฺโส อิมํ ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ทิสฺโส? สฺสา เวทนา, ทฺกฺขา
เวทนา, อทฺกฺขมสฺสา เวทนา. เอ ทิ เกจิ ภิกฺขเว สมนํ วา พฺรหฺมณํ วา อิมํสํ
ทิสฺสนนํ เวทนํ สมุทฺทยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทึนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถาภุทํ นปฺปชานนฺติ ๖ เป ๖ สยํ อภิณฺเฎา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติ.
อญฺจมํ.

๕. ตติยสมณพราหมณสูตร

[๒๗๗] เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหมณา วา เวทนํ นปฺปชานนฺติ, เวทนาสมุทฺถํ นปฺปชานนฺติ, เวทนานิโรธํ นปฺปชานนฺติ, เวทนานิโรธคามินีปฏีปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ เปฯ ปชานนฺติ ฯ เปฯ สยํ อภินฺนวา สจฺฉิกถฺวา อุปสมฺปชช วิหฺรณฺตีติ. นวมํ.

๑๐. สุทฺธิกสูตร

[๒๗๘] ติสฺโส อีมา ภิกขเว เวทนา, กตมา ติสฺโส? สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา, อีมา โข ภิกขเว ติสฺโส เวทนาติ. ทสมํ.

๑๑. นีรามีสูตร

[๒๗๙] อตฺถิ ภิกขเว สามิสสา ปีติ, อตฺถิ นีรามีสา ปีติ, อตฺถิ นีรามีสา นีรามีสตรา ปีติ, อตฺถิ สามิสํ สุขํ, อตฺถิ นีรามีสํ สุขํ, อตฺถิ นีรามีสา นีรามีสตรํ สุขํ, อตฺถิ สามิสสา อูปฺเภฯ, อตฺถิ นีรามีสา อูปฺเภฯ, อตฺถิ นีรามีสา นีรามีสตรา อูปฺเภฯ, อตฺถิ สามิสโส วิโมกฺโข, อตฺถิ นีรามีโส วิโมกฺโข, อตฺถิ นีรามีสา นีรามีสทโร วิโมกฺโข.

กตมา จ ภิกขเว สามิสสา ปีติ? ปญฺจิเม ภิกขเว กามคฺคณา. กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิญฺญเยยฺยา รูปา อิญฺจา กนฺตา มนาปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา ฯ เปฯ กายวิญฺญเยยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิญฺจา กนฺตา มนาปา ปิเยรูปา กามฺปสณฺหิตา รชฺนียา. อีเม โข ภิกขเว ปญฺจ กามคฺคณา. ยา โข ภิกขเว อีเม ปญฺจ กามคฺคณฺเ ปฏฺฐิจฺจ อูปฺชชฺติ ปีติ, อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สามิสสา ปีติ.

กตมา จ ภิกขเว นีรามีสา ปีติ? อิทฺ ภิกขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฐมเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปีติสุขํ ปจฺมชฺฌานํ อุปสมฺปชช วิหฺรติ, วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสมา อชฺฌตฺถํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริธํ ปีติสุขํ ทุตฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชช วิหฺรติ, อยํ วุจฺจติ ภิกขเว นีรามีสา ปีติ.

กตมา จ ภิกขเว นีรามิสสา นีรามิสตรา ปีติ ? ยะ โช ภิกขเว ชีณาสวสฺส
ภิกขุโน รากา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โทสา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โมหา
จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต อุปฺปชฺชติ ปีติ, อยํ วุจฺจติ ภิกขเว นีรามิสสา
นีรามิสตรา ปีติ.

กตมญฺจ ภิกขเว สามิสฺสํ สุขํ ? ปณฺจิเม ภิกขเว กามกฺขณา. กตเม ปณฺจ ?
จกฺขุวิญฺญเญยฺยา รูปา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา ฯ เป-
กายนวิญฺญเญยฺยา โสภจฺจพฺพา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา.
อิมะ โช ภิกขเว ปณฺจ กามกฺขณา. ยํ โช ภิกขเว อิมะ ปณฺจ กามกฺขณา ปฏฺิจฺจ
อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สามิสฺสํ สุขํ.

กตมญฺจ ภิกขเว นีรามิสฺสํ สุขํ ? อิทํ ภิกขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ
อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกฺขํ ปีติสุขํ ปจฺจชฺฌานํ อุปฺสมปฺชฺช วิหริติ,
วิตกฺกวิจฺจารานํ รูปสมมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกฺภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ
สมาธิขํ ปีติสุขํ ทุตฺติยชฺฌานํ อุปฺสมปฺชฺช วิหริติ, ปีติยา จ วิรากา อุปฺเปกฺขโก, จ
วิหริติ สโต จ สมฺปชาโน, สุขญฺจ กายเณ ปฏฺิสเวทเทติ, ยนฺตํ อวิยา อาจิกฺขนฺติ
“อุปฺเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี”ติ, ตุตฺติยชฺฌานํ อุปฺสมปฺชฺช วิหริติ, อิทํ วุจฺจติ
ภิกขเว นีรามิสฺสํ สุขํ.

กตมญฺจ ภิกขเว นีรามิสสา นีรามิสตรํ สุขํ ? ยํ โช ภิกขเว ชีณาสวสฺส
ภิกขุโน รากา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โทสา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โมหา
จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว นีรามิสสา
นีรามิสตรํ สุขํ.

กตมา จ ภิกขเว สามิสสา อุปฺเปกฺขา ? ปณฺจิเม ภิกขเว กามกฺขณา. กตเม
ปณฺจ ? จกฺขุวิญฺญเญยฺยา รูปา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺสณฺหิตา
รชฺนียา ฯ เป- กายนวิญฺญเญยฺยา โสภจฺจพฺพา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา
กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา. อิมะ โช ภิกขเว ปณฺจ กามกฺขณา. ยะ โช ภิกขเว อิมะ
ปณฺจ กามกฺขณา ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ อุปฺเปกฺขา, อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สามิสสา อุปฺเปกฺขา.

กตมา จ ภิกขเว นีรามิสสา อุเปกขา? อิท ภิกขเว ภิกขุ สุขสฺส จ ปหานา
 ทุกขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมา อทุกขมสุขํ
 อุเปกขาสติปาริสฺสทธิ จตฺตชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อयํ วุจฺจติ ภิกขเว นีรามิสสา
 อุเปกขา.

กตมา จ ภิกขเว นีรามิสสา นีรามิสตรา อุเปกขา? ยะ โห ภิกขเว ชีณาสวสฺส
 ภิกขุโน รากา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โทสา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โมหา
 จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต อุปฺปชฺชติ อุเปกขา, อयํ วุจฺจติ ภิกขเว นีรามิส
 นีรามิสตรา อุเปกขา.

กตโม จ ภิกขเว สามิสฺส วิโมกฺโข? รูปปฏิสฺสยฺตโต วิโมกฺโข สามิสฺส วิโมกฺโข.

กตโม จ ภิกขเว นีรามิสฺส วิโมกฺโข? อรูปปฏิสฺสยฺตโต วิโมกฺโข นีรามิสฺส
 วิโมกฺโข.

กตโม จ ภิกขเว นีรามิสสา นีรามิสสโร วิโมกฺโข? โย โห ภิกขเว
 ชีณาสวสฺส ภิกขุโน รากา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต โทสา จิตฺตํ วิมุตฺตํ
 ปจฺจเวกฺขโต โมหา จิตฺตํ วิมุตฺตํ ปจฺจเวกฺขโต อุปฺปชฺชติ วิโมกฺโข, อยํ วุจฺจติ
 ภิกขเว นีรามิสสา นีรามิสสโร วิโมกฺโขติ. เอกาทสํ.

อฏฺฐสฺสทปปริยายวคฺโค ตติโย.

ตสฺสทฺธานํ

สํวอกอฏฺฐสฺสทํ ภิกขุ	ปุพฺเพ ฌานญฺจ ภิกขุณา
สมณพฺุราหฺมณา ตีณิ	สุทฺธิกํ จ นีรามิสฺสนฺติ.

เวทนาสยัตตํ สมตฺตํ

๓. มาตุคามสัพพัต

๑. ปจฺมเปยฺยาลวคฺค

๑. มาตุคามสัพพัต

[๒๘๐] ปณฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม เอกนฺตอมฺนาโป โหติ ปุริสสฺส. กตเมหิ ปณฺจหิ ? น จ รูปวา โหติ, น จ โภควา โหติ, น จ สីลวา โหติ, อลฺโส จ โหติ, ปชฺฉจฺส น ลภติ. อิมेหิ โข ภิกฺขเว ปณฺจหิ องฺเคหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม เอกนฺตอมฺนาโป โหติ ปุริสสฺส.

ปณฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม เอกนฺตอมฺนาโป โหติ ปุริสสฺส. กตเมหิ ปณฺจหิ ? รูปวา จ โหติ, โภควา จ โหติ, สีลวา จ โหติ, ทกฺโข จ โหติ อนลฺโส, ปชฺฉจฺส ลภติ. อิมेหิ โข ภิกฺขเว ปณฺจหิ องฺเคหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม เอกนฺตอมฺนาโป โหติ ปุริสสฺสสํ. ปจฺม.

๒. ปุริสสัพพัต

[๒๘๑] ปณฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนํนาคโต ปุริโส เอกนฺตอมฺนาโป โหติ มาตุคามสฺส. กตเมหิ ปณฺจหิ ? น จ รูปวา โหติ, น จ โภควา โหติ, น จ สีลวา โหติ, อลฺโส จ โหติ, ปชฺฉจฺส น ลภติ. อิมेหิ โข ภิกฺขเว ปณฺจหิ องฺเคหิ สมฺนํนาคโต ปุริโส เอกนฺตอมฺนาโป โหติ มาตุคามสฺส.

ปณฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนํนาคโต ปุริโส เอกนฺตอมฺนาโป โหติ มาตุคามสฺส. กตเมหิ ปณฺจหิ ? รูปวา จ โหติ, โภควา จ โหติ, สีลวา จ โหติ, ทกฺโข จ โหติ อนลฺโส, ปชฺฉจฺส ลภติ. อิมेหิ โข ภิกฺขเว ปณฺจหิ องฺเคหิ สมฺนํนาคโต ปุริโส เอกนฺตอมฺนาโป โหติ มาตุคามสฺสสํ. ทฺติยํ.

๓. อาเวณิกทฺถุขสัพพัต

[๒๘๒] ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส อาเวณิกานิ ทฺถุขานิ, ยานิ มาตุคามโม ปจฺจนฺโกติ อณฺเณเตวฺว ปุริเสหิ, กตมานิ ปณฺจ ? อิทฺธ ภิกฺขเว มาตุคามโม ททโรว สฺมาโน ปตฺติกฺลํ คจฺจติ, ฌาตเกหิ วินา โหติ, อิทฺธ ภิกฺขเว มาตุคามสฺส ปจฺม อาเวณิกํ ทฺถุขํ, ยํ มาตุคามโม ปจฺจนฺโกติ อณฺเณเตวฺว ปุริเสหิ.

ปุณ จปร ภิกขเว มาตุคามโม อุตุนี โหติ, อิทํ ภิกขเว มาตุคามสฺส ทฺติยํ
อาเวณิกํ ทุกฺขํ, ยํ มาตุคามโม ปจฺจนฺโกติ อณฺณเตวฺว ปฺริเสหิ.

ปุณ จปร ภิกขเว มาตุคามโม กพฺภินี โหติ, อิทํ ภิกขเว มาตุคามสฺส ตฺติยํ
อาเวณิกํ ทุกฺขํ, ยํ มาตุคามโม ปจฺจนฺโกติ อณฺณเตวฺว ปฺริเสหิ.

ปุณ จปร ภิกขเว มาตุคามโม วิชยติ, อิทํ ภิกขเว มาตุคามสฺส จตุตฺถํ
อาเวณิกํ ทุกฺขํ, ยํ มาตุคามโม ปจฺจนฺโกติ อณฺณเตวฺว ปฺริเสหิ.

ปุณ จปร ภิกขเว มาตุคามโม ปฺริสฺส ปาริจริยํ อฺเปติ, อิทํ โช ภิกขเว
มาตุคามสฺส ปณฺจํ อาเวณิกํ ทุกฺขํ, ยํ มาตุคามโม ปจฺจนฺโกติ อณฺณเตวฺว ปฺริเสหิ.
อิมานิ โช ภิกขเว ปณฺจ มาตุคามสฺส อาเวณิกานิ ทุกฺขานิ, ยานิ มาตุคามโม
ปจฺจนฺโกติ อณฺณเตวฺว ปฺริเสหิตฺติ. ตฺติยํ.

๔. ตีหิธมฺเมหิสฺสุตฺต

[๒๘๓] ตีหิ ภิกขเว ธมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม เขภฺยุเยน กายสฺส เภทา
ปรํ มรณา อปายํ ทฺถกฺคํ วินิปาทํ นิรยํ อฺปฺปชฺชติ. กตเมหิ ตีหิ ? อิทํ ภิกขเว
มาตุคามโม ปุพฺพณฺุสฺสมํ มจฺเจรมลปฺริยฺญจฺเตน เจตสา อการํ อชฺฌาวสฺติ, มชฺฌนฺุสฺสมํ
อิสฺสาปฺริยฺญจฺเตน เจตสา อการํ อชฺฌาวสฺติ, สยณฺุสฺสมํ กามราคะปฺริยฺญจฺเตน
เจตสา อการํ อชฺฌาวสฺติ. อิมานิ โช ภิกขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม
เขภฺยุเยน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทฺถกฺคํ วินิปาทํ นิรยํ อฺปฺปชฺชติ.
จตุตฺถํ.

๕. โกธนฺสฺสุตฺต

[๒๘๔] อถ โช อายสฺมา อนฺุรฺรทฺโธ เยน ภควา เทนฺุสฺสํกมิ, อฺปฺสํกมิตฺวา
เอกมฺนํตํ นิสินฺโน โช อายสฺมา อนฺุรฺรทฺโธ ภควนฺํตํ เอตทวโจ “อิธํ ภาณฺเต
มาตุคามํ ปสฺสํมि ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเทน อตฺถิกนฺตมานุสฺสเกน กายสฺส เภทา
ปรํ มรณา อปายํ ทฺถกฺคํ วินิปาทํ นิรยํ อฺปฺปชฺชนฺํ, กตฺติ นุ โช ภาณฺเต ธมฺเมหิ
สมฺนํนาคโต มาตุคามโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทฺถกฺคํ วินิปาทํ นิรยํ
อฺปฺปชฺชติ”ติ.

ปณฺจหิ โข อนุรฺรทฺธ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคฺคาโม กายสฺส เกทา ปรี มรณา
อปายํ ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? อสฺสทฺโร จ โหติ,
อหิริโก จ โหติ, อนนฺตทปฺปํ จ โหติ, โกธโน จ โหติ, ทฺพปณฺโณ จ โหติ.
อิมเอหิ โข อนุรฺรทฺธ ปณฺจหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคฺคาโม กายสฺส เกทา ปรี
มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ. ปณฺจมํ.

๖. อุปนาหีสฺสุตฺต

[๒๘๕] ปณฺจหิ อนุรฺรทฺธ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคฺคาโม กายสฺส เกทา ปรี
มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? อสฺสทฺโร จ
โหติ, อหิริโก จ โหติ, อนนฺตทปฺปํ จ โหติ, โอปนาหิ^๑ จ โหติ, ทฺพปณฺโณ
จ โหติ. อิมเอหิ โข อนุรฺรทฺธ ปณฺจหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคฺคาโม กายสฺส
เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ. จฺญจํ.

๗. อิสฺสุกีสฺสุตฺต

[๒๘๖] ปณฺจหิ อนุรฺรทฺธ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคฺคาโม กายสฺส เกทา ปรี
มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? อสฺสทฺโร จ
โหติ, อหิริโก จ โหติ, อนนฺตทปฺปํ จ โหติ, อิสฺสุกิ จ โหติ, ทฺพปณฺโณ จ
โหติ. อิมเอหิ โข อนุรฺรทฺธ ปณฺจหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคฺคาโม กายสฺส เกทา
ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ. สุตฺตมํ.

๘. มจฺฉวีสุตฺต

[๒๘๗] ปณฺจหิ อนุรฺรทฺธ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคฺคาโม กายสฺส เกทา ปรี
มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? อสฺสทฺโร จ
โหติ, อหิริโก จ โหติ, อนนฺตทปฺปํ จ โหติ, มจฺฉวี จ โหติ, ทฺพปณฺโณ จ
โหติ. อิมเอหิ โข อนุรฺรทฺธ ปณฺจหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคฺคาโม ๖ เป ๖ อปายํ
ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ. อจฺจมํ.

๕. อติจารีสัตต

[๒๘๘] ปณฺจหิ อนุรฺรทฺฐ ฐมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม ะเปะ ะปายํ
 ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? อสฺสทฺธโร จ โหติ, อหิริโก
 จ โหติ, อโนตฺตปฺปํ จ โหติ, อติจาริ จ โหติ, ทุปฺปณฺโณ จ โหติ. อิมะหิ ไซ
 อนุรฺรทฺฐ ปณฺจหิ ฐมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม ะเปะ ะปายํ อุปฺปชฺชติ. นวมํ.

๑๐. ทุสฺสีสัตต

[๒๘๙] ปณฺจหิ อนุรฺรทฺฐ ฐมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม ะเปะ ะปายํ นิริยํ
 อุปฺปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? อสฺสทฺธโร จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปํ
 จ โหติ, ทุสฺสีโล จ โหติ, ทุปฺปณฺโณ จ โหติ. อิมะหิ ไซ อนุรฺรทฺฐ ปณฺจหิ
 ฐมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม ะปายํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ. ทสมํ.

๑๑. อปฺปสฺสสัตต

[๒๙๐] ปณฺจหิ อนุรฺรทฺฐ ฐมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม ะเปะ ะปายํ นิริยํ
 อุปฺปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? อสฺสทฺธโร จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปํ
 จ โหติ, อปฺปสฺสโต จ โหติ, ทุปฺปณฺโณ จ โหติ. อิมะหิ ไซ อนุรฺรทฺฐ ปณฺจหิ
 ฐมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม ะเปะ ะปายํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ. เอกาทสมํ.

๑๒. กุสฺสีสัตต

[๒๙๑] ปณฺจหิ อนุรฺรทฺฐ ฐมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม ะเปะ ะปายํ นิริยํ
 อุปฺปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? อสฺสทฺธโร จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปํ
 จ โหติ, กุสฺสีโต จ โหติ, ทุปฺปณฺโณ จ โหติ. อิมะหิ ไซ อนุรฺรทฺฐ ปณฺจหิ
 ฐมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม ะเปะ ะปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ.
 ทฺวาทสมํ.

๑๓. มุฏฺฐสฺสสัตต

[๒๙๒] ปณฺจหิ อนุรฺรทฺฐ ฐมฺเมหิ สมฺนํนาคโต มาตุคามโม ะเปะ ะปายํ
 นิริยํ อุปฺปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? อสฺสทฺธโร จ โหติ, อหิริโก จ โหติ,

สยัต]

๒. ทุตียเปยาลลวค ๑. อกโกธนสุตต

๒๒๓

อนนตตปปี จ โหติ, มุฏจสฺสติ จ โหติ, ทุปฺปณฺโณ จ โหติ. อิมเหิ โช อนฺรุตฺ
ปณฺจหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาม ๖ เป ๖ นริยํ อุปฺปชฺชตีติ. เทรสม.

๑๕. ปณฺจเวรสฺสุตต

[๒๙๓] ปณฺจหิ อนฺรุตฺ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาม ๖ เป ๖
นริยํ อุปฺปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ? ปาณาติปาตี จ โหติ, อทินฺนาทายี จ โหติ,
กาเมสุ มิจฺฉาจารี จ โหติ, มุสาวาที จ โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจาเย จ โหติ.
อิมเหิ โช อนฺรุตฺ ปณฺจหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาม กายสฺส เกทา ปรี
มรณา อปายํ ทุกฺคตี วินิปาตี นริยํ อุปฺปชฺชตีติ. จุทฺทสม.

ปจฺมเปยาลลวค.

ตสฺสทฺธานํ

มาตุคาม ปรีโส จ

อาเวณิกา ติธมฺโม จ

โกธโน อุปนาที จ

อิสฺสกี มจฺจนฺน จ.

อติจารี จ ทุสฺสีโล

อุปฺปสฺสโต จ กุสฺสโต

มุฏจสฺสติ ปณฺจเวรํ

กณฺหปฺกเช ปกาสิโต.

๒. ทุตียเปยาลลวค

๑. อกโกธนสุตต

[๒๙๔] อถ โช อายสฺมา อนฺรุตฺ เยน ภควา เตนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา
๖ เป ๖ เอกมณฺตํ นิสินฺโน โช อายสฺมา อนฺรุตฺ ภควนฺตํ เอตทวโจ “อิธานํ
ภนฺเต มาตุคามํ ปสฺสามิ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน กายสฺส
เกทา ปรี มรณา สุกฺคิ สุกฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺตํ, กตฺติ นุ โช ภนฺเต ฐมฺเมหิ
สมนฺนาคโต มาตุคาม กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคิ สุกฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชตี”ติ.

ปณฺจหิ โช อนฺรุตฺ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาม กายสฺส เกทา ปรี
มรณา สุกฺคิ สุกฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชติ. กตเมหิ ปณฺจหิ? สทฺธโร จ โหติ, หิริมา
จ โหติ, โอตฺตปปี จ โหติ, อกโกธโน จ โหติ, ปณฺณวา จ โหติ. อิมเหิ โช

อนรุทฺฐ ปณฺจหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺกํ
สกุํ โลกํ อุปปชฺชตฺติ. ปจฺมํ.

๒. อนุปนาหีสุตต

[๒๙๕] ปณฺจหิ อนรุทฺฐ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เกทา ปรี
มรณา สุกฺกํ สกุํ โลกํ อุปปชฺชตฺติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? สทฺธโร จ โหติ, หิริมา
จ โหติ, โอตฺตปฺปํ จ โหติ, อนุปนาหิ จ โหติ, ปณฺณวา จ โหติ. อิมะหิ โข
อนรุทฺฐ ปณฺจหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺกํ
สกุํ โลกํ อุปปชฺชตฺติ. ทุตฺติ.

๓. อนิสฺสุกีสุตต

[๒๙๖] ปณฺจหิ อนรุทฺฐ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เกทา ปรี
มรณา สุกฺกํ สกุํ โลกํ อุปปชฺชตฺติ. กตเมหิ ปณฺจหิ ? สทฺธโร จ โหติ, หิริมา
จ โหติ, โอตฺตปฺปํ จ โหติ, อนิสฺสุกิ จ โหติ, ปณฺณวา จ โหติ ๖ เป ๖ ตติยํ.

๔. อมจฺฉริสุตต

[๒๙๗] อมจฺฉริ จ โหติ, ปณฺณวา จ โหติ ๖ เป ๖ จตุตฺถํ.

๕. อนติจารีสุตต

[๒๙๘] อนติจาริ จ โหติ, ปณฺณวา จ โหติ ๖ เป ๖ ปณฺจมํ.

๖. สีสฺสสุตต

[๒๙๙] สีสฺวา จ โหติ, ปณฺณวา จ โหติ ๖ เป ๖ ฉฏฺฐํ.

๗. พหุสฺสสุตต

[๓๐๐] พหุสฺสโต จ โหติ, ปณฺณวา จ โหติ ๖ เป ๖ สทฺตมํ.

๘. อารทฺธวิริยสุตต

[๓๐๑] อารทฺธวิริโย จ โหติ, ปณฺณวา จ โหติ ๖ เป ๖ อฏฺฐมํ.

๕. อุปัญจิตตสูตร

[๓๐๒] อุปัญจิตตสูตริ จ โหติ, ปณณวา จ โหติ ๖ เป ๖ อิมะหิ โห อนุรุตฺต
ปณจหิ ฐมเมหิ สมณนาคโต มาตุคามาย กายสฺส เกหา ปรี มรณา สุกตฺติ สกคํ
โลกํ อุปปชฺชตฺติ. นวมํ. อิมะ อญฺจ สุตฺตันทา สงฺเขปา.

๑๐. ปณจสีลสูตร

[๓๐๓] ปณจหิ อนุรุตฺต ฐมเมหิ สมณนาคโต มาตุคามาย กายสฺส เกหา ปรี
มรณา สุกตฺติ สกคํ โลกํ อุปปชฺชตฺติ. กตเมหิ ปณจหิ ? ปาณตฺติปาตา ปฏฺวิโร
จ โหติ, อทินนทานา ปฏฺวิโร จ โหติ, กาเมสุมิจฺจาวรา ปฏฺวิโร จ โหติ,
มุสสาทา ปฏฺวิโร จ โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา ปฏฺวิโร จ โหติ. อิมะหิ
โห อนุรุตฺต ปณจหิ ฐมเมหิ สมณนาคโต มาตุคามาย กายสฺส เกหา ปรี มรณา
สุกตฺติ สกคํ โลกํ อุปปชฺชตฺติ. ทลมํ.

ทุติยเปยยาลวกค.

ตสฺสทฺทานํ

๑ เทว มนาปา อมนาปา จ	อาเวณิกา ตีหิ อนุรุตฺต
โกธโน อุปนาหิ จ	อิสฺสกี มจฺจเรณ จ.
อติจาริ จ ทุสฺสลิ	อุปปสฺสโต จ กุสฺสโต
มฺหุจฺจสฺสติ ปณจเวรี	กณฺหปฺกเข ปกาสิโต. ๑
อนุรุตฺต ๒ อุกุโธโน	อนุปนาหิ อนิสฺสกี
อมจฺจรี อนติจาริ	สีลวา จ พหุสฺสโต.
วิริยสฺสติ ปณจสีลา จ ๓	สฺสกฺกปฺกเข ปกาสิโตติ.

สุตฺตนต. ๑๐/๒๕ ๑-๑ ฉ.ม. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ ๒ ฉ. ทุติเย จ
๓ ฉ.ม. สีลํ จ

๓. พลวกุค

๑. วิสารทสุตต

[๓๐๔] ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสุส พลานิ. กตมานิ ปณฺจ ? รูปพลํ โภคพลํ ชาติพลํ ปุตุตพลํ สีสพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจ มาตุคามสุส พลานิ. อิมเหติ โข ภิกฺขเว ปณฺจहि พลเหติ สมณฺณาคโต มาตุคามโม วิสารโท อการํ อชฺฌาวสตีติ. ปจมี.

๒. ปสยฺหสุตต

[๓๐๕] ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสุส พลานิ. กตมานิ ปณฺจ ? รูปพลํ โภคพลํ ชาติพลํ ปุตุตพลํ สีสพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจ มาตุคามสุส พลานิ. อิมเหติ โข ภิกฺขเว ปณฺจहि พลเหติ สมณฺณาคโต มาตุคามโม สามิกํ ปสยฺห อการํ อชฺฌาวสตีติ. ทุตฺติ.

๓. อภิภุชฺชสุตต

[๓๐๖] ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสุส พลานิ. กตมานิ ปณฺจ ? รูปพลํ โภคพลํ ชาติพลํ ปุตุตพลํ สีสพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจ มาตุคามสุส พลานิ. อิมเหติ โข ภิกฺขเว ปณฺจहि พลเหติ สมณฺณาคโต มาตุคามโม สามิกํ อภิภุชฺช วตฺตตีติ. ทุตฺติ.

๔. เอกสุตต

[๓๐๗] เอเกน จ โข ภิกฺขเว พลเณ สมณฺณาคโต ปุริโส มาตุคามํ อภิภุชฺช วตฺตตี. กตเมน เอเกน พลเณ ? อีสฺสรียพลเณ อภิภูตํ มาตุคามํ เนว รูปพลํ ทายตี, น โภคพลํ ทายตี, น ชาติพลํ ทายตี, น ปุตุตพลํ ทายตี, น สีสพลํ ทายตี. จตุตฺถ.

๕. องฺกสุตต

[๓๐๘] ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว มาตุคามสุส พลานิ. กตมานิ ปณฺจ ? รูปพลํ โภคพลํ ชาติพลํ ปุตุตพลํ สีสพลํ. รูปพลเณ จ ภิกฺขเว มาตุคามโม สมณฺณาคโต โหติ น จ โภคพลเณ, เอวํ โส เตน องฺเกน อปริปุโร โหติ. ยโต จ โข

ภิกขเว มาตุคาม รูปพเลน จ สมณนาคโต โหติ โภคพเลน จ, เอวํ โส เทน
 องเคน ปริปุโร โหติ. รูปพเลน จ โข ภิกขเว มาตุคาม สมณนาคโต โหติ
 โภคพเลน, จ น จ ชาติพเลน, เอวํ โส เทน องเคน ปริปุโร โหติ. ยโต
 จ โข ภิกขเว มาตุคาม รูปพเลน จ สมณนาคโต โหติ โภคพเลน จ ชาติพเลน
 จ, เอวํ โส เทน องเคน ปริปุโร โหติ. รูปพเลน จ ภิกขเว มาตุคาม
 สมณนาคโต โหติ โภคพเลน จ ชาติพเลน จ, น จ ปุตตพเลน, เอวํ โส
 เทน องเคน ปริปุโร โหติ. ยโต จ โข ภิกขเว มาตุคาม รูปพเลน จ สมณนาคโต
 โหติ โภคพเลน จ ชาติพเลน จ ปุตตพเลน จ, เอวํ โส เทน องเคน ปริปุโร
 โหติ. รูปพเลน จ ภิกขเว มาตุคาม สมณนาคโต โหติ โภคพเลน จ ชาติพเลน
 จ ปุตตพเลน จ, น จ สิลพเลน, เอวํ โส เทน องเคน ปริปุโร โหติ. ยโต จ
 โข ภิกขเว มาตุคาม รูปพเลน จ สมณนาคโต โหติ โภคพเลน จ ชาติพเลน จ
 ปุตตพเลน จ สิลพเลน จ, เอวํ โส เทน องเคน ปริปุโร โหติ. อิมานิ
 โข ภิกขเว ปณจ มาตุคามสฺส พลนํติ. ปณจม.

๖. นาเสนตีสุต

[๓๐๙] ปณจิมานิ ภิกขเว มาตุคามสฺส พลนํ. กตมานิ ปณจ ? รูปพลํ
 โภคพลํ ชาติพลํ ปุตตพลํ สิลพลํ. รูปพเลน จ ภิกขเว มาตุคาม สมณนาคโต
 โหติ, น จ สิลพเลน, นาเสนเตว นํ, กุเล, น วาเสนติ. รูปพเลน จ ภิกขเว
 มาตุคาม สมณนาคโต โหติ โภคพเลน จ น จ สิลพเลน, นาเสนเตว นํ,
 กุเล, น วาเสนติ. รูปพเลน จ ภิกขเว มาตุคาม สมณนาคโต โหติ โภคพเลน จ
 ชาติพเลน จ, น จ สิลพเลน, นาเสนเตว นํ, กุเล, น วาเสนติ. รูปพเลน จ
 ภิกขเว มาตุคาม สมณนาคโต โหติ โภคพเลน จ ชาติพเลน จ ปุตตพเลน จ,
 น จ สิลพเลน, นาเสนเตว นํ, กุเล, น วาเสนติ. ยโต จ โข ภิกขเว มาตุคาม
 รูปพเลน สมณนาคโต โหติ โภคพเลน จ ชาติพเลน จ ปุตตพเลน จ สิลพเลน
 จ, วาเสนเตว นํ, กุเล, น นาเสนติ.^๑

๑-๑ จ.ม. ยโต จ โข ๗เป๗ นํ กุเล, น นาเสนตีสฺส ปทานิ น ทิสฺสนติ

สีลพลน จ ภิกขเว มาตุคาม สมณฺนาโคโต โหติ, น จ รูปพลน, วาเสนฺเตว
 นํ กุเล, น นาสเนติ สีลพลน จ ภิกขเว มาตุคาม สมณฺนาโคโต โหติ, น จ
 โภคพลน, วาเสนฺเตว นํ กุเล, น นาสเนติ. สีลพลน จ ภิกขเว มาตุคาม
 สมณฺนาโคโต โหติ, น จ ชาติพลน, วาเสนฺเตว นํ กุเล, น นาสเนติ. สีลพลน
 จ ภิกขเว มาตุคาม สมณฺนาโคโต โหติ, น จ ปุตฺตพลน, วาเสนฺเตว นํ กุเล, น
 นาสเนติ. อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺจ มาตุคามสฺส พลาณีติ. ญจฺ.

๗. เหตุสุตฺต

[๓๑๐] ปญฺจิมานิ ภิกขเว มาตุคามสฺส พลาณี. กตมานิ ปญฺจ ? รูปพลํ
 โภคพลํ ชาติพลํ ปุตฺตพลํ สีลพลํ. น ภิกขเว มาตุคาม รูปพลเหตุ วา
 โภคพลเหตุ วา ชาติพลเหตุ วา ปุตฺตพลเหตุ วา กายสฺส เกทา ปรี มรณา
 สุกฺตี สกฺกํ โลกํ อปฺปชฺชติ, สีลพลเหตุ โข ภิกขเว มาตุคาม กายสฺส เกทา ปรี
 มรณา สุกฺตี สกฺกํ โลกํ อปฺปชฺชติ. อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺจ มาตุคามสฺส
 พลาณีติ. สุตตม.

๘. จานสุตฺต

[๓๑๑] ปญฺจิมานิ ภิกขเว จานานิ ทูลลภาณี ออกตฺปญฺเณน มาตุคามเนน. กตมานิ
 ปญฺจ ? ปฏฺวิรูปํ กุเล ชาเยยฺยนฺติ, อิทํ ภิกขเว ปจฺมํ จานํ ทูลลภํ ออกตฺปญฺเณน
 มาตุคามเนน. ปฏฺวิรูปํ กุเล ชายิตฺวา ปฏฺวิรูปํ กุลํ กจฺเจยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกขเว
 ทุตฺติยํ จานํ ทูลลภํ ออกตฺปญฺเณน มาตุคามเนน. ปฏฺวิรูปํ กุเล ชายิตฺวา ปฏฺวิรูปํ กุลํ
 กนฺตฺวา อสฺสปฺตฺติ อการํ อชฺฌาวเสยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกขเว ตตฺติยํ จานํ ทูลลภํ
 ออกตฺปญฺเณน มาตุคามเนน. ปฏฺวิรูปํ กุเล ชายิตฺวา ปฏฺวิรูปํ กุลํ กนฺตฺวา อสฺสปฺตฺติ
 อการํ อชฺฌาวสนฺติ ปุตฺตวตฺตี อสฺสสนฺติ, อิทมฺปิ ภิกขเว จตฺตตฺถํ จานํ ทูลลภํ
 ออกตฺปญฺเณน มาตุคามเนน. ปฏฺวิรูปํ กุเล ชายิตฺวา ปฏฺวิรูปํ กุลํ กนฺตฺวา อสฺสปฺตฺติ
 อการํ อชฺฌาวสนฺติ ปุตฺตวตฺตี สมานา สามิกํ อภิกุญฺญ วตฺเตยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกขเว
 ปญฺจมํ จานํ ทูลลภํ ออกตฺปญฺเณน มาตุคามเนน. อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺจ จานานิ
 ทูลลภาณี ออกตฺปญฺเณน มาตุคามนาติ.

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว จานานิ สุตฺถานิ กตฺตปฺปณฺเณ มาตุคฺคาเมเน. กตฺถมานิ ปณฺจ ?
 ปฏฺฐึเป กุเล ชาเยยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ปจฺมํ จานํ สุตฺถํ กตฺตปฺปณฺเณ มาตุคฺคาเมเน.
 ปฏฺฐึเป กุเล ชายิตฺวา ปฏฺฐึปํ กุลํ กจฺเจยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ทฺธิยํ จานํ สุตฺถํ
 กตฺตปฺปณฺเณ มาตุคฺคาเมเน. ปฏฺฐึเป กุเล ชายิตฺวา ปฏฺฐึปํ กุลํ กนฺตฺวา อสฺสปรตฺติ อการํ
 อชฺฌาวเสยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ทฺธิยํ จานํ สุตฺถํ กตฺตปฺปณฺเณ มาตุคฺคาเมเน.
 ปฏฺฐึเป กุเล ชายิตฺวา ปฏฺฐึปํ กุลํ กนฺตฺวา อสฺสปรตฺติ อการํ อชฺฌาวสนฺตี ปุตุตฺวตี
 อสฺสสนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว จตฺตถํ จานํ สุตฺถํ กตฺตปฺปณฺเณ มาตุคฺคาเมเน. ปฏฺฐึเป
 กุเล ชายิตฺวา ปฏฺฐึปํ กุลํ กนฺตฺวา อสฺสปรตฺติ อการํ อชฺฌาวสนฺตี ปุตุตฺวตี สมนา
 สามิกํ อภิภุจฺย วตฺเตยฺยนฺติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว ปณฺจํ จานํ สุตฺถํ กตฺตปฺปณฺเณ
 มาตุคฺคาเมเน. อิมานิ โช ภิกฺขเว ปณฺจ จานานิ สุตฺถานิ กตฺตปฺปณฺเณ มาตุคฺคาเมนาติ.
 อญฺจมนํ.

๕. ปณฺจสํวิสารทสฺสตุต

[๓๑๒] ปณฺจหิ ภิกฺขเว ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต มาตุคฺคาโม วิสารโท อการํ
 อชฺฌาวสตี. กตฺถเมหิ ปณฺจหิ ? ปาณาคิปาตา ปฏฺฐิวิโร จ โหติ, อทินฺนาทานา
 ปฏฺฐิวิโร จ โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺฐิวิโร จ โหติ, มุสาวาทา ปฏฺฐิวิโร จ
 โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา ปฏฺฐิวิโร จ โหติ. อิมานิ โช ภิกฺขเว ปณฺจหิ
 ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต มาตุคฺคาโม วิสารโท อการํ อชฺฌาวสตีติ. นวมนํ.

๑๐. วทฐีสัตต

[๓๑๓] ปณฺจหิ ภิกฺขเว วทฺฐีหิ วทฺฐมฺมานา อริยสํวิกา อริยาย วทฺฐิยา
 วทฺฐติ, สาราทายินี จ โหติ วราทายินี จ กายสฺส. กตฺถเมหิ ปณฺจหิ ? สทฺธาย
 วทฺฐติ, สีเลเน วทฺฐติ, สุเตเน วทฺฐติ, จาเคน วทฺฐติ, ปณฺณาย วทฺฐติ.
 อิมานิ โช ภิกฺขเว ปณฺจหิ วทฺฐีหิ วทฺฐมฺมานา อริยสํวิกา อริยาย วทฺฐิยา
 วทฺฐติ, สาราทายินี จ โหติ วราทายินี จ กายสฺสสตี.

สทฺธาย สีเลเน จ ยา^๑ ปวทฺฐติ

ปณฺณาย จาเคน สุเตเน จูภยํ

สํวตฺตนิคาย สฬายตนวคฺค

สา ทาทิสี สีลวตี อุปาสิกา

อาทียติ สารมิเรว อตฺตโนติ. ทสมํ.

พลวคฺโค ตติโย.

ตสฺสทฺทหานํ

๑ ปณฺจ วิสารทา ปสฺยุหา

อภิกฺขุยฺย องฺเคน ปณฺจมนํ

นาสยิตฺถ เหตุจฺจนํ

วิสารทา วทฺตมินา ทสาติ. ๑

มาตฺตุคามสํยฺตตํ สมตฺตํ

๑-๑ จ.ม. วิสารทา ปสฺยุห อภิกฺขุยฺย
นาเสนฺติ เหตุ จานณฺจ

เอกํ องฺเคน ปณฺจมนํ
วิสารโท วทฺตมินา ทสาติ.

๔. ชมพูชาทกสัยุต

๑. นิพพานปณาสุต

[๓๑๔] เอกัง สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต มคฺเชสฺสุ วิหรติ นาลกคามเก.^๑ อถ
โฆ ชมพูชาทโก ปริพฺพาชโก เยนายสฺมา สารีปุตฺโต เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา
อายสฺมา สารีปุตฺเตน สทฺธิ สมฺโมทฺติ, สมฺโมทฺตํ กถํ สารณียํ วิทิสฺสเรทฺวา เอกมฺนถํ
นิสฺสีทฺติ, เอกมฺนถํ นิสฺสินโน โฆ ชมพูชาทโก ปริพฺพาชโก อายสฺมนถํ สารีปุตฺตํ
เอตทวโจ “นิพฺพานํ นิพฺพานนฺ”ติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กถมํ นุ โฆ อาวุโส
นิพฺพานนฺติ ? โย โฆ อาวุโส รากฺขโย โทสฺสโย โมหฺขโย, อิทํ วุจฺจติ
“นิพฺพานนฺ”ติ. อตฺถิ ปนฺนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปา เอตสฺส นิพฺพานสฺส
สจฺฉิกิริยาตาติ ? อตฺถิ โฆ อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปา เอตสฺส นิพฺพานสฺส
สจฺฉิกิริยาตาติ. กถโม ปนฺนาวุโส มคฺโค, กถมา ปฏฺธิปา เอตสฺส นิพฺพานสฺส
สจฺฉิกิริยาตาติ ? อยเมว โฆ อาวุโส อริโย อญฺจํกโก มคฺโค เอตสฺส นิพฺพานสฺส
สจฺฉิกิริยาตาติ. เสยฺยถิทํ : สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา. สมฺมากมฺมโนโต
สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสตี สมฺมาสมาธิ. อยํ โฆ อาวุโส มคฺโค, อยํ
ปฏฺธิปา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาตาติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา
ปฏฺธิปา เอตสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาตาติ, อตฺถจ ปนฺนาวุโส สารีปุตฺตอ ปปฺปมาทยาติ.
ปจฺจมํ.

๒. อรหตฺตปณาสุต

[๓๑๕] “อรหตฺตํ อรหตฺตนฺ”ติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กถมํ นุ โฆ อาวุโส
อรหตฺตนฺติ ? โย โฆ อาวุโส รากฺขโย โทสฺสโย โมหฺขโย, อิทํ วุจฺจติ
“อรหตฺตนฺ”ติ. อตฺถิ ปนฺนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปา เอตสฺส อรหตฺตสฺส
สจฺฉิกิริยาตาติ ? อตฺถิ โฆ อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปา เอตสฺส อรหตฺตสฺส
สจฺฉิกิริยาตาติ. กถโม ปนฺนาวุโส มคฺโค, กถมา ปฏฺธิปา เอตสฺส อรหตฺตสฺส
สจฺฉิกิริยาตาติ ? อยเมว โฆ อาวุโส อริโย อญฺจํกโก มคฺโค เอตสฺส อรหตฺตสฺส

สจฺฉิภิรียาย. เสยฺยถิทํ : สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เป ๖ สมฺมาสมาธิ. อญฺ โข อวฺสุ มคฺโค,
อญฺ ปฏิปทา เอตสฺส อรหตฺตสฺส สจฺฉิภิรียายาติ. ภทฺทโก อวฺสุ มคฺโค, ภทฺทิกา
ปฏิปทา เอตสฺส อรหตฺตสฺส สจฺฉิภิรียาย, อลณฺจ ปนาวฺสุ สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ.
ทตฺถิ.

๓. ชมฺมวาทีปณฺหาสุตฺต

[๓๑๖] เก นุ โข อวฺสุ สารีปุตฺต โลเก ชมฺมวาทีโน, เก โลเก สุปฏิปนฺนา,
เก โลเก สุกตาทิ ? ยะ โข อวฺสุ รากฺสปฺหานาย ฌมฺมํ เทเสนฺติ, โทสฺสปฺหานาย
ฌมฺมํ เทเสนฺติ, โมหฺสปฺหานาย ฌมฺมํ เทเสนฺติ, เต โลเก ชมฺมวาทีโน. ยะ จ
โย อวฺสุ รากฺสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โทสฺสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โมหฺสฺส
ปหานาย ปฏิปนฺนา, เต โลเก สุปฏิปนฺนา. ยสฺส โข อวฺสุ ราโค ปหิโน
อุจฺฉินฺนํ โส ตาลาวตฺถกฺโก อนภาวํ กโต อายตฺติ อนุปฺปาทมฺโม, โทโส ปหิโน
อุจฺฉินฺนํ โส ตาลาวตฺถกฺโก อนภาวํ กโต อายตฺติ อนุปฺปาทมฺโม, โมโห ปหิโน
อุจฺฉินฺนํ โส ตาลาวตฺถกฺโก อนภาวํ กโต อายตฺติ อนุปฺปาทมฺโม, เต โลเก สุกตาทิ.

อตฺถิ ปนาวฺสุ มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส รากฺสฺส โมหฺสฺส ปหานายาติ ?
อตฺถิเยว โข อวฺสุ มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส รากฺสฺส โทสฺสฺส โมหฺสฺส
ปหานายาติ. กตโม ปนาวฺสุ มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส รากฺสฺส โทสฺสฺส
โมหฺสฺส ปหานายาติ ? อยเมว โข อวฺสุ อริโย อฏฺฐจํ กิโก มคฺโค เอตสฺส
รากฺสฺส โทสฺสฺส โมหฺสฺส ปหานาย. เสยฺยถิทํ : สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เป ๖ สมฺมาสมาธิ.
อญฺ โข อวฺสุ มคฺโค, อญฺ ปฏิปทา เอตสฺส รากฺสฺส โทสฺสฺส โมหฺสฺส ปหานายาติ.
ภทฺทโก อวฺสุ มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส รากฺสฺส โทสฺสฺส โมหฺสฺส
ปหานาย, อลณฺจ ปนาวฺสุ สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ทตฺถิ.

๔. กิमतฺถิยสุตฺต

[๓๑๗] กิमतฺถิยํ อวฺสุ สารีปุตฺต สมณเ โคตเม พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ ?
ทุกฺขสฺส โข อวฺสุ ปริณฺณตํ ภควติ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ. อตฺถิ ปนาวฺสุ
มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริณฺณายาติ ? อตฺถิ โข อวฺสุ มคฺโค,

อตฺถิ ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส ทฺถุขสฺส ปรีณฺณายาติ. กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส ทฺถุขสฺส ปรีณฺณายาติ? อยฺเมว โข อวฺวโส อริโย อญฺจงฺกโก มคฺโค เอตฺสฺส ทฺถุขสฺส ปรีณฺณาย. เสยฺยถิํ : สมฺมาทิฏฺฐิ ํเป ํ สมฺมาสมฺมาธิ. อยฺ โข อวฺวโส มคฺโค, อยฺ ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส ทฺถุขสฺส ปรีณฺณายาติ. ภทฺทโก อวฺวโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส ทฺถุขสฺส ปรีณฺณาย, อลฺลจ ปนาวุโส สารีปฺตฺต อปฺปมาทายาติ. จตฺตถิ.

๕. อสฺสาสปฺปตฺตสฺสุต

[๓๑๘] “อสฺสาสปฺปตฺโต อสฺสาสปฺปตฺโต”ติ อวฺวโส สารีปฺตฺต วุจฺจติ. กิตฺตาวททา นุ โข อวฺวโส สารีปฺตฺต อสฺสาสปฺปตฺโต โหตีติ? ยโต โข อวฺวโส ภิกฺขุ จนนํ ผสฺสยตฺตานํ สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทึนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอตฺตาวททา โข อวฺวโส อสฺสาสปฺปตฺโต โหตีติ. อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาติ? อตฺถิ โข อวฺวโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาติ. กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาติ? อยฺเมว โข อวฺวโส อริโย อญฺจงฺกโก มคฺโค เอตฺสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยา. เสยฺยถิํ : สมฺมาทิฏฺฐิ ํเป ํ สมฺมาสมฺมาธิ. อยฺ โข อวฺวโส มคฺโค, อยฺ ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาติ. ภทฺทโก อวฺวโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส อสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยา, อลฺลจ ปนาวุโส สารีปฺตฺต อปฺปมาทายาติ. ปญฺจมี.

๖. ปรมสฺสาสปฺปตฺตสฺสุต

[๓๑๙] “ปรมสฺสาสปฺปตฺโต ปรมสฺสาสปฺปตฺโต”ติ อวฺวโส สารีปฺตฺต วุจฺจติ. กิตฺตาวททา นุ โข อวฺวโส ปรมสฺสาสปฺปตฺโต โหตีติ? ยโต โข อวฺวโส ภิกฺขุ จนนํ ผสฺสยตฺตานํ สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทึนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนฺนปาทาวิมฺมตฺโต โหติ, เอตฺตาวททา โข อวฺวโส ปรมสฺสาสปฺปตฺโต โหตีติ. อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺฐิปปา เอตฺสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาติ? อตฺถิ โข

อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ. กตโม ปน
 อาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ? อยเมว โข
 อาวุโส อริโย อญฺจกฺโข มคฺโค เอตสฺส ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยา. เสยฺยถิํ :
 สมฺมาทิสฺสํ ะเปะ ะสมฺมาสมฺมา. อยํ โข อาวุโส มคฺโค. อยํ ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส
 ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส
 ปรมสฺสาสสฺส สจฺฉิกิริยา, อลฺลจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. จญฺจ.

๗. เวทนาปณฺหาสุตฺต

[๓๒๐] “เวทนา เวทนา”ติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมา นุ โข อาวุโส
 เวทนาติ? ทิสฺโส อิมา อาวุโส เวทนา. กตมา ทิสฺโส? สฺสา เวทนา ทฺกฺขา
 เวทนา อทุกฺขมสฺสา เวทนา. อิมา โข อาวุโส ทิสฺโส เวทนาติ. อตฺถิ ปนาวุโส
 มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส ทิสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริณฺณายาติ? อตฺถิ โข อาวุโส
 มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส ทิสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริณฺณายาติ. กตโม ปนาวุโส
 มคฺโค, กตมา ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส ทิสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริณฺณายาติ? อยเมว โข
 อาวุโส อริโย อญฺจกฺโข มคฺโค เอตสฺส ทิสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริณฺณาย. เสยฺยถิํ :
 สมฺมาทิสฺสํ ะเปะ ะสมฺมาสมฺมา. อยํ โข อาวุโส มคฺโค. อยํ ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส
 ทิสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริณฺณายาติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส
 ทิสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริณฺณาย, อลฺลจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. สตฺตม.

๘. อาสวปณฺหาสุตฺต

[๓๒๑] “อาสโว อาสโว”ติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตโม นุ โข อาวุโส
 อาสโวติ? ตโยเม อาวุโส อาสวา, กามาสโว ภวาสโว อวิชฺชาสโว. อิมะ โข
 อาวุโส ตโย อาสวาติ. อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส อาสวานํ
 ปหานายาติ? อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส อาสวานํ ปหานายาติ.
 กตโม อาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏฺฐิปาหา เอตสฺส อาสวานํ ปหานายาติ? อยเมว
 โข อาวุโส อริโย อญฺจกฺโข มคฺโค เอตสฺส อาสวานํ ปหานาย. เสยฺยถิํ :

สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เป ๖ สมฺมาสมาริ. อหํ โข อาวุโส มคฺโค, อหํ ปฏิปทา เอเตสํ
อาสวานํ ปหานายาติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอเตสํ อาสวานํ
ปหานาย, อลฺลจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. อญฺจม.

๕. อวิชฺชาปณฺหาสูตร

[๓๒๒] “อวิชฺชา อวิชฺชา”ติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตฺมา นุ โข อาวุโส
อวิชฺชาติ? ยํ โข อาวุโส ทุกฺเช อญฺเณ, ทุกฺขสมุทฺথে อญฺเณ, ทุกฺขนิโรธเ
อญฺเณ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อญฺเณ. อหํ วุจฺจตาวุโส อวิชฺชาติ.
อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอติสฺสา อวิชฺชาย ปหานายาติ? อตฺถิ โข
อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอติสฺสา อวิชฺชาย ปหานายาติ. กตฺโม ปนาวุโส
มคฺโค, กตฺมา ปฏิปทา เอติสฺสา อวิชฺชาย ปหานายาติ? อหเมว โข อาวุโส อริโย
อญฺจงฺกโก มคฺโค เอติสฺสา อวิชฺชาย ปหานาย. เสยฺยถิํ : สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เป ๖
สมฺมาสมาริ. อหํ โข อาวุโส มคฺโค. อหํ ปฏิปทา เอติสฺสา อวิชฺชาย ปหานายาติ.
ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอติสฺสา อวิชฺชาย ปหานาย, อลฺลจ
ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. นวม.

๑๐. ตณฺหาปณฺหาสูตร

[๓๒๓] “ตณฺหา ตณฺหา”ติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตฺมา นุ โข อาวุโส
ตณฺหาติ? ติสฺโส อิมํ อาวุโส ตณฺหา, กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิมํ โข
อาวุโส ติสฺโส ตณฺหาติ. อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตาสํ ตณฺหานํ
ปหานายาติ? อตฺถาวุโส” มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตาสํ ตณฺหานํ ปหานายาติ.
กตฺโม ปนาวุโส มคฺโค, กตฺมา ปฏิปทา เอตาสํ ตณฺหานํ ปหานายาติ? อหเมว
โข อาวุโส อริโย อญฺจงฺกโก มคฺโค เอตาสํ ตณฺหานํ ปหานาย. เสยฺยถิํ :
สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เป ๖ สมฺมาสมาริ. อหํ โข อาวุโส มคฺโค, อหํ ปฏิปทา เอตาสํ
ตณฺหานํ ปหานายาติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตาสํ ตณฺหานํ
ปหานาย, อลฺลจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ทสม.

๑ ฉ.ม. อตฺถิ โข อาวุโส

๑๑. โอมปณาสุตต

[๓๒๔] “โอม โอม”ติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตโม นุ โข อาวุโส โอมติ? จตฺตารโमे อาวุโส โอมหา, กาโมโหม ภโวโหม ทิฏฺฐโหม อวิชฺโชโหม. อิเม โข อาวุโส จตฺตารโ โอมหาติ. อตฺถิ ปณาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปทา เอเตสํ โอมหานํ ปหานายาติ? อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปทา เอเตสํ โอมหานํ ปหานายาติ. กตโม ปณาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏฺธิปทา เอเตสํ โอมหานํ ปหานายาติ? อยมเว โข อาวุโส อริโย อญฺญจฺจุโก มคฺโค เอเตสํ โอมหานํ ปหานาย. เสยฺยถิโก :—สมฺมาทิฏฺฐิ ะเป ะ สมฺมาสมฺมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏฺธิปทา เอเตสํ โอมหานํ ปหานายาติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏฺธิปทา เอเตสํ โอมหานํ ปหานาย, อลฺลจ ปณาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. เอกาทสมํ.

๑๒. อุปาทานปณาสุตต

[๓๒๕] “อุปาทานํ อุปาทานนุ”ติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อาวุโส อุปาทานนุติ? จตฺตาริมาณี อาวุโส อุปาทานานิ, กามุปาทานํ ทิฏฺฐุปาทานํ สิลฺลพฺพตฺตาทานํ อตฺตวาทฺตาทานํ. อิมานิ โข อาวุโส จตฺตาริ อุปาทานานิติ. อตฺถิ ปณาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานายาติ? อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานายาติ. กตโม ปณาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏฺธิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานายาติ? อยมเว โข อาวุโส อริโย อญฺญจฺจุโก มคฺโค เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานาย. เสยฺยถิโก :—สมฺมาทิฏฺฐิ ะเป ะ สมฺมาสมฺมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏฺธิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานายาติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏฺธิปทา เอเตสํ อุปาทานานํ ปหานาย, อลฺลจ ปณาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. ทฺวาทสมํ.

๑๓. ภวปณาสุตต

[๓๒๖] “ภโว ภโว”ติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตโม นุ โข อาวุโส ภวติ? ตโยเม อาวุโส ภวา, กามภโว รูปภโว อรูปภโว. อิเม โข อาวุโส ตโย ภวาติ. อตฺถิ ปณาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปทา เอเตสํ ภวานํ

ปริณฺณายาติ? อตฺถิ โห อวฺสุ มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปา เอเตสํ ภวานํ ปริณฺณายาติ. กตโม ปนาวฺสุ มคฺโค, กตมา ปฏฺธิปา เอเตสํ ภวานํ ปริณฺณายาติ? อยเมว โห อวฺสุ อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค เอเตสํ ภวานํ ปริณฺณาย. เสยฺยตีทํ : สมฺมาทิฏฺฐิ ะเปะ สมฺมาสมฺมาธิ. อยํ โห อวฺสุ มคฺโค, อยํ ปฏฺธิปา เอเตสํ ภวานํ ปริณฺณายาติ. ภทฺทโก อวฺสุ มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏฺธิปา เอเตสํ ภวานํ ปริณฺณาย, อลฺลจ ปนาวฺสุ สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. เทรสมํ.

๑๔. ทุกฺขปณฺหาสุตฺต

[๓๒๗] “ทุกฺขํ ทุกฺขนํ”ติ อวฺสุ สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมํ นุ โห อวฺสุ ทุกฺขนํติ? ทิสฺโส อีมา อวฺสุ ทุกฺขตา, ทุกฺขทุกฺขตา สงฺขารทุกฺขตา วิปริณฺณามทุกฺขตา. อีมา โห อวฺสุ ทิสฺโส ทุกฺขตาติ. อตฺถิ ปนาวฺสุ มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปา เอเตสํ ทุกฺขตานํ ปริณฺณายาติ? อตฺถิ โห อวฺสุ มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปา เอเตสํ ทุกฺขตานํ ปริณฺณายาติ. กตโม ปนาวฺสุ มคฺโค, กตมา ปฏฺธิปา เอเตสํ ทุกฺขตานํ ปริณฺณายาติ? อยเมว โห อวฺสุ อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค เอเตสํ ทุกฺขตานํ ปริณฺณาย. เสยฺยตีทํ : สมฺมาทิฏฺฐิ ะเปะ สมฺมาสมฺมาธิ. อยํ โห อวฺสุ มคฺโค, อยํ ปฏฺธิปา เอเตสํ ทุกฺขตานํ ปริณฺณายาติ. ภทฺทโก อวฺสุ มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏฺธิปา เอเตสํ ทุกฺขตานํ ปริณฺณาย, อลฺลจ ปนาวฺสุ สารีปุตฺต อปฺปมาทายาติ. จุทฺทสมํ.

๑๕. สกกายปณฺหาสุตฺต

[๓๒๘] “สกกาโย สกกาโย”ติ อวฺสุ สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตโม นุ โห อวฺสุ สกกาโยติ? ปณฺจิเม อวฺสุ อูปาทานกฺขนฺธา สกกาโย วุตฺโต ภควตา. เสยฺยตีทํ : รูปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐปาทานกฺขนฺโธ สณฺณปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิณฺณณฺณปาทานกฺขนฺโธ. อีเม โห อวฺสุ ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา สกกาโย วุตฺโต ภควตาติ. อตฺถิ ปนาวฺสุ มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปา เอเตสํ สกกายสฺส ปริณฺณายาติ? อตฺถิ โห อวฺสุ มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺธิปา เอเตสํ สกกายสฺส ปริณฺณายาติ. กตโม ปนาวฺสุ มคฺโค, กตมา ปฏฺธิปา เอเตสํ สกกายสฺส

ปริณายาติ? อยเมว โข อาวุโส อริโย อญฺจกโก มคฺโค เอตสฺส สกฺกายสฺส
 ปริณาย. เสยฺยถิํ: สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เป ๖ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค,
 อยํ ปฏิปทา เอตสฺส สกฺกายสฺส ปริณายาติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา
 ปฏิปทา เอตสฺส สกฺกายสฺส ปริณาย, อลนฺจ ปนาวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทยาติ.
 ปณฺณรสมิ.

๑๖. ทุกฺกรปณฺหาสุตฺต

[๓๒๙] ก็ นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต อิมสฺมี ฐมฺมวินเย ทุกฺกรนฺติ? ปพฺพชฺชา
 โข อาวุโส อิมสฺมี ฐมฺมวินเย ทุกฺกรนฺติ. ปพฺพชฺเตน ปนาวุโส ก็ ทุกฺกรนฺติ?
 ปพฺพชฺเตน โข อาวุโส อภิริติ ทุกฺกรนฺติ. อภิริเตน ปนาวุโส ก็ ทุกฺกรนฺติ?
 อภิริเตน โข อาวุโส ฐมฺมานุฐมฺมปฏิบัติ ทุกฺกรนฺติ. กิ่วจิริ ปนาวุโส
 ฐมฺมานุฐมฺมปฏิบัติโน ภิกฺขุ อรหํ อสฺสาติ? น จิริ อาวุโสติ. โสพสมิ.

ตสฺสทฺธานํ

นิพฺพานํ อรหตฺตณฺจ	ฐมฺมวาที กิมนฺตฺติ
อสฺสาโส ปรมสฺสาโส	เวทนา อาสวาวิชฺชา
ตณฺหา โอมา อุปาทานํ	ภโว ทุกฺขณฺจ สกฺกาโย.
อิมสฺมี ฐมฺมวินเย ทุกฺกรนฺติ.	

ชมฺพฺชาทกสัจฺจตฺตํ สมตฺตํ.

๕. สามัญทุกสัยัตต

๑. สามัญทุกสัยัตต

[๓๓๐] เอกัง สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต วชฺชีสุ วิหริติ อุกฺกเจลายํ กงฺคทาย นทียา ตีเร. อถ โข สามัญทุกโก^๑ ปริพฺพชาโก เยนายสฺมา สารีปุตฺโต เตนุปลงฺกมิ, อุปฺสงฺกมิทฺวา อายสฺมา สารีปุตฺเตน สทฺธิ สมฺโมทมิ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสาเรทฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข สามัญทุกโก ปริพฺพชาโก อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทวโจ:

“นิพฺพานํ นิพฺพานนฺ”ติ อาวุโส สารีปุตฺต จุจฺจติ, กถมํ นุ โข อาวุโส นิพฺพานนฺติ? โย โข อาวุโส รากฺขโย โทสฺสโย โมหฺขโย, อิทํ จุจฺจติ “นิพฺพานนฺ”ติ. อตฺถิ ปนฺวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺวิปทา เอตฺสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ? อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏฺวิปทา เอตฺสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ.

กถโม ปนฺวุโส มคฺโค, กถมา ปฏฺวิปทา เอตฺสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ? อยเมว โข อาวุโส อริโย อญฺจกโก มคฺโค เอตฺสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยา. เสยฺยถิทํ : สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เปว สมฺมาสมาธิ. อยํ โข อาวุโส มคฺโค, อยํ ปฏฺวิปทา เอตฺสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ. ภทฺทโก อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏฺวิปทา เอตฺสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยา. อตฺถจ ปนฺวุโส สารีปุตฺต อปฺปมาทฺยาติ. ปจฺม.^๒

๒. ทุกฺกกรสฺสตุต

[๓๓๑] กิ นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต อิมสฺมี รมฺมวินเย ทุกฺกกรนฺติ? ปพฺพชฺชา โข อาวุโส อิมสฺมี รมฺมวินเย ทุกฺกกรติ. ปพฺพชฺเตน ปนฺวุโส กิ ทุกฺกกรนฺติ? ปพฺพชฺเตน โข อาวุโส อภิริติ ทุกฺกกรติ. อภิริเตน ปนฺวุโส กิ ทุกฺกกรนฺติ? อภิริเตน โข อาวุโส รมฺมานุรมฺมปฏฺวิปตฺติ ทุกฺกกรติ. กิ วจิริ ปนฺวุโส รมฺมานุรมฺมปฏฺวิปนฺโน ภิกฺขุ อรหํ อสฺสชาติ? น จิริ อาวุโสติ. โสฬสฺม.

ปฺริมกสฺทิสํ อุกฺกทานํ

สามัญทุกสัยัตตํ สมตฺตํ.

๑ ส. สามัญทุกกานิ. ๒ จ.ม.(ยถา ชมฺพชฺชาทุกสัยัตตํ, ตถา วิตฺติสาเรทพฺพ.)

๖. โมกคฤถานสัยตุต

๑. ปรมชฌานปฬาสุตต

[๓๓๒] เอกิ สมยิ อายสฺมา มหาโมกคฤถาโน สวาทุณิ วิหริติ เขตวเน
อนาถปิตุทิสฺส อารามเ. ตตฺร โข อายสฺมา มหาโมกคฤถาโน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
“อาวุโส ภิกฺขเว”ติ. “อาวุโส”ติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมาโต มหาโมกคฤถานสฺส
ปจฺจุสฺสโต. อายสฺมา มหาโมกคฤถาโน เต ภิกฺขุ^๑เอตทโวจ:

อิธ มยฺหิ อาวุโส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอว เจตฺโส ปรีวิตกโก อุตฺปาที
“ปรมชฌานํ ปรมชฌานนํ”ติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ปรมชฌานนํ? ตสฺส มยฺหิ
อาวุโส เอตทโหสิ “อิธ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกํ
สวิจาริ วิเวกขํ ปิติสฺสํ ปรมชฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อิหํ วุจฺจติ ปรมชฌานนํ”ติ.
โส ชฺวหา อาวุโส วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาริ
วิเวกขํ ปิติสฺสํ ปรมชฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหารามิ, ตสฺส มยฺหิ อาวุโส อิมินา วิหารเณ
วิหริโต กามสทฺคตา สญฺญามนฺตีการรา สมฺมาจเรณติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิหุริยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ “โมกคฤถาน
โมกคฤถาน มา พฺรหฺมณ ปรมชฌานํ ปมาโท, ปรมชฌาเน จิตฺตํ สณฺจเปหิ,
ปรมชฌาเน จิตฺตํ เอโกที กโรหิ, ปรมชฌาเน จิตฺตํ สมาทหา”ติ. โส ชฺวหา
อาวุโส อุปเรณ สมเยณ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาริ
วิเวกขํ ปิติสฺสํ ปรมชฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาราสี. ยํ หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน
วเทยฺย “สตฺถารานุกฺคหิตो สวโก มหาภินฺนตํ ปตฺโต”ติ, มมํ ตํ สมฺมา วทมาโน
วเทยฺย “สตฺถารานุกฺคหิตो สวโก มหาภินฺนตํ ปตฺโต”ติ. ปจฺม.

๒. ทุติยชฌานปฬาสุตต

[๓๓๓] “ทุติยชฌานํ ทุติยชฌานนํ”ติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ทุติยชฌานนํ?
ตสฺส มยฺหิ อาวุโส เอตทโหสิ “อิธ ภิกฺขุ วิตกฺกวิจฺจารานํ รูปสฺมา อชฺฌตฺตํ
สมฺปสาหนํ เจตฺโส เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจาริ สมาริขํ ปิติสฺสํ ทุติยชฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อิหํ วุจฺจติ ทุติยชฌานนํ”ติ. โส ชฺวหา อาวุโส วิตกฺกวิจฺจารานํ

วูปสฺมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทณํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปีติสฺสํ
ทุตฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหารามิ, ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหารเณ วิหโรโต
วิตกกุสฺสหคฺคา สณฺณามนสสิการา สมฺทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิทฺวา เอตทโวจ “โมกฺกฺกฺลฺลฺลฺลฺลฺล
โมกฺกฺกฺลฺลฺลฺลฺล มา พฺรหฺมาหฺมณ , ทุตฺติยชฺฌานํ ปมาโท, ทุตฺติยชฺฌาเน จิตฺตํ สณฺจเปหิ,
ทุตฺติยชฺฌาเน จิตฺตํ เอโกทิกํ กโรหิ, ทุตฺติยชฺฌาเน จิตฺตํ สมาทหา”ติ. โส ชฺวหา
อาวุโส อปเรณ สมเยเน วิตกกุจิการานํ วูปสฺมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทณํ เจตโส
เอโกทิกาวํ อวิตกกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปีติสฺสํ ทุตฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหารามิ. ยํ
หิ ตํ อาวุโส สมฺมา วทมาโน วทเยย “สํ
ปตฺโต”ติ, มมํ ตํ สมฺมา วทมาโน วทเยย “สํ
ปตฺโต”ติ. ทุตฺติ.

๓. ตติยชฺฌานปณฺหาสุตฺต

[๓๓๔] “ตติยชฺฌานํ ตติยชฺฌานนํ”ติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ตติยชฺฌานนํ?
ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโวจ “อิธ ภิกฺขุ ปีตียา จ วิรคฺคา อุกฺเขโก จ วิหโรติ,
สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยเน ปฏฺฐิเสวเทหิ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ “อุกฺเขโก
สตีมา สุขวิหารี”ติ, ตติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหโรติ, อิํ วุจฺจติ ตติยชฺฌานนํ”ติ.
โส ชฺวหา อาวุโส ปีตียา จ วิรคฺคา อุกฺเขโก จ วิหารามิ, สโต จ สมฺปชาโน
สุขญฺจ กาเยเน ปฏฺฐิเสวเทหิ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ “อุกฺเขโก สตีมา สุขวิหารี”ติ,
ตติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหารามิ, ตสฺส มยฺหํ อาวุโส อิมินา วิหารเณ วิหโรโต
ปิติสฺสคฺคา สณฺณามนสสิการา สมฺทาจรนฺติ.

อถ โข มํ อาวุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิทฺวา เอตทโวจ “โมกฺกฺกฺลฺลฺล
โมกฺกฺกฺลฺลฺล มา พฺรหฺมาหฺมณ ตติยชฺฌานํ ปมาโท, ตติยชฺฌาเน จิตฺตํ สณฺจเปหิ,
ตติยชฺฌาเน จิตฺตํ เอโกทิกํ กโรหิ, ตติยชฺฌาเน จิตฺตํ สมาทหา”ติ. โส ชฺวหา อาวุโส
อปเรณ สมเยเน ปีตียา จ วิรคฺคา อุกฺเขโก จ วิหารามิ, สโต จ สมฺปชาโน
สุขญฺจ กาเยเน ปฏฺฐิเสวเทหิ. ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ “อุกฺเขโก สตีมา สุขวิหารี”ติ,

ตติยชฺฌานํ อุปสมปฺปชฺช วิหาสี. ยํ หิ ตํ อวฺสุโส สมฺมา วทฺมาโน วทฺเยยฺว เปว
มहाภินฺนํ ปตฺโตติ. ตติยํ.

๔. จตุตฺถชฺฌานปฺลหาสุตฺต

[๓๓๕] “จตุตฺถชฺฌานํ จตุตฺถชฺฌานนํ”ติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข จตุตฺถชฺฌานนํ? ตสฺส มยฺหํ อวฺสุโส เอตทโหสิ “อิธ ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา
ปฺพเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมา อทุกฺขมสฺสํ อฺเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ จตุตฺถชฺฌานํ
อุปสมปฺปชฺช วิหริติ, อิํ วุจฺจติ จตุตฺถชฺฌานนํ”ติ. โส ชฺวาทํ อวฺสุโส สุขสฺส จ
ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปฺพเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมา อทุกฺขมสฺสํ
อฺเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ จตุตฺถชฺฌานํ อุปสมปฺปชฺช วิหรามิ, ตสฺส มยฺหํ อวฺสุโส อิมินา
วิหาเรณ วิหโรติ สุขสฺสทคฺคา สลฺยวามนสิการา สมฺมาจเรณฺติ.

อถ โข มํ อวฺสุโส ภควา อิทธิยา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ “โมกฺกัลลฺยาน
โมกฺกัลลฺยาน มา พฺราหฺมณ จตุตฺถชฺฌานํ ปมาโท, จตุตฺถชฺฌานเณ จิตฺตํ สณฺจเปหิ,
จตุตฺถชฺฌานเณ จิตฺตํ เอโกที กโรหิ, จตุตฺถชฺฌานเณ จิตฺตํ สમાทหา”ติ. โส ชฺวาทํ
อวฺสุโส อปเรณ สมเยณ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปฺพเพว
โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมา อทุกฺขมสฺสํ อฺเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ จตุตฺถชฺฌานํ
อุปสมปฺปชฺช วิหาสี. ยํ หิ ตํ อวฺสุโส สมฺมา วทฺมาโน วทฺเยยฺว เปว มหาภินฺนํ
ปตฺโตติ”ติ. จตุตฺถํ.

๕. อาภาสํนญฺจายตนปฺลหาสุตฺต

[๓๓๖] “อาภาสํนญฺจายตนํ อาภาสํนญฺจายตนนํ”ติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข
อาภาสํนญฺจายตนนํ? ตสฺส มยฺหํ อวฺสุโส เอตทโหสิ “อิธ ภิกฺขุ สพฺพโส
รูปสณฺณํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺฐิสณฺณํ อตฺถงฺกมา นานตฺตสณฺณํ อมนสิการา
‘อนนฺโต อาภาโส’ติ อาภาสํนญฺจายตนํ อุปสมปฺปชฺช วิหริติ, อิํ วุจฺจติ
อาภาสํนญฺจายตนนํ”ติ. โส ชฺวาทํ อวฺสุโส สพฺพโส รูปสณฺณํ สมตฺติกฺกมา
ปฏฺฐิสณฺณํ อตฺถงฺกมา นานตฺตสณฺณํ อมนสิการา “อนนฺโต อาภาโส”ติ
อาภาสํนญฺจายตนํ อุปสมปฺปชฺช วิหรามิ, ตสฺส มยฺหํ อวฺสุโส อิมินา วิหาเรณ
วิหโรติ รูปสทคฺคา สลฺยวามนสิการา สมฺมาจเรณฺติ.

ออก ไช มั อวฺโส ภควา อิทธิยา อุปสงกมิตฺวา เอตทโวจ “โมกฺกฺกลฺลนํ
โมกฺกฺกลฺลนํ มา พุราหฺมณ อากาสาณญฺจายตณํ ปมาโท, อากาสาณญฺจายตเน จิตฺตํ
สณฺจเปหิ, อากาสาณญฺจายตเน จิตฺตํ เอโกภี กโรหิ, อากาสาณญฺจายตเน จิตฺตํ
สมาทหา”ติ. โส ขฺวาทิ อวฺโส อปเรน สมเยน สพฺพโส รูปสณฺณํ สมติกฺกมา
ปฏฺิษสณฺณํ อตฺถงฺกมา นานตฺตสณฺณํ อมนสิการา “อนนฺโต” อากาโส”ติ
อากาสาณญฺจายตณํ อุปสมปฺชฺช วิหาสี. ยํ หิ ตํ อวฺโส สมฺมา วทมาโน วทฺเยย
ว เปว มหาภิณฺณตํ ปตฺโตติ. ปณฺจมํ.

๖. วิวัฒนาการของงานศิลปหัตถกรรม

[๓๓๗] “วิมฺวณณฺญายตนํ วิมฺวณณฺญายตนนํ”ติ วุจฺจติ, กถมํ นุ โข
 วิมฺวณณฺญายตนนํติ ? ตสฺส มยฺหํ อวฺโส เอตทโหสิ “อิธ ภิกฺขุ สพฺพโส
 อากาसानญายตนํ สมตฺติกมฺม ‘อนนํตํ วิมฺวณณํ’ติ วิมฺวณณฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช
 วิหริติ, อิํ วุจฺจติ วิมฺวณณฺญายตนนํ”ติ. โส โขหํ อวฺโส สพฺพโส
 อากาसानญายตนํ สมตฺติกมฺม “อนนํตํ วิมฺวณณํ”ติ วิมฺวณณฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช
 วิหารามิ, ตสฺส มยฺหํ อวฺโส อิมินา วิหารเณ วิหโรติ อากาसानญายตนสทคฺคา
 สวณามนสิการา สมทาจฺรณติ.

อด ไช มั อาวุโส ภควา อิทธิยา อุปสงกมิตฺวา เอตทโวจ “โมกฺกฺกลฺลน
โมกฺกฺกลฺลน มา พฺรหฺมณ วิญฺญาณณฺจายตน์ ปมาโท, วิญฺญาณณฺจายตเน จิตฺตํ
สณฺจเปหิ, วิญฺญาณณฺจายตเน จิตฺตํ เอโกทึ กโรหิ, วิญฺญาณณฺจายตเน จิตฺตํ
สมาทหา”ติ. โส ไชหิ อาวุโส อปเรน สมเยเน สพฺพโส อากาสาณณฺจายตน์
สมตฺกิกมฺม “อนนตํ วิญฺญาณนํ”ติ วิญฺญาณณฺจายตน์ อุปสมฺบฺพุชฺช วิหาสี. ยํ ทิ
ตํ อาวุโส สมมา วทมาโน วทเยยฺย ฯ เป ฯ มหาภินฺนตํ ปตฺโตติ. ฉฐจํ.

๓. อากิณจณฺณายตนปญฺหาสุตฺต

[๓๓๕] “อากิญจณฺณายตนํ อากิญจณฺณายตนนฺ”ติ วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อากิญจณฺณายตนนฺติ ? ตสฺส มยฺหํ อวฺโส เอเตทโหสิ “อิธ ภิกขุ สพฺพโส วิณฺณณณายตนํ สมตฺติกกมม “นตฺถิ กิณฺจ”ติ อากิญจณฺณายตนํ อปสฺมปฺปชฺช วิหฺรติ,

อิทํ วุจฺจติ อากิณฺณจณฺณายตนนํ”ติ. โส ขฺวาทํ อวฺสุโส สฬฺพโส วิณฺณณณฺณายตนํ
สมตฺติกกมฺม “นตฺถิ กิณฺณจ”ติ อากิณฺณจณฺณายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรามี, ตสฺส มยฺหํ
อวฺสุโส อิมินา วิหาเรน วิหฺรโต วิณฺณณณฺณายตนสทฺคตา สณฺณามนสฺสิการา
สมุททาจรนฺติ.

อถ โข มํ อวฺสุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิทฺวา เอตทโวจ “โมกฺคฺคฺคฺคฺค
โมกฺคฺคฺคฺคฺค มา พฺรหฺมณฺ อากิณฺณจณฺณายตนํ ปมาโท, อากิณฺณจณฺณายตนเน จิตฺตํ
สณฺจเปหิ, อากิณฺณจณฺณายตนเน จิตฺตํ เอโกทํ กโรหิ, อากิณฺณจณฺณายตนเน จิตฺตํ
สมาททา”ติ. โส ขฺวาทํ อวฺสุโส อุปเรน สมเยน สฬฺพโส วิณฺณณณฺณายตนํ
สมตฺติกกมฺม “นตฺถิ กิณฺณจ”ติ อากิณฺณจณฺณายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหาสี. ยํ หิ ตํ อวฺสุโส
สมมา วทมาโน วทเยยฺว เปว มหาภิกฺขเวตํ ปตฺโตติ. สตฺตม.

๘. เนวสณฺณานาสณฺณายตนปญฺหาสุตฺต

[๓๓๙] “เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ เนวสณฺณานาสณฺณายตนนํ”ติ วุจฺจติ, กตมํ
นุ โข เนวสณฺณานาสณฺณายตนนํ? ตสฺส มยฺหํ อวฺสุโส เอตทโวสี “อิธ ภิกฺขุ
สฬฺพโส อากิณฺณจณฺณายตนํ สมตฺติกกมฺม เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ,
อิทํ วุจฺจติ เนวสณฺณานาสณฺณายตนนํ”ติ. โส ขฺวาทํ อวฺสุโส สฬฺพโส อากิณฺณจณฺณายตนํ
สมตฺติกกมฺม เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรามี, ตสฺส มยฺหํ อวฺสุโส อิมินา
วิหาเรน วิหฺรโต อากิณฺณจณฺณายตนสทฺคตา สณฺณามนสฺสิการา สมุททาจรนฺติ.

อถ โข มํ อวฺสุโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิทฺวา เอตทโวจ “โมกฺคฺคฺคฺค
โมกฺคฺคฺคฺค มา พฺรหฺมณฺ เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ ปมาโท, เนวสณฺณานาสณฺณายตนเน
จิตฺตํ สณฺจเปหิ, เนวสณฺณานาสณฺณายตนเน จิตฺตํ เอโกทํ กโรหิ, เนวสณฺณานาสณฺณายตนเน
จิตฺตํ สมาททา”ติ. โส ขฺวาทํ อวฺสุโส อุปเรน สมเยน สฬฺพโส อากิณฺณจณฺณายตนํ
สมตฺติกกมฺม เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหาสี. ยํ หิ ตํ อวฺสุโส สมมา
วทมาโน วทเยยฺว เปว มหาภิกฺขเวตํ ปตฺโตติ. อฏฺฐม.

๙. อนินิุตฺตปญฺหาสุตฺต

[๓๔๐] “อนินิุตฺโต เจโตสมาริ อนินิุตฺโต เจโตสมาริ”ติ วุจฺจติ, กตโม นุ โข
อนินิุตฺโต เจโตสมาริ? ตสฺส มยฺหํ อวฺสุโส เอตทโวสี “อิธ ภิกฺขุ สฬฺพณินิุตฺตํ

อมนสิการา อนิมิต्तํ เจโตสมาธิ อุปสมปชฺช วิหริติ, อयํ วุจฺจติ อนิมิตฺโต
 เจโตสมาธิ”ติ. โส ขวาทํ อวฺโส สพฺพนิมิตฺตานํ อมนสิการา อนิมิต्तํ เจโตสมาธิ
 อุปสมปชฺช วิหารามิ, ตสฺส มยฺหํ อวฺโส อิมินา วิหารเณ วิหโรติ นิมิตฺตานุสาริ
 วิญฺญาณํ^๑ โหติ.

อถ โข มํ อวฺโส ภควา อิทฺธิยา อุปสงฺกมิทฺวา เอตทโวจ “โมกฺกสฺสลา
 โมกฺกสฺสลา มา พฺราหฺมณ อนิมิต्तํ เจโตสมาธิ ปมาโท, อนิมิตฺเต เจโตสมาธิสฺมึ
 จิตฺตํ สณฺจเปหิ, อนิมิตฺเต เจโตสมาธิสฺมึ จิตฺตํ เอโกทํ กโรหิ, อนิมิตฺเต
 เจโตสมาธิสฺมึ จิตฺตํ สมาทหา”ติ. โส ขวาทํ อวฺโส อปเรณ สมเยณ สพฺพนิมิตฺตานํ
 อมนสิการา อนิมิต्तํ เจโตสมาธิ อุปสมปชฺช วิหาสี. ยํ ทิ ตํ อวฺโส สมฺมา
 วทมาโน วทေย “สยฺถารานุกฺคหิตो สวโก มหาภิกฺขเวตํ ปตฺโต”ติ. มมํ ตํ สมฺมา
 วทมาโน วทေย “สยฺถารานุกฺคหิตो สวโก มหาภิกฺขเวตํ ปตฺโต”ติ. นวม.

๑๐. สกกสยัตต

[๓๔๑] อถ โข อายสฺมา มหาโมกฺกสฺสลาโน เสยฺยถาปี นาม พลฺวา ปุริโส
 สมฺมิชฺชติ วา พาทํ ปสาเรยฺย, ปสวริตํ วา พาทํ สมฺมิชฺชเชยฺย, เอวเมว เขตฺวาเน
 อนฺตรหิตो เทวสฺส ทาวตีสฺส ปาตุโรหสิ. อถ โข สกโก เทวานมินฺโท ปณฺจหิ
 เทวทาสเทหิ สทฺธิ เยนายสฺมา มหาโมกฺกสฺสลาโน เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา
 อายสฺมนํ มหาโมกฺกสฺสลาณํ อภิวาทฺวา เอกมนํ อภฺจาสิ, เอกมนํ จิตํ โข
 สกโก เทวานมินฺโท อายสฺมา มหาโมกฺกสฺสลาโน เอตทโวจ:

สาธุ โข เทวานมินฺโท พุทฺธสฺสธมฺมนํ^๒ โหติ, พุทฺธสฺสธมฺมนเหตุ โข เทวานมินฺโท
 เอวมิเรกฺขเจ สยฺถา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคํ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ
 โข เทวานมินฺโท ธมฺมสฺสธมฺมนํ โหติ, ธมฺมสฺสธมฺมนเหตุ โข เทวานมินฺโท
 เอวมิเรกฺขเจ สยฺถา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคํ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.
 สาธุ โข เทวานมินฺโท สัมมสฺสธมฺมนํ โหติ, สัมมสฺสธมฺมนเหตุ โข เทวานมินฺโท
 เอวมิเรกฺขเจ สยฺถา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคํ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

๑ ก. อนิมิตฺตานุสาริวิญฺญาณํ, อ. นิมิตฺตานุสาริวิญฺญาณํ ๒ ส. พุทฺธ สธมฺมนํ

สาธุ โข มารีส โมกฺกวลฺลน พุทฺธสรวณกมฺนํ โหติ, พุทฺธสรวณกมฺนเหตุ โข
 มารีส โมกฺกวลฺลน เอวมิเรกฺขเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺกํ โลกํ
 อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข มารีส โมกฺกวลฺลน ฐมฺมสรวณกมฺนํ โหติ, ฐมฺมสรวณกมฺนเหตุ
 โข มารีส โมกฺกวลฺลน เอวมิเรกฺขเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ
 สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข มารีส โมกฺกวลฺลน สัมมสรวณกมฺนํ ะเปะ สุคติ
 สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺตฺติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท จฺหิ เทวตาสเตหิ สทฺธิ ะเปะ อถ โข สกฺโก
 เทวานมินฺโท สตุตฺติ เทวตาสเตหิ สทฺธิ ะเปะ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท
 อญฺจหิ เทวตาสเตหิ สทฺธิ ะเปะ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อสฺตียา
 เทวตาสทฺเสหิ สทฺธิ เยนายสฺมา มหาโมกฺกวลฺลนํ เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา
 อายสฺมุนํ มหาโมกฺกวลฺลนํ อภิวาเททฺวา เอกมนฺตํ อญฺจาสิ, เอกมนฺตํ จิตํ โข สกฺกํ
 เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมกฺกวลฺลนํ เอตทวโจ:

สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺธสรวณกมฺนํ โหติ, พุทฺธสรวณกมฺนเหตุ โข เทวานมินฺท
 เอวมิเรกฺขเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.
 สาธุ โข เทวานมินฺท ฐมฺมสรวณกมฺนํ โหติ, ฐมฺมสรวณกมฺนเหตุ โข เทวานมินฺท
 เอวมิเรกฺขเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.
 สาธุ โข เทวานมินฺท สัมมสรวณกมฺนํ โหติ, สัมมสรวณกมฺนเหตุ โข เทวานมินฺท
 เอวมิเรกฺขเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺตฺติ.

สาธุ โข มารีส โมกฺกวลฺลน พุทฺธสรวณกมฺนํ โหติ, พุทฺธสรวณกมฺนเหตุ โข
 มารีส โมกฺกวลฺลน เอวมิเรกฺขเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺกํ
 โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข มารีส โมกฺกวลฺลน ฐมฺมสรวณกมฺนํ โหติ ะเปะ
 สาธุ โข มารีส โมกฺกวลฺลน สัมมสรวณกมฺนํ โหติ, สัมมสรวณกมฺนเหตุ โข มารีส
 โมกฺกวลฺลน เอวมิเรกฺขเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺกํ โลกํ
 อุปปชฺชนฺตฺติ.

อด ไช สกโก เทวานมินโท ปณฺหิ เทวทาสเทหิ สทธี เยนายสุมา
มหาโมกฺกสลฺลาโน เทนุปลงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา อายสมฺนํ มหาโมกฺกสลฺลํ อภิเวทฺเตวา
เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ จิตฺ ไช สกโก เทวานมินฺทํ อายสุมา มหาโมกฺกสลฺลาโน
เอตทโวจ:

สาธุ ไช เทวานมินฺท พุทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนํ โหติ “อิติปิ โส
ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร
ปฺริสทมฺมสํวรติ สตุตา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธ ภาว”ติ, พุทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน
สมฺนํนาคมนเหตุ ไช เทวานมินฺท เอวมิเรกฺขเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา
สุคติ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ ไช เทวานมินฺท ฐมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนํ โหติ “สุวากฺขาโต
ภควตา ฐมฺโม สันทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสึโก โอปนยิโก” ปจฺจุตฺตํ เวทิตพฺโพ
วิญฺญู”ติ, ฐมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนเหตุ ไช เทวานมินฺท เอวมิเรกฺขเจ
สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ ไช เทวานมินฺท สํฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนํ โหติ “สุปฏิปฺนโน
ภควโต สวากสฺสโม อชฺชปฏิปฺนโน ภควโต สวากสฺสโม ฌายปฏิปฺนโน ภควโต สวากสฺสโม
สํมิจิปฏิปฺนโน ภควโต สวากสฺสโม ยทํ จตุตฺตาริ ปฺริสยฺกานิ อฏฺฐ ปฺริสปฺกฺกลา
เอส ภควโต สวากสฺสโม อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณฺเนยฺโย อณฺชสิกรณฺเณยฺโย อนุตฺตรํ
ปฺญญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา”ติ, สํฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนเหตุ ไช เทวานมินฺท
เอวมิเรกฺขเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ ไช เทวานมินฺท อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนํนาคมนํ โหติ อภฺชณฺเตหิ
อจฺฉิพุทฺเตหิ อสพฺเพหิ อกมฺมาเสหิ ภูตฺสเสหิ วิญฺญูปลสฺสเถหิ อปฺรามญฺเจหิ
สมาริสํวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนํนาคมนเหตุ ไช เทวานมินฺท เอวมิเรกฺขเจ
สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชนฺตฺติ.

สาธุ โข มารีส โมกฺกัลลฺยาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนํ โหติ
 “อิตฺถิปี โส ภควา วเปว สตุฏฺฐา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो ภควา”ติ, พุทฺเธ
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนเหตุ โข มารีส โมกฺกัลลฺยาน เอวมิเรกฺขเจ สตุฏฺฐา
 กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มารีส โมกฺกัลลฺยาน ฐมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนํ โหติ
 “สุวากฺขาทิ ภควตา ฐมฺโม วเปว ปจฺจตุตฺถํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ”ติ, ฐมฺเม
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนเหตุ โข มารีส โมกฺกัลลฺยาน เอวมิเรกฺขเจ สตุฏฺฐา
 กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มารีส โมกฺกัลลฺยาน สัมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนํ โหติ
 “สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสฺสโม วเปว อนุตฺตรํ ปญฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสสา”ติ, สัมเม
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนเหตุ โข มารีส โมกฺกัลลฺยาน เอวมิเรกฺขเจ สตุฏฺฐา
 กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มารีส โมกฺกัลลฺยาน อริยกนฺตฺเทหิ สึเลหิ สมณฺณาคมนํ โหติ อภฺชณฺตฺเทหิ
 วเปว สมาริสํสวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺตฺเทหิ สึเลหิ สมณฺณาคมนเหตุ โข มารีส โมกฺกัลลฺยาน
 เอวมิเรกฺขเจ สตุฏฺฐา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตฺติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท จฺหิ เทวทาสเตหิ สทฺธิ วเปว อถ โข สกฺโก
 เทวานมินฺโท สตุตฺถิ เทวทาสเตหิ สทฺธิ วเปว อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท
 อฏฺฐจฺหิ เทวทาสเตหิ สทฺธิ วเปว อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อสึตฺติยา
 เทวทาสหสฺสเสหิ สทฺธิ เยนายสฺมา มหาโมกฺกัลลฺยาโน เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา
 อายสฺมุนฺตํ มหาโมกฺกัลลฺยานํ อภิวาทฺตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐจาสิ. เอกมนฺตํ จิตํ โข
 สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมกฺกัลลฺยาโน เอตทวโจ:

สาธุ โข เทวานมินฺโท พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนํ โหติ “อิตฺถิปี โส
 ภควา วเปว สตุฏฺฐา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो ภควา”ติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมณฺณาคมนเหตุ โข เทวานมินฺโท เอวมิเรกฺขเจ สตุฏฺฐา กายสฺส เปทา ปรี มรณา
 สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข เทวานมินุท ฐมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนํ โหติ “สุวากฺขาโต ภกฺวตา ฐมโม ะเปะ ะปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ”ติ, ฐมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนเหตุ โข เทวานมินุท เอวมิเรกฺกเจ สตุทา ภายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข เทวานมินุท สัมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนํ โหติ “สุปฏิปนโน ภกฺวโต สาวกสฺสโม ะเปะ ะนุตฺตรํ ปุณฺณกฺขเขตฺตํ โลกสฺสา”ติ, สัมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนเหตุ โข เทวานมินุท เอวมิเรกฺกเจ สตุทา ภายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข เทวานมินุท อริยกนฺเทหิ สึเลหิ สมณฺณาคมนํ โหติ อกฺขณฺเทหิ ะเปะ ะสมาธิสํวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเทหิ สึเลหิ สมณฺณาคมนเหตุ โข เทวานมินุท เอวมิเรกฺกเจ สตุทา ภายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคัลลฺลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนํ โหติ “อิตฺปิ โส ภกฺวา ะเปะ ะสตุทา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภกฺวา”ติ, พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคัลลฺลาน เอวมิเรกฺกเจ สตุทา ภายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคัลลฺลาน ฐมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนํ โหติ “สุวากฺขาโต ภกฺวตา ฐมโม ะเปะ ะปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ”ติ, ฐมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคัลลฺลาน เอวมิเรกฺกเจ สตุทา ภายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สาธุ โข มาริส โมคฺคัลลฺลาน สัมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนํ โหติ “สุปฏิปนโน ภกฺวโต สาวกสฺสโม ะเปะ ะนุตฺตรํ ปุณฺณกฺขเขตฺตํ โลกสฺสา”ติ, สัมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคัลลฺลาน เอวมิเรกฺกเจ สตุทา ภายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ.

สํวฺ ไซ มํวํส โมกฺคฺลฺลฺน อริยกนฺตํ สํเลหิ สมนนํกมฺนํ โหติ
 อกฺขณฺตํ ๖ เป ๖ สํวํสํวํสํกนฺตํ, อริยกนฺตํ สํเลหิ สมนนํกมฺนํเหตุ ไซ
 มํวํส โมกฺคฺลฺลฺน เอวมํเรกฺกเจ สํตฺตา กายสฺส เภทํ ปํรํ มรณํ สํคฺคํ สํคํ
 โลกํ อปฺปชฺชนํติ.

อถ ไซ สกโก เทวณมฺนํโก ปณฺจํหิ เทวตาสํเตหิ สทฺธิ เยนายสฺมา
 มหํโมกฺคฺลฺลฺนํ เทนุสํกมฺ, อปฺสํกมฺติว ๖ เป ๖ เอกมฺนํ จิํ ไซ สกโก
 เทวณมฺนํโก อายสฺมา มหํโมกฺคฺลฺลฺนํ เอตทวํ :

สํวฺ ไซ เทวณมฺนํก พุทฺธสํรณกมฺนํ โหติ, พุทฺธสํรณกมฺนํเหตุ ไซ เทวณมฺนํก
 เอวมํเรกฺกเจ สํตฺตา กายสฺส เภทํ ปํรํ มรณํ สํคฺคํ สํคํ โลกํ อปฺปชฺชนํติ,
 เต อณฺเณ เทเว ทสํหิ จาเนหิ อริกณฺหนํติ ทิพฺเพณ อายํนา ทิพฺเพณ วณฺณณ
 ทิพฺเพณ สฺเสน ทิพฺเพณ ยเสน ทิพฺเพณ อธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รุเปหิ ทิพฺเพหิ
 สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ กนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสน ทิพฺเพหิ โผฏฺจพฺเพหิ.

สํวฺ ไซ เทวณมฺนํก ฐมฺมสํรณกมฺนํ โหติ, ฐมฺมสํรณกมฺนํเหตุ ไซ เทวณมฺนํก
 เอวมํเรกฺกเจ สํตฺตา กายสฺส เภทํ ปํรํ มรณํ สํคฺคํ สํคํ โลกํ อปฺปชฺชนํติ,
 เต อณฺเณ เทเว ทสํหิ จาเนหิ อริกณฺหนํติ ทิพฺเพณ อายํนา ทิพฺเพณ วณฺณณ
 ทิพฺเพณ สฺเสน ทิพฺเพณ ยเสน ทิพฺเพณ อธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รุเปหิ ทิพฺเพหิ
 สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ กนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสน ทิพฺเพหิ โผฏฺจพฺเพหิ.

สํวฺ ไซ เทวณมฺนํก สํมสํรณกมฺนํ โหติ, สํมสํรณกมฺนํเหตุ ไซ เทวณมฺนํก
 เอวมํเรกฺกเจ สํตฺตา กายสฺส เภทํ ปํรํ มรณํ สํคฺคํ สํคํ โลกํ อปฺปชฺชนํติ,
 เต อณฺเณ เทเว ทสํหิ จาเนหิ อริกณฺหนํติ ทิพฺเพณ อายํนา ทิพฺเพณ วณฺณณ
 ทิพฺเพณ สฺเสน ทิพฺเพณ ยเสน ทิพฺเพณ อธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รุเปหิ ทิพฺเพหิ
 สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ กนฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสน ทิพฺเพหิ โผฏฺจพฺเพหิ.

สํวฺ ไซ มํวํส โมกฺคฺลฺลฺน พุทฺธสํรณกมฺนํ โหติ, พุทฺธสํรณกมฺนํเหตุ ไซ
 มํวํส โมกฺคฺลฺลฺน เอวมํเรกฺกเจ สํตฺตา กายสฺส เภทํ ปํรํ มรณํ สํคฺคํ สํคํ

โลกํ อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน आयุนา
ว เปว ทิพฺเพหิ โสฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มารีส โมกฺกสฺสฺสาน ฐมฺมสฺสรณกมฺนํ โหติ ว เปว

สาธุ โข มารีส โมกฺกสฺสฺสาน สํสฺสรณกมฺนํ โหติ, สํสฺสรณกมฺนเหตุ โข มารีส
โมกฺกสฺสฺสาน เอวมิเรกฺกเจ สุตฺตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺคํ โลกํ
อุปปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน आयุนา
ทิพฺเพน วณฺณเนน ทิพฺเพน สุเชน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ
รูปฺเพหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คณฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสนหิ ทิพฺเพหิ โสฏฺฐพฺเพหิตฺติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท จหิ เทวตาสเตหิ สทฺธี ว เปว อถ โข สกฺโก
เทวานมินฺโท สุตฺตหิ เทวตาสเตหิ สทฺธี ว เปว อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท
อฏฺฐหิ เทวตาสเตหิ สทฺธี ว เปว อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อสฺตียา
เทวตาสทฺสเสหิ สทฺธี เยนายสฺมา มหาโมกฺกสฺสฺสฺสาน เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา
อายสฺมณฺตํ มหาโมกฺกสฺสฺสานํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ อฏฺฐาสิ. เอกมฺนตํ จิตํ โข
สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมกฺกสฺสฺสฺสาน เอตทวโจ :

สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺธสฺสรณกมฺนํ โหติ, พุทฺธสฺสรณกมฺนเหตุ โข เทวานมินฺท
เอวมิเรกฺกเจ สุตฺตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ,
เต อญฺเญ เทเว ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน आयุนา ทิพฺเพน วณฺณเนน
ทิพฺเพน สุเชน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูปฺเพหิ ทิพฺเพหิ
สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คณฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสนหิ ทิพฺเพหิ โสฏฺฐพฺเพหิตฺติ.

สาธุ โข เทวานมินฺท ฐมฺมสฺสรณกมฺนํ โหติ ว เปว

สาธุ โข เทวานมินฺท สํสฺสรณกมฺนํ โหติ, สํสฺสรณกมฺนเหตุ โข เทวานมินฺท
เอวมิเรกฺกเจ สุตฺตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ,
เต อญฺเญ เทเว ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน आयุนา ทิพฺเพน วณฺณเนน
ทิพฺเพน สุเชน ทิพฺเพน ยเสน ทิพฺเพน อธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูปฺเพหิ ทิพฺเพหิ
สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ คณฺเธหิ ทิพฺเพหิ รเสนหิ ทิพฺเพหิ โสฏฺฐพฺเพหิตฺติ.

สาธุ โข มารีส โมกฺกสลฺลน พุทฺธสรมณํ โหติ ฯ เป ฯ สาธุ โข มารีส
โมกฺกสลฺลน รมฺมสรมณํ โหติ ฯ เป ฯ

สาธุ โข มารีส โมกฺกสลฺลน สัมมสรมณํ โหติ, สัมมสรมณเหตุ โข
มารีส โมกฺกสลฺลน เอวมิธะกัจเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺกํ สกฺกํ
โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายฺนา
ทิพฺเพน วณฺณเณ ทิพฺเพน สุเชน ทิพฺเพน ยสฺเสน ทิพฺเพน อารีปเตยฺเยน
ทิพฺเพหิ รูปฺเพหิ ทิพฺเพหิ สทฺθεหิ ทิพฺเพหิ กณฺเฑหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ ทิพฺเพหิ
โผฏฺฐพฺเพหิตฺติ.

อตฺต โข สกฺโก เทวานมินฺโท ปญฺจหิ เทวตาสเตหิ สทฺธี เยนายสฺมา
มหาโมกฺกสลฺลนํ เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมุนํ มหาโมกฺกสลฺลนํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ อญฺจาสิ. เอกมนฺตํ จิตฺตํ โข สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมกฺกสลฺลนํ
เอตทโวจ :

สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคมนํ โหติ “อิตฺปิ โส
ภควา ฯ เป ฯ สตุตา เทวมนฺตฺสฺสานํ พุทฺธ ภาควา”ติ, พุทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน
สมณฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท เอวมิธะกัจเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา
สุกฺกํ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ
ทิพฺเพน อายฺนา ฯ เป ฯ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิตฺติ.

สาธุ โข เทวานมินฺท รมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคมนํ โหติ ฯ เป ฯ

สาธุ โข เทวานมินฺท สัมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคมนํ โหติ ฯ เป ฯ

สาธุ โข เทวานมินฺท อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเตหิ
ฯ เป ฯ สมาริสยัตตนิเกหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคมนเหตุ โข เทวานมินฺท
เอวมิธะกัจเจ สตุตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺกํ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต
อญฺเญ เทเว ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายฺนา ฯ เป ฯ ทิพฺเพหิ
โผฏฺฐพฺเพหิตฺติ.

สารุ โข มารีส โมกฺกสฺสณ พุทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํคามนํ โหติ,
“อิตฺถิ ปิ โส ภควา ะเป ะ สุตฺตา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธ ภควา”ติ, พุทฺธ
อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํคามนเหตุ โข มารีส โมกฺกสฺสณ เอวมิเรกฺขเจ สุตฺตา
กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อณฺเวย เทเว ทสฺสี
จําเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ะเป ะ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สารุ โข มารีส โมกฺกสฺสณ ฐมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํคามนํ โหติ
“สฺวากฺขาโต ภควตา ฐมฺโม ะเป ะ ปจฺจตฺตํ เวทิตฺตํ วิญฺญู”ติ, ฐมฺเม
อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํคามนเหตุ โข มารีส โมกฺกสฺสณ เอวมิเรกฺขเจ สุตฺตา
กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อณฺเวย เทเว
ทสฺสี จําเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ะเป ะ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สารุ โข มารีส โมกฺกสฺสณ สํเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํคามนํ โหติ
“สฺสปฏิปนฺโน ภควโต สวากฺสํโม ะเป ะ อนตฺตํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสา”ติ, สํเม
อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํคามนเหตุ โข มารีส โมกฺกสฺสณ เอวมิเรกฺขเจ สุตฺตา
กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อณฺเวย เทเว ทสฺสี
จําเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ะเป ะ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สารุ โข มารีส โมกฺกสฺสณ อริยกนฺเทหิ สีเลหิ สมฺนํคามนํ โหติ อกฺขณฺเตหิ
ะเป ะ สมฺมิตฺตํกนฺเทหิ, อริยกนฺเทหิ สีเลหิ สมฺนํคามนเหตุ โข มารีส โมกฺกสฺสณ
เอวมิเรกฺขเจ สุตฺตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต
อณฺเวย เทเว ทสฺสี จําเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน อายุนา ะเป ะ ทิพฺเพหิ
โผฏฺฐพฺเพหิตฺติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท จหิ เทวทาสเตหิ สทฺธิ ะเป ะ อถ โข สกฺโก
เทวานมินฺโท สุตฺตหิ เทวทาสเตหิ สทฺธิ ะเป ะ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท
อฏฺฐจหิ เทวทาสเตหิ สทฺธิ ะเป ะ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อสฺสียา
เทวทาสสฺสเทหิ สทฺธิ เยนายสฺมา มหาโมกฺกสฺสณ เทนุสสงฺกมิ, อุปฺสงฺกมิทฺวา
อายสฺมนํ มหาโมกฺกสฺสณํ อภิเวทฺเตทฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐจาสิ. เอกมนฺตํ จิตฺตํ โข
สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา มหาโมกฺกสฺสณํ เอกทโวจ ;

สาธฺ ไซ เทวานมินฺท พุทฺธะ อเวจฺจปฺปสาแทน สมฺนํนาคมนํ โหติ “อิติปิ
 โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโร วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร
 ปุริสทมฺมสารถิ สत्ถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธโร ภควา”ติ, พุทฺธะ อเวจฺจปฺปสาแทน
 สมฺนํนาคมนนฺเตสุ ไซ เทวานมินฺท เอวมิเรกฺขเจ สत्ถา กายสฺส เปทา ปรี มรณา
 สุกฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ
 ทิพฺเพน आयุํนา ทิพฺเพน วณฺณเณ ทิพฺเพน สุขเณ ทิพฺเพน ยสฺเสน ทิพฺเพน
 อาธิปเตยฺเยน ทพฺเพหิ รูปฺเปหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ กณฺเธรหิ ทิพฺเพหิ รเสหิ
 ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธฺ ไซ เทวานมินฺท ฐมฺเม อเวจฺจปฺปสาแทน สมฺนํนาคมนํ โหติ “สุวากฺขาโต
 ภควตา ฐมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ
 วิญญูหิ”ติ, ฐมฺเม อเวจฺจปฺปสาแทน สมฺนํนาคมนนฺเตสุ ไซ เทวานมินฺท เอวมิเรกฺขเจ
 สत्ถา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว
 ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ ทิพฺเพน आयุํนา ะเป ะ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธฺ ไซ เทวานมินฺท สัมเม อเวจฺจปฺปสาแทน สมฺนํนาคมนํ โหติ “สุปฏิปฺปโน
 ภควโต สวากสฺสโม อฺขฺปฏิปฺปโน ภควโต สวากสฺสโม ฉายปฏิปฺปโน ภควโต
 สวากสฺสโม สามีจิปฏิปฺปโน ภควโต สวากสฺสโม ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยฺศานิ อญฺจ
 ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สวากสฺสโม อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณฺเนยฺโย
 อณฺชสิกรณฺเณยฺโย อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสา”ติ, สัมเม อเวจฺจปฺปสาแทน
 สมฺนํนาคมนนฺเตสุ ไซ เทวานมินฺท เอวมิเรกฺขเจ สत्ถา กายสฺส เปทา ปรี มรณา
 สุกฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว ทสฺสี จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ
 ทิพฺเพน आयุํนา ะเป ะ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธฺ ไซ เทวานมินฺท อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนํนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเตหิ
 อจฺฉิทฺเตหิ อสพฺเพหิ อกมฺมาเสหิ ภูทิสฺเสหิ วิญญูปสฺสเถหิ อปรามญฺเจหิ
 สมาริสัวตฺตนิคหิ, อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนํนาคมนนฺเตสุ ไซ เทวานมินฺท เอวมิเรกฺขเจ
 สत्ถา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุกฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อญฺเญ เทเว

ทสฺหิ จาเนหิ อธิคณฺหฺนฺติ ทิพฺเพน อายุํนา ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน
ทิพฺเพน ยสฺเสน ทิพฺเพน อธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ รูปฺเพหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ
กณฺเฑหิ ทิพฺเพหิ รสฺเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิตฺถิ.

สาธุ โข มารีส โมคฺคัลลฺลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนํ โหติ
“อิตฺถิํ โส ภควา ะเปะ สุตฺตา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา”ติ, พุทฺเธ
อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนเหตุํ โข มารีส โมคฺคัลลฺลาน เอวมิธฺเกจฺเจ สุตฺตา
กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อณฺเณ เทเว ทสฺหิ
จาเนหิ อธิคณฺหฺนฺติ ทิพฺเพน อายุํนา ะเปะ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มารีส โมคฺคัลลฺลาน ฐมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนํ โหติ
“สฺวากฺขาโต ภควตา ฐมฺโม ะเปะ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญู”ติ, ฐมฺเม
อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนเหตุํ โข มารีส โมคฺคัลลฺลาน เอวมิธฺเกจฺเจ สุตฺตา
กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อณฺเณ เทเว ทสฺหิ
จาเนหิ อธิคณฺหฺนฺติ ทิพฺเพน อายุํนา ะเปะ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มารีส โมคฺคัลลฺลาน สํเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนํ โหติ
“สุปฏิปนฺโน ภควโต สวากฺสํโฆ ะเปะ อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺุเชตฺตํ โลกสฺส”ติ,
สํเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนํนาคมนเหตุํ โข มารีส โมคฺคัลลฺลาน เอวมิธฺเกจฺเจ
สุตฺตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, เต อณฺเณ เทเว
ทสฺหิ จาเนหิ อธิคณฺหฺนฺติ ทิพฺเพน อายุํนา ะเปะ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิ.

สาธุ โข มารีส โมคฺคัลลฺลาน อริยกนฺเทหิ สํเลหิ สมฺนํนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเทหิ
ะเปะ สมาริสํวตฺตนิเกหิ, อริยกนฺเทหิ สํเลหิ สมฺนํนาคมนเหตุํ โข มารีส
โมคฺคัลลฺลาน เอวมิธฺเกจฺเจ สุตฺตา กายสฺส เปทา ปรี มรณา สุคฺติ สกฺกํ โลกํ
อุปฺปชฺชนฺติ, เต อณฺเณ เทเว ทสฺหิ จาเนหิ อธิคณฺหฺนฺติ ทิพฺเพน อายุํนา
ทิพฺเพน วณฺเณน ทิพฺเพน สุเขน ทิพฺเพน ยสฺเสน ทิพฺเพน อธิปเตยฺเยน ทิพฺเพหิ
รูปฺเพหิ ทิพฺเพหิ สทฺเทหิ ทิพฺเพหิ กณฺเฑหิ ทิพฺเพหิ รสฺเสหิ ทิพฺเพหิ โผฏฺฐพฺเพหิตฺถิ.
ทสฺม.

๑๑. จนนทสูตต

[๓๔๒] อถ โข จนนทโน^๑ เทวปุตโต ะเป ะ

อถ โข สุยาโม เทวปุตโต ะเป ะ

อถ โข สนตฺตสึโต เทวปุตโต ะเป ะ

อถ โข สุนิมมิโต เทวปุตโต ะเป ะ

อถ โข วสวตฺติ เทวปุตโต ะเป ะ

(ยถา สกุกสูตฺตํ, ตถา อิมะ ปณฺจ เปยฺยาลา วิตุถาเวตฺตพฺพา.) เอกาทสมี.

ตสฺสทฺทหานิ

สวิตกฺกาวิตกฺกณฺจ

อากาศญฺเจว วิมฺภณํ

อนิมิตฺโต จ สกฺโก จ

สุเชน จ อฺเปกฺขโก

อากิณฺจณฺณา เนวสณฺณินา^๒

จนนทเนกาทเสน จาติ.

โมคฺคกฺคณานสฺสํตฺตํ สมตฺตํ.

๑ ส. นนทโน ๒ ม. อากิณฺจเนวสณฺณินา, จ. อากิณฺจํ เนวสณฺณินา

๗. จิตตสํยุต

๑. สยโชนสูตร

[๓๔๓] เอกํ สมยํ สมพหุลา เถรา ภิกขุ มจฺฉิกาสนฺเต วิหรนฺติ อมฺพาฏกวน. เตन โข ปน สมเยน สมพหุลานํ เถรานํ ภิกขุณํ ปจฺจามตฺตํ ปิณฑปาตปฏิกกนฺตานํ มณฑลมาเพ สนนีสินฺนํ สนนิปิตฺตานํ อยมนฺตฺรากถา อุกฺกปาติ “สยโชนนฺติ วา อาวุโส สยโชนิยา ฐมาติ วา อิเม ฐมา นานตฺถา นานาพฺยวฺชนา, อุกฺกปา อุกฺกตฺถา พฺยวฺชนเมว นานนฺ”ติ. ตเตวฺกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกขุหิ เอวํ พฺยากตํ โหติ “สยโชนนฺติ วา อาวุโส สยโชนิยา ฐมาติ วา อิเม ฐมา นานตฺถา เจว นานาพฺยวฺชนา จา”ติ. เอกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกขุหิ เอวํ พฺยากตํ โหติ “สยโชนนฺติ วา อาวุโส สยโชนิยา ฐมาติ วา อิเม ฐมา อุกฺกตฺถา พฺยวฺชนเมว นานนฺ”ติ.

เตน โข ปน สมเยน จิตฺโต กหปติ มิคปลกํ อนุปฺปตฺโต โหติ เกนจิเทว กรณิเยน. อสฺสสฺสึ โข จิตฺโต กหปติ “สมพหุลานํ กิร เถรานํ ภิกขุณํ ปจฺจามตฺตํ ปิณฑปาตปฏิกกนฺตานํ มณฑลมาเพ สนนีสินฺนํ สนนิปิตฺตานํ อยมนฺตฺรากถา อุกฺกปาติ ‘สยโชนนฺติ วา อาวุโส สยโชนิยา ฐมาติ วา อิเม ฐมา นานตฺถา นานาพฺยวฺชนา, อุกฺกปา อุกฺกตฺถา พฺยวฺชนเมว นานนฺ’ติ. ตเตวฺกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกขุหิ เอวํ พฺยากตํ ‘สยโชนนฺติ วา อาวุโส สยโชนิยา ฐมาติ วา อิเม ฐมา นานตฺถา เจว นานาพฺยวฺชนา จา’ติ. เอกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกขุหิ เอวํ พฺยากตํ ‘สยโชนนฺติ วา อาวุโส สยโชนิยา ฐมาติ วา อิเม ฐมา อุกฺกตฺถา พฺยวฺชนเมว นานนฺ’ติ.

อด โข จิตฺโต กหปติ เยน เถรา ภิกขุ เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา เถเร ภิกขุ อภิเวทฺเตวฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข จิตฺโต กหปติ เถเร ภิกขุ เอตทวฺจ “สฺสเมตํ ฆนฺเต สมพหุลานํ กิร เถรานํ ภิกขุณํ ปจฺจามตฺตํ ปิณฑปาตปฏิกกนฺตานํ มณฑลมาเพ สนนีสินฺนํ สนนิปิตฺตานํ อยมนฺตฺรากถา

อุทปาที 'สยโฆชนนฺติ วา อาวุโส สยโฆชนนฺติยา ฐมาติ วา อิมะ ฐมา นานตฺตา
 นานาพฺยณฺนา, อุทาหุ เอกตฺตา เจว พฺยณฺนเมว นานนฺ'ติ. เอกจฺเจหิ เถเรหิ
 ภิกฺขุหิ เอวํ พฺยากตํ 'สยโฆชนนฺติ วา อาวุโส สยโฆชนนฺติยา ฐมาติ วา อิมะ
 ฐมา นานตฺตา เจว นานาพฺยณฺนา จา'ติ, เอกจฺเจหิ เถเรหิ ภิกฺขุหิ เอวํ พฺยากตํ
 'สยโฆชนนฺติ วา อาวุโส สยโฆชนนฺติยา ฐมาติ วา อิมะ ฐมา เอกตฺตา
 พฺยณฺนเมว นานนฺ'ติ. เอวํ กถปตฺติ.

สยโฆชนนฺติ วา ฆนฺเต สยโฆชนนฺติยา ฐมาติ วา อิมะ ฐมา นานตฺตา
 เจว นานาพฺยณฺนา จ, เตนหิ ฆนฺเต อุปมํ โว กริสฺสามิ, อุปมาเยปฺเปกฺกเจ
 วิณฺณํ ปุริสา ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานนฺติ.

เสยฺยถาปี ฆนฺเต กาโฬ จ พลฺพิทฺโท โธทาโต จ พลฺพิทฺโท เอเกน ทาเมน
 วา โยตฺเตน วา สยฺยตฺตา อสฺส, โย นฺ ชฺช เอวํ วเทยฺย "กาโฬ พลฺพิทฺโท
 โธทาตสฺส พลฺพิทฺทสฺส สยโฆชนฺ, โธทาโต พลฺพิทฺโท กาฬสฺส พลฺพิทฺทสฺส
 สยโฆชนนฺ"ติ, ฐมา นฺ ชฺช โส วทมาโน วเทยฺยาคิ. โน เหนํ กถปติ, น
 ชฺช กถปติ กาโฬ พลฺพิทฺโท โธทาตสฺส พลฺพิทฺทสฺส สยโฆชนฺ, นปี โธทาโต
 พลฺพิทฺโท กาฬสฺส พลฺพิทฺทสฺส สยโฆชนฺ, เยน ชฺช เต เอเกน วา โยตฺเตน
 วา สยฺยตฺตา, ตํ ตตฺถ สยโฆชนนฺติ. เอวเมว ชฺช ฆนฺเต น จกฺขุ รูปานํ
 สยโฆชนฺ, น รูปา จกฺขุสฺส สยโฆชนฺ, ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
 จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สยโฆชนฺ. น โสตาํ สทฺธานํ. น ฆานํ กนฺธานํ. น ชิวฺหา
 รสํ. น กาโย โผฏฺฐพฺพานํ สยโฆชนฺ, น โผฏฺฐพฺพา กายสฺส สยโฆชนฺ, ยถา
 ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สยโฆชนฺ. น มโน ฐมานํ
 สยโฆชนฺ, น ฐมา มนสฺส สยโฆชนฺ. ยถา ตตฺถ ตทฺถํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ
 จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สยโฆชนนฺติ. ลาภา เต กถปติ, สุตฺตํ เต กถปติ, ยสฺส
 เต กมฺภีเร พุทฺธวณฺเ ปณฺณาจกฺขุ กมตฺติ. ปจฺม.

๒. ปรมอิสิทตฺตสฺส

[๓๔๔] เอกํ สมฺมํ สมฺพหฺลา เถรา ภิกฺขุ มจฺฉิกาสนฺเต วิหรนฺติ อมฺพาฏกวน.
 อถ ชฺช จิตฺโต กถปติ เยน เถรา ภิกฺขุ เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขุ

อด ไซ จิตฺโต คหปติ อายสฺมโต อิติทตฺตสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา
 เถเร ภิกฺขุ ปณฺเฑน ชาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปเปสสิ สมฺปวาเรสิ. อด
 ไซ เถรา ภิกฺขุ ภูตฺตาวินฺ โอเนตฺตปตฺตปาณินฺ อญฺญาสาสนา ปกฺกมฺมฺ. อด ไซ
 อายสฺมา เถโร อายสฺมนฺตํ อิติทตฺตํ เอตทโวจ “สาธุ ไซ ตํ อาวุโส อิติทตฺต
 เอโส ปโยห ปฏฺิภาสสิ, เนโส ปโยห มํ ปฏฺิภาสสิ. เตนหาวุโส อิติทตฺต ยทา
 อณฺณถาปี เอวรฺอุป ปโยห อาคจฺเจยฺย, ตณฺณเวเวตฺถ ปฏฺิภาเสยฺยา”ติ. ทฺติยํ.

๓. ทฺติยอิตฺทตฺตสฺสจฺจ

[๓๔๕] เอกํ สมยํ สมฺพหฺลฺลา เถรา ภิกฺขุ มจฺฉิภาสณฺเฑ วิหรนฺติ อมฺพาฏฺกวนเ.
 อด ไซ จิตฺโต คหปติ เยน เถรา ภิกฺขุ เตนฺปสงฺกมฺ, อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขุ
 อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน ไซ จิตฺโต คหปติ เถเร ภิกฺขุ
 เอตทโวจ “อริวาทสฺส เม ภาณเต เถรา สุวาทนํ ภาณตฺน”ติ อริวาทสฺส ไซ เถรา
 ภิกฺขุ ตณฺณทฺภาเวน. อด ไซ จิตฺโต คหปติ เถรานํ ภิกฺขุณํ อริวาทนํ วิทิตฺวา
 อญฺญาสาสนา เถเร ภิกฺขุ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

อด ไซ เถรา ภิกฺขุ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพณฺณสมยํ นีวาทิตฺวา
 ปตฺตจิวรมาทาย เยน จิตฺตสฺส คหปติสฺส นีเวสนํ เตนฺปสงฺกมฺมฺ, อุปสงฺกมิตฺวา
 ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทฺส.

อด ไซ จิตฺโต คหปติ เยน เถรา ภิกฺขุ เตนฺปสงฺกมฺ, อุปสงฺกมิตฺวา เถเร
 ภิกฺขุ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน ไซ จิตฺโต คหปติ อายสฺมนฺตํ
 เถโร เอตทโวจ “ยา อีมา ภาณเต เถร อนเณกวิหิตา ทิฏฺฐิโย โลเก อุปฺปชฺชนฺติ
 ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘อนนฺตวา
 โลโก’ติ วา, ‘ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺ’ติ วา, ‘อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณฺ’ติ วา, ‘โหติ
 ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา, ‘น โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา, ‘โหติ จ น
 จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี
 มรณํ’ติ วา. ยานิ จิมานิ ทฺวาสนฺนิจิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ พุรหฺมชาเล ภณฺณิตานิ, อีมา น
 ไซ ภาณเต ทิฏฺฐิโย กิสฺมํ สติ โหนฺติ, กิสฺมํ อสฺติ น โหนฺติ”ติ.

เอวํ วุตเต อายสฺมา เถโร ตุนฺเห อโหสิ. ทุตติยมฺปิ โข จิตฺโต กหปติ ๖เป๖
 ตติยมฺปิ โข จิตฺโต กหปติ. อายสฺมนํ เถโร เอตทวโจ “ยา อิมํ ฆนฺเต เถโร
 อนนฺทวาทา ทิฏฺฐิโย โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสฺสสโต โลโก’ติ
 วา, ‘อนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘อนนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘ตํ ชีวํ ตํ สรรนฺ’ติ วา,
 ‘อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรรนฺ’ติ วา, ‘โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา, ‘น โหติ
 ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา,
 ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา. ยานิ จิมาณี ทฺวาสฺมา
 ทิฏฺฐิจิตฺตานิ พุทฺธมฺชาเล ภณฺติ, อิมํ นุ โข ฆนฺเต ทิฏฺฐิโย กิสมิ สติ โหนฺติ,
 กิสมิ อสฺติ น โหนฺตี”ติ. ตติยมฺปิ โข อายสฺมา เถโร ตุนฺเห อโหสิ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อัสสิตฺตโต ทสฺมิ ภาวฺสฺสเม สพุพฺพนวโก โหติ.
 อถ โข อายสฺมา อัสสิตฺตโต อายสฺมนํ เถโร เอตทวโจ “พฺยากรโหมํ ฆนฺเต เถโร
 จิตฺตสฺส กหปติโน เอตํ ปณฺหนํ”ติ. พฺยากรโหติ ทวํ อาวุโส อัสสิตฺต จิตฺตสฺส
 กหปติโน เอตํ ปณฺหนฺติ. เอวํ हि ทวํ กหปติ ปจฺจสฺสิ “ยา อิมํ ฆนฺเต เถโร
 อนนฺทวาทา ทิฏฺฐิโย โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสฺสสโต โลโก’ติ
 วา, ‘อนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘อนนฺตวา โลโก’ติ วา ๖เป๖ อิมํ นุ โข ฆนฺเต
 ทิฏฺฐิโย กิสมิ สติ โหนฺติ, กิสมิ อสฺติ น โหนฺตี”ติ. เอวํ ฆนฺเต. ยา อิมํ
 กหปติ อนนฺทวาทา ทิฏฺฐิโย โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสฺสสโต
 โลโก’ติ วา, ‘อนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘อนนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘ตํ ชีวํ ตํ สรรนฺ’ติ
 วา, ‘อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรรนฺ’ติ วา, ‘โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา, ‘น
 โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ
 วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ’ติ วา. ยานิ จิมาณี
 ทฺวาสฺมา ทิฏฺฐิจิตฺตานิ พุทฺธมฺชาเล ภณฺติ, อิมํ โข กหปติ ทิฏฺฐิโย สกฺกายทิฏฺฐิยา
 สติ โหนฺติ, สกฺกายทิฏฺฐิยา อสฺติ น โหนฺตีติ.

กถํ ปน ฆนฺเต สกฺกายทิฏฺฐิ โหตีติ? อีธ กหปติ อสฺสสฺสวา ปุณฺณชฺชน
 อริยานํ อทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม อวินีโต, สปริสํ อทสฺสาวิ

สปรุสฺสธมฺมสฺส โอวิโท สปรุสฺสธมฺเม อวินีโต, รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, รูปวนฺตํ
 วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมี วา อตฺตานํ. เวทํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ ๖ เป ๖
 สณฺณํ. สงฺขาร. วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, วิญฺญาณํ วณฺตํ วา อตฺตานํ,
 อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตานํ. เอวํ โข กหปติ สกฺกายทิกฺขิ
 โหตีติ.

กถํ ปน ฆนฺเต สกฺกายทิกฺขิ น โหตีติ? อิทฺ กหปติ สุตฺวา อริยสวโก
 อริยานํ ทสฺสวํ อริยธมฺมสฺส โอวิโท อริยธมฺเม วินีโต, สปรุสฺสธมฺมํ ทสฺสวํ
 สปรุสฺสธมฺมสฺส โอวิโท สปรุสฺสธมฺเม วินีโต น รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, น
 รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ, น อตฺตนิ วา รูปํ, น รูปสฺมี วา อตฺตานํ. น เวทํ.
 น สณฺณํ. น สงฺขาร. น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, น วิญฺญาณวนฺตํ วา
 อตฺตานํ, น อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตานํ. เอวํ โข กหปติ
 สกฺกายทิกฺขิ น โหตีติ.

กุโธ ฆนฺเต อโย อิติทตฺโต อากฺขณฺตีติ? อวณฺติยา โขหํ กหปติ อากฺขณฺตีติ.
 อตฺติ ฆนฺเต อวณฺติยา อิติทตฺโต นาม กุลปฺตโต อุมหากํ อทิกฺขสหาโย ปพฺพชิตो,
 ทิกฺขโ จ โส อายสฺมา ตาติ? เอวํ กหปตีติ. กหํ นุ โข โส ฆนฺเต อายสฺมา เอตฺรหิ
 วิหรัตีติ? เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อิติทตฺโต ตฺถนํ อโหสิ. อโย โน ฆนฺเต
 อิติทตฺโตติ? เอวํ กหปตีติ. อภิรมฺตํ ฆนฺเต อโย อิติทตฺโต มจฺจุภาสณฺนํ รมณียํ
 อมฺพาณฺณํ, อหํ อโยสฺส อิติทตฺตสฺส อุตฺตํ กวิสฺสามิ จีวรปิตฺตปาตเสนาสน-
 คิลานปจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารานนฺติ. กลฺยาณํ วุจฺจติ กหปตีติ.

อถ โข จิตฺโต กหปติ อายสฺมา อิติทตฺตสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนนฺทิตฺวา
 เถโร ภิกฺขุ ปณฺเฑน ขาทนฺเฑน โภชนฺเฑน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. อถ
 โข เถโร ภิกฺขุ ภูตฺตาวโน อนนฺตปตฺตปาณโน อญฺญาสาสนา ปกฺกมฺมํ. อถ โข อายสฺมา
 เถโร อายสฺมนํ อิติทตฺตํ เอตทวโจ "สํวฺ โข ๑" อวฺโส อิติทตฺตํ เอโส ปโณห
 ปฏฺิภาสิ, เนโส ปโณห มมฺ^๒ ปฏฺิภาสิ. เคนหาวิโส อิติทตฺตํ ยทา อณฺณถาปี เอวรฺโป
 ปโณห อากฺขณฺณํ, ทณฺณเวทฺถ ปฏฺิภาเสยฺยาสี"ติ.^๓ อถ โข อายสฺมา อิติทตฺโต

๑ จ.ม. ทํ ๒ จ.ม. มํ ๓. จ.ม. ปฏฺิภาเสยฺยา ติ.

เสนาสนํ สัมมาเมตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย มจฺฉิกาสนฺทามฺหา ปกฺกามิ, ยํ มจฺฉิกาสนฺทามฺหา ปกฺกามิ, ตถา ปกฺกนฺโตว อโหสิ. น ปน ปจฺจาคจฺฉิตฺติ. ตติยํ.

๔. มหกปาฏิหาริยสูตร

[๓๔๖] เอกํ สมยํ สมพฺพลา เถรา ภิกฺขุ มจฺฉิกาสนฺทา วิหรนฺติ อมฺพาฏกฺวเน. อถ โข จิตฺโต กฺหปติ เยน เถรา ภิกฺขุ เทนฺปสงฺกมฺ, อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขุ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสํ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข จิตฺโต กฺหปติ เถเร ภิกฺขุ เอตทโวจ “อริวเสนํ เม ฆนฺเต เถรา สุวาทนาย โสกุเล ภตฺตุน”ติ. อริวเสนํ โข เถรา ภิกฺขุ ตฺถเหภาเวน. อถ โข จิตฺโต กฺหปติ เถรานํ ภิกฺขุนํ อริวสนํ วิทิตฺวา อฏฺฐายาสนา เถเร ภิกฺขุ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

อถ โข เถรา ภิกฺขุ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพณฺุสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน จิตฺตสฺส กฺหปติโน โสกุลํ เทนฺปสงฺกมฺ, อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสํ.

อถ โข จิตฺโต กฺหปติ เถเร ภิกฺขุ ปณฺเฑน สปริปายาเสน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. อถ โข เถรา ภิกฺขุ ภตฺตาวินอ โอนิปปตฺตปาณินอ อฏฺฐายาสนา ปกฺกมฺ. จิตฺโตปิ โข กฺหปติ “เสสํวิสฺสชฺเชถา”ติ วตฺวา เถเร ภิกฺขุ ปิฏฺฐจิตฺโต ปิฏฺฐจิตฺโต อนฺุพฺนฺ. เตน โข ปน สมเยน อณฺุหํ โหติ กุฏฺฐจิตํ, เท จ เถรา ภิกฺขุ ปเวลายมาเนน มณฺเฒ กาเยน คจฺฉนฺติ, ยถา ตํ โภชนํ ภตฺตาวินอ.

เตน โข ปน สมเยน आयสฺมา มหโก ตสฺมี ภิกฺขุสฺสเม สพฺพนวโก โหติ. อถ โข आयสฺมา มหโก आयสฺมนฺตํ เถรํ เอตทโวจ “สาธุ ชฺวสฺส ฆนฺเต เถรํ” สิตโก จ วาโต วาเยยฺย, อพฺภสฺสปีลาไป^๒ จ อสฺส, เทโว จ เอกเมกํ ผุสฺสาเยยฺย”ติ.^๓ สาธุ ชฺวสฺส อาวุโส มหก ยํ สิตโก จ วาโต วาเยยฺย, อพฺภสฺสปีลาไป^๒ จ อสฺส, เทโว จ เอกเมกํ ผุสฺสาเยยฺย”ติ.^๓ อถ โข आयสฺมา มหโก ตถารูปํ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขริ, ยถายํ สิตโก จ วาโต วายิ, อพฺภสฺสปีลาไป^๒ จ อสฺส, เทโว จ เอกเมกํ ผุสฺ.

๑ ก. เถรสฺส ๒ อ. อพฺภสฺสปีลาไป, ส. อพฺภสฺสปีลาไป ๓ ก. ผุสฺสาเยยฺย

อถ โข จิตฺตสฺส กหปติโน เอตทโทสิ “โย โข อิมสฺมี ภิกฺขุสํเฆ สฬพทวโก ภิกฺขุ, ตสฺสยํ เอวรูปํ อิทฺธานภาโว”ติ. อถ โข อายสฺมา มหโก อารามํ สมปาปณฺตีวฺวา อายสฺมนํตํ เถรํ เอตทโวจ “อลเมตฺตาวตทา ฆนฺเต เถรา”ติ. อลเมตฺตาวตทา อวฺโส มหก, กตเมตฺตาวตทา อวฺโส มหก, ปุชิตเมตฺตาวตทา อวฺโส มหกา”ติ. อถ โข เถรา ภิกฺขุ ยถาวิหารํ อคัมสุ, อายสฺมาปํ มหโก สกํ วิหารํ อคมาสิ.

อถ โข จิตฺโต กหปติ เยนายสฺมา มหโก เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมนํตํ มหกํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ, เอกมนฺตํ นิลินฺโน โข จิตฺโต กหปติ อายสฺมนํตํ มหกํ เอตทโวจ “สารถฺ เม ฆนฺเต อโยโย มหโก อุตฺตริมฺนุสฺสธมฺมํ อิทฺธิปาฏิหาริยํ ทสฺเสตฺถ”ติ. เทนฺทํ ทวํ กหปติ อาพินฺเต อุตฺตราสงฺกํ ปณฺณเปตฺวา ตินฺถลปํ โอภาเสหิตฺติ. “เอวมฆนฺเต”ติ โข จิตฺโต กหปติ อายสฺมโต มหกสฺส ปฏิสฺสทฺวา อาพินฺเต อุตฺตราสงฺกํ ปณฺณเปตฺวา ตินฺถลปํ โอภาเสสิ. อถ โข อายสฺมา มหโก วิหารํ ปวีสิตฺวา สุจิมฺภิกํ ททฺวา ตถารูปํ อิทฺธานิสฺสขารํ อภิสงฺขริ, ยถา ตาพจฺฉิคุคฺคเพน จ อคฺคพณฺตริกาย จ อจฺจิ นิภฺขมิทฺวา ตินฺทานิ ฌาเปสิ, น อุตฺตราสงฺกํ ฌาเปสิ. อถ โข จิตฺโต กหปติ อุตฺตราสงฺกํ ปปฺโปณฺเฏทฺวา สํวิคฺโค โลมหญฺจชาโต เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. อถ โข อายสฺมา มหโก วิหารา นิภฺขมิทฺวา จิตฺตํ กหปตี เอตทโวจ “อลเมตฺตาวตทา กหปตี”ติ. อลเมตฺตาวตทา ฆนฺเต มหก, กตเมตฺตาวตทา ฆนฺเต มหก, ปุชิตเมตฺตาวตทา ฆนฺเต มหก, อภิมตฺ ฆนฺเต อโยโย มหโก มจฺฉิกาสนฺนเต รณฺธิเยํ อมฺพาฏฺกวณฺ, อหํ อโยยสฺส มหกสฺส อุตฺตสฺสํ กวิสฺสามิ จีวรปมฺพุทฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภสฺสชฺชปริขารานนฺติ. กลฺยาณํ วุจฺจติ กหปตีติ. อถ โข อายสฺมา มหโก เสนาสนํ สํสาเมทฺวา ปตฺตจี้วรมาทาย มจฺฉิกาสนฺนทมฺหา ปกฺกามิ. ยํ มจฺฉิกาสนฺนทมฺหา ปกฺกามิ, ตถา ปกฺกนฺโตว อโหสิ. น ปุณฺ ปจฺจาคจฺฉิตฺติ. จตฺตตฺถ.

๕. ปจฺมกามภฺตฺต

[๓๔๗] เอกํ สมยํ อายสฺมา กามภฺตฺ มจฺฉิกาสนฺนเต วิหริติ อมฺพาฏฺกวณฺ. อถ โข จิตฺโต กหปติ เยนายสฺมา กามภฺตฺ เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมนํตํ

กามภุ อภิวาเทตวา เอกมนุํ นิสฺสิทฺธิ, เอกมนุํ นิสฺสินุํ โข จิตฺตํ กหปตี อายสฺมา
กามภุ เอตทวโจ “วุตฺตมิตํ กหปตี

เนลฺลโก เสตปจฺฉาโท

เอกาโร วุตฺตตี รโถ

อนิฆํ ปสฺส อายนฺตํ

ฉินฺนโสทํ อพฺนฺธนฺนติ.

อิมสฺส นุ โข กหปตี สงฺฆิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ วิตฺถาเรน อตฺถโถ ทฏฺฐพฺโพ”ติ.
“กํ นุ โข เอตํ ภนฺเต ภควตา ภาสิตนฺ”ติ ? “เอวํ กหปตี”ติ. “เตนहि ภนฺเต
มฺหุตฺตํ อากเมหิ ยาวสฺส อตฺถํ เปกฺขามิ”ติ. อถ โข จิตฺโต กหปตี มฺหุตฺตํ ตณฺเห
หุตฺวา อายสฺมนฺตํ กามภุ เอตทวโจ “เนลฺลกนฺ”ติ โข ภนฺเต สีสานเมตํ อธิวณฺ.
“เสตปจฺฉาโท”ติ โข ภนฺเต วิมุตฺตียา เอตํ อธิวณฺ. “เอกาโร”ติ โข ภนฺเต
สตียา เอตํ อธิวณฺ. “วุตฺตตี”ติ โข ภนฺเต อภิกฺกมปฏิกฺกมสฺเสตํ อธิวณฺ. “รโถ”ติ
โข ภนฺเต อิมสฺเสตํ จาตุมฺมหาภุติกสฺส กายสฺส อธิวณฺ มาตาเปตฺติกสมฺภวสฺส
โอทนกฺมมาสุปฺยสฺส อนิจฺจุจฺฉาทนปริมทฺทนภททวิทฺธสฺสณมฺมสฺส. ราโค โข ภนฺเต
นิโฆ,^๒ โทโส นิโฆ, โมโห นิโฆ, เต ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อฺจุฉินฺนมฺลลา
ทาลาวตฺถกฺตา อนภาวกฺตา อายตี อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา ชีณาสโว ภิกฺขุ
“อนิโฆ”ติ วุจฺจติ. “อายนฺตนฺ”ติ โข ภนฺเต อรหโต เอตํ อธิวณฺ. “โสโต”ติ
โข ภนฺเต ตณฺหาเยตํ อธิวณฺ. สว ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อฺจุฉินฺนมฺลลา
ทาลาวตฺถกฺตา อนภาวกฺตา อายตี อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา ชีณาสโว ภิกฺขุ
“ฉินฺนโสโต”ติ วุจฺจติ. ราโค โข ภนฺเต พนฺธนํ, โทโส พนฺธนํ, โมโห พนฺธนํ,
เต ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อฺจุฉินฺนมฺลลา ทาลาวตฺถกฺตา อนภาวกฺตา อายตี
อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา ชีณาสโว ภิกฺขุ “อพฺนฺธโน”ติ วุจฺจติ. อิติ โข ภนฺเต
ยนฺตํ ภควตา วุตฺต:

เนลฺลโก เสตปจฺฉาโท

เอกาโร วุตฺตตี รโถ

อนิฆํ ปสฺส อายนฺตํ

ฉินฺนโสทํ อพฺนฺธนฺนติ.

อิมสฺส โขหํ ภนฺเต ภควตา สงฺฆิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ
อาชานามิตี. ลภฺยา เต คหปฺติ, สุตฺทํ เต คหปฺติ, ยสฺส เต กมฺภีเร พุทฺธวจน
ปญฺญาจกฺข กมฺมิตฺติ. ปญฺจํ.

๖. ทุตฺติยกามภุสฺสุต

[๓๔๘] เอกํ สมฺมํ อายสฺมา กามภุ มจฺฉิกาสนฺนเต วิหริตี อมฺพาฏกวน. อถ
โฆ จิตฺโต คหปฺติ เยนายสฺมา กามภุ เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา “อายสฺมฺนํ กามภุ
อภิวาทิตฺวา” เอกมฺนํ นิสฺสี, เอกมฺนํ นิสฺสินโน โฆ จิตฺโต คหปฺติ อายสฺมฺนํ
กามภุ เอตทโวจ “กตฺติ นุ โฆ ภนฺเต สงฺขารํ”ติ? ตโย โฆ คหปฺติ สงฺขารํ
กายสงฺขารํ วจฺสงฺขารํ จิตฺตสงฺขารํ ตี. “สาธุ ภนฺเต”ติ โฆ จิตฺโต คหปฺติ อายสฺมโต
กามภุสฺส ภาสิตํ อภินฺนํทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา อายสฺมฺนํ กามภุ อุตฺตริ ปญฺหํ
อปฺจุจฺฉิ “กตโม ปน ภนฺเต กายสงฺขารํ, กตโม วจฺสงฺขารํ, กตโม จิตฺตสงฺขารํ”ติ?
อสุสฺสาสฺสสฺสา โฆ คหปฺติ กายสงฺขารํ, วิตฺกุกฺกวจารว วจฺสงฺขารํ, สญฺญา จ
เวทนา จ จิตฺตสงฺขารํตี.

“สาธุ ภนฺเต”ติ โฆ จิตฺโต คหปฺติ ๖ เป ๖ อุตฺตริ ปญฺหํ อปฺจุจฺฉิ “กสฺมา ปน
ภนฺเต อสุสฺสาสฺสสฺสา กายสงฺขารํ, กสฺมา วิตฺกุกฺกวจารว วจฺสงฺขารํ, กสฺมา สญฺญา จ
เวทนา จ จิตฺตสงฺขารํ”ติ? อสุสฺสาสฺสสฺสา โฆ คหปฺติ กายิกา เอเต ฐมฺมา
กายปฏฺธิพฺพทฺธา, ตสฺมา อสุสฺสาสฺสสฺสา กายสงฺขารํ. ปุพฺเพ โฆ คหปฺติ วิตฺกุกฺกวจารว
วจารเวทฺวา ปจฺฉา วาจํ ภินฺนํ, ตสฺมา วิตฺกุกฺกวจารว วจฺสงฺขารํ. สญฺญา จ เวทนา
จ เจตฺติกา เอเต ฐมฺมา จิตฺตปฏฺธิพฺพทฺธา, ตสฺมา สญฺญา จ เวทนา จ
จิตฺตสงฺขารํตี.

“สาธุ ๖ เป ๖ อุตฺตริ ปญฺหํ อปฺจุจฺฉิ “กถมฺปน ภนฺเต สญฺญาเวทยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺติ
โหตี”ติ? น โฆ คหปฺติ สญฺญาเวทยิตฺตนิโรธํ สมาสฺสชฺชนตฺสส ภิกฺขุโน เอวํ โหตี
“อหํ สญฺญาเวทยิตฺตนิโรธํ สมาสฺสชฺชนตฺสส”ติ วา, “อหํ สญฺญาเวทยิตฺตนิโรธํ

สมาปชฺชาหมี”ติ วา, “อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนโน”ติ วา, อถขวุสฺส ปุพฺพเพว
ตถา จิตฺตํ ภาวิตํ โหติ, ยนฺตํ ตถตฺตํ อปฺเนตฺติ”ติ.

“สาธุ ะเปว อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺจุจฺฉิ “สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชนฺตสฺส ปน
ภนฺเต ภิกฺขุโน กตเม ธมฺมา ปจฺมํ นิรุชฺฌนฺติ, ยถิ วา กายสงฺขารो ยถิ วา
วจีสงฺขารो ยถิ วา จิตฺตสงฺขารो”ติ? สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชนฺตสฺส โช คหปติ
ภิกฺขุโน วจีสงฺขารो ปจฺมํ นิรุชฺฌนฺติ, ตโต กายสงฺขารो, ตโต จิตฺตสงฺขารो”ติ.

“สาธุ ะเปว อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺจุจฺฉิ “ยวฺวยํ ภนฺเต มโต กาลกโต, โย จายํ ภิกฺขุ
สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนโน, อิมสํ กิ นานาภรณนฺ”ติ? ยวฺวยํ คหปติ มโต กาลกโต,
ตสฺส กายสงฺขารो นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, วจีสงฺขารो นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ,
จิตฺตสงฺขารो นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, อายุ ปริกฺชีโณ, อสฺมา วุพฺสนฺตา, อินฺทฺริยานิ
วิปริณฺณานิ. โย จ ยวฺวยํ คหปติ ภิกฺขุ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนโน, ตสฺสปี
กายสงฺขารो นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, วจีสงฺขารो นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, จิตฺตสงฺขารो
นิรุทฺโธ ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, อายุ อปริกฺชีโณ, อสฺมา อวฺุพฺสนฺตา, อินฺทฺริยานิ วิปฺปสนฺนानิ.
ยวฺวยํ คหปติ มโต กาลกโต, โย จายํ ภิกฺขุ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปนโน, อิทํ
เนสํ นานาภรณนฺติ.

“สาธุ ะเปว อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺจุจฺฉิ “กถมฺปน ภนฺเต สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา
วฺุฏฺฐานํ โหตี”ติ? “น โช คหปติ สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วฺุฏฺฐนฺตสฺส ภิกฺขุโน
เอวํ โหติ ‘อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วฺุฏฺฐนฺตสฺส’ติ วา, ‘อหํ
สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วฺุฏฺฐนฺตสฺส’ติ วา, ‘อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา
วฺุฏฺฐนฺตสฺส’ติ วา, อถขวุสฺส ปุพฺพเพว ตถา จิตฺตํ ภาวิตํ โหติ, ยนฺตํ ตถตฺตํ
อปฺเนตฺติ”ติ.

“สาธุ ภนฺเต ะเปว อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺจุจฺฉิ “สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา
วฺุฏฺฐนฺตสฺส ปน ภนฺเต ภิกฺขุโน กตเม ธมฺมา ปจฺมํ อปฺปชฺชนฺติ, ยถิ วา กายสงฺขารो
ยถิ วา วจีสงฺขารอ ยถิ วา จิตฺตสงฺขารอ”ติ? “สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา

วุฏฺฐนตฺตสฺส โข คหปติ ภิกฺขุโน จิตฺตสงฺขาโร ปจฺมํ อปฺปชฺชติ, ตโต กายสงฺขาโร, ตโต วจฺสีสงฺขาโรติ.

“สาธุ ะเปะ อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺปจฺฉิ “สยฺยวาทยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺติยา วุฏฺฐิตํ ปน ฆนฺเต ภิกฺขุํ กติ ผสฺสา ผุสฺสนฺติ? สยฺยวาทยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺติยา วุฏฺฐิตํ โข คหปติ ภิกฺขุํ ตโย ผสฺสา ผุสฺสนฺติ, สยฺยวาท^๑ ผสฺโส, อนิมิตฺตโต ผสฺโส, อปฺปณฺหิตโต ผสฺโสติ.

“สาธุ ะเปะ อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺปจฺฉิ “สยฺยวาทยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺติยา วุฏฺฐิตตฺส ปน ฆนฺเต ภิกฺขุโน ก็ นินฺนํ จิตฺตํ โหติ ก็ โปณฺํ ก็ ปพฺพการนฺ”ติ? สยฺยวาทยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺติยา วุฏฺฐิตตฺส โข คหปติ ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณฺํ วิเวกปพฺพการนฺติ.

“สาธุ ฆนฺเต”ติ โข จิตฺโต คหปติ อายสฺมโต กามภุสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา อายสฺมนฺตํ กามภุํ อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺปจฺฉิ “สยฺยวาทยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺติยา ปน ฆนฺเต กติ ฐมฺมา พหุปรการา”ติ? อทฺธา โข ตวํ คหปติ ยํ ปจฺมํ ปุจฺฉิตพฺพํ ตํ ปุจฺฉสิ, อปฺปจฺ ตยฺยาหํ พยากริสฺสามิ. “สยฺยวาทยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺติยา โข คหปติ เทว ฐมฺมา พหุปรการา สมโธ จ วิปสฺสนา จา”ติ. ฉนฺนจํ.

๗. โคทตตฺตตฺต

[๓๔๙] เอกํ สมฺมํ อายสฺมา โคทตฺโต มจฺฉิกาสนฺนเต วิหริติ อมฺพพฺภกฺวเน. อถ โข จิตฺโต คหปติ เยนายสฺมา โคทตฺโต เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ โคทตฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีติ, เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺํ โข จิตฺตํ คหปติ อายสฺมา โคทตฺโต เอตทวโจ “ยา จายํ คหปติ อปฺปมาณา เจโตวิมฺตฺติ, ยา จ อากิณฺจณฺณา เจโตวิมฺตฺติ, ยา จ สยฺยวาทา เจโตวิมฺตฺติ, ยา จ อนิมิตฺตา เจโตวิมฺตฺติ. อิเม ฐมฺมา นานตฺถา นานาพฺยวฺชนา, อทฺธา เอกตฺถา, พยฺยวฺชนเมว นานนฺ”ติ? “อตฺถิ ฆนฺเต ปริยาโย, ยํ ปริยาโย อากมฺม อิเม ฐมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยวฺชนา จ. อตฺถิ ปน ฆนฺเต ปริยาโย, ยํ ปริยาโย อากมฺม อิเม ฐมฺมา เอกตฺถา พยฺยวฺชนเมว นานนฺ”ติ.

กตโม จ ภนฺเต ปรียาโย? ยํ ปรียาโย อากมฺม อิมํ ธมฺมา นานตฺถา เจว
 นานาพฺยวฺชนา จ. อีธ ภนฺเต ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา
 วิหริติ. ตถา ทฺติโย. ตถา ทฺติโย. ตถา จตฺตถํ. อิติ อุทฺธมโร ติริโย สพฺพ
 สพฺพตฺตตฺตย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน
 อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน^๑ ฝริตฺวา วิหริติ. กรฺณาสหคเตน เจตฺสา
 ๖ เป ๖ มุทิตาสหคเตน เจตฺสา ๖ เป ๖ อุเปกฺขาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ
 ฝริตฺวา วิหริติ. ตถา ทฺติโย. ตถา ทฺติโย. ตถา จตฺตถํ. อิติ อุทฺธมโร ติริโย
 สพฺพ สพฺพตฺตตฺตย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน
 อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ฝริตฺวา วิหริติ. อโย วุจฺจติ ภนฺเต อปฺปมาณา
 เจโตวิมฺตฺติ.

กตมา จ ภนฺเต อากิลฺลจฺฉา เจโตวิมฺตฺติ? อีธ ภนฺเต ภิกฺขุ สพฺพโส
 วิญฺญาณจฺฉายทํ สมตฺติกมฺม “นตฺถิ กิลฺลจฺฉิ”ติ อากิลฺลจฺฉายทํ อุปสมฺปชฺช
 วิหริติ. อโย วุจฺจติ ภนฺเต อากิลฺลจฺฉา เจโตวิมฺตฺติ.

กตมา จ ภนฺเต สฺสณฺณตา เจโตวิมฺตฺติ? อีธ ภนฺเต ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา
 รุกฺขมฺลคโต วา สฺสณฺณาคารคโต วา อิติ ปฏิสณฺณจิกฺขติ “สฺสณฺณมิตํ อตฺเตน วา
 อตฺตนิเยน วา”ติ. อโย วุจฺจติ ภนฺเต สฺสณฺณตา เจโตวิมฺตฺติ.

กตมา จ ภนฺเต อนิมิตฺตา เจโตวิมฺตฺติ? อีธ ภนฺเต ภิกฺขุ สพฺพนิมิตฺตานํ
 อมนสิการา อนิมิตฺตํ เจโตสมาริ อุปสมฺปชฺช วิหริติ. อโย วุจฺจติ ภนฺเต อนิมิตฺตา
 เจโตวิมฺตฺติ. อโย โช ภนฺเต ปรียาโย, ยํ ปรียาโย อากมฺม อิมํ ธมฺมา นานตฺถา
 เจว นานาพฺยวฺชนา จ.

กตโม จ ภนฺเต ปรียาโย, ยํ ปรียาโย อากมฺม อิมํ ธมฺมา เอกตฺถา,
 พฺยวฺชนเมว นานํ? ราโค ภนฺเต ปมาณกรโณ, โทโส ปมาณกรโณ, โมโห
 ปมาณกรโณ, เต ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อฺจุจฺฉินฺนมูลา ทาลาวตฺถกฺกา
 อนภาวํกฺกา อายตี อนุปฺปาทธมฺมา. ยาวทา โช ภนฺเต อปฺปมาณา เจโตวิมฺตฺติโย

๑ ก. อพฺยาปชฺเชน เอมฺปรีปี

อกุปฺปา ทาสํ เจโตวิมุตฺติ อคฺคมกฺขายติ. สว โข ปน อกุปฺปา เจโตวิมุตฺติ
 สฺสญฺญา ราเคน, สฺสญฺญา โทเสน, สฺสญฺญา โมเหณ. ราโค โข ฆนฺเต กิณฺจณํ,
 โทโส กิณฺจณํ, โมโห กิณฺจณํ, เต ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปหีนา อฺจุฉินฺนํมฺลลา
 ทาลาวตฺถกฺกา อนภาวงฺกตา อายตี อนุปฺปาทธมฺมา. ยาวตา โข ฆนฺเต อาภิณฺจญฺญา
 เจโตวิมุตฺติโย อกุปฺปา ทาสํ เจโตวิมุตฺติ อคฺคมกฺขายติ. สว โข ปน อกุปฺปา
 เจโตวิมุตฺติ สฺสญฺญา ราเคน, สฺสญฺญา โทเสน, สฺสญฺญา โมเหณ. ราโค โข ฆนฺเต
 นิมิตฺตกรโณ, โทโส นิมิตฺตกรโณ, โมโห นิมิตฺตกรโณ, เต ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน
 ปหีนา อฺจุฉินฺนํมฺลลา ทาลาวตฺถกฺกา อนภาวงฺกตา อายตี อนุปฺปาทธมฺมา. ยาวตา
 โข ฆนฺเต อนิมิตฺตา เจโตวิมุตฺติโย อกุปฺปา ทาสํ เจโตวิมุตฺติ อคฺคมกฺขายติ. สว
 โข ปน อกุปฺปา เจโตวิมุตฺติ สฺสญฺญา ราเคน, สฺสญฺญา โทเสน, สฺสญฺญา
 โมเหณ ๖เป๖ อโย โข ฆนฺเต ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อคฺคมม อิเม ธมฺมา เอกตฺถา,
 พฺยวฺชณเมว นานนฺติ. “ลภฺยา เต กหปติ, สฺสทฺธํ เต กหปติ, ยสฺส เต คมฺภีเร
 พุทฺธวฺจเน ปญฺญาจกฺข กมฺภี”ติ. สยตมํ.

๘. นิคฺคณฺณนาฏฺปะตฺตสฺสยฺต

[๓๕๐] เตน โข ปน สมเยน นิคฺคณฺโ จ นาฏฺปะตฺโต มจฺฉิกาสนฺนํ อนุปฺปะตฺโต
 โหติ มหติยา นิคฺคณฺจปริสาย สทฺธิ. อสฺสสฺส โข จิตฺโต กหปติ “นิคฺคณฺโ จิร
 นาฏฺปะตฺโต มจฺฉิกาสนฺนํ อนุปฺปะตฺโต มหติยา นิคฺคณฺจปริสาย สทฺธิ”ติ. อถ โข
 จิตฺโต กหปติ สมฺพหฺเลหิ อฺปาสเกหิ สทฺธิ เยน นิคฺคณฺโ จ นาฏฺปะตฺโต เตนฺนํสํกมิ,
 อฺปสํกมิทฺวา นิคฺคณฺเจน นาฏฺปะตฺเตน สทฺธิ สมฺโมทฺติ, สมฺโมทฺนํยํ กถํ สารณียํ
 วิทิสฺสเรทฺวา เอกมฺนํตํ นิสฺสีทิ, เอกมฺนํตํ นิสฺสินํ โข จิตฺตํ กหปตี นิคฺคณฺโ จ นาฏฺปะตฺโต
 เอกทโวจ “สทฺทหฺสสิ ทฺวํ กหปตี ‘สมณสฺสส โคตมสฺสส อตฺถิ อวิตกฺโก อวิจาโร
 สมาริ, อตฺถิ วิตกฺกวิจารานํ นิโรโร”ติ. น ชฺวาทํ เอกตฺถ ฆนฺเต ภควโต สทฺธาย
 กจฺฉามิ “อตฺถิ อวิตกฺโก อวิจาโร สมาริ, อตฺถิ วิตกฺกวิจารานํ นิโรโร”ติ.

เอวํ วุตฺเต นิคณฺโจ นานุปตฺโต สกํ ปริสํ อปฺโลเกตฺวา เอตทโวจ “อิทํ ภวนฺโต ปสฺสนฺตุ, ยาว อชฺชโก จายํ จิตฺโต กหปติ, ยาว อสโจ จายํ จิตฺโต กหปติ, ยาว อมายาวี จายํ จิตฺโต กหปติ. วาตํ वा सो चात्तेन पाठेत्तत्त्वम् मन्वेय, โย वित्तकविवारे निरोधेत्तत्त्वम् मन्वेय. समुच्चिना वा सो कण्ठाय सोत्तं आवारेत्तत्त्वम् मन्वेय, โย वित्तकविवारे निरोधेत्तत्त्वम् मन्वेया”ติ.

“ตํ ก็ มณฺเฐ ภาณเต, กตมํ นุ โข ปณฺีตถวํ ภาณํ वा สทฺธา วา”ติ? “สทฺธาย โข กหปติ ภาณเมว ปณฺีตถน”ติ. “อหํ โข ภาณเต ยาวเทว อากงฺขามิ, วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปีติสฺสํ ปจฺมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหารามิ, อหํ โข ภาณเต ยาวเทว อากงฺขามิ, วิตฺตกวिवารานํ วูปสมฺปาเปว ทุตฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหารามิ. อหํ โข ภาณเต ยาวเทว อากงฺขามิ, ปีตียา จ วิราตา เปว ทุตฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหารามิ. อหํ โข ภาณเต ยาวเทว อากงฺขามิ. สฺซสฺส จ ปหานา เปว จตฺตถชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหารามิ. น โส ขวาทํ ภาณเต เอวํ ชานนฺโต เอวํ ปสฺสนฺโต กสฺส อมฺนสฺส สมณสฺส วา พฺรหฺมณฺสส วา สทฺธาย กมิสฺสสํ ‘อตฺถิ อวิตฺตโก อวิจาร์ สมาริ, อตฺถิ วิตฺตกวिवารานํ นิโรธ”ติ.

เอวํ วุตฺเต, นิคณฺโจ นานุปตฺโต สกํ ปริสํ อปฺโลเกตฺวา เอตทโวจ “อิทํ ภวนฺโต ปสฺสนฺตุ, ยาว อนุชฺชโก จายํ จิตฺโต กหปติ, ยาว สโจ จายํ จิตฺโต กหปติ, ยาว มายาวี จายํ จิตฺโต กหปติ”ติ. “อิทาเนว จ ปน” มยํ ภาณเต ภาสิตํ เอวํ อาชานาม ‘อิทํ ภวนฺโต ปสฺสนฺตุ, ยาว อชฺชโก จายํ จิตฺโต กหปติ, ยาว อสโจ จายํ จิตฺโต กหปติ, ยาว อมายาวี จายํ จิตฺโต กหปติ”ติ. อิทาเนว จ ปน มยํ ภาณเต ภาสิตํ เอวํ อาชานาม ‘อิทํ ภวนฺโต ปสฺสนฺตุ, ยาว อนุชฺชโก จายํ จิตฺโต กหปติ, ยาว สโจ จายํ จิตฺโต กหปติ, ยาว มายาวี จายํ จิตฺโต

กหปตฺตี. สเจ เต ภนฺเต ปุริมฺ สจฺจํ, ปจฺฉิมํ เต มิจฺฉา. สเจ ปน เต ภนฺเต
 “ปจฺฉิมํ สจฺจํ, ปุริมํ เต มิจฺฉา.” อิม โข ปน เต ภนฺเต ทส สหรมฺมิกา ปณฺหา
 อาคจฺฉนฺติ, ยทา เนสํ อตฺถํ อาชาเนยฺยาสี, อถ มํ. ปฏฺิหเรยฺยาสี สหฺริ นิกฺคจฺปรีสาย.
 เอโก ปโณหฺ เอโก อุทฺเทโส เอกํ เวยฺยาकरणํ, เทว ปณฺหา เทว อุทฺเทสา เทว
 เวยฺยาकरणานิ, ตโย ปณฺหา ตโย อุทฺเทสา ตฺธิ เวยฺยาकरणานิ, จตฺตารโ ปณฺหา
 จตฺตารโ อุทฺเทสา จตฺตาริ เวยฺยาकरणานิ, ปณฺจ ปณฺหา ปณฺจ อุทฺเทสา ปณฺจ
 เวยฺยาकरणานิ, ฉ ปณฺหา ฉ อุทฺเทสา ฉ เวยฺยาकरणานิ, สตฺต ปณฺหา สตฺต
 อุทฺเทสา สตฺต เวยฺยาकरणานิ, อฏฺฐ ปณฺหา อฏฺฐ อุทฺเทสา อฏฺฐ เวยฺยาकरणานิ,
 นว ปณฺหา นว อุทฺเทสา นว เวยฺยาकरणานิ, ทส ปณฺหา ทส อุทฺเทสา ทส
 เวยฺยาकरणานิ”ติ. อถ โข จิตฺโต กหปติ นิกฺคจฺ นวปฺตํ อิม ทส สหรมฺมิกา
 ปณฺเห อาปฺจจฺติวฺวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกามิตฺติ. อฏฺฐมํ.

๕. อเจลกสฺสปฺสฺสฺส

[๓๕๑] เตน โข ปน สมเยน อเจโล กสฺสโป มจฺฉิกาสนฺทํ อนุปฺปโต
 โหติ จิตฺตสฺส กหปติโน ปฺราณคฺคิหิสฺสาโย. อสฺโสสิ โข จิตฺโต กหปติ “อเจโล
 กิร กสฺสโป มจฺฉิกาสนฺทํ อนุปฺปโต อมฺหากํ ปฺราณคฺคิหิสฺสาโย”ติ. อถ โข จิตฺโต
 กหปติ เยน อเจโล กสฺสโป เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวฺวา อเจเลน กสฺสเปน สหฺริ
 สมฺโมทฺติ, สมฺโมทฺนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสาเรทฺวฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสิ, เอกมฺนตํ
 นิสฺสินโน โข จิตฺโต กหปติ อเจลํ กสฺสโป เอตทวโจ “กวีจิริ ปพฺพชฺชิตฺสํ ภนฺเต
 กสฺสปา”ติ? “ตฺสสมฺมตฺตานิ โข เม กหปติ วสฺसानิ ปพฺพชฺชิตฺสํ”ติ. “อิมฺหิ ปน เต
 ภนฺเต ตฺสสมฺมตฺเตหิ วสฺเสหิ อตฺถิ โกจิ อุตฺตรมฺนสฺสธมฺโม อลฺมรียวณทสฺสนวิเสโส
 อธิโก ฬาสฺสวหาโร”ติ? อิมฺหิ โข เม กหปติ ตฺสสมฺมตฺเตหิ วสฺเสหิ นตฺถิ โกจิ

อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสโส อธิโกโต ฆาสฺสวiharo อณฺณทฺฐร นกฺเคยฺยา จ มุณฺเฑยฺยา จ วาพฺนิโปตนาย^๑ จาติ.

เอวํ วุคฺเต จิตฺโต กหปติ อเจลํ กสฺสโป เอตทโวจ “อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุทํ วต โภ, ฐมฺมสฺส สุวากฺขาทตา, ยทฺฐร หิ นาม ทิสฺมตฺเตหิ วสฺเสหิ น โภจิ อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสโส อธิโกโต ภวิสฺสตี^๒ ฆาสฺสวiharo อณฺณทฺฐร นกฺเคยฺยา จ มุณฺเฑยฺยา จ วาพฺนิโปตนาย จาติ.

ทฺยหฺมปฺน กหปติ กิวจิรํ อุปาสกตฺตํ อุปคตสฺสชาติ? มยฺหฺมปํ โข ปน ฆนฺเต ทิสฺมตฺตานํ วสฺसानํ อุปาสกตฺตํ อุปคตสฺสชาติ. อิมํ หิ ปน เต กหปติ ทิสฺมตฺเตหิ วสฺเสหิ อตฺถิ โภจิ อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสโส อธิโกโต ฆาสฺสวiharo ติ? คิหิโนปํ สียา ฆนฺเต, อหํ หิ ฆนฺเต ยาวเทว อากฺขามิ, วิวิจฺเจว กามํ หิ วิวิจฺจ อกฺขเลหิ ฐมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิตฺติสฺสขํ ปจฺมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. อหํ หิ ฆนฺเต ยาวเทว อากฺขามิ, วิตกฺกวิจารานํ วุปสมฺมา ทฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. อหํ หิ ฆนฺเต ยาวเทว อากฺขามิ, ปิตฺติยา จ วิรากา ๆ เป ๆ ตฺติยชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. อหณฺหิ ฆนฺเต ยาวเทว อากฺขามิ, สุขสฺส จ ปหานา ๆ เป ๆ จตฺตชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. สเจ โข ปนํ ฆนฺเต ภควตา ปจฺมตรํ พฺยากรเยยฺย^๓. อนจฺฉริยํ โข ปนํ ตํ ยํ ภควา เอวํ พฺยากรเยยฺย “นตฺถิ ตํ สณฺโณชนํ, เยน สณฺโณชนเนน สยฺยโต จิตฺโต กหปติ ปฺนํ อิมํ โลกํ อากฺขเจยฺยา”ติ. เอวํ วุคฺเต อเจโล กสฺสโป จิตฺตํ กหปติ เอตทโวจ “อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุทํ วต โภ, ฐมฺมสฺส สุวากฺขาทตา, ยทฺฐร หิ นาม คิหิ โอทาตวสโน, เอวรูปํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสสํ อธิกมิสฺสตี ฆาสฺสวiharo. ลเภยฺยาหํ กหปติ อิมสฺมี ฐมฺมวินเย ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปพฺน”ติ.

อตฺต โข จิตฺโต กหปติ อเจลํ กสฺสโป อาทาย เยน เถรา ภิกฺขุ เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขุ เอตทโวจ “อัย ฆนฺเต อเจโล กสฺสโป อมฺหากํ

สยัตตนต. ๑๐/๓๕

๑ จ.ม. ปาวพฺนิโปตฺตนาถ จาติ

๒ จ.ม. อภวิสฺส

๓ จ.ม. กาลํ กรเยยฺย

ปฺราณคิหิสหาโย, อิมํ เถรา ปพฺพาเซนฺตุ อุปสมฺปาเทนฺตุ, อหฺมสฺส อุตฺตํ กริสฺสามิ
 จีวรปฺนิทฺทาปาทเสนาสนคิลานปจฺจยภสฺสชฺชปฺริขารานนฺ”ติ. อลฺลทฺต โข อเจโธ กสฺสโป
 อิมสฺมึ ฐมฺมวินเย ปพฺพชฺชํ, อลฺลทฺต อุปสมฺปทํ. อจิรฺอุปสมฺปนฺโน จ ปณายสฺมา
 กสฺสโป เอโก วูปกฺกุโจ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตโต วิหรนฺโต นจิรฺสฺเสว
 ยสฺสทฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺชนฺติ, ททฺนฺตฺตฺร
 พฺรหฺมจฺริยปฺริโยสํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหสิ.
 “ซีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ ภรณิยํ, นาปรํ อิตฺถตฺตฺถายา”ติ อพฺภกฺกณฺสา.
 อณฺณตโร จ ปณายสฺมา กสฺสโป อรหฺตํ อโหสีติ. นวม.

๑๐. กิลานทสฺสนสฺสทต

[๓๕๒] เตน โข ปน สมเยน จิตฺโต คหปติ อาพาธโก โหติ ทุกฺขิโต
 พาฬุทฺทิลาน. อถ โข สมฺพหฺลฺลา อารามเทวตา วนเทวตา รุกฺขเทวตา โอสริตฺติณฺวณฺปตีสฺส
 อธิวตฺถา เทวตา สงฺกมฺม สมํกมฺม จิตฺตํ คหปตี เอตทโวจํ “ปณฺธิเรหิ คหปติ
 อนาคตมทฺธานํ ราชา อสฺสํ จกฺกวตฺตํ”ติ.

เอวํ วุตฺเต จิตฺโต คหปติ ตา อารามเทวตา วนเทวตา รุกฺขเทวตา โอสริตฺติณฺวณฺปตีสฺส
 อธิวตฺถา เทวตา เอตทโวจ “ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตมฺปิ อรฺุวํ,^๑ ตมฺปิ ปหาย คมนิยฺน”ติ.
 เอวํ วุตฺเต จิตฺตสฺส คหปติโน มิตฺตามจฺจา ฌาติสาโลหิตา จิตฺตํ คหปตี เอตทโวจํ
 “สตี อยฺยปฺตฺต อุปฺภุจเปหิ, มา วิปฺปลปฺสี”ติ.^๒ กิณฺตาทํ วทามิ, ยํ มํ สฺมุเพ เอวํ
 วเทถ “สตี อยฺยปฺตฺต อุปฺภุจเปหิ, มา วิปฺปลปฺสี”ติ.^๒ เอวํ โข ตวํ อยฺยปฺตฺต
 วเทสิ “ตมฺปิ อนิจฺจํ, ตมฺปิ อรฺุวํ, ตมฺปิ ปหาย คมนิยฺน”ติ. ตถา हि ปน มํ
 อารามเทวตา วนเทวตา รุกฺขเทวตา โอสริตฺติณฺวณฺปตีสฺส อธิวตฺถา เทวตา เอวมาหฺสฺ
 “ปณฺธิเรหิ คหปติ ‘อนาคตมทฺธานํ ราชา อสฺสํ จกฺกวตฺตํ’ติ, ตาทํ เอวํ วทามิ
 “ตมฺปิ อนิจฺจํ ะเปะว ตมฺปิ ปหาย คมนิยฺน”ติ. กิณฺปนฺ ตา อยฺยปฺตฺต อารามเทวตา
 วนเทวตา รุกฺขเทวตา โอสริตฺติณฺวณฺปตีสฺส อธิวตฺถา เทวตา อทฺถวสํ สมฺปสฺสमानา
 เอวมาหฺสฺ “ปณฺธิเรหิ คหปติ ‘อนาคตมทฺธานํ ราชา อสฺสํ จกฺกวตฺตํ’ติ. ตาสํ โข

๑ จ.ม. อทฺฐวํ

๒ จ.ม. วิปฺปลปฺสี

อารามเทวทานัน วนเทวทานัน รุกขเทวทานัน โอสรตติณวณปตีสสู อริวตถานัน เทวทานัน
 เอว โหติ “อัย ชัย จิตโต กหปติ สีสวา กลยาณธมโม, สเจ ปณิทธิสสุตติ
 ‘อนาคตมทธานัน ราชชา อสส จกกวตตี’ติ, ตสส ชัย อัย อิชฺฉิตสสุตติ สีสวาโต
 เจโตปณิธิ สีสสส วิสสุตตทา. ธมฺมิโก ธมฺมิกัง พลล์ อนุปปทสสุตตี”ติ.^๑ อิมมา ชัย
 ทา อารามเทวทา วนเทวทา รุกขเทวทา โอสรตติณวณปตีสสู อริวตถา เทวทา
 อตฺถวสํ สมฺปสฺสमानา เอวมาหํสสุ “ปณิเธติ กหปติ ‘อนาคตมทธานัน ราชชา
 อสส จกกวตตี’ติ. ทาหํ เอว วทามิ “ตมฺปิ อนิจฺจํ ตมฺปิ อรฺวํ, ตมฺปิ ปหาย
 กมนีเยน”ติ.

เตนทึ อัยยปุตฺต อเมหฺปิ โอวทาหิตี. ตสฺมา ทึ ว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ “พฺพุเช
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคทา ภวิสฺสาม ‘อิตฺธิปํ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกะวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ
 พฺพุโธ ภควา’ติ. ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคทา ภวิสฺสาม ‘สฺวาภาขาโต
 ภกฺวตา ธมฺโม สนฺทิภูจิกโก อกาลิกโก เอหิปสฺสโก โอปนยิกโก”^๒ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ
 วิญญูหิ”ติ. สํเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคทา ภวิสฺสาม ‘สฺสปฏิปนฺโน ภควโต
 สวากสฺสโม อชฺชปฏิปนฺโน ภควโต สวากสฺสโม ฌายปฏิปนฺโน ภควโต สวากสฺสโม
 สามีจิปฺปฏิปนฺโน ภควโต สวากสฺสโม ยทิกํ จตฺตาริ ปุริสสุคานิ อญฺจ ปุริสปุคฺกลา
 เอส ภควโต สวากสฺสโม อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณเนยฺโย อฆฺชสิกรณิโย อนุตฺตรํ
 ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’ติ. ยํ ชัย ปน กิณฺจิก กุเล เทยฺยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ อปฺปฏิวิภตฺตํ
 ภวิสฺสตี สีสวณฺเตหิ กลยาณธมฺเมหิ”ติ. เอวํ ทึ ว สิกฺขิตพฺพนฺติ. อถ ชัย จิตโต
 กหปติ มิตฺตามจฺเจ ฌาติสาลิหิตา พฺพุเช จ ธมฺเม จ สํเม จ จาเค จ
 สมหาเปตฺวา กาลมกาสีตี. ทสมํ.

ตสฺสทฺธานัน

สณฺโณชนา^๓ เทว อิตฺติทฺธา มหโก กามภฺปิ จ
 โคทฺทโต จ นิกฺคจฺจ จ อเจเลน กิลาบทสนสนนฺติ.

จิตฺตสยฺยตฺตํ สมตฺตํ^๔

๑ จ.ม. ผลํ อนุปสฺสตี”ติ. ๒ จ.ม. โอปนเนยฺยิกโก ๓ จ.ม. สณฺโณชนํ
 ๔ ก. จิตฺตกหปตีสยฺยตฺตํ

๘. ความฉันทัตถ

๑. จณาสัตถ

[๓๕๓] สวาทถินิทาน. อถ โข จณโต ความฉันท เยน ภควา เทนุปลงกมิ, อุปสงกมิตวา ภควนตํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสิตฺติ, เอกมนตํ นิสินฺโน โข จณโต ความฉันท ภควนตํ เอตทวโจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข จณโต จณโตเตว สงฺขํ กจฺจติ. โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข สโรโต สโรโตเตว สงฺขํ กจฺจติ”ติ. อถ ความฉันท เอกจฺจสฺส ราโก อปฺปทีโน โหติ, รากสฺส อปฺปทีนตฺตา ปเร โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปียมานโน โกปํ ปาตุกโรติ, โส จณโตเตว สงฺขํ กจฺจติ. โทโส อปฺปทีโน โหติ, โทสสฺส อปฺปทีนตฺตา ปเร โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปียมานโน โกปํ ปาตุกโรติ, โส จณโตเตว สงฺขํ กจฺจติ. โมโห อปฺปทีโน โหติ, โมหสฺส อปฺปทีนตฺตา ปเร โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปียมานโน โกปํ ปาตุกโรติ, โส จณโตเตว สงฺขํ กจฺจติ. อยมฺ โข ความฉันท เหตุ อยมฺ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข จณโต จณโตเตว สงฺขํ กจฺจติ.

อถ ปน ความฉันท เอกจฺจสฺส ราโก ปทีโน โหติ, รากสฺส ปทีนตฺตา ปเร น โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปียมานโน โกปํ น ปาตุกโรติ, โส สโรโตเตว สงฺขํ กจฺจติ. โทโส ปทีโน โหติ, โทสสฺส ปทีนตฺตา ปเร น โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปียมานโน โกปํ น ปาตุกโรติ, โส สโรโตเตว สงฺขํ กจฺจติ. โมโห ปทีโน โหติ, โมหสฺส ปทีนตฺตา ปเร น โกเปนฺติ, ปเรหิ โกปียมานโน โกปํ น ปาตุกโรติ, โส สโรโตเตว สงฺขํ กจฺจติ. อยมฺ โข ความฉันท เหตุ อยมฺ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข สโรโต สโรโตเตว สงฺขํ กจฺจติ.

เอวํ วุตฺเต จณโต ความฉันท ภควนตํ เอตทวโจ “อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปี ภนฺเต นิกฺกขฺชิตํ วา อุกฺกขฺเขยฺย, ปฏฺิจฺจนนํ วา วิวเรยฺย, มุฬฺหสฺส วา มกฺกํ อาจิกฺขเขยฺย, อนฺธกาเร วา เทลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย ‘จกฺขฺมนฺโต รุปรานิ ทกฺขณตฺติ. เอวเมวํ ภควตา อนฺธกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิตो, เอสาหํ ภนฺเต

ภควันต์ สรณํ กัจฉามิ ธมฺมมฺจ ภิกฺขุสํมมฺจ, อุปาสกํ มํ ภนฺเต ภควา ชาเรตุ
อชฺชตฺตเก ปาณเปตํ สรณํกตฺนํ”ติ. ปจฺมํ.

๒. ตาลปุตตสูตร

[๓๕๔] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเเท วิหริติ เวฬุเน กลนฺทกนิวาเป. อถ โข
ตาลปุตฺโต^๑ นฏคามณิ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควันต์ อภิวาเทตฺวา
เอกมฺนํ นิสิตฺติ, เอกมฺนํ นิสินฺโน โข ตาลปุตฺโต นฏคามณิ ภควันต์ เอตทโวจ
“สุตํ เมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อจฺริยปาจฺริยานํ นฏานํ ภาสमानานํ โย โส นโฏ
รงฺกมชฺเช สมชฺชมชฺเช สจฺจาลิเกน ชนํ หาสติ รเมติ, โส กายสฺส เกทา ปรี
มรณา ปหาสานํ เทวานํ สหปุตฺตํ อุปปชฺชตีติ, อธิ ภควา กิมาหา”ติ? อลํ คามณิ
ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ. ทุตฺติมปิ โข ตาลปุตฺโต นฏคามณิ ภควันต์
เอตทโวจ “สุตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อจฺริยปาจฺริยานํ นฏานํ ภาสमानานํ โย
โส นโฏ รงฺกมชฺเช สมชฺชมชฺเช สจฺจาลิเกน ชนํ หาสติ รเมติ, โส กายสฺส
เกทา ปรี มรณา ปหาสานํ เทวานํ สหปุตฺตํ อุปปชฺชตีติ, อธิ ภควา กิมาหา”ติ?
อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ. ทุตฺติมปิ โข ตาลปุตฺโต นฏคามณิ ภควันต์
เอตทโวจ “สุตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อจฺริยปาจฺริยานํ นฏานํ ภาสमानานํ โย
โส นโฏ รงฺกมชฺเช สมชฺชมชฺเช สจฺจาลิเกน ชนํ หาสติ รเมติ, โส กายสฺส
เกทา ปรี มรณา ปหาสานํ เทวานํ สหปุตฺตํ อุปปชฺชตีติ, อธิ ภควา กิมาหา”ติ?

อทฺธา โข ตฺยหาํ คามณิ นาลตฺถ^๒ “อลํ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ
ปุจฺฉี”ติ, อปิจฺ ตฺยหาํ พฺยากริสฺสามิ. ปุพฺเพ โข คามณิ สตฺตา อวิตรากา
รากพนฺธนพนฺธา, เตสํ นโฏ รงฺกมชฺเช สมชฺชมชฺเช เย ธมฺมา รชนียา, เต
อุปสํหริติ ภิกฺขุโยสํมตฺตํ ปุพฺเพ โข คามณิ สตฺตา อวิตฺโทสา โทสพนฺธนพนฺธา,
เตสํ นโฏ รงฺกมชฺเช สมชฺชมชฺเช เย ธมฺมา โทสนียา, เต อุปสํหริติ

ภิกขุโยโสมตฺตทาย ปุพฺเพ โข คามณิ สยัตตา อวีสโมหา โมหพนฺธพนฺธธา, เตสํ นโฆ
 รงฺกมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ เย ธมฺมา โมหนยา, เต อุปสํหริตี ภิกขุโยโสมตฺตทาย โส
 อตฺตนา มตฺโต ปมตฺโต ปเร มเทตฺวา ปมาเทตฺวา กายสฺส เกทา ปรี มรณา
 ปหาโส นาม นิริโย, ตตฺถ อุปปชฺชตี. สเจ โข ปนสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ ใหติ
 “โย โส นโฆ รงฺกมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ สจฺจาลิเกน ชนํ หาสติ รเมติ, โส
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา ปหาสานํ เทวานํ สหปุยํ อุปปชฺชตี”ติ, สาสฺส จ^๑
 ใหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส โข ปนาหํ คามณิ ปริสํกุศลสฺส ทฺวินํ คตฺติ
 อณฺณตโร คตฺติ วทามิ นิริยํ वा ตีรจฺฉานโยนี วาติ.

เอวํ วุตฺเต ตาลปฺตฺโต นฺนคามณิ ปโรทิ, อสฺสฺสนิ ปวตฺเตสิ. เอวํ โข ตฺยาหํ
 คามณิ นาลตฺถํ “อลํ คามณิ ทิฏฺฐเตทํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉี”ติ. นานํ ฆนฺเต เอตํ
 โรทามิ, ยํ มํ ภควา เอวมาห. อปี จาหํ ฆนฺเต ปุพฺเพเกหิ อาจริยปาจริเยหิ
 นนฺนเหติ ทิพฺพรตฺตํ นิกโต วณฺจิตो ปลฺลุโธ “โย โส นโฆ รงฺกมชฺเฌ สมชฺชมชฺเฌ
 สจฺจาลิเกน ชนํ หาสติ รเมติ, โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา ปหาสานํ เทวานํ
 สหปุยํ อุปปชฺชตี”ติ.

อภิกฺกนฺตํ ฆนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ฆนฺเต, เสยฺยถาปี ฆนฺเต นิกฺกชฺชิตํ वा
 อุกฺกชฺเชยฺย, ปฏิจฺจนฺนํ वा วิวเรยฺย, มุพฺพหฺสฺส वा มกฺคํ อาจิกฺขเยยฺย, อนฺธกาเร
 वा เตลปฺปชฺชิตํ ฐาเรยฺย “จกฺขมฺนโต รูปานิ ทกฺขนฺตี”ติ, เอวเมวํ ภควตา
 อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิตो, เอสาหํ ฆนฺเต ภควนฺตํ สรณํ กจฺฉามิ ธมฺมณฺจ
 ภิกฺขุสํมณฺจ, ลเภยฺยาหํ ฆนฺเต ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปทฺนฺติ.
 อลตฺถ โข ตาลปฺตฺโต นฺนคามณิ ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, อลตฺถ อุปสมฺปทํ.
 อจิรฺอุปสมฺปนฺโน จ ปนายสฺสุมา ตาลปฺตฺโต เอโก วูปกฺกฺโข อุปปมตฺโต อาตาปี
 ปหิตฺตโต วิหรนฺโต ะเปว อณฺณตโร จ ปนายสฺสุมา ตาลปฺตฺโต อรหํ อโหสิตี.
 ทุติยํ.

๓. โยธาชีวสตุต

[๓๕๕] อถ โข โยธาชีโว คามณิ เยน ภควา เทนุปลงกมิ, อุปสงกมิทวา
 ๖เป๖ เอกมนุตํ นิสินโน โข โยธาชีโว คามณิ ภควนุตํ เอตทโวจ “สุตมเมตํ
 ฆนเต ปุพพกานํ อจริยปจริยานํ โยธาชีวานํ ภาสमानานํ โย โส โยธาชีโว
 สงคามะ อุตฺสหติ วายมติ, ตเมณํ อุตฺสหนุตํ วายมนุตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ,
 โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา สรชิตานํ^๑ เทวานํ สหพฺยุตํ อุปปชฺชตี”ติ, อีธ ภควา
 กิมาหา”ติ? อถ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉี”ติ, ทฺติยมปํ โข ๖เป๖
 ตติยมปํ โข โยธาชีโว คามณิ ภควนุตํ เอตทโวจ “สุตมเมตํ ฆนเต ปุพพกานํ
 อจริยปจริยานํ โยธาชีวานํ ภาสमानานํ โย โส โยธาชีโว สงคามะ อุตฺสหติ
 วายมติ, ตเมณํ อุตฺสหนุตํ วายมนุตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เกทา
 ปรี มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหพฺยุตํ อุปปชฺชตี”ติ, อีธ ภควา กิมาหา”ติ?
 อทฺธา โข ตฺยาหํ คามณิ นาลถถ^๒ “อถ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉี”ติ,
 อปํ จ ตฺยาหํ พฺยากริสฺสามิ. โย โส คามณิ โยธาชีโว สงคามะ อุตฺสหติ วายมติ,
 ทสฺส ตํ จิตฺตํ ปุพฺเพ กหิตํ^๓ ทฺกกฎํ ทฺปฺปณฺธิตํ “อิมะ สตฺตา ทณฺณนฺตุ วา
 พชฺฉนฺตุ วา อฺจฺฉิขฺชนฺตุ วา วินสฺสนฺตุ วา มา วา อหะสุ อิติ วา”ติ, ตเมณํ
 อุตฺสหนุตํ วายมนุตํ ปเร หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา
 สรชิตา^๔ นาม นีรโย, ตถถ อุปปชฺชตี”ติ. สเจ โข ปนสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ โหติ
 “โย โส โยธาชีโว สงคามะ อุตฺสหติ วายมติ, ตเมณํ อุตฺสหนุตํ วายมนุตํ ปเร
 หนนฺติ ปริยาปาเทนฺติ, โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหพฺยุตํ
 อุปปชฺชตี”ติ, สาสฺส โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส โข ปนาหํ คามณิ
 ปฺริสํคฺคสฺส ทฺวินฺนํ คตฺติณํ อณฺณตฺรํ คตฺติ วทามิ นีรยํ วา ติรจฺฉานโยนี วาติ.

เอวํ วุตฺเต โยธาชีโว คามณิ ปโรทิ, อสฺสฺสนิ ปวตฺเตสิ. เอตํ โข ตฺยาหํ
 คามณิ นาลถถ “อถ คามณิ ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉี”ติ. นาหํ ฆนเต เอตํ

๑ จ.ม. ปรัชิตานํ. เหวมฺปรีปี, อ. สรณฺชิตานํ

๒ จ.ม. น ลภามิ

๓ ส.อ. หิน

๔ จ.ม. ปรัชิต

โรทามิ, ยัม มํ ภควา เอวมาห. อปี จาหํ ภนฺเต ปุพฺพเกหิ อจฺริยปจฺริเยหิ
โยธาสีเวหิ ทิฆมฺมตํ นิกโต วณฺจโต ปลฺลทฺธโร “โย โส โยธาสีโว สงฺคาม
อุสฺสหติ วายมติ, ตเมณํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนฺนติ ปรียาปาเทหฺติ, โส
กายสฺส เกทา ปรี มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหปุยฺยํ อุปปชฺชตี”ติ. อภิกฺกนฺตํ
ภนฺเต ะเป ะ อชฺชตฺตเก ปาณเปตํ สรณํคณฺติ. ตติยํ.

๔. หตฺถาโรหสฺสุต

[๓๕๖] อถ โข หตฺถาโรโห คามณิ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา
ะเป ะ อชฺชตฺตเก ปาณเปตํ สรณํคณฺติ. จตฺตถํ

๕. อสฺสาโรหสฺสุต

[๓๕๗] อถ โข อสฺสาโรโห คามณิ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา
เอกมนฺตํ นิสิตฺติ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อสฺสาโรโห คามณิ ภควนฺตํ เอตทโวจ
“สฺตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อจฺริยปจฺริยานํ อสฺสาโรหานํ ภาสमानานํ “โย โส
อสฺสาโรโห สงฺคาม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมณํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนฺนติ
ปรียาปาเทหฺติ, โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหปุยฺยํ
อุปปชฺชตี”ติ, อีธ ภควา กิมาหา”ติ? “อลํ คามณิ, ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ
ปจฺจ”ติ. ทฺติยมฺปิ โข ะเป ะ ตติยมฺปิ โข อสฺสาโรโห คามณิ ภควนฺตํ
เอตทโวจ “สฺตมฺเมตํ ภนฺเต ปุพฺพกานํ อจฺริยปจฺริยานํ อสฺสาโรหานํ ภาสमानานํ
“โย โส อสฺสาโรโห สงฺคาม อุสฺสหติ วายมติ, ตเมณํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร
หนฺนติ ปรียาปาเทหฺติ, โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหปุยฺยํ
อุปปชฺชตี”ติ อีธ ภควา กิมาหา”ติ?

อทฺธา โข ตฺวานํ คามณิ นาลตฺถํ “อลํ คามณิ, ติฏฺฐเตตํ, มา มํ เอตํ
ปจฺจ”ติ. อปีจ โข ตฺวานํ พฺยากริสฺสามิ. โย โส คามณิ อสฺสาโรโห สงฺคาม
อุสฺสหติ วายมติ, ตสฺส ตํ จิตฺตํ ปุพฺเพ คหิตํ ทฺกฺกณฺทํ ทฺปฺปณฺหิตํ “อิมํ สตฺตา
หณฺณนฺตํ วา วชฺฌนฺตํ วา อจฺฉิขฺชนฺตํ วา วินสฺสนฺตํ วา มา อเหสฺสุ อิติ วา”ติ,
ตเมณํ อุสฺสหนฺตํ วายมนฺตํ ปเร หนฺนติ ปรียาปาเทหฺติ, โส กายสฺส เกทา ปรี

มรณา สรชิต นาม นีรโย, ตถถ อุปปชชติ. สเจ โข ปนสส เอวํ ทิฏฐิ โหติ
“โย โส อสสาโรโห สงคามะ อุตสสทติ วายมติ, ตเมณํ อุตสสหนํตํ วายมนํตํ ปเร
หนนํติ ปริยาปาเทนํติ, โส กายสส เกทา ปํ มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหพุตํ
อุปปชชติ”ติ, สาสส โหติ มิจฉาทิฏฐิ. มิจฉาทิฏฐิกสส โข ปนํหํ คามณิ
ปฺริสํคกสส ทวีนํ คตํ อณนํคํ คตํ วทามิ นีรโย วา ทิรจฉานโยนี วาติ.

เอวํ วุตเต, อสสาโรโห คามณิ ปโรทติ, อสสฺสนิ ปวตเตสสิ. เอวํ โข ตฺยาหํ
คามณิ นาลตํ “อลํ คามณิ ทิฏฐเตตํ, มา มํ เอตํ ปุจฺฉิ”ติ. นํหํ ฆนเต เอตํ
โรทามิ, ยํ มํ ภควา เอวมาห. อปี จาหํ ฆนเต ปุพฺพเกหิ อาจริยปจฺริเยหิ
อสสาโรเหติ ทิสมํตํ นิกโต วณฺจโต ปลุทฺโธ “โย โส อสสาโรโห สงคามะ
อุตสสทติ วายมติ, ตเมณํ อุตสสหนํตํ วายมนํตํ ปเร หนนํติ ปริยาปาเทนํติ,
โส กายสส เกทา ปํ มรณา สรชิตานํ เทวานํ สหพุตํ อุปปชชติ”ติ. อภิกกนํตํ
ฆนเต วเปว อชชตฺตเค ปาณเปตํ สรณํคตณฺติ. ปณฺจม.

๖. อธิพนธกปุตตสยัต

[๓๕๘] เอกํ สมยํ ภควา นาพฺนุทายํ วิหริติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โข
อธิพนธกปุตโต คามณิ เยน ภควา เทนฺปสงกมิ, อุปสงกมิตฺวา ภควนํตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนํตํ นิสฺสีทิ, เอกมนํตํ นิสฺสินโน โข อธิพนธกปุตโต คามณิ ภควนํตํ เอตทโวจ
“พฺร่าหมณา ฆนเต ปจฺฉาญมกา กามณฺทลฺลกา เสวาลมัลลิกา อุกโกโรหกา อคฺคิปริจารกา,
เต มํตํ กาลกํตํ อญฺญาเปนฺติ นาม, สณฺญาเปนฺติ นาม, สคฺคํ นาม โอฏฺฐาเมนฺติ.
ภควา ปน ฆนเต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปโหติ ตถา กาคํ, ยถา สพฺโพ โลโก
กายสส เกทา ปํ มรณา สคฺคํ สคฺคํ โลกํ อุปปชชเยย”ติ. เตนํหิ คามณิ
ตณฺเฒเวตถ ปฏฺธิปฺจุจิสฺสํมิ ยถา เต ชเมยฺย, ตถา นํ พฺยากรเยยาสีติ.

ตํ กิ มณฺณสิ คามณิ, อิศฺสํ ปฺริโส ปาณาติปาตี, อทินฺนาทายี, กาเมสุ
มิจฺฉาจารย์, มุสสาวาทิ, ปิสุณฺวาโจ, ผรุสฺวาโจ, สมฺมปฺปลาปปี, อภิชฺฉาลู, พฺยาปณฺนิจฺจโต,

มิจฺฉาทิกฺขโก. ตเมณฺ มหาชนกาโย สงฺคมฺม สมัคมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปณฺชลิโก
อนฺุปริสกฺเกยฺย “อํ ปุริโส กายสฺส เกทา ปริ มรณา สุกฺติ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชตุ”ติ.
ตํ ก็ มณฺณสิ คามณิ, อปี นุ โส ปุริโส มหโต ชนกายสฺส อายาจนเหตุ วา
โถมนเหตุ วา ปณฺชลิกาอนฺุปริสกฺกนเหตุ วา กายสฺส เกทา ปริ มรณา สุกฺติ
สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชเยยฺยติ? โน เหตุ ภาณเต.

เสยฺยถาปี คามณิ ปุริโส มหนฺตํ^๑ ปุณฺณสิลํ คมฺภีเร อุทกรทเท ปกฺขิเปยฺย,
ตเมณฺ มหาชนกาโย สงฺคมฺม สมัคมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปณฺชลิโก อนฺุปริสกฺเกยฺย
“อุมฺมุชฺช โภ ปุณฺณสิเล, อุปฺพลว โภ ปุณฺณสิเล, ถลมฺอุปฺพลว โภ ปุณฺณสิเล”ติ. ตํ ก็
มณฺณสิ คามณิ, อปี นุ สา ปุณฺณสิลา มหโต ชนกายสฺส อายาจนเหตุ วา โถมนเหตุ
วา ปณฺชลิกาอนฺุปริสกฺกนเหตุ วา อุมฺมุชฺชเยยฺย วา อุปฺพลเวยฺย วา ถลํ วา อุปฺพลเวยฺยติ?
โน เหตุ ภาณเต. เอวเมว โช คามณิ โย โส ปุริโส ปาณาติปาตี, อทินฺนาทายี,
กาเมสุ มิจฺฉาจารี, มุสสาวาทิ, ปีสฺสนวาโจ, ผรุสวาโจ, สมฺผปฺปลาปี, อนิกฺขณฺณาลุ,
พฺยาปนฺนจิตฺโต, มิจฺฉาทิกฺขโก. กิณฺจาปี ตํ มหาชนกาโย สงฺคมฺม สมัคมฺม อายาเจยฺย
โถเมยฺย ปณฺชลิโก อนฺุปริสกฺเกยฺย “อํ ปุริโส กายสฺส เกทา ปริ มรณา สุกฺติ
สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชตุ”ติ. อถ โช โส ปุริโส กายสฺส เกทา ปริ มรณา อปายํ
ทฺถคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชเยยฺย.

ตํ ก็ มณฺณสิ คามณิ, อิตฺตสฺส ปุริโส ปาณาติปาตา ปฏฺวิวิโร, อทินฺนาทานา
ปฏฺวิวิโร, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺวิวิโร, มุสสาวาทา ปฏฺวิวิโร, ปีสฺสนาย วาจาย
ปฏฺวิวิโร, ผรุสาย วาจาย ปฏฺวิวิโร, สมฺผปฺปลาปา ปฏฺวิวิโร, อนิกฺขณฺณาลุ,
อพฺยาปนฺนจิตฺโต, สมฺมาทิกฺขโก. ตเมณฺ มหาชนกาโย สงฺคมฺม สมัคมฺม อายาเจยฺย
โถเมยฺย ปณฺชลิโก อนฺุปริสกฺเกยฺย “อํ ปุริโส กายสฺส เกทา ปริ มรณา อปายํ
ทฺถคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชตุ”ติ. ตํ ก็ มณฺณสิ คามณิ, อปี นุ โส ปุริโส
มหโต ชนกายสฺส อายาจนเหตุ วา โถมนเหตุ วา ปณฺชลิกาอนฺุปริสกฺกนเหตุ วา
กายสฺส เกทา ปริ มรณา อปายํ ทฺถคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชเยยฺยติ? โน
เหตุ ภาณเต.

เสยยถาปี คามณิ ปุริโส สปปีกุมภัง วา เกลกุมภัง วา คมภีเร อุทกรหเท^๑
 โอคาหิตวา ภินฺทเยย. ตตฺร ยาสฺส สกฺขรา วา กจฺลา วา, สว อโรคามิ อสฺส.
 ยณฺจ ชฺวสฺส ตตฺร สปปิ วา เกลํ วา, ตํ อุทฺธงฺคามิ อสฺส, ตเมนํ มหาชนกาโย
 สงฺกมฺม สมากมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปณฺชลิโก อนฺุปริสกฺเกยฺย “โอสีท โภ
 สปปิเตล, สสีท โภ สปปิเตล. อโร กจฺน โภ สปปิเตล”ติ. ตํ ก็ มณฺเฑสิ
 คามณิ, อปี นุ ตํ สปปิเตลํ มหโต ชนกาเยยฺย อายาจนเหตุ วา โถมนเหตุ วา
 ปณฺชลิกาอนฺุปริสกฺกนเหตุ วา โอสีเทยฺย วา สสีเทยฺย วา อโร วา กจฺญเยยฺยติ?
 โน เหตุํ ภนฺเต. เอวเมว โข คามณิ โย โส ปุริโส ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิโร, อทินฺนาทานา ปฏฺวิโร, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺวิโร, มุสาวทา
 ปฏฺวิโร, ปิสุณาย วาจาเยยฺย ปฏฺวิโร, ผรุสฺสาย วาจาเยยฺย ปฏฺวิโร, สมฺมปฺปลาปา
 ปฏฺวิโร, อนภิขฺเฒาสุ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต, สมฺมาทิฏฺฐิโก. กิณฺจาปี ตํ มหาชนกาโย
 สงฺกมฺม สมากมฺม อายาเจยฺย โถเมยฺย ปณฺชลิโก อนฺุปริสกฺเกยฺย “อโย ปุริโส
 กายสฺส เกทา ปรี มรณฺา อปายํ ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชตุ”ติ. อถ โข
 โส ปุริโส กายสฺส เกทา ปรี มรณฺา สุกฺคํ สกฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชเยยฺย”ติ.

เอวํ วุตฺเต, อสิพนฺุรกกปุตฺโต คามณิ ภควนฺํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺํ ภนฺเต
 วเปว อชฺชตฺตเก ปาณเปตํ สรณํคณฺ”ติ. จญฺจ.

๘. เขตตูปมสุตต

[๓๕๔] เอกํ สมยํ ภควา นาพนฺุทายํ วิหริติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โข
 อสิพนฺุรกกปุตฺโต คามณิ เยเน ภควา เตนฺุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺํ นิสสีทิ, เอกมนฺํ นิสสินฺโน โข อสิพนฺุรกกปุตฺโต คามณิ
 ภควนฺํ เอตทโวจ “นนุ ภนฺเต ภควา สพฺพปาณญฺุทธิตานุกมฺปิ วิหริตี”ติ. เอวํ
 คามณิ ตถาคโต สพฺพปาณญฺุทธิตานุกมฺปิ วิหริตีติ. อถ กิณฺจรหิ ภนฺเต ภควา
 เอกจฺจานํ สกฺกจฺจํ ฐมฺมํ เทเสตี, เอกจฺจานํ โน ตถา สกฺกจฺจํ ฐมฺมํ เทเสตีติ.
 เตนฺุหิ คามณิ ตณฺุเวเวตฺถ ปฏฺิปุณฺุณิสฺสามิ. ยถา เต ชเมยฺย, ตถา นํ

๑ ก. คมภีโร อุทกรหเท

พฺยาคเรยฺยาสี. ตํ กิ มณฺณสึ คามณิ, อธิ^๑ กสฺสกสฺส คหปติโน ตินฺนิ
 เขตฺตานิ, เอกํ เขตฺตํ อคฺคํ, เอกํ เขตฺตํ มชฺฌิมํ, เอกํ เขตฺตํ หีนํ ชฺงฺคฺลํ
 โอสรํ^๒ ปาปญฺมิ. ตํ กิ มณฺณสึ คามณิ, อสฺ กสฺสโก คหปติ วิชาณี ปติฏฺฐาเปตฺกามา,
 กตฺถ ปจฺมํ ปติฏฺฐาเปยฺย, ยํ วา อํ ํ เขตฺตํ อคฺคํ, ยํ วา อํ ํ เขตฺตํ มชฺฌิมํ,
 ยํ วา อํ ํ เขตฺตํ หีนํ ชฺงฺคฺลํ โอสรํ ปาปญฺมิตฺติ.^๓ อสฺ ภาเน กสฺสโก คหปติ
 วิชาณี ปติฏฺฐาเปตฺกามา, ยํ อํ ํ เขตฺตํ อคฺคํ, กตฺถ ปติฏฺฐาเปยฺย. กตฺถ
 ปติฏฺฐาเปตฺวา ยํ อํ ํ เขตฺตํ มชฺฌิมํ, กตฺถ ปติฏฺฐาเปยฺย. กตฺถ ปติฏฺฐาเปตฺวา
 ยํ อํ ํ เขตฺตํ หีนํ ชฺงฺคฺลํ โอสรํ ปาปญฺมิ, กตฺถ ปติฏฺฐาเปยฺยปี โนปี ปติฏฺฐาเปยฺย.
 ตํ กิสฺส เหตุ อนฺตมโส โภกตฺตํปี ภวิสฺสตีติ. เสยฺยถาปี คามณิ ยํ อํ ํ เขตฺตํ
 อคฺคํ, เอวเมว มยฺหํ ภิกฺขุ ภิกฺขุณีโย, เทสํ ํ ํ ํ เทสํ อาทิกฺกฺยาณํ
 มชฺฌกฺกฺยาณํ ปรีโยสานกฺกฺยาณํ สาคฺคํ สพฺพญฺชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ
 ปกาเสมิ. ตํ กิสฺส เหตุ, เอเต हि คามณิ มํทีปา มํเลณา มํตํนา มํสรณา วิหรนฺติ.
 เสยฺยถาปี คามณิ ยํ อํ ํ เขตฺตํ มชฺฌิมํ, เอวเมว มยฺหํ อฺปาสกา อฺปาสิกาโย,
 เทสํ ํ ํ ํ เทสํ อาทิกฺกฺยาณํ มชฺฌกฺกฺยาณํ ปรีโยสานกฺกฺยาณํ สาคฺคํ
 สพฺพญฺชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสมิ. ตํ กิสฺส เหตุ, เอเต
 हि คามณิ มํทีปา มํเลณา มํตํนา มํสรณา วิหรนฺติ. เสยฺยถาปี คามณิ
 ยํ อํ ํ เขตฺตํ หีนํ ชฺงฺคฺลํ โอสรํ ปาปญฺมิ, เอวเมว มยฺหํ อณฺณตฺติถิยา
 สมณพฺรหฺมณปรีพฺพาชกา, เนสํ จาห์^๔ ํ ํ ํ เทสํ อาทิกฺกฺยาณํ มชฺฌกฺกฺยาณํ
 ปรีโยสานกฺกฺยาณํ สาคฺคํ สพฺพญฺชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสมิ.
 ตํ กิสฺส เหตุ, อปฺเปวนาม เอกปทฺมปี อาชาเนยฺย, ตํ เนสํ อสฺส ทิฆรตฺตํ หิตาย
 สฺขายาติ.

เสยฺยถาปี คามณิ ปรีสฺสสฺส ตโย อุกกมณิกา. เอโก อุกกมณิกอ อจฺฉิพุโท
 อหริอปรีหารี.^๕ เอโก อุกกมณิกอ อจฺฉิพุโท อหริอปรีหารี, เอโก อุกกมณิกอ

๑ จ.ม. อธิสฺส ๒ จ.ม. อฺสรํ. เอวฺมฺปรีปี

๓ ก. ปาปญฺมิตฺติ ๔ จ.ม. เทสํ ปาห์ ๕ จ.ม. อหริ อปรีหารี. เอวฺมฺปรีปี

ฉันทุโ หารีปรีหารี. ตํ กิ มณฺณสึ คามณิ, อสุ ปุริโส อุกํ นิภิชิตฺตกาโม ตตฺถ
 ปจํ นิภิชิตฺตเย. โย วา โส อุกมณฺณโก อจฺฉิตฺตโ หารีปรีหารี, โย วา โส
 อุกมณฺณโก อจฺฉิตฺตโ หารีปรีหารี, โย วา โส อุกมณฺณโก ฉิตฺตโ หารีปรีหารี.
 อสุ ภาเน ปุริโส อุกํ นิภิชิตฺตกาโม โย โส อุกมณฺณโก อจฺฉิตฺตโ หารีปรีหารี,
 ตตฺถ นิภิชิตฺตเย. ตตฺถ นิภิชิตฺตว โย โส อุกมณฺณโก อจฺฉิตฺตโ หารีปรีหารี,
 ตตฺถ นิภิชิตฺตเย, ตตฺถ นิภิชิตฺตว โย โส อุกมณฺณโก ฉิตฺตโ หารีปรีหารี,
 ตตฺถ นิภิชิตฺตเย. โนปี นิภิชิตฺตเย. ตํ กิสฺส เหตุ, อนฺตมโส ภาเน ภาเนปี ภาเนสฺส.
 เสยฺยถาปี คามณิ โย โส อุกมณฺณโก อจฺฉิตฺตโ หารีปรีหารี, เอวเมว มยฺหํ
 ภิกฺขุ ภิกฺขุณีโย, เทสํ ฐมํ เทสํ อาทิกุลฺยาณํ มชฺฌกกุลฺยาณํ ปรีโยสานกุลฺยาณํ สาทถํ
 สพฺพญฺชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พุทฺธจฺริยํ ปกาเสมิ. ตํ กิสฺส เหตุ, เอเต หิ
 คามณิ มํทปํ มํเลนา มํตนา มํสธนา วิหรนฺติ. เสยฺยถาปี คามณิ โย โส
 อุกมณฺณโก อจฺฉิตฺตโ หารีปรีหารี, เอวเมว มยฺหํ อฺปาสกา อฺปาสกาโย, เทสํ
 ฐมํ เทสํ อาทิกุลฺยาณํ มชฺฌกกุลฺยาณํ ปรีโยสานกุลฺยาณํ สาทถํ สพฺพญฺชนํ
 เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พุทฺธจฺริยํ ปกาเสมิ. ตํ กิสฺส เหตุ, เอเต หิ คามณิ
 มํทปํ มํเลนา มํตนา มํสธนา วิหรนฺติ. เสยฺยถาปี คามณิ โย โส อุกมณฺณโก
 ฉิตฺตโ หารีปรีหารี, เอวเมว มยฺหํ อณฺณตฺตติยา สมณพฺพราหฺมณปรีพฺพาชกา, เทสํ
 ฐมํ เทสํ อาทิกุลฺยาณํ มชฺฌกกุลฺยาณํ ปรีโยสานกุลฺยาณํ สาทถํ สพฺพญฺชนํ
 เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พุทฺธจฺริยํ ปกาเสมิ. ตํ กิสฺส เหตุ, อปฺเปวนาม เอกปทฺมปี
 อาชาเนยฺยํ, ตํ เนสํ อสฺส ทิมรตฺตํ หิตาย สุชายาติ. เอวํ วุฑฺฒเต, อสฺสพฺพชฺชปฺตโต
 คามณิ ภควนฺตํ เอตทวโจ “อภิกฺกนฺตํ ภาเน ะเปว อฺปาสกํ มํ ภควา ฐาเรตุ
 อชฺชตฺตเก ปาณเปตํ สรณํเกตฺนํ”ติ. สทฺธมํ.

๘. สงครามสุโขทัย

[๓๖๐] เอกํ สมยํ ภควา นาพนฺทายํ วิหรติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โข
 อสฺสพฺพชฺชปฺตโต คามณิ นิกฺคจฺจสวโก เยเน ภควา เทนฺปสฺสจฺจมิ, อฺปสฺสจฺจมิ
 ะเปว เอกมณฺตํ นิสินฺนํ โข อสฺสพฺพชฺชปฺตํ คามณิ ภควา เอตทวโจ “กถํ นุโข

กามณิ นิคณฺโจ นาฏปฺตฺโต สวากานํ ฐมฺมํ เทเสตี^๑ติ. เอวํ โข ภนฺเต นิคณฺโจ
 นาฏปฺตฺโต สวากานํ ฐมฺมํ เทเสติ “โย โกจิ ปาณํ อติมาเปติ, สฬฺหํ โส
 อาปายิกํ เนรียิกํ. โย โกจิ อทินฺนํ อาทียติ, สฬฺหํ โส อาปายิกํ เนรียิกํ.
 โย โกจิ กาเมสุ มิจฺฉาจรติ, สฬฺหํ โส อาปายิกํ เนรียิกํ. โย โกจิ มุสา ภณฺติ,
 สฬฺหํ โส อาปายิกํ เนรียิกํ. ยํพหุลํ ยํพหุลํ วิหริติ, เตนฺ เตนฺ นียฺยตี^๒ติ.
 เอวํ โข ภนฺเต นิคณฺโจ นาฏปฺตฺโต สวากานํ ฐมฺมํ เทเสตีติ. ยํพหุลํ ยํพหุลํ จ
 กามณิ วิหริติ, เตนฺ เตนฺ นียฺยติ, เอวํ สนฺเต น โกจิ อาปายิกํ เนรียิกํ
 ภวิสฺสตี, ยถา นิคณฺจสฺส นาฏปฺตฺตสฺส วจัน.

ตํ ก็ มณฺณสิ กามณิ, โย โส ปุริโส ปาณาติปาตี รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา
 สมยาสมยํ อุปาทาย กตโม พหุตรํ สมโย ยํ วา โส ปาณํ อติมาเปติ, ยํ วา
 โส ปาณํ นาติปาเตตีติ.^๑ โย โส ภนฺเต ปุริโส ปาณาติปาตี รตฺติยา วา ทิวสสฺส
 วา สมยาสมยํ อุปาทาย อปฺปตฺโร โส สมโย ยํ โส ปาณํ อติปาเตติ,^๒ อถ โข
 เสวฺว พหุตรํ สมโย ยํ โส ปาณํ นาติปาเตตีติ. ยํพหุลํ ยํพหุลํ จ กามณิ
 วิหริติ, เตนฺ เตนฺ นียฺยตีติ, เอวํ สนฺเต น โกจิ อาปายิกํ เนรียิกํ ภวิสฺสตี,
 ยถา นิคณฺจสฺส นาฏปฺตฺตสฺส วจัน.

ตํ ก็ มณฺณสิ กามณิ, โย โส ปุริโส อทินฺนาทายี รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา
 สมยาสมยํ อุปาทาย กตโม พหุตรํ สมโย ยํ วา โส อทินฺนํ อาทียติ, ยํ วา
 โส อทินฺนํ นาทียตีติ. โย โส ภนฺเต ปุริโส อทินฺนาทายี รตฺติยา วา ทิวสสฺส
 วา สมยาสมยํ อุปาทาย อปฺปตฺโร โส สมโย ยํ โส อทินฺนํ อาทียติ, อถ โข
 เสวฺว พหุตรํ สมโย ยํ โส อทินฺนํ นาทียตีติ. ยํพหุลํ ยํพหุลํ จ กามณิ วิหริติ,
 เตนฺ เตนฺ นียฺยตีติ, เอวํ สนฺเต น โกจิ อาปายิกํ เนรียิกํ ภวิสฺสตี, ยถา
 นิคณฺจสฺส นาฏปฺตฺตสฺส วจัน.

ตํ ก็ มณฺณสิ กามณิ, โย โส ปุริโส กาเมสุ มิจฺฉาจรี รตฺติยา วา ทิวสสฺส
 วา สมยาสมยํ อุปาทาย กตโม พหุตรํ สมโย ยํ วา โส กาเมสุ มิจฺฉาจรติ, ยํ
 วา โส กาเมสุ มิจฺฉา น จรตีติ. โย โส ภนฺเต ปุริโส กาเมสุ มิจฺฉาจรี รตฺติยา

๑ ก. นาติมาเปตีติ. เอวมุปริปี ๒ ก. อติมาเปติ. เอวมุปริปี

วา ทิวสสฺส วา สมยาสมยํ อุปาทาย อปฺปตโร โส สมโย ยํ โส กาเมสุ มิจฺฉา จรติ,
 อถ โข เสวฺว พหุตรํ สมโย ยํ โส กาเมสุ มิจฺฉา น จรตีติ. ยํพหุลํ ยํพหุลํ
 จ ความฉิ วิหรติ เตน เตน นียยตีติ, เอวํ สนฺเต น โกจิ อาปายิกो เนรยิกो
 ภวิสฺสตี, ยถา นิกฺคจฺจสฺส นานุปตฺตสฺส วจัน.

ตํ ก็ มณฺณสิ ความฉิ, โย โส ปุริโส มุสสาวาที รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา
 สมยาสมยํ อุปาทาย กตโม พหุตรํ สมโย ยํ วา โส มุสา ภณฺติ, ยํ วา โส
 มุสา น ภณฺตีติ. โย โส ภนฺเต ปุริโส มุสสาวาที รตฺติยา วา ทิวสสฺส วา
 สมยาสมยํ อุปาทาย อปฺปตโร โส สมโย ยํ โส มุสา ภณฺติ, อถ โข เสวฺว
 พหุตรํ สมโย ยํ โส มุสา น ภณฺตีติ. ยํพหุลํ ยํพหุลํ จ ความฉิ วิหรติ, เตน
 เตน นียยตีติ, เอวํ สนฺเต น โกจิ อาปายิกो เนรยิกो ภวิสฺสตี, ยถา นิกฺคจฺจสฺส
 นานุปตฺตสฺส วจัน.

อิธ ความฉิ เอกจฺจ สตุถา เอวํวาที โหติ เอวํทิกฺกุจิ “โย โกจิ ปาณมตีปาเตติ,
 สพฺโพ โส อาปายิกो เนรยิกो. โย โกจิ อทินฺนํ อาทียติ, สพฺโพ โส อาปายิกो
 เนรยิกอ. โย โกจิ กาเมสุ มิจฺฉา จรติ, สพฺโพ โส อาปายิกอ เนรยิกอ. โย โกจิ
 มุสา ภณฺติ, สพฺโพ โส อาปายิกอ เนรยิกอ”ติ. ตสฺมี โข ปน ความฉิ สตุถริ
 สาวโก อภิปปสนฺโน โหติ, ตสฺส เอวํ โหติ “มยฺหํ โข สตุถา เอวํวาที เอวํทิกฺกุจิ
 “โย โกจิ ปาณมตีปาเตติ, สพฺโพ โส อาปายิกอ เนรยิกอ”ติ. อตุถิ โข ปน มยา
 ปาณม อติปาติโต,^๑ อหํปมฺหิ อาปายิกอ เนรยิกอ”ติ ทิกฺกุจิ ปฏฺฐิลภติ. ตํ ความฉิ
 วาจํ อปฺปทาย ตํ จิตฺตํ อปฺปทาย ตํ ทิกฺกุจิ อปฺปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา ยถากตํ นิกฺขิตฺโต
 เอวํ นิริเย. “มยฺหํ โข สตุถา เอวํวาที เอวํทิกฺกุจิ “โย โกจิ อทินฺนํ อาทียติ,
 สพฺโพ โส อาปายิกอ เนรยิกอ”ติ. อตุถิ โข ปน มยา อทินฺนํ อาทณฺนํ, อหํปมฺหิ
 อาปายิกอ เนรยิกอ”ติ ทิกฺกุจิ ปฏฺฐิลภติ. ตํ ความฉิ วาจํ อปฺปทาย ตํ จิตฺตํ อปฺปทาย ตํ
 ทิกฺกุจิ อปฺปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา ยถากตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิริเย. “มยฺหํ โข สตุถา เอวํวาที

เอวํทิจฺฉิ ‘โย โกจิ กาเมสุ มิจฺฉา จรติ, สฬุโป โส อาปายิกो เนรียโก’ติ. อตฺถิ
 โช ปน มยา กาเมสุ มิจฺฉา จินฺนํ, อหํปมุ อปายิกो เนรียโก’ติ ทิจฺฉิ
 ปฏฺฐลภติ. ตํ กามฉิ วาจํ อปฺปฬาย ตํ จิตฺตํ อปฺปฬาย ตํ ทิจฺฉิ อปฺปณฺนิสฺสชฺชิตฺวา
 ยถากตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิริเย. “มยฺหํ โช สตฺถา เอวํวาทิ เอวํทิจฺฉิ ‘โย โกจิ
 มุสา ภณฺติ, สฬุโป โส อาปายิกो เนรียโก’ติ. อตฺถิ โช ปน มยา มุสา ภณฺติ,
 อหํปมุ อปายิกो เนรียโก’ติ ทิจฺฉิ ปฏฺฐลภติ. ตํ กามฉิ วาจํ อปฺปฬาย ตํ
 จิตฺตํ อปฺปฬาย ตํ ทิจฺฉิ อปฺปณฺนิสฺสชฺชิตฺวา ยถากตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิริเย.

อิธ ปน กามฉิ ตถาคโต โลเก อปฺปชฺชติ อรหํ สมนุสฺสมพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน
 สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา, โส
 อเนกปริยาเยน ปาณาติปาตํ ภรหติ วิกรหติ, “ปาณาติปาตา วิรมถา”ติ จาห.
 อทินฺนาทานํ ภรหติ วิกรหติ, “อทินฺนาทานา วิรมถา”ติ จาห. กาเมสุ มิจฺฉาจารย์
 วิกรหติ, “กาเมสุ มิจฺฉาจารย์ วิรมถา”ติ จาห. มุสาวาทํ ภรหติ วิกรหติ, “มุสาวาทา
 วิรมถา”ติ จาห. ทสฺมี โช ปน กามฉิ สตฺถริ สวโก อภิปปสนฺโน โหติ, โส
 อิติ ปฏฺฐลภติ “ภควา โช อเนกปริยาเยน ปาณาติปาตํ ภรหติ วิกรหติ,
 ‘ปาณาติปาตา วิรมถา’ติ จาห. อตฺถิ โช ปน มยา ปาโณ อติปาติโต ยาวตโก
 วา ทาวตโก วา, โย โช ปน มยา ปาโณ อติปาติโต ยาวตโก วา, ตํ น
 สฺสุจฺจํ ตํ น สาธุ. อหฺลเจว โช ปน ทปฺปจฺจยา วิปฺปฏฺฐิสาเร อสฺสํ, น เม ตํ
 ปาปกมฺมํ อกตํ ภวิสฺสตี”ติ. โส อิติ ปฏฺฐลภติ ตถเจว ปาณาติปาตํ ปชฺหติ,
 อายตฺติจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิโรโต โหติ. เอวเมตฺสส ปาปสฺส กมฺมสฺส ปหานํ โหติ,
 เอวเมตฺสส ปาปสฺส กมฺมสฺส สมตฺติกฺกโม โหติ.

“ภควา โช อเนกปริยาเยน อทินฺนาทานํ ภรหติ วิกรหติ, ‘อทินฺนาทานา
 วิรมถา’ติ จาห. อตฺถิ โช ปน มยา อทินฺนํ อทินฺนํ ยาวตกํ วา ทาวตกํ วา,
 ยํ โช ปน มยา อทินฺนํ อทินฺนํ ยาวตกํ วา, ตํ น สฺสุจฺจํ ตํ น สาธุ.
 อหฺลเจว โช ปน ทปฺปจฺจยา วิปฺปฏฺฐิสาเร อสฺสํ, น เม ตํ ปาปกมฺมํ อกตํ

ภวิสฺสตี”ติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ตณฺเฏจ อทินฺนาทานํ ปชหติ, อายตฺตญฺ อทินฺนาทานา
ปฏิวีโรโต โหติ. เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส ปหานํ โหติ, เอวเมตสฺส ปาปสฺส
กมฺมสฺส สมตฺติกโกโม โหติ.

“ภควา โข อนนฺกปริยาเยน กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ครอบฺหติ วิกฺรหติ, ‘กาเมสุ
มิจฺฉาจารา วิรมถา’ติ จาห. อตฺถิ โข ปน มยา กาเมสุ มิจฺฉา จิตฺตํ, ยาวตํ
วา ตาวตํ วา, ยํ โข ปน มยา กาเมสุ มิจฺฉา จิตฺตํ, ยาวตํ วา ตาวตํ
วา, ตํ น สฺสญฺจํ ตํ น สาธุ, อหณฺเฏจ โข ปน ตปฺปจฺจา วิปฺปฏิสาริ อสฺสํ,
น เม ตํ ปาปกมฺมํ อกตํ ภวิสฺสตี”ติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย ตณฺเฏจ กาเมสุ
มิจฺฉาจารํ ปชหติ, อายตฺตญฺ กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวีโรโต โหติ. เอวเมตสฺส
ปาปสฺส กมฺมสฺส ปหานํ โหติ, เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส สมตฺติกโกโม โหติ.

“ภควา โข ปน อนนฺกปริยาเยน มุสฺสาวาทํ ครอบฺหติ วิกฺรหติ, ‘มุสฺสาวาธา วิรมถา’ติ
จาห. อตฺถิ โข ปน มยา มุสฺสา ภณฺตี ยาวตํ วา ตาวตํ วา, ยํ โข ปน
มยา มุสฺสา ภณฺตี ยาวตํ วา ตาวตํ วา, ตํ น สฺสญฺจํ ตํ น สาธุ. อหณฺเฏจ
โข ปน ตปฺปจฺจา วิปฺปฏิสาริ อสฺสํ, น เม ตํ ปาปกมฺมํ อกตํ ภวิสฺสตี”ติ.
โส อิติ ปฏิสงฺขาย ตณฺเฏจ มุสฺสาวาทํ ปชหติ, อายตฺตญฺ มุสฺสาวาธา ปฏิวีโรโต โหติ.
เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส ปหานํ โหติ, เอวเมตสฺส ปาปสฺส กมฺมสฺส สมตฺติกโกโม
โหติ.

โส ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวีโรโต โหติ. อทินฺนาทานํ ปหาย
อทินฺนาทานา ปฏิวีโรโต โหติ. กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวีโรโต
โหติ. มุสฺสาวาทํ ปหาย มุสฺสาวาธา ปฏิวีโรโต โหติ. ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย
วาจาย ปฏิวีโรโต โหติ. ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวีโรโต โหติ. สมฺมปฺปลาปํ
ปหาย สมฺมปฺปลาปา ปฏิวีโรโต โหติ. อภิชฺฌํ ปหาย อนภิชฺฌานํ โหติ. พยาปาทปโทสํ
ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ. มิจฺฉาทิฏฺฐิํ ปหาย สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ.

ส ไช โส คามณิ อริยสาวโก เอวํ วิคตภิขุโณ วิคตพฺยาปาโท อสมมุโฬหุ
 สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา วิหริติ. ตถา
 ทฺติยํ... ตถา ตฺติยํ... ตถา จตุตฺถํ ... อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพริ สพฺพตฺตตฺต
 สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเนน
 อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน ฌริตฺวา วิหริติ. เสยฺยถาปํ คามณิ พลฺวา สงฺฆโร
 อปฺปกสฺสเรเนว จตุทฺทิสสา วิญฺญาเปยฺย. เอวเมว ไช คามณิ เอวํ ภาวิตาย เมตฺตตฺต
 เจโตวิมุตฺตียา เอวํ พหุลีกตฺต ยํ ปมาณกตํ กมฺมํ น ตํ ตตฺตวาสิสฺสตี, น ตํ
 ตตฺตวาทิฏฺฐตี.

ส ไช โส คามณิ อริยสาวโก เอวํ วิคตภิขุโณ วิคตพฺยาปาโท อสมมุโฬหุ
 สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต กรุณาสหคเตน เจตสา ๖เป๖ มุทิตาสหคเตน เจตสา ๖เป๖
 อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา วิหริติ. ตถา ทฺติยํ ... ตถา ตฺติยํ ... ตถา
 จตุตฺถํ ... อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพริ สพฺพตฺตตฺต สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน
 เจตสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน ฌริตฺวา วิหริติ.
 เสยฺยถาปํ คามณิ พลฺวา สงฺฆโร อปฺปกสฺสเรเนว จตุทฺทิสสา วิญฺญาเปยฺย. เอวเมว
 ไช คามณิ เอวํ ภาวิตาย อุเปกฺขาย เจโตวิมุตฺตียา เอวํ พหุลีกตฺต ยํ ปมาณกตํ
 กมฺมํ, น ตํ ตตฺตวาสิสฺสตี, น ตํ ตตฺตวาทิฏฺฐตี. เอวํ วุตฺเต อสิพนฺธกปฺปโต
 คามณิ นิคฺคจฺสาวโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ ฆนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ฆนฺเต
 ๖เป๖ อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณเปตํ สรรณฺตณฺ”ติ. อฏฺฐมํ.

๘. กุลสฺสุต

[๓๖๑] เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสํเชน สทฺธิ
 เยน นาพนฺทา ททวสฺริ, ตตฺตฺร สุกํ ภควา นาพนฺทายํ วิหริติ ปาวาริกมฺพวเน.

เตน ไช ปน สมเยน นาพนฺทา ทฺตฺตภิกฺขา โหติ ทฺตฺตทิติกา เสตฺตจฺจิกา
 สลาการุทฺตา. เตน ไช ปน สมเยน นิคฺคจฺ นานฺนปฺปโต นาพนฺทายํ ปฏิวสฺติ
 มหิตฺยา นิคฺคจฺปริสาย สทฺธิ. อถ ไช อสิพนฺธกปฺปโต คามณิ นิคฺคจฺสาวโก เยน
 นิคฺคจฺ นานฺนปฺปโต เตนฺนปฺสงฺกมิ, อุปฺสงฺกมิตฺวา นิคฺคจฺ นานฺนปฺปตํ อภิวาเททฺวา

เอกมณฺฑัล นิสิตฺติ, เอกมณฺฑัล นิสินฺนํ ไช อสัพพชฺรปฺตํ ความเป็น นิคณฺโจ นาฏปฺตํ ไช
เอกทวโจ “เอहि ทุมฺ ความเป็น, สมณฺสส โศทมฺสส วาทำ อารโเปตี, เอวฺ เต
กถยาไณ กิตฺติสทฺโท อพฺพกฺคจฺฉิสฺสตี, อสัพพชฺรปฺตํ ความเป็นนา สมณฺสส โศทมฺสส
เอวฺมทฺทิสฺสส เอวฺมทานุภาวสฺส วาโท อารโปิโต”ติ.

กถํ ปนาหิ ภาเนเต สมณฺสส โศทมฺสส เอวฺมทฺทิสฺสส เอวฺมทานุภาวสฺส วาทำ
อารโเปตี? เอहि ทุมฺ ความเป็น, เยน สมโณ โศทโม, เทนฺสปฺสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา
สมณฺ โศทมํ เอวฺ วเทหิ, “นนุ ภาเนเต ภควา อเนกปริยาเยน กุลาณํ อนุทฺย”^๑
วณฺณเตติ, อนฺรกฺขํ วณฺณเตติ, อนฺกมฺปํ วณฺณเตตี”ติ. สเจ เต^๒ ความเป็น สมโณ
โศทโม เอวฺ ปญฺโจ เอวฺ พฺยัคโรตี “เอวฺ ความเป็น ตถาคโต อเนกปริยาเยน กุลาณํ
อนุทฺย วณฺณเตติ, อนฺรกฺขํ วณฺณเตติ, อนฺกมฺปํ วณฺณเตตี”ติ. ตเมณํ ทุมฺ เอวฺ วเทยฺยาสิ,
“อถ กิณฺจรหิ ภาเนเต ภควา นาพฺพนเท”^๓ ทฺพภิกฺขเว ทฺวิหิตฺติเก เสตฺถฺจิกเก สลากาวตฺเต
มหตา ภิกฺขุสฺสเมเน สทฺธิ จาริกิณฺจรหิ, อจฺเจทาย ภควา กุลาณํ ปฏฺธิปนฺโน, อนฺยาย
ภควา กุลาณํ ปฏฺธิปนฺโน, อุปฆาตาย ภควา กุลาณํ ปฏฺธิปนฺโน”ติ. อิมํ ไช เต
ความเป็น สมโณ โศทโม อุกโตโกฏฺธิกํ ปณฺหํ ปญฺโจ เนว สกฺขติ อุกฺคฺลิตํ, เนว
สกฺขติ โอคฺลิตฺตุนฺติ.

“เอวฺ ภาเนเต”ติ ไช อสัพพชฺรปฺตํ ความเป็น นิคณฺจสฺส นาฏปฺตํตสฺส ปฏฺธิสฺสสฺส
อฺจฺจายาสนา นิคณฺจํ นาฏปฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน ภควา เทนฺสปฺสงฺกมิ,
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺฑัล นิสิตฺติ, เอกมณฺฑัล นิสินฺโน ไช
อสัพพชฺรปฺตํ ความเป็น ภควนฺตํ เอกทวโจ.

นนุ ภาเนเต ภควา อเนกปริยาเยน กุลาณํ อนุทฺย วณฺณเตติ, อนฺรกฺขํ วณฺณเตติ,
อนฺกมฺปํ วณฺณเตตีติ. เอวฺ ความเป็น ตถาคโต อเนกปริยาเยน กุลาณํ อนุทฺย วณฺณเตติ,
อนฺรกฺขํ วณฺณเตติ, อนฺกมฺปํ วณฺณเตตีติ. อถ กิณฺจรหิ ภาเนเต ภควา นาพฺพนเท”^๓
ทฺพภิกฺขเว ทฺวิหิตฺติเก เสตฺถฺจิกเก สลากาวตฺเต มหตา ภิกฺขุสฺสเมเน สทฺธิ จาริกิณฺจรหิ,

๑ ฉ. อนฺทฺย. เอวฺมปริปี ๒ ฉ. ไช. ๓ ฉ. นาพฺพนเท อิติ ปทํ นตฺติ

อุจฺเจทาย ภควา กุลานํ ปฏิปนฺโน, อนนฺยา ภควา กุลานํ ปฏิปนฺโน, อุปฆาตย
ภควา กุลานํ ปฏิปนฺโนติ.

อิโต โส คามณิ ^๑เอกนวุโต กปโป, ^๒ยมทํ อนุสฺสรามิ นาภิชานามิ, กิณฺจ
กุดํ ปกุกฺกิกฺขาทาเนน ^๓อุปทตฺตพฺพํ. อถ โข ยานิ ทานิ กุลานิ อทฺธมานิ
มหทฺธนานิ มหาโกธานิ ปหุตฺตาตฺตรุปรชทานิ ปหุตฺตวิตฺตูปกรณานิ ปหุตฺตรณธมฺมานิ,
สพฺพทานิ ทานิ ทานสมฺภุทานิ เจว สจฺจสมฺภุทานิ จ สามณฺณสมฺภุทานิ ^๔จ. อฏฺฐ
คามณิ เหตุ อฏฺฐ ปจฺจยา กุลานํ อุปฆาตย, ราชโต วา กุลานิ อุปฆาตํ
กจฺจนฺติ, โจโรโต วา กุลานิ อุปฆาตํ กจฺจนฺติ, อคฺคิโต วา กุลานิ อุปฆาตํ
กจฺจนฺติ, อุทกโต วา กุลานิ อุปฆาตํ กจฺจนฺติ, นิหิตํ วา จานา วิกจฺจนฺติ,
ทฺวปฺปยุตฺตา วา กมฺมมฺภา วิปชฺชนฺติ, กุเล วา กุลงฺกาโรติ ^๕อุปฺปชฺชนฺติ, โย เท
โกเค วิกริตี วิธมฺมตี วิทฺธสฺสตี, อนิจฺจตาเยว อฏฺฐมิตฺติ, อิมे โข คามณิ อฏฺฐ
เหตุ อฏฺฐ ปจฺจยา กุลานํ อุปฆาตย. อิมสฺส โข คามณิ อฏฺฐสฺส เหตุสฺส อฏฺฐสฺส
ปจฺจเยสฺส สํวิชฺชมานสฺส, โย มํ เอวํ วทฺเยย “อุจฺเจทาย ภควา กุลานํ ปฏิปนฺโน,
อนนฺยา ภควา กุลานํ ปฏิปนฺโน, อุปฆาตย ภควา กุลานํ ปฏิปนฺโน”ติ. ทํ
คามณิ วาจํ อปฺปทาย ทํ จิตฺตํ อปฺปทาย ทํ ทิฏฺฐิํ อปฺปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา ยถาภทํ
นิกฺขิตฺโต, เอวํ นิริเยตี.

เอวํ วุตฺเต, อสฺสพฺนชฺคปฺตโต คามณิ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต,
อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต วเปว อุปาสกํ มํ ภควา ชาเรตุ, อชฺชตฺตคฺเค ปาณฺนเปตํ
สรวณฺคตฺน”ติ. นวมํ.

๑๐. มณิจูฬกสูตร

[๓๖๒] เอกํ สมฺมํ ภควา ราชคเห วิหริตี เวฬุเน กถนฺทกนิวาเป. เทน โข
ปนฺ สมเยน ราชนฺเตปุเร ราชปริสยา สนนฺิสินฺนํ สนนฺิปปิตานํ อยมนฺตรากถา

๑-๑ จ. เอกนวุติกปโป ๒. จ.ม. สี ปกุกฺกิกฺขานุปฺปทานมตฺเตน

๓ ก. สณฺณมสมฺ ๔ ส. กุลานํ วา กุลงฺกาโร

อุทปาที “กปปติ สมณานํ สกยปุตฺติยานํ ชาตรูปฺรชตํ, สาทิยนฺติ สมณา สกยปุตฺติยา
ชาตรูปฺรชตํ, ปฏิคฺคณฺหนฺติ สมณา สกยปุตฺติยา ชาตรูปฺรชตฺน”ติ.

เตน โข ปน สมเยน มณิจูฬโก กามณิ ตสฺสํ ปริสํ นิสินฺโน โหติ. อถ
โข มณิจูฬโก กามณิ ตํ ปริสํ เอตทโวจ “มา อโยโย” เอวํ อวจฺจุตฺถ, น กปปติ
สมณานํ สกยปุตฺติยานํ ชาตรูปฺรชตํ, น สาทิยนฺติ สมณา สกยปุตฺติยา ชาตรูปฺรชตํ,
น ปฏิคฺคณฺหนฺติ สมณา สกยปุตฺติยา ชาตรูปฺรชตํ, นิภฺชิตฺตมณิสฺสวณฺณา สมณา
สกยปุตฺติยา, อเปตชาตรูปฺรชตาทิ. อสกุชฺชि โข มณิจูฬโก กามณิ ตํ ปริสํ สยฺมาเปตฺ.

อถ โข มณิจูฬโก กามณิ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาทิตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺติ, เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข มณิจูฬโก กามณิ ภควนฺตํ
เอตทโวจ “อิธ ภนฺเต ราชนฺเตปุเร ราชปริสาย สนนิสินฺนํ สนนิปิตานํ
อยมฺนฺตรากธา อุทปาที ‘กปปติ สมณานํ สกยปุตฺติยานํ ชาตรูปฺรชตํ, สาทิยนฺติ
สมณา สกยปุตฺติยา ชาตรูปฺรชตํ, ปฏิคฺคณฺหนฺติ สมณา สกยปุตฺติยา ชาตรูปฺรชตฺน”ติ.
เอวํ วุตฺเต, อหํ ภนฺเต ตํ ปริสํ เอตทโวจ ‘มา อโยโย’ เอวํ อวจฺจุตฺถ, น กปปติ
สมณานํ สกยปุตฺติยานํ ชาตรูปฺรชตํ, น สาทิยนฺติ สมณา สกยปุตฺติยา ชาตรูปฺรชตํ,
น ปฏิคฺคณฺหนฺติ สมณา สกยปุตฺติยา ชาตรูปฺรชตํ, นิภฺชิตฺตมณิสฺสวณฺณา สมณา
สกยปุตฺติยา, อเปตชาตรูปฺรชตาทิ. อสกุชฺชิ โขหํ ภนฺเต ตํ ปริสํ สยฺมาเปตฺ. กจฺจาหํ
ภนฺเต เอวํ พฺยากรมาโน วุตฺตวาทิ เจว ภควโต โหมิ, น จ ภควนฺตํ อญฺเฏน
อพฺภาจิกฺขามิ, ธมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยากรโรมิ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานฺวาทो
การยฺหํ จานํ อากจฺจติ”ติ.

ตถสม ทวํ กามณิ เอวํ พฺยากรมาโน วุตฺตวาทิ เจว เม อโหสิ, น จ มํ
อญฺเฏน อพฺภาจิกฺขสฺสี, ธมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยากรโรสิ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก
วาทานฺวาทो การยฺหํ จานํ อากจฺจติ. น หิ กามณิ กปปติ สมณานํ สกยปุตฺติยานํ
ชาตรูปฺรชตํ, น สาทิยนฺติ สมณา สกยปุตฺติยา ชาตรูปฺรชตํ, น ปฏิคฺคณฺหนฺติ

สมณา สกยปุตฺติยา ชาตรูปรชตํ, นิกิจิตฺตมณิสฺสวณฺณา สมณา สกยปุตฺติยา,
อเปตชาตรูปรชตา. ยสฺส โข ความณิ ชาตรูปรชตํ กปฺปติ, ปญฺจปี ตสฺส กามคฺคณา
กปฺปนฺติ, ยสฺส ปญฺจ กามคฺคณา กปฺปนฺติ, (ตสฺสปี ชาตรูปรชตํ กปฺปติ)^๑
เอกํเตเนตํ ความณิ ธาเรยฺยามี “อสุสมณธมฺโม อสกยปุตฺติยธมฺโม”ติ อปี จาหํ ความณิ
เฮวํ วทามิ “ติณฺ ติณฺหุตฺติเกน ปริเยสิตพฺพํ, ทารุํ ทารุหุตฺติเกน ปริเยสิตพฺพํ, สกฺกํ
สกฺกหุตฺติเกน ปริเยสิตพฺพํ, ปุริโส ปุริสหุตฺติเกน ปริเยสิตพฺพโ. น เทววาทํ ความณิ
“เกนจิ ปริยาเยน ชาตรูปรชตํ สาทิตพฺพํ ปริเยสิตพฺพนฺ”ติ วทามิ. ทสม.

๑๑. กนฺธกาสัตต

[๓๖๓] เอกั สมัย ภควา มลฺลเสฏฺฐ วิหริติ อรุเวลกบฺปํ นาม มลฺลํ
 นิคโม. อถ โข คุนฺธโก^๒ คามณิ เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา
 ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข คุนฺธโก คามณิ
 ภควนฺตํ เอตทวโจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา ทุกฺขสฺส สมุทยญฺจ อตฺตงฺกมฺมญฺจ
 เทเสฏฺฐ”ติ. อหํ จ เต คามณิ อตฺติมทฺธานํ อารพฺภ ทุกฺขสฺส สมุทยญฺจ
 อตฺตงฺกมฺมญฺจ เทเสยฺย “เอวํ อโหสิ อตฺติมทฺธานนฺ”ติ ตตฺร เต สียา กงฺขา สียา
 วิมฺติ. อหํ จ เต คามณิ อนาคตมทฺธานํ อารพฺภ ทุกฺขสฺส สมุทยญฺจ
 อตฺตงฺกมฺมญฺจ เทเสยฺย “เอวํ ภวิสฺสติ อนาคตมทฺธานนฺ”ติ, ตตฺรปิ เต สียา
 กงฺขา สียา วิมฺติ. อปี จาหํ คามณิ อิธเวย นิสฺสินฺโน เอตฺถ จ^๓ เต นิสฺสินฺสฺส
 ทุกฺขสฺส สมุทยญฺจ อตฺตงฺกมฺมญฺจ เทเสฏฺฐามิ, ตํ สุโณหิ สาธุกํ มนฺสี กโรหิ,
 ภาสิสฺสํมิตฺติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข คุนฺธโก คามณิ ภควโต ปจฺจสฺสโสสิ. ภควา
 เอตทวโจ :

คำ ก็ มณฺเฑสิ คามณฺเฑ, อตุณฺเฑ เต อรุเวลกปฺเป มนุสฺสา, เยสฺส เต วเรน วา
 พนเรน วา ชานินา วา ครหยา วา อุปฺปชฺชเยยฺย โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสปายาสํคิ?

๑ ส. จ. อ. อภัย ปาโจ ๒ ส. ภททโก จ.ม. ภททโก. เขวมุขปริณี

៣ ឆ.វ. ខេត្តពោធិ៍

ชวาหิ ฆนเต กาลสเสว วุญจาย ปริสั อโยเชมิ. “คจณ ฆณณ จิรวาสี กุมาร ชานาหิ”ติ. ยาวกัวณจ ฆนเต โส ปริโส นาคจณติ ตสฺส เม โหเตว อณฺณถกฺกํ “มา เหว” จิรวาสิสฺส กุมารสฺส กิณฺจิ อาพาธเยถา”ติ.^๒

ตํ ก็ มณฺณสิ คามณิ, จิรวาสิสฺส กุมารสฺส วเรน วา พนฺเรน วา ชานียา วา กรหาย วา อุปฺปชฺเชยฺยํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ. จิรวาสิสฺส เม ฆนเต กุมารสฺส วเรน วา พนฺเรน วา ชานียา วา กรหาย วา ชีวิตสฺสปี สียา อณฺณถกฺกํ, ก็ ปน เม นุปฺปชฺชิสฺสนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ? อิมินาปี โข เอตํ คามณิ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ “ยงฺกิณฺจิ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชติ, สพฺพนฺตํ จณฺทมูลกํ จณฺทนิทานํ, จณฺโท हि มฺลํ ทุกฺขสฺสา”ติ.

ตํ ก็ มณฺณสิ คามณิ, ยทา เต จิรวาสิมาทา^๓ อทฺฐจา อโหสิ อสฺสตา, อโหสิ เต จิรวาสิมาทุยา จณฺโท วา ราโค วา เปมํ วาติ? โน เหตํ ฆนเต. ทสฺสนํ วา เต คามณิ อากมฺม สวณํ วา, เอวํ เต อโหสิ จิรวาสิมาทุยา จณฺโท วา ราโค วา เปมํ วาติ? เอวํ ฆนเต.

ตํ ก็ มณฺณสิ คามณิ, จิรวาสิมาทุยา เต วเรน วา พนฺเรน วา ชานียา วา กรหาย วา อุปฺปชฺเชยฺยํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ? จิรวาสิมาทุยา เม ฆนเต วเรน วา พนฺเรน วา ชานียา วา กรหาย วา ชีวิตสฺสปี สียา อณฺณถกฺกํ, ก็ ปน เม นุปฺปชฺชิสฺสนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ. อิมินา โข เอตํ คามณิ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ “ยงฺกิณฺจิ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชติ, สพฺพนฺตํ จณฺทมูลกํ จณฺทนิทานํ, จณฺโท हि มฺลํ ทุกฺขสฺสา”ติ. เอกาทสมํ.

๑๒. ราตียสฺสุตต

[๓๖๔] อถ โข ราตีย คามณิ เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺติ, เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข ราตีย คามณิ ภควนฺตํ เอตทโวจ “สฺสทมเมตํ ฆนเต ‘สมฺโณ โคตโม สพฺพํ ตปํ กรหติ, สพฺพํ ตปสฺสึ ลูชชีวํ เอกํเสน อุปวทติ อุปกโกสตี”ติ. เย เต ฆนเต เอวมาหํสุ ‘สมฺโณ

๑ จ.ม.,อ. เหว

๒ จ. อาพาธยิตฺถา”ติ.

๓. ส.อ. จิรวาสิสฺสเมทา

โคตโม สพฺพํ ตปํ ครอบฺทิตฺติ, สพฺพํ ตปสฺสํ ลูชชีวี เอกํเสน อูปวทิตฺติ อูปกโกสตีติ.
กจฺจ เต ภนฺเต ภควโต วุตฺตวาทีโน, น จ ภควนํ อฏฺเฐน อพฺภาจิกฺขนฺติ,
ธมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พยาโกโรนฺติ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานฺวาโท การยฺหํ
จํานํ อากจฺฉตีติ. เอ เต คามณิ เอวมาหํสุ “สมณฺเณ โคตโม สพฺพํ ตปํ ครอบฺทิตฺติ,
สพฺพํ ตปสฺสํ ลูชชีวี เอกํเสน อูปวทิตฺติ อูปกโกสตีติ, น เม เต วุตฺตวาทีโน,
อพฺภาจิกฺขนฺติ จ ปน มนฺเต อสทา กุจฺฉา อฏฺเฐน

เทวเม คามณิ อนฺตา ปพฺพชิตฺเตน น เสวิตพฺพา. โย จายํ กามสฺส
กามสฺสขลฺลิกานฺโยโค ทิโน คมฺโม โปถุชฺชนิกอ อนริโย อนตฺถสณฺฑิตฺโต, โย จายํ
อตฺถกิลมณานฺโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสณฺฑิตฺโต. เอเต เต คามณิ อูโภ อนฺเต
อนุปคมฺม มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขกรณํ ฌานกรณํ อุปสมาย
อภิญฺเวย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. กตมา จ สา คามณิ มชฺฌิมา ปฏิปทา
ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขกรณํ ฌานกรณํ อุปสมาย อภิญฺเวย สมฺโพธาย
นิพฺพานาย สํวตฺตติ? อยเมว อริโย อฏฺฐจฺจโก มคฺโค. เสยฺยถิ: สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เปว
สมฺมาสมาริ. อยํ โข สา คามณิ มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา
จกฺขกรณํ ฌานกรณํ อุปสมาย อภิญฺเวย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ.

ตโยเม คามณิ กามโกคิโน สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมี. กตเม ตโย? อิท
คามณิ เอกจฺจ กามโกคิ อธมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ สาหเสน, อธมฺเมน โภเค
ปริเยสฺติว สาหเสน น อตฺตานํ สุขฺเต น ปิณฺเดติ, น สํวิชฺชติ น ปุณฺณานิ
กโรติ. อิท ปน คามณิ เอกจฺจ กามโกคิ อธมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ สาหเสน,
อธมฺเมน โภเค ปริเยสฺติว สาหเสน อตฺตานํ สุขฺเต ปิณฺเดติ, น สํวิชฺชติ น
ปุณฺณานิ กโรติ. อิท ปน คามณิ เอกจฺจ กามโกคิ อธมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ
สาหเสน, อธมฺเมน โภเค ปริเยสฺติว สาหเสน อตฺตานํ สุขฺเต ปิณฺเดติ ๖ เปว
สํวิชฺชติ ปุณฺณานิ กโรติ. (๑-๒-๓)

อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโกถิ รมฺมารมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติ สาทเสนปี
 อสาทเสนปี, รมฺมารมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติว สาทเสนปี อสาทเสนปี น อุตฺตานํ
 สุเขติ น ปิเณติ, น สํวิภชติ น ปุณฺณานิ กโรติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโกถิ
 รมฺมารมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติ สาทเสนปี อสาทเสนปี, รมฺมารมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติว
 สาทเสนปี อสาทเสนปี อุตฺตานํ สุเขติ ปิเณติ, น สํวิภชติ น ปุณฺณานิ กโรติ.
 อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโกถิ รมฺมารมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติ สาทเสนปี
 อสาทเสนปี, รมฺมารมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติว สาทเสนปี อสาทเสนปี อุตฺตานํ สุเขติ
 ปิเณติ, สํวิภชติ ปุณฺณานิ กโรติ. (๔-๕-๖)

อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโกถิ รมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติ อสาทเสน, รมฺเมน
 โภเค ปรีเยสฺติว อสาทเสน น อุตฺตานํ สุเขติ น ปิเณติ, น สํวิภชติ น ปุณฺณานิ
 กโรติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโกถิ รมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติ อสาทเสน,
 รมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติว อสาทเสน อุตฺตานํ สุเขติ ปิเณติ, น สํวิภชติ น
 ปุณฺณานิ กโรติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโกถิ รมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติ
 อสาทเสน, รมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติว อสาทเสน อุตฺตานํ สุเขติ ปิเณติ, สํวิภชติ
 ปุณฺณานิ กโรติ. เต จ โภเค อคฺธิโต^๑ มุจฺฉิโต อชฺฌาปนโน อนาทินวทสฺสาวิ
 อนิสฺสรณปณฺโณ ปรีกฺขชติ. อิธ ปน คามณิ เอกจฺโจ กามโกถิ รมฺเมน โภเค
 ปรีเยสฺติ อสาทเสน, รมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติว อสาทเสน อุตฺตานํ สุเขติ ปิเณติ,
 สํวิภชติ ปุณฺณานิ กโรติ. เต จ โภเค อคฺธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนโน^๒
 อาทินวทสฺสาวิ นิสฺสรณปณฺโณ ปรีกฺขชติ. (๗-๘-๙)

ตตฺร คามณิ ยฺวายํ กามโกถิ อรมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติ สาทเสน, อรมฺเมน
 โภเค ปรีเยสฺติว สาทเสน น อุตฺตานํ สุเขติ น ปิเณติ, น สํวิภชติ น ปุณฺณานิ
 กโรติ. อयํ คามณิ กามโกถิ ตีหิ จานเหิ การโยห. กตเมหิ ตีหิ จานเหิ การโยห ?
 อรมฺเมน โภเค ปรีเยสฺติ สาทเสนาคิ อิมินา ปจฺเจน จานเนน การโยห, น อุตฺตานํ

๑ ส. คถิต

๒ จ.ม. อนชฺฌาปนโน

สุเขติ น ปิณเฑสีติ อิมินา ทุติเยน จาเนน การโยห, น ส่วิกขติ น ปุณณานิ
กโรตติ อิมินา ตติเยน จาเนน การโยห. อัย คามณิ กามโกคิ อิมะหิ ตีหิ จาเนหิ
การโยห. (๑)

ตตฺร คามณิ ยววยํ กามโกคิ อธมฺเมน โภเก ปริเยสติ สาหเสน, อธมฺเมน
โภเก ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตํ สฺสุเขติ ปิณเฑสี, น ส่วิกขติ น ปุณณานิ
กโรติ. อัย คามณิ กามโกคิ ทฺวี่หิ จาเนหิ การโยห, เอเกน จาเนน ปาส์โส.
กตเมหิ ทฺวี่หิ จาเนหิ การโยห? อธมฺเมน โภเก ปริเยสติ สาหเสนาคิ อิมินา
ปจฺเจน จาเนน การโยห, น ส่วิกขติ น ปุณณานิ กโรตติ อิมินา ทุติเยน จาเนน
การโยห, กตเมน เอเกน จาเนน ปาส์โส? อตฺตํ สฺสุเขติ ปิณเฑสีติ อิมินา เอเกน
จาเนน ปาส์โส. อัย คามณิ กามโกคิ อิมะหิ ทฺวี่หิ จาเนหิ การโยห, อิมินา
เอเกน จาเนน ปาส์โส. (๒)

ตตฺร คามณิ ยววยํ กามโกคิ อธมฺเมน โภเก ปริเยสติ สาหเสน, อธมฺเมน
โภเก ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตํ สฺสุเขติ ปิณเฑสี, ส่วิกขติ ปุณณานิ กโรติ. อัย
คามณิ กามโกคิ เอเกน จาเนน การโยห. ทฺวี่หิ จาเนหิ ปาส์โส. กตเมน เอเกน
จาเนน การโยห? อธมฺเมน โภเก ปริเยสติ สาหเสนาคิ อิมินา เอเกน จาเนน
การโยห. กตเมหิ ทฺวี่หิ จาเนหิ ปาส์โส? อตฺตํ สฺสุเขติ ปิณเฑสีติ อิมินา ปจฺเจน
จาเนน ปาส์โส. ส่วิกขติ ปุณณานิ กโรตติ อิมินา ทุติเยน จาเนน ปาส์โส. อัย
คามณิ กามโกคิ อิมินา เอเกน จาเนน การโยห, อิมะหิ ทฺวี่หิ จาเนหิ ปาส์โส. (๓)

ตตฺร คามณิ ยววยํ กามโกคิ ธมฺมารธมฺเมน โภเก ปริเยสติ สาหเสนปี
อสาหเสนปี, ธมฺมารธมฺเมน โภเก ปริเยสิตฺวา สาหเสนปี อสาหเสนปี น อตฺตํ
สุเขติ น ปิณเฑสี, น ส่วิกขติ น ปุณณานิ กโรติ. อัย คามณิ กามโกคิ เอเกน
จาเนน ปาส์โส, ตีหิ จาเนหิ การโยห. กตเมน เอเกน จาเนน ปาส์โส? ธมฺเมน
โภเก ปริเยสติ อสาหเสนาคิ อิมินา เอเกน จาเนน ปาส์โส. กตเมหิ ตีหิ จาเนหิ
การโยห? อธมฺเมน โภเก ปริเยสติ สาหเสนาคิ อิมินา ปจฺเจน จาเนน การโยห,

น อุตฺตํ สฺเขตฺติ น ปิณฺณตฺติ อิมินา ทฺตฺติเยน จาเนน การโยห, น สํวฺกชฺติ น ปุณฺณานิ กโรตฺติ อิมินา ทฺตฺติเยน จาเนน การโยห. อํ คามณิ กามโกคฺ อิมินา เอเกน จาเนน ปาสํโส, อิมฺเห ตีหิ จาเนหิ การโยห. (๔)

ตตฺร คามณิ ยฺวํ กามโกคฺ ฐมฺมาฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ สาทเสนปฺปี อสาทเสนปฺปี, ฐมฺมาฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติวฺวา สาทเสนปฺปี อสาทเสนปฺปี อุตฺตํ สฺเขตฺติ ปิณฺณตฺติ, น สํวฺกชฺติ น ปุณฺณานิ กโรตฺติ. อํ คามณิ กามโกคฺ ทฺวฺหิ จาเนหิ ปาสํโส, ทฺวฺหิ จาเนหิ การโยห. กตเมหิ ทฺวฺหิ จาเนหิ ปาสํโส? ฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ อสาทเสนาคิ อิมินา ปจฺเมน จาเนน ปาสํโส. อุตฺตํ สฺเขตฺติ ปิณฺณตฺติ อิมินา ทฺตฺติเยน จาเนน ปาสํโส. กตเมหิ ทฺวฺหิ จาเนหิ การโยห? อฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ สาทเสนาคิ อิมินา ปจฺเมน จาเนน การโยห, น สํวฺกชฺติ น ปุณฺณานิ กโรตฺติ อิมินา ทฺตฺติเยน จาเนน การโยห. อํ คามณิ กามโกคฺ อิมฺเห ทฺวฺหิ จาเนหิ ปาสํโส, อิมฺเห ทฺวฺหิ จาเนหิ การโยห. (๕)

ตตฺร คามณิ ยฺวํ กามโกคฺ ฐมฺมาฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ สาทเสนปฺปี อสาทเสนปฺปี, ฐมฺมาฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติวฺวา สาทเสนปฺปี อสาทเสนปฺปี อุตฺตํ สฺเขตฺติ ปิณฺณตฺติ, สํวฺกชฺติ ปุณฺณานิ กโรตฺติ. อํ คามณิ กามโกคฺ ตีหิ จาเนหิ ปาสํโส, เอเกน จาเนน การโยห. กตเมหิ ตีหิ จาเนหิ ปาสํโส? ฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ อสาทเสนาคิ อิมินา ปจฺเมน จาเนน ปาสํโส, อุตฺตํ สฺเขตฺติ ปิณฺณตฺติ อิมินา ทฺตฺติเยน จาเนน ปาสํโส, สํวฺกชฺติ ปุณฺณานิ กโรตฺติ อิมินา ทฺตฺติเยน จาเนน ปาสํโส. กตเมน เอเกน จาเนน การโยห? อฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ สาทเสนาคิ อิมินา เอเกน จาเนน การโยห. อํ คามณิ กามโกคฺ อิมฺเห ตีหิ จาเนหิ ปาสํโส, อิมินา เอเกน จาเนน การโยห. (๖)

ตตฺร คามณิ ยฺวํ กามโกคฺ ฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ อสาทเสน, ฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติวฺวา อสาทเสน น อุตฺตํ สฺเขตฺติ น ปิณฺณตฺติ, น สํวฺกชฺติ น ปุณฺณานิ กโรตฺติ. อํ คามณิ กามโกคฺ เอเกน จาเนน ปาสํโส, ทฺวฺหิ จาเนหิ การโยห. กตเมน เอเกน จาเนน ปาสํโส? ฐมฺเมน โภเค ปริเยสฺติ อสาทเสนาคิ

อิมินา เอเกน จาเนน ปาส์โส. กตเมหิ ทวีหิ จาเนหิ การโยห? น อุตทาน์
 สุเขติ น ปิณตติ อิมินา ปจเมน จาเนน การโยห, น ส่วิกขติ น ปุณณานิ
 กโรตติ อิมินา ทุตเยน จาเนน การโยห. อย์ คามณิ กามโกคิ อิมินา เอเกน
 จาเนน ปาส์โส, อิมะหิ ทวีหิ จาเนหิ การโยห. (๗)

คตฺร คามณิ ยวായ์ กามโกคิ ฐมเมน โภเค ปริเยสติ อสหาเสน, ฐมเมน
 โภเค ปริเยสสิทฺวา อสหาเสน อุตทาน์ สุเขติ ปิณตติ, น ส่วิกขติ น ปุณณานิ
 กโรติ. อย์ คามณิ กามโกคิ ทวีหิ จาเนหิ ปาส์โส, เอเกน จาเนน การโยห.
 กตเมหิ ทวีหิ จาเนหิ ปาส์โส? ฐมเมน โภเค ปริเยสติ อสหาเสนาคิ อิมินา
 ปจเมน จาเนน ปาส์โส, อุตทาน์ สุเขติ ปิณตติ อิมินา ทุตเยน จาเนน ปาส์โส.
 กตเมน เอเกน จาเนน การโยห? น ส่วิกขติ น ปุณณานิ กโรตติ อิมินา
 เอเกน จาเนน การโยห. อย์ คามณิ กามโกคิ อิมะหิ ทวีหิ จาเนหิ ปาส์โส,
 อิมินา เอเกน จาเนน การโยห. (๘)

คตฺร คามณิ ยวായ์ กามโกคิ ฐมเมน โภเค ปริเยสติ อสหาเสน, ฐมเมน
 โภเค ปริเยสสิทฺวา อสหาเสน อุตทาน์ สุเขติ ปิณตติ, ส่วิกขติ ปุณณานิ กโรติ,
 เท จ โภเค คธิตอ มุจฺฉิตอ อชฺฌาปนโน^๑ อนาทินวทสฺสาวิ อนิสฺสรณปญฺโฆ
 ปริภุชฺชติ. อย์ คามณิ กามโกคิ ตีหิ จาเนหิ ปาส์โส, เอเกน จาเนน การโยห.
 กตเมหิ ตีหิ จาเนหิ ปาส์โส? ฐมเมน โภเค ปริเยสติ อสหาเสนาคิ อิมินา
 ปจเมน จาเนน ปาส์โส, อุตทาน์ สุเขติ ปิณตติ อิมินา ทุตเยน จาเนน ปาส์โส,
 ส่วิกขติ ปุณณานิ กโรตติ อิมินา ทุตเยน จาเนน ปาส์โส. กตเมน เอเกน จาเนน
 การโยห? เท จ โภเค คธิตอ มุจฺฉิตอ อชฺฌาปนโน อนาทินวทสฺสาวิ
 อนิสฺสรณปญฺโฆ ปริภุชฺชตติ อิมินา เอเกน จาเนน การโยห. อย์ คามณิ กามโกคิ
 อิมะหิ ตีหิ จาเนหิ ปาส์โส, อิมินา เอเกน จาเนน การโยห. (๙)

๑ น.ม. อชฺฌาปนโน

ทศร ความดี ยว้าย กามโกถิ ฐมฺเมน โภเก ปริเยสฺติ อสาทเสน, ฐมฺเมน โภเก ปริเยสฺติวา อสาทเสน อุตฺตานํ สุเขติ ปิเณติ, สฺวิภชฺติ ปุณฺณานิ กโรติ, เต จ โภเก อคฺธิโต อมฺจุณฺโติ อนชฺฌาปนโน อาทินวทสฺสาวิ นิสฺสรณปญฺโญ ปริกฺกชฺชติ. ยํ ความดี กามโกถิ จตุหิ จาเนหิ ปาสฺโส. กตเมหิ จตุหิ จาเนหิ ปาสฺโส? ฐมฺเมน โภเก ปริเยสฺติ อสาทเสนาคิ อิมินา ปจฺเมน จาเนน ปาสฺโส, อุตฺตานํ สุเขติ ปิเณตฺติ อิมินา ทฺติเยน จาเนน ปาสฺโส. สฺวิภชฺติ ปุณฺณานิ กโรตฺติ อิมินา ทฺติเยน จาเนน ปาสฺโส. เต จ โภเก อคฺธิโต อมฺจุณฺโติ อนชฺฌาปนโน อาทินวทสฺสาวิ นิสฺสรณปญฺโญ ปริกฺกชฺชตฺติ อิมินา จตุตฺเถน จาเนน ปาสฺโส. ยํ ความดี กามโกถิ อิมฺเห จตุหิ จาเนหิ ปาสฺโส. (๑๐)

ตโยเม ความดี ทปสฺสโน ลฺหุขีวินฺ สนฺโต สฺวิขฺชมนานา โลกสฺมี. กตเม ตโย? อิทฺ ความดี เอกจฺโจ ทปสฺสํ ลฺหุขีวี สทฺโธ^๑ อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺชิตฺโต โหติ “อปฺเปวนาม กุสฺลํ ฐมฺมํ อธิคฺจฺเจยฺยํ, อปฺเปวนาม อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ^๒ อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสสํ สจฺฉิกเรยฺยน”ติ, โส อุตฺตานํ อาตาเปติ ปริทาเปติ, กุสฺลญฺจ ฐมฺมํ นาทิคฺจฺจติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ^๓ อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสสํ น สจฺฉิกโรติ. (๑)

อิธ ปน ความดี เอกจฺโจ ทปสฺสํ ลฺหุขีวี สทฺโธ, อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺชิตฺโต โหติ “อปฺเปว นาม กุสฺลํ ฐมฺมํ อธิคฺจฺเจยฺยํ, อปฺเปว นาม อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสสํ สจฺฉิกเรยฺยน”ติ, โส อุตฺตานํ อาตาเปติ ปริทาเปติ, กุสฺลํ หิ โข ฐมฺมํ อธิคฺจฺจติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสสํ น สจฺฉิกโรติ. (๒)

อิธ ปน ความดี เอกจฺโจ ทปสฺสํ ลฺหุขีวี สทฺโธ อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺชิตฺโต โหติ “อปฺเปว นาม กุสฺลํ ฐมฺมํ อธิคฺจฺเจยฺยํ, อปฺเปว นาม อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสสํ สจฺฉิกเรยฺยน”ติ, โส อุตฺตานํ อาตาเปติ ปริทาเปติ, กุสฺลญฺจ ฐมฺมํ อธิคฺจฺจติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลฺมรียฉานทสฺสนวิเสสํ สจฺฉิกโรติ. (๓)

๑ ฉ.ม. สทฺธา ๒ ฉ.ม., ส. อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา. เอวมฺปรีปี

๓ ฉ.ม. อุตฺตริ จ มนุสฺสธมฺมา. เอวมฺปรีปี

ตถุร กามณิ ยว้าย ตปสฺสึ ลุขชีวี อตฺตาทนํ อาทาเปติ ปริทาเปติ, กุสลญจ
 ฌมฺมํ นวคฺคจฺจติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมรียฉานทสฺสนวิเสสํ น สจฺจนิกริทธิ, อัย
 กามณิ ตปสฺสึ ลุขชีวี ตีหิ จานเหติ การโยห- กตเมหิ ตีหิ จานเหติ การโยห ?
 อตฺตาทนํ อาทาเปติ ปริทาเปตตีติ อิมินา ปจฺเจน จานเนน การโยห, กุสลญจ ฌมฺมํ
 นวคฺคจฺจตตีติ อิมินา ทุตฺติเยน จานเนน การโยห, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมรียฉานทสฺสนวิเสสํ
 น สจฺจนิกริทธิติ อิมินา ทุตฺติเยน จานเนน การโยห. อัย กามณิ ตปสฺสึ ลุขชีวี
 อิมเหติ ตีหิ จานเหติ การโยห. (๑)

ตถุร กามณิ ยว้าย ตปสฺสึ ลุขชีวี อตฺตาทนํ อาทาเปติ ปริทาเปติ, กุสลญหิ
 โห ฌมฺมํ อวคฺคจฺจติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมรียฉานทสฺสนวิเสสํ น สจฺจนิกริทธิ,
 อัย กามณิ ตปสฺสึ ลุขชีวี ทวีหิ จานเหติ การโยห, เอเกน จานเนน ปาสฺโส.
 กตเมหิ ทวีหิ จานเหติ การโยห ? อตฺตาทนํ อาทาเปติ ปริทาเปตตีติ อิมินา ปจฺเจน
 จานเนน การโยห, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมรียฉานทสฺสนวิเสสํ น สจฺจนิกริทธิติ อิมินา
 ทุตฺติเยน จานเนน การโยห. กตเมเนน เอเกน จานเนน ปาสฺโส ? กุสลํ หิ โห ฌมฺมํ
 อวคฺคจฺจตตีติ อิมินา เอเกน จานเนน ปาสฺโส. อัย กามณิ ตปสฺสึ ลุขชีวี อิมเหติ
 ทวีหิ จานเหติ การโยห, อิมินา เอเกน จานเนน ปาสฺโส. (๒)

ตถุร กามณิ ยว้าย ตปสฺสึ ลุขชีวี อตฺตาทนํ อาทาเปติ ปริทาเปติ, กุสลํ จ
 ฌมฺมํ อวคฺคจฺจติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมรียฉานทสฺสนวิเสสํ สจฺจนิกริทธิ. อัย กามณิ
 ตปสฺสึ ลุขชีวี เอเกน จานเนน การโยห, ทวีหิ จานเหติ ปาสฺโส. กตเมเนน เอเกน
 จานเนน การโยห ? อตฺตาทนํ อาทาเปติ ปริทาเปตตีติ อิมินา เอเกน จานเนน การโยห.
 กตเมหิ ทวีหิ จานเหติ ปาสฺโส ? กุสลํ จ ฌมฺมํ อวคฺคจฺจตตีติ อิมินา ปจฺเจน
 จานเนน ปาสฺโส, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อลมรียฉานทสฺสนวิเสสํ สจฺจนิกริทธิติ อิมินา
 ทุตฺติเยน จานเนน ปาสฺโส. อัย กามณิ ตปสฺสึ ลุขชีวี อิมินา เอเกน จานเนน
 การโยห, อิมเหติ ทวีหิ จานเหติ ปาสฺโส. (๓)

ติสฺโส อิมํ กามณิ สนฺทิกฺกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา
 ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญญฺติ. กตฺมา ติสฺโส ? ยํ รตฺโต รากฺขริกรณํ อตฺตพฺยาพารายปํ
 เจเตติ. ปรพฺยาพารายปํ เจเตติ, อุกฺกพฺยาพารายปํ เจเตติ. ราเค ปทึเน เนว
 อตฺตพฺยาพารายปํ เจเตติ, น ปรพฺยาพารายปํ เจเตติ, น อุกฺกพฺยาพารายปํ เจเตติ,
 สนฺทิกฺกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญญฺติ.
 ยํ ทฺวํ ฐาเน อตฺตพฺยาพารายปํ เจเตติ, ปรพฺยาพารายปํ เจเตติ,
 อุกฺกพฺยาพารายปํ เจเตติ. โทเส ปทึเน เนว อตฺตพฺยาพารายปํ เจเตติ, น ปรพฺยาพาราย
 เจเตติ น อุกฺกพฺยาพารายปํ เจเตติ, สนฺทิกฺกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา
 โอปนยิกา ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญญฺติ. ยํ มุโฬหํ โมหาริกรณํ อตฺตพฺยาพารายปํ
 เจเตติ, ปรพฺยาพารายปํ เจเตติ, อุกฺกพฺยาพารายปํ เจเตติ. โมเห ปทึเน เนว
 อตฺตพฺยาพารายปํ เจเตติ, น ปรพฺยาพารายปํ เจเตติ, น อุกฺกพฺยาพารายปํ เจเตติ,
 สนฺทิกฺกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญญฺติ.
 อิมํ โข กามณิ ติสฺโส สนฺทิกฺกา นิชฺชรา - อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา
 ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญญฺติ.

เอวํ วุตฺเต, ราสีโย กามณิ ภควนฺตํ เอตทวโจ “อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ
 ภนฺเต ฯ เปวํ อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณูปตํ สรณํ กตฺนํ” ติ.
 ทฺวาทสมํ.

๑๓. ปาฏลียสูตร

[๓๖๕] เอกํ สมยํ ภควา โกปิเยสุ วิหริติ อุตฺตรนฺนาม^๑ โกปียานํ นิคโม.
 อถ โข ปาฏลียํ กามณิ เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ปาฏลียํ กามณิ ภควนฺตํ
 เอตทวโจ “สุตฺตเมตํ ภนฺเต ‘สมณฺโณ โคตโม มายํ ชานาตี’ ติ ? เอ เต ภนฺเต
 เอวมาหํสุ ‘สมณฺโณ โคตโม มายํ ชานาตี’ ติ, กจฺจิ เต ภนฺเต ภควโต วุตฺตวาทีโน,
 น จ ภควนฺตํ อญฺเฐน อพฺภากิขฺชนฺติ, ธมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยาโกโรนฺติ, น จ โกจิ
 สหธมฺมิโก วาทานฺวาโต”^๒ การยฺหํ จานํ อากจฺฉติ, อนพฺภากิขฺชิตฺกามา หิ มยํ ภนฺเต

๑ ส. อุตฺตรกํ นาม ๒ . วาทานฺวาโต

ภควันตน”ติ. เย เต कामณิ เอวมาหंस “สมโณ โคตโม มายं ชานาตี”ติ,
 วุตตวาทีโน เจว เม, เต น จ มํ อญฺเฐน อพฺภาจิกฺขณฺติ, ฐมฺมสฺส จานฺธมฺมํ
 พฺยากโรนฺติ, น จ โกจิ สหฺธมฺมิโก วาทานฺวาทो การยฺหํ จานํ อากจฺฉตีติ.
 สจฺจํเยว กิร โภ มยํ. เตสํ สมณพฺรหฺมณานํ น สทฺทหาม “สมโณ โคตโม
 มายं ชานาตี”ติ, “สมโณ ชฺลฺ โภ โคตโม มายาวิ”ติ. โย นุ โข कामณิ เอวํ
 วเทติ “อหํ มายं ชานามิ”ติ, โส เอวํ วเทติ “อหํ มายาวิ”ติ. ตเถว ตํ ภควา
 โหติ, ตเถว ตํ สุกต โหตีติ. เตนฺ หิ कामณิ ตณฺเฑเวตฺถ ปฏฺิปปจฺฉิสฺสามิ. ยถา เต
 ขเมยฺย, ตถา ตํ พฺยากเรยฺยาสิ.

ตํ ก็ มณฺเฑสิ कामณิ, ชานาตี ตฺวํ โกฬิยานํ^๑ ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑติ^๒ ชานามหํ
 ภนฺเต โกฬิยานํ ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑติ. ตํ ก็ มณฺเฑสิ कामณิ, กิเมตฺถิยา โกฬิยานํ
 ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑติ^๓ เย จ ภนฺเต โกฬิยานํ โจรา, เต จ ปฏฺิเสเรตฺถํ, ยานิ จ
 โกฬิยานํ พฺุเตยฺยานิ, ตานิ จ วหาตุ,^๔ เอตทตฺถิยา ภนฺเต โกฬิยานํ ลมฺพจฺจุพฺเพ
 ภณฺเฑติ. ตํ ก็ มณฺเฑสิ कामณิ, ชานาตี ตฺวํ โกฬิยานํ นิคม^๕ ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑ
 สึลวณฺเต วา เต ทฺสสึเล วาตี^๖ ชานามหํ ภนฺเต โกฬิยานํ ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑ ทฺสสึเล
 ปาปธฺมเม, เย จ โลเก ทฺสสึเล ปาปธฺมมา, โกฬิยานํ ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑ เตสํ
 อณฺเฑตฺราตี. โย นุ โข कामณิ เอวํ วเทยฺย “ปาฏลียํ कामณิ ชานาตี โกฬิยานํ
 ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑ ทฺสสึเล ปาปธฺมเม, ปาฏลียํปี้ कामณิ ทฺสสึเล ปาปธฺมโม”ติ,
 สมฺมา นุ โข โส วทมาโน วเทยฺยาสิ? โน เหนํ ภนฺเต. อณฺเฑ ภนฺเต โกฬิยานํ
 ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑ, อณฺเฑโหมสมฺมิ, อณฺเฑถาธฺมมา โกฬิยานํ ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑ,
 อณฺเฑถาธฺมโมหมสมฺมิตฺติ. ตฺวํ หิ นาม कामณิ น ลจฺฉสิ “ปาฏลียํ कामณิ ชานาตี
 โกฬิยานํ ลมฺพจฺจุพฺเพ ภณฺเฑ ทฺสสึเล ปาปธฺมเม, น จ ปาฏลียํ कामณิ ทฺสสึเล
 ปาปธฺมโม”ติ. ตสฺมา^๔ ตถาคโต น ลจฺฉติ “ตถาคโต มายํ ชานาตี, น จ

สุตฺตนฺต. ๑๐/๓๕ ๑ ฉ.ม. โกฬิยานํ ๒ ก. ปหาตุ

๓ ฉ.ม. อี. ยยํ ปาโจ น ทิสฺสติ

๔ ฉ.ม. อี. กสฺมา

ตถาคโตะ มายาวิวัติ. มายญฺจาหํ กามฉิ ปชานามิ, มายาย จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน
จ มายาวิ กายสฺส เกหา ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ นิริยํ อุปปชฺชติ,
ตถจ ปชานามิ.

ปาณาติปาตญฺจาหํ กามฉิ ปชานามิ ปาณาติปาตสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน
จ ปาณาติปาทํ กายสฺส เกหา ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ นิริยํ อุปปชฺชติ,
ตถจ ปชานามิ. อทินฺนาทานํ จาหํ กามฉิ ปชานามิ อทินฺนาทานสฺส จ วิปากํ,
ยถาปฏิปนฺโน จ อทินฺนาทนายํ กายสฺส เกหา ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ
นิริยํ อุปปชฺชติ, ตถจ ปชานามิ. กาเมสุ มิจฺฉาจารญฺจาหํ กามฉิ ปชานามิ
กาเมสุ มิจฺฉาจารสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ กาเมสุ มิจฺฉาจารํ กายสฺส เกหา
ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ นิริยํ อุปปชฺชติ, ตถจ ปชานามิ. มุสาวาทญฺจาหํ
กามฉิ ปชานามิ มุสาวาทสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ มุสาวาทํ กายสฺส เกหา
ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ นิริยํ อุปปชฺชติ, ตถจ ปชานามิ. ปิสุณวาจํ
จาหํ กามฉิ ปชานามิ ปิสุณวากาย จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ ปิสุณวาจํ กายสฺส
เกหา ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ นิริยํ อุปปชฺชติ, ตถจ ปชานามิ. ผรุสวาจํ
จาหํ กามฉิ ปชานามิ ผรุสวากาย จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ ผรุสวาจํ กายสฺส
เกหา ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ นิริยํ อุปปชฺชติ, ตถจ ปชานามิ.
สมฺมุปลปาตญฺจาหํ กามฉิ ปชานามิ สมฺมุปลปาตสฺส จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ
สมฺมุปลปาตํ กายสฺส เกหา ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ นิริยํ อุปปชฺชติ,
ตถจ ปชานามิ. อภิชฺฌณญฺจาหํ กามฉิ ปชานามิ อภิชฺฌาย จ วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน
จ อภิชฺฌาตุ กายสฺส เกหา ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ นิริยํ อุปปชฺชติ,
ตถจ ปชานามิ. พยาปาทปโทสญฺจาหํ กามฉิ ปชานามิ พยาปาทปโทสสฺส จ วิปากํ,
ยถาปฏิปนฺโน จ พยาปนฺนจิตฺโต กายสฺส เกหา ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาทํ
นิริยํ อุปปชฺชติ, ตถจ ปชานามิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ จาหํ กามฉิ ปชานามิ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ
วิปากํ, ยถาปฏิปนฺโน จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก กายสฺส เกหา ปริ มรณา อปายํ ทุกฺคตํ
วินิปาทํ นิริยํ อุปปชฺชติ, ตถจ ปชานามิ.

สนฺติ ทิ คามณิ เอเก สมนพฺรหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิจฺฉิโน “โย โภจิ ปาณมตีปาเตติ, สพฺโพ โส ทิจฺฉเจว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ. โย โภจิ อทินฺนํ อาทียติ, สพฺโพ โส ทิจฺฉเจว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ. โย โภจิ กาเมสุ มิจฺฉา จรติ, สพฺโพ โส ทิจฺฉเจว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ. โย โภจิ มุสา ภณฺติ, สพฺโพ โส ทิจฺฉเจว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยตี”ติ.

ทิสฺสติ โข จ ปน คามณิ อิเธกฺขจฺโจ มาลี กุณฺฑลํ สุนฺหาโต สุวลิทฺโต กปฺปิตเกสสมสฺสํ อิตฺติกาเมหิ ราชา มณฺเฒ ปริจาเรนฺโต. ตเมณํ เอวมาหํสุ “อมฺโภ อโย ปุริโส ก็ อกาสิ, มาลี กุณฺฑลํ สุนฺหาโต สุวลิทฺโต กปฺปิตเกสสมสฺสํ อิตฺติกาเมหิ ราชา มณฺเฒ ปริจาเรตี”ติ. ตเมณํ เอวมาหํสุ “อมฺโภ อโย ปุริโส รณฺโณ ปจฺจตฺตํ ปสฺสยฺห ชีวิตา โวโรเปติ, ตสฺส ราชา อตฺตมโน อภิหารมทาสี, เตนายํ ปุริโส มาลี กุณฺฑลํ สุนฺหาโต สุวลิทฺโต กปฺปิตเกสสมสฺสํ อิตฺติกาเมหิ ราชา มณฺเฒ ปริจาเรตี”ติ.

ทิสฺสติ โข คามณิ อิเธกฺขจฺโจ ทพฺพหยา รชฺชยา ปจฺฉาพาหํ คาพฺพพฺพนฺธํ พนฺธิทฺวา ขุรมณฺฑํ กริตฺวา ขรสฺสเรณ ปณฺเวณ รติยาย รติยํ สิงฺฆาฏเกณ สิงฺฆาฏกํ ปรีเนทฺวา ทกฺขิณฺเณ ทฺวาเรณ นิภฺขามะทฺวา^๑ ทกฺขิณฺโต นกรสฺส สีสํ จิขฺขมาโน. ตเมณํ เอวมาหํสุ “อมฺโภ อโย ปุริโส ก็ อกาสิ, ทพฺพหยา รชฺชยา ปจฺฉาพาหํ คาพฺพพฺพนฺธํ พนฺธิทฺวา ขุรมณฺฑํ กริตฺวา ขรสฺสเรณ ปณฺเวณ รติยายรติยํ สิงฺฆาฏเกณ สิงฺฆาฏกํ ปรีเนทฺวา ทกฺขิณฺเณ ทฺวาเรณ นิภฺขามะทฺวา ทกฺขิณฺโต นกรสฺส สีสํ จินฺหตี”ติ. ตเมณํ เอวมาหํสุ “อมฺโภ อโย ปุริโส ราชเวรี อิตฺติ วา ปุริสํ วา ชีวิตา โวโรเปติ, เตน นํ ราชานํ คเหทฺวา เอวรูปานิ กมฺมกรณานิ^๒ กาเรนตี”ติ.

ตํ ก็ มณฺเฒลํ คามณิ, อปี นุ เต เอวรูปํ ทิจฺฉจํ วา สุตํ วาติ? ทิจฺฉญจ โน ภนฺเต สุตญจ สฺยิสฺสติ จาติ.

๑ ก. นิภฺขมิตฺวา.เอวมาปรีปี

๒ จ.ม. เอวรูปํ กมฺมการณํ

ตตร คามณิ เย เต สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิจิโน “โย โกจิ ปาณมตฺติปาเตติ, สฬโป โส ทิจฺจุเจว ฐมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสฺสเวทยตี”ติ. สจฺจํ วา เต อาหํสุ มุสา วาติ? มุสา ภาณฺเต. เย ปน เต ตฺวจฺฉํ มุสา วิลปนฺติ, สีสฺสวโนโต วา เต ทุสฺสีลา วาติ? ทุสฺสีลา ภาณฺเต. เย ปน เต ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา, มิจฺฉาปฺปิปฺปนา วา เต สมฺมาปฺปิปฺปนา วาติ? มิจฺฉาปฺปิปฺปนา ภาณฺเต. เย ปน เต มิจฺฉาปฺปิปฺปนา, มิจฺฉาทิจฺจุจิกา วา เต สมฺมาทิจฺจุจิกา วาติ? มิจฺฉาทิจฺจุจิกา ภาณฺเต. เย ปน เต มิจฺฉาทิจฺจุจิกา, กถํ นุ เตสุ ปสฺสีทิกฺขณฺติ? โน เหนํ ภาณฺเต. (๑)

ทิสฺสติ โข ปน คามณิ อิเธกฺขจฺโจะ มาลี กุณฺฑลํ ํเปว อิตฺติกาเมหิ ราชา มณฺเฒ ปรีจาเรนฺโต. ตเมณํ เอวมาหํสุ “อมฺโห อयํ ปุริโส ก็ อกาสิ, มาลี กุณฺฑลํ ํเปว อิตฺติกาเมหิ ราชา มณฺเฒ ปรีจาเรตี”ติ. ตเมณํ เอวมาหํสุ “อมฺโห อयํ ปุริโส รณฺเฒ ปจฺจตฺติกสฺส ปสฺสยฺห รกนํ อหาสิ,^๑ ตสฺส ราชา อตฺตมโน อภิหารมทาสิ, เตนายํ ปุริโส มาลี กุณฺฑลํ ํเปว อิตฺติกาเมหิ ราชา มณฺเฒ ปรีจาเรตี”ติ.

ทิสฺสติ โข คามณิ อิเธกฺขจฺโจะ ทฬฺหาย รชฺชยา ํเปว ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉิขฺชมาโน. ตเมณํ เอวมาหํสุ “อมฺโห อยํ ปุริโส ก็ อกาสิ, ทฬฺหาย รชฺชยา ํเปว ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉินฺทตี”ติ. ตเมณํ เอวมาหํสุ “อมฺโห อยํ ปุริโส คามา วา อรณฺดา วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทียิ^๒ เตน นํ ราชาโน คเหตฺวา เอวรूपํ กมฺมการณํ กาเรนฺตี”ติ. ตํ ก็ มณฺเฒสิ คามณิ, อปี นุ เต เอวรूपํ ทิจฺจุ จา สฺสํ วาติ? ทิจฺจุจฺฉ โน ภาณฺเต สฺสจฺฉ สฺยิสฺสติ จาติ. ตตร คามณิ เย เต สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิจิโน “โย โกจิ อทินฺนํ อาทียติ, สฬโป โส ทิจฺจุเจว ฐมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสฺสเวทยตี”ติ. สจฺจํ วา เต อาหํสุ มุสา วาติ ํเปว กถํ นุ เตสุ ปสฺสีทิกฺขณฺติ? โน เหนํ ภาณฺเต. (๒)

๑ ก. อทินนํ อาทียติ ๒ ก. อาทียติ

ทิสฺสติ โข ปน คามณิ อเรกัจโจ มาลี กุณฺฑลํ ๖ เป ๖ อิตฺติกาเมหิ ราชามณฺเฒ ปรีจาเรนฺโต. ตเมณฺ เหวมาหฺสฺ “อมฺโห อยฺ ปรีโส ก็ อกาสิ, มาลี กุณฺฑลํ ๖ เป ๖ อิตฺติกาเมหิ ราชามณฺเฒ ปรีจาเรตี”ติ. ตเมณฺ เหวมาหฺสฺ “อมฺโห อยฺ ปรีโส รณฺโณ ปจฺจตฺติกสฺส ทาเรสฺ จาริตํ อาปชฺชิ, ตสฺส ราชามณฺเฒ อตฺตมโน อภิหารมทาสิ, เตนายฺ ปรีโส มาลี กุณฺฑลํ ๖ เป ๖ อิตฺติกาเมหิ ราชามณฺเฒ ปรีจาเรตี”ติ.

ทิสฺสติ โข คามณิ อเรกัจโจ ทพฺพหยา รชฺชยา ๖ เป ๖ ทกฺขินโต นครสฺส สีสํ ฉิขฺชมาโน. ตเมณฺ เหวมาหฺสฺ “อมฺโห อยฺ ปรีโส ก็ อกาสิ, ทพฺพหยา รชฺชยา ๖ เป ๖ ทกฺขินโต นครสฺส สีสํ ฉินฺทตี”ติ. ตเมณฺ เหวมาหฺสฺ “อมฺโห อยฺ ปรีโส กุณฺฑลํ กุณฺฑลํ จาริตํ อาปชฺชิ, เตน น ราชามณฺเฒ คเหตุวา เหวรูปํ กมฺมการณํ การณตี”ติ. ตํ ก็ มณฺเฒ คามณิ, อปี นฺ เต เหวรูปํ ทิฏฺฐํ วา สุตํ วาติ? ทิฏฺฐจฺจ โน กนฺเต สุตํ จ สยิสฺสติ จาติ. ตตฺร คามณิ เย เต สมณพฺรหฺมณา เหววาทิโน เหวทิจฺจโน “โย โกจิ กามสฺส มิจฺจา จรติ, สพฺโพ โส ทิฏฺฐจฺจ รมฺเม ทกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิเวทยตี”ติ, สจฺจํ วา เต อาหฺสฺ มุสา วาติ ๖ เป ๖ กลลํ นฺ เตสฺ ปสฺสิทฺตุนตี? โน เหนํ กนฺเต. (๓)

ทิสฺสติ โข ปน คามณิ อเรกัจโจ มาลี กุณฺฑลํ สุนฺหาโต สุวลิทฺโต กปฺปิเตสฺมสฺส อิตฺติกาเมหิ ราชามณฺเฒ ปรีจาเรนฺโต. ตเมณฺ เหวมาหฺสฺ “อมฺโห อยฺ ปรีโส ก็ อกาสิ, มาลี กุณฺฑลํ สุนฺหาโต สุวลิทฺโต กปฺปิเตสฺมสฺส อิตฺติกาเมหิ ราชามณฺเฒ ปรีจาเรตี”ติ. ตเมณฺ เหวมาหฺสฺ “อมฺโห อยฺ ปรีโส ราชานํ มุสวาเทน หาเสสิ,^๑ ตสฺส ราชามณฺเฒ อตฺตมโน อภิหารมทาสิ, เตนายฺ ปรีโส มาลี กุณฺฑลํ สุนฺหาโต สุวลิทฺโต กปฺปิเตสฺมสฺส อิตฺติกาเมหิ ราชามณฺเฒ ปรีจาเรตี”ติ.

ทิสฺสติ โข คามณิ อเรกัจโจ ทพฺพหยา รชฺชยา ปจฺฉาพาหํ กาพฺพพฺพณฺนํ พนฺธิทฺวา ชฺรุมฺมณฺทํ กทฺวา ชฺรสฺสเรณ ปณฺเวณ รติยาย รติยํ สิงฺฆาฏเกณ สิงฺฆาฏกํ ปรีเนทฺวา ทกฺขิณเณ ทฺวารเณ นิกฺขามะทฺวา ทกฺขินโต นครสฺส สีสํ ฉิขฺชมาโน.

ตเมณฺเ อเวมาหํสุ “อมฺโห อยํ ปุริโส ก็ อกาสิ, ทพฺพาย รชชฺยา ปจฺจาพาหํ
 กาพฺพพณฺธํ พนฺธิตฺวา ชฺรุมณฺทํ กริตฺวา ชฺรสฺสเรณ ปณฺเวน รติยารติยํ สิงฆาฏเกณ
 สิงฆาฏกํ ปริเนตฺวา ทกฺขิณเณ ทฺวาเรณ นิโกฆาเมตฺวา ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ จินฺทตี”ติ.
 ตเมณฺเ อเวมาหํสุ “อมฺโห อยํ ปุริโส กพฺปติสฺส วา กพฺปติปฺปุตฺตสฺส วา มุสาวาเทณ
 อตฺถิ ภณฺธิ, เตน นํ ราชานํ กहेตฺวา เอวรูปานิ กมฺมการณานิ กาเรณตี”ติ. ตํ
 ก็ มณฺเณสิ กามฉิ, อปี นุ เต เอวรูปํ ทิฏฺฐิ วา สุตํ วาติ? ทิฏฺฐณฺจ โน ภาเน
 สุตณฺจ สฺยิสฺสตี จาติ. ตตฺร กามฉิ เย เต สมณพฺราหมณา เอวํวาทีโน เอวํทิฏฺฐิโน
 “โย โกจิ มุสา ภณฺติ, สพฺโพ โส ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยตี”ติ,
 สจฺจํ วา เต อาหํสุ มุสา วาติ? มุสา ภาเน. เย ปน เต ตฺวจฺฉํ มุสา วิลปนฺติ,
 สีสฺสวโนโต วา เต ทุสฺสีลา วาติ? ทุสฺสีลา ภาเน. เย ปน เต ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา,
 มิจฺฉาปฺปิปฺปนา วา เต สมฺมาปฺปิปฺปนา วาติ? มิจฺฉาปฺปิปฺปนา ภาเน. เย ปน เต
 มิจฺฉาปฺปิปฺปนา, มิจฺฉาทิฏฺฐิกา วา เต สมฺมาทิฏฺฐิกา วาติ? มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ภาเน.
 เย ปน เต มิจฺฉาทิฏฺฐิกา, กลฺลํ นุ เตสุ ปสฺสีทิตฺตุนฺติ? โน เหนํ ภาเน. (๘)

อจฺฉริยํ ภาเน, อพฺภุทํ ภาเน, อตฺถิ เม ภาเน อวาสถาคารํ ตตฺถ อตฺถิ
 มณฺเณกานิ, อตฺถิ อาสนานิ, อตฺถิ อุทกมณฺโณ, อตฺถิ เตลปฺปทีโป, ตตฺถ โย
 สมณํ วา พฺราหมณํ วา วาสํ อุเปตี, เตนานํ ยถาสตฺยติ ยถาพลํ สํวิฆาไม,
 ญฺตปฺพพํ ภาเน จตฺตารโ สตฺถารโ นานาทิฏฺฐิกา นานาชนฺติกา นานารุจิกา, ตสฺมี
 อวาสถาคารา วาสํ อุปคจฺฉิสฺสุ.^๑

เอโก สตฺถา เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ “นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ
 สุกตทุกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ
 มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺถา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหมณา
 สมฺมกฺกตา สมฺมาปฺปิปฺปนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรมฺจ โลกํ สยํ อภินฺญา สจฺฉนฺติทฺวา
 ปเวเทนตี”ติ.

เอโก สยฺยตา เอวํวาทิ เอวํวิญฺญูจิ “อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตฺ, อตฺถิ สุกตทกฺกภูฏานํ กมฺมํ ฝลํ วิปาโก, อตฺถิ อยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สยฺยตา โอปปาทิกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมมฺกคฺคตา สมมาปฺปิปฺปนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรมฺจ โลกํ สยํ อภินฺนมา สจฺฉิกทฺวา ปเวเทนตี”ติ.

เอโก สยฺยตา เอวํวาทิ เอวํวิญฺญูจิ “กโรโต การยโต, จินฺทโต เจทาปยโต, ปจโต ปจาปยโต, โสจโต โสจยโต, กิลมโต กิลมาปยโต, ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมตฺติปาตยโต, อทินฺนํ อาทียโต, สนฺธิ จินฺทโต, นิลุโลปํ หรโต. เอกาการิกํ กโรโต, ปริปนฺเต ติฏฺฐโต, ปรรหํ คจฺฉโต, มุสา ภณโต, กโรโต น กรียติ ปาปํ, ขุปรียนฺเตน เจปิ จกฺเคน โย อิมิสฺสา ปจวียา ปาณเ เอกํ มัสซลํ เอกํ มัสสปุณฺหํ กเรยฺย, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อากโม. ทกฺขิณํ เจปิ กงฺคาย ตีรํ คจฺฉเยยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต จินฺทนฺโต เจทาเปนฺโต ปจนฺโต ปจาเปนฺโต,^๑ นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อากโม. อุตฺตรํ เจปิ กงฺคาย ตีรํ คจฺฉเยยฺย ทนฺโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยชาเปนฺโต, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม. ทาเนน ทเมน สยฺเมน สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม”ติ.

เอโก สยฺยตา เอวํวาทิ เอวํวิญฺญูจิ “กโรโต การยโต, จินฺทโต เจทาปยโต, ปจโต ปจาปยโต, โสจโต โสจยโต,^๒ กิลมโต กิลมาปยโต. ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมตฺติมาปยโต, อทินฺนํ อาทียโต, นิลุโลปํ หรโต, เอกาการิกํ กโรโต, ปริปนฺเต ติฏฺฐโต, ปรรหํ คจฺฉโต, มุสา ภณโต, กโรโต กรียติ ปาปํ, ขุปรียนฺเต เจปิ จกฺเคน โย อิมิสฺสา ปจวียา ปาณเ เอกํ มัสซลํ เอกํ มัสสปุณฺหํ กเรยฺย, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, อตฺถิ ปาปสฺส อากโม. ทกฺขิณํ เจปิ กงฺคาย ตีรํ คจฺฉเยยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต จินฺทนฺโต. เจทาเปนฺโต, ปจนฺโต ปจาเปนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ,

๑ ก. ปาเจนฺโต

๒ จ.ม. โสจยโต โสจาปยโต

อตุติ ปาปสฺส อากโม. อุตฺตํ เจปํ กงฺกាយํ ตีรํ กจฺเจยฺย ททນฺโต ทาเปนฺโต,
 ยชนฺโต ยชาเปนฺโต, อตุติ ตโตนิทานํ ปุณฺณํ, อตุติ ปุณฺณสฺส อากโม. ทาเนน
 ทาเมน สํยเมเน สจฺจวชฺเชน อตุติ ปุณฺณํ, อตุติ ปุณฺณสฺส อากโม”ติ.

ตสฺส มยฺหิ ภนฺเต อหุทเว กงฺขา, อหุ วิจิจฺจนา “โก สฺสุ นาม อิมสฺส
ภวตฺติ สฺสมณพฺรหฺมณานํ สจฺจํ อาห โโก มุสา”ติ.

อลัน ที เท คามณี กงชิตุ, อลัน วิจิกิจิตุ, กงชนิเย จ ปน เท จาเน
 วิจิกิจิตา อุปปนนาติ. เอวํ ปสนนนาหํ กนเต ภควติ “ปโหติ เม ภควา ตถา
 ธมมํ เทเสตุ. ยถาหํ อิมํ กงชาธมมํ ปชเหยยน”ติ.

อตุถิ คามณิ ธมฺมสมาธิ, ตตฺร เจ ตวํ จิตฺตสมาธิํ ปฏิลเกยฺยาสิ, เอวํ ตวํ
อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชฺເຍຍาสิ. กตโม จ คามณิ ธมฺมสมาธิ? อิทํ คามณิ อริยสาวโก
ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิโรโต โหติ, อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา
ปฏิวิโรโต โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิโรโต โหติ,
มฺสฺสวาทํ ปหาย มฺสฺสวาทา ปฏิวิโรโต โหติ, ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจา
ปฏิวิโรโต โหติ, ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจา ปฏิวิโรโต โหติ, สมฺมปฺปลาปํ
ปหาย สมฺมปฺปลาปา ปฏิวิโรโต โหติ, อนิขฺฆํ ปหาย อนนิขฺฆาตุ โหติ,
พฺยาปาทปโทสํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิํ ปหาย สมฺมาทิฏฺฐิโก
โหติ.

ส ขเ โส ความดี อริยสาวโก เอวํ วิคตภาสิขุโฆ วิคตพยุยาปาโท อสम्मุโพท
สมุชชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหริติ. ตถา ทุทฺธิ
ฯ เปฯ ตถา ตตฺถิ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพพิ สพฺพตฺตาย สพฺพาวนํ
โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน
ผริตฺวา วิหริติ, โส อิติ ปฏิสฺสจิกฺขติ “ยฺวํ สตฺถา เอวํทํ เอวํทิจฺฉิ” นตฺถิ
ทินนํ, นตฺถิ ยฺยจํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทกฺกญฺยานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ

อัย โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สุตฺตา โอปปาทิกา,
 นตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมมกฺกตา สมนุปฺปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรมฺจ
 โลกํ สยํ อภินฺวฺยา สจฺฉิกิตฺวา ปเวทนฺตี”ติ. สเจ ทสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจฺนํ,
 อปณฺณกตํ มยฺหํ, โยหํ น กิณฺจิ พฺยาพาธมิ ทสฺส วา ถาวโร วา, อุภยเมตฺถ
 กญฺจกาโห, ยํ จมฺหิ กาเยนํ สํวฺโต วาจาเย สํวฺโต มนฺสา สํวฺโต, ยญฺจ กายสฺส
 เกทา ปโร มรณา สุกฺตี สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชิสฺสามิ”ติ. ทสฺส ปามุชฺชํ ชายติ,
 ปมฺพิตสฺส ปิตี ชายติ, ปิติมนฺสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติ,
 สุขิโน จิตฺตํ สมาริยติ. อัย โข กามณิ ฐมฺมสมาริ, ทตฺตฺว เจ ทฺวํ จิตฺตสมาริ
 ปณฺณิเกยฺยาสิ, เอวํ ทฺวํ อิมํ กงฺขารมฺมํ ปชฺเหยฺยาสิ.

ส โข โส กามณิ อริยสวโก เอวํ วิคตภาสิโฆ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมุโฬห
 สมฺปชาโน ปณฺณิสฺสโต เมตฺตาสทฺทกฺแทน เจตฺสา เอกํ ทิสฺสํ ผริตฺวา วิหริติ ตถา
 ทฺทียํ. ตถา ทฺทียํ. ตถา จตฺตฺถํ. อิติ อุทฺธมโร ทิริยํ สพฺพพริ สพฺพพตฺตตํ
 สพฺพพาวนํ โลกํ เมตฺตาสทฺทกฺแทน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคแทน อปฺปมาเนน อเวเรน
 อพฺยาปชฺเชน ผริตฺวา วิหริติ, โส อิติ ปณฺณิสฺสจฺจติ “ยฺวํ สุตฺตา เอวํวาทิ
 เอวํทิจฺฉิ ‘อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยฺยจฺจํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกตฺตฺถกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 วิปาโก, อตฺถิ อัย โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ
 สุตฺตา โอปปาทิกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมมกฺกตา สมนุปฺปฏิปนฺนา, เย
 อิมญฺจ โลกํ ปรมฺจ โลกํ สยํ อภินฺวฺยา สจฺฉิกิตฺวา ปเวทนฺตี”ติ. สเจ ทสฺส โภโต
 สตฺถุโน สจฺจํ วจฺนํ, อปณฺณกตํ มยฺหํ, โยหํ น กิณฺจิ พฺยาพาธมิ ทสฺส วา
 ถาวโร วา, อุภยเมตฺถ กญฺจกาโห, ยญฺจจมฺหิ กาเยนํ สํวฺโต วาจาเย สํวฺโต มนฺสา
 สํวฺโต, ยญฺจ กายสฺส เกทา ปโร มรณา สุกฺตี สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชิสฺสามิ”ติ. ทสฺส
 ปามุชฺชํ ชายติ, ปมฺพิตสฺส ปิตี ชายติ, ปิติมนฺสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย
 สุขํ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาริยติ. อัย โข กามณิ ฐมฺมสมาริ, ทตฺตฺว เจ ทฺวํ
 จิตฺตสมาริ ปณฺณิเกยฺยาสิ, เอวํ ทฺวํ อิมํ กงฺขารมฺมํ ปชฺเหยฺยาสิ.

ส ไช โส คามณิ อริยสาวโก เอวํ วิคตภาภิชฺโณ วิคตพฺยาปาโท อสมมุโฬห
 สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทุตฺติยํ.
 ตถา ตุตฺติยํ. ตถา จตฺตมํ. อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ
 โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺสเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน
 ฌริตฺวา วิหฺรติ โส อิติ ปฏิสฺสจฺจิกฺขติ “ยฺวํ สตฺถา เอวํวาทิ เอวํทิจฺจิ ‘กโรโต
 การยโต, จินฺทโต เจหาปยโต, ปจโต ปาจาปยโต, โสจโต’ โสจาปยโต, กิลมโต
 กิลมาปยโต, ฌนฺทโต ฌนฺทาปยโต, ปาณมตีปายโต, อทินฺนํ อาทียโต, สนฺธิ จินฺทโต,
 นิลโลปํ หฺรโต, เอกาการิกํ กโรโต, ปริปนฺเน ติจฺจโต, พรทาร์ กจฺจนโต, มุสา
 ภณโต, กโรโต น กรียติ ปาปํ, ชฺรปฺริยนฺเตน เจปปี จกฺเคน โย อิมิสฺสา ปจฺวิยา
 ปาเน เอกํ มํสขลํ เอกํ มํสปฺลวฺชํ กรเยย, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส
 อากโม. ทกฺขิณํ เจปปี กงฺคฺกาย ตีรํ กจฺเจยฺย หนฺนโต ฌาเตนฺโต จินฺทนฺโต
 เจหาเปนฺโต ปจฺนโต ปาจาเปนฺโต, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อากโม.
 อุตฺตารํ เจปปี กงฺคฺกาย ตีรํ กจฺเจยฺย ททฺนโต ทาเปนฺโต ยชฺนโต ยชาเปนฺโต, นตฺถิ
 ตโตนิทานํ ปฺลวณํ, นตฺถิ ปฺลวณสฺส อากโม. ทาเนน ทเมน สยฺเมน สจฺจวชฺเชน
 นตฺถิ ปฺลวณํ, นตฺถิ ปฺลวณสฺส อากโม”ติ. สจฺจ สสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจฺนํ,
 อปฺนฺณกตฺตํ มยฺหํ, ยฺวํ น กิณฺจิ พฺยาพาธมิ ตสํ วา ธาวรํ วา, อุภยเมตฺถ
 กญฺจกาโท, ยณฺจมฺหิ กาเยน สํวโต วาจาเย สํวโต มนฺสา สํวโต, ยณฺจ กายสฺส
 เกทา ปรี มรณา สุกฺตี สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺชิสฺสามิ”ติ. สสฺส ปามุชฺชํ ชายติ,
 ปมฺพทิสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทฺยติ,
 สุขิโน จิตฺกํ สมาริยติ. อयํ ไช คามณิ ธมฺมสมาริ. ตตฺร เจ ทฺวํ จิตฺตสมาริ
 ปฏิลเกยฺยาสิ, เอวํ ทฺวํ อิมํ กงฺขามมํ ปชฺเหยฺยาสิ.

ส ไช คามณิ อริยสาวโก เอวํ วิคตภาภิชฺโณ วิคตพฺยาปาโท อสมมุโฬห
 สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทุตฺติยํ.
 ตถา ตุตฺติยํ. ตถา จตฺตมํ. อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ
 โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺสเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน
 ฌริตฺวา วิหฺรติ โส อิติ ปฏิสฺสจฺจิกฺขติ “ยฺวํ สตฺถา เอวํวาทิ เอวํทิจฺจิ ‘กโรโต

การยโต, ฉินฺทโต เจหาปยโต, ปจโต ปาจาปยโต, โสจโต โสจาปยโต, กิลมโต
กิลมาปยโต, ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมคิปาทยโต, อทินฺนํ อาทียโต, สนฺธิ ฉินฺทโต,
นิลุโลปํ หรโต, เอกาการิกํ กโรโต, ปริปนฺเน ติฏฺฐโต, พรทาร์ คจฺฉโต, มุสา ภณโต,
กโรโต กรียติ ปาปํ, ชุรปริยนฺเตน เจปํ จกฺเคน โย อิมิสฺสา ปจฺฉา ปาณ
เอกํ มํสขลํ เอกํ มํสปฺลวํ กรียย, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, อตฺถิ ปาปสฺส อากโม.
ทกฺขิณํ เจปํ กงฺคาย ตีรํ คจฺฉเยย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เจหาเปนฺโต
ปจฺฉนฺโต ปาจาเปนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, อตฺถิ ปาปสฺส อากโม. อุตฺตรํ เจปํ
กงฺคาย ตีรํ คจฺฉเยย ททฺนฺโต ทาเปนฺโต, ยชนฺโต ยชาเปนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ
ปฺลวํ, อิตฺถิ ปฺลวสฺส อากโม. ทาเนน ทเมน สยเมน สจฺจวชฺเชน อตฺถิ ปฺลวํ,
อตฺถิ ปฺลวสฺส อากโม'ติ. สจฺเจ ตสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจฺจํ, อปฺนฺณกตฺยา มยฺหํ,
ยวฺหา น กิณฺจิ พฺยาพาธมิ ทสฺส วา ถาวรํ วา, อุกฺกเมตฺถ กฏฺฐคฺคาโห, ยณฺจมฺหิ
กาเยนํ สํวโต วาจาเยนํ สํวโต มนฺสา สํวโต, ยณฺจ กายสฺส เภทา ปริ มรณา
สุคฺคิ สกฺกํ โลกํ อปฺปชฺชิสฺสามิ'ติ. ตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมฺภิตสฺส ปีติ ชายติ,
ปิตฺติมนฺสส กาโย ปสฺสสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทฺยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาริยติ.
อโย โข คามณิ ธรรมสมฺมาธิ, ตตฺร เจ ทวํ จิตฺตสมฺมาธิ ปฏฺฐิเกยฺยาสิ, เอวํ ทวํ
อิมํ กงฺขารมมํ ปชฺเหยฺยาสิ.

ส โข โส คามณิ อริยสวโก เอวํ วิคตภาชิโฆ วิคตพฺยาปาโท อสฺมมฺพุทฺ
สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต กุณฺดาสทฺทเคน เจตฺสา เอกํ ทิสฺสํ ฝริตฺวา วิหริติ ฯ เป ฯ
มุกฺกิตาสทฺทเคน เจตฺสา เอกํ ทิสฺสํ ฝริตฺวา วิหริติ ฯ เป ฯ

ส โข โส คามณิ อริยสวโก เอวํ วิคตภาชิโฆ วิคตพฺยาปาโท อสฺมมฺพุทฺ
สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต อุกฺกเขาสทฺทเคน เจตฺสา เอกํ ทิสฺสํ ฝริตฺวา วิหริติ. ตถา ทฺติยํ.
ตถา ทฺติยํ. ตถา จตฺตมํ. อิติ อุกฺกมฺโห ทิริยํ สพฺพธิ สพฺพทตฺตตฺยา สพฺพพานํ
โลกํ อุกฺกเขาสทฺทเคน เจตฺสา วิปฺเลเนน มหคฺคเคน อปฺปมาเนเนน อเวเรน
อพฺยาปชฺเชน ฝริตฺวา วิหริติ, โส อิติ ปฏฺฐิสฺสจิกฺขติ “ยวฺยํ สตฺถา เอวํวาที
เอวํทิกฺกจิ 'นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ
ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อโย โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา,

นตฺถิ สตฺตทา โอบปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมฺมกฺกตา สมฺมาปฺปิบนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปฺรณฺจ โลกํ สยํ อภินฺนวา สจฺจิกฺกฺวา ปเวทนํตีติ. สเจ ทสฺส โภโต สตฺตโน สจฺจํ วจฺนํ, อปฺนฺนกตฺถาย มยฺหํ, ยฺวาทํ น กิณฺจิ พฺยาพาธมิ ทสฺส วา ถาวรํ วา, อุภยเมตฺถ กณฺณคฺคาโห, ยณฺจมฺหิ กาเยน สํวฺโต วาจา ย สํวฺโต มนสา สํวฺโต, ยณฺจ กายสฺส เกทา ปรั มรณา สุกฺตี สกฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชิสฺสามิ”ติ. ทสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมฺภิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทฺยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาริยติ. อयํ โข คามณิ ฌมฺมสมาริ, ททฺธ เจ ทฺวํ จิตฺตสมาริ ปฏฺฐิลเภยฺยาสิ, เอวํ ทฺวํ อิมํ กงฺขารมฺมํ ปชฺเหยฺยาสิ.

ส โข โส คามณิ อริยสวโก เอวํ วิคตานิขฺไฉ วิคตพฺยาปาโท อสฺมมฺพุทฺธ สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต อุกฺกฺขาสทฺทเคน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหริติ. ตถา ทฺติยํ. ตถา ตฺติยํ. ตถา จตฺตมํ. อิติ อุกฺกฺมโร ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺถาย สพฺพาวนํ โลกํ อุกฺกฺขาสทฺทเคน เจตสา วิปฺเลน มหคฺคเคน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ผริตฺวา วิหริติ. โส อิติ ปฏฺฐิสฺสจิกฺขติ “ยฺวามิ สตฺตทา เอวํวาทิ เอวํทิกฺกฺจิ” อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิณฺจํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกฺตทฺทกฺกฺกฺกานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อयํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตทา โอบปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมฺมกฺกตา สมฺมาปฺปิบนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปฺรณฺจ โลกํ สยํ อภินฺนวา สจฺจิกฺกฺวา ปเวทนํตีติ. สเจ ทสฺส โภโต สตฺตโน สจฺจํ วจฺนํ, อปฺนฺนกตฺถาย มยฺหํ, ยฺวาทํ น กิณฺจิ พฺยาพาธมิ ทสฺส วา ถาวรํ วา, อุภยเมตฺถ กณฺณคฺคาโห, ยณฺจมฺหิ กาเยน สํวฺโต วาจา ย สํวฺโต มนสา สํวฺโต, ยณฺจ กายสฺส เกทา ปรั มรณา สุกฺตี สกฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชิสฺสามิ”ติ. ทสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมฺภิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทฺยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาริยติ. อยํ โข คามณิ ฌมฺมสมาริ, ททฺธ เจ ทฺวํ จิตฺตสมาริ ปฏฺฐิลเภยฺยาสิ, เอวํ ทฺวํ อิมํ กงฺขารมฺมํ ปชฺเหยฺยาสิ.

ส โข โส คามณิ อริยสวโก เอวํ วิคตานิขฺไฉ วิคตพฺยาปาโท อสฺมมฺพุทฺธ สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต อุกฺกฺขาสทฺทเคน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหริติ. ตถา ทฺติยํ. ตถา ตฺติยํ. ตถา จตฺตมํ. อิติ อุกฺกฺมโร ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺถาย

สพฺพาวนํ โลกํ อุกฺเขยาสหคเตน เจตสา วิปฺลเนน มหคฺคเตน อปฺปมาเนเน อเวเรน
 อพฺยาปชฺเชน ฝริตฺวา วิหริติ. โส อิติ ปฏิสณฺญิกฺขติ “ยฺวํ สตฺถา เอวํวาทิ
 เอวํทิกฺขติ ‘กโรโต’ การยโต, ฉินฺทโต^๑ เหนทาปยโต, ปจโต ปาจาปยโต, โสจโต
 โสจาปยโต, กิลมโต กิลมาปยโต, ฝนฺทโต ฝนฺทาปยโต, ปาณมตีปายโต, อทินฺนํ
 อาทียโต, สนฺธิ ฉินฺทโต, นิลฺโลปํ หรโต, เอกการิกํ กโรโต, ปริปนฺเต ติกฺขโต,
 ปรทาร์ กจฺจโต, มุสา ภณฺโต, กรโต น กรียติ ปาปํ, ชุรปริยณฺเตน เจปํ จกฺกณ
 โย อิมิสฺสา ปจวียา ปาณเ อกํ มัสซลํ เอกํ มัสสปุณฺชํ กรียเย, นตฺถิ ตโตนิทานํ
 ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อากโม. ทกฺขิณํ เจปํ กงฺคาย ตีรํ กจฺเจยฺย หนนฺโต
 มาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เหนทาเปนฺโต ปจนฺโต ปาจาเปนฺโต, นตฺถิ ตโตนิทานํ
 ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อากโม. อุตฺตรํ เจปํ กงฺคาย ตีรํ กจฺเจยฺย ทนฺโต
 ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยชาเปนฺโต. นตฺถิ ตโตนิทานํ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม.
 ทาเนน ทเมน สยเมน สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม. สจ
 ทสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจฺนํ, อปฺปณฺณกตฺยา มยฺหํ, ยฺวํ น กิลฺลิจิ พฺยาพาธมิ
 ตสํ วา ฏาวรํ วา, อุกฺกเมตฺถ กฏฺฏกฺคาโห, ยณฺจมฺหิ กาเยน สํวโต วาจา ยํวโต
 มนฺสา สํวโต, ยณฺจ กายสฺส เกทา ปริ มรณา สฺสคฺคิ สคฺคํ โลกํ อปฺปชฺชิสฺสามิ”ติ.
 ทสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมฺหิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนฺสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ,
 ปสฺสทฺธกาโย สฺสํ เวทยติ, สฺสฺสินิ จิตฺตํ สมารียติ. อยํ โข กามณิ ฐมฺมสมาริ,
 ทตรฺ เจ ทฺวํ จิตฺตสมาริ ปฏิลเกยฺยาสิ, เอวํ ทฺวํ อิมํ กงฺขารมฺมํ ปชฺเหยฺยาสิ.

ส โข โส กามณิ อริยสาวโก เอวํ วิคตภาสิขฺโณ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมุโพท
 สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต อุกฺเขยาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหริติ. ตถา
 ทฺธิยํ. ตถา ทฺธิยํ. ตถา จตฺตํ. อิติ อุกฺกมโร ทิริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺยา สพฺพาวนํ
 โลกํ อุกฺเขยาสหคเตน เจตสา วิปฺลเนน มหคฺคเตน อปฺปมาเนเน อเวเรน
 อพฺยาปชฺเชน ฝริตฺวา วิหริติ. โส อิติ ปฏิสณฺญิกฺขติ “ยฺวํ สตฺถา เอวํวาทิ
 เอวํทิกฺขติ ‘กโรโต’ การยโต, ฉินฺทโต เหนทาปยโต, ปจโต ปาจาปยโต, โสจโต

โธจายโต, กิลมโต กิลมาปโต, ฌนฺโต ฌนฺทาปโต, ปาณมตีปายโต, อทินฺนํ
 อาทียโต, สนฺธิ ฌินฺโท, นิลฺโลปํ หโรโต, เอกการิกํ กโรโต, ปริปนฺเน ตัญฺจโต,
 พรหฺารํ กจฺจโต, มุสา ฆณฺโต, กรโต กรียติ ปาปํ, ชุรปริยฺนฺเตน เจปํ จกฺกณ
 โย อิมิสฺสา ปจฺวียา ปาณเ อกํ มํสขลํ อกํ มํสปฺมุชํ กรียย, อตฺถิ, ตโตนิทานํ
 ปาปํ, อตฺถิ ปาปสฺส อากโม. ทกฺขิณํ เจปํ กงฺกาย ตีรํ กจฺเจยฺย หนฺนโต
 ฆาเตนฺโต ฌินฺทนฺโต เณทาเปนฺโต ปจฺนโต ปาจาเปนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ,
 อตฺถิ ปาปสฺส อากโม. อุตฺตรํ เจปํ กงฺกาย ตีรํ กจฺเจยฺย ทนฺโต ทาเปนฺโต
 ยชนฺโต ยชาเปนฺโต, อตฺถิ ตโตนิทานํ ปุณฺณํ, อตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม. ทาเนน
 ทเมน สยฺเมน สจฺจวชฺเชน อตฺถิ ปุณฺณํ, อตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโมติ. สเจ ตสฺส
 โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วจฺจํ, อปฺปนฺนํ กายํ มยฺหํ, ยฺวาทํ น กิณฺจิ พฺยาพาธมิ
 ตสํ วา ถาวรํ วา, อุกฺกเมตฺถ กฏฺฐกฺคาโห, ยณฺจมุหิ กาเยน สํวโต วาจาญ สํวโต
 มนฺสา สํวโต, ยณฺจ กายสฺส เกทา ปรํ มรณํ สุกฺตี สคฺคํ โลกํ อปฺปชฺชิสฺสามิ”ติ.
 ตสฺส ปามุชฺชํ ชายติ, ปมฺกิตฺสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนฺสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ,
 ปสฺสทฺธกาโย สฺขํ เวทยติ, สฺขิโน จิตฺตํ สมายิยติ. อยํ โข กามณิ ฌมฺมสมาริ,
 ตตรู เจ ทฺวํ จิตฺตสมาริ ปฏฺฐิลเภยฺยาสิ, เอวํ ทฺวํ อิมํ กงฺขาธมมํ ปชฺเหยยาสีติ.

เอวํ วุตฺเต, ปาฏฺฐลิโย กามณิ ภกฺวณฺตํ เอตทวโรจ “อภิกฺกณฺตํ ฆนฺเต, อภิกฺกณฺตํ
 ฆนฺเต ะเป ะ อชฺชตฺถเค ปาณฺเปตํ สรณฺงคฺคณฺ”ติ. เถรสมํ.

ตสฺสทฺทานํ

๑ จณฺทปฺพุโต โยธาซีโว หตฺถิ หโย จ ภูมโก
 เทสฺนาสงฺขา กุลํ มณฺจฬํ กนฺธกราสียปาฏฺฐลิตฺติ.๑

กามณิสยัตตํ สมตฺตํ.

๑-๑ ฉ.ม. จณฺโท ปุฏฺโฐ โยธาซีโว หตฺถสฺโส อสิพนฺธโก
 เทสฺนา สงฺขกุลํ มณฺจฬํ ภทฺทราสียปาฏฺฐลิตฺติ.

๕. อสงขตสัยุต

๑. ปจวค

๑. กายกตาสติสุต

[๓๖๖] เอวมเม สุต :- เอกัง สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ เชตวันเอนาถปิตุทิกสฺส อารามเ. ทสฺว โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “ภิกฺขโว”ติ. “ภทฺเท”ติ เท ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสโส. ภควา เอตทโวจ.

อสงฺขตณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อสงฺขตคามินฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณณ. กตมณฺจ ภิกฺขเว อสงฺขตํ ? โย ภิกฺขเว รากฺขโย โทสฺสโย โมหฺสโย. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตํ. กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? กายกตาสติ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค.

อิติ โข ภิกฺขเว เทสิตํ โว มยา อสงฺขตํ, เทสิโต อสงฺขตคามิมคฺโค. ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สวากานํ ทิเตสนา อนุกมฺปกเน อนุกมฺปํ อฺปาทาย, กตํ โว ตํ มยา, เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมฺลานิ เอตานิ สฺสณณาคารานิ, ฉายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อนฺหวตฺถ, อยํ โว อมฺหากํ อนฺสาสนีติ. ปจฺม.

๒. สมถวิปัสสนาสุต

[๓๖๗] อสงฺขตณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อสงฺขตคามินฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณณ. กตมณฺจ ภิกฺขเว อสงฺขตํ ? โย ภิกฺขเว รากฺขโย โทสฺสโย โมหฺสโย. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตํ. กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? สมถ จ วิปัสสนา จ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯ เป ฯ ทฺติยํ.

๓. สวิตกกถวิจาร์สุต

[๓๖๘] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? สวิตกกถวิจาร์โร สมาริ อวิตกกถวิจาร์มตฺโต สมาริ อวิตกกถวิจาร์โร สมาริ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ฯ เป ฯ ทฺติยํ.

๔. สุลฺลตสมาริสุตฺต

[๓๖๙] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ? สุลฺลโต สมาริ อนิมิตฺโต
สมาริ อปฺปณฺหิตो สมาริ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ฯ เป ฯ จตุตฺถํ.

๕. สติปญฺจานสุตฺต

[๓๗๐] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ? จตุตฺถาโร สติปญฺจานา. อยํ
วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ฯ เป ฯ ปณฺจมํ.

๖. สมฺมปฺปชานสุตฺต

[๓๗๑] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ? จตุตฺถาโร สมฺมปฺปชานา. อยํ
วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ฯ เป ฯ ฉฏฺฐํ.

๗. อิทฺธิปาทสุตฺต

[๓๗๒] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ? จตุตฺถาโร อิทฺธิปาทา. อยํ
วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ฯ เป ฯ สตฺตมํ.

๘. อินฺทฺริยสุตฺต

[๓๗๓] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ? ปณฺจอินฺทฺริยานิ. อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ฯ เป ฯ อฏฺฐมํ.

๙. พลสุตฺต

[๓๗๔] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ? ปณฺจ พลานิ. อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ฯ เป ฯ นวมํ.

๑๐. โพชฺฌนฺคสุตฺต

[๓๗๕] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ? สตฺต โพชฺฌนฺคา. อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคฺโค ฯ เป ฯ ทสฺมํ.

๑๑. มคฺคังคสตุต

[๓๗๖] กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อริโย อญฺจุณฺโณ มคฺโค. อญฺ จุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิติ โข ภิกฺขเว เทสํ โว มยา อสงฺขตํ, เทสโต อสงฺขตคามิมคฺโค. ยํ ภิกฺขเว สตฺถารว กรณียํ สวากานํ หิตฺตสฺส อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย, กตํ โว ตํ มยา. เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ เอตานิ สฺสวณฺณาคารานิ, ฉายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสํวโร อหฺวตฺถ. อญํ โว อมฺหากํ อนุสํสนีติ. เอกาทสมํ.

สัฏฺฐะสตุต ปจโม วคฺโค สมคฺโค

ตสฺสทฺธานํ

กาโย สมโธ วิตคฺโค	สฺสวณฺโณ สติปญฺจานา
สมมปฺปธานา อิทฺธิปาทา	อินฺทริยา พลโพชฌนฺตา
มคฺเคน เอกาทสมํ	ตสฺสทฺธานํ ปวฺจุจฺติ.

๒. ทุตียวคค

๑. อสงขตสตุต

[๓๗๗] อสงฺขตคณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสวณฺ. กตมณฺจ ภิกฺขเว อสงฺขตํ ? โย ภิกฺขเว รวคคฺชโย โทสคฺชโย โมหคฺชโย. อิทํ จุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตํ. กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? สมโธ. อญํ จุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค. อิติ โข ภิกฺขเว เทสํ โว มยา อสงฺขตํ, เทสโต อสงฺขตคามิมคฺโค. ยํ ภิกฺขเว สตฺถารว กรณียํ สวากานํ หิตฺตสฺส อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย, กตํ โว ตํ มยา. เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ เอตานิ สฺสวณฺณาคารานิ, ฉายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสํวโร อหฺวตฺถ. อญํ โว อมฺหากํ อนุสํสนีติ. (๑)

อสงฺขตญจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อสงฺขตคามิมฺห จ มคฺคํ, ตํ สฺสนาถ. กตมญจ
ภิกฺขเว อสงฺขตํ? โย ภิกฺขเว รากฺขโย โทสฺสโย โมหฺสโย. อิทํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อสงฺขตํ. กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? วิปสฺสนา. อयํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค. อิติ โข ภิกฺขเว เทสิทํ โว มยา อสงฺขตํ ๖ เป ๖
อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ. (๒)

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? สวิตฺตโก สวิจาโร สมาริ. อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? อวิตฺตโก
วิจารมฺหโต สมาริ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว
อสงฺขตคามิมฺหโค? อวิตฺตโก อวิจาโร สมาริ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค
๖ เป ๖ (๓-๕)

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? สญฺญโต สมาริ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
อสงฺขตคามิมฺหโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? อนิมิตฺโต สมาริ.
อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค?
อปฺปณฺธิโต สมาริ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค ๖ เป ๖ (๖-๘)

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายะ กายานุปฺสฺสี
วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส. อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? อธิ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหริติ ๖ เป ๖ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
อสงฺขตคามิมฺหโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? อธิ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสี วิหริติ ๖ เป ๖ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค
๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฐมฺเมสุ
ฐมฺมานุปฺสฺสี วิหริติ ๖ เป ๖ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค ๖ เป ๖ (๙-๑๒)

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺนปฺปนฺนํ ปาปกาณํ
อกุสลํ ฐมฺมานํ อนฺนปฺปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมฺติ, วีริยํ อารภติ, จิตฺตํ
ปคฺคณฺหาติ ปทฺhati. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺหโค ๖ เป ๖ กตโม จ

ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ
 รมฺมาณํ ปหานาย จนฺทํ ชเนติ วายมฺติ, วีริยํ อารภฺติ, จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺหติ.
 อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ?
 อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ รมฺมาณํ อุปฺปาทาย จนฺทํ ชเนติ
 วายมฺติ, วีริยํ อารภฺติ, จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺหติ. อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กุสลาณํ รมฺมาณํ จิตฺตํ อสมฺโมสย ภิโยภาวาย เวปฺลฺลสย
 ภาวนาย ปาริปุริยา จนฺทํ ชเนติ วายมฺติ, วีริยํ อารภฺติ, จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ
 ปทฺหติ. อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖ (๑๓-๑๖)

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 จนฺทสฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ วีริยสฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ จิตฺตสฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ วิมฺสสฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖ (๑๗-๒๐)

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิวาคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิ. อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ วีริยนิทฺธิยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ๖ เป ๖ อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สติทฺธิยํ ภาเวติ ๖ เป ๖ อญฺญํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ๖ เป ๖
 กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมฺคโค ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมาสฺมิทฺธิยํ ภาเวติ ๖ เป ๖

อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ?
 อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปณฺณินฺทริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
 ไสฺสสคฺคปริณามํ. อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ๖ เป ๖ (๒๑-๒๕)

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธพฺลํ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ ๖ เป ๖ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ๖ เป ๖ กตโม จ
 ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิริยพฺลํ ภาเวติ ๖ เป ๖ อัย วุจฺจติ
 ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติพฺลํ ภาเวติ ๖ เป ๖ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ๖ เป ๖
 กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมาริพฺลํ ภาเวติ ๖ เป ๖
 กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปณฺณพฺลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไสฺสสคฺคปริณามํ. อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค
 ๖ เป ๖ (๒๖-๓๐)

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมุโพชฺฌงฺกํ
 ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไสฺสสคฺคปริณามํ. อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมคฺโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 ธรรมวิจยสมุโพชฺฌงฺกํ ภาเวติ ๖ เป ๖ วิริยสมุโพชฺฌงฺกํ ภาเวติ ๖ เป ๖ ปิติสมุโพชฺฌงฺกํ
 ภาเวติ ๖ เป ๖ ปสฺสทฺฐสมุโพชฺฌงฺกํ ภาเวติ ๖ เป ๖ สมาริสมุโพชฺฌงฺกํ ภาเวติ
 ๖ เป ๖ อุกฺกุขาสมุโพชฺฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
 ไสฺสสคฺคปริณามํ. อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ๖ เป ๖ (๓๑-๓๗)

กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมมทาภิกฺขุ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไสฺสสคฺคปริณามํ. อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมคฺโค ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สมมาสงฺกปฺปํ ภาเวติ ๖ เป ๖ สมมวาทํ ภาเวติ ๖ เป ๖ สมมกมฺมมฺนํ ภาเวติ
 ๖ เป ๖ สมมาอาชีวํ ภาเวติ ๖ เป ๖ สมมวาทมํ ภาเวติ ๖ เป ๖ สมมาสตี ภาเวติ
 ๖ เป ๖ กตโม จ ภิกฺขเว อสงฺขตคามิมคฺโค ? อิตฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมมาสมาริ

ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 อสงฺขตคามิมคฺโค. อิติ โข ภิกฺขเว เทสํ โว มยา อสงฺขตํ, เทสโต
 อสงฺขตคามิมคฺโค. ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณิเย สวากานํ ทิเตสนา อนุกมฺปเกน
 อนุกมฺปํ อุปาทาย, กตํ โว ตํ มยา. เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ, เอตานิ
 สุนฺดาการานิ, ฉายถ ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺจนา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตฺถ.
 อयํ โว อมฺหากํ อนุสาสนํ. ปจฺจ. (๓๘-๔๕)

๒. อนตฺตสุตฺต

[๓๗๘] อนตฺตจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสคามิ อนตฺตคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สุนฺดาถ. กตมณฺจ
 ภิกฺขเว อนตํ ๖ เป ๖ (ยถา อสงฺขตํ, ตถา วิตฺถาเวตพฺพ.) ทุติย.

๓-๓๒. อนาสวาทิสุตฺต

[๓๗๙-๔๐๘] อนาสวณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสคามิ อนาสวคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ
 สุนฺดาถ. กตมณฺจ ภิกฺขเว อนาสวํ ๖ เป ๖

สจฺจณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสคามิ สจฺจคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สุนฺดาถ. กตมณฺจ
 ภิกฺขเว สจฺจํ ๖ เป ๖

ปารณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสคามิ ปารคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สุนฺดาถ. กตมณฺจ ภิกฺขเว
 ปารํ ๖ เป ๖

นิปฺปนณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสคามิ นิปฺปนคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สุนฺดาถ. กตมณฺจ
 ภิกฺขเว นิปฺปนํ ๖ เป ๖

สฺสทฺททฺสณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสคามิ สฺสทฺททฺสคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สุนฺดาถ. กตมณฺจ
 ภิกฺขเว สฺสทฺททฺสํ ๖ เป ๖

อชฺชชฺรณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสคามิ อชฺชชฺรคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สุนฺดาถ. กตมณฺจ
 ภิกฺขเว อชฺชชฺรํ ๖ เป ๖

ฐวณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสคามิ ฐวคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สุนฺดาถ. กตมณฺจ ภิกฺขเว
 ฐวํ ๖ เป ๖

อปโลภินณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ อปโลภินคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต.
กตมณฺจ ภิกฺขเว อปโลภินํ ๖ เป ๖

อนิทสฺสนณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ อนิทสฺสนคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต.
กตมณฺจ ภิกฺขเว อนิทสฺสนํ ๖ เป ๖

นิปฺปปณฺจณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ นิปฺปปณฺจคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต.
กตมณฺจ ภิกฺขเว นิปฺปปณฺจํ ๖ เป ๖

สนฺทณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ สนฺทคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต. กตมณฺจ
ภิกฺขเว สนฺทํ ๖ เป ๖

อมตณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ อมตคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต. กตมณฺจ
ภิกฺขเว อมตํ ๖ เป ๖

ปณฺธีตณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ ปณฺธีตคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต. กตมณฺจ
ภิกฺขเว ปณฺธีตํ ๖ เป ๖

สิวณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ สิวคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต. กตมณฺจ ภิกฺขเว
สิวํ ๖ เป ๖

เขมณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ เขมคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต. กตมณฺจ
ภิกฺขเว เขมํ ๖ เป ๖

ตณฺหุทฺทขณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ ตณฺหุทฺทขณฺจคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต.
กตมณฺจ ภิกฺขเว ตณฺหุทฺทขณฺจํ ๖ เป ๖

อจฺจุณฺริยณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ อจฺจุณฺริยคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต. กตมณฺจ
ภิกฺขเว อจฺจุณฺริยํ ๖ เป ๖

อพฺภุทณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ อพฺภุทคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต. กตมณฺจ
ภิกฺขเว อพฺภุทํ ๖ เป ๖

อนนฺตีกณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสํสามิ อนนฺตีกคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณต. กตมณฺจ
ภิกฺขเว อนนฺตีกํ ๖ เป ๖

๑ น.ม. อปโลภิตณฺจ. เอวมุปริปี

อนัตติกรรมมฺมจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ อนัตติกรรมมคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ.
กตมณฺจ ภิกฺขเว อนัตติกรรมมํ ๖ เป ๖

นิพฺพานณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ นิพฺพานคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ. กตมณฺจ
ภิกฺขเว นิพฺพานํ ๖ เป ๖

อพฺยาปชฺฌณฺจ^๑ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ อพฺยาปชฺฌคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ.
กตมณฺจ ภิกฺขเว อพฺยาปชฺฌํ ๖ เป ๖

วิราคณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ วิราคคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ. กตโม จ
ภิกฺขเว วิราโค ๖ เป ๖

สฺสทฺธิณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ สฺสทฺธิคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ. กตมา จ
ภิกฺขเว สฺสทฺธิ ๖ เป ๖

มฺหุตฺติณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ มฺหุตฺติคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ. กตมา จ
ภิกฺขเว มฺหุตฺติ ๖ เป ๖

อนาลยณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ อนาลยคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ. กตโม
จ ภิกฺขเว อนาลโย ๖ เป ๖

ทึปฺปณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ ทึปคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ. กตมณฺจ ภิกฺขเว
ทึปํ ๖ เป ๖

เลณณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ เลณคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ. กตมณฺจ
ภิกฺขเว เลณํ ๖ เป ๖

ทาดณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ ทาดคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ. กตมณฺจ
ภิกฺขเว ทาดํ ๖ เป ๖

สรณณฺจ ว โ ภิกฺขเว เทเสสฺสสํมิ สรณคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณฺณ. กตมณฺจ
ภิกฺขเว สรณํ ๖ เป ๖ พาทุตฺติสฺสทิมิ.

๓๓. ปรายนสูตร

[๔๐๙] ปรายนญจ โว ภิกขเว เทเสสสามิ ปรายนคามิณฺจ มคฺคํ, ตํ สฺสณณ. กตมญจ ภิกขเว ปรายนํ? โย ภิกขเว รากฺขโย โทสฺสโย โมหฺสโย. อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว ปรายนํ. กตโม จ ภิกขเว ปรายนคามิมคฺโค? กายกตาสติ. อयํ วุจฺจติ ภิกขเว ปรายนคามิมคฺโค. อิติ โข ภิกขเว เทสิตํ โว มยว ปรายนํ เทสิตํ ปรายนคามิมคฺโค. ยํ ภิกขเว สตฺถารว กรณียํ สวากานํ ทิเตสนา อนฺนํมปฺเพน อนฺนํมปํ อุปาทาย, กตํ โว ตํ มยา. เอตานิ ภิกขเว รุกฺขมฺลานิ, เอตานิ สฺสณณาคารานิ, ฉายถ ภิกขเว, มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตฺถ. อयํ โว อมฺหากํ อนฺุสสนฺนํ. (ยถา อสงฺขตํ ตถา วิตฺถาเรตพฺพ.) เตตฺถีสติม.

ทฺติโย วคฺโค สมตฺโต.

ตสฺสสุทฺถานํ

อสงฺขตํ อนตํ อนาสวํ	สจฺจญจ ปาริ นิปฺปณํ สุตฺตทฺถ
อชฺชชฺรณตํ ฐวํ อปฺโลกิตํ ^๑	อนิทสฺสนํ นิปฺปปญฺจสนตํ.
อมตํ ปณฺธิตญจ สิวญจ เขมํ	ตณฺหฺสโย อจฺจริยญจ อพฺภุทํ
อนนฺติกํ อนนฺติกกรรมมํ	นิพฺพานเมตํ สุกเตน เทสิตํ.
อพฺยุปชฺโฆ วิราโค จ	สุทฺธิ มุทฺติ อนาลโย
ทึปฺ ^๒ เลณญจ ทาณญจ	สรวณญจ ปรายนนฺติ.

อสงฺขตสยัตตํ สมตฺตํ.

ตถาว จ อาสวีสวคฺเค สยัตตมฺสฺสเถ

๑๐. อพฺยาคตสํยุตฺต

๑. เขมาสุตฺต

[๔๑๐] เอกํ สมยํ ภควา สวาทุถิยํ วิหริติ เชตวนเ อนาถปิณฑิกสฺส อาราเม-
เตน โข ปน สมเยน เขมา ภิกฺขุณี โกสเลสุ จาริกํ จรมาณา อนฺตรา จ
สวาทุถิ อนฺตรา จ สากถํ ไตรณวตฺตสฺมี วาสํ อุปคทา โหติ. อถ โข ราชา
ปเสนทิโกสโล .สากถา สวาทุถิ กจฺจนฺโต อนฺตรา จ สวาทุถิ อนฺตรา จ สากถํ
ไตรณวตฺตสฺมี เอกรตฺติवासํ อุปคจฺฉิ. อถ โข ราชา ปเสนทิโกสโล อญฺเฏตรํ
ปฺริสํ อามนฺเตสิ “เอहि ทวํ อมฺโห ปฺริส ไตรณวตฺตสฺมี ตถารูปํ สมณํ วา
พฺรพฺภุณฺณํ วา ชาน, ยมํ อชฺช ปิยฺรปาเสยฺยน”ติ.

“เอวํ เทว”ติ โข โส ปฺริโส รบฺโง ปเสนทิโกสลสฺส ปฏิสสฺสุทฺวา เกวลกปฺโป
ไตรณวตฺตํ อาหิณฺฑนฺโต นาทุทส ตถารูปํ สมณํ วา พฺรพฺภุณฺณํ วา, ยํ ราชา
ปเสนทิโกสโล ปิยฺรปาเสยฺย.

อทุทสา โข โส ปฺริโส เขมํ ภิกฺขุณี ไตรณวตฺตสฺมี วาสํ อุปคถํ, ทิสฺวาน
เยน ราชา ปเสนทิโกสโล เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ราชานํ ปเสนทิโกสลํ
เอตทโวจ :

“นตฺถิ โข เทว ไตรณวตฺตสฺมี ตถารูปํ สมณํ วา พฺรพฺภุณฺณํ วา, ยํ
เทโว ปิยฺรปาเสยฺย, อตฺถิ จ โข เทว เขมา นาม ภิกฺขุณี ตสฺส ภควโต สวีกา
อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, ตสฺสา โข ปน อยฺยาย เอวํ กลฺยาณํ กิตฺติสพฺโพ
อพฺภุคฺคโต ปณฺทิตา พฺยตฺตา เมธาวี น พหุสฺสตา จิตฺตถิ^๒ กลฺยาณปฏฺิภาณํ”ติ. ทํ
เทโว ปิยฺรปาเสยฺย”ติ.

อถ โข ราชา ปเสนทิโกสโล เยน เขมา ภิกฺขุณี เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา
เขมํ ภิกฺขุณี อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข ราชา
ปเสนทิโกสโล เขมํ ภิกฺขุณี เอตทโวจ “กึ นฺ โข อยฺเย โหติ ตถาคโต ปรมฺ
มรณา”ติ. อพฺยาคถํ โข เอกํ มหาราช ภควตา “โหติ ตถาคโต ปรมฺ มรณา”ติ.

ก็ ปณฺยเย น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ. เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยาคตํ ภควตา “น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ. ก็ นุ โข อญฺเญ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ. อพฺยาคตํ โข เอตํ มหาราช ภควตา “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ. ก็ ปณฺยเย เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ. เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยาคตํ ภควตา “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ.

ก็ นุ โข อญฺเญ โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ อิติ ปุญฺจา สมานา อพฺยาคตํ โข เอตํ มหาราช ภควตา “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วเทสิ. ก็ ปณฺยเย น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ อิติ ปุญฺจา สมานา เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยาคตํ ภควตา “น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วเทสิ. ก็ นุ โข อญฺเญ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ อิติ ปุญฺจา สมานา อพฺยาคตํ โข เอตํ มหาราช ภควตา “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วเทสิ. ก็ ปณฺยเย เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ อิติ ปุญฺจา สมานา เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยาคตํ ภควตา “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วเทสิ. โก นุ โข อญฺเญ เหตุ โก ปจฺจโย, เปเนตํ อพฺยาคตํ ภควตาติ.

เตนहि มหาราช ตณฺเณเวตฺถ ปฏิปฺจฺจนิสฺสามิ, ยถา เต ขเมยฺย, ตถา นํ พฺยาคเรยฺยาสิ. ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช, อตฺถิ เต โกจิ คณโก วา มุทฺธิโก วา สงฺขายโก วา, โย ปโหติ คจฺจาย วาลุกํ คณฺเฑ “เอตฺตกา วาลูกา” อิติ วา, “เอตฺตกา นิ วาลูกสถานิ” อิติ วา, “เอตฺตกา นิ วาลูกสทฺสสถานิ” อิติ วา, “เอตฺตกา นิ วาลูกสทฺสทฺสสถานิ” อิติ วาติ. ๑ โน เหตุ อญฺเญ. อตฺถิ ปน เต โกจิ คณโก วา มุทฺธิโก วา สงฺขายโก วา, โย ปโหติ มหาสมุทฺเท อุกกํ คณฺเฑ “เอตฺตกา นิ อุทกาพฺพุทฺธานิ” อิติ วา, “เอตฺตกา นิ อุทกาพฺพุทฺทสถานิ” อิติ วา, “เอตฺตกา นิ อุทกาพฺพุทฺทสทฺสสถานิ” อิติ วา, “เอตฺตกา นิ อุทกาพฺพุทฺทสทฺสทฺสสถานิ” อิติ วาติ. ๑ โน เหตุ อญฺเญ. ตํ กิสฺส เหตุ, มหฺยเย^๑ สมุทฺโท คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทฺวปฺปริโยคาโหติ.

เอวเมว โข มหาราช เยน รูปเณ ตถาคตํ ปณฺณายมาโน ปณฺณายะย, ตํ
รูปํ ตถาคตสฺส ปหีนํ อจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถกตํ อนภาวํกตํ อายตฺตี อนุปฺปาทมฺมํ,
รูปสงฺขยา วิมฺตฺโต^๑ โข มหาราช ตถาคโต กมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทฺวปฺปรีโยคาโห
เสยฺยถาปํ มหาราช มหาสมฺมุทโ, “โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ น อฺเปติ,
“น โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ น อฺเปติ, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
ปรี มรณํ”ติปํ น อฺเปติ, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ
น อฺเปติ.

ยาย เวทนาย ตถาคตํ ปณฺณายมาโน ปณฺณายะย, สว เวทนา ตถาคตสฺส
ปหีนา อจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถกตา อนภาวํกตา อายตฺตี อนุปฺปาทมฺมา, เวทนาสงฺขยา
วิมฺตฺโต^๒ โข มหาราช ตถาคโต กมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทฺวปฺปรีโยคาโห เสยฺยถาปํ
มหาราช มหาสมฺมุทโ, “โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ น อฺเปติ, “น โหติ
ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ น อฺเปติ, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี
มรณํ”ติปํ น อฺเปติ, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ
น อฺเปติ.

ยาย สณฺณาย ตถาคตํ ะเป ะเป ยะหิ สงฺขาระหิ ตถาคตํ ปณฺณายมาโน
ปณฺณายะย, เท สงฺขารํ ตถาคตสฺส ปหีนา อจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถกตา
อนภาวํกตา อายตฺตี อนุปฺปาทมฺมา, สงฺขารสงฺขยา วิมฺตฺโต^๓ โข มหาราช ตถาคโต
กมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทฺวปฺปรีโยคาโห เสยฺยถาปํ มหาราช มหาสมฺมุทโ, “โหติ
ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ น อฺเปติ, “น โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ น
อฺเปติ, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ น อฺเปติ, “เนว โหติ
น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณํ”ติปํ น อฺเปติ.

เณ วิญฺญาณเณ ตถาคตํ ปณฺณายมาโน ปณฺณายะย, ตํ วิญฺญาณํ
ตถาคตสฺส ปหีนํ อจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถกตํ อนภาวํกตํ อายตฺตี อนุปฺปาทมฺมํ,

๑ จ.ม. รูปสงฺขายวิมฺตฺโต

๒ จ.ม. เวทนาสงฺขายวิมฺตฺโต

๓ จ.ม. สงฺขารสงฺขายวิมฺตฺโต

วิญญานสงฺขยา วิมุตโต^๑ โข มหาราช ตถาคโต กมฺภีโร อปฺปเมโย ทุปฺปรีโยคาโห
 เสยฺยถาปี มหาราช มหาสมุทฺโท, “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปี น อุเปติ,
 “น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปี น อุเปติ, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
 ปรี มรณา”ติปี น อุเปติ, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปี
 น อุเปตฺติ. อถ โข ราชฯ ปเสนทิโกสลโล เขมาย ภิกฺขุณฺเีย ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา
 อนฺโมทิตฺวา อุจฺจายาสนา เขมํ ภิกฺขุณฺเีย อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

อถ โข ราชฯ ปเสนทิโกสลโล อปเรน สมเยน เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ,
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชฯ
 ปเสนทิโกสลโล ภควนฺตํ เอตทวโจ “กึ นฺ โข ภนฺเต โหติ ตถาคโต ปรี
 มรณา”ติ. อพฺยาคตํ โข เอตํ มหาราช มยา “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ.
 “กึ ปน ภนฺเต น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ. เอตมฺปิ โข มหาราช
 อพฺยาคตํ มยา “น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ. กึ นฺ โข ภนฺเต โหติ จ
 น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ. อพฺยาคตํ โข เอตํ มหาราช มยา “โหติ
 จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ. “กึ ปน ภนฺเต เนว โหติ น น
 โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ. เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยาคตํ มยา “เนว โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ. “กึ นฺ โข ภนฺเต โหติ ตถาคโต ปรี
 มรณา”ติ อิติ ปุณฺณโจ สมานอ อพฺยาคตํ โข เอตํ มหาราช มยา “โหติ ตถาคโต
 ปรี มรณา”ติ วเทสึ ๗เปว “กึ ปน ภนฺเต เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรี มรณา”ติ อิติ ปุณฺณโจ สมานอ เอตมฺปิ โข มหาราช อพฺยาคตํ มยา “เนว
 โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วเทสึ. โก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โก
 ปจฺจโย, येเนตํ อพฺยาคตํ ภควตฺตาติ.

เตนहि มหาราช ตถาเวเวตฺถ ปฏฺฐิจฺฉิตฺตสํมิ, ยถา เท ขเมยฺย, ตถา นํ
 พฺยาคเรยฺยาสึ. ตํ กึ มณฺณสิ มหาราช, อตฺถิ เต โกจิ คณโก วา มุทฺธิโก วา
 สงฺขายโก วา, โย ปโหติ คณฺถาย วาลุกํ คณฺเฑํ “เอตตฺถา วาลูกา” อิติ วา

สวักกาย จ อตฺถเถน อตฺถโถ พุชฺชเนน พุชฺชนํ สันนทิสฺสตี สเมสฺสตี น
 วิหยิสฺสตี, ยทิตํ อคฺคปทสฺมึ. หนนฺททานิ มยฺ ภนฺเต อจฺฉาม, พหุกิจฺจา มยฺ
 ภนฺเต อจฺฉาม, พหุกิจฺจา มยฺ พหุกรณียาตี ยสฺสทานิ ตฺวํ มหาราช กาลํ มณฺณสฺสี.
 อถ โข ราชฯ ปเสนทิโกสลโ ภควโต ภาสิตํ อภินนทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา อญฺญาสาสนา
 ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิตฺติ. ปจฺม.

๒. อนุรารุสฺสุต

[๔๑๑] เอวฺมเม สุตํ: เอกํ สมยฺ ภควา เวสาลิยํ วิหริตี มหาวเน กุฎาคารสาธาย.
 เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อนุรารุ ภควโต อวิทฺฐเว อรณฺณกุกฺกิกายํ วิหริตี.
 อถ โข สมพฺพุลา อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพชกา เยนายสฺมา อนุรารุ เตนฺอุปสงฺกมฺมึสฺ,
 อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา อนุรารุเณ สทฺธิ สมนฺทิสฺ, สมนฺทินิยฺ กถํ สารณฺญํ
 วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺสฺ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพชกา
 อายสฺมนฺตํ อนุรารุํ เอตทวโจ “โย โส อาวุโส อนุรารุ ทถาคโต อุตฺตมปริโส
 ปรมปริโส ปรมปตฺติปตฺโต, ตํ ทถาคโต อิมสฺ จตุสฺ จาเนสฺ ปณฺณายมาโน
 ปณฺณายเปตี “โหตี ทถาคโต ปริ มรณา”ติ วา, “น โหตี ทถาคโต ปริ มรณา”ติ
 วา, “โหตี จ น จ โหตี ทถาคโต ปริ มรณา”ติ วา, “เนว โหตี น น โหตี
 ทถาคโต ปริ มรณา”ติ วา”ติ. โย โส อาวุโส ทถาคโต อุตฺตมปริโส ปรมปริโส
 ปรมปตฺติปตฺโต, ตํ ทถาคโต อณฺณตฺต อิมหิ จตุหิ จาเนหิ ปณฺณายมาโน
 ปณฺณายเปตี “โหตี ทถาคโต ปริ มรณา”ติ วา, “น โหตี ทถาคโต ปริ มรณา”ติ
 วา, “โหตี จ น จ โหตี ทถาคโต ปริ มรณา”ติ วา, “เนว โหตี น น
 โหตี ทถาคโต ปริ มรณา”ติ วาติ.

เอวํ วุตฺเต เต อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพชกา อายสฺมนฺตํ อนุรารุํ เอตทวโจ
 “โส จายํ ภิกฺขุ นโว ภวิสฺสตี อจิริปพฺพชิต, เถโร วา ปน พาลโ อพฺยตฺโต”ติ.
 อถ โข เต อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพชกา อายสฺมนฺตํ อนุรารุํ นววาเทน จ พาลวาเทน
 จ อปสาเทตฺวา อญฺญาสาสนา ปกฺกมฺมึสฺ.

อถ โข อายสฺมาโต อนุวรรตสฺส อจิรปกกนฺตสฺส อณฺณตติตฺติเยสฺส ปริพฺพาชเกสฺส
เอตทโหสิ “สเจ โข มํ เต อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา อุตฺตริ ปุจฺเจยฺยํ, กถํ
พฺยากรมาโน นุ ชฺวาทํ เตสํ อณฺณตติตฺติยานํ ปริพฺพาชกานํ, วุตฺตวาที เจว ภควโต
อสุตฺตํ, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกุเขยฺยํ, ฐมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยากรเมยฺยํ, น
จ โกจิ สหรมฺมิโก วาทานฺวาโท” ติ. การยฺหํ จานํ กจฺเจยฺยา” ติ.

อถ โข อายสฺมา อนุวโร เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเททฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสีนฺโน โข อายสฺมา อนุวโร ภควนฺตํ
เอตทโวจ “อิธาทํ ภนฺเต ภควโต อวิทุเร อรณฺณกุกฺกิกายํ วิหรามิ, อถ โข ภนฺเต
สมฺพหฺลลา อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา เยนาทํ เทนฺอุปสงฺกมึสฺส, อุปสงฺกมิทฺวา มยา
สทฺธิ สมฺโมทึสฺส, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสฺส, เอกมนฺตํ
นิสีนฺนา โข ภนฺเต เต อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา มํ เอตทโวจ “โย โส อาวุโส
อนุวโร ตถาคโต อุตฺตมปริโส ปรมปริโส ปรมปตฺติปตฺโต, ตํ ตถาคโต อิมेषุ
จตุสฺส จาเนสฺส ปณฺณายมาโน ปณฺณายเปติ ‘โหติ ตถาคโต ปริ มรณํ’ ติ วา ๒ เป ๒
‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณํ’ ติ วา” ติ. เอวํ วุตฺตาทํ ภนฺเต เต
อณฺณตติตฺติเย ปริพฺพาชเก เอตทโวจ “โย โส อาวุโส ตถาคโต อุตฺตมปริโส
ปรมปริโส ปรมปตฺติปตฺโต, ตํ ตถาคโต อณฺณตฺริเมหิ จตุหิ จาเนหิ ปณฺณายมาโน
ปณฺณายเปติ ‘โหติ ตถาคโต ปริ มรณํ’ ติ วา ๒ เป ๒ ‘เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปริ มรณํ’ ติ วา” ติ. เอวํ วุตฺเต ภนฺเต เต อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา
มํ เอตทโวจ “โส จายํ ภิกฺขุ นโว ภวิสฺสติ อจิรปพฺพชฺชิตฺ, เถโร วา ปน
พาลो อพฺยตฺโต” ติ. อถ โข มํ ภนฺเต เต อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา นววาเทน จ
พาลวาเทน จ อปฺสาเททฺวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสฺส. ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต อจิรปกกนฺตสฺส
เตสฺส อณฺณตติตฺติเยสฺส ปริพฺพาชเกสฺส เอตทโหสิ “สเจ โข มํ เต อณฺณตติตฺติยา
ปริพฺพาชกา อุตฺตริ ปุจฺเจยฺยํ, กถํ พฺยากรมาโน นุ ชฺวาทํ เตสํ อณฺณตติตฺติยานํ

ปริพฺพชาทานํ, วุตฺตวาที เจว ภควโต อสฺสํ, น จ ภควนฺตํ อญฺเฐน อพฺภาจิกฺขเยยฺยํ,
ธมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยาคเรยฺยํ, น จ โกจิ สหฺรณฺมิโก วา ทานฺวาโท การยฺหํ จานํ
กจฺเจยฺยา”ติ.

ตํ ก็ มณฺณสิ อนุรธา, รูปํ นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภนฺเต. ยํ
ปนาณิจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺวํ ภนฺเต. ยํ ปนาณิจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ,
กถํ นุ ตํ สมฺนุสฺสึติ? “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺ
ภนฺเต. เวทนา นิจํ วา อนิจํ วาติ ๖ เป ๖ สญฺญา. สงฺขารรา. วิญฺญาณํ นิจํ
วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภนฺเต. ยํ ปนาณิจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺวํ
ภนฺเต. ยํ ปนาณิจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, กถํ นุ ตํ สมฺนุสฺสึติ? “เอตํ มม,
เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺ ภนฺเต.

ตสฺมา ทิห อนุรธา ยํ กิณฺจิ รูปํ อตฺตํ ทานาคตฺตปจฺจุปปนฺนํ อชฺชตฺตํ วา
พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา
สพฺพํ รูปํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ
สมฺมปฺปณฺเอย ทฺวํ จพฺพํ. ยถา กาลิ เวทนา อตฺตํ ทานาคตฺตปจฺจุปปนฺนา ๖ เป ๖ ยถา
กาลิ สญฺญา. ยถา เกจิ สงฺขารรา. ยถา กิณฺจิ วิญฺญาณํ อตฺตํ ทานาคตฺตปจฺจุปปนฺนํ อชฺชตฺตํ
วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก
วา สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ
สมฺมปฺปณฺเอย ทฺวํ จพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ อนุรธา สุตฺวา อริยสวโก รูปสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ,
เวทนายปํ นิพฺพินฺทติ, สญฺญายปํ นิพฺพินฺทติ, สงฺขารสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, วิญฺญาณสฺมีปํ
นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิรชฺคา วิมฺจจติ, วิมฺจตฺตสฺมี “วิมฺจตฺ”มิตฺติ ภาณํ ไหติ,
“ชฺเฌนา ชาติ, วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ, กถํ กรณฺเอย, นาปรํ อิตฺตฺตฺตยา”ติ ปชานาติ.

ตํ ก็ มณฺณสิ อนุรธา, รูปํ ทถาคโตติ สมฺนุสฺสึติ? โน เหนฺ ภนฺเต. เวทนํ
ทถาคโตติ สมฺนุสฺสึติ? โน เหนฺ ภนฺเต. สญฺญํ ทถาคโตติ สมฺนุสฺสึติ? โน
เหนฺ ภนฺเต. สงฺขารเร ทถาคโตติ สมฺนุสฺสึติ? โน เหนฺ ภนฺเต. วิญฺญาณํ
ทถาคโตติ สมฺนุสฺสึติ? โน เหนฺ ภนฺเต.

ทำ ก็ มณฺณสิ อนุรธา, รูปสฺมี ทถาคโตติ สมนุสฺสสฺสตี? โน เหตํ ภาณเต.
อณฺณตฺว รูปา ทถาคโตติ สมนุสฺสสฺสตี? โน เหตํ ภาณเต. เวทนาย ทถาคโตติ
สมนุสฺสสฺสตี? โน เหตํ ภาณเต. อณฺณตฺว เวทนาย ะเปะ สณฺณาย ะเปะ
อณฺณตฺว สณฺณาย ะเปะ สงฺขารสฺสุ ะเปะ อณฺณตฺว สงฺขารสฺส ะเปะ วิณฺณณสฺสมี
ทถาคโตติ สมนุสฺสสฺสตี? โน เหตํ ภาณเต. อณฺณตฺว วิณฺณณนา ทถาคโตติ
สมนุสฺสสฺสตี? โน เหตํ ภาณเต.

ทำ ก็ มณฺณสิ อนุรธา, รูป เวทนํ สณฺณํ สงฺขาร วิณฺณณํ ทถาคโตติ
สมนุสฺสสฺสตี? โน เหตํ ภาณเต. ทำ ก็ มณฺณสิ อนุรธา, อโย โส อรูปี อเวทโน
อสณฺณํ อสงฺขารो อวิณฺณณโณ ทถาคโตติ สมนุสฺสสฺสตี? โน เหตํ ภาณเต. เอกุถ
จ เต อนุรธา ทิฏฺฐเจว ธมฺเม สจฺจโต ทถาคโต เอกโต อนุปลพฺภณียสฺมาโว,^๑
กถลํ นุ เต ทำ เวชฺฐาकरणํ “โย โส อารุโส ทถาคโต อุตฺตมปริโส ปรมปริโส
ปรมปตฺติปตฺโต, ทำ ทถาคโต อณฺณตฺวิเมหิ จตฺุหิ จาเนหิ ปณฺณายมาโน ปณฺณายเปติ
“โหติ ทถาคโต ปริ มรณํ”ติ ะเปะ ะเนว โหติ น น โหติ ทถาคโต
ปริ มรณํ”ติ ะ”ติ? โน เหตํ ภาณเต. สาธุ สาธุ อนุรธา ปุพฺเพ จาหํ อนุรธา
เอตฺรหิ จ ทฺกฺขณเจว ปณฺณายเปมิ ทฺกฺขสฺส จ นิโรธนฺติ. ทฺติยํ.

๓. ปฐมสาริปุตตโกฏฐิตสูตร

[๔๑๒] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฐิตโ^๒
พารานสฺย วิหรนฺติ อธิปตฺเน มิคทาเย. อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฐิตो สายนฺหสมยํ
ปฏิสลฺลณนา วุฏฺฐิตो เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เทนุสสงฺกมิ, อุปสงฺกमितฺวา อายสฺมา
สาริปุตฺเตน สทฺธิ สมนฺโฆ, สมนฺโฆนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ,
เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา มหาโกฏฐิตो อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอคทโวจ :

สูตรตนฺต. ๑๐/๔๓ ๑-๑ ส.อ. ทถาคเต อนุปลพฺภียมาเน, ฉ.ม. ทถาคโต

อนุปลพฺภียมาโน

๒ ฉ.ม. มหาโกฏฐิโก

ก็ นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ? อพฺยาคตํ โข
 เอตํ อาวุโส ภควตา “ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ”ติ. ก็ ปนาวุโส น ไหติ
 ตถาคโต ปรั มรณาคิ, เอตมปิ โข อาวุโส อพฺยาคตํ ภควตา “น ไหติ ตถาคโต
 ปรั มรณาคิ”ติ. ก็ นุ โข อาวุโส ไหติ จ น จ ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ?
 อพฺยาคตํ โข เอตํ อาวุโส ภควตา “ไหติ จ น จ ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ”ติ.
 ก็ ปนาวุโส เนว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ, เอตมปิ โข อาวุโส
 อพฺยาคตํ ภควตา “เนว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ”ติ.

“ก็ นุ โข อาวุโส ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ”ติ อิติ ปุญฺญโจ สมาน
 “อพฺยาคตํ โข เอตํ อาวุโส ภควตา “ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ”ติ วเทสิ ฯ เปฯ
 “ก็ ปนาวุโส เนว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ”ติ อิติ ปุญฺญโจ
 สมาน “เอตมปิ โข อาวุโส อพฺยาคตํ ภควตา “เนว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต
 ปรั มรณาคิ”ติ วเทสิ. โก นุ โข อาวุโส เหตุ โก ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยาคตํ
 ภควตาคิ.

ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ โข อาวุโส รูปคตเมตํ, น ไหติ ตถาคโต ปรั
 มรณาคิ รูปคตเมตํ, ไหติ จ น จ ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ รูปคตเมตํ,
 เนว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ รูปคตเมตํ. ไหติ ตถาคโต ปรั
 มรณาคิ โข อาวุโส เวทนาคตเมตํ, น ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ เวทนาคตเมตํ,
 ไหติ จ น จ ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ เวทนาคตเมตํ, เนว ไหติ น น
 ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ เวทนาคตเมตํ. ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ โข
 อาวุโส สญฺญาคตเมตํ, น ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ สญฺญาคตเมตํ, ไหติ จ
 น จ ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ สญฺญาคตเมตํ, เนว ไหติ น น ไหติ
 ตถาคโต ปรั มรณาคิ สญฺญาคตเมตํ. ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ โข อาวุโส
 สงฺขารคตเมตํ, น ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ สงฺขารคตเมตํ, ไหติ จ น จ
 ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ สงฺขารคตเมตํ, เนว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต
 ปรั มรณาคิ สงฺขารคตเมตํ. ไหติ ตถาคโต ปรั มรณาคิ โข อาวุโส

วิญญานคตเมตํ, น โหติ ตถาคโต ปริ มรณาติ วิญญานคตเมตํ, โหติ จ น จ
โหติ ตถาคโต ปริ มรณาติ วิญญานคตเมตํ, เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปริ มรณาติ วิญญานคตเมตํ. อयํ โข อาวุโส เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยเนตํ
อพฺพยากตํ ภควตาทิ. ทติยํ.

๔. ทุติยสาริปุคตโกฏฐิตสยุต

[๔๑๓] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปุคโต อายสฺมา จ มหาโกฏฐิตो พารานสียํ
วิหรนฺติ อสิปตเน มิกทาเย ฯ เป ฯ (สาเยว ปุจฺฉา.) โก นุ โข อาวุโส เหตุ
โก ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺพยากตํ ภควตาทิ? รูปํ โข อาวุโส อชานโต อปสฺสโต
ยถาภูตํ, รูปสมุทฺทํ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตํ, รูปนิโรธํ อชานโต อปสฺสโต
ยถาภูตํ, รูปนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตํ “โหติ ตถาคโต ปริ
มรณา”ติปฺปิสฺส โหติ, “น โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปฺปิสฺส โหติ, “โหติ จ น
จ โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปฺปิสฺส โหติ, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปริ มรณา”ติปฺปิสฺส โหติ. เวทณํ ฯ เป ฯ สญฺญํ ฯ เป ฯ สงฺขारे ฯ เป ฯ วิญฺญาณํ
อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตํ, วิญฺญาณสมุทฺทํ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตํ,
วิญฺญาณนิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูตํ, วิญฺญาณนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ อชานโต
อปสฺสโต ยถาภูตํ “โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปฺปิสฺส โหติ, “น โหติ ตถาคโต
ปริ มรณา”ติปฺปิสฺส โหติ, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปฺปิสฺส
โหติ, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปฺปิสฺส โหติ.

รูปญจ โข อาวุโส ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตํ, รูปสมุทฺทํ ชานโต ปสฺสโต
ยถาภูตํ, รูปนิโรธํ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตํ, รูปนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ ชานโต
ปสฺสโต ยถาภูตํ “โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปฺปิสฺส น โหติ ฯ เป ฯ “เนว
โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปฺปิสฺส น โหติ. เวทณํ ฯ เป ฯ สญฺญํ
ฯ เป ฯ สงฺขारे ฯ เป ฯ วิญฺญาณํ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตํ, วิญฺญาณสมุทฺทํ
ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตํ, วิญฺญาณนิโรธํ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตํ,
วิญฺญาณนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูตํ “โหติ ตถาคโต ปริ

มรณา"ติปิสฺส น โหติ, "น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา"ติปิสฺส น โหติ, "โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณา"ติปิสฺส น โหติ, "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา"ติปิสฺส น โหติ. อัย โช อาวุโส เหตุ อัย ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยาคกํ ภควตาคิ. จตุตถํ.

๕. ตติยสาริปุตฺตโกฏฺฐจิตฺตสุตฺต

[๔๑๔] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐจิตฺตํ พารานสียํ วิหรนฺติ อัสสิปตเน มิกทาเย วเปว (สาเยว ปุจฺฉา.) โก นุ โช อาวุโส เหตุ โก ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยาคกํ ภควตาคิ? รูเป โช อาวุโส อวิกตฺรากลฺลสฺส อวิกตจฺจนทฺลสฺส อวิกตเปมฺลสฺส อวิกตปิปาสฺลสฺส อวิกตปริพาหฺลสฺส อวิกตตณฺหฺลสฺส "โหติ ตถาคโต ปรี มรณา"ติปิสฺส โหติ วเปว "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา"ติปิสฺส โหติ. เวทนาย วเปว สณฺณาย วเปว สงฺขารสฺส วเปว วิญฺญาเณ อวิกตฺรากลฺลสฺส อวิกตจฺจนทฺลสฺส อวิกตเปมฺลสฺส อวิกตปิปาสฺลสฺส อวิกตปริพาหฺลสฺส อวิกตตณฺหฺลสฺส "โหติ ตถาคโต ปรี มรณา"ติปิสฺส โหติ วเปว "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา"ติปิสฺส โหติ.

รูเป จ โช อาวุโส วิกตฺรากลฺลสฺส วเปว เวทนาย วเปว สณฺณาย วเปว สงฺขารสฺส วเปว วิญฺญาเณ วิกตฺรากลฺลสฺส วิกตจฺจนทฺลสฺส วิกตเปมฺลสฺส วิกตปิปาสฺลสฺส วิกตปริพาหฺลสฺส วิกตตณฺหฺลสฺส "โหติ ตถาคโต ปรี มรณา"ติปิสฺส น โหติ วเปว "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา"ติปิสฺส น โหติ. อัย โช อาวุโส เหตุ อัย ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยาคกํ ภควตาคิ. ปณฺจมํ.

๖. จตุตฺตสาริปุตฺตโกฏฺฐจิตฺตสุตฺต

[๔๑๕] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐจิตฺตํ พารานสียํ วิหรนฺติ อัสสิปตเน มิกทาเย. อถ โช อายสฺมา สาริปุตฺโต สายนฺทสมยํ ปฏิสฺสธณฺนา วุฏฺฐจิตฺตํ เยนายสฺมา มหาโกฏฺฐจิตฺตํ เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกमितฺวา อายสฺมา มหาโกฏฺฐจิตฺเตน สทฺธิํ สมฺโมทิตฺวา, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมณฺถํ

นิสสิท, เอกมนุทํ นิสสินโน โข อายสฺมา สาริปุตโต อายสฺมนุทํ มหาโกฏจิตํ
เอตทโวจ “กํ อนุ โข อาวุโส มหาโกฏจิต โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติ
วเปว “กํ ปนวุโส เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติ อิติ ปุญฺญโจ
สमान “เอตมปิ โข อาวุโส อพฺยาคํ ภควตา เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปริ มรณา”ติ วเทสิ. โก อนุ โข อาวุโส เหตุ โก ปจฺจโย, เยเนตํ
อพฺยาคํ ภควตาติ.

รูปารามสฺส โข อาวุโส รูปตสฺส รูปสมมุทิตสฺส รูปนิโรธํ อชานโต อปสฺสโต
ยถาภูทํ “โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปิสฺส โหติ, “น โหติ ตถาคโต ปริ
มรณา”ติปิสฺส โหติ, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปิสฺส โหติ,
“เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปิสฺส โหติ. เวทนารามสฺส โข
อาวุโส เวทนารตสฺส เวทนาสมมุทิตสฺส เวทนานิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูทํ
“โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปิสฺส โหติ วเปว สยวรามสฺส โข อาวุโส
วเปว สงฺขารารามสฺส โข อาวุโส วเปว วิญฺเฏณารามสฺส โข อาวุโส วิญฺเฏณารตสฺส
วิญฺเฏณาสมมุทิตสฺส วิญฺเฏณานิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถาภูทํ “โหติ ตถาคโต
ปริ มรณา”ติปิสฺส โหติ วเปว “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ
มรณา”ติปิสฺส โหติ.

น รูปารามสฺส โข อาวุโส น รูปตสฺส น รูปสมมุทิตสฺส รูปนิโรธํ ชานโต
ปสฺสโต ยถาภูทํ “โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปิสฺส น โหติ วเปว “เนว โหติ
น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปิสฺส น โหติ. น เวทนารามสฺส โข อาวุโส
วเปว น สยวรามสฺส โข อาวุโส วเปว น สงฺขารารามสฺส โข อาวุโส วเปว
น วิญฺเฏณารามสฺส โข อาวุโส น วิญฺเฏณารตสฺส น วิญฺเฏณาสมมุทิตสฺส
วิญฺเฏณานิโรธํ ชานโต ปสฺสโต ยถาภูทํ “โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปิสฺส น โหติ
วเปว “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณา”ติปิสฺส น โหติ. อยมปิ
โข อาวุโส เหตุ อญํ ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยาคํ ภควตาติ.

สียา ปนาวุโส อญโณปี ปริยาโย, เยเนตฺ^๑ อพฺยาคตํ ภควตาคิ. สียา อาวุโส, ภวรามสฺส โข อาวุโส ภวรสฺส ภวสมมุทิสฺส ภวนิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถากุทํ “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส โหติ ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส โหติ. น ภวรามสฺส โข อาวุโส น ภวรสฺส น ภวสมมุทิสฺส ภวนิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถากุทํ “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส น โหติ ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส น โหติ. อยมปี โข อาวุโส ปริยาโย, เยเนตฺ อพฺยาคตํ ภควตาคิ.

สียา ปนาวุโส อญโณปี ปริยาโย, เยเนตฺ อพฺยาคตํ ภควตาคิ. สียา อาวุโส, อูปาทนารามสฺส โข อาวุโส อูปาทนารตฺส อูปาทนสมมุทิสฺส อูปาทนนิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถากุทํ “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส โหติ ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส โหติ. น อูปาทนารามสฺส โข อาวุโส น อูปาทนารตฺส น อูปาทนสมมุทิสฺส อูปาทนนิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถากุทํ “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส น โหติ ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส น โหติ. อยมปี โข อาวุโส ปริยาโย, เยเนตฺ อพฺยาคตํ ภควตาคิ.

สียา ปนาวุโส อญโณปี ปริยาโย, เยเนตฺ อพฺยาคตํ ภควตาคิ. สียา อาวุโส, ตณฺหารามสฺส โข อาวุโส ตณฺหารตฺส ตณฺหาสมมุทิสฺส ตณฺหานิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถากุทํ “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส โหติ ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส โหติ. น ตณฺหารามสฺส โข อาวุโส น ตณฺหารตฺส น ตณฺหาสมมุทิสฺส ตณฺหานิโรธํ อชานโต อปสฺสโต ยถากุทํ “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส น โหติ ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิสฺส น โหติ. อยมปี โข อาวุโส ปริยาโย, เยเนตฺ อพฺยาคตํ ภควตาคิ.

สียา ปนาวุโส อญโณปี ปริยาโย, เยเนตฺ อพฺยาคตํ ภควตาคิ. เขตฺตทานิ อาวุโส สาริปุตฺต อิตฺ อุตฺตริ กิ อิจฺฉติ? ตณฺหาตฺตขยวิมุตฺตสฺส อาวุโส สาริปุตฺต ภิกฺขุโน วฏฺฐิ^๒ นตฺถิ ปณฺณปนาयाติ. จญฺจ.

๑ ก. เยเน ปริยาเยเนตฺ ๒ ก. วทฺ, อี. วทฺ

๗. โมกฺกัลลฺลานสยัตต

[๔๑๖] อถ โข วจฺจนโคตฺโต ปริพฺพาชโก เยนนายสฺมา มหาโมกฺกัลลฺลานโน
เตนุปลสงฺกมิ, อุปลสงฺกมิตฺวา อายสฺมตฺตา มหาโมกฺกัลลฺลานเนน สทฺธิ สมฺโมทิตฺ, สมฺโมทนียํ
กถํ สารณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจนโคตฺโต
ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ มหาโมกฺกัลลฺลานํ เอตทโวจ :

กึ นุ โข โภ โมกฺกัลลฺลาน สสฺสโต โลโก”ติ? อพฺยากถํ โข เอตํ วจฺจน ภควตา
“สสฺสโต โลโก”ติ. กึ ปนาวุโส โภ โมกฺกัลลฺลาน อสสฺสโต โลโก”ติ? เอตมปิ โข
วจฺจน อพฺยากถํ ภควตา “อสสฺสโต โลโก”ติ. กึ นุ โข โภ โมกฺกัลลฺลาน อนฺตฺวา
โลโก”ติ? อพฺยากถํ โข เอตํ วจฺจน ภควตา “อนฺตฺวา โลโก”ติ. กึ ปน โภ
โมกฺกัลลฺลาน อนนฺตฺวา โลโก”ติ? เอตมปิ โข วจฺจน อพฺยากถํ ภควตา “อนนฺตฺวา
โลโก”ติ. กึ นุ โข โภ โมกฺกัลลฺลาน ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺ”ติ? อพฺยากถํ โข เอตํ
วจฺจน ภควตา “ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺ”ติ. กึ ปน โภ โมกฺกัลลฺลาน อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ
สรีรณฺ”ติ? เอตมปิ โข วจฺจน อพฺยากถํ ภควตา “อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณฺ”ติ. กึ
ปน โภ โมกฺกัลลฺลาน โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺ”ติ? อพฺยากถํ โข เอตํ วจฺจน
ภควตา “โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺ”ติ. กึ ปน โภ โมกฺกัลลฺลาน น โหติ
ตถาคโต ปรี มรณฺ”ติ? เอตมปิ โข วจฺจน อพฺยากถํ ภควตา “น โหติ ตถาคโต
ปรี มรณฺ”ติ. กึ นุ โข โภ โมกฺกัลลฺลาน โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี
มรณฺ”ติ? อพฺยากถํ โข เอตํ วจฺจน ภควตา “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี
มรณฺ”ติ. กึ ปน โภ โมกฺกัลลฺลาน เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺ”ติ?
เอตมปิ โข วจฺจน อพฺยากถํ ภควตา “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี
มรณฺ”ติ.

โก นุ โข โภ โมกฺกัลลฺลาน เหตุ โภ ปจฺจโย, เยน อณฺณตฺตฺติยํ
ปริพฺพาชกานํ เอวํ ปุณฺณํ เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา,
“อนฺตฺวา โลโก”ติ วา, “อนนฺตฺวา โลโก”ติ วา, “ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺ”ติ วา,

๑ ฉ.ม. กึ นุ โข

“อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรீรณฺ”ติ วา, “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วา, “น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วา, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วา, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วา. โก ปน โภ โมกฺขลฺลํ เหตุ โก ปจฺจโย, เยน สมณสฺส โคตมสฺส เอวํ ปุณฺณสฺส น เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สฺสโต โลโก”ติปิ, “อสฺสโต โลโก”ติปิ, “อนฺตวา โลโก”ติปิ, “อนนฺตวา โลโก”ติปิ, “ตํ ชีวํ ตํ สรீรณฺ”ติปิ, “อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรீรณฺ”ติปิ, “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ, “น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ.

อณฺณตฺตติยา จ โข วจฺจน ปรีพฺพชกา จกฺขุ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสํติ ๖ เป ๖ มนํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสํติ. ตสฺมา อณฺณตฺตติยานํ ปรีพฺพชกานํ เอวํ ปุณฺณจํ เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สฺสโต โลโก”ติ ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วา. ตถาคโต จ โข วจฺจน อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ จกฺขุ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เม โส อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสํติ ๖ เป ๖ ชีวํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสํติ ๖ เป ๖ มนํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสํติ. ตสฺมา ตถาคตสฺส เอวํ ปุณฺณสฺส น เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สฺสโต โลโก”ติปิ ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ.

อถ โข วจฺจนโกตฺโต ปรีพฺพชโก อญฺจายาสนา เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิทิสาวเรทฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีติ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข วจฺจนโกตฺโต ปรีพฺพชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ “กึ นฺุ โข โภ โคตม สฺสโต โลโก”ติ? อพฺยากตํ โข เอตํ วจฺจน มยา “สฺสโต โลโก”ติ ๖ เป ๖ กึ ปน โภ โคตม เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ? เอตมปิ โข วจฺจน อพฺยากตํ มยา “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ.

โก นุ โข โภ โกตม เหตุ โก ปจฺจโย, เยน อณฺณตติฏฺเฐยานํ ปริพฺพชกานํ
 เอวํ ปุณฺณจํ เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา ๖ เปฯ “เนว โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วา. โภ ปน โภ โกตม เหตุ โก ปจฺจโย,
 เยน โภโต โกตมสฺส เอวํ ปุณฺณจสฺส น เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต โลโก”ติปิ
 ๖ เปฯ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ.

อณฺณตติฏฺเฐยา โข วจฺจ ปริพฺพชกา จกฺขุ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม
 อตฺตา”ติ สมนุปฺสฺสนฺติ ๖ เปฯ จิวฺหํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ
 สมนุปฺสฺสนฺติ ๖ เปฯ มนํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุปฺสฺสนฺติ.
 ตสฺมา อณฺณตติฏฺเฐยานํ ปริพฺพชกานํ เอวํ ปุณฺณจํ เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต
 โลโก”ติ วา ๖ เปฯ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วา.
 ตถาคโต จ โข วจฺจ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ จกฺขุ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น
 เมโส อตฺตา”ติ สมนุปฺสฺสนฺติ ๖ เปฯ จิวฺหํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส
 อตฺตา”ติ สมนุปฺสฺสนฺติ ๖ เปฯ มนํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ
 สมนุปฺสฺสนฺติ. ตสฺมา ตถาคตสฺส เอวํ ปุณฺณจสฺส น เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต
 โลโก”ติปิ, “อสสฺสโต โลโก”ติปิ, “อนตฺวา โลโก”ติปิ, “อนนตฺวา โลโก”ติปิ,
 “ตํ ชีวํ ตํ สรีรณํ”ติปิ, “อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณํ”ติปิ, “โหติ ตถาคโต ปรี
 มรณา”ติปิ, “น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
 ปรี มรณา”ติปิ, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ.

อจฺจริยํ โภ โกตม, อพฺภุทํ โภ โกตม, ยตฺถ หิ นาม สยฺย จ สวากฺขสฺส
 จ อตฺถเนน อตฺถโถ พฺยณฺชเนน พฺยณฺชนํ สํสฺนทิสฺสตี สเมสฺสตี น วิโรธยิสฺสตี,^๑
 ยทิตํ อคฺคปทสฺมิ. อิทานนํ โภ โกตม สมณํ มหาโมกฺคผลฐานํ อุปสงฺกมิตฺวา
 เอตมตฺถํ อปฺจฺฉี, สมณเณปี เม มหาโมกฺคผลฐานเณ เอเตหิ ปเทหิ เอเตหิ
 พฺยณฺชเนหิ เอตมตฺถํ พฺยาภาสิ, เสยฺยถาปี ภวํ โคตโม. อจฺจริยํ โภ โกตม,
 อพฺภุทํ โภ โกตม, ยตฺถ^๒ หิ นาม สยฺย จ สวากฺขสฺส จ อตฺถเนน อตฺถโถ พฺยณฺชเนน
 พฺยณฺชนํ สํสฺนทิสฺสตี สเมสฺสตี น วิโรธยิสฺสตี, ยทิตํ อคฺคปทสฺมินฺติ. สยฺยตม.

สยฺยตม. ๑๐/๔๔ ๑ ก. วิหายิสฺสตี. เอวมฺปริปี ๒ จ. ยตร. เอวมฺปริปี

๘. วาจนโคตตสตุต

[๔๑๗] อถ โข วาจนโคตโต ปริพฺพชาโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิทิสฺสเรทฺวา เอกมฺนํ นิสฺสิตฺ, เอกมฺนํ นิสฺสินฺโน โข วาจนโคตโต ปริพฺพชาโก ภควนํ เอตทวโจ “กํ นุ โข โก โคตม สสฺสโต โลโก”ติ. อพฺยาคตํ โข เอตํ วาจนมยา “สสฺสโต โลโก”ติ วเปว กํ ปน โก โคตม เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ. เอตมปิ โข วาจน อพฺยาคตํ มยา “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ.

โก นุ โข โก โคตม เหตุ โก ปจฺจโย, เยน อณฺณตฺตติยานํ ปริพฺพชาگانํ เอวํ ปุญฺจานํ เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา วเปว “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วา. โก ปน โก โคตม เหตุ โก ปจฺจโย, เยน โกโต โคตมสฺส เอวํ ปุญฺจสฺส น เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต โลโก”ติปิ วเปว “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ.

อณฺณตฺตติยา โข วาจน ปริพฺพชากา รูปํ อตฺตโต สมฺนุปสฺสนฺติ, รูปวนํ วา อตฺตทานํ, อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมี วา อตฺตทานํ. เวทนี อตฺตโต สมฺนุปสฺสนฺติ วเปว สณฺณํ วเปว สงฺขารํ วเปว วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุปสฺสนฺติ, วิญฺญาณวนํ วา อตฺตทานํ, อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตทานํ. ตสฺมา อณฺณตฺตติยานํ ปริพฺพชาگانํ เอวํ ปุญฺจานํ เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา วเปว “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วา. ตถาคโต จ โข วาจน อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ น รูปํ อตฺตโต สมฺนุปสฺสนฺติ, น รูปวนํ วา อตฺตทานํ, น อตฺตนิ วา รูปํ, น รูปสฺมี วา อตฺตทานํ. น เวทนี อตฺตโต สมฺนุปสฺสนฺติ วเปว น สณฺณํ วเปว น สงฺขารํ วเปว น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุปสฺสนฺติ, น วิญฺญาณวนํ วา อตฺตทานํ, น อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตทานํ. ตสฺมา ตถาคตสฺส เอวํ ปุญฺจสฺส น เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต โลโก”ติปิ วเปว “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ.

อถ ไช วาจนโกตโต ปริพพาซโก อญฺญาสาสนา เยนายสฺมา มหาโมคฺคัลลาโน
เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมตฺตา มหาโมคฺคัลลาเนน สทฺธิ สมฺโมทิ,
สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิทิสฺสเรทฺวา เอกมฺนํ นิสฺสิทฺธิ. เอกมฺนํ นิสฺสินฺโน ไช
วาจนโกตโต ปริพพาซโก อายสฺมมฺนํ มหาโมคฺคัลลํ เอตทวโจ “กํ นุ ไช โภ
โมคฺคัลลํ สสฺสโต โลโก”ติ. อพฺยาคํ ไช เอตํ วาจน ภควตา “สสฺสโต
โลโก”ติ ๗เป๗ กํ ปน โภ โมคฺคัลลํ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรํ มรณา”ติ. เอตมฺปิ ไช วาจน อพฺยาคํ ภควตา “เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรํ มรณา”ติ.

โภ นุ ไช โภ โมคฺคัลลํ เหตุ โภ ปจฺจโย, เยน อณฺณตฺตติยานํ
ปริพฺพาซกานํ เอวํ ปุญฺจกานํ เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา ๗เป๗
“เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา”ติ วา. โภ ปน โภ โมคฺคัลลํ
เหตุ โภ ปจฺจโย, เยน สมณสฺส โกตมสฺส เอวํ ปุญฺจสฺส น เอวํ เวยฺยาकरणํ
โหติ “สสฺสโต โลโก”ติปิ ๗เป๗ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ
มรณา”ติปิ.

อณฺณตฺตติยา ไช วาจน ปริพฺพาซกา รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสนํ, รูปวนํ วา
อตฺตํ, อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมี วา อตฺตํ. เวทํ อตฺตโต สมฺนุสฺสนํ
๗เป๗ สณฺณํ ๗เป๗ สงฺขารํ ๗เป๗ วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสนํ,
วิญฺญาณวนํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตํ.
ตสฺมา อณฺณตฺตติยานํ ปริพฺพาซกานํ เอวํ ปุญฺจกานํ เอวํ เวยฺยาकरणํ โหติ “สสฺสโต
โลโก”ติ วา ๗เป๗ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา”ติ วา.
ตถาคโต จ ไช วาจน อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ น รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสนํ, น
รูปวนํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา รูปํ, น รูปสฺมี วา อตฺตํ. น เวทํ
อตฺตโต สมฺนุสฺสนํ ๗เป๗ น สณฺณํ ๗เป๗ น สงฺขารํ ๗เป๗ น วิญฺญาณํ
อตฺตโต สมฺนุสฺสนํ, น วิญฺญาณวนํ วา อตฺตํ, น อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ,
น วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตํ. ตสฺมา ตถาคตสฺส เอวํ ปุญฺจสฺส น เอวํ เวยฺยาकरणํ

โหติ “สสฺสโต โลโก”ติปิ, “อสสฺสโต โลโก”ติปิ, “อนฺทวา โลโก”ติปิ, “อนฺทวา โลโก”ติปิ, “อํ ชีวํ อํ สรรณํ”ติปิ, “อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรรณํ”ติปิ, “โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ, “น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติปิ.

อจฺฉริยํ โภ โมกฺกถลฺลน, อพฺภุทํ โภ โมกฺกถลฺลน ยตฺถ หิ นาม สตฺถุ เจว สวากสฺส จ อตฺถเนน อตฺถเณ พฺยณฺชนน พฺยณฺชนํ สํสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิโรยิสฺสติ, ยทฺทํ อคฺคปทสฺสํ. อิทานาหํ โภ โโมกฺกถลฺลน สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิทฺวา เอตมตฺถํ อปฺปจฺฉิ, สมณเณปี เม โคตโม เอเตหิ ปเทหิ เอเตหิ พฺยณฺชนนหิ เอตมตฺถํ พฺยาคาสิ, เสยฺยถาปี ภวํ โโมกฺกถลฺลน. อจฺฉริยํ โภ โโมกฺกถลฺลน, อพฺภุทํ โภ โโมกฺกถลฺลน, ยตฺถ หิ นาม สตฺถุ เจว สวากสฺส จ อตฺถเนน อตฺถเณ พฺยณฺชนน พฺยณฺชนํ สํสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิโรยิสฺสติ, ยทฺทํ อคฺคปทสฺสํ. อจฺฉริยํ.

๕. กุตุหฺลสาธาสุตฺต

[๔๑๘] อถ โข วจฺจโคตฺโต ปรีพฺพชาโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิทิสฺสเรทฺวา เอกมณฺทํ นิสฺสีทิ, เอกมณฺทํ นิสฺสินโน โข วจฺจโคตฺโต ปรีพฺพชาโก ภควนฺทํ เอตทวโจ :

“ปริมาณี โภ โคตม ทิวสานิ ปริมิตฺรานิ สมฺพหฺลนํ อณฺณตฺตติณฺยานิ^๑ สมณพฺราหฺมณานํ ปรีพฺพชาگانํ^๒ กุตุหฺลสาธายํ สนนฺนินฺนํ สนนฺนิตฺตานํ อยมนฺตรากถา อุตฺปาทิ

‘อโย โข ปุโรณ กสฺสโป สงฺฆิ เจว กณฺธิ จ กณฺจาจิโย จ ฌาโต ยสฺสสฺสี ติตฺถกโร สารุสมฺมโต พหุชนสฺส, โส สวากํ อพฺภุทิตํ กาลกํ อุปปตฺตีสฺส พฺยาคโรติ ‘อสุ อมฺตฺว อุปปนโน, อสุ อมฺตฺว อุปปนโน’ติ. โยปีสฺส สวโก อุตฺตมปริโส ปรมปริโส ปรมปตฺติปตฺโต, ตมปี สวากํ อพฺภุทิตํ กาลกํ อุปปตฺตีสฺส พฺยาคโรติ ‘อสุ อมฺตฺว อุปปนโน, อสุ อมฺตฺว อุปปนโน’ติ.

๑ จ.ม. นานาติณฺณิยานิ

๒ ก. สมณพฺราหฺมณปรีพฺพชาگانํ

อยมปี โข มกฺขล โคสาโล ะเปะ อยมปี โข นิคฺคโ จ นามฺปฺตฺโต ะเปะ
 อยมปี โข สยฺชโย^๑ เวลฺลวฺปฺตฺโต ะเปะ อยมปี โข ปกฺุโร^๒ กจฺจาโน ะเปะ
 อยมปี โข อชิตฺ เกสฺมมฺโปลฺ สงฺฆี เจว คณฺเ จ กณฺจวโร จ ฉาโต ยสฺสฺสี
 ทิตฺถกโร สารุสมฺมโต พหุชนสฺส, โสปี สวากํ อพฺภทฺตีทํ กาลกทํ อุปฺปตฺตีสฺ
 พุยากรโติ 'อสุ อมฺตฺร อุปฺปนโน, อสุ อมฺตฺร อุปฺปนโน'ติ. โยปีสฺส สวากो
 อุตฺตมปฺริโส ปรมปฺริโส ปรมปฺตฺติปฺตฺโต, ทปี สวากํ อพฺภทฺตีทํ กาลกทํ อุปฺปตฺตีสฺ
 พุยากรโติ 'อสุ อมฺตฺร อุปฺปนโน, อสุ อมฺตฺร อุปฺปนโน'ติ.

อยมปี โข สมฺมโน โคตโม สงฺฆี เจว คณฺเ จ กณฺจวโร จ ฉาโต ยสฺสฺสี
 ทิตฺถกโร สารุสมฺมโต พหุชนสฺส, โสปี สวากํ อพฺภทฺตีทํ กาลกทํ อุปฺปตฺตีสฺ
 พุยากรโติ 'อสุ อมฺตฺร อุปฺปนโน, อสุ อมฺตฺร อุปฺปนโน'ติ. โย จ ชฺวสฺส สวากो
 อุตฺตมปฺริโส ปรมปฺริโส ปรมปฺตฺติปฺตฺโต, ตณฺจ สวากํ อพฺภทฺตีทํ กาลกทํ
 อุปฺปตฺตีสฺ พุยากรโติ 'อสุ อมฺตฺร อุปฺปนโน, อสุ อมฺตฺร อุปฺปนโน'ติ, อปีจ
 โข นํ เอวํ พุยากรโติ 'อจฺเจชฺชิตฺ ทณฺหํ, วิวตฺตยิ สยฺชโย, สมฺมา มานาภิสมฺมา
 อนฺตมกาสิ ทฺกฺชสฺสา'ติ. ทสฺส มยฺหํ โภ โคตม อหฺวทว กงฺขา, อหฺว วิจิจฺจนา
 'กถณฺหิ นาม'^๓ สมณสฺส โคตมสฺส ฐมโม อภิณฺเวยโย'ติ.

อลณฺหิ เท วจฺจ กงฺขิตํ, อลํ วิจิจฺจิตํ. กงฺขานิเย^๔ จ ปน เท จาเน
 วิจิจฺจนา อุปฺปนนา. สอุปฺปาทนสฺส ชฺวาทํ วจฺจ อุปฺปตฺติ ปณฺณาเปมิ, โน
 อนฺอุปฺปาทนสฺส. เสยฺยถาปี วจฺจ อคฺคิ สอุปฺปาทโน ชลติ, โน อนฺอุปฺปาทโน. เอวเมว
 ชฺวาทํ วจฺจ สอุปฺปาทนสฺส อุปฺปตฺติ ปณฺณาเปมิ, โน อนฺอุปฺปาทนสฺสาติ.

ยสฺมี โภ โคตม สมเย อจฺจิ วาเตน ชิตฺตา ทูรปี กจฺจติ, อิมสฺส ปน
 ภวํ โคตโม ก็ อุปฺปาทนสฺมี ปณฺณาเปตฺติ. ยสฺมี โข วจฺจ สมเย อจฺจิ วาเตน
 ชิตฺตา ทูรปี กจฺจติ, ทมฺหํ วาอุปฺปาทนํ ปณฺณาเปมิ. วาโต หิสฺส วจฺจ ทสฺมี

๑ ฉ.ม. สยฺชโย ๒ อ. ปกฺุโร ๓ ฉ.ม. กถํ นาม ๔ ฉ. กงฺขนิเย

สมเย อูปาทานํ โหตีติ. ยสฺมี จ ปน โภ โคตม สมเย อิมญจ กายํ นิภฺชิปติ,
 สตฺโต จ อณฺณตฺรํ กายํ อนฺนปฺปนฺโน โหติ, อิมสฺส ปน ภวํ โคตโม ก็ อูปาทานสฺมี
 ปณฺณาเปตีติ. ยสฺมี โข วจฺจ สมเย อิมญจ กายํ นิภฺชิปติ, สตฺโต จ อณฺณตฺรํ
 กายํ อนฺนปฺปนฺโน โหติ, ตมฺหํ ตณฺหฺอุปาทานํ วทามิ, ตณฺหา หิสฺส วจฺจ ตสฺมี
 สมเย อูปาทานํ โหตีติ. นวม.

๑๐. อานนฺทสฺสุต

[๔๑๙] อถ โข วจฺจโคตฺโต ปริพฺพาชโก เยน ภควา เทนฺสปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา
 ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทํ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิทิสฺสเรทฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ,
 เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข วจฺจโคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ “ก็ นุ โข
 โภ โคตม อตฺถตฺตา”ติ. เอวํ วุตฺเต, ภควา ตฺถนฺทึ อโหสิ. ก็ ปน โภ โคตม
 นตฺถตฺตาติ. ทฺติยมฺปิ โข ภควา ตฺถนฺทึ อโหสิ. อถ โข วจฺจโคตฺโต ปริพฺพาชโก
 อญฺญาจาสนนา ปกฺกามิ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท อจิรปฏฺกนฺเต วจฺจโคตฺเต ปริพฺพาชเก ภควนฺตํ
 เอตทวโจ “ก็ นุ โข ภนฺเต ภควา วจฺจโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส ปณฺหํ ปุญฺโจ
 น พฺยาคาสี”ติ อหฺมจฺจานนฺท วจฺจโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส “อตฺถตฺตา”ติ ปุญฺโจ
 สฺมาโน “อตฺถตฺตา”ติ พฺยาคเรยฺยํ, เย เต อานนฺท สมณพฺราหฺมณา สสฺสทวาทา,
 เทสเมตํ สทฺธิํ อภวิสฺส. อหฺมจฺจานนฺท วจฺจโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส “นตฺถตฺตา”ติ
 ปุญฺโจ สฺมาโน “นตฺถตฺตา”ติ พฺยาคเรยฺยํ, เย เต อานนฺท สมณพฺราหฺมณา
 อจฺเจทวาทา, เทสเมตํ สทฺธิํ อภวิสฺส. อหฺมจฺจานนฺท วจฺจโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส
 “อตฺถตฺตา”ติ ปุญฺโจ สฺมาโน “อตฺถตฺตา”ติ พฺยาคเรยฺยํ, อปี นุ เมตํ อานนฺท
 อนฺนโลมํ อภวิสฺส ฌานสฺส อูปฺปาทาย “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา”ติ ? โน
 เหตุํ ภนฺเต. อหฺมจฺจานนฺท วจฺจโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส “นตฺถตฺตา”ติ ปุญฺโจ สฺมาโน
 “นตฺถตฺตา”ติ พฺยาคเรยฺยํ, สมฺมพฺุสฺส อานนฺท วจฺจโคตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส ภฺยโย
 สมฺโมหาย อภวิสฺส “อหุ วา เม นฺน ปุพฺเพ อตฺตา, โส เอตฺรหิ นตฺถิ”ติ.
 ทสม.

๑๑. สกียกจฺจานสยัตต

[๔๒๐] เอกํ สมยํ อายสฺมา สกียํ กจฺจานํ ฆาติเก วิหริติ คิณฺฆกาวสเถ. อถ โข วจฺจนฺโคตฺโต ปริพฺพาชโก เยนํายสฺมา สกียํ กจฺจานํ เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตฺตา สกียเณ กจฺจานเณ สทฺธิํ สมฺโมทิตฺวา, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมณฺถํ นิสฺสีทิตฺวา, เอกมณฺถํ นิสฺสินฺโน โข วจฺจนฺโคตฺโต ปริพฺพาชโก อายสฺมณฺถํ สกียํ กจฺจานํ เอตทวโจ “กึ นฺ ฆ โภ กจฺจานํ โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ. อพฺยากถํ โข เอตํ วจฺจนํ ภควตา “โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ. กึ ปน โภ กจฺจานํ น โหติ ตถาคโต ปรั มรณํติ. เอตมฺปิ โข วจฺจนํ อพฺยากถํ ภควตา “น โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ. กึ นฺ ฆ โภ กจฺจานํ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรั มรณํติ. อพฺยากถํ โข เอตํ วจฺจนํ ภควตา “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ. กึ ปน โภ กจฺจานํ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณํติ. เอตมฺปิ โข วจฺจนํ อพฺยากถํ ภควตา “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ.

“กึ นฺ ฆ โภ กจฺจานํ โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ อิติ ปุณฺณโจ สฺมาโน “อพฺยากถํ โข เอตํ วจฺจนํ ภควตา “โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ วเทสสิ. “กึ ปน โภ กจฺจานํ น โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ อิติ ปุณฺณโจ สฺมาโน “อพฺยากถํ โข เอตํ วจฺจนํ ภควตา ‘น โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ’ติ วเทสสิ. “กึ นฺ ฆ โภ กจฺจานํ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ อิติ ปุณฺณโจ สฺมาโน “อพฺยากถํ โข เอตํ วจฺจนํ ภควตา “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ วเทสสิ. “กึ ปน โภ กจฺจานํ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ วเทสสิ. “กึ ปน โภ กจฺจานํ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ”ติ อิติ ปุณฺณโจ สฺมาโน “เอตมฺปิ โข วจฺจนํ อพฺยากถํ ภควตา ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณํ’ติ วเทสสิ. โภ นฺ ฆ โภ กจฺจานํ เหตุ โภ ปจฺจโย, เยเนตํ อพฺยากถํ สฺมเณน โคตเมนาติ. โย จ วจฺจนํ เหตุ โย จ ปจฺจโย ปณฺณาย “รूपีติ วา อรูปีติ วา สณฺณมิตฺติ วา อสณฺณมิตฺติ วา เนวสณฺณมิตฺติ

วา” โส จ เหตุ โส จ ปจฺจโย, สฬฺเพน สฬฺพํ สฬฺพถา สฬฺพํ อปริเสสํ
 นิรุชฺฌเณยฺย. เกณ นํ ปณฺณายมาโน ปณฺณายเณยฺย “รूपีติ วา อรูปีติ วา สณฺณีติ
 วา อสณฺณีติ วา เนวสณฺณีนาสณฺณีติ วา”ติ. กิ่วจิริ ปพฺพชฺชิตฺสึ โภ กจฺจนาติ?
 น จิริ อวฺโส ตีณิ วสฺसानีติ. ยสฺสปสฺส อวฺโส เอตฺตเกณ^๑ เอตฺตกเมว, ตํปสฺส
 พหุ โภ ปน วาโท เอวํ อภิกฺกนฺเตติ. เอกาทสมํ.

ตสฺสสุทฺธานํ

เขมา เถรี อนฺนราโร สารีปฺตฺโตติ โภจฺจิตฺโต^๒
 โมกฺกคลฺลาโน จ วจฺโณ จ กุฑฺดหฺลสาณนฺโท.
 สภฺมิโย เอกาทสมนฺติ.

อพฺยาณตสฺยตฺตํ สมตฺตํ.^๓

ตสฺสสุทฺธานํ

สฬายตนเวทนา มาตฺตุคาโม ชมฺพุชาทโก
 สามณฺชโก โมกฺกคลฺลาโน จิตฺโต กามณฺญสงฺขมํ.
 อพฺยาณตนฺติ ทสฺธาติ.

สฬายตนวคฺคสํสฺสฺตปาลี นิฏฺฐิตา.

๑ ฉ.ม. เอตเมตฺตเกณว ๒ ฉ.ม. โภจฺจโก ๓ ฉ.ม. สฬายตนวคฺโค

สพายนวคฤปาณียัม ปทานุกุโม

ปทานุกุโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกุโม	ปพเพ/องฺเก
[อ]			
อภากิโก	๗๐/๓๘	อภิกิปริจารกา	๓๕๘/๒๘๑
อภูกุชาตัม	๒๓๔/๑๕๗	อภายิตปพฺพา	๙๕/๖๘
อภุปฺปา	๑๓/๖ ; ๑๔/๗ ; ๑๖/๙	อภุคานิ	๒๔๐/๑๖๖
อภุสลา	๒๓๙/๑๖๕ ; ๒๔๔/๑๗๕ ; ๒๔๗/๑๘๓ ; ๑๕๑/๑๒๗	อภุการกาสุยา	๘๗/๕๔
อภุวิทา	๑๓๖/๑๑๙	อภุการกาสุ	๒๔๔/๑๗๔
อภุโกธโน	๒๙๔/๒๒๓	อภุการกาสุปมา	๒๔๔/๑๗๕
อภุโกสิสุสนฺติ	๘๘/๕๗	อภริ	๑๕/๗
อภุขัม	๒๓๙/๑๖๕	อภริการิถัม	๒๔๓/๑๗๐
อภุชาโต	๒๓๔/๑๕๖	อภิริปกฺกนฺตสฺส	๑๑๗/๙๓
อภุรุ	๑๑๗/๙๔	อภิริปพฺพชฺโช	๔๑๑/๓๓๔
อภุการสุมมา	๖๔/๓๕	อภุจาทริ	๒๒๙/๑๔๘
อภุการัม	๓๑๑/๒๒๘	อภุจาทราย	๒๔๓/๑๗๑
อภุคปทสฺมี	๔๑๗/๓๔๘	อภุจิ	๔๑๘/๓๔๙
อภุคิ	๒๔๓/๑๗๒ ; ๔๑๘/๓๔๙	อภุจิริยัม	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๖ ; ๔๑๐/๓๓๓ ; ๔๑๖/๓๔๕
		อภุจเนชฺชิ	๒๕๓/๑๙๐
		อภุชชฺชริ	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๕
		อภุชชฺชกฺเก	๑๒๗/๑๐๗ ; ๓๖๕/๓๑๘

ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก
อชฺฌตฺตพาทิรา	๑๒/๕ ; ๒๒๗/๑๔๖	อชฺชิตานาคโต	๘/๔
อชฺฌตฺตํ	๗๐/๓๘ ; ๑๕๓/๑๒๙ ; ๑๓๖/๑๖๐ ; ๒๓๗/๑๖๑	อชฺชตฺตกิลมถานุโยโก	๓๖๔/๒๙๗
อชฺฌตฺตทิกานํ	๒๓๘/๑๖๓ ; ๒๔๕/๑๘๐	อชฺชตฺตพยาพาธาย	๓๖๔/๓๐๔
อชฺชฌาวสทฺธิ	๓๐๕/๒๒๖	อชฺชตฺตมณา	๒๔๓/๑๗๔
อชฺชโณสสาย	๖๓/๓๓ ; ๙๘/๗๕ ; ๑๓๑/๑๐๙ ; ๒๓๐/๑๔๘	อชฺชตฺตวาทุปาทานํ	๓๒๕/๒๓๖
อชฺชฌตฺตมวริเยภิ	๑๓๖/๑๒๐	อชฺชตฺตา	๕/๓ ; ๗๔/๔๓ ; ๑๐๑/๗๗ ; ๑๓๘/๒๒๐ ; ๒๐๕/๑๔๓ ; ๔๑๖/๓๔๔
อชฺชฌตฺตทิตฺยา	๘๑/๔๘ ; ๑๕๒/๑๒๘ ; ๔๑๑/๓๓๔	อชฺชตฺตานุกฺกุจิ	๑๖๗/๑๓๘
อชฺชฌตฺตํ	๖๙/๓๗	อชฺชตฺตงฺคโต	๒๒๙/๑๔๘
อชฺชฌตฺตมมา	๓๖๕/๓๐๕	อชฺชตฺตงฺคโม	๑๐๗/๘๒ ; ๒๔๔/๑๗๔
อชฺชฌตฺตภาวี่	๓๑/๒๐ ; ๙๑/๖๒	อชฺชตฺตปฺพุโพ	๒๔๕/๑๗๘
อชฺชฌตฺตมเหจฺยาโน	๒๔๐/๑๖๗	อชฺชตฺตินนาทานา	๓๐๓/๒๒๕
อชฺชฌตฺตทานํ	๒๔๕/๑๗๙	อชฺชตฺตินนาทายี	๒๙๓/๒๒๓ ; ๓๕๘/๒๘๑ ; ๓๖๕/๓๐๖
อชฺชฌตฺตมมานา	๘๘/๕๙	อชฺชตฺตกฺขมสฺสวาทนียํ	๑๒๙/๑๐๗
อชฺชจฺจกฺติโก	๑๔๖/๑๒๔ ; ๓๖๔/๒๙๗	อชฺชตฺตกฺขมสฺสํ	๒๔/๑๔ ; ๔๓/๒๕ ; ๗๕/๔๕ ; ๙๑/๖๒ ; ๑๐๒/๗๘ ; ๑๔๗/๑๒๕ ; ๑๖๑/๑๓๕ ; ๒๕๔/๑๙๑ ; ๒๖๙/๒๑๑
อชฺชจฺจิ	๑๒๗/๑๐๕	อชฺชตฺตทกฺขี	๒๕๓/๑๙๐
อชฺชจฺจิมิขฺ	๑๒๗/๑๐๕		
อชฺชตฺตกฺกนฺตมานุสเกน	๒๘๔/๒๒๐		
อชฺชตฺตจาวี่	๒๘๘/๒๒๒		
อชฺชตฺตเวลลมฺปมฺคโต	๒๔๖/๑๘๒		
อชฺชตฺตมทฺธานํ	๓๖๓/๒๙๕		
อชฺชตฺตานาคตปจฺจุปฺปนนา	๔๑๑/๓๓๖		

ปทานุกรกโม

๓๕๕

ปทานุกรกโม	ปทเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปทเพ/องเก
อทุกทสา	๗๔/๔๓; ๒๔๐/๑๖๖; ๒๔๒/๑๖๙	อนทิจาวี	๒๙๘/๒๒๔
อทุกทวเลปนา	๒๔๓/๑๗๓	อนทศสมัญญา	๑๔๒/๑๒๒
อธกิจเจยย์	๓๖๔/๓๐๒	อนทศทา	๓/๒; ๑๒/๕; ๔๕/๒๕; ๑๔๒/๑๒๒; ๑๖๔/๑๓๗;
อธิปปยาโส	๒๕๕/๑๙๑		๑๘๓/๑๔๑; ๒๑๙/๑๔๕;
อธิภัส	๒๔๓/๑๗๒		๒๓๔/๑๕๖
อธิภูโต	๒๔๓/๑๗๒	อนนทวา	๔๑๖/๓๔๔
อธิโกสิ	๒๔๓/๑๗๒	อนนทเวาสโก	๑๕๑/๑๒๖
อธิมุตโต	๘๗/๕๔	อนเปกโข	๗/๓
อธิมุตติ	๒๔๓/๑๗๑; ๒๔๗/๑๘๓	อนนิชาน	๒๖/๑๕; ๑๑๑/๘๔
อธิมุตตาน	๒๔๕/๑๗๙	อนนิชฌาตุ	๓๖๐/๒๘๙
อริวณ	๑๐๓/๗๙; ๒๓๘/๑๖๓; ๒๔๕/๑๘๐	อนนิสมพทุฐส	๑๓/๖
อริวสน	๓๔๔/๒๕๙; ๓๔๕/๒๖๐	อนน	๒๓๐/๑๔๘
อริวเสตุ	๑๓๓/๑๑๔	อนวชชทา	๑๒๐/๙๙; ๒๓๙/๑๖๕
อริวเสสิ	๒๔๓/๑๗๐	อนสส	๗๓/๔๑
อโรคามิ	๓๕๘/๒๘๓	อนาคคมทธาน	๓๖๓/๒๙๕
อนการิย	๖๔/๓๕; ๘๙/๖๐; ๒๖๔/๓๐๒; ๓๕๑/๒๗๔	อนากทา	๑๘๗/๑๔๑; ๒๑๓-๒๑๕/๑๔๔; ๒๑๙-๒๒๑/๑๔๕
อนชฌาวุฏ	๒๔๓/๑๗๐	อนาจริยโก	๑๕๑/๑๒๖
อนชฌอสิทา	๒๕๕/๑๙๕	อนาทินวทสสาวิ	๓๖๔/๓๐๑
อนต	๓๗๘/๓๒๕	อนาลโย	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๗

ปทานุกรกโม	ปทเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปทเพ/องเก
อนาสว	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๕	อนุปลพภณีสภาโว	๔๑๑/๓๓๗
อนิกิพิทาวโน	๑๒๗/๑๐๕	อนุปวชชทา	๘๗/๕๖
อนิจจสมมุตตา	๑๔๓/๑๒๒	อนุปวชฐ	๘๗/๕๔
อนิจจา	๑๔/๗; ๔๓/๒๕; ๗๖/๔๖; ๕๕/๗๖; ๑๔๓/๑๒๒; ๑๖๒/๑๓๕; ๑๘๖/๑๔๑; ๒๒๒/๑๔๕	อนุปฏิจตกายสติ	๒๔๓/๑๗๑; ๒๔๗/๑๘๓
อนิจจานุปัสสี	๒๕๕/๑๙๔	อนุปาทา	๑๐๓/๗๘; ๑๕๕/๑๓๑
อนิจโจ	๓๒/๒๒; ๑๔๐/๑๒๑; ๑๖๒/๑๓๕; ๑๖๙/๑๓๙	อนุปาทาปรินิพพานตโต	๗๕/๔๕
อนิทสฺสน	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๖	อนุปาทิย	๒๓๔/๑๕๗
อนิมิตฺโต	๓๗๗/๓๒๒	อนุปุพฺพสงฺฆาราน	๒๖๓/๒๐๒
อนิสฺสรณทสฺสีโน	๑๕๑/๑๘๙	อนุปฺปตฺตสทฺตฤ	๑๓๔/๑๑๗
อนิสฺสรณเปลฺโล	๓๖๔/๓๐๑	อนุปฺปาทธมฺมา	๑๐๓/๗๙; ๓๔๗/๒๖๕; ๔๑๐/๓๓๑
อนิสฺสุก	๒๙๖/๒๒๔	อนุปฺพุโร	๒๔๔/๑๗๔
อนิตฺถิกรมฺม	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๗	อนุปฺพนฺธา	๒๓๘/๑๖๒
อนิตฺถิ	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๖	อนุปฺพยฺวชฺชนโส	๒๓๕/๑๕๗
อนุกมฺโป	๗๔/๔๓; ๓๗๖/๓๒๑	อนฺนุสฺสฺส	๒๓๘/๑๖๔
อนฺจกมฺนฺติ	๑๓๒/๑๑๐	อนฺนุราโร	๔๑๑/๓๓๔
อนฺนุย	๓๖๑/๒๙๑	อนฺนุรฺกโร	๒๘๔/๒๒๐
อนฺนุทฺทนฺติ	๒๔๔/๑๗๖	อนฺนุสยา	๕๗/๒๙
อนฺนทิตฺเร	๒๔๐/๑๖๖	อนฺนุสสน	๒๕๕/๑๙๓
อนฺนปนาท	๒๙๕/๒๒๔	อนฺนุสฺสวา	๑๕๓/๑๒๘
		อนฺนปฺริยาเยน	๒๓๔/๑๕๖
		อนฺนสมฺภารา	๒๔๖/๑๘๒
		อนฺนโช	๙๐/๖๑

ปทานุกรกโม

๓๕๗

ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องุเก	ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องุเก
อนินตตปปี	๒๔๔/๒๒๑	อพายั	๒๒๙/๑๔๗; ๒๔๔/๒๒๐;
อนตฤณ	๑๒๗/๑๐๕		๓๖๕/๓๐๖
อนตรจโร	๒๓๘/๑๖๒	อปาร	๒๓๘/๑๖๓
อนตรวสุเสน	๘๘/๕๙	อปนพภวาย	๗๒/๔๑; ๒๒๙/๑๔๘
อนตวา	๔๑๖/๓๔๓	อปปชหิ	๒๖/๑๕
อนตัม	๑๑๖/๘๘; ๑๒๗/๑๐๕	อปปญญาโต	๗๔/๔๓; ๗๕/๔๔
อนเตปุริ	๑๒๗/๑๐๖	อปปทตมานสา	๑๓๔/๑๑๗
อนเทวาสิกา	๑๓๒/๑๑๐	อปปถามโก	๒๕๒/๑๙๐
อนเทวาสี	๑๓๓/๑๑๔	อปปนิคุโมตานิ	๖๓/๓๓
อนโตปุตติ	๒๔๑/๑๖๗	อปปมตฺโต	๖๔/๓๔; ๗๖/๔๖;
อนโตปุตติภาโว	๒๔๑/๑๖๘		๑๖๒/๑๓๕; ๒๔๖/๑๘๑
อนวุสสุเวยฺย	๑๒๗/๑๖๖	อปปมาณเจตโส	๒๔๓/๑๗๒;
อปจินโต	๙๕/๗๑		๒๔๔/๑๗๕
อปริกฺขิโน	๓๔๘/๒๖๗	อปปมาทผล	๑๓๔/๑๑๗
อปริชาน	๒๖/๑๕	อปปมาทวิหาร	๙๗/๗๔
อปริทสฺส	๙๑/๖๓	อปปมฺภุจ	๑๓๔/๑๑๗
อปริปุโร	๓๐๘/๒๒๖	อปปสทฺทานิ	๖๓/๓๓
อปริมฺตฺโต	๑๙/๑๑; ๒๐/๑๒	อปปียรูเป	๒๔๔/๑๗๕
อปริยาทานา	๑๓๔/๑๑๗	อปโปสฺสกุโก	๒๔๐/๑๖๖
อปริเสธา	๒๔๓/๑๗๑; ๒๔๗/๑๘๓	อผล	๒๓๕/๑๕๖
อปริหานธมฺม	๙๖/๗๒; ๙๘/๗๕	อพหฺลิกฺกา	๒๔๗/๑๘๔
อปโลกีน	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๖	อพภณฺเชยฺย	๒๓๘/๑๖๕
อปวททิ	๑๓๒/๑๑๑	อพภณฺณาสิ	๘๙/๖๐
อปาทุภาวา	๙๗/๗๔	อพภสฺสปีลาโป	๓๔๖/๒๖๓
		อพภากิจฺฆาม	๘๑/๔๙

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
อพฺภากิจฺเจยฺย	๔๑๑/๓๓๕	อภินฺญา	๒๕/๑๔; ๕๐/๒๖;
อพฺภกฺกจฺฉิสฺสตี	๓๖๑/๒๙๑		๖๔/๓๕; ๘๙/๖๐;
อพฺภกฺ	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๖;		๒๗๖/๒๑๕
	๔๑๐/๓๓๓; ๔๑๖/๓๔๕	อภินฺนฺเยยฺย	๔๖/๒๕
อพฺยาगतํ	๔๑๐/๓๓๐;	อภินฺนทฺตี	๑๙/๑๑; ๓๑/๒๐;
	๔๑๕/๓๔๑; ๔๒๐/๓๕๑		๖๓/๓๓; ๗๕/๔๕;
			๑๓๑/๑๐๙; ๒๓๐/๑๔๘
อพฺยาปชฺฌ	๓๗๙/๓๒๗	อภินฺนนาเมสฺสตี	๒๔๐/๑๖๖
อพฺยาปนฺนจิตฺโต	๓๖๐/๒๘๙	อภินฺนพฺพตฺตี	๑๒๑/๑๒
อพฺรหฺมจารี	๒๔๑/๑๖๘	อภิกายตนาณิ	๙๕/๗๒
อภวิสฺส	๑๗/๙	อภิกุญฺญ	๑๑๒/๑๑๑
อภพฺโพ	๒๖/๑๕	อภิมตฺตฺเถยฺย	๘๗/๕๓
อภาวิตปณฺณา	๑๒๗/๑๐๕	อภิริตี	๓๒๙/๒๓๘
อภาวิตา	๒๔๗/๑๘๔	อภิวทฺตี	๖๓/๓๓; ๒๓๐/๑๔๘
อภิกฺกนฺตา	๒๔๓/๑๗๑	อภิสงฺขทํ	๑๔๖/๑๒๔
อภิกฺกมนฺตี	๗๔/๔๓; ๘๗/๕๓	อภิสณฺเจตยิทํ	๑๔๖/๑๒๔
อภิกฺกมปฏิกฺกโม	๒๓๖/๑๖๐	อภิสมฺปฺราโย	๘๗/๕๖
อภิกฺกเมยฺย	๒๔๔/๑๗๕	อภิสมฺพทฺธา	๓๖๔/๒๙๗
อภิชานาตี	๘๐/๔๘	อภินฺนจฺ	๒๔๔/๑๗๖
อภิชฺฌา	๙๕/๖๙	อมนสฺสการา	๓๓๖/๒๔๒
อภิชฺฌาโทมนสฺสา	๑๒๐/๙๘;	อมนนปฺเปีย	๒๔๗/๑๘๔
	๑๒๗/๑๐๖; ๒๓๙/๑๖๕;	อมนุสฺสทฺคาโห	๒๔๑/๑๖๗
	๒๔๔/๑๗๔	อมโนรมาปฺ	๑๓๔/๑๑๗
อภิชฺฌาลุ	๓๕๘/๒๘๑	อมริทฺกโม	๒๓๖/๑๖๒
		อมจฺจา	๒๔๔/๑๗๖

ปทานุกรกโม

๓๕๙

ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องเก
อมจันรี	๒๙๗/๒๒๔	อรุปรโก	๓๒๖/๒๓๖
อมณณมาน	๓๐/๒๐	อรุปี	๔๒๐/๓๕๑; ๒๔๘/๑๘๗
อมทตณณ	๑๒๐/๙๘	อลมรียวณทตสนวิเสโส	๓๕๑/๒๗๓
อมายาวิ	๓๕๐/๒๗๑	อลโส	๒๘๑/๒๑๙
อมุ	๒๔๑/๑๖๗; ๒๔๒/๑๖๙	อลทถ	๓๕๑/๒๗๔
อโมหิ	๒๒๙/๑๔๘	อวจุทถ	๓๖๒/๒๙๓
อมภาฏกวเน	๓๔๔/๒๕๘; ๓๓๘/๒๖๖; ๓๔๙/๒๖๘	อวสุตตปริยาย	๒๔๓/๑๗๑
อโยกฏาเท	๒๔๔/๑๗๖	อวสุตโต	๒๔๑/๑๖๘
อโยสงกุนา	๒๓๕/๑๕๙	อวิกตราคทต	๔๑๔/๓๔๐
อโยตถากาย	๒๓๕/๑๕๗	อวิชชา	๕๓/๒๘; ๗๙/๔๗; ๒๒๙/๑๔๘; ๓๒๒/๒๓๕
อรชา	๒๖๐/๒๐๐	อวิชชานุสโย	๒๕๑/๑๘๘; ๒๕๔/๑๙๑
อรณณกุกิ	๑๓๒/๑๑๐	อวิชชาสโว	๓๒๑/๒๓๔
อรณณคโต	๒๔๖/๑๘๑	อวิชโชมต	๒๓๗/๑๖๔
อรหสิ	๒๔๖/๑๘๐	อวิชโชโพ	๓๒๔/๒๓๖
อรห	๓๓๑/๒๓๙; ๓๔๕/๒๖๑; ๔๑๗/๓๔๗	อวิณณาทปพพา	๙๕/๖๙
อรณณวนปทธานิ	๖๓/๓๓	อวิตกกอวิจาโร	๓๖๘/๓๑๙
อริยสาวโก	๑/๑; ๒๘/๑๘; ๔๓/๒๕; ๖๐/๓๐; ๘๖/๕๒; ๑๐๕/๙๑; ๑๔๐/๑๒๑; ๑๘๖/๑๔๑; ๒๓๕/๑๕๙; ๒๕๔/๑๙๐; ๔๑๑/๓๓๖	อวิตกกโก	๓๗๗/๓๒๒
อริโย	๓๒๖/๒๓๗	อวิททสุ	๑๓๖/๑๑๙
		อวิราชย์	๒๖/๑๕
		อวุสิท	๗๓/๔๑
		อเวทิส	๙๔/๖๖
		อสติ	๘๗/๕๖; ๑๓๓/๑๑๖; ๒๓๖/๑๖๐

ปทานกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานกโม	ปทุเพ/องเก
อสนปคฺติ	๓๑๑/๒๒๘	อสนทมมสารถิ	๒๓๙/๑๖๕
อสนกฺยปคฺติยธมโม	๓๖๒/๒๙๔	อสนทโร	๒๙๕/๒๒๑
อสนชตคามิมกฺโค	๓๖๖/๓๑๙; ๓๗๖/๓๒๑	อสนสาทโต	๑๓/๖
อสนณิ	๒๔๘/๑๘๗; ๔๑๑/๓๓๗; ๔๒๐/๓๕๒	อสนสาทปริเยสนิ	๑๕/๗
อสนนุญฺโจ	๒๔๕/๑๗๗	อสนสาโท	๒๖๓/๒๐๒; ๒๗๑/๒๑๓
อสนปฺริสเสวโท	๒๔๖/๑๘๐	อสนสาโรโห	๓๕๗/๒๘๐
อสนมฺพฺพจปฺพพา	๙๕/๖๘	อสนสาสปฺปคฺโต	๓๑๘/๒๓๓
อสนมฺมโพนฺ	๓๖๐/๒๙๐	อสนสาสปฺสสา	๒๕๙/๑๙๙; ๓๔๘/๒๖๖
อสนลฺลัน	๑๓๔/๑๑๗	อสนสุ	๑๒๗/๑๐๕; ๒๓๓/๑๕๕; ๒๔๗/๑๘๓
อสนสฺสโต	๔๑๖/๓๔๔	อสนสฺสทปฺพโ	๒๔๖/๑๘๑
อสนฺวทการี	๒๔๖/๑๘๑	อสนสฺสทวา	๒๒๘/๑๔๗
อสนฺวโร	๙๘/๗๕; ๒๔๔/๑๗๕; ๒๗๕/๑๘๓	อสนสฺสทวามมฺกการมานานฺสยา	๖๙/๓๘
อสนายิตปฺพพา	๙๕/๖๘	อสนสฺสทวารี	๓๕๙/๒๘๔
อสนารทโร	๑๓๔/๑๑๗	อสนสฺสทโก	๒๘๘/๒๒๒
อสนาหเสน	๓๖๔/๓๐๐	อสนสฺสท	๒๔๗/๑๘๓
อสนิพนฺธกปฺปคฺโต	๓๕๘/๒๘๑; ๓๖๐/๒๙๐	อสนสฺสท	๑๒๗/๑๐๖; ๑๔๖/๑๒๕; ๒๔๐/๑๖๖; ๓๖๖/๓๑๙; ๓๗๖/๓๒๑; ๔๐๙/๓๒๙
อสนจิกามกณฺณโก	๒๔๗/๑๘๓	[อา]	
อสนจิกโน	๑๒๗/๑๐๕		
อสนจิสกฺกสฺสรสมาทโร	๒๔๑/๑๖๘	อสนกฺขามิ	๓๕๐/๒๗๑; ๓๕๑/๒๗๓
อสนจ	๙๔/๖๗	อสนกฺเขยฺย	๙๐/๖๑; ๙๑/๖๒
อสนรปฺรี	๒๔๘/๑๘๖	อสนการปฺริวทกฺกา	๑๕๓/๑๒๘
อสนรา	๒๔๘/๑๘๕	อสนาส	๒๔๗/๑๘๓

ปทานุกรกโม

๓๖๑

ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องุเก	ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องุเก
อาภาสณญายทนต์	๒๖๓/๒๐๒; ๓๓๖/๒๔๒	อาทานนิกุเขปน	๒๓๖/๑๖๐
อาภินญณายทนต์	๒๖๓/๒๐๒; ๓๓๘/๒๔๓; ๓๓๙/๒๔๔	อาทิตยปริยาโย	๒๓๕/๑๕๗
อาภจนนติ	๒๓๑/๑๔๙	อาทิตยทา	๒๘/๑๗
อาภจนุญ	๒๓๘/๒๖๒; ๒๔๔/๑๗๔	อาทินนติปาฏิโก	๒๔๕/๑๗๙
อาภคิกคิยา	๘๗/๕๖	อาทิตพรมุจริยโก	๑๑๓/๘๕
อาภนตูกการ	๒๖๒/๒๐๑	อาทิตย	๓๖๕/๓๐๘
อาภมัส	๑๓๒/๑๑๒	อาทิตทสสว	๓๖๔/๒๙๘
อาภเมย	๒๕๕/๑๙๓	อาทิตน	๑๓๖/๑๑๙
อาภิลายติ	๒๔๓/๑๗๑	อาทิตนโว	๑๓/๖; ๒๖๓/๒๐๒;
อาภริยปาจริยาน	๓๕๕/๒๗๙		๒๗๑/๒๑๓
อาภิกขิตุ	๒๓๔/๑๕๖	อาธิปเตยเยน	๓๔๑/๒๕๐
อาภิกเขย	๑๓๓/๑๑๖; ๓๕๓/๒๗๖	อาเนยยาถ	๒๔๘/๑๘๕
อาภินโต	๙๕/๗๐	อาปชชติ	๑๒๐/๙๘; ๒๓๙/๑๖๕;
อาชณรโต	๒๓๙/๑๖๕		๒๔๖/๑๘๑
อาชานามิ	๙๕/๗๑; ๑๑๖/๙๐	อาปชช	๓๖๕/๓๐๙
อาชานะย	๓๕๙/๒๘๔	อาปชชเยย	๒๓/๑๔; ๙๒/๖๓
อาทาบิโน	๒๕๕/๑๙๔	อาปชชติยา	๒๔๒/๑๖๙
อาทาบิ	๖๔/๓๔; ๗๖/๔๖;	อาปนโน	๒๓๐/๑๔๘
	๘๖/๕๒; ๙๕/๖๘;	อาปาถ	๒๓๑/๑๔๙
	๑๖๒/๑๓๕; ๓๗๗/๓๒๒	อาปาเทนติ	๑๒๗/๑๐๕
อาทาเปติ	๓๖๔/๓๐๒	อาโปธาตุยา	๒๓๘/๑๖๓; ๒๕๕/๑๘๐
		อาพาธเยถ	๓๖๓/๒๙๖
		อาพาธโก	๗๔/๔๓; ๘๗/๕๓

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
อามนฺเทสิ	๒๘/๑๗; ๖๙/๓๗; ๑๓๔/๑๑๗; ๒๔๑/๑๖๗	อาหาเรติ	๒๓๙/๑๖๕
อามิสกทํ	๒๓๐/๑๔๘	อาหุเนยฺโย	๓๔๑/๒๕๔; ๓๕๒/๒๗๕
อามิสกขุ	๒๓๐/๑๔๘	[จ]	
อายตน์	๙๖/๗๓	อิจฺฉาม	๘๗/๕๔
อายาจนเหตุ	๓๕๘/๒๘๒	อิณฺชิตํ	๒๔๘/๑๘๖
อายุ	๓๔๘/๒๖๗	อิฏฺฐรูป	๑๓๕/๑๑๘
อารทฐวีริโย	๓๐๑/๒๒๔	อิฏฺฐา	๖๓/๓๓; ๘๘/๕๗; ๑๑๘/๙๖; ๑๓๖/๑๑๙;
อารมฺมณํ	๒๔๓/๑๗๒		๒๒๙/๑๔๗; ๒๓๐/๑๔๘
อารามเทวทา	๓๕๒/๒๗๔	อิถฺถตฺถาย	๔๓/๓; ๘๙/๖๐
อาโรมีโต	๒๔๓/๑๗๐	อิติปายํ	๒๓๔/๑๕๖
อาโรเปหิ	๓๖๑/๒๙๑	อิทฺฐาภิสงฺขารํ	๓๔๖/๒๖๓
อาลิมฺเบยฺย	๒๓๙/๑๖๕	อิทฺฐิปาทํ	๓๗๗/๓๒๓
อาโลโก	๑๓๖/๑๑๙; ๒๗๓/๒๑๔	อิทฺฐิยา	๓๓๒/๒๔๐; ๓๓๖/๒๔๓
อาวฏฺฐกฺกาโ	๒๔๑/๑๖๗	อินฺทฺริยิกถิเกน	๑๕๕/๑๓๒
อาวณฺเณยฺหิ	๒๓๙/๑๖๖	อินฺทฺริยานิ	๓๔๘/๒๖๗
อาวสธาคารํ	๓๖๕/๓๑๐	อิสฺสาปฺริยฺญจิเตน	๒๘๓/๒๒๐
อาวิณฺเจยฺยํ	๒๔๗/๑๘๓	อิสฺสิทฺตฺโต	๓๔๔/๒๕๙
อาเวณิกานิ	๒๘๒/๒๑๙	อิสฺสุกํ	๒๘๖/๒๒๑
อาสนานิ	๗๔/๔๓; ๓๖๕/๓๑๐	[อุ]	
อาสวา	๕๖/๒๙; ๓๒๑/๒๓๔	อุกฺกเจลายํ	๓๓๐/๒๓๙
อาสีวิโส	๖๙/๓๗	อุกฺกชฺเชยฺย	๑๒๗/๑๐๖; ๑๓๓/๑๑๖; ๓๕๓/๒๗๖
อาหารํ	๑๒๐/๙๘; ๒๓๙/๑๖๕	อุกฺกชฺชิตฺตาสิโก	๒๓๘/๑๖๓

ปทานุกรกโม

๓๖๓

ปทานุกรกโม	ปทพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปทพ/องเก
อุกคเตชา	๒๓๘/๑๖๒	อุทปาที	๒๗๓/๒๑๔ ; ๓๓๒/๒๔๐ ;
อุกคิลิตุ	๓๖๑/๒๙๑		๓๖๒/๒๙๓
อุจจารปัสสาวกมเม	๒๕๕/๑๙๔	อุทริย	๑๒๗/๑๐๕
อุจฉิขุขนุ	๓๕๕/๒๗๙	อุทเทส	๑๑๖/๙๐
อุจฉินนมถ	๔๑๐/๓๓๓	อุทฐคามิ	๓๕๘/๒๘๓
อุจเฉทวาทา	๔๑๙/๓๕๐	อุทฐมโร	๓๖๐/๒๙๐
อุชโก	๓๕๐/๒๗๑	อุทฐชิต	๒๔๖/๑๘๑
อุชฺจานสณณ	๑๒๐/๙๙ ; ๒๓๙/๑๖๖ ;	อุทฐพโร	๒๓๑/๑๕๐
	๒๔๓/๑๗๑	อุทฐพเมยฺย	๒๔๔/๑๗๔
อุชฺจายาสนา	๖๔/๓๕ ; ๘๗/๕๖ ;	อุทโกสทิ	๓๖๔/๒๙๖
	๒๔๓/๑๗๐	อุทกจติ	๒๔๑/๑๖๗
อุทตมปริโส	๔๑๑/๓๓๔	อุทฆาติ	๓๖๑/๒๙๒
อุทตารเสศ	๒๓๘/๑๖๓	อุทฐเปถ	๑๒๗/๑๐๕
อุทตาราสงก	๓๔๖/๒๖๔	อุทฐจิตกายสทิ	๒๔๓/๑๗๒
อุทตริมนุสฺสธมโม	๓๕๑/๒๗๓	อุทฐจิตสสทิ	๓๐๒/๒๒๕
อุทตทานีกาตุ	๒๓๔/๑๕๖	อุทฐจิตา	๑๓๔/๑๑๗
อุทฺธิ	๒๘๒/๒๒๐	อุทฺธิฏเจยฺย	๒๔๗/๑๘๔
อุทฺธิปริณามชานี	๒๖๙/๒๑๑	อุทฺธิปชเชยฺย	๒๔๗/๑๘๔
อุทฺธิ	๒๖๙/๒๑๒	อุทฺธิสเทยฺย	๒๔๗/๑๘๔
อุทกณณโว	๒๒๘/๑๔๘	อุทธารณ	๒๔๖/๑๘๒
อุทกผุสิตานี	๒๔๔/๑๗๖	อุทฺธิมฺภาย	๒๔๖/๑๘๑
อุทกมณโก	๒๔๓/๑๗๐ ; ๓๖๕/๓๑๐	อุทฺธิพกทิ	๒๖๘/๒๑๐
อุทกรรท	๒๓๐/๑๔๘		
อุทกราสี	๒๒๘/๑๔๗		
อุทโก	๑๐๓/๗๘		

ปทานุภโม	ปทุเพ/องุเก	ปทานุภโม	ปทุเพ/องุเก
อุปวทติ	๗๔/๔๓	อุเปกขาสุมโพชฌงค์	๓๗๗/๓๒๔
อุปวเทยฺย	๒๔๐/๑๖๗	อุเปกขาสหคแทน	๓๔๙/๒๖๙;
อุปวาโณ	๗๐/๓๘		๓๖๕/๓๑๕
อุปสงกมถ	๑๑๗/๙๔	อุเปกชินทริย	๒๗๐/๒๑๒
อุปสมาย	๒๓๙/๑๖๕	อุปปชชติ	๑๓/๖; ๒๔/๑๔;
อุปสมุปัท	๓๕๑/๒๗๔		๓๓/๓๒; ๔๓/๓๕;
อุปสสุฏจา	๕๒/๒๖		๖๕/๓๔; ๗๕/๔๕;
อุปทตปพฺพ	๓๖๑/๒๙๒		๑๔๗/๑๒๕; ๒๓๓/๑๕๕;
อุปทนนติ	๘๗/๕๓		๒๓๗/๑๖๑
อุปาทานุขนฺธา	๓๒๘/๒๓๗	อุปปชเชยฺย	๓๖๓/๒๙๕
อุปาทานนิโรโธ	๑๐๖/๘๑	อุปปนฺนา	๒๔๓/๑๗๑; ๒๕๕/๑๙๔
อุปาทานปจฺจยา	๑๐๗/๘๒	อุปปริกขติ	๒๓๘/๑๖๓
อุปาทาน	๑๑๐/๘๔; ๑๒๓/๑๐๑;	อุปปาโท	๒๑/๑๒
	๓๒๕/๒๓๖	อุปปาเทสสามิ	๑๒๐/๙๙; ๒๓๙/๑๖๕
อุปาทิตฺติ	๓๐/๒๐; ๘๗/๕๖;	อุปปุลเวยฺย	๓๕๘/๒๘๒
	๙๐/๖๒; ๒๓๔/๑๕๗	อุมฺมกโก	๒๔๖/๑๘๐
อุปาสกตฺต	๓๕๑/๒๗๓	อุมฺมชเชยฺย	๓๕๘/๒๘๒
อุปาสกา	๓๕๙/๒๘๕	อุยฺยาเปนนติ	๓๕๘/๒๘๑
อุปาสิกา	๓๑๓/๒๓๐	อุรทฺตาฬิ	๒๕๒/๑๘๙
อุเปกฺขโก	๒๗๖/๒๐๗;	อุสฺสาโท	๒๔๑/๑๖๘
	๒๗๙/๒๑๗; ๓๓๔/๒๔๑		
อุเปกฺขภูจฺจานิยา	๑๒๙/๑๐๗		
อุเปกฺขา	๒๗๐/๒๑๓; ๒๗๙/๒๑๖	เอกนฺตมฺนาโป	๒๘๑/๒๑๙
อุเปกฺขาสติปาวิสฺสทฺธิ	๓๓๕/๒๔๒	เอกรทฺติวาส	๔๑๐/๓๒๙
		เอกวิหารี	๖๓/๓๓

[เอ]

ปทานุกรกโม

๓๖๕

ปทานุกรกโม	ปพฺพเท/อญฺเฏ	ปทานุกรกโม	ปพฺพเท/อญฺเฏ
เอภาคาริกัม	๓๖๕/๓๑๑	โธตเรยฺย	๒๔๖/๑๘๑
เอโกทิกาว	๒๗๙/๒๑๖	โธทาร์	๒๔๐/๑๖๖
เอชา	๙๐/๖๑	โธตฺตปฺป	๒๙๔/๒๒๓
เอถ	๑๒๗/๑๐๕	โธทนกฺมฺมาสฺสฺยสฺส	๒๔๕/๑๘๐;
เอวํมณีนีโย	๒๔๖/๑๘๑		๓๔๗/๒๖๕
เอวํการี	๒๔๗/๑๘๓	โธทาโต	๒๓๒/๑๕๓; ๒๓๓/๑๕๕
เอวํทิกฺจโน	๒๖๙/๒๑๑;	โธตฺตปฺปโต	๒๓๙/๑๖๕
	๓๖๕/๓๐๗	โธนีตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต	๓๔๔/๒๖๐
เอวํพฺนฺธนีโย	๒๔๖/๑๘๑	โธนีตฺตฺตฺตฺตฺต	๑๓๓/๑๑๕
เอวํมณีนีโย	๒๔๖/๑๘๑	โธปฏฺกมิกานิ	๒๖๙/๒๑๑
เอวํจฺจนีนีโย	๒๔๖/๑๘๑	โธปนาธิโก	๓๔๑/๒๕๔
เอวํรชฺชนีโย	๒๔๖/๑๘๑	โธปนาท	๒๘๕/๒๒๑
เอวํวาท	๓๕๙/๒๘๗	โธปปาติกา	๓๖๕/๓๑๐
เอวํวาท	๒๔๓/๑๗๓	โธมุเนยฺย	๒๔๖/๑๘๒
เอวํสมาจาโร	๒๔๗/๑๘๓	โธริม	๒๓๘/๑๖๓; ๒๔๑/๑๖๗
เอเสวนโต	๘๗/๕๖	โธสชฺเชยฺย	๒๔๖/๑๘๑; ๓๔๗/๑๘๓
เอหฺมฺโก	๒๔๔/๑๗๖	โธสฺสเทยฺย	๓๕๘/๒๘๓
เอหิ	๒๔๔/๑๗๖	โธหิตฺตภารา	๑๓๔/๑๑๗
เอหิปฺสฺสโก	๗๐/๓๘		

[ก]

[โอ]

โอกฺขายติ	๑๖๐/๑๓๔	กฺงฺขา	๓๖๓/๒๙๔
โอม	๓๒๕/๒๓๖	กฺงฺขารมฺม	๓๖๕/๓๑๒
โอมฺจรรกฺขาโต	๒๔๕/๑๗๙	กฺจฺจโป	๒๔๐/๑๖๖
		กฺกฺกฺคาโท	๓๖๕/๓๑๓
		กฺกฺกฺหารกา	๑๓๒/๑๑๐

ปทานุกรโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพฺเพ/องฺเก
กฏจານ	๒๕๘/๑๙๘	กรณีย	๑/๒; ๒๘/๑๘; ๔๓/๒๕;
กจลา	๓๕๘/๒๘๓		๘๙/๖๒; ๑๐๕/๘๑; ๑๔๐/๑๒๑;
กณฺฏโก	๒๔๔/๑๗๕; ๒๔๗/๑๘๓		๑๕๓/๑๒๙; ๑๘๖/๑๔๑;
กตกรณียา	๑๓๔/๑๑๗		๒๓๔/๑๕๗; ๔๐๙/๓๒๘
กตฺถมฺโม	๒๔๕/๑๗๙	กรหิ	๒๔๔/๑๗๖
กถ	๑/๒; ๑๔๐/๑๒๑;	กริสฺสาม	๒๔๔/๑๗๖
	๑๕๓/๑๒๙; ๑๘๖/๑๔๑;	กริสี	๑๒๗/๑๐๕
	๒๓๔/๑๕๗	กรุณาสทกเทเน	๓๔๙/๒๖๙; ๓๖๕/๓๑๕
กถา	๒๔๓/๑๗๑	กรียย	๒๓๕/๑๘๕; ๒๔๖/๑๘๒
กถาสลฺลาโป	๑๓๒/๑๑๒	กฤษฺยาณปฏิภาณ	๔๑๐/๓๒๙
กถลิกฺขณธ	๒๓๔/๑๕๗	กฤษฺลิ	๓๒/๒๑; ๖๒/๓๑;
กนฺทา	๖๓/๓๓; ๑๒๒/๑๐๑;		๗๓/๔๑; ๘๔/๕๒
	๑๓๖/๑๑๙; ๒๒๙/๑๔๗	กามกฺุณา	๑๑๗/๙๒; ๒๖๗/๒๐๖;
กนฺทากุลกษาทา	๒๒๙/๑๔๗		๒๗๙/๒๑๖
กปาลมณฺจรี	๒๔๔/๑๗๖	กามจฺจนฺโท	๒๔๔/๑๗๔
กปาเล	๒๔๐/๑๖๖	กามณฺฑาย	๑๓๓/๑๑๔
กปฺปติ	๓๖๒/๒๙๓	กามตฺถหา	๓๒๓/๒๓๕
กปฺปิเตสฺมสฺส	๓๖๕/๓๐๗	กามปริพาโห	๒๔๔/๑๗๔
กปฺเปนฺติ	๒๖๒/๒๐๑	กามภโว	๓๒๖/๒๓๖
กปฺโป	๓๖๑/๒๙๒	กามภุ	๒๓๓/๑๕๕; ๓๔๗/๒๖๔
กมฺมกรณานิ	๓๖๕/๓๐๗	กามภิกิ	๓๖๔/๒๙๘
กมฺมนิโรธคามินิ	๑๔๖/๑๒๔	กามมฺุณา	๒๔๔/๑๗๔
กมฺมนิโรธ	๑๔๖/๑๒๔	กามรอกฺปริยฺยจฺิเตเน	๒๘๓/๒๒๐
กมฺมวิปากษานิ	๒๖๙/๒๑๑		
กมฺม	๑๕๕/๑๓๒		

ปทานุกรกโม

๓๖๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
กามสุขขัตติกาณฺโณโยโค	๓๖๔/๒๙๗	กาโย	๘/๔; ๒๓/๑๔; ๔๓/๒๕;
กามสุขา	๒๕๔/๑๙๑		๖๒/๓๑; ๑๓๔/๑๑๗;
กามเสนฺโห	๒๔๔/๑๗๔		๒๒๓/๑๔๕; ๒๕๕/๑๙๔
กามา	๒๔๔/๑๗๔	กาลกโธ	๓๔๘/๒๖๗
กามาสโว	๓๒๑/๒๓๔	กาลิ	๒๓๕/๑๕๘; ๒๓๘/๑๖๒
กามุปาทานํ	๓๒๕/๒๓๖	กาสาวา	๒๔๔/๑๗๖
กามุปสณฺหิตา	๖๓/๓๓; ๘๘/๕๗; ๙๘/๗๕; ๑๐๔/๘๐; ๑๑๕/๘๗; ๒๒๙/๑๔๗	กาโฬ	๒๓๒/๑๕๓; ๓๔๓/๒๕๘
กามะสมิจุฉาจารา	๓๐๓/๒๒๕	กิฏฺฐิ	๒๔๖/๑๘๑
กาโมโม	๓๒๔/๒๓๖	กิฏฺฐาโท	๒๔๖/๑๘๑
กายคทาสติ	๒๔๗/๑๘๔; ๓๖๖/๓๑๙	กิฏฺฐารกฺโข	๒๔๖/๑๘๑
กายปริยฺยนฺตํ	๒๕๕/๑๙๕	กิตฺตะวาทิ	๖๓/๓๓; ๖๕/๓๕
กายวิญฺญาณวิญฺญาตพฺพา	๒๗/๑๗	กิมฺมิโล	๒๔๒/๑๖๙
กายวิญฺเญยฺยา	๙๕/๖๘; ๒๖๗/๒๐๖; ๒๗๙/๒๑๗	กิลนฺตา	๒๕๗/๑๘๓
กายสงฺขารो	๓๔๘/๒๖๖	กิลมฺติ	๒๕๔/๑๙๒
กายสมฺมุสฺสพจฺยา	๒๓๕/๑๖๐	กิลมถสฺส	๒๔๔/๑๗๖
กายสมฺมุสฺโส	๒๓๕/๑๖๐	กิโถมกํ	๑๒๗/๑๐๕
กายานุปสฺสี	๒๕๕/๑๙๓; ๓๗๗/๓๒๒	กิสฺสโก	๒๔๕/๑๗๗
กายิกา	๒๗๐/๒๑๒	กุกฺกุกฺ	๗๔/๔๓
กายินฺทริยํ	๒๓๕/๑๕๙	กุกฺกุโร	๒๔๗/๑๘๓
		กุกฺกิสฺสุมิ	๒๓๗/๑๖๑
		กุกฺกิ	๘๗/๕๓
		กุกฺกิจิ	๓๔๖/๒๖๓
		กุกฺกุทลํ	๓๖๕/๓๐๗

ปทานุกรกโม

๓๖๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
คณฐมุล	๑๐๓/๗๘	กาฬุพนุณ	๓๖๕/๓๐๗
คณโฑ	๙๐/๖๑; ๒๔๘/๑๘๖	กาฬิยติ	๒๔๑/๑๖๗
คณิ	๘๘/๕๕; ๒๔๖/๑๘๒	กัญชกาวสเถ	๑๑๓/๘๔; ๔๒๐/๓๕๑
คณฐพพเทวปุกโต	๑๑๙/๘๗	กิลานปจุนกา	๘๗/๕๓
คณฐโก	๓๖๓/๒๗๔	กิลานวาทำ	๗๔/๔๓
คณฐสมภา	๕๕/๗๐	กิลานสาธา	๒๕๕/๑๙๓
คณฐา	๔/๒; ๒๓/๑๔; ๖๕/๓๕; ๙๒/๖๓; ๑๓๖/๑๑๙; ๒๑๙/๑๔๕; ๒๓๕/๑๕๕; ๒๔๓/๑๗๔	กิลิตพพิโส	๒๓๐/๑๔๘
คณฐารามา	๑๖๖/๑๑๙	กิลิเยย	๒๓๐/๑๔๘
คณฐินี	๒๘๒/๒๒๐	กิลิ	๓๕๑/๒๗๓
คณฐินิ	๓๕๒/๒๗๔	กุกุททวาโร	๑๒๐/๙๘; ๒๓๙/๑๖๔
คณฐิ	๙๖/๗๓; ๒๔๔/๑๗๖	โกกุล	๓๔๖/๒๖๓
คณฐิโร	๔๑๐/๓๓๑	โกฆาตกนุเทสิ	๘๗/๕๓
คณฐิ	๑๒๖/๑๐๔; ๑๕๕/๑๓๒	โกฆาตโก	๘๗/๕๓
คณฐิปุกโต	๑๒๘/๑๐๗	โกจรปสุโต	๒๔๐/๑๖๖
คณฐิสติ	๒๔๑/๑๖๗	โกจรวิสัย	๒๔๗/๑๘๓
คามคโต	๒๔๖/๑๘๑; ๒๔๗/๑๘๐	โคโณ	๒๔๖/๑๘๑
คามฆาตกา	๒๓๘/๑๖๓	โคทกโต	๓๔๙/๒๖๘
คามณิ	๓๖๕/๓๐๕	โคภก	๓๕๙/๒๘๔
คาโม	๒๓๘/๑๖๓	โคสาโล	๔๑๘/๓๔๙
การยัญญาน	๘๑/๔๙		
การโยท	๓๖๔/๒๘๘		

[ฃ]

ฆว	๒๓๘/๑๖๒
ฆานโต	๒๓๘/๑๖๔
ฆานวิญญานวิญญาตพพา	๖๕/๓๖
ฆานวิญญาน	๖๕/๓๖

ปทานุกรกโม

๓๗๑

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
จิตฺตานุปสฺสี	๓๗๗/๓๒๒	ฉนฺโท	๗๖/๔๖; ๙๕/๖๘;
จิตฺโต	๓๕๑/๒๗๓		๑๖๒/๑๓๕; ๑๖๘/๑๓๙;
จิรวาสิมาทา	๓๖๓/๒๙๖		๑๗๗-๑๗๙/๑๔๐;
จุตฺตปปาโต	๘๗/๕๖		๒๔๖/๑๘๐
เจตฺตา	๑๗/๑๐๓; ๒๔๘/๑๘๖;	ฉินฺนโสทฺ	๓๔๗/๒๖๕
	๒๔๙/๒๖๙; ๓๖๐/๒๙๐	ฉนฺนํ	๑๔/๑๗
เจตฺตีกา	๒๗๐/๒๑๒; ๓๔๘/๒๖๖	ฉปฺปาณกา	๒๔๗/๑๘๓
เจตฺโต	๑๒๑/๙๙;	ฉปฺปาณกาชฺฌตฺตา	๒๔๗/๑๘๓
	๑๓๔/๑๑๔; ๓๓๓/๒๔๐	ฉินฺนทฺย	๒๓๔/๑๕๗
เจโตปณฺธิ	๓๕๒/๒๗๕	ฉินฺนปฺปญฺจ	๘๓/๕๐
เจโตวิมฺุตฺติ	๓๔๙/๒๖๘	ฉินฺนวฏฺเฏ	๘๓/๕๐
เจโตสมาริ	๓๔๐/๒๔๔	ฉทปฺยโต	๓๖๕/๓๑๔
โจรา	๒๓๘/๑๖๓		

[ฉ]

ฉนฺทราคปฺปหานํ	๑๓/๖; ๒๖๔/๒๐๔;
	๒๗๔/๒๑๕
ฉนฺทราควินโย	๑๓/๑; ๑๔/๗;
	๒๖๓/๒๐๒; ๒๗๑/๒๑๓
ฉนฺทราโค	๑๐๙/๘๒; ๑๒๒/๑๐๑;
	๑๗๐/๑๓๙; ๒๓๒/๑๕๓;
	๓๔๓/๒๕๘; ๓๖๓/๒๙๕

[ช]

ชงฺกลํ	๓๕๙/๒๘๔
ชฎา	๑๓๒/๑๑๑
ชนปฺโท	๘๘/๕๗
ชมฺพฺชาทโก	๓๑๔/๒๓๑
ชรามรณํ	๑๐๖/๘๑
ชากริยํ	๑๒๐/๙๘
ชาตฺรปฺรชทํ	๓๖๒/๒๙๓
ชาติ	๘๙/๖๐; ๙๐/๖๒;
	๑๐๕/๘๑; ๔๑๑/๓๓๖
ชาตินิโรธ	๑๐๖/๘๑
ชาติปฺจายา	๑๐๗/๘๒
ชาติ	๑๐๓/๗๘

ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก
ชาเยยฺย	๓๑๑/๒๒๙	จิตติ	๒๑/๑๒
ชีเนยฺย	๒๔๘/๑๘๕	จิตโต	๒๓๙/๑๖๕
ชีวหา	๙๐/๖๑; ๑๐๘/๘๓; ๑๑๗/๙๓; ๓๔๓/๒๕๘	[๗]	
ชีว	๓๔๕/๒๖๐; ๔๑๖/๓๔๓		
ชีวิกปริยฺนํ	๒๕๕/๑๙๕	ทาเหยย	๑๓๘/๑๒๐; ๒๔๖/๑๘๒
[ฌ]		ทาโท	๘๗/๕๔
ฌาเปสิ	๓๔๗/๒๖๔	เทสสามิ	๒๔๗/๑๘๓
ฌามขาน	๒๔๕/๑๗๘	[๓]	
ฌายถ	๑๔๖/๑๒๔; ๓๗๖/๓๒๑; ๔๐๙/๓๒๘	ทจปริยฺนํ	๑๒๗/๑๐๕
ฌาเยยฺย	๒๕๕/๑๙๕	ทโจ	๑๒๗/๑๐๕
[ฎ]		ทฐํ	๒๔๖/๑๘๒
ฎาณกรณิ	๓๖๔/๒๙๗	ทณฺหุขยํ	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๖
ฎาณํ	๑/๒; ๒๘/๑๘; ๑๔๐/๑๒๑; ๑๘๖/๑๔๑; ๒๗๓/๒๑๓	ทณฺหา	๖๓/๓๓; ๑๐๓/๗๙; ๑๑๓/๘๔; ๓๒๓/๒๓๕; ๔๑๘/๓๕๐
ฎาฑ	๒๔๔/๑๗๕	ทณฺหานิโรธ	๔๑๕/๓๔๒
ฎาฑิพลเหตุ	๓๑๐/๒๒๘	ทณฺหาปจฺจยา	๑๐๗/๘๒
ฎาฑิพล	๓๐๕/๒๒๖	ทณฺหาเวทนามสฺมฺทกามินิ	๒๗๑/๒๑๓
ฎาฑิสาลอหิตา	๓๕๒/๒๗๔	ทณฺหาสงฺขยวิมฺกฺกสฺส	๔๑๕/๓๔๒
[ฐ]		ทโทนิทานํ	๒๔๔/๑๗๔; ๒๔๗/๑๘๓; ๓๖๕/๓๑๑
ฐานพหุโล	๒๔๖/๑๘๑	ทถากโต	๙๑/๖๒; ๑๓๖/๑๑๙;
ฐานิ	๒๔๔/๑๗๖		๔๑๐/๓๓๐; ๔๒๐/๓๕๑

ปทานุกรกโม

๓๗๓

ปทานุกรกโม	ปทพ/อจก	ปทานุกรกโม	ปทพ/อจก
ททชฎกม	๑๕/๗	ทินากาว	๒๔๓/๑๗๒
ททนตฤตา	๑/๑; ๒๐๔/๑๔๒	ทินุกกาย	๒๔๓/๑๗๒
ททริยา	๑๓๖/๑๑๙	ทินุหน	๘๗/๕๓; ๒๓๕/๑๕๘
ทนุติโย	๒๔๖/๑๘๒	ทิจจณานิโยนี	๒๓๕/๑๕๘;
ทปสสี	๓๖๔/๓๐๓		๓๕๔/๒๗๘; ๓๕๗/๒๘๑
ทโป	๑๓๒/๑๑๑	ทิริย	๓๖๕/๓๑๔
ทโม	๑๓๖/๑๑๙	ทิว	๒๔๑/๑๖๗; ๒๓๘/๑๖๓
ทรุโณ	๒๓๑/๑๕๐	ทจุณก	๒๓๘/๑๖๓
ทสณาวเรสุ	๑๓๒/๑๑๑	ทญหิฏโต	๒๔๐/๑๖๖
ทส	๓๖๕/๓๑๖	ทโซ	๒๕๘/๑๙๘
ทณ	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๗	ทโซธาทุยา	๒๓๘/๑๖๓; ๒๕๕/๑๘๐
ทาลปุกโต	๓๕๔/๒๗๗	ทโรวสสิก	๒๔๓/๑๗๒
ทาลาวตฤกตา	๑๐๔/๘๐; ๓๔๗/๒๖๕;	ทลคมุภ	๓๕๘/๒๘๓
	๔๑๐/๓๓๑	ทลปชชโชท	๑๒๗/๑๐๖; ๑๓๓/๑๑๖
ทาทจจิกุเพน	๓๔๖/๒๖๔	ทลปททีโป	๒๔๒/๑๗๐; ๒๕๕/๑๗๐;
ทาทเพย	๒๔๖/๑๘๑		๓๖๕/๓๑๐
ทิจจติ	๖๓/๓๓; ๖๔/๓๔;	ทโททยสส	๑๓๓/๑๑๔
	๒๒๘/๑๔๗; ๒๓๕/๑๕๘;	ทโตรณวตฤสมิ	๔๑๐/๓๒๙
	๒๓๘/๑๖๓		
ทิจจนติ	๑๓๔/๑๑๗		
ทิจจเยย	๒๓๕/๑๕๗		
ทินกฏจสาขาลาส	๑๐๑/๗๗;		
	๑๓๘/๑๒๐; ๒๓๘/๑๖๓		
ทินเกลป	๓๔๖/๒๖๔		
ทินโน	๒๒๘/๑๔๗		

[๓]

ทมภ	๒๔๓/๑๗๐; ๒๔๗/๑๘๔
ทเล	๒๓๘/๑๖๓; ๒๔๑/๑๖๗
ทาวร	๓๖๕/๓๑๔
ทเยยสงฆา	๓๖๕/๓๐๘
ทโมนเท	๓๕๘/๒๗๒

ปทานกุกโม

ปพเพ/องเก

ปทานกุกโม

ปพเพ/องเก

[ท]

ทกฺขินโ	๒๔๔/๑๗๕
ทกฺขินา	๒๖๐/๒๐๐
ทกฺโข	๘๗/๕๓; ๒๓๙/๑๖๕
ทกฺขพฺพา	๑๔๖/๑๒๔; ๒๕๓/๑๙๐
ทกฺขสมฺมุสฺส	๒๔๖/๑๘๑
ทกฺขเทน	๘๘/๕๘; ๒๔๖/๑๘๑
ทกฺโข	๒๔๔/๑๗๖
ทมา	๒๓๙/๑๖๕
ทวารา	๑๓๒/๑๑๑
ทสฺสน	๒๔๕/๑๗๘
ทสฺสว	๒๔๕/๑๗๘
ทหโร	๒๓๑/๑๕๐
ทพฺพาย	๒๔๗/๑๘๓
ทาย	๒๔๔/๑๗๕
ทายาโท	๙๕/๖๘
ทารุกฺขนโร	๒๔๑/๑๖๗
ทิกฺขสฺสุมฺตวิณฺณาทพฺเพส	๙๕/๑๖๙
ทิกฺขจิสฺสมณิพฺพานปทฺโต	๑๕๕/๑๓๑
ทิกฺขจิสฺสณฺณกฺขนฺตียา	๑๕๓/๑๒๙
ทิกฺขจโย	๓๔๕/๒๖๑
ทิกฺขรูปาทน	๓๒๕/๒๓๖
ทิกฺขเจยฺย	๑๑๖/๘๘
ทิกฺขโจโม	๓๒๔/๒๓๖
ทกฺกณ	๒๕๕/๒๗๙

ทกฺกัร	๓๒๙/๒๓๘; ๓๓๑/๒๓๙
ทกฺกชกฺขยาย	๒๖/๑๕
ทกฺกชโ	๑๓๖/๑๑๙
ทกฺกชทกฺกชทา	๓๒๗/๒๓๗
ทกฺกชนิโรโร	๖๔/๓๕
ทกฺกชปฏิกฺกโ	๒๓๙/๑๖๐; ๒๔๔/๑๗๔
ทกฺกชปณฺณตฺติ	๖๗/๓๖
ทกฺกชวิปากา	๒๔๓/๑๗๒
ทกฺกชเวทณิย	๑๒๙/๑๐๗; ๒๕๘/๑๙๗
ทกฺกชสฺมา	๑๙/๑๑; ๒๐/๑๒
ทกฺกชสมฺทโย	๖๔/๓๔; ๘๘/๑๕๗
ทกฺกชสมฺกฺกโ	๑๔๑/๑๒๒
ทกฺกชสมฺมทา	๑๓๖/๑๑๙
ทกฺกชสฺสณฺณทกฺกิริย	๑๑๖/๘๘
ทกฺกชสฺเสโส	๒๑/๑๒
ทกฺกชา	๕/๓; ๑๔/๗; ๗๔/๔๓; ๑๓๖/๑๑๘; ๑๕๒/๑๒๘; ๒๒๓/๑๔๕; ๒๕๑/๑๘๙; ๒๖๗/๒๐๕
ทกฺกชาธิวาทา	๙๔/๖๖
ทกฺกชโ	๗๔/๔๓; ๘๗/๕๓; ๒๔๑/๑๖๙
ทกฺกชินฺทริย	๒๗๐/๒๑๒
ทกฺกโข	๘/๔; ๑๔๑/๑๒๒; ๑๖๓/๑๓๖

ปทานุกรกโม

๓๗๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเถ	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเถ
ทุกุคฺคิ	๒๒๙/๑๔๗	โถมณฺสฺส	๒๔๗/๑๘๓
ทุปฺปญฺเญ	๒๖๘/๒๒๑	โถมณฺสฺสสินฺทริยํ	๒๗๐/๒๑๒
ทุปฺปปริโยคาโ	๔๑๐/๓๓๒	โทวาริโก	๒๔๕/๑๗๙
ทุพฺพลตรํ	๘๗/๕๔	โทสกฺขโย	๓๑๔/๒๓๑; ๓๗๗/๒๒๑
ทุรราชนํ	๑๓๖/๑๑๙	โทสกฺคินา	๒๘/๑๗
ทุสฺสีโล	๒๔๑/๑๖๘	โทสคํ	๙๔/๖๗
ทุทฺธิโก	๒๔๖/๑๘๐	โทสปปทานาย	๓๑๖/๒๓๒
ทุตฺถุคํ	๒๔๕/๑๗๙	โทโส	๒๒๙/๑๔๘; ๒๔๖/๑๘๐;
ทุรโต	๒๔๐/๑๖๖		๒๖๓/๒๐๒; ๓๔๗/๒๖๕
เทวณฺณตโร	๒๔๑/๑๖๘		
เทวทาสหฺตฺตานิ	๑๒๑/๙๙	[ธิ]	
เทวทโ	๑๔๕/๑๒๓	ธมฺมกฺคิโก	๑๕๕/๑๓๑
เทวปฺตฺโต	๓๔๒/๒๔๖	ธมฺมกรฺโน	๑๓๓/๑๑๕
เทวปฺริ	๒๔๘/๑๘๖	ธมฺมจกฺขุ	๑๒๑/๑๐๑
เทวมณฺสฺสา	๑๓๖/๑๑๘; ๑๓๗/๑๒๐	ธมฺมฏฺโ	๒๕๑/๑๘๙
เทวานมฺนิโท	๓๔๑/๒๕๑	ธมฺมธฺาตุ	๓๔๔/๒๕๙
เทวาสฺสรตฺสกาโม	๒๔๘/๑๘๕	ธมฺมปฏฺิสเวทึ	๗๐/๓๙
เทโว	๓๔๖/๒๖๓	ธมฺมปริยาโย	๑๐๔/๘๐; ๒๓๕/๑๕๗
เทสฺสโต	๑๔๖/๑๒๔	ธมฺมมโย	๒๒๘/๑๔๗
เทเสตุ	๖๔/๒๔; ๘๙/๖๐	ธมฺมรทา	๑๓๗/๑๒๐
เทเสตฺสสามิ	๒๓/๑๔; ๓๐/๑๙;	ธมฺมราคปฏฺิสเวทึ	๗๐/๓๙
	๖๐/๓๐; ๒๓๕/๑๕๗;	ธมฺมวาทิโน	๓๑๖/๒๓๒
	๒๔๓/๑๗๑	ธมฺมวិทยสฺมโพชฺฌงฺคํ	๓๗๗/๓๒๔
โทณิ	๒๔๖/๑๘๒	ธมฺมวินเย	๓๒๙/๒๓๘; ๓๓๑/๒๓๙;
			๓๕๑/๒๗๓

ปทานุคโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุคโม	ปพเพ/องฺเก
ธมฺมวิปริณามวिरากินิโรธา	๑๓๗/๑๒๐	ธาทุนานตํ	๑๒๙/๑๐๗; ๑๓๐/๑๐๘;
ธมฺมสญญา	๑๑๗/๙๒		๓๔๔/๒๕๕
ธมฺมสมภาวา	๙๕/๗๐	ธาวเรยยาถ	๑๑๗/๙๕
ธมฺมสมมุทิตา	๑๓๗/๑๒๐	ธิตฺตจิตฺตํ	๑๒๗/๑๐๕
ธมฺมสมาธิ	๓๖๕/๓๑๒	ธวํ	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๕
ธมฺมสรวณกมนเหตุ	๓๔๑/๒๔๕	[น]	
ธมฺมสรวณกมนํ	๓๔๑/๒๕๐	นกุสปีตา	๑๓๑/๑๐๙; ๑๓๓/๑๑๖
ธมฺมา	๔/๒; ๑๒/๕; ๒๓/๑๔;	นขจุเจทเนน	๒๓๕/๑๕๘
	๔๓/๒๕; ๖๒/๓๑;	นชา	๑๒๗/๑๐๕
	๖๘/๓๗; ๙๒/๖๓;	นกรสํมิ	๒๔๕/๑๘๐
	๑๐๑/๗๗; ๑๓๑/๑๐๙;	นกรํ	๒๔๕/๑๗๙
	๑๔๘/๑๒๕; ๑๖๐/๑๓๕;	นกุเกยฺยา	๓๕๑/๒๗๓
	๒๒๖/๑๔๕; ๒๔๐/๑๖๗;	นญฺคามินี	๓๕๔/๒๗๗
	๒๔๗/๑๘๓; ๒๖๔/๒๐๓	นโฏ	๓๕๔/๒๗๗
ธมฺมาธิกรณํ	๘๘/๕๙	นตฺถกรณตฺถาย	๒๓๙/๑๖๕
ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ	๓๒๙/๒๓๘	นที	๒๔๔/๑๗๖
ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน	๑๕๕/๑๓๑	นนฺทึ	๖๓/๓๓; ๖๔/๓๔
ธมฺมานุสฺสึ	๓๗๗/๓๒๒	นนฺทิกุชฺยา	๑๕๖/๑๓๓
ธมฺมามาราม	๑๓๖/๑๑๙; ๑๓๗/๑๒๐	นนฺทินิโรธา	๖๔/๓๕
ธมฺมี	๒๔๓/๑๗๑	นนฺทิวากุชฺยา	๑๕๖/๑๓๓
ธมฺโม	๒๔/๑๔; ๖๐/๓๐;	นนฺทิวากุสเสถํ	๒๓๘/๑๖๓
	๗๙/๔๗; ๓๔๑/๒๕๕	นนฺทิสยฺวโชนสยฺยตฺโต	๖๓/๓๓
		นนฺทสมุทฺยา	๖๔/๓๔

ปทานุกรโม

๓๗๗

ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺค	ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺค
นปฺปชานาติ	๗๑/๓๙; ๒๔๓/๑๗๑	นาวา	๒๓๘/๑๖๓
นวกมฺม	๑๔๖/๑๒๔	นิกฺกขุชิตฺ	๑๒๗/๑๐๖; ๑๓๓/๑๑๖
นวปฺรณานิ	๑๔๖/๑๒๔	นิกฺขิตฺตมณิสฺสวณฺณา	๓๖๒/๒๙๓
นววาที	๗๔/๕๓	นิกฺขิปติ	๘๗/๕๖; ๔๑๘/๓๕๐
นวุเปตพฺพ	๒๓๘/๑๖๒	นิกฺขิเปยฺย	๓๕๙/๒๘๕
นวุร	๑๒๗/๑๐๕	นิกฺกณฺเญยฺย	๒๔๖/๑๘๑
นพการ	๒๔๓/๑๗๒	นิกฺกจฺสวโก	๓๕๙/๒๘๕; ๓๖๐/๒๙๐
นาฏปฺตฺโต	๓๕๐/๒๗๐; ๓๖๑/๒๙๑	นิกฺกจฺ	๔๑๘/๓๕๙
นาทิวทฺตติ	๒๒๙/๑๔๗	นิกโม	๑๓๔/๑๑๗; ๓๖๕/๓๐๔
นาธิกจฺเญยฺย	๒๓๔/๑๕๗	นิจฺจกปฺ	๘๗/๕๖
นानตฺตสณฺณาน	๓๓๖/๒๔๒	นิจฺจ	๓๒/๒๒; ๑๔๐/๑๒๑
นानาภรณ	๒๕๔/๑๙๑	นิจฺจ	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๕
นานาโคจเร	๒๔๗/๑๘๓	นิจฺจ	๒๔๔/๑๗๖
นานาพฺยวชฺชา	๓๔๙/๒๖๘	นิจฺจ	๒๔๔/๑๗๖
นานาพาหาสุ	๘๗/๕๔; ๒๔๔/๑๗๔	นิจฺจ	๓๗๙/๔๐๒
นานาวิสเย	๒๔๗/๑๘๓	นิจฺจ	๒๔๑/๑๖๘
นานพฺยวชฺชนกฺกาหิ	๑๒๐/๙๘; ๒๓๙/๑๖๔	นิจฺจ	๒๔๑/๑๖๘
นานุสฺสวณฺติ	๒๔๔/๑๗๔	นิจฺจ	๑๔๗/๑๒๔
นานุเสติ	๒๔๔/๑๗๔	นิจฺจ	๑๔๘/๑๒๕
นาพภณฺณาสี	๑๓/๖; ๑๕/๘	นิจฺจ	๒๔๕/๑๘๐
นาภินนฺทติ	๗/๓; ๒๐/๑๒	นิจฺจ	๓๓๐/๒๓๙; ๓๗๙/๓๒๗
นาวกฺงฺขามิ	๘๗/๕๔	นิจฺจ	๒๔๐/๑๖๖
		นิจฺจ	๑๕๕/๑๓๑

ปทานุกรโม	ปทุเพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปทุเพ/องฺเก
นิพฺพิทฺทกิ	๑/๑; ๒๘/๑๘; ๔๓/๒๕; ๗๓/๔๒; ๗๕/๔๕; ๘๖/๕๒; ๘๙/๖๐; ๑๔๐/๑๒๑; ๑๕๖/๑๓๓; ๑๘๖/๑๔๑	นิลฺโลป	๓๖๕/๓๑๑
		นิวาเรยฺย	๒๔๖/๑๘๐
		นิกฺกาน	๑๓๖/๑๑๙
		นิสฺสชฺชพฺพุโ	๒๔๖/๑๘๑
		นิสฺสีทิ	๕๓/๒๘; ๒๓๓/๑๕๕; ๔๑๕/๓๔๑
นิพฺพิทฺท	๑๐๘/๘๓; ๑๒๑/๑๐๑; ๔๑๑/๓๓๖	นิสฺสินโน	๕๓/๒๘; ๖๓/๓๓; ๗๐/๓๘; ๘๓/๕๐
นิพฺพิทฺทเทยฺย	๑๗/๙	นิสฺสฎฺฐา	๑๗/๑๐
นิมฺมนฺเตหิ	๑๓๓/๑๑๕	นิสฺสฺสรณปณฺณ	๓๖๔/๒๙๘
นิมิตฺตคฺคกฺกาหิ	๑๒๐/๙๘; ๒๓๙/๑๖๔	นิสฺสฺสรณ	๑๓/๖; ๑๗/๙; ๗๑/๓๙; ๑๐๓/๗๘; ๒๕๔/๑๙๑; ๒๖๓/๒๐๒; ๒๗๕/๒๑๕; ๓๑๘/๒๓๓
นิมิตฺตคฺคกฺกาโ	๒๓๕/๑๕๗	นีโ	๓๔๗/๒๖๕
นิมิตฺตคฺคสฺสาทคฺคกิต	๒๓๕/๑๕๗	นีหฺรถ	๖๙/๓๗
นิมิตฺต	๙๕/๖๙	เนรยิโก	๓๕๙/๒๘๖
นิมิตฺตาทนุสาริ	๓๓๙/๒๔๕	เนลฺลงฺโก	๓๔๗/๒๖๕
นิรย	๒๓๕/๑๕๘; ๒๘๓/๒๒๐	เนวสณฺณานาสณฺณายทณ	๒๖๓/๒๐๓; ๓๓๙/๒๔๔
นิรฺวาทนุสโย	๒๕๑/๑๘๙	เนวสณฺณณินาสณฺณณิ	๒๔๘/๑๘๖; ๔๒๐/๓๕๑
นิรฺชฺฌติ	๖๔/๓๔; ๘๘/๕๗; ๑๑๗/๙๒		
นิโรธมฺมท	๒๕๙/๑๙๙		
นิโรธา	๑๔๖/๑๒๔; ๑๕๕/๑๓๑; ๒๕๘/๑๙๗		
นิโรธานุสฺส	๒๕๕/๑๙๔		
นิโรโ	๒๑/๑๒; ๑๐๗/๙๒; ๒๖๓/๒๐๒; ๓๕๐/๒๗๐		

[ป]

ปฏกคฺคกฺก

๒๔๗/๑๘๒

ปทานุกรกโม

๓๗๙

ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺเก
ปฏกภิกษาทาเนน	๓๖๑/๒๙๒	ปณฺณพลั	๓๗๗/๓๒๔
ปฏฐี	๒๔๗/๑๘๓	ปณฺณาวิมุทฺติ	๑๓๒/๑๑๒;
ปงฺโก	๑๓๒/๑๑๑		๒๔๔/๑๗๕; ๒๔๗/๑๘๓
ปจฺจกฺขาย	๙๒/๖๓; ๒๔๔/๑๗๖	ปณฺณินทฺริย	๓๗๗/๓๒๔
ปจฺจกฺก	๙๐/๖๒; ๓๖๔/๓๐๔	ปณฺหา	๓๕๐/๒๗๒
ปจฺจนโกติ	๒๘๒/๒๑๙	ปณฺหาเวยฺยาकरणเนน	๒๔๕/๑๗๗
ปจฺจาปาทิ	๘๘/๕๙	ปฏิกฺกุลา	๒๔๗/๑๘๔
ปจฺจโย	๙๓/๖๓;	ปฏิกฺกเมยฺย	๒๔๔/๑๗๕
	๑๑๘/๙๖; ๓๕๓/๒๗๖;	ปฏิกฺกสยฺยณานิ	๒๖๗/๒๐๘; ๓๓๖/๒๔๒
	๓๖๓/๒๙๕; ๔๑๒/๓๓๘	ปฏิกฺกานุสโย	๒๕๑/๑๘๘; ๒๕๔/๑๙๑
ปจฺจสฺสสุ	๓๓๒/๒๔๐	ปฏิกฺกสมฺปปฺนโน	๒๕๕/๑๙๔
ปจฺจนินฺน	๒๔๔/๑๗๖	ปฏิกฺกนฺนกมฺมมนฺโต	๒๔๑/๑๖๘
ปจฺจนปพฺการา	๒๔๔/๑๗๕	ปฏิกฺกนิสฺสยฺกานุสฺสตี	๒๕๕/๑๙๔
ปจฺจนโปถ	๒๔๔/๑๗๖	ปฏิกฺกปทา	๒๖๓/๒๐๒; ๒๗๑/๒๑๓;
ปจฺจนพาหิ	๓๖๕/๓๐๗		๓๒๔/๒๓๔; ๓๒๘/๒๓๗
ปจฺจนภทฺถ	๑๒๑/๙๙	ปฏิกฺกปจฺจนิสฺสํ	๔๑๐/๓๓๐
ปชฺหติ	๒๔๔/๑๗๖	ปฏิกฺกปสฺสทฺธิ	๒๖๓/๒๐๒
ปชฺหถ	๑๐๑/๗๖	ปฏิกฺกาตุ	๒๖๔/๒๐๓
ปชฺชานาติ	๒๔๕/๑๗๗	ปฏิกฺกรูป	๑๓๒/๑๑๑
ปณฺชติกาอนุปริสฺสกฺกนฺนเหตุ	๓๕๘/๒๘๒	ปฏิกฺกเวทฺธิ	๘๘/๕๙
ปณฺณวา	๒๙๔/๒๒๓	ปฏิกฺกสงฺขา	๑๒๐/๙๘
ปณฺณา	๒๗๓/๒๑๔	ปฏิกฺกนิสฺสยฺกาทิ	๓๖๕/๓๑๕
ปณฺณาจกฺข	๓๔๓/๒๕๘;	ปฏิกฺกนิสฺสยฺกานา	๔๑๕/๓๔๐
	๓๔๗/๒๖๖; ๓๔๙/๒๗๐	ปฏิกฺกนิสฺสยฺกาทิ	๓๖๕/๓๐๗
ปณฺณาเปยฺย	๔๑๐/๓๓๑		

ปทานุกรโม	ปทุเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปทุเพ/องเก
ปฏิสเวเทมิ	๓๓๔/๒๔๑	ปมทุโต	๒๔๖/๑๘๑
ปฏิหขามิ	๑๒๐/๙๙	ปมาททุ	๑๔๖/๑๒๔; ๓๗๗/๓๒๑;
ปฏิหเรยยาสิ	๓๕๐/๒๗๒		๔๐๘/๓๒๘
ปณทุโต	๒๓๘/๑๖๓; ๒๔๕/๑๗๙	ปมาทวิหรี	๙๗/๗๔
ปติกุล	๒๘๒/๒๑๙	ปมาโท	๓๓๔/๒๔๑; ๓๓๙/๒๔๕
ปติฏจาเปยฺย	๓๕๙/๒๘๔	ปรทาร์	๓๖๕/๓๑๑
ปติโต	๖๙/๓๗	ปรพฺยาพาราย	๓๖๔/๓๐๔
ปตฺตจิวรี	๘๘/๕๙	ปรมปริโส	๔๑๑/๓๓๕; ๔๑๘/๓๔๘
ปตฺตวณฺณิ	๒๓๔/๑๕๗	ปรมสฺสสปปตฺโต	๓๑๙/๒๓๓
ปตฺเตยฺย	๑๑๖/๘๘	ปราณีเนยฺย	๒๔๘/๑๘๕
ปตฺโต	๓๓๗/๒๔๓	ปรายน	๔๐๙/๓๒๘
ปทกฺขิณ	๘๘/๕๙; ๙๕/๗๒; ๒๔๕/๒๖๐; ๔๑๐/๓๓๒	ปริกฺขย	๒๔๔/๑๗๖
ปทหิ	๓๗๗/๓๒๒	ปริกฺขณภวสณฺโณชนา	๑๓๕/๑๑๗
ปท	๑๓๖/๑๒๐	ปริกฺขิณ	๓๔๘/๒๖๗
ปโทสเย	๙๔/๖๖	ปริกฺกนฺเตยฺย	๘๗/๕๓
ปนสฺสส	๗๓/๔๑	ปริจาเรติ	๓๖๕/๓๐๗
ปปติสฺสามิ	๒๔๔/๑๗๔	ปริจฺฉิโน	๘๗/๕๔
ปปุสส	๑๒๗/๑๐๕	ปริชานา	๓๒/๒๒
ปพฺพชนฺติ	๖๔/๓๕	ปริชานาติ	๘๐/๔๘
ปพฺพชฺชา	๓๒๙/๒๓๘; ๓๓๑/๒๓๙	ปริณฺญา	๒๕/๑๔
ปมาณกรโณ	๓๔๙/๒๖๙	ปริณฺเณยฺย	๔๗/๒๕
ปมาณเมติ	๒๒๙/๑๔๘	ปริทฺตเจตโส	๑๓๒/๑๑๒; ๒๔๓/๑๗๑
		ปริทฺตา	๒๓๑/๑๔๙; ๒๖๐/๒๐๐
		ปริทฺตสฺสทิ	๓๐/๒๐; ๒๓๔/๑๕๗

ปทานุกรโม

๓๘๑

ปทานุกรโม	ปทุเพ/องุเก	ปทานุกรโม	ปทุเพ/องุเก
ปรีนิพพุนิ	๑๓๖/๑๒๐	ปรีโสเธติ	๑๒๐/๙๙
ปรีนิพพายติ	๓๐/๒๐; ๙๑/๖๓; ๑๒๔/๑๐๓; ๒๓๔/๑๕๒	ปรีหานธมม	๙๖/๗๒
ปรีนิพพายิ	๘๘/๕๙	ปรีหาน	๙๖/๗๓; ๙๘/๗๕
ปรีนิพพุโต	๒๔๙/๑๘๘	ปรีโรทิ	๓๕๔/๒๗๘
ปรีปนเถ	๓๖๕/๓๑๑	ปรีลาเยถ	๒๓๘/๑๖๒
ปรีพพาสกา	๘๑/๔๘; ๑๕๒/๑๒๘	ปรีลาพิโต	๒๔๖/๑๘๒
ปรีพพาสโก	๔๑๖/๓๔๓; ๔๑๙/๓๕๐	ปรีลิตถ	๑๐๓/๗๘
ปรีภาสิสฺสนฺติ	๘๘/๕๗	ปรีลุตฺโต	๓๕๔/๒๗๘; ๓๕๗/๒๗๑
ปรีภุชช	๒๔๓/๑๗๐	ปรีลาฏมฺติ	๓๑๓/๒๒๙
ปรีภุชชิสฺสนฺติ	๒๔๓/๑๗๐	ปรีลาเรยฺย	๒๔๔/๑๗๖
ปรีภุชฺช	๒๔๓/๑๗๐	ปรีลาเหยฺย	๒๔๖/๑๘๒
ปรีภทฺ	๒๔๓/๑๗๐	ปรีเสยฺย	๒๓๔/๑๕๗; ๒๔๔/๑๗๕; ๒๔๗/๑๘๒
ปรีภทิ	๒๓๐/๑๔๘	ปรีเวทิ	๒๕๒/๑๙๐
ปรีมเสยฺย	๒๓๘/๑๖๓	ปรีสฺสทิ	๘๐/๔๘; ๑๓๕/๑๑๘; ๑๔๗/๑๒๔; ๑๖๗/๑๓๘; ๒๓๒/๑๕๔
ปรีมฺพุโต	๑๙/๑๑	ปรีสฺสถ	๒๔๒/๑๖๙
ปรียาทาน	๒๕๔/๑๗๖	ปรีสฺสทฺธิ	๘๗/๕๖; ๙๗/๗๔
ปรียาทินฺนวุญฺเ	๘๓/๕๐	ปรีสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌนฺต	๓๗๗/๓๒๔
ปรียาปาเทนฺติ	๓๕๕/๒๗๙	ปรีสฺสทฺธิ	๓๖๕/๓๑๖
ปรียายเทสฺสเถ	๒๖๘/๒๐๙	ปรีสฺส	๑/๑; ๑๕๖/๑๓๓; ๒๐๕/๑๔๓
ปรียาโย	๑๕๓/๑๒๘; ๑๕๕/๑๓๒; ๓๔๙/๒๖๙	ปรีสาเรยฺย	๓๔๑/๒๔๕
ปรีเยสนฺติ	๘๘/๕๙		
ปรีวิทฺโก	๑๒๑/๙๙; ๒๕๙/๑๙๙; ๓๓๒/๒๔๐		
ปรีสุทฺ	๑๓๓/๑๑๔		

ปทานกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานกโม	ปทุเพ/องเก
ปหาตพุโพ	๗๖/๔๖; ๑๖๒/๑๓๕; ๑๖๘/๑๓๙; ๒๕๑/๑๘๘	ปาปกา	๑๕๑/๑๒๗; ๒๓๙/๑๖๕; ๒๔๗/๑๘๓
ปหานา	๓๒/๒๒; ๗๙/๔๗; ๒๗๙/๒๑๙	ปาปรมโม	๒๔๑/๑๖๘
ปหาร	๘๘/๕๘	ปาปภูมิ	๓๕๙/๒๙๔
ปหาสี	๒๒๙/๑๔๘	ปาปมโต	๒๓๐/๑๔๘
ปหาโส	๓๕๔/๒๗๗	ปาปมีมา	๒๔๐/๑๖๖
ปหิตกโต	๖๔/๓๔; ๗๖/๔๖; ๑๖๒/๑๓๔	ปามุชช	๙๗/๗๔
ปหิยติ	๒๒๖/๑๙๖	ปารกโต	๒๓๘/๑๖๓
ปหีน	๗๒/๔๑; ๑๐๑/๗๖; ๑๓๘/๑๒๐	ปารงโค	๒๒๘/๑๔๗
ปหิยติ	๕๓/๒๘; ๑๖๖/๑๓๘	ปาริจริย	๒๙๒/๒๒๐
ปาจิณินินา	๒๔๔/๑๗๖	ปาริม	๒๓๘/๑๖๓
ปาจิณปพการา	๒๔๔/๑๗๖	ปาสโต	๓๖๔/๒๙๙
ปาจิณโปณา	๒๔๔/๑๗๖	ปาหเนยโย	๓๔๑/๒๕๕; ๓๕๒/๒๗๕
ปาฏลิโย	๓๖๕/๓๐๔	ปิฏจ	๒๔๓/๑๗๑
ปาฏิกงข	๒๖๗/๒๐๖; ๒๖๘/๒๐๙	ปิณฑสมุจจานาน	๒๖๙/๒๑๑
ปาณาคิปาตี	๒๙๓/๒๒๓; ๓๕๘/๒๘๑; ๓๖๕/๓๐๖	ปิณฑ	๑๒๗/๑๐๕
ปาโน	๓๕๙/๒๘๘	ปิณฑ	๓๖๕/๓๑๐
ปาตุภาโว	๒๑/๑๒	ปิณฑ	๖๓/๓๓; ๑๑๘/๙๖; ๒๒๙/๑๔๗
ปาตุรโหติ	๓๔๑/๒๔๕	ปิณฑ	๒๓๑/๑๕๐
ปาทถลา	๑๒๗/๑๐๕	ปิณฑ	๒๕๘/๒๘๑; ๓๖๕/๓๐๖
ปาทุกา	๑๓๓/๑๑๕	ปิณฑ	๑๒๗/๑๐๕
ปาปกมม	๓๕๙/๒๘๘; ๓๖๐/๒๘๙	ปิณฑ	๓๖๔/๒๙๗
		ปิณฑ	๙๗/๗๔; ๒๖๕/๒๐๔; ๒๗๙/๒๑๖; ๓๖๕/๓๑๓

ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก
ผาส	๑๕๑/๑๒๖	พลวา	๘๗/๕๓
ผาสวิหาโร	๒๐/๙๙; ๒๓๙/๑๖๕; ๓๕๑/๒๗๓	พลานิ	๓๐๔/๒๒๖; ๓๗๔/๓๒๐
ผุฏโจ	๙๓/๖๔	พลิปทโท	๒๓๒/๑๕๓; ๒๓๓/๑๕๕
ผุสติ	๑๓๕/๑๑๘; ๑๔๖/๑๒๔	พหลปทุตปลาโส	๒๔๕/๑๗๙
ผุสเยย	๓๔๖/๒๖๓	พหลมตติกา	๒๔๓/๑๗๓
ผุสสุ	๑๓๔/๑๑๗	พหุณฏกัม	๒๔๔/๑๗๕
ผุเสย	๙๕/๖๘	พหุกรรมียา	๔๑๐/๓๓๔
ผุญุมปี	๒๓๔/๑๕๗	พหุกิจจา	๔๑๐/๓๓๔
ผุญุพพา	๔/๒; ๑๒/๕; ๒๓/๑๔; ๙๒/๖๓; ๑๓๙/๑๒๑; ๑๗๗/๑๔๐; ๑๙๕/๑๔๒; ๒๑๓/๑๔๔; ๒๒๗/๑๔๖; ๒๔๓/๑๗๒; ๒๗๙/๒๑๖; ๓๔๓/๒๕๘	พหุสสุโต	๒๕๔/๑๙๒; ๓๐๐/๒๒๔
ผุญุพพารามา	๑๓๖/๑๑๘	พพสา	๒๓๐/๑๔๘
[พ]		พาหิโย	๘๙/๕๙
		พาหิหรานิ	๑๔/๗
		พาพหุกลาโน	๗๔/๔๓; ๘๗/๕๓; ๓๕๒/๒๗๔
		พาพหุหา	๘๗/๕๓
		พาพิสิทส	๒๓๐/๑๔๘; ๒๓๗/๑๖๑
พนุณ	๓๔๗/๒๖๕	พทุทวจาเน	๓๔๓/๒๕๘
พนุรปาทาปัจจา	๑๓๒/๑๑๐	พทุทสรณกมนเหตุ	๓๔๑/๒๔๕
พนุเรย	๒๔๗/๑๘๓	พทุทสรณกมน	๓๔๑/๒๕๐
พนุโร	๒๔๘/๑๘๖	พทุโธ	๓๔๑/๒๔๙
พลวทโร	๒๔๗/๑๘๓	โพชฌงกา	๓๗๕/๓๒๐
พลวนโต	๒๔๔/๑๗๔	โพธิสทกส	๑๑๗/๙๒; ๒๗๒/๒๑๓
		พยุณชน	๔๑๐/๓๓๓
		พยุทโต	๒๓๙/๑๖๓; ๒๔๕/๑๗๙

ปทานุกรกโม

๓๘๕

ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องเก
พยุธ	๙๓/๑๖๓	พรมหารีปฏิญโย	๒๔๑/๑๖๘
พยุทีกโรติ	๙๖/๗๓; ๒๔๔/๑๗๖	พรมุขาล	๓๔๕/๒๖๐
พยุสน	๒๓๐/๑๔๘	พรมุณณกถ	๒๗๕/๒๑๕
พยุกรมานา	๘๑/๔๘	พรมุญโท	๑๑๖/๘๙
พยุกรเรย์	๓๕๑/๒๗๓; ๔๑๙/๓๕๐	พรมุณนา	๑๓๒/๑๗๑; ๒๖๒/๒๐๑;
พยุกรโรติ	๑๑๗/๙๔		๒๗๕/๒๑๕
พยุธาธิรม	๓๕/๒๓		
พยุปาชชติ	๑๓๒/๑๑๒; ๒๓๔/๑๗๑;		
	๒๔๔/๑๗๕; ๒๔๗/๑๘๓		
พยุปาณนิจิโต	๓๕๘/๒๘๑	ภควันตติกา	๑๕๓/๑๒๙; ๒๖๔/๒๐๓
พยุปาทปโทส	๓๖๐/๒๘๙	ภควปฏิสรณา	๑๕๓/๑๒๙
พยุพาธมิ	๓๖๕/๓๑๓	ภควมุลกา	๑๐๕/๒๐; ๑๐๘/๘๓;
พยุภากินทุตา	๒๔๘/๑๘๕		๒๕๔/๑๙๑; ๒๖๖/๒๐๕
พยุสธิญจติ	๙๗/๗๔	ภควา	๑/๑; ๒๘/๑๗; ๕๓/๒๘;
พรมุจิริยปริโยสาน	๖๔/๓๕;		๖๓/๓๓; ๗๙/๔๗;
	๓๕๑/๒๗๔		๑๑๓/๘๑; ๑๓๔/๑๑๗;
พรมุจิริย	๑/๒; ๒๘/๑๘; ๔๓/๒๕;		๒๓๒/๑๕๔; ๒๔๕/๑๗๘
	๘๖/๕๒; ๙๕/๗๒;	ภคินีจิตุ	๑๒๗/๑๐๕
	๑๒๗/๑๐๔; ๑๔๐/๑๒๑;	ภคเณสุ	๑๓๑/๑๐๙
	๑๕๓/๑๒๙; ๑๘๙/๑๘๖;	ภณณมาน	๗๔/๔๔
	๒๓๒/๑๕๓; ๓๑๗/๒๓๒;	ภญา	๓๖๕/๓๐๕
	๓๕๙/๒๘๕; ๔๑๑/๓๓๖	ภณทโชน	๓๕๙/๒๘๕
		ภณททชชทา	๒๖๗/๒๐๖; ๒๖๘/๒๐๙

[ก]

ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก
ภพโพ	๒๖/๑๖ ; ๑๑๒/๘๔	ภิกขุณี	๔๑๐/๓๒๕
ภย	๒๒๘/๑๔๗	ภิกขุสโฆ	๒๔๓/๑๗๑
ภวตณฺหา	๓๒๓/๒๓๕	ภิกฺขุ	๒๔๓/๑๗๐
ภวนิโรธ	๑๐๖/๘๑	ภินฺเพยฺย	๒๓๕/๑๕๘
ภวปจฺจยา	๑๐๗/๘๒	ภิกฺขุโยโสสมตฺตทาย	๒๔๗/๑๘๓
ภวราคปเรเทหิ	๑๓๖/๑๒๐	ภิกฺ	๒๓๘/๑๖๒
ภวสทฺโต	๓๑/๒๐	ภุชิสฺเสหิ	๓๔๑/๒๕๔
ภวโสทานุสาริภิ	๑๓๖/๑๒๐	ภุชิสฺส	๒๔๔/๑๗๖
ภวา	๓๒๖/๒๓๖	ภุชเช	๕๔/๖๗
ภวาสโว	๓๒๑/๒๓๔	ภุชมฺภูจิ	๖๙/๓๗
ภโว	๑๑๓/๘๔	ภสทฺทพาวเน	๑๓๑/๑๐๙
ภโวโฆ	๓๒๔/๒๓๖	ภเก	๒๔๔/๑๗๖
ภารตทาน	๑๓๒/๑๑๐	ภษณานิ	๘๗/๕๔
ภารสฺส	๒๓๙/๑๖๕	ภเชตพฺพา	๒๓๘/๑๖๒
ภาวิตกายา	๑๒๗/๑๐๕	[ม]	
ภาวธ	๑๖๐/๑๓๔		
ภาสติ	๒๒๘/๑๔๗		
ภาสิตํ	๒๔๓/๑๗๔	มกฺกโฆ	๒๔๗/๑๘๓
ภิกฺขุ	๕๓/๒๘ ; ๗๐/๓๘ ; ๙๑/๖๒ ; ๑๐๐/๗๖ ; ๑๑๘/๙๖ ; ๑๓๑/๑๑๐ ; ๑๕๑/๑๒๖ ; ๒๔๓/๑๗๒ ; ๓๔๔/๒๕๘ ; ๓๗๗/๓๒๒	มกฺกรกฺเข	๑๓๒/๑๑๐
		มกฺโก	๑๔๖/๑๒๔ ; ๒๔๖/๑๘๐ ; ๓๑๕/๒๓๑ ; ๓๗๖/๓๒๑
		มจฺจุชฺโห	๒๒๙/๑๔๘
		มจฺจุราริ	๒๒๙/๑๔๘
		มจฺฉริ	๒๘๗/๒๒๑

ปทานุกรกโม

๓๘๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
มจฺจิกาสณฺฑะ	๓๔๖/๒๖๓; ๓๔๙/๒๖๘	มนุสฺสศุกคาโห	๒๔๑/๑๖๗
มจฺเจรมลปริยฺญจิตฺแทน	๒๘๓/๒๒๐	มนุสฺสสญฺเฏน	๒๔๓/๑๗๐
มจฺโห	๒๓๐/๑๔๘	มนุสฺสสราหเสยฺยกานิ	๖๓/๓๓
มจฺฉณนํหิกสมํ	๒๘๓/๒๒๐	มนุสฺสสา	๘๘/๕๘; ๓๖๓/๒๙๓
มญฺจกํ	๖๙/๓๗	มโน	๑/๑; ๑๓/๖; ๔๓/๒๕;
มญฺจสิ	๗๓/๔๑; ๘๖/๕๒		๖๒/๓๑; ๘๒/๔๙; ๑๑๗/๙๔;
มญฺเจยฺย	๙๐/๖๑; ๙๑/๖๒		๑๓๗/๑๒๐; ๑๕๒/๑๒๘;
มณฺจฺพโก	๓๖๒/๒๙๓		๑๖๙/๑๓๙; ๑๘๖/๑๔๑;
มณฺจฺหานาย	๑๒๐/๙๘; ๒๓๙/๑๖๕		๒๒๒/๑๔๕; ๒๓๒/๑๕๓
มณฺจฺทมาเพ	๓๔๓/๒๕๗	มโนธาทู	๑๒๙/๑๐๘
มทฺตญฺญ	๑๒๐/๙๘; ๒๓๙/๑๖๕	มโนมยํ	๙๔/๖๗
มทํ	๒๔๖/๑๘๑	มโนรมานิ	๙๔/๖๖
มนสา	๗๐/๓๙; ๑๓๐/๑๐๙; ๒๔๓/๑๗๑; ๓๖๕/๓๑๓	มโนวิญฺญาณโต	๓๐/๒๐
มนสิกโรถ	๒๐/๑๙; ๑๑๖/๙๐; ๑๔๖/๑๒๔; ๑๕๘/๑๓๓; ๒๔๓/๑๗๑	มโนวิญฺญาณธาทู	๓๔๔/๒๕๙
มนสิกาตพฺพํ	๘๗/๕๖	มโนวิญฺญาณํ	๒๕/๑๕; ๔๓/๒๕; ๖๘/๓๗; ๘๗/๕๕; ๙๙/๗๖; ๑๔๘/๑๒๕;
มนาปา	๖๓/๓๓; ๑๐๔/๘๐; ๑๓๖/๑๑๙; ๒๓๐/๑๔๘	มโนวิญฺญเญยฺยา	๑๖๔/๑๓๗; ๒๓๕/๑๖๐ ๖๓/๓๓; ๘๘/๕๗;
มนินฺทวฺริยํ	๙๕/๗๔; ๑๒๐/๙๘; ๒๓๙/๑๖๕		๑๑๔/๘๖; ๑๒๓/๑๐๒; ๑๓๔/๑๑๓; ๒๒๙/๑๔๘

ปทานุฏโกโม	ปทุเพ/องฺเก	ปทานุฏโกโม	ปทุเพ/องฺเก
มโนวิคกฺเก	๒๔๐/๑๖๗	มหาสมภารา	๒๔๖/๑๘๒
มโนสมุทฺทํ	๒๒๘/๑๔๗	มํคานา	๓๕๙/๒๘๔
มโนสมฺมุสฺสชา	๒๗๐/๒๑๒	มํทีปา	๓๕๙/๒๗๔
มโนสมฺมุสฺสปุจฺยา	๒๔/๑๔ ; ๔๒/๒๔ ; ๕๓/๒๖ ; ๗๕/๔๕ ; ๘๖/๕๒ ; ๑๔๗/๑๒๕ ; ๒๓๕/๑๖๐	มํสชฺถํ	๓๖๕/๓๑๑
มโนสมฺมุสฺสโต	๒๔/๑๔ ; ๔๓/๒๕ ; ๗๕/๔๕ ; ๑๔๙/๑๒๖ ; ๑๖๑/๑๓๕ ; ๒๓๕/๑๖๐	มํสปุณฺณํ	๓๖๕/๓๑๑
มรณธมฺมํ	๓๖/๒๓	มํสเปสึ	๒๔๕/๑๗๙
มรณมตฺตํ	๒๔๔/๑๗๔	มํสรวา	๓๕๙/๒๘๕
มรณา	๒๔๙/๒๒๓ ; ๓๔๑/๒๕๒ ; ๓๕๔/๒๗๗ ; ๔๑๒/๓๓๘ ; ๔๒๐/๓๕๑	มํเสณา	๓๕๙/๒๘๕
มสึ	๒๔๖/๑๘๒	มํสึ	๑๒๗/๑๐๕
มหา	๒๒๘/๑๔๗	มาณวโก	๑๓๓/๑๑๔
มหาอุทกณฺณโว	๒๓๘/๑๖๓	มาทา	๓๖๕/๓๑๐
มหาชนกาโย	๒๔๔/๑๗๖ ; ๓๕๘/๒๘๒	มาตาเปตฺตีสุมฺภาวสฺส	๑๐๓/๗๙ ; ๒๔๕/๑๘๐
มหาภินฺนํ	๓๓๔/๒๔๒	มาตุกาโม	๒๘๐/๒๑๙ ; ๒๙๖/๒๒๔ ; ๓๐๒/๒๒๕ ; ๓๑๒/๒๒๙
มหาภูตานิ	๒๓๘/๑๖๓ ; ๒๔๕/๑๗๗	มาตุจิจฺจํ	๑๒๗/๑๐๕
มหาโกกานิ	๓๖๑/๒๙๒	มานกํ	๒๔๘/๑๘๗
มหาวาเตน	๒๔๖/๑๘๒	มายาวี	๓๕๐/๒๗๑ ; ๓๖๕/๓๐๕
มหาสมุทฺเท	๒๕๒/๑๘๙ ; ๔๑๐/๓๓๐	มารเรยฺยานุปนฺเนภี	๑๓๖/๑๒๐
		มารปณฺณกฺกํ	๖๕/๓๕
		มารปาโส	๑๑๔/๗๖
		มาโร	๖๕/๓๕ ; ๒๔๐/๑๖๖
		มาลี	๓๖๕/๓๐๘

ปทานุกรกโม

๓๘๙

ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องเก
มิกชาโล	๖๓/๓๓	เมตฺตาสทกเทน	๓๔๙/๒๖๙; ๓๖๕/๓๑๔
มิกปลกั	๓๔๓/๒๕๗	เมโท	๑๒๗/๑๐๕
มิจฺญา	๒๖๙/๒๑๑; ๓๕๐/๒๗๒	เมธาวิณี	๔๑๐/๓๒๙
มิจฺณาจารย์	๒๙๓/๒๒๓; ๓๕๘/๒๘๑; ๓๖๕/๓๐๖	เมธาวิ	๒๔๕/๑๗๙
มิจฺญาภิฏฺฐิ	๑๖๕/๑๓๗; ๓๕๔/๒๗๘	เมโส	๖/๓
มิตฺติ	๑/๒, ๒๘/๑๘	โมฆปริโส	๒๔๘/๑๘๕
มิตฺตกุลานิ	๘๗/๕๖	โมฆา	๑๓๒/๑๑๑
มิตฺตาทา	๒๔๔/๑๗๖	โมฆุหิ	๒๓๕/๑๕๘
มิตฺตาทามจฺจา	๓๕๒/๒๗๔	โมหขโย	๓๑๔/๒๓๑; ๓๖๖/๓๑๙; ๓๗๗/๓๒๑; ๔๐๙/๓๒๘
มฺจุจฺจสฺสตี	๒๙๒/๒๒๓	โมหคฺคินา	๒๘/๑๗
มฺจุจฺจา	๙๕/๗๐	โมหปฺปหานาย	๓๑๖/๒๓๒
มฺจนฺทกา	๑๓๒/๑๑๐	โมหพนฺธพนฺธา	๓๕๔/๒๗๘
มฺจนฺทเยยฺยา	๓๕๑/๒๗๓	โมโห	๒๓๑/๑๔๙; ๒๔๖/๑๘๐; ๒๖๓/๒๐๒; ๓๔๗/๒๖๕
มฺจนฺโท	๒๔๔/๑๗๖	[ย]	
มฺจฺจตี	๑๒๗/๑๐๕		
มฺจฺจตี	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๗	ยกัน	๑๒๗/๑๐๕
มฺกิตาสทกเทน	๓๔๙/๒๖๙; ๓๖๕/๓๑๕	ยทฺวาริกรณเมณ	๒๓๙/๑๖๕
มฺกฺกโก	๔๑๐/๓๓๒	ยถากามกรณิโย	๑๑๔/๘๖; ๒๓๐/๑๔๘
มฺสวาทา	๓๐๓/๒๒๕; ๓๖๐/๒๘๙	ยถาคตมคฺโค	๒๔๕/๑๘๐
มฺสวาทิ	๒๙๓/๒๒๓; ๓๕๘/๒๘๑; ๓๖๕/๓๐๖	ยถาปจฺจย	๑๐๑/๗๗; ๑๓๘/๑๒๐
มฺเส	๒๓๔/๑๕๗	ยถาปฺปิปฺโน	๓๖๕/๓๐๖
มฺพฺพสฺส	๑๒๗/๑๐๖; ๑๓๓/๑๑๖	ยถารูป	๔๑๓/๓๓๙
		ยทฺนตฺตา	๑/๑; ๖/๓; ๒๐๔/๑๔๒

ปทานุกรโม	ปพฺพเหตุ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพฺพเหตุ/องฺเก
ยทนิจํ	๑/๑	รชชฺชยา	๒๔๗/๑๘๓; ๓๖๕/๓๐๘
ยทิจฺจนํ	๒๓๙/๑๖๕	รททา	๑๓๒/๑๑๑
ยมโก	๕๒/๒๗	รทฺธิ	๒๔๓/๑๗๑
ยวกลาปี	๒๔๘/๑๘๕	รณิยํ	๓๖๕/๓๐๗
ยสฺสฺส	๔๑๘/๓๔๘	รโถ	๓๔๗/๒๖๕
ยาศฺวรา	๑๒๐/๙๙; ๒๓๙/๑๖๕	รสปฏิสฺสเวทึ	๗๐/๓๘
ยาปนาย	๒๓๙/๑๖๕	รสราคปฏิสฺสเวทึ	๗๐/๓๘
ยาปนียํ	๗๔/๔๓; ๘๗/๕๓	รสสญฺญา	๑๑๗/๙๒
ยามํ	๑๒๐/๙๙	รสสมฺภาว	๙๕/๗๐
ยารชฺชิวํ	๑๒๐/๙๙	รสสา	๔/๒; ๒๓/๑๔; ๔๓/๒๕;
ยิฏฺฐจํ	๓๖๕/๓๑๑		๖๓/๓๓; ๘๔/๕๑;
ยฺยฺยฺย	๒๓๙/๑๖๕		๙๘/๗๕; ๑๒๔/๑๐๓;
โยคกฺกเขมํ	๑๓๔/๑๑๗		๑๓๙/๑๒๑; ๑๙๕/๑๔๒;
โยคกฺกเขมิ	๑๐๔/๘๐; ๑๕๕/๑๓๒		๒๑๓/๑๔๔; ๒๒๗/๑๔๖;
โยคกฺกาจริโย	๒๓๙/๑๖๕		๒๓๕/๑๕๙; ๒๔๓/๑๗๒
โยคฺกเทน	๒๓๒/๑๕๓		
โยธาชฺชิว	๓๕๕/๒๗๙	รสารามา	๑๓๖/๑๑๙
โยนิ	๒๓๙/๑๖๖	รสฺมิโย	๒๓๙/๑๖๕
โยนิโส	๑๕๘/๑๓๓; ๒๓๙/๑๖๕	รากลฺกฺชโย	๑๕๙/๑๓๔; ๓๑๔/๒๓๑;
โยพฺพเนน	๑๒๗/๑๐๕		๓๖๖/๓๑๙; ๔๐๙/๓๒๘

[ร]

รทฺชฺช	๒๓๙/๑๖๕	รากลฺกฺคินา	๒๘/๑๗
รทฺกมฺชฺช	๓๕๔/๓๗๗	รากลฺกฺสโมโห	๑๕๓/๑๒๙
		รากลฺกฺปถํ	๙๔/๖๖

ปทานุกรกโม

๓๙๑

ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องุเก	ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องุเก
รากปุพานาย	๓๑๖/๒๓๒	รูปกโว	๓๒๖/๒๓๖
รากพนุณพนุธา	๓๕๔/๒๗๗	รูปมโย	๒๒๘/๑๔๗
รากวิรากตุโต	๗๔/๔๔	รูปรทา	๑๓๖/๑๑๘; ๑๓๗/๑๒๐
รากาธิกรณ	๓๖๔/๓๐๔	รูปรากปฏิสเวท	๗๐/๓๘
รากานุสโย	๒๕๑/๑๘๘; ๒๕๖/๑๘๖	รูปวิปริณามวิรากนิโรธา	๑๓๖/๑๑๘; ๑๓๗/๑๒๐
ราโค	๙๕/๖๘; ๑๖๙/๑๓๙; ๒๒๙/๑๔๘; ๒๔๖/๑๘๐; ๓๕๓/๒๗๖; ๓๖๓/๒๙๖	รูปสงขยา	๔๑๐/๓๓๑
ราชมหามตฺตสฺส	๒๔๖/๑๘๑	รูปสณฺญา	๑๑๗/๙๒; ๒๕๙/๑๙๙;
ราชเวรี	๓๖๕/๓๐๗		๒๖๓/๒๐๒
ราชา	๓๕๒/๒๗๔	รูปสมภวา	๙๕/๖๙
รามปฺกฺโต	๑๐๓/๗๘	รูปสมมุทิตา	๑๓๖/๑๑๘; ๑๓๗/๑๒๐
ราสโย	๓๖๔/๒๙๖	รูปา	๔/๒; ๑๔/๗; ๒๕/๑๕; ๔๒/๒๓; ๖๓/๓๓; ๗๖/๔๖; ๙๐/๖๑; ๑๒๑/๑๐๐; ๑๔๔/๑๒๒; ๑๖๐/๑๓๔; ๒๒๗/๑๔๖; ๒๔๗/๑๘๔
รูกฺขเทวตา	๓๕๒/๒๗๔	รูปารามา	๑๓๖/๑๑๘; ๑๓๗/๑๒๐
รูกฺขมูลานิ	๑๔๖/๑๒๔; ๒๖๖/๓๑๙; ๓๗๖/๓๒๑; ๔๐๙/๓๒๘	รูปี	๒๔๘/๑๘๖; ๔๒๐/๓๕๑
รุจียา	๑๕๓/๑๒๘	รูปุปาทานกฺขนโร	๓๒๘/๒๓๗
รูปคต	๔๑๒/๓๓๘	โรโค	๙๑/๖๒; ๒๔๘/๑๘๖
รูปธาตุ	๓๔๔/๒๕๙		
รูปนิโรธคามินีปฏิปท	๔๑๓/๓๓๙		
รูปนิโรธ	๔๑๕/๓๔๑		
รูปปฏิสเวท	๗๐/๓๘		
รูปพล	๓๐๔/๒๒๖		

ปทานกถโม

ปทุเพ/องเก

ปทานกถโม

ปทุเพ/องเก

[ล]

[ว]

ลภทิ	๒๔๗/๑๘๓
ลภยัย	๒๔๐/๑๖๖
ลสิกา	๑๒๗/๑๐๕
ลมพจุพกา	๓๖๕/๓๐๕
ลาภา	๑๓๕/๑๑๘
ลูขชีวี	๓๖๔/๓๐๒
เลขาทุนา	๘๘/๕๘
โลกธมมา	๑๒๗/๑๐๕
โลกนทกุ	๒๒๘/๑๔๗
โลกปณณททิ	๖๘/๓๖
โลกวิทู	๓๕๙/๒๘๘
โลกสณณิ	๑๑๖/๙๐
โลโก	๓๑/๒๐๓; ๖๘/๓๖; ๘๔/๕๑; ๑๕๕/๑๓๒; ๒๒๘/๑๔๗; ๓๔๕/๒๖๐; ๔๑๖/๓๔๓
โลมหญฐชาโต	๓๔๖/๒๖๔
โลมา	๑๒๗/๑๐๕
โลหิจุโจ	๑๓๓/๑๑๖
โลหิตโก	๒๔๕/๑๗๙
โลหิติ	๑๒๗/๑๐๕

วกัก	๑๒๗/๑๐๕
วกุขามิ	๙๕/๖๘
วกุโค	๕๒/๒๗; ๒๓๗/๑๖๑
วกุทททา	๑๓๒/๑๑๑
วกุสงหาโร	๓๔๘/๒๖๖
วกุญโคทโท	๔๑๖/๓๔๓; ๔๒๐/๓๕๑
วกุณนุ	๓๕๗/๒๘๐
วกัณ	๒๓๙/๑๖๕
วกุณนา	๑๓๒/๑๑๑
วกุณณิ	๓๖๑/๒๙๑
วกุททาว	๒๔๗/๑๘๓
วกุมาโน	๒๓๒/๑๕๓; ๒๓๓/๑๕๕
วกุทามิ	๑๙/๑๑; ๖๔/๓๔; ๘๗/๕๖; ๒๓๕/๑๕๗
วกุเทย	๒๓/๑๔; ๒๓๒/๑๕๓; ๒๔๕/๑๗๙
วกุทา	๒๓๘/๑๖๒
วกุทาย	๒๓๐/๑๔๘
วกุทเวททา	๓๕๒/๒๗๔
วกุณ	๒๓๔/๑๕๗
วกุณิกิ	๒๔๗/๑๘๓
วกุณนุ	๒๕๗/๑๙๗
วกุณนุสตี	๒๕๕/๑๙๔

ปทานุกรกโม

๓๙๓

ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องูเก	ปทานุกรกโม	ปทุเพ/องูเก
วโยนุปฺปโต	๙๕/๖๘	วิกิริ	๖๙/๓๘
วรตฺตกฺขนฺธ	๘๗/๕๓	วิกิตกณฺหสฺส	๔๑๔/๓๔๐
วรํ	๒๓๕/๑๕๘	วิกิตถีนมิทฺโธ	๒๔๓/๑๗๑
วรทาณินิ	๓๑๓/๒๒๙	วิกิตพฺยาปาโท	๓๖๐/๒๙๐
วสวตฺติ	๓๔๒/๒๕๖	วิกิรหติ	๓๖๐/๒๙๙
วสํกโต	๒๓๕/๑๕๙	วิมาตํ	๒๓/๑๔; ๙๒/๖๓
วสา	๑๒๗/๑๐๕	วิจิกิจฺฉา	๓๖๕/๓๑๒; ๔๑๘/๓๔๙
วาจา	๒๖๓/๒๐๒	วิชนวาทานิ	๖๓/๓๓
วาทสมฺภูจฺฉานานิ	๒๖๙/๒๑๑	วิชานาถิ	๑๓๕/๑๑๘
วาโต	๓๔๖/๒๖๓; ๔๑๘/๓๔๙	วิชายติ	๒๘๒/๒๒๐
วาทานฺวาทो	๘๑/๔๙; ๓๖๕/๓๐๔	วิขุชฺติ	๒๓๕/๑๕๗; ๒๔๔/๑๗๖
วาโท	๗/๓๓; ๑๒/๕; ๒๓๑/๑๔๙; ๔๒๐/๓๕๒	วิขุชา	๕๓/๒๘; ๗๙/๔๗; ๒๗๓/๒๑๔
วาเมน	๒๓๙/๑๖๕	วิขุชาจรณสมฺปนฺโน	๓๕๙/๒๘๘
วามยติ	๓๗๗/๓๒๒	วิขุเฌยฺยํ	๒๔๗/๑๘๒; ๒๕๔/๑๙๑
วามมมาโน	๒๓๘/๑๖๓	วิญฺญาณญายตฺถ	๒๖๓/๒๐๒; ๒๖๗/๒๐๘; ๓๓๗/๒๔๓
วายาโม	๒๓๘/๑๖๔	วิญฺญาณนิโรธคามินิปฏิปทํ	๔๑๓/๓๓๙
วายิ	๓๔๖/๒๖๓	วิญฺญาณนิโรธํ	๔๑๕/๓๔๑
วโยธาทฺฐยา	๒๓๘/๑๖๓; ๒๔๕/๑๘๐	วิญฺญาณสงฺขยา	๔๑๐/๓๓๒
วาลูกา	๔๑๐/๓๓๐	วิญฺญาณํ	๙๓/๖๓; ๑๑๘/๙๖; ๑๓๑/๑๐๙; ๒๔๖/๑๘๒; ๓๔๕/๒๖๒; ๔๑๗/๓๔๖
วาเสนฺติ	๓๐๙/๒๒๗	วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ	๓๒๘/๒๓๗
วาโส	๓๕๐/๒๗๑		
วาทนฺปิโปตนาย	๓๕๑/๒๗๓		
วิกิริติ	๖๙/๓๗		

ปทานกถโม	ปทุเพ/องุเก	ปทานกถโม	ปทุเพ/องุเก
วิญญาปนาย	๒๔๕/๑๘๐	วิปปฏิสโร	๔๐๙/๓๒๘
วิญญาเปยฺย	๓๖๐/๒๙๐	วิปมุตฺตา	๑๗/๑๐
วิญญู	๓๔๓/๒๕๘	วิปสนฺนมนาวิตฺ	๑๓๒/๑๑๑
วิทกฺกวจิรา	๒๕๙/๑๙๙ ; ๒๖๕/๒๐๔	วิกฺขิํ	๒๓๔/๑๕๖
วิทกฺกเกยฺย	๒๕๓/๑๕๙	วิกฺเขยฺย	๑๑๖/๙๐
วิทฺถุ	๑๓๒/๑๑๑	วิกฺกตฺตฺตา	๓๒๓/๒๓๕
วิทฺถุ	๑๓๖/๑๑๙	วิกฺกสนาย	๑๒๐/๙๘ ; ๒๓๙/๑๖๕
วิทฺถุเสติ	๓๖๑/๒๙๒	วิกฺกิริยาทิกฺเกน	๑๘/๑๑
วินิปาตํ	๒๒๙/๑๔๗ ; ๓๖๕/๓๐๖	วิกฺกจฺจติ	๑/๒ ; ๒๘/๑๘ ;
วินิพฺพเกยฺย	๒๓๔/๑๕๗		๔๓/๒๕ ; ๖๐/๓๐ ;
วินยฺย	๒๕๕/๑๙๓ ; ๓๗๗/๓๒๒		๘๖/๕๒ ; ๑๔๐/๑๒๑
วินฺนทเย	๙๔/๖๗	วิกฺกตฺตา	๑๓๔/๑๑๗
วินฺนเทติ	๙๖/๗๓ ; ๒๔๔/๑๗๖	วิกฺกตฺติ	๑๓/๖ ; ๑๔/๗
วิปริณามกฺกชฺชา	๓๒๗/๒๓๗	วิกฺกตฺโต	๑๕๕/๑๓๑
วิปริณามธมฺมํ	๒๕๙/๑๙๙	วิกฺกโมกฺโข	๖๐/๓๐ ; ๒๗๙/๒๑๖
วิปริณามธมฺมํ	๑๓/๖ ; ๓๒/๒๑ ;	วิกฺกชฺชติ	๔๓/๒๕ ; ๗๓/๔๒ ;
	๖๒/๓๑ ; ๘๖/๕๒ ;		๘๖/๕๒ ; ๑๔๐/๑๑๒ ;
	๑๐๕/๘๐ ; ๑๒๑/๑๐๐ ;		๑๕๐/๑๒๖ ; ๑๘๖/๑๔๑ ;
	๑๕๐/๑๒๖ ; ๔๑๑/๓๓๖		๒๓๕/๑๖๐ ; ๒๕๐/๑๘๘
วิปริณามิ	๙๓/๖๓	วิกฺกม	๓๕๙/๒๘๘
วิปฺสฺสนา	๓๓๗/๓๒๒ ; ๓๔๘/๒๖๘ ;	วิกฺกาทธมฺมํ	๒๕๙/๑๙๙
	๓๖๗/๓๑๙	วิกฺกาทา	๑/๒ ; ๓๒/๒๒ ;
วิปฺปฏิสโร	๓๗๖/๓๒๑		๖๐/๓๐ ; ๗๓/๔๒ ;
วิปฺปฏิสโร	๓๕๙/๒๘๘ ; ๓๖๐/๒๘๙		

ปทานุกรกโม

๓๙๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
	๘๖/๕๒; ๑๐๕/๘๑;	วิหเรยฺย	๘๐/๖๑
	๑๔๐/๑๒๑; ๑๘๖/๑๔๑;	วิหาโร	๒๔๔/๑๗๔
	๒๓๕/๑๖๐; ๔๑๑/๓๓๖	วิหีสฺสปรติยา	๑๒๐/๙๘; ๒๓๙/๑๖๕
วिरากานุสฺส	๒๕๕/๑๙๔	วิเทเจสฺสิ	๘๘/๕๙
วिरาโค	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๗	วิเทสา	๙๕/๖๙
วिरาชิตา	๒๒๙/๑๔๘	วิฏฺฐคามิ	๓๔๘/๒๖๗
วิรุชฺฌะยฺย	๑๓๒/๑๑๒	วิฏฺฐาณ	๒๔๒/๑๖๙
วิธปนฺติ	๓๖๕/๓๐๘	วิฏฺฐาเปตพฺพา	๒๓๘/๑๖๒
วิลาลเขยฺย	๒๔๗/๑๘๒	วิฏฺฐิโก	๘๗/๕๓; ๒๓๓/๑๕๕
วิวญฺเญ	๒๓๔/๑๕๖	วิฏฺฐทวาทิ	๓๖๒/๒๙๓; ๔๑๑/๓๓๕
วิวกุคฺคิ	๒๕๓/๑๙๐	วิฏฺฐิตพฺพหฺมจฺริโย	๒๒๘/๑๔๗
วิวเรยฺย	๑๒๗/๑๐๖; ๑๓๓/๑๑๖;	วิฏฺฐสฺส	๘๑/๔๙; ๑๕๑/๑๒๖
	๓๕๓/๒๗๖	วิฏฺฐกฺกุโจ	๖๔/๓๔; ๗๖/๔๖;
			๘๖/๕๒; ๙๕/๖๘
วิเวกปพฺพการ	๓๔๘/๒๖๘	วิฏฺฐสมฺม	๒๕๘/๑๙๘
วิสณฺณคฺคตา	๑๗/๑๐	วิฏฺฐโม	๒๑/๑๒; ๒๖๓/๒๐๒
วิสมปรีหารชานิ	๒๖๙/๒๑๑	เวทกฺ	๑๐๓/๗๘; ๒๕๓/๑๙๐
วิสม	๑๓๒/๑๑๑	เวทนา	๖๐/๓๐; ๘๗/๕๓;
วิสารโท	๓๐๔/๒๒๖		๑๐๖/๘๑; ๑๒๙/๑๐๗;
วิเสโส	๒๕๔/๑๙๑		๒๔๙/๑๘๘; ๒๗๘/๒๑๖;
วิหริ	๒๘/๑๗; ๖๕/๓๕;		๓๒๐/๒๓๔; ๓๔๘/๒๖๖
	๘๗/๕๓; ๑๕๑/๑๒๖;	เวทนาภัก	๔๑๒/๒๓๘
	๒๔๑/๑๖๗; ๒๔๗/๑๘๓	เวทนานานคฺค	๑๓๐/๑๐๘

ปทานกถโม	ปพเพ/องเก	ปทานกถโม	ปพเพ/องเก
เวทนานิโรธคามินี	๒๖๖/๒๐๔	สกุขรา	๓๕๗/๒๘๓
เวทนานิโรธคามินีปฏิปatti	๒๗๗/๒๑๖	สกุทโน	๒๔๖/๑๘๐
เวทนานิโรธ	๒๗๑/๒๑๓	สกาหิ	๒๒๘/๑๔๗; ๒๒๙/๑๔๘
เวทนานุสัสสี	๓๗๗/๓๒๒	สกุคา	๑๓๕/๑๑๘
เวทนาสงขยา	๔๑๐/๓๓๑	สงกสายติ	๒๔๐/๑๑๖
เวทนามุทโย ๒๖๓/๒๐๒; ๒๖๕/๒๐๓		สงกสิณฺจ	๒๔๒/๑๖๙
เวทนิย	๑๔๖/๑๒๔	สงกสิณฺจมม	๓๘/๒๓
เวทูปาทานกฺขนฺโร	๓๒๘/๒๓๗	สงกสิณฺจกา	๔๒/๒๔; ๒๔๓/๑๗๒
เวทียิทธิ ๒๔/๑๔; ๔๓/๒๕; ๗๕/๔๕;		สงขรโม	๓๖๐/๒๙๐
๘๖/๕๒; ๑๐๑/๗๗;		สงขรายโก	๔๑๐/๓๓๐
๑๔๗/๑๒๕; ๒๖๙/๒๑๑		สงขารกัถิ	๔๑๒/๓๓๘
เวปจิตฺติ	๒๔๘/๑๘๕	สงขารกฺกฺชทา	๓๒๗/๒๓๗
เวยยาकरण	๔๑๖/๓๔๓; ๔๑๗/๓๔๖	สงขารวา	๓๔๘/๒๖๖; ๔๑๑/๓๓๖
เวรหณฺจานิโกตฺตา	๑๓๓/๑๑๔	สงขารวามสฺส	๔๑๕/๓๔๑
เวสาลิโก	๑๒๔/๑๐๓	สงขารูปาทานกฺขนฺโร	๓๒๘/๒๓๗
โวกกมฺม	๑๓๒/๑๑๑	สงกฺกิ	๖๐/๓๐; ๙๓/๖๔;
โวรเปติ	๓๖๕/๓๐๗		๑๐๖/๘๑
โวรเปตฺตสาม	๒๓๘/๑๖๒	สงกาทิโก	๒๒๙/๑๔๘
โวลุสฺสคฺคปริณามิ	๓๗๗/๒๒๓	สงคาม	๓๕๕/๒๘๐
		สงคามปฏิปตฺตจิวรรณ	๒๕๕/๑๙๓
		สงคามิ	๒๔๓/๑๗๑
		สงจวฺชเชน	๓๖๕/๓๑๒
สกณฺฏโก	๒๔๖/๑๘๐	สงจสมมต	๒๖๙/๒๑๑
สกกายทิกฺกิ	๑๖๖/๑๓๗; ๓๔๕/๒๖๑	สงจนิกรเยย	๓๖๔/๓๐๒
สกกายโย	๓๒๘/๒๓๗	สงจนิกริยาย	๓๑๕/๒๓๑; ๓๓๐/๒๓๙

[ส]

ปทานุกรกโม

๓๙๗

ปทานุกรกโม	ปทเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปทเพ/องฺเก
สโชติภุแทน	๒๓๕/๑๕๘	สทิพล	๓๗๗/๓๒๔
สญวชนา	๕๕/๒๙	สทิสุมโพชฌงค	๓๗๗/๓๒๔
สญญา	๒๔๔/๑๗๔; ๒๕๕/๑๙๙; ๓๔๐/๒๖๖	สทิสุมโมสา	๒๔๔/๑๗๖
สญญาคติ	๑๒๑/๑๐๐; ๔๑๒/๓๓๘	สทูปปาโท	๒๔๔/๑๗๖
สญญาเปนุติ	๓๕๘/๓๘๑	สโต	๑๓/๖; ๒๓๙/๑๖๖; ๒๔๓/๑๗๑
สญญามนสิการา	๓๓๒/๒๔๐; ๓๓๕/๒๔๒	สทตปณณตติ	๖๖/๓๖
สญญาเวทยิทธิโร	๒๖๓/๒๐๒; ๒๖๘/๒๑๐; ๓๔๘/๒๖๖	สทตธา	๑๗/๙; ๑๑๙/๙๗; ๑๒๔/๑๐๓; ๓๕๕/๒๗๙
สญย	๒๔๘/๑๘๗; ๔๒๐/๓๕๑	สทตติยา	๒๓๕/๑๕๘
สญยตโต	๒๕๔/๑๙๑	สทโต	๖๖/๓๖
สญญาปทานกฺขนโร	๓๒๘/๒๓๗	สทตถารก	๘๘/๕๙
สญโยโค	๖๓/๓๓	สทตธา	๘๗/๕๔; ๓๖๕/๓๑๗
สญโยชน	๑๐๙/๘๓; ๑๙๙/๑๐๑; ๒๕๓/๑๙๐; ๓๔๓/๒๕๗	สทรา	๒๔๓/๑๗๒
สญจเปหิ	๓๓๕/๒๔๒	สทวามนุสสา	๒๒๙/๑๔๗
สญจการ	๒๔๓/๑๗๐	สททรรทา	๑๓๖/๑๑๙
สญทจฺญาโย	๒๔๕/๑๗๙	สททสมุภา	๙๕/๖๙
สติ	๑๐๕/๘๐; ๑๓๓/๑๑๖; ๒๓๖/๑๖๐	สททสมุทิตา	๑๓๖/๑๑๙
สตินฺทริย	๓๗๗/๓๒๓	สททา	๔/๒; ๒๓/๑๔; ๖๕/๓๕; ๙๒/๖๓; ๒๒๗/๑๔๖; ๑๓๖/๑๑๙
สติปฏจนา	๓๗๐/๓๒๐	สททารามา	๑๓๖/๑๑๘; ๑๓๗/๑๒๐
		สทโท	๒๔๖/๑๘๑
		สททาพล	๓๗๗/๓๒๔

ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก
สทฐินทฐิ	๓๗๗/๓๒๓	สปปริสธมฺเมน	๓๔๕/๒๖๒
สทฐ	๒๕๔/๒๒๓	สปปริสธ	๒๕๕/๑๗๙
สนทปเปสิ	๑๓๓/๑๑๔	สพฺยณฺชน	๑๓๓/๑๑๔
สนท	๗๐/๓๘ ; ๑๕๓/๑๒๙ ; ๓๗๙-๔๐๘/๓๒๖	สพฺรหฺมจารินี	๑๑๖/๘๘ ; ๑๑๗/๙๓
สนททาเปยฺย	๘๗/๕๔	สพฺรหฺมณา	๑๗/๑๐
สนทวารณ	๒๓๘/๑๖๓	สพฺพชี	๑๐๓/๗๘
สนท	๖๓/๓๓ ; ๑๒๓/๑๐๒ ; ๑๓๔/๑๑๗ ; ๒๒๙/๑๔๗	สพฺพทกฺขวีสทิตฺตเต	๘๓/๕๐
สนทฺธิจฺจ	๒๔๖/๑๘๑	สพฺพนมิตฺตทาน	๘๐/๔๘
สนทฺธิมาน	๗๔/๔๓	สพฺพปาณภุทฺทิตฺตานุภมฺปี	๓๕๙/๒๘๓
สนทฺธิสโต	๓๔๒/๒๕๖	สพฺพพคฺคชรา	๕๒/๒๗
สนทฺทเวาสโก	๑๕๑/๑๒๖	สพฺพสนฺตริสนฺต	๒๔๓/๑๗๐
สนทฺธิจฺจโก	๗๐/๓๘	สพฺพปาทานปริณาย	๖๐/๓๐
สนทสฺเสส	๑๓๓/๑๑๔	สพฺพปาทานปริยาทานาย	๖๑/๓๐
สนนาเมยฺย	๒๔๔/๑๗๔	สภโย	๒๔๖/๑๘๐
สนนฺนิปาตสมฺภูจฺจานานิ	๒๖๙/๒๑๑	สมณพฺรหฺมณฺณปริพฺพาชิกา	๓๕๙/๒๘๔
สนนฺนิปาโต	๙๓/๖๕	สมณพฺรหฺมณา	๒๖๙/๒๑๑ ; ๓๖๕/๓๐๗ ; ๔๑๙/๓๕๐
สนนฺนิสฺสทฺธิ	๒๔๖/๑๘๑	สมณา	๒๗๕/๒๑๕
สปปฏิม	๒๔๖/๑๘๐	สมตฺติกมฺม	๓๓๘/๒๔๓
สปปฏิกโย	๒๔๖/๑๘๐	สมเตส	๗๔/๔๓ ; ๗๕/๔๔
สปปโสณฺทิกปพฺภาเร	๖๙/๓๗	สมถวิปสฺสนานเมท	๒๔๕/๑๘๐
สปปายา	๑๕๕/๑๓๒	สมโธ	๓๔๘/๒๖๘ ; ๓๗๗/๓๒๑
สปปิกุมภ	๓๕๘/๒๘๓	สมนฺนาคมนเหตุ	๓๔๑/๒๔๙
สปปิปายาเสน	๓๔๖/๒๖๓	สมนฺนเนสฺติ	๒๔๖/๑๘๒
		สมนฺชานิสฺสนฺติ	๒๖๘/๒๑๐

ปทานุกรกโม

๓๙๙

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
สมนุญโณ	๒๔๓/๑๗๔	สมุทยธมฺม	๔๑/๒๓; ๗๔/๔๔;
สมนุปฺสฺสฺสฺส	๒๓๔/๑๕๒; ๔๑๗/๓๔๖		๑๒๑/๑๐๑; ๒๔๕/๑๗๘
สมนุปฺสฺส	๑๕๘/๑๓๓	สมุทโย	๒๔๔/๑๗๔
สมนุสฺสรนฺโต	๒๔๖/๑๘๑	สมุททาจฺรณฺท	๑๕๑/๑๒๗; ๓๓๗/๒๕๓
สมยาสมย	๓๕๙/๒๘๖	สโมทห	๒๔๐/๑๖๗
สมวโย	๙๓/๖๔	สมุปชฌณ	๒๕๑/๘๙
สมาทเปส	๑๓๓/๑๑๔	สมุปชานการ	๒๕๕/๑๙๓
สมาธิ	๓๕๐/๒๗๐; ๓๖๙/๓๒๐;	สมุปชาโน	๒๓๙/๑๖๖; ๒๔๓/๑๗๑;
	๓๗๗/๓๒๒		๒๖๗/๒๐๗
สมาธิเนทฺธิย	๓๗๗/๓๒๓	สมุปนฺน	๒๔๖/๑๘๑
สมาธิพล	๓๗๗/๓๒๔	สมุปริตาเปยฺย	๘๗/๕๔
สมาธิยติ	๙๗/๗๔; ๒๔๖/๑๘๑	สมุปลิมนฺจ	๒๓๕/๑๕๗
สมาธิสมโพชฌณฺค	๓๗๗/๓๒๔	สมุปวาเรส	๑๓๓/๑๑๕; ๓๔๔/๒๖๐
สมาธิสํวตฺตนิเกห	๓๔๑/๒๕๐	สมุปเวเร	๙๔/๖๗
สมาปชฺชาม	๓๔๘/๒๖๗	สมุปสาทน	๒๖๗/๒๐๗; ๒๗๙/๒๑๖;
สมาโร	๒๒๙/๑๔๗		๓๓๓/๒๔๐
สมาโรธา	๒๔๖/๑๘๒	สมุปทสฺส	๑๓๓/๑๑๔
สมาธิท	๑๓๔/๑๑๗	สมุปยา	๓๒/๒๒๒
สมิต	๒๔๐/๑๖๖	สมุปาเยยฺย	๒๓/๑๔; ๙๒/๖๓
สมิทฺธิ	๖๕/๓๕; ๖๘/๓๖	สมุผปฺปลาปี	๓๕๘/๒๘๑
สมุคฺฆาต	๕๕/๒๙	สมุโพธา	๑๓/๖; ๑๔/๗;
สมุคฺเตเชส	๑๓๓/๑๑๔		๒๗๒/๒๑๓
สมุคฺคินฺโน	๒๔๑/๑๖๗	สมุภาเวห	๒๔๖/๑๘๒
สมุคฺคปพฺภาโร	๒๔๑/๑๖๗	สมุคฺคพฺพา	๑๓๔/๑๑๗
สมุคฺคโท	๒๒๘/๑๔๗; ๔๑๐/๓๓๐	สมุคฺคทิจฺจโก	๓๕๘/๒๘๒

ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก
สมุมาทกุกขาย	๒๓๒/๑๕๓	สสุสโต	๔๑๖/๓๔๔
สมมุปปญาย	๑/๑; ๗๑/๕๐; ๒๐๔/๑๔๒	สสุสมณพราหมณียา	๑๓/๖; ๑๗/๑๐
สมมุปปธานา	๓๗๑/๓๒๐	สสุสมณพราหมณี	๒๒๙/๑๔๗
สมมาสมพุทโธ	๑๓๖/๑๑๙; ๓๕๒/๒๘๑; ๔๑๖/๓๔๔	สหฤดา	๑๑๓/๑๑๔
สมมิณชนปสารณ	๒๓๖/๑๖๐; ๒๓๗/๑๖๑	สหทิ	๒๒๙/๑๔๘
สมมิณเชยฺย	๓๔๑/๒๔๕	สหธรรมิกโก	๘๑/๘๙; ๓๖๒/๒๙๓; ๔๑๑/๓๓๕
สมโมทณีย	๒๓๓/๑๕๕; ๓๕๐/๒๗๐; ๔๑๕/๓๔๐; ๔๑๗/๓๔๗	สหนทิก	๒๔๑/๑๖๘
สรกขส	๒๒๘/๑๔๗	สหพยุท	๓๕๔/๒๗๗; ๓๕๘/๒๘๑
สรชิต	๓๕๗/๒๘๑	สหโสภี	๑๔๑/๑๖๘
สรณ	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๗	สัสมสรณกมนเทย	๓๔๑/๒๔๕
สรปคฺคทานิ	๒๔๗/๑๘๒	สัสมสรณกมน	๓๔๑/๒๕๐
สรวณ	๒๔๘/๑๘๒	สัสม	๒๓๕/๑๕๘
สรสงกปฺปา	๙๖/๗๓; ๑๕๑/๑๒๗; ๒๔๔/๑๗๖	สัสมวณ	๙๔/๖๖
สรีร	๓๔๕/๒๖๐; ๔๑๖/๓๔๓	สัสมว	๑๒๐/๙๘; ๒๔๐/๑๖๗; ๒๓๙/๑๖๕
สลาภาวุกฺกา	๓๖๑/๒๙๐	สัสมวโร	๙๘/๗๕; ๒๔๔/๑๗๕; ๒๔๗/๑๘๓
สลล	๙๐/๖๑; ๒๔๘/๑๘๖	สัสมวชิต	๓๖๔/๒๙๙
สวณ	๓๖๓/๒๙๖	สัสมุจ	๒๔๑/๑๖๘
สวีกกสวิจาโร	๓๖๘/๓๑๙	สัสมนทิสฺสติ	๔๑๐/๓๓๓
สสสทวาทา	๔๑๙/๓๕๐	สัสมาร	๒๒๙/๑๔๗
		สัสมทิสฺสติ	๒๔๑/๑๖๗
		สัสมิโท	๒๔๑/๑๖๘
		สัทรูป	๒๔๔/๑๗๕

ปทานุกรกโม

๔๐๑

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
สาริกโปริสา	๒๔๔/๑๗๔	สีขเรน	๘๗/๕๓
สารุกั	๓๐/๑๙; ๑๔๖/๑๒๔	สีขมาภู	๓๖๕/๓๐๗
สามณุตต	๒๗๕/๒๑๕	สีขมานิกา	๑๒๗/๑๐๕
สามณทโก	๓๓๐/๒๓๙	สีวีโส	๒๔๕/๑๗๙
สามิก	๓๐๕/๒๒๖	สีว	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๖
สายทิ	๑๓๕/๑๑๘	สีมโสทาย	๒๔๖/๑๘๒
สายเยย	๙๕/๖๘	สีทวน	๖๙/๓๗
สารกเวสี	๑๑๖/๘๙; ๒๓๔/๑๕๗	สีโต	๗๔/๔๓
สารชชนติ	๑๗/๙	สีลพลเหตุ	๓๑๐/๒๒๘
สารชชเยย	๑๗/๙	สีลพล	๓๐๖/๒๒๖
สารณีย	๑๑๖/๘๘; ๑๓๓/๑๑๔; ๒๓๓/๑๕๕; ๔๑๖/๓๔๔	สีลพพ	๑๓๒/๑๑๑
สารตจติโต	๙๕/๖๙	สีลพพคูปาทัน	๓๒๕/๒๓๖
สารปรีเยสน	๑๑๗/๙๔; ๒๓๔/๑๕๗	สีลว	๒๙๙/๒๒๔
สาราโค	๖๓/๓๓	สีลวิก	๒๔๗/๑๘๓
สารวิกา	๒๕๒/๑๙๐	สีลเวจ	๘๗/๕๓
ศาลา	๒๔๓/๑๗๓	สีลเวทนา	๘๗/๕๓
ศาลิก	๒๔๖/๑๘๒	สีส	๑๓๓/๑๑๕
ศาลิทธิทา	๒๔๔/๑๗๖	สีสเยย	๑๒๐/๙๙; ๒๓๙/๑๖๖; ๒๔๓/๑๗๑
สาวกสโม	๓๔๑/๒๔๙; ๓๕๒/๒๗๕	สุกตทกฏาน	๓๖๕/๓๑๑
สาวโก	๓๓๒/๒๔๐; ๓๕๙/๒๘๗	สุกรา	๒๔๔/๑๗๖
สาวภู	๒๒๘/๑๔๗	สุกข	๒๔๓/๑๗๒
สาวกตนิทาน	๑๓/๖; ๒๓/๑๕; ๗๔/๔๓; ๘๔/๕๑	สุขกาโม	๒๓๘/๑๖๒; ๒๔๔/๑๗๔
สิกข	๒๔๔/๑๗๖	สุขวิหารี	๓๓๕/๒๔๑
		สุขเวทนี	๑๒๙/๑๐๗; ๒๕๘/๑๙๗

ปทานกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกโม	ปพเพ/องเก
สุขั	๒๔/๑๔; ๔๓/๒๕; ๗๓/๔๑; ๑๓๖/๑๑๙; ๒๗๙/๒๑๖	สุกุกุหิทำ	๒๔๖/๑๘๑
สุชาธิวาทา	๙๔/๖๖	สุนิมมิโต	๓๔๒/๒๕๖
สุขิโต	๒๔๑/๑๖๘	สุปุตตททณฺหา	๑๓๒/๑๑๑
สุชินฺทริย	๒๗๐/๒๑๒	สุญมีย	๒๓๙/๑๖๕
สุโข	๑๓๖/๑๑๙	สุยาโม	๓๔๒/๒๕๖
สุกุกุหิทำ	๒๔๖/๑๘๑	สุยยิสฺสทิ	๓๖๕/๓๐๘
สุณฺณกัเยว	๒๓๙/๑๖๓	สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา	๓๐๓/๒๒๕
สุณฺณทา	๓๔๙/๒๖๙	สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจาเย	๒๙๓/๒๒๓
สุณฺณการานิ	๑๔๖/๑๒๔; ๓๖๖/๓๑๙; ๓๗๖/๓๒๑; ๔๐๙/๓๒๘	สุวิมุตฺตจิตฺโต	๒๓๒/๑๕๔
สุณฺโณ	๘๕/๕๑; ๒๓๙/๑๖๓	สุวิมุตฺตํ	๑๕๖/๑๓๓
สุณฺนาถ	๒๕/๑๔; ๓๐/๑๙; ๖๐/๓๐; ๑๔๖/๑๒๔; ๒๓๕/๑๕๗; ๓๗๙-๔๐๘/๓๒๕	สุวิสุทฺธ	๒๔๕/๑๗๗
สุณฺเอย	๒๔๖/๑๘๑	สุสมุททา	๖๙/๓๘
สุตาพิท	๒๔๖/๑๘๑	สุสมุพฺโพ	๑๓๖/๑๒๐
สุทิกฺขัง	๗๑/๔๐	สุสฺสุ	๑๒๗/๑๐๕
สุทิกฺขโ	๑๕/๗	สุหชฺชกฺุลานิ	๘๗/๕๖
สุทฺตชฺชิต	๒๔๖/๑๘๑	สุสฺสมาโร	๒๔๗/๑๘๓
สุทฺทา	๒๖๒/๒๐๑	เสชา	๑๓๔/๑๑๗
สุทฺตวคฺโค	๕๒/๒๗	เสทปจฺฉาโท	๓๔๗/๒๖๕
สุทฺธิ	๓๗๙-๔๐๘/๓๒๗	เสนาสฺนานิ	๖๓/๓๓
		เสนฺหสมฺมญฺจานานิ	๒๖๙/๒๑๑
		เสนฺหํ	๑๒๗/๑๐๕
		เสเลยฺยกานิ	๑๓๒/๑๑๐
		เสวนทฺถาย	๒๓๙/๑๕๖
		โสภณมฺม	๓๗/๒๓

ปทานุกรกโม

๔๐๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา		โสมนสฺสสินทฺริย	๒๗๐/๑๒๑
	๑๐๖/๘๑; ๓๖๓/๒๙๔		
โสกา	๔๒/๒๔	[ห]	
โสณทปญจมานิ	๒๔๐/๑๖๖		
โสทโต	๒๓๘/๑๖๔	หณฺณนุ	๓๕๗/๒๘๐
โสทวิณฺณวิณฺณาทพฺพา	๖๕/๓๕	हतฺถปาทปพฺพา	๒๓๗/๑๖๑
โสทวิณฺณ	๖๕/๓๕; ๒๓๕/๑๕๙	हतฺถาโร	๓๕๖/๒๘๐
โสทวิณฺณเยยา	๙๕/๖๘	हतฺถิกามโก	๑๒๕/๑๐๔
โสทสมฺมสฺสปจฺยา	๒๓๕/๑๕๙	हतฺถ	๑๒๗/๑๐๕
โสทสมฺมสฺส	๒๓๕/๑๕๙	หณฺณ	๒๔๘/๑๘๕
โสท	๑/๑; ๑๙/๑๑; ๗๓/๔๑;	हारिप्रिहारि	๓๕๙/๒๘๕
	๙๐/๖๑; ๒๓๒/๑๕๔	हालिहโก	๑๓๓/๑๑๖
โสทสินทฺริย	๒๓๕/๑๕๘	हिक्किना	๑๔๖/๑๒๔
โสท	๒๔๑/๑๖๗	हिริमा	๒๙๔/๒๒๓; ๒๙๕/๒๒๔
โสท	๒๓๕/๑๕๙	หีนายาวตฺติวา	๒๔๔/๑๗๖
โสมนสฺส	๑๓/๑๖; ๒๖๕/๒๐๔;	หุ	๘๗/๕๖
	๒๖๗/๒๐๗; ๒๗๙/๒๑๗	เหตุ	๙๒/๖๓; ๑๑๘/๙๖;
โสมนสฺสโทมนสฺสถาน	๒๗๙/๒๑๘;		๑๒๗/๑๐๕; ๑๔๕/๑๒๓;
	๓๓๕/๒๔๓		๒๔๔/๑๗๔

สหพายนวคฤปาณีย์ อสาธารณนามานี

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
[อ]		อติพนธกปุตโต (กามณี)	๓๕๘/๒๘๑; ๓๕๙/๒๘๓; ๓๖๐/๒๘๕; ๓๖๑/๒๙๐
อเจโต กสฺสโป (สฤตา)	๓๕๑/๒๗๒	อสุรปรี (นกร)	๒๔๘/๑๘๕
อณฺณตฤติยา (ปริพาชิกา)	๔๑๑/๓๓๔; ๔๑๖/๓๔๔; ๔๒๗/๓๔๖	อสุรา (เทวปฏิบัติ)	๒๔๘/๑๘๔
อนาถปิตุทิกสฺส (เสฏฺฐิโน)	๑/๑; ๑๒๐/๙๘; ๓๖๖/๓๑๙; ๔๑๐/๓๒๙	อานนฺโท (อายุสมา)	๘๔/๕๑; ๘๕/๕๑; ๑๑๖/๘๘; ๑๑๗/๙๒; ๑๒๙/๑๐๗; ๒๓๓/๑๕๕; ๒๖๓/๒๐๓; ๒๖๔/๒๐๓; ๔๑๙/๓๕๐
อนฺราโร (อายุสมา)	๔๑๑/๓๓๔	อิสิทตฺโต (อายุสมา)	๓๔๔/๒๕๕; ๓๔๕/๒๖๒
อนฺรุตโร (อายุสมา)	๒๘๔/๒๒๐; ๒๙๔/๒๒๓	อิสิปตเน (มิกทาย)	๔๑๒/๓๓๗; ๔๑๓/๓๓๙; ๔๑๔/๓๔๐; ๔๑๕/๓๔๐
อนฺธวณฺ (มหาวณ)	๑๒๑/๙๙	อุกฺกเจลาย (นกร)	๓๓๐/๒๓๙
อมฺพภูทวเน (อรวณ)	๓๔๓/๒๕๗; ๓๔๔/๒๕๘; ๓๔๖/๒๖๓; ๓๔๘/๒๖๖	อุกฺโก (กหปติเวสาลีโก)	๑๒๔/๑๐๓; ๑๒๕/๑๐๔
อวณฺตีสฺ (ชนปเท)	๑๓๐/๑๐๘; ๑๓๒/๑๑๐		
อสุสาโรโท (กามณี)	๓๕๗/๒๘๐		

ปทานุกโม
[ณ]
ฉนโน (อายุสมา) ๘๗/๕๓

[ช]
ชมพุกาโก (ปริพพาชโก) ๓๑๔/๒๓๑
ชีวกมพวเน (วเน) ๑๖๐/๑๓๔;
๑๖๑/๑๓๕
เชทวเน (อาราเม) ๑/๑; ๑๒๐/๙๘;
๑๒๑/๙๙; ๓๓๒/๒๔๐;
๓๔๑/๒๔๕; ๓๖๖/๓๑๙;
๔๑๐/๓๒๙
ฉาติเก (กาเม) ๑๑๓/๘๔, ๔๒๐/๓๕๐

[ต]
ศาลปุตโต (นฏคามณิ) ๓๕๔/๒๗๗
ทาวทีเสสุ (เทเวสุ) ๓๔๑/๒๔๕
โตทยยสุส (พราหมณสุส) ๑๓๓/๑๑๔

[ท]
เทวทหิ (นิโกโม) ๑๓๔/๑๑๗
เทวานมินโท (เทวราชา) ๑๑๘/๙๖;
๓๔๑/๒๔๕
เทวสุรสงคาม (สงคาม) ๒๔๘/๑๘๕

[น]
นกุลปิตา (กหปติ) ๑๓๑/๑๐๙
นนโท (อายุสมา) ๒๔๑/๑๖๙

ปทานุกโม
ปพเพ/องเก
นนโท (โกปาลโก) ๒๔๑/๑๖๙
นาลกคามเก (กาเม) ๓๑๔/๒๓๑
นาพนุทายิ (นคเร) ๑๒๖/๑๐๔;

๓๕๕/๒๘๓; ๓๖๐/๒๘๕;
๓๕๘/๒๘๑; ๓๕๐/๒๗๐-๒๗๑;
๓๖๐/๒๘๖; ๓๖๑/๒๘๐
นิโครธาราม (อาราเม) ๒๔๓/๑๗๐

[ป]
ปญจโก (ถปติ) ๒๖๗/๒๐๕
ปญจสิโข (คนธพพเทวปุตโต) ๑๑๙/๙๗

ปเสนทิโกสโล (ราชา) ๔๑๐/๓๒๙-๓๓๔

ปาฏติโย (กามณิ) ๓๖๕/๓๐๔
ปาตาล (นาคภวนิ) ๒๕๒/๑๘๙
ปาวาริกมพวเน (วเน) ๑๒๖/๑๐๔;
๓๕๘/๒๘๑; ๓๕๙/๒๘๓;
๓๖๐/๒๘๕

ปิณฑิลการทวาโซ (อายุสมา) ๑๒๗/๑๐๔

ปุณโณ (อายุสมา) ๘๘/๕๗
ปุพพิชชนิ (วชิรคาม) ๘๗/๕๖
ปุรโณ กสสโป (สตุฏา) ๔๑๘/๓๔๘

[ผ]
ผกุกโน (อายุสมา) ๘๓/๕๐

ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก
อุคฺคฺว (นิกโม)	๓๖๕/๓๐๔	[ก]	
อุทโก (รวมปฺตฺโต)	๑๐๓/๗๘	กุงฺกาย (มหานที)	๒๔๑/๑๖๗;
อุทายี (อายุสฺมา)	๑๓๓/๑๑๔;		๒๔๒/๑๖๙; ๓๓๐/๒๓๙
	๑๓๙/๑๕๖; ๒๖๗/๒๐๕	กนฺธโก (คามณิ)	๓๖๓/๒๙๔
อุเทโน (ราชา)	๑๒๗/๑๐๔	กยฺย (ชนปเท)	๒๘/๑๗
อุปวาโน (อายุสฺมา)	๗๐/๓๗	กยฺยสีเส (คาม)	๒๘/๑๗
อุปเสน (อายุสฺมา)	๖๙/๓๗	กิชฺฌณฺฏ (ปพเพ)	๘๗/๕๓,
อุปาลิ (กหปติ)	๑๒๖/๑๐๔		๑๑๘/๕๖
อุรุเวลกปโป (นิกโม)	๓๖๓/๒๙๔	กิมฺชกาวสเถ (จาเน)	๑๑๓/๘๔;
[ก]			๔๒๐/๓๕๑
กปิลวตฺตฺตฺม (นคเร)	๒๔๓/๑๗๐	โคตโม (สตฺถา)	๓๖๔/๒๐๖
กามณฺฑาย (นคเร)	๑๓๓/๑๑๔	โคทฺตฺโต (อายุสฺมา)	๓๔๙/๒๖๘
กามภู (อายุสฺมา)	๒๓๓/๑๕๕	[ข]	
กิมฺพิลา (นคเร)	๒๔๒/๑๖๙	โมสฺสิทาราม (อาราม)	๑๒๗/๑๐๔;
กฺฐาการสาธาย (สาธาย)	๑๒๔/๑๐๓;		๑๒๙/๑๐๗; ๒๓๓/๑๕๕;
	๒๕๕/๑๕๓; ๒๕๖/๑๕๖;		๒๓๔/๑๕๖
	๔๑๑/๓๓๔	โมสฺสิต (กหปติ)	๑๒๙/๑๐๗
โกสเลสุ (ชนปเท)	๓๖๑/๒๙๐;	[จ]	
	๔๑๐/๓๒๙	จณฺโฑ (คามณิ)	๓๕๓/๒๗๖
โกสมุพฺปิ (นคเร)	๑๒๗/๑๐๔;	จณฺทโน (เทวปฺตฺโต)	๓๔๒/๒๕๖
	๒๓๓/๑๕๕; ๒๔๑/๑๖๗	จิตฺโต (กหปติ)	๓๔๓/๒๕๗;
โกพิยาน (โกพิยวสิน)	๓๖๕/๓๐๔		๓๔๔/๒๕๘; ๓๔๖/๒๖๓;
โกพิเยสุ (ชนปเท)	๓๖๕/๓๐๔		๓๔๘/๒๖๖; ๓๕๒/๒๗๔
[ข]			
เขมา (ภิกฺษุณี)	๔๑๐/๓๒๙		

อสาธารณนามานี

ปทานุกรโม	ปทุเพ/องุเก	ปทานุกรโม	ปทุเพ/องุเก
[พ]		มหาโมกคัลลนาโน (อายุสมา)	
พารานเสยิ (นคเว)	๔๑๒/๓๓๗; ๔๑๔/๓๔๐; ๔๑๕/๓๔๐		๓๓๒/๒๔๐; ๓๔๑/๒๔๕; ๔๑๖/๓๔๓
พาหิโย (อายุสมา)	๘๘/๕๙	มหาวเน (พุทฺทาวเน)	๑๒๔/๑๐๓; ๒๕๕/๑๙๓; ๔๑๑/๓๓๔
[ภ]		มาลुकยุปฺพุโต (อายุสมา)	๙๕/๖๘
ภคฺเคสุ (ชนปเท)	๑๓๑/๑๐๙	มิคชาโล (อายุสมา)	๖๓/๓๓; ๖๔/๓๔
ภสทพาวเน (มิคทาย)	๑๓๑/๑๐๙	มิคทาย (วเน)	๔๑๒/๓๓๗; ๔๑๔/๓๔๐; ๔๑๕/๓๔๐
[ม]		มิคปถก (คาม)	๓๔๓/๒๕๗
มกฺกรกณฺเฏ (นคเว)	๑๓๒/๑๑๐	โมฬยสิวโก (ปริพฺพาชโก)	๓๖๙/๒๑๑
มกฺขลฺล โสสาโล (สตุฏา)	๔๑๘/๓๔๙	[ย]	
มกฺเรสุ (ชนปเท)	๓๑๔/๒๓๑	โยธาชีโว (คามณิ)	๓๕๕/๒๗๙
มจฺจนิกาสณฺเฑ (พุทฺทาวเน)	๓๔๓/๒๕๗; ๓๔๔/๒๕๘; ๓๔๖/๒๖๓; ๒๔๘/๒๖๖	[ร]	
มณฺธิจฺจุพโก (คามณิ)	๓๖๒/๒๙๓	ราชกเท (นคเว)	๒๙/๑๘; ๖๕/๓๕; ๖๙/๓๗; ๘๗/๕๓; ๑๑๘/๙๖; ๑๒๘/๑๐๗; ๑๖๐/๑๓๔; ๒๖๙/๒๑๑; ๓๕๔/๒๗๗
มถฺเลสุ (ชนปเท)	๓๖๓/๒๙๔	ราโร (อายุสมา)	๗๖/๔๖
มทโก (อายุสมา)	๓๔๖/๒๖๓	รามปฺพุโต (ตาปโต)	๑๐๓/๗๘
มหากจฺจายโน (อายุสมา)	๑๓๐/๑๐๘; ๑๓๒/๑๑๐	ราสฺสโย (คามณิ)	๓๖๔/๒๙๖
มหาโกฏฺฐโก (อายุสมา)	๑๖๒/๑๓๕; ๑๖๓/๑๓๖; ๒๓๒/๑๔๒; ๔๑๒/๓๓๗; ๔๑๓/๓๓๘; ๔๑๔/๓๔๐; ๔๑๕/๓๔๐	ราหุโล (อายุสมา)	๑๒๑/๙๙
มหาจฺจนฺโท (อายุสมา)	๘๗/๕๓	โลหิจฺโจ (พฺรหฺมโณ)	๑๓๒/๑๑๑

อสาธารณนามานี

ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺเก
[ว]		สกุโก (เทวานมินโท)	๑๑๘/๙๖;
วจุณโกตฺโต (ปริพฺพชาสโก)	๔๑๖/๓๔๓;		๒๔๘/๑๘๕; ๓๔๑/๒๔๕
	๔๑๗/๓๔๖; ๔๑๘/๓๔๘;	สกุยา (ชนา)	๒๔๓/๑๗๐
	๔๑๙/๓๕๐; ๔๒๐/๓๕๑	สนฺตฺตฺสโก (เทวปฺตฺโต)	๓๔๒/๒๔๖
วชฺชิสฺส (ชนปเท)	๑๒๕/๑๐๔;	สปปฺโสณฺตฺตฺกปฺพภาเร (ปพฺพตปฺพภาเร)	
	๓๓๐/๒๓๘		๖๙/๓๕
วสวตฺตฺติ (เทวปฺตฺโต)	๓๔๒/๒๕๖	สภีย กจฺจาโน (อายุสฺมา)	๔๒๐/๓๕๑
เวปฺจิตฺตฺติ (อสุรินฺโท)	๒๔๘/๑๘๕	สมณฺโณ โกตโม (พฺทฺธโร)	๔๑๘/๓๔๙
เวรฺหณฺจฺฉานิกโกตฺตา (พฺรหฺมณฺเ)		สมิทฺธิ (อายุสฺมา)	๖๕/๓๕
	๑๓๓/๑๑๔; ๑๑๕/๑๑๖	สฺรชฺชิตานํ (เทวานํ)	๓๕๗/๒๘๑
เวสาลิยํ (นกร)	๑๒๔/๑๐๓;	สฺรชฺชิตฺโต (นโร)	๓๕๗/๒๘๑
	๒๕๕/๑๙๓; ๒๕๖/๑๙๖;	สํปวตฺเต (ปพฺพเต)	๑๓๐/๑๐๘
	๔๑๑/๓๓๔	สากะทํ (นกร)	๔๑๐/๓๒๙
เวพฺพวเน (อาราเม)	๒๙/๑๘; ๖๕/๓๕;	สวรีปฺตฺโต (อายุสฺมา)	๖๙/๓๗;
	๘๗/๕๓; ๑๒๘/๑๐๗;		๘๗/๕๓; ๑๒๐/๙๘
	๒๖๙/๒๑๑; ๓๕๔/๒๗๗		๒๓๒/๑๕๒; ๓๑๔/๒๓๑;
[ส]			๔๑๒/๓๗๗; ๔๑๔/๓๔๐
สกุสสฺส (ชนปเท)	๑๓๔/๑๑๗;	สวตฺตฺติยํ (นกร)	๑/๑; ๑๒๐/๙๘;
	๒๔๓/๑๗๐		๑๒๑/๙๙; ๒๓๘/๑๖๒;
			๓๓๒/๒๔๐; ๓๖๖/๓๑๙;
			๔๑๐/๓๒๙
		สํทวเน (อรณฺเ)	๖๙/๓๗

สหายนวฤคปาลิย

๔๐๙

ปทานฤกโม	ปทุเท/องเก	ปทานฤกโม	ปทุเท/องเก
สุธมฺ (เทวสภ)	๒๔๘/๑๘๕	สุสุมาริเว (นคเว)	๑๓๑/๑๐๙
สุนาปรนตกา (มนุสสา)	๘๘/๕๗	โสโณ (คหปติปุตโต)	๑๒๘/๑๐๗
สุนาปรนโต (ชนปโท)	๘๘/๕๗		
สุนิมมิโต (เทวปุตโต)	๓๔๒/๒๕๖	(ห)	
สุยาโม (เทวปุตโต)	๓๔๒/๒๕๖	หตุถิกาเม (คาเม)	๑๒๕/๑๐๔
		หาลิททกานิ (คหปติ)	๑๓๐/๑๐๘

สพายนวศกปาลิย

ธมมปเปโก

มาติกา	ปพเพ/องเก	มาติกา	ปพเพ/องเก
[เอกก]		(ติก)	
อสงขตคามิมกุโก	๓๖๖/๓๑๙; ๓๗๗/๓๒๑	นิชชรา	๓๖๔/๓๐๔
อวิชชาปหานธมโม	๗๙/๔๗	ภวา	๓๒๖/๒๓๖
วิชชาอุปาทธมโม	๗๙/๔๗; ๘๐/๔๘	มาตุคามอปปายุปชชนงกานิ	๒๘๓/๒๒๐
[ทุก]		เวทนา	๒๔๙/๑๘๘; ๒๕๐/๑๘๘; ๑๕๑/๑๘๘; ๒๕๓/๑๘๐; ๒๕๗/๑๕๗; ๒๕๘/๑๕๗; ๒๕๙/๑๕๕; ๒๖๘/๒๐๙; ๒๗๐/๒๑๒; ๒๗๕/๒๑๕; ๒๗๖/๒๑๕ ๒๗๘/๒๑๖; ๓๒๐/๒๓๔
อสงขตคามิมกุโก	๓๖๗/๓๑๙	(จตุก)	
เวทนา	๒๖๗/๒๐๕; ๒๖๘/๒๐๙; ๒๗๐/๒๑๒		
[ติก]		สงขาร	๓๔๘/๒๖๖
อสงขตคามิมกุโก	๓๖๘/๓๑๙; ๓๖๙/๓๒๐	(จตุก)	
อาสวกุชชธมมา	๒๓๙/๑๖๔		
อาสวา	๓๒๑/๒๓๔		
กามโมคิโน	๓๖๔/๒๙๗		
คณหา	๓๒๓/๒๓๕		
ทปสฺสโน	๓๖๔/๓๐๒		
ทุกุชทา	๓๒๗/๒๓๗		
		อวิชชา	๓๒๒/๒๓๕
		อสงขตคามิมกุโก	๓๗๐/๓๒๐; ๓๗๑/๓๒๐
		อาสีวิสา	๒๓๘/๑๖๒
		อุปาทานานิ	๓๒๕/๒๓๖

สพายนวฤกษ์ปาลิย์

มาติกา	ปพเพ/องฺเก	มาติกา	ปพเพ/องฺเก
โอฆมา	๓๒๔/๒๓๖	สกุทายธมฺมา	๓๒๘/๒๓๗
มหาภูตาทนํ	๒๓๘/๑๖๓	(ฉกฺก)	
(ปณฺจก)		อปฺปมาทวิหารธมฺมา	๙๗/๗๔
อสงฺขตคามิมิกฺโก	๓๗๓-๔/๓๒๐	อปริหานธมฺมา	๙๖/๗๒
กามกฺขนา	๑๑๗/๙๒; ๒๖๗/๒๐๖; ๒๖๘/๒๑๐; ๒๗๙/๒๑๗	อภิกายตนาณิ	๙๖/๗๓
ปจฺจุตฺติกา	๒๓๘/๑๖๓	อสิวธมฺมา	๙๘/๗๕
ปริสฺเอนฺทอมนาปํกานิ	๒๘๑/๒๑๘	อุปาทานํ	๑๒๓/๑๐๑
มาตุคามอปายุปฺปชฺชนงฺกานิ	๒๘๔/๒๒๑; ๒๘๕/๒๒๑; ๒๘๗/๒๒๑	อุปาทานิยธมฺมา	๑๑๐/๘๕; ๑๒๓/๑๐๑
มาตุคามอาเวณิกทุกฺขานิ	๒๘๒/๒๑๙	เอภวิหาริธมฺมา	๖๓/๓๓-๓๔
มาตุคามเกกนฺทอมนาปํกานิ	๒๘๐/๒๑๙	ทวยธมฺมา	๙๒/๖๓
มาตุคามทูลลภฺจฺจนาณิ	๓๑๑/๒๒๘	ทุกฺขกฺขยาภพฺพธมฺมา	๒๖/๑๕; ๒๗/๑๖
มาตุคามพลานิ	๓๐๔/๓๑๐; ๒๒๖/๒๒๘	ทุกฺขนิโรธธมฺมา	๖๔/๓๔
มาตุคามวฑฺฒิ	๓๑๓/๒๒๙	ทุกฺขสมุทฺยธมฺมา	๖๔/๓๔
มาตุคามวิสสารทธมฺมา	๓๑๒/๒๒๙	ปมาทวิหาริธมฺมา	๙๗/๗๔
มาตุคามสกุปฺปชฺชนงฺกานิ	๒๘๔/๓๐๓; ๒๒๓/๒๒๕	ปริหานธมฺมา	๙๖/๗๒
มาตุคามสฺสภฺจฺจนาณิ	๓๑๑/๒๒๙	ปสฺสทฺธิโย	๒๕๙/๒๐๐; ๒๖๕/๒๐๔
วธฺกา	๒๓๘/๑๖๓	ปุริสสมุทฺทธมฺมา	๒๒๘/๑๔๗; ๒๒๙/๑๔๘
เวทนา	๒๖๗/๒๐๖; ๒๖๘/๒๐๙; ๒๗๐/๒๑๒	ผสฺสสายตนา	๙๔/๖๖ ๗๑/๓๙; ๗๒/๔๐
		ผสฺสสายตนิกา นิริยา	๑๓๕/๑๑๘
		ผสฺสสายตเนสฺส	๑๓๔/๑๑๗
		พพิสา	๒๓๐/๑๔๘

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๒๒๔-๘๒๑๔, ๒๒๑-๘๘๙๒

โทรสาร ๒๒๔-๘๒๑๔